EX LIBRIS

MARK ANDREWS

2419

LENCHVS ET INDEX RErum militarium quę ſingulis codicis huius ĩ uolumĩbus continet ut ĩpromptu ſint uniuerſa hoc eſt ne talium rerum curioſi perlegant:ſed potius ſine labore ac moleſtia cum quidpiam hinc uel inde intelligere uoluerint id tantum quęrant ſciantqꝫ quo in loco paratum inueniri queat;exquibus q̃cꝫ elegantiſſimis auctoribus ſumptum comprobetur.

Et primum Probemium cum rei militaris ſcriptoribus.

De prima ac ſecunda rei bellicę origine apud quas nationes primũ orta et unde res bellica dicta ſit.

Quid res militaris et in quot partes diſtributa ſecundum Iphicratis traditionem et ꝗ tribus rebus ut reliquę actionum natura doctrina et exercitatione conſumitur.quodqꝫ plurimis liberalium artium ſtudiis inhęrendum ſit ei qui ſe cum gloria cęteris imperaturum profiteatur.

De litteris hisqꝫ qui maximi duces earum ſtudiis incubuere plurima memoraru digna.

Ex auctoribus;Demetrio:Iuuenale;Horatio:Democrito;Heraclyto:C:Caligula:M:Vipranio;Cornificio:Euangelo;Cabillo pictore;Herennio;Perillo:Fauſtino:Octauio auito;Q .Sulpitio Gallo:Q Fabio Iabeone.M. Pompilio:Martiano:Capella Gallo:Aſinio:Caluo Largio:Licino:Vatinio Pollione:Xenophonte:Cicerone:Platone:Virgilio;Germanico Cęſare:Antiloquo;Heſiodo:Druidibus:Hiphicrate;Ariſtotele: Philippo rege: Apollonio Tyrio:Emniſte Imbrotomneſiphillo: Archita Pictagoreo:Ennio:Oroſio;Seneca:Agelio:Aminiano;Marcellino Liuio;Cor.Celſo:Theophraſto.Naſone:Socrate.

Quammaximos huic diſciplinæ fructus afferat philoſophię et hiſtoriarum cognitio quiqꝫ maximi duces hiſtoriam ſcripſere.

De eloquentia quantũqꝫ huic ipſa rei conducat.

De poetis qui fructus ex eis;et qui audiendi;quiqꝫ repudiandi ſit.

De muſica;et in quo cum re militari comercium eius ſit.

De Arithmetrica et militari geometria.

Ex auctoribus Cicerone:Herodoto;Tuthidide:Thimotheo: Probo

Hemilio: Hannibale: Q .Fabio: Sylla: Cęſare: Aſinio Pollione: Hircio: Suetonio: Opio: Iulio Cæſare: Priſciano: Philippo Antipatre: Antigono: Piſone: Plinio: Valerio: Seneca: Homero: Xenophonte: Euripide: Neuio: Terentio. Platõe: Archiloquo: Hieronymo: Gregorio: Ambroſio: Athanaſio: Auguſtino: Virglio: Naſone: Eudoxo: Archita: Archimede: Scopina.

De Aſtronomia uariaq; perquirendorum futurorum arte ſiqua eſt. Ex auctoribus Lucano. Cicerone: Ariſtotele: homero: Hermodoro: Dione: Macrobio Cenſorino. C. Flacco: Euclide Socratico: Appuleio: platonico: Triſmegiſto Anneo Floro: Aminiano Marcello: Menandro: Epicurro: Bruto: Ouidio: Apolline: Ennio: herodoto: Virgilio Beroſo. Antipatre. Achinapolo. Apoſtolo. Iſaia. Firmiano. Auguſtino. Ambroſio. pacuuio. Actio. Flacco. Statio. Iuuenale. Socrate. Democrito. Fauorino. Dicearco. Anaſarco. Demonacte. Demoſtene halicarnaſio. Catone. Cenſorio. M. Manirio.

De legibus De medicina

De gimnaſtica equeſtriq; exercitatione Deocio militari

Ex auctoribus Cicerone Carcino Tragoedo homero platõe paradio Fauorino: Demetrio: Pictaco: Dracone: Solone: Demade: Alexandro: Comico: Liuio: Fabio pictore: Matone: Lucano: M. Varrone: M. Catone: Nigidio: Caſſio parmenſe. Martiale. Aufidio. Namuſa. Helio. Lampridio. Marcello. Ouidio: Laureo. Tullio. Agarchide. Galieno: Diaſcoride: Democrito: Xenophõte. C: Eualgio. Leuco: Iubba: Theophraſto: Flacco Floro Seneca Saluſtio Plinio Claudio Cęſare: Herodoto.

De quadruplici uirtutum ſpecie: et earum diſtributione: quiq; in his bellorum duces clariſſimi habiti ſunt.

Ex auctoribus Catone: Cicerone: Oppio: Plinio: Agelio: Plinio: nepote: Actio Homero: Flacco: Criſpo: Helio: Socrate: Ariſtotele: Xenophonte: Virgilio: Seneca Heſiodo: Liuio: Gimnoſophiſta: M. Var. Val. Max. Sempronio: Aſſelio: Catõe: Polibio: Antagora: poeta Apollonio: Fauorino tragico: Ariſtophane comico: Laberio: Athenodoro philoſopho:

Ex claris ducibus Agide: Cyrro: Eſchillo: Braſida: Cabria: Seſoſtre Q .Fabio: Tar Scipione ſuperiore: Auguſto: Scipione iuniore

Sciluro:Tigranne:Agatocle:Amaſe:Antigono Antagora:Limaco
Memnone:Themiſtocle:Anthiocho.Lucullo L.Sylla.Eumene.De-
made:Arctoxerſe.Aureliano:Iuliano:Alexandro.C.Pompilio.Ha-
driano.Antonio:Fauorīo:theochrito Mitridate Cicerōe.M.Craſſo
P.Licinio.Craſſo Pellopida Portio Catone Epaminunda Pompo
nio.Licurgo.P Emilio tiberio Gracco Lyſandro Pompeio.A.tor
quato Iugurtha:Philippo:Cleomene:Lycene:Pirrho:Dario:Leo.
Periandro:Theopompo:Helio:comodo:M.Sertorio:Antonino.Pio
Hannibale:Claudio:Nerone:Camillo:Domitio:Appio Claudio:
Q.:Metello:Scipione naſica:Melanco:Dionyſio Seniore:Leone
Birantio:Hermocrate:C.Pontio:Hannone:carthaginenſe:Pericle:
Xerxe:Cimone:Iulio Cęſare:Antigono ſecundo:Alcibiade:Timo-
leone:Thimotheo:Lyſimacho.P.Syllano.

Belli indicendi gerendiqꝫ aut feriendi foederis antiquorũ rationes
De euocationis et deuotionis formula.
De religione antiquorum ducum.
ꝙ religioſa uſqꝫ adeo res militia erat:ut non niſi ſacramento miles
fieret.
Quando ex uoluntario inter ipſos foedere militare ſacramentum ad
tribunos ac legitimam iuriſiurandi ad actionem trãſlatũ eſt quidqꝫ
iurarent ſe facturos.
Tribuni militaris uerba cum delectus antiquus fieret.
ꝙ Imperium belli habentibus ſceptri eleuatio iuſiurandum erat.
Gentium diuerſarum ratio in deligendis militibus.
De delectu equorum.
Rationes gentium in deligendis ducibus.
Agminis ſiue incedentis exercitus ordo ſecundum grecam Roma
namqꝫ diſciplinam.
Acierum inſtruendarum uaria ratio.
Ex auctoribus Liuio:Marone:Oui.Varrone:Heraclyde:Agatocle
Samonico:Serano:Furio:Cincio:Ariſtotele:Diodoro:Iulio Celſo:
Cicerone Epimenide:Calimacho:Lucano:tuberone:hiſtorico:Ho-
mero:Xenophonte:Sathiro:theophraſto:Saluſtio:Seneca tragico
Floro:Eutropio:Aſinio:Polione:Antipatre Catone:Lucretio.

De religioſis hoc eſt ī fauſtis atris uel īfamibus menſium quoꝝdã

diebus ac tempore ad bellum idoneo.
De loco metationis inſidiiſq; hoſtium deligendis quid ſpeculator et quid explorator in quoq; differant.
De oppoſiti loci poſitione; multitudine uolūtate ſtudiis ac conſiliis
Caſtrorum forma offitiorumq; caſtrenſium ritus.
Legationes cum hoſtibus ſi agendę ſint quales eſſe debeant.
Qua cautione conſultationes cum hoſtibus habendę.
Armorum hoſtilium ratio habenda
Multitudo partium ſpectanda. Quiq; maximi exercitus præter hominum opinionem ab minimis fuſi profligatiq; ſint;
Quid ſi oppugnari caſtra contingat
Obſeſſorum exploranda ſtudia
q̃ rebus bellicis quiſquis finis obuenerit nunq̃ negligendus.
Quid ſi bello pulſi munitionibus recepti ſint
Quid ſi hoſtes bello ſine munitionibus pulſi
Non eſſe multorum ducum ſententia pertinaciter neq; omnino uſq; ad pernitiem fugientibus inſtandum.
Dolabra hoſtem eſſe uincendum nullamq; rem ſummo duci magis conuenire q̃ moram cunctationemq; nullamq; minus q̃ feſtinationē et temeritaem
Cauendum ne ſuccenſu rei Quiſq̃ ellatus in periculum perniciēq; trahatur
De conuiuiorum apparatu incaſtris uitando;
Quæ uſui uideantur utrinq; id danda uel euocanda ſubſidia ſi exercitum noſtrum caſtris aut locis munitis obſideri cõtigerit aut alios obſidere deq; notis miltaribus; quoue tē pore qui notarii appellantur denominationem acceperint.
Ex auctoribus Nigidio; Ephoro; Caliſthene; Damaſce; Philarcho; Varrone; Seruio Flacco; Ouidio; Claudio Catone Cleſbio Alexandrino Anaximene Mileſio tale Marone Liuio Sathirico Fabio hiſtorico Lucano Iuuenale Fabio pictore; Cincio; C. Cęſare Auguſto Ceſare; Cicerone; Seneca. Probo. Valerio; Tullio tirone; Philargio; Samio; petro; Diacono. Ennio.

Vocabula militaris ac publici honoris priſca atq; pręclara;
Ex auctoribus Homero; Ariſtotele; Diodoro; Marone; Seneca; Lucano; Plutarcho; Liuio; Cicerōe. Euſebio. M. Var. Q. Mutio; Scęuola

Ioſepho in appiouem Platone;Feſto:Pomponio iuriſcon.Paulo
iuriſcon .Terentio:Aſcanio Pediano:Val.Maximo.Vlpiano:Laui-
nio:Pomponio poeta Tito.Lucretio:Fabio pictore:Maſurio Sabino
Plinio Ouidio:Propertio;A.gelio.Actio Quĩtiliano:Calidio Valgio
Ruffo: Tirone;Tullio :Caſſiodo;Gratiano:Iunio:Trebatio.Fene-
ſtella:Numma Pompilio:legexii.Tab.Modeſtino:Valerio anciate.
Iulio Capitolino :Marcello :Flauio: Vopiſco :Labeone: Antiſtio:
Atheio;Capitone;Probo Emilio;Suetonio Priſciano;Iuuenale;Sa-
thyro:Comico:Macrobio:Libro Regum ;Spartiano: Tertuliano
Caes.Curtio;Act.apoſtolorum;Eutropio:Elio:Criſpo;Hiphicrate;
Catone:Siſenna:Oroſio:Iuſtino:Pōponio Mella;Vegetio:Plauto:
Pictaco Offilio:Cecilio:Caſſio:Iulio Cęlio; Modeſtino;Seneca;
tragico:Nonio;Marcello:Iuliano:Frontino.

Quid quotuplexq; bellum et unde Cęteraq; bellici exercitus uoca-
bula eorumq; denominationum cauſę. c 27
Ex auctoribus Seruio:Caſſiodoro:Feſto Horatio; Ouidio:Liuio:
Cicerone:Labeone:Lucilio:Lucretio:Caliſtrato:Saluſtio:Statio
Virgilio:Terẽtio:Doãto:cĩtio:A.gelio:Vegetio:Plutarco:Ephoro
Caliſthene.Polybio; Ioſepho:Martiale:Cæſare:Curtio :uarrone;
Frontone:Herodoto Columella;Quintiliano Diodoro Valerio Anc.
Lucano :ulpiano:Helio Spartiano Sabino:Caſſio:Lactantio:Cor-
nificio :uictorino :Propertio :Bannio Caſſo.Priſciano:Herodoto;
Hennio:Plinio:Martiano.Feneſtella.Gaio.Iulio.Capitolino.Tre-
batio Sceuola.petronio Arbitro.Seneca Didimo.Ariſtotele.Aurun-
tio.uictruuio.Dardano.terentio.Care plauto.Homero.Flacco.foca.
Meſalla:Aurelio. Opilio.fabio.placiade Memmo tragico.L.Apu-
leio. Auguſtino. Cęſare. Maſſurio.Sabino.Q. Claudio.Cęlio.Sa-
bĩno.Catone.Iuſtino.Lucilio Claudiano.tibullo.

De militari cultu qui pro conſuetudine gentium et inuentu homi-
num uarius reperitur c 43
De armis et unde dicta ſint. c 45
De armis quibus tegimur. c 45
Que arma ad noceudum apta.inſtrumentaq; bellica quibus nomi-
nibus explicentur c 49
De ſignis militaribus. c 91

Ex auctoribus Val.max.Virgilio;Iulio Capitolino Verio.Flacco; Varrone Suetonio;Iobba:Liuio;Seneca.Spartiano;Helio: Lampridio;Iuuenale:Conſentio;Cicerone:Quintiliano.Labeone;pomponio;Caſſio.Horatio.Martiale; plutarco;Lucretio; Vlpiano: Gaio Diodoro: Statio:A.Gelio:Hieronymo;Neuio;plinio.Saluſtio.Iuſtino.Capro.Homero.Trebellio.pollione.pacuuio.Seruio.Herodoto feſto.Q.Curtio Iulio.Higino.Euripide Ariſtotele uegetio Xenophonte:Socratico:Lucano.Acrone;Macrobio;Neuio.Priſciano Nonio Marcello;Rabano.Apul.Perſio:Emilio:Probo: Lucilio Ennio: Victruuio;Solino.Amiano:Marcellino.Hieremia·Fabio: Placiade:Claudiano:Tibullo:Boetio:Geneſi;Foca.Oroſio:Ancõn. Ioſepho;Firmiano;Seneca tragico;Laertio:Diogene;Stratone;philoſopho;Cæſare. Sacra hiſtoria;Pindaro. Calimaco;Antipatre: Stoico:Cornificio;Platone:Euſebio:Propertio;Petronio

De bello nauali et quando primum apud Romanos quiqꝫ primus: nauali triumpho:dignus habitus eſt. c 94
Que materies fabricandis nauibus utilior ceſionis luneqꝫ tempus ſpectandum. c 95
De clauis quibus iungenda eſt materies et cuiuſmodi eſſe debeant. c 96
Primus nauium uſus et prima earum forma a priſcis probata nomina earum quiqꝫ. c 96
Gubernandi adminicula ſeorſum primus inuenit. c 98
Ventorum numerus eorumqꝫ nomina rationes et effectus. c 98
Aſtrologia nautica ſecundum lune ſolis ſyderumqꝫ obſeruationes.
Pronoſtica tempeſtatum ab elementoꝝ paſſionibus et eoꝝ quę ĩde ortum habent. cc 3
Remedia periculo affectis. cc 4
Quid agendum anteq̃ curſui in hoſtes dirigatur. cc 4
Quid ſi claſſis claſſi obiiciatur. cc 4
Fluminum tranſitus ex inuentis memoratu dignis. cc 5
Qui terreſtres quiqꝫ maritimi maximi exercitus. cc 12
Ex relatu terra et mari clariſſima militum geſta. cc 15
Emulatio glorię et ducum comparatio atqꝫ pręſtantia. cc 18
Pene deſertoꝝ et militũ animatuerſio uaria ducibus nõ obtẽperãtiũ cc 28
Ex auctoribus.L.Piſone;Catone;Ariſtotele:Tibullo:Varrone;Cecilio Affricano:Cicerone Liuio;Saluſtio;Iſaia;Daniele; philo.

Stephano Lucano :Diodoro :Virgilio :Horatio :Seneca: Plinio: Lucretio:Oribaſio :Homero:Andronico:Cireſte Ouidio :Pampinio:Herodoto:Cecina:Metrodoro:Tranquillo Nigidio:Arato Martiale:Cælio:Floro :Suetonio:Claudio:Quintillo: Xenophonte: Hetesia:Emilio :Probo :iuſtino:Oroſio Dione:Plinio:Fabio hiſtorico: Plutarco:Euſebio:Cornelio:Egiſippo :Ioſepho:Iuuenale:Eſchillo Antioco:Aurea capra:Darete phrigio:Ennio:Trogo:Auguſtino: Theophraſto:Curtio:Eu tropio:Solino.

De triumphis quidq; triumphus et unde.
Detropheis et unde et in quo a triumpho differat q̄ꝗ ouem alii uictoria potiti alii bouem hūcq; alii uel gallum īmolare cōſueuerāt.
Varia ſecundum diuerſas gentes et nationes triumphorum genera.
ꝙ non omnibus triumphi decernebantur et quibus.
Triumphantium inſignia et ornatus.
Romanorum mores in triumphis.
De coronis leges.   Priuatorum honores.
Merita uictorum et triumphantium prenominibus ſiue cognominibus celebrata.
Ex ſtrenue geſtis maiorum premia.
Supreſtitum non ſolum, ſed defunctorum ducum memorie celebres tituli et de colūnis obeliſcis pyramidibus arcubus ſtatuis clipeis.
Tabulis cantariſq; ad id ex edificatis ludorum celebrationes prīcipum ex bellis diis oblata.
Ex auctoribus plutarco:M.Varrone:Tranquillo:Liuio:Criſpo:Virgilio:Iunio Iuuenale: Sabino Maſurio :Dionyſio Catone.Verio. Ariſtotele.Naſone.Homero.Diodoro:Ferecide.Actio plauto.Cecilio.Claudiano.L.piſone pīdaro Calimaco.Mneſteo Theophraſto Claudio Saturnino:Cicerone Gracco Neuio poſſidonio ceſarienſi Helio Sexto Menandro Edipode Sophocleo Valerio anciate plinio Euemero Herodoto Duriſiano Ariſtagora.Dionyſio Arthemidoro Alexandro polihiſtore.Butoriade Antiſtene Demetrio Catone Cenſorio.L. actio Ouidio.C. Actacilio.Q:Floro. Q.Aſconio Firmiano Martio uate Siſinio capitone Gelio Flacco

REDO EQVIDEM NEC SVM neſcius Dux & imp. inclite ſigiſmunde pã-dulfe; Tanta eſt liuoris & inuidiæ noſtri huius ſeculi malignitatiſqꝫ ꝑuerſitas quãmultos hoc meum inceſſuros opuſculum ꝙ in tanta ſcilicet probatiſſimoꝝ utriuſqꝫ linguę ſcriptoꝝ copia; qui accurate et ælegãter rei militaris Præcepta tradiderũt; Ego potiſſimũ auſus ſim temere ac ieiune libros de tanta re cõminiſci; in qua primum cenſoꝝ aciem ſtruã q̃ coepti mei rationem reddã q̃ de pręſcriptione operis huius diſerendum quicq̃ putem: Inter iſtos itaqꝫ qui mea legent nouum immo antiquum & admirabile hominum genus fore ſcio: nec mihi ſoli ultimo hominum; uerum primis ac maximis importunum Quibus nihil rite fiat; quibus cum loqui ſi cœperis: faſtidiant ſingula ſua; licet non eddant indignẽturqꝫ nunq̃ ĩſetentia

permanentes;ſi ueluti muta & rationis expertia uitam ſilentio prętereas: Non nulli ueluti ſues in luto grunientes; quum norint forſam ad hanc immortalitatis & glorię partem; ex litterarum & ingenii ſui conatibus aſpirare non poſſe; nec inuenire nec explicare ſermone quod fuerit inuentum in caſſum me laboraſſe contendent; Et quoniã nixu ipſi ſuo minime iuuabuntur nullum adiuuari poſſe cẽſebunt. Alii ueluti apum fuci et improbiſſimi Sicophãtę ſolita libidine omnibus detrahendi et ad ſingula quęque carpenda proni & ingenioſi non deerunt interpetres. qui calumniabuntur ſingulorum ordinem eo pacto ſcientię phamam ſibi aucupari credentes qui puerilis iactantię ſtudio tenebuntur obnoxii. Quum olim conſueuerint adoleſcentes ab inſigni accuſatione aliqua primum nomen auſpicari Formioñs peripateticę ſectę philoſophi: Aut Sergii Galbę perſimilem me dicent: Alii cum nitida ego ut illi cute et corpore ꝓpter umbram molli nullo unq̃ uulnere admiſſo de re militari de fortitudine ac ignauia ducũ. de inſtruenda acie: de loco caſtris capiendis idoneo multiſq; id genus uerba facturus ſi ad eũ maxime ducẽ: q et caſtris nutritus ſit; Et exercitus maxĩos duxerit ſẽper inuictus Erunt et alii porro difficiles monſtruoſi: lucifugi qui falſã ſcientię perſuaſionẽ induent: Sub peritię tamen oſtentatione ac doctrinarum ſuarum opinione multa ſibi arrogantes: et intra ſeſe neſcio quid inepte cornicantes: quiq; nõ tam criminibus q̃ maledictis anitentur obruere: quorum uoces tumentiaq; uerba minime perhorreſcens nihilo pluris ego faciam q̃ Demetrius ille quẽ dicere ſolitũ accepimus eodẽ ſibi loco uoces eſſe ĩperitorum: quo & uentre redditos crepitus; quũ nihil pene interſit qua parte corporis ſurſum an deorſũ turpiter ſonent. Acrius urgebunt alii et conculcabunt mihi illud ſathyricũ: Tenet inſanabile multos ſcribendi Cacethes illius obliti non minoris in Sathyra; Eſt quoddã prodire tenus ſi non datur ultra Quos omnes et ſi poſſum iure meo repercutere. malim tamen æquo animo intactoſ linquere: Maxime quom haud quaq̃ ex eorum ſim numero qui emulis carere uelint et eo ſint ſtudio & ingenio prouecti: ut nihil repræhenſibile. nihil niſi ad unguem perfectum habeant. Non pigebit igitur ſiqua me incõſulte pręterierint; quanq̃ mea diligentia & curioſa perſcrutatione ueterum ex libris explorata omnia eſſe ſciam uel amicorum uel eruditorum monitu. Si uera fuerint emendatione corrigere; Si Minus democriti potius riſum; q̃ heraclyti lachrymas ſequi uelle; Non enĩ

ęgre feram hanc eſſe de ſcriptis meis exiſtimationem ut qui neſciunt
doctiſſimos:grauiſſimos:ſanctiſſimosq; uiros ab emulis quibus refe
ta ſunt omnia perperam talia perpeſſos eſſe intelligant:atq; ut a poe
tis initium summam;qui ſunt multo antiquiores q̃ hiſtorici;q̃ orato-
res q̃ Cętera ſcriptorum genera: Homerus primus omnis philologię
dux et antiqtatis parens:diuinarumq; omnium inuentionum fons et
origo fuit:Haud quaq̃ tamen ſic poſteritatis ſtudia reſtrinxit quin
emulos haberet q̃ plures qui et labantem et cedētem oneri et dormi-
tantem eum non nunq̃ appellent:Sed zoilum illum in primis:quod
mirabere:qui a macedonia Alexandriam profectus optauit ſibi co-
gnomen ut homeromaſtix appellaretur:quū ſua ptolomęo regi cōtra
iliadē et odyſſeā ſcripta cōparata recitaret: quāq̃ ante annos mile
diem obiiſſet homerus:Maronē uatē mantuanū diſciplinaꝝ omni-
um cognitione ad unguem exultum:Et cuius anima;ut īquit Flac-
cus:Candidiorem alia non tulit terra Ab:C:Caligula nullius inge-
nii:a:M;uipranio repertorem:ab Cornificio euangelo:Cabillo pi-
ctore:Hærennio perillo: Fauſtino:Octauioq; auito:ac multis aliis
non tanq̃ imitatorem uerum etiam tanq̃ defloratorem et ueterum cō-
pillatorem publicumq; furem nouimus eſſe notatum: Hæc eadē
a maliuolis paſſus eſt.P.Terētius Comicorum ſummus.qui comoe-
diarum prologos in defenſionem ſcęnis dedit:Vrgebant enī comoe-
dias eum omnis a polydoro;ac menandro tranſtuliſſe:& a Lęlio:Sci
pioneq; in ſcriptis ſic adiutum;ut merito non ſua ſed aliena pro
ſuis edentem criminarentur:Sunt qui non tam ab his:qui tum ado-
leſcentuli forte fuere;quam a.Q.Sulpicio gallo qui conſularibus
ludis fabularum dandarum initium fecerit-uel a.Q.Fabio labeone:
&.M Pompilio conſulari utroq; ac poeta iuris ut pote quorum ope
ram & in bello et in otio:et negocio nedum terentius ſed.S.P.que
plerunq;.Ro.fuerit expertus.Quis.M.Tullio Cicerone doctrinarum
luce in eloquendo ornatior.quis fœlicior in explicando;quis in per
ſuadendo potentior:qui in arce Romanæ eloquetię ſtetit:id nec dū
inter ętatis ſuę homines:uerum apud poſteros aſſecutus ut eius nō
arpinatis cuiuspiam hominis ſed animatę diuinęq; potius eloquē-
tię nomē habeatur:Obtrectatorum tamen morſus euitare non po-
tuit.quominus in eorum linguas incideret;Hunc enim Gręci Repe-
tundaꝝ dignum accuſari cenſent:ꝙ ea litteris mandaret quę haud
primum ex ſe forent inuenta;Criminantur alii incompoſite eum

loqui ;et non modo tumidum ;ſed redundantem in repetitione nimium ;deniq; atq; uerboſū ;quū tamen mos ſit ei profundam reꝝ ſcientiam ſub breuitate uerboꝝ tegere :Martianus capella uitioſiſſimū in clauſulis reperiri eū turbantem numeros quadam permixta confuſione dicit : Non nulli quoq; inter maximos uiros tā prodigioſi extiterunt :inquibus ſunt Gallus aſinius Caluuset largius Lycinius. cuius liber inſugillationem eius :atq; notam etiam inuulgatus ;fertur infami titulo Ciceromaſtix ut ſcribere auſi ſint Oratorem maximū improprie atq; inconſulte locutum .Quos itidem ut in oratione etiam ſua Vatinius teſtis eſt ;ob inſignem lingue feſtiuitatem conſularem eum ſcurram minus puduit appellare :quodq; magis mirabere : tanta eſt iudicioꝝ uarietas Extat eiuſdem Ciceronis de optimo genere dicendi liber: tale tamq; ex alto ſumptum opus :ut idem in epiſtolis egre attigit ;a.M.tamen Bruto ad quem ;et cuius precibus ſcriptus erat erudito uiro licet et ſcribentis amico non probatur .Quis Demoſthene in tanta graiorū hoīum eruditione oratorię artis pręceptis.& dicendi uſu ac maieſtate pręſtantior ;Et quanq̄ quū dicturus eſſet concurſus in audienda cauſa ex omni gręcia fieri ſolitos monumentis atticis atq; latinis memorię proditū ſit :Attamen hic ipſe huius quem modo diximus Ciceronis aures Perſępe non implet .Quis epicurū ī tollerāda ſuperbia detrahentē omnibus non audiuit :pythagorę Empedocli ;Timocrati ;quem amicū licet .totis uoluminibus lacerasſe traditur ;q ī philoſophia paululum a ſe ſuiſq; inſanis opinionibus diſcordaret democritum .a quoque ſciebat in philoſophicis cuncta didicerat et quem exigua mutatione uerboꝝ in omnibus ſequebatur ;hunc acrius inurebat ;nempe qui magiſtro caruiſſe gloriaretur ;et uideri uellet :Secuti ſunt in hac detrahēdi libidine Epicurum Metrodorus atq; hermacus ſupradictos quoq; philoſophos lacerātes nec ullius magnitudini parcentes aut glorię ;quando idē epicurus mirum immodum Platonem ſpernit ;et contumelioſiſſime Ariſtotelem uexat ;aduerſus Tritamum hominem in dicendi nitore tantum ;ut ob diuinam eius eloquentiam Ariſtoteles Theophraſtū appellaret Scito Sermone et Attico inuenitur ſcripſiſſe etiā foeminam ac meretriculam quidem :Fuit &.zeno ipſe maledicus et aſpernator non immodice :qui & chryſippum philoſophum acutiſſimum et eiuſdem ſectæ nominanſ contemptim non chryſippum ſed chryſippam ſemper diceret :nec modo qui tum erant .Appolodorū

Tritamus
Aristotelis discipulus appellatus est Theophrastus a preceptore suo propter eius eximiam eloquentiam: nam theos deum significat frasis loquor quasi diuina loquens

ſiue cęteros coetaneos conuitiis ac maledictis inceſſeret:ſed parentē
immo deum philoſophię Socratem latino uerbo uſus.quo mordatior
credo eſſet ſcurram Atticū appellaret:Similiter qui de Platone Xe-
nophonteq; duobus Socraticæ amęnitatis luminibus exquiſitiſſime
ſcripſere non abfuiſſe ab ipſis motus quoſdam tacitos et occultos
ſimultatis et emulationis mutuę putauerunt.Fuit et annei Senecę
in Fabium:Quintilianum et Quintiliani in Senecam detractio non
leuis:et quanq̄ ambo excellenti ingenio et doctrina uiri eodem cae-
lo geniti:quos ętas:quos profeſſio pene uinxerit:ſeiunxit tamen
ideo parium immo diſparium peſtis liuor:ut nec Fabius Senecam
ore pleno probare poſſit:nec ille de Fabio parpari referens:niſi con-
temptiſſime loqui:Liuiū hiſtoricum celleberrimum:tam et ſi lacte-
um ſibi alii:Alii uberem et Beatum eloquencię fontem uocent Ca
nis tamen ferox fateor princeps:ſed minime rudis:ut Senecę dicta
cōmiſſiones moeras et ſine calce arenā eſſe dixit:Sic uerboſum hūc
in hiſtoria negligentemq; carpit:Cui et pollio patauinitatē quam
piam dicit ineſſe Saluſtiane orationis breuitatem qua nihil apud
eruditos elegantius nihil poteſt eſſe perfectius:Maligne etiam re-
prędendere inſciteq; obtrectare pleriq; conati sunt:Vtq; ad ſanctos
patres conuertatur oratio:quis hieronymi cōtentiones non audiuit:
non legit:cū Ruffino aquilieſe:cū iouiniano:cū Vigilantio quem
non nūq̄ proprio:non nūq̄ mutato nomine:dormitantē appellat:qs
eiuſdē cum Auguſtino nō uidit epiſtolas:aqnibns quū contētioīs
ſtudium et uoluntas forte abſit:More ſanctorum:in quibus illi duo
omni genere doctrinæ et uitę ſanctimonia omnium iudicio excellue-
runt:Emulationis tamen non paruæ ſpeciem quandam prę ſe tuliſſe
haud dubie uiſi ſunt:Cyprianum iu omni genere oratorię artis ad-
mirabilem et cuius ingenii facilitatem copiam et ſuauitatem ad mi-
ramur omnes:a peritis tamē quibuſdam accuſari deriderіq; ſolitum
legimus:et una ſui nominis littera īmutata Caprianum appellari:
ꝙ ingenii tam diuitis uenam ad dominicam orationem:ac humilia
quędam alia litterarum ignaris ſolum enodanda conuertiſſet:Ad
poſtremum quum conſtet ingeniis omnis æui precellentibus unum
hoc uenenum unamq; labem inuidiā extitiſſe:Non mirum tibi Si
giſmunde nec cuipiam uideri debet:ſi contra me puſillum hominē
et indoctum:Scolaſtici quidam et circumforani rabulę latrent atq;
deſeuiant:quo circa lectorē etiā humanitatis iure poſtulo quiſquis

ille erit qui uiderit hęc ne iurgiis inſectetur conterat uel deteſtetur: Verum ſi ab initio legerit perlegat quoq;:et in legendo:quæ alibi norit:quum nihil ſcribi omnino noua inquiſitione poſſit minime tanq̃ iniqua repudiet:ſatiſq; eſſe iudicet non eſſe hæc nec in cõpi-
tis:neq; in tabernis litteraꝝ ludi ualde protrita: Illud deniq; peto ut non erudiendi oſtentandiq; noui aliquid magiſq̃ reſtaurandi gratia quę deperdita erant clarorum uirorum monumenta quaſi maioꝝ de monſtratione ueſtigiorum ſcripta hęc exiſtimentur: Atq; ut eiuſcę deperditę rei notitia plenior habeatur: Ab ipſis ut ita loquar cuna-
bulis ſcriptores eius auctores recenſebo:quos et multos et pręclaros tam gręcorum q̃ latinorum aliarumq; gẽtium fuiſſe comperio: De-
metrium ſcilicet phanoſtrati filiũ: Phalereũ Democritũ: Xenophõ-
tem Pyrrũ Epyrotarũ regẽ maximũ: Iphicratẽ athenięſẽ: Anachar-
ſim Sythã: Ciciũ: Iuliũ: Higinũ: Catonẽ Cenſoriũ: Marcũ Var-
ronem M: T: Ciceronẽ: Corneliũ celſũ: Martianũ: Modeſtinũ: Mar-
cellũ: Sextũ Iuliũ: Frontinũ Vegeciũ renatum patrinum His mi-
nus omiſſis quę a Romulo: Numma pompilio: Tullio hoſtilio: An-
cho Martio: Tarquino Priſco Seruio Tul. ex regibus: Ex Caeſaꝝ uero et Auguſtorum familia Iulio Caeſare Diuo Aug: Diuo Traia-
no Adrianoq; inſtituta inuenta: cõmutata: uel reuocata ſunt: quo-
rum pene omnium libri qui ſcripſerunt: cum uel temporum uitio: uel iactura quadam noſtra deperiſſẽt: illiq; ipſi qui fato minus eſſẽt abſumpti in multis deficerent: quę ad rem ſpectare uidebantur: Su-
ſcepi laborem noue huius commentationis: tuo tantum nomini de-
dicandum: Nullus enim occurrebat alius neq; amore aut errore tene-
or in tanto nobilium ducum et imperatorum numero: cui iure ſuo munus hoc dedicari dignius poſſet: Quippe qui hac ſolus tempe ſtate caſtroꝝ filius: exercituum pater optimis quibuſq; doctrinis: & artibus belli imbutus clariſſimis exacti temporis ducibus pecu-
liari quadam amoris gratia militaris huius rei afficeris: uitam illorũ ac geſta ſtudens emulari eoq; libentius id effici ꝙ concilium caele-
ſtium terreſtriumq; in ſedibus ĩmortalitatis te collocaſſe uidebam: omnemq; inclitę domus tuę gloriam ſubditorumq; populorum ſpem in tuam poteſtatem tranſtuliſſe: ut non aliter ac dei nutu ſine dubio factum ſit ꝙ tam arduus eccleſię. Ro. caſus emerſerit: quo heroicam diuinãq; illam uirtutem tuã facile poſſes oſtendere: Nec egre feres de te audiens quod aliquando de ſummatibus uiris et illuſtribus

dictum eſt:et litteraꝝ cuſtodiæ traditū ut:enim Hectorem et Achilē
troiani belli cellebritas claros fecit: innumerabilis Xerſē exercitus
et Marathonia pugna Milciadem: Camillum Galli .Mālium capi
tolīa defenſio:Scipiones Chartago:cymbri et theuthones marium
Pompeium Mitridates atq; pyratę.Cęſarem Britannia Gallia:atq;
theſſalia:Sic te diuina ſigna per omnis italię oras:per omnes exte-
ras nationes notiſſimū:clariſſimūq; reddiderūt:Cū Eugenio pon-
tifice maximo omniumq; ſanctiſſimo pręſide:tu gentibus eius aduer-
ſuſ Egregiū ſane ducem Franciſcū ſforciā ſoceꝝ tuū potētiſſimū ac
acerrimū dominici tūc gregis hoſtē:Aduerſuſq; Fluentinū:Vene-
tumq; populū Imperator inuictus adeſſes ac ſacroſanctam eccleſi-
am eius gentibus lacerā:& armis oppreſſā breui tēporis curricu-
lo contra comunē omniū opinionē ad ſummū dignitatis ſuę culmen
inſtinctu diuinitatis mentis magnitudine ductuq; tuo.conſilio et
auctoritate prouexetis.Neq; aliter illum ipſum caſtrenſem impetū
atq; conatum tuum:qui pręceſſerat contra hęc ipſa eccleſiaſtica ſi
gna et.illu.Tarraconenſium regem Alphonſum:Philippūq; mari-
am in ſubrium:lygurumq; ducem bellicoſiſſimum reor extitiſſe niſi
quia maxima ui maximoq; diſcrimine:modeſtia tua illuſtrāda erat
ac ueluti cęli temperiem uenti imbreſq; commendant.Ita ad augē-
dum tuę dignitatis cumulum apud pontificem apud omne genus
hominum illum tumultum:hunc ſpectantiſſimum triumphum prę-
ceſſiſſe crediderim:ut quot in illo turpitudinis notas extingueres
tot in te triumphales coronę refulgerent:Conuenientiſſimum prę
terea uidebatur ut cui merito oīa debeo:et imperio ſubſum ipſi me-
um:ſi quid eſſet pręceteris dicaretur ingeniū:Sperās deniq; id fo-
re:morte obita ut ad poſteros aliquando non in glorius cōmigrē
ſed uiuam:Vbi ſi īmortalitatem illam quā omnes expetunt:pauci
uero aſſequuntur.uel ipſe non aſſequar;Gaudebo tamen tuo augu
ſto paternoq; nomine:Cui hoc:de re militari opus inſcripſi cōſecra-
uiq;:Me diuturnam lucem et ſempiternam quandam gloriam ade
ptum:qui fortaſſe ſine te:qui multis me ad ſcribēdum rationibus
impuliſti ītenebris abiectus iacuiſſem;Sit itaq; tuo tantum nomini
dicatum:et quid de te mihi pollicear uideas obſecro:Nunq̄ enim hu-
iuſce libri exordio nomen ipſum legetur tuum:quom paſſim et ubiq;
gentiū ſublime Magnificūq; prędicetur:quī mihi ſplēdoris et gra-
tię plurimum ſit allaturum;Putabunt enim ſinguli ad quos liber

iſte peruenerit non parua nec inutilia ſe ꝑcepturos Dum tam ſplē
didum tam pręcellens tam illuſtre ipſis primis apicibus nomen tuū
intuebūtur et legēt. Suſcipe igitur clæmentiſſīe ac optīe princeps.
Sigiſmunde pandulphe gratiſſīs ulnis Munuſculū hoc exiguū: licet
ab animo tā tibi deditiſſimi tuiq; amantiſſimi profectū: intētiusq;
leges quom aſpirare tibi inter plurima ſtrepentiū occupationū tua-
rū agmina licebit; inuenies profecto plurima in hoc opere; quę tibi
ſint aut uoluptati maxime legiſſe: aut ornamento uidiſſe: aut uſui
meminiſſe: quippe quę pręceptis et exēplis ſuis oblectare: atq; in-
ſtruere bene inſtitutū animum poſſint: De cuius cauſis nil attinet
plura nunc diſſerere: quom quidem ſingulæ partes eius deſtinatis
aliquod uoluminibus explicandę ſint: quas ordine ſuo tunc demū
perſequar: quom prefatus fuero pauca quędam de ipſius rei origine
ab aliis pene omnibus omiſſa ſcriptoribus: quam reor ad uniuerſę
etiā rei deſcriptionē ab aliis quoq; pluribus ītactā maxīe ꝓfuturam:

Q VOM itaq; inter omnes priſcę auctoritatis uiros: qui Xeno-
phōte ac. Ci. duce clariore mentis ratione uiguerunt: non du-
bium ſit per ſe hominis uī ībecillā ac fragilē nimis non ſatis
eſſe quo res omnes domi et foris ſibi commodas ad uitam poſſet am-
plecti: alteriusq; indigere legitimam maris et fœminę copulam con-
ſtat comparatam eſſe natura ut et utiliſſima et maxime neceſſaria
uite ſotietas iniretur: ut quod alteri plerunq; deeſſet pręſto ſumme-
retur ex altero: tum etiam quom uictus non uti primū palam: & in
propatulis campis; Sed intra domeſticos parietes accurandus erat:
neceſſe fuit alterum foris ſub diuo eſſe: qui labore & induſtria cō-
parare; quę tectis includerentur frugeſ & alimenta: Quom uero pte
reſ intra limen eſſent cōgeſtæ alium eſſe qui & congeſta ſeruaret ad
uſus uitę neceſſarios: Iure igitur & natura comparata eſt opera mu
lieris ad domeſticam diligentiam: uiri autem operam omnem & cu-
ram ad exercitationem forenſem & extraneam ad inediam et uigiliaſ
aeſtus: et Algores tum etiam itinera & labores pacis et belli: cętera-
rumq; artium et militarium ſtipendiorum perpetiēdos id circo natu-
ra uiros q̄ mulieres fecit audaciores quod neceſſe eſſet foris: et ī apto

uitam tuentibus non nunq̃ manu et uiribus inuriam propulſare
Huiusmodi autem homines aliis belli propulſatores:et arma tenen-
tes: aliis cuſtodes:aliiſq; milites:notiori uocabulo libuit appellare:
quo fit:ut hęc militaris res ad commoda uitę inſequenda ſecũdum
naturam apud coetus iure ſotiatos conciliaq; hominum quę noſtri
homines ciuitatem appellant:honeſtiſſimis orta:et procreata prin-
cipiis ad ſalutem utilitatemq; hominibus tradita et conceſſa uideat
Eius rei originem priſca illa et abſoleta:a memoriaq; hominũ mul-
tum remota mecum ipſe reputans cur ad urbium conditores ſeu rei
ciuilis rectores referatur non ſatis intelligo:Antiquiſſima enim rei
huius bellicę initia fuiſſe comperio longeq; ante urbes legesq; con-
ditaſ ante aeris ferriq; uſum adinuenta:ſiue ad iouem illum magnũ
quem ĩ cęlo commitatum exercitu deorum pariter et demonum Pla-
to deſcribit:Procurantes pręfectos et pręſides habentem radices
agẽtia:ſiue ad priſcos uſq; illos homines ĩhertes et ex terra genitos
ut poeta meminit:Terrea progenies duris caput extulit aruis:ſiue
corruptione aliqua:alioue quouis modo abſq; parentibus natos et
reſeruatos:iuris multarumq; rerum ignaros quom nullum tunc neq;
naturale neq; ciuile ius deſcriptum:nulla initia ſapientię nulle diſ-
ſenſiones nec inimicitię neq; bella obortae forent:Nam nondum
ueſſanos rabies nudauerat enſes:ut Germanicus.Cae.in aractheo
carmĩe loquitur:nec cõſanguineis fuerat diſcordia nota:immo nec
alienigenis quidẽ:quom nulli omnino gladii:qui tunc ſtringerẽtur
eſſẽt:quom poena ex cupiditate:amẽtia:nequitia:improbitate au-
cta:per ſcęlus prędas dirreptiões:ſanguinẽ:& crudelitatẽ ꝑfecta
Bellica res a belluis uel ꝙ belluarũ more propter alimoniam &
ſpecuſ quę tunc pro domibus illis erant:unguibus et dẽtibus pu-
gnarent: uel ꝙ belluarum ſit pernitioſa diſſenſio dicta et appel-
lata non ĩſcite uidebatur:Hora.quom prorepſerũt primis animalia
terris:Mutum et turpe pecus glandem atq; cubilia propter:Vngui-
bus et pugnis dehinc fuſtibus:atq; ita porro Pugnabãt armis quę
mox fabricauerat uſus.Niſi rem Hanc ab initio ſecundum naturam
profectã tuncq; rudem ac pene fortuitam ad diſciplinam peritięq;
ſtudia primi reuocaſſent:quales Aſſirii quos primos bella finitimis
intuliſſe conſtat:quanq̃ non horrida multũ nec difficilia ꝙ rudes ad
huc ad reſiſtendum gentes eſſent nec etiam multę nec magnę:quom
poſt Noe dilluuium anni non multo amplius q̃ mille fluxiſſent:ubi

Ninus Rex Belli filius;ſupra quem nihil pręclarum in libris relatũ
inuenio Veſorem illum egyptium et Scithię regem Taneum remotis
bella populis inferentes;nec imperium ſibi;ſed populis ſuis gloriã
quęrentes uictoria ſola contentos;ſemper excipio:Omneſq; a Syrię
finibus ad uſque ultima libię;gentes;nationesq; ſubegit;quo tẽpore
inter ſe ſe inſidiari coepere;et gloriam ex humano ſibi ſanguine cõ-
parare;ſiue quales abantes;qui prope pugnandi ac preter cæteros
manus cum hoſtibus conſerendi ſolum peritiã habuere:Nam ut an-
tiloquus refert:Nec crebros tendunt arcus;nec uerbera funde;expe-
diunt Sęuasq; ferox mars ęquore cędes infert:Sed rigido geritur res
cominus enſe:Hac illi apprime pugna certare periti;Euboiae genus
acre uirum belloq; ſuperbum;Siue quales Cretenſes;quorum patria
prima remis et ſagittis inclaruit;Siue quales acertimi omniũ bella-
torum calibes;per quos erutũ & domitũ eſt primitus ferrum;uel ut
heſiodo quoq; placet in creta eos qui uocati ſunt dactyli idei afriſ
& theſſaliſ:hanc alii partim gloriam dabunt ꝙ ex hiſ primituſ pu-
gnam ex equis centauri ſecnudũ pelion montem incolenteſ docue-
rint inire;laſciuaſq; uertigineſ implicare;illiſ uero ꝙ primi contra
egyptioſ prelıũ fuſtibuſ quoſ phalangaſ uocant feciſſe memorẽtur
Erunt & qui cõtra hoſ pugnẽt ueluti Daci;Medi;ſiue thraceſ quoſ
bellicoſoſ adeo fuiſſe ſẽper non dubiũ eſt ut ipſũ Martẽ apud ipſoſ
fabulę natũ eſſe confirmẽt;Galli uero ſuo quodam iure ab hiſ quoſ
modo diximus hanc palmã repetent ſuamq; omnino eſſe contendẽt
quom ſe Druidũ ſententia omnes a Dite patre cui terrena uis om͞is
atq; natura dedicata eſt;pugnę natos prędicẽt:liberoſq; ſuos niſi
quom adoleuerint ut munus militię ſuſtinere poſſint palam ad ſe
adire non patiantur:Athenienſibus hanc tribuent alii;quoniam eo-
rum ciuitas qua nihil habuit græcia clarius;nihil antiquius a mi-
nerua eſt principe et ĩuentrice belli armorꝝq; dea;quę grecę athe-
nea dicitur;ut pote quę bellicoſa et ſapiens regionem eligendam cẽ-
ſuerit talem quæ ſui ſimiles uiroſ editura eſſ&;Permulti denique
ſparciatis concedẽt quorũ diſciplina quid quantumue bellicis acti-
onibuſ conduxerit ut reliquoſ miſſos faciam;Maharbalis prę̨ſtan
tiſſimi ducis et Xantippi declaretur exemplis:Huius enim merce-
narii militis;ſiue ducis opera et arte;Triginta milia Romanoꝝ cæ-
ſa ſunt:Regulo eorum duce cũ quingentorum equitũ numero in uĩ-
cula coniecto;illo lacedemonio quoq; Hãnibal ſecundo punico bello

poſtq̄ alpibus patefactis in italiā traiecit uſus ductore et accincto & acri et expedito ſemper ad bellum milite occidiſſe populi ſupra ducenta milia quinquaginta et eo āplius hoſtiū milia coepiſſe memoratur: Quo quidem duce: ut cętera ſileam illa maxima cannēſi mirabiliterq; horrenda clade De Rom. procul dubio eſſet actū: niſi mora peruadendę urbis obſtitiſſet: Ipſaq; militia tanta rerum agitatione longo poſtliminio ab interitu pene reuocata fuiſſet in lucem: quę deniq; omni ſtudio exculta: non prīcipatum omniumq; circa ſe eſſent Sabinorū: Hetruſcorum: Latinorū: Hernicoꝝ: Volſcoꝝ: et Auruncorum totiuſq; italię populorum ſolum romanis peperit: Verum omnium fere remotiſſimarum gentium ac nationum terrarum orbis reges ac dominos fecit.

ILITARIS res eſt ciuilis quędam pars facultaſq; honoratiſſima ad reliquas ciuilis potentię partes tuendo continendas Secundum naturam maxime neceſſaria legīeq; ad hoc ipſū uariis diuerſorū tempoꝝ exemplis electione ac ſacramento adacta: Hęc ut Hyphicrates tradit: ī pedites: equites: phalangem: ducēq; deſtributa eſt. Manibus pedites ſimiles ſūt pedibus uero equites: Ipſa phalanx thoraci et pectori: Capiti autem Imperator: qui ut Ariſtoteli placet: mentis atq; animi inſtar eſt: Rurſus tribus hęc rebus natura: doctrina et exercitatione conſumit: naturę nanq; principiis fortes creantur ex fortibus et bonis eſtq; in iuuencis: eſt in equis patrum uirtus: nec ībellem progenerant aquilę colūbam: ut Flaccus inquit: Maxima quoq; huic rei adiumenta cōferre doctrinam et inſtitutionem quis dubitat: quom in pręliis quōdam omnibus artibus ſtudiorum liberaliū excultis ueluti ſeminario ducum prefectorumq; precipuus honos haberetur: quomq; ad militiam euntibus apud maiores noſtros dari ſoliti ſint cuſtodes atq; magiſtri: quibus primo anno erudirentur: quod nec Poetam maximū pręterit de pallante canentem atq; dicentem: Sub te tolerare magiſtro militiā graue martis opus: Porro conſuetudinis et exercitationis ea uis eſt: ut dimicantiū animus ſemper ſit pronus ad cedem ardenſq; in preliis: ad quę ſi in conſuetū militem duxeris: non ſecus

ac mulierem uideris: Et quanq̄ tironum aetas ueteranorũ potior eſ-
ſe ſoleat: Veterani tamen ex conſuetudine caeteris audendi exemplũ
præ ſeferent; quom uideamus ex militũ turba ſaepenumero saucios
efferri; et quidem Tironem illũ et a conſuetudine pugnę alienum
leui quanq̄ ictu uulneris ſuſpicione pallentẽ efoeminatiſſimũq; eiu-
latum edentem ueteranum uero pręliis aſſuetũ; uulneribus innutri-
tum: ac poſt ſanguinem ſępe etiam uictoria potitũ; cum non nũq̄
grauiter impellatur; Feriatur; deiiciatur; alacrem iterum ad cędem
exurgere. chirurgũ et unguenta ſpernentem: quom itaq; ad perfectã
huius rei actionem hęc tria inſint; ut ante diximus natura; doctrina;
et exercitatio necesse eſt undecũq; expolitũ eſſe debere; qui ſe pręſtã
tem cęteris profiteatur. quo circa rei huius ducem ingenioſũ; et ad
diſciplinas ſingulas maiorũq; inſtituta capeſcenda: docilẽ; atq; uer-
ſilem eſſe oportet. haud enim ingenii uis abſq; diſciplina. et rerũ
plurimaꝝ maximaꝝq; exercitatione; aut diſciplina ingenio; et exerci
tatione deſtituta cõſumatũ ducem poteſt effingere: quod ſiqui ali-
ter forſan putẽt fallũtur maxime; et in ſũmo omniũ errore uerſãt
quomq; nulla ſit ars; nulla diſciplina tam ſuis abſoluta partibus ut
non quoq; cæteraꝝ adiumẽta deſideret; ut ĩ bellicæ huius rei quota
maxime parte uiſitut inſtrumẽtis. quom alter ſpicula telis & ſagittis
exacuat: Alii baliſtaꝝ ſcorpionũq; ſymmetriis et tẽperaturis inſi-
ſtant; Cælatis alii frænis: Cæteriſq; id genus quę ad hominũ equo-
rũq; ſtructura pertinẽt occupẽtur: Non alienũ cẽſeri debet: Si huic
militari diſciplinę plurima liberaliũ et optimarum artiũ ornamẽta
conſtituta; quibus inherendũ putem: Sit itaq; in primis litteratus
dux: et ſaluberrima philoſophię pręcepta emuletur hyſtorias mul-
tiplices memoriter complectatur; oratorię poeticęq; facultatis non
ſit ignarus: Muſicę: Arithmetricę geometrię Aſtroꝝ cęliq; rationes
pro facultate cognitas habeat Iuris ac legũ diuerſarum gentium
uarietatem caleat; Medendi cognitionem haud aſpernetur; Gimna-
ſticę; et militari exercitationi ac ocio: Belliciſq; poſtremo rebus aliis
ad laureas et triumphos; tanq̄ maxime neceſſariis totus incumbat;
que cur ita ſint; ſeorſum he ſint cauſæ.

LITTERATVM Ducem eſſe oportet inprimis et erudi-
tum; ut diximus; ſunt enim litterę ad excollẽdam uitã & ad

comparãdam gloriam ſempiternamq; reꝝ geſtarum memoriã pro-
paganda adiumentum ei maximum roburq; ualidiſſimum:Littera-
turam autem intelligo non uulgarem;non craſſam:et barbaram iſtã
qua utuntur qui nunc in caſtris uerſantur duces:Sed pręclaram et
accuratam illam cum rerum multarum ſcientia coniunctam:Nam
neq; pręcepta illorum qui ſcripſerunt nec eorum exempla:de qui-
bus ſcribitur ſatis intelliget:qui non iſta fuerit eruditione perpoli-
tus:Ad quam comparandam quom diligentia noſtra maxime opus
ſit et cura:cum incidant tempora non nunq̃ et horę quibus ab hu-
iuſmodi rebus bellicis uacare neceſſe ſit:quom non ſemper geran-
tur bella:et ſinguli dies ac noctes aliquid habeant inter capedinis:
quo domi contineri:et cum ueteribus amicis ideſt libris eſſe ſeorſũ
poſſis:ante omnia tinctũ eſſe oportet ingeniũ et quaſi iniciatũ prę-
ceptoris optimi opera:quod conſiderãs phillippus macedonũ rex
ſapiẽtiſſimus:Alexandrũ filiũ prę ceteris littęraꝝ ĩductoribus:qui-
bus eius curã demandauerat:Ariſtoteli ſũmo id ętatis philoſopho
tradidit litteris ĩbuẽdũ:quo illam quam modo dixi litterraturę &
eruditionis excellentiam adipiſceretur:quod nec rex ille prudẽtiſſi-
mus feciſſet niſi forte ab Alexandro fratre thebanis obſes datus
triennio apud Epaminundam ſtrenuiſſimũ ĩperatorem et ſummum
philoſophum eruditus eſſet:nec tantus philoſophus hoc ſibi mu-
nus ſuſcepiſſet ſi non honeſtiſſimarum artium ſemina ab optimo
tractari pręceptore debuiſſent:in qua re extat illius adhuc epiſtola
ad Ariſtotelem de Alexandro filio in hunc modum conſcripta:filiũ
mihi genitum ſcito:quo equidem diis gratias habeo:non tam pro-
inde quia natus eſt q̃ pro eo ꝙ eum naſci contigit temporibus uitę
tuę:ſpero enim fore ut educatus eruditusq; a te dignus exiſtat:et
nobis et harum rerum ſuſceptione:O ſapientiſſimam et tanto prĩ-
cipe dignam uocẽ:qui ita demum eum putauit dignum fore ſuſce-
ptione regni:et tantarum rerum adminiſtratione:ſi litteris et diſci-
plinis erudiretur:atq; plane ita fuit:ſuapte enim natura primum
cõuerſatione deinde doctrina:et pręceptis tanti philoſophi ornatus
Rex ita egit:ut ipſe deo genitus:deoq; ſimillimus crederetur:Ari-
ſtotele enim primum exacta pueritia per quinquennium:et porro Ca-
liſtene uſus rhetoribus:orbem terrarum aggreſſus:innumeras hoſti-
um copias ac gentes expugnauit:et totum pene orbem ſuis uicto-
riis illuſtrauit:cũq; ea tempeſtate armis exercitum comunẽ prope

aſiam teneret:Potentiſſimumqꝫ & perſarum et moedorũ regem dariũ
prelıis et uictoriisurgeret:quanti litteras et ipſe rex feciſſe:quan-
tumqꝫ ornamenti illis poſuiſſe uiſus eſt:ex his liquet inſpicere:ĩ illis
enim tantis negotiis litteras ad Ariſtotelem miſit:quibus in hunc
modum queſtus eſt:Haud abſte recte factum eſt ꝙ ſpeculatiuas edi-
diſti diſciplinas:qua enim re cæteris iam nos ipſi precellemus.Si
ea quibus eruditi ſumus ſtudia omnibus coeperint eſſe cõmunia:
Quippe ego doctrina anteire malim:q̃ copiis atqꝫ opulentiis:Cupi-
di ea fortaſſe uox et inuidi hominis ad utilitatẽ ſuam omnia reuocã-
tis:Sed ex hoc facilior eſt coniectura:quantum litteris tribuerit:
Quippe qui cum ceteris rebus concertatores ineſſe ſibi non egre
feret:in his ne emulum quidẽ uellet habere:que animi excolẽdi cura
quod ſtudium Antigono preclaro etiam macedonũ regi fuerit fa-
cile percipi poteſt:ex Perſeo philonideqꝫ eius ꝓceptoribus:atqꝫ ex
his:ut refert Appolonius tyrius:que de zenone ad eum:in hunc
modum conſcripta ſunt:Antigonus rex zenoni philoſopho ſalutẽ
Ego fortuna me quidẽ & gloria uitam tuam anteire exiſtimo:Cete-
rũ diſciplinis ſtudiiſqꝫ liberalibus & ꝑfecta foelicitate :quam tute
poſſides:longe abſte precelli ſetio.Quo circa te orare ſtatui:uti
ad me proficiſcaris:id mihi perſuadens te preces meas minime irri-
tas fieri paſſurum:Tu igitur modis omnibus enitere:ut tuo con-
tubernio fruamur hoc pro certo habens:te non mei tantum:Sed
omnium ſimul macedonum eruditorem fore:nam qui macedonie
regem erudit:atqꝫ ad uirtutem imbuit eum et ſubditos quoſqꝫ in-
ſtruere ad fortitudinem et probitatem certum eſt:nam cuius mihi
fuerit dux tales ut plurimum ſubditos fieri neceſſe eſt:nec ab re:
aliamqꝫ ob cauſam:Si principi litterarum homero credimus:Pele-
um regem Achilli filio phenicem prefeciſſe ferunt:q̃ ut attrito non
ſolum dicendi:Sed gerendi quoqꝫ uſu pariter incaleret clarior q̃
euaderet:Quid ille themiſtocles:quem ego graii ſanguinis uirorũ
clariſſimum et unum ex omnibus totius grecie calledıſſimum et
prudentiſſimum imperatorem auſim dicere:Non ne in diſciplinis
percipiendis preceptores habuit et eos quanq̃ Anaxagoram et
melliſſum philoſophum Emnıſtes ınbrotus affirmet:tamen tẽpo-
rum ratione diligenter inſpecta qua illum erraſſe conſtat:Mneſy-
philo aſſentiendum magis uidetur:quippe qui eum phrearei di-
ſcipulum fuiſſe aſſeueret ad eum ſolum eruditionem:quam bellice

rei facultatē dicimus capeſcendam:quanq̄ naturę bonitate fidens
prius ipſe contempſerat;Dionem Syracuſanum omni diſciplinarū
genere erudiuit Plato;cuius quanto deinde ſtudio dionyſius iuni-
or ad ſe flagitarit aduentum:quantiqꝫ eum fecerit:ut pote qui illo
tempore plus cęteris amauerit Architę pythagorei ſcripta ad eū
demōſtrat epiſtola;Valuit etiam apud ueteres diu eiuſdem Plato-
nis ſententia:qui tum deniqꝫ res publicas cēſuit eſſe beatas Si aut
philoſophi regnarent:aut reges philoſopharentur.Nec Iſocrates
aliis artibus Thimotheum Cononis pręſtantiſſimi imperatoris filiū
ſummum ipſum imperatorem:hominemqꝫ doctiſſimum inſtruxit:
Quid ipſius Epaminundę ſummi philoſophi:ſummiqꝫ ducis eru-
ditio:quam in eo pręcipuam fuiſſe accepimus:non ne ea quoqꝫ in
lyſiam pythagoreum refertur;Archelaum prudentem rei bellicę
naualiumqꝫ commētorum pręliorū adeo litterarum ſtudiis inhęrē-
tem nouimus;ut euripidi tragico conſiliorum ſūmā crederet omnem
Cuius ſuprema haud proſequi contentus rex;et ſumptu et impenſa
funeris ſecta barba et attonſo crine mœrorem quem animo īgentem
conceperat uultu publicauit;Pyrrhum quoqꝫ epyrotarum regem
maximum bello non ſolum lectitaſſe libros;cum eſſet rex;uerum etiā
multa litteris demandaſſe rei militaris pręcepta nouimus Pœnorū
dux inclytus Hannibal uir tantus tantiſqꝫ confractus bellis;non
nihil temporis etiam litteris tribuiſſe dicitur cum eſſet in caſtris;
Quippe qui pręter Syllenum Soſylao lacedemonio litterarum grę-ca
uſus eſt doctore.Tradunt et muſas uirgines cum libero patre pro-
fectas in caſtra;hiſqꝫ cum bonis artibus apprime eruditę eſſent dux
ille oblectabatur;Secutus eſt eum Syllenus quoqꝫ pedagogus ac nu-
tritor;optimorumqꝫ inſtitutor ſtudiorum qui ei plurimum ob uir-
tutem ac gloriam reſqꝫ bellicas contulit ornamenti.Nec admirabe-
ris Mitridatem ponti regem;clariſſimumqꝫ ducem annos duos &
Septuaginta natum ſecum philoſophos omnis inmenſę ſublimita-
tis ſemper habentem:omniumqꝫ ante ſe genitorum ſtudia litterarū
ęquantem facile uel ſuperantem;latini uero duces uel Romanorum
proceres;et ſi non ſint eruditione exteris forſam pares:omnes tamē
fere docti;et litteris clari euaſere.Nam Cato primus portię gentis
animi uigore pręſtantiſſimus;litteris etiam expoliri pręſtantiſſimū
cēſuit:q̄ ſero īde exiſtimari poteſt:ꝙ latinis iam pridem ab.Q.
Ennio uero iam ſenex et in ſardinia prętor gręcis litteris eruditus

eſt;adeoq; ut probabilis priſca illa eloquentia non ſolum orator et
hiſtoricus:Sed iuris conſultiſſimus litterarumq; omnium cupidiſſi-
mus fuerit.quarum et ſi ſenior ut antediximus .ſtudium arripiunt
tantum;tamen in eo progreſſus eſt;ut non facile reperiri queat;
neq; gręcarum neq; latinarum rerum quidpiam quod ei fuerit ĩco-
gnitũ;Huius quoque ſucceſſor ac ꝓprior ętati noſtrę alius Cato in
litteris;diſciplinisq; percipiendis tardior licet eſſet;Sarpedone tamẽ
pedagogo primum & Antipatro philoſopho ac tyrio excultus.De-
inde tam inexhauſta legendi auiditate ferebatut;ut ueluti librorꝝ
heluo maxime ſtoicorꝝ ne dum inter domeſticos et priuatos parietes
Sed ne in curia quidem contra inanem uulgi opinionem quom Se-
natus cogeretur ſedens ſe ſe contineret;quominus obuoluta circum
toga eos lectitaret ad animi cultum quaſi quendam humanitatis ci-
bum nihil ſtudio rei publicę adimens:Et Scipionem Africanũ ſu-
periorem a re militari atq; urbana ſtudiũ ad litteras reuocantem le-
gimus;et quanq̄ ingenii eius monumenta nulla extent.nulla litteris
mandata inueniantur.non tamen ſine litteris.pieriisq; artibus arma
exercuiſſe ſcimus;Semper enim eius ut poeta Claudianus meminit
Hęrebat doc[illegible]teri caſtriſq; ſolebat:Omnibus ĩ medias Ennius
ire tubas;quũq; foelicibus auſpiciis uictor rediens;ſubacta cartha-
gine triũpharet;Sicut ſuũ bellica:Ita Ennii caput Martia uoluit
laurea inſigniri.Et ꝙ maius mirabiliuſq; fatebere ipſius poetę
ſtatuã & effigiem ĩ monumentis et ſepulchris cornelię gentis collo-
cari clarũq; illud nomen.immo uero ſpoliũ ex tertia orbis parte ra-
ptũ in itinere cũ poetę titulo legi ratus;rerũ ſuarũ memoriam extĩ-
gui non poſſe;ſi litterarꝝ illius diuini poetæ lumẽ accederet;Pau-
lus Emilius deuicto perſe Romana diſciplina;qua ipſe doctus erat
ut filii etiam imbuerentur ſummopere curauit;quumq; ob rẽ ipſã
petiiſſet ab Athenienſibus:uti ſibi q̄probatiſſimũ philoſophum
mittere ad erudiendos liberoſ;uictorem item ad triumphum exe-
quendum Athenienſes Metrodorum elegerunt profeſſi eundem in
utroq; deſyderio prestantiſſimum;quod ita Paulus quoq; iudicauit:
neq; hoc contentus Paulus:quum quid ocii ex publicis muneribus
ſupereſſet;eorum eruditioni intererat:Miro erga filiorum eruditi-
onem amore ſuccenſus.Nullum a ſtudiis litterarum diem intermi-
ſiſſe Iul.Cae.traditur.quem poetarꝝ collegium comunium ſtudiorꝝ
cauſa;cũ per ocium liceret ingredientem;& inmaxima difficultate

itinerum:et ĩ mediis bellorum ęſtibus ſcribentem libros et legentem
ſimulq; dictantem et audientem frequenter accepimus;Diuus Cae-
ſar Auguſtus Diui Iulii filius:tanto paternis ueſtigiis ſtudio in
heſiſſe traditur:ut grauiſſimis bellorum et ĩperii curis opprẹſſus
& coniuratorum obſeſſus inſidiis:horas et momenta colligeret:nec
ullum tempus inutiliter labi ſineret: Apollodoro pergameo dicendi
magiſtro uſus:nec eo contentus:ad diuerſa litterarum ſtudia ĩeun-
da:pręter Sperareum philoſophum:& Aſinium Pollionem:Valeri-
um Meſallam:Pariumq; geminum clariſſimos dicendi artifices:Vir-
giliũ Maronem et Pleroſq; alios illius temporis poetas habuit ſecũ
non tam imperio:q̃ dulci conuictu:et morũ comitate a ſodalitio
in omni uita comites:Horatium Flaccum inprimis ut ad Iulium
Florum de ſe taliter ſcribentem legimus:Ciuiliſq; rudem belli tulit
æſtus in arma Caeſaris Auguſti non reſponſura lacertis:Vnde ſi-
mul primum me dimiſere philippi:deciſis humilem pẽnis:inopemq;
paterni:Et laris et fundi paupertas ĩpulit audax:ut uerſus facerẽ
Ouidium nec minus deinde:qui hęc ait:Illa dies libicis qua Cae-
ſar in oris Perfida magnanimi contulit arma iubbę:dux mihi Caeſar
erat ſub quo meruiſſe tribunus Glorior officio pręfuit ille meo:Hãc
ego militia ſedem:tu pace paraſti Inter biſquinos uſus honore ui-
ros.quanq̃ hunc ſuo indignũ contubernio.tandem uindicans in
Scythiam Vbi diem obiit relegauit Cuius relegationis aſperitatem
diuturnitatemq; his uerbis ſuis quęſtus eſt. In Scythia nobis quin-
quennis olympias acta eſt.Iam tẽpus luſtri tranſit in alterius:
Perſtat.n.fortuna tenax uotiſq; malignum Oppoſuit noſtris in
uidioſa pedem:Ex his autẽ et utriuſq; linguæ auctoribus quos ſtu-
dioſus Auguſtus lectitabat:illa cupidus hauriebat:quę uel præce-
pto;uel exemplo ad eruditionem uitæ morumq; elegantiam pertine-
rẽt priuatæ uel Publicæ diſciplinæ:Hęc et memoriter annotata te-
nens:quum rex exigeret uel amicos uel notos exercitus;uel prouin
ciales aut urbanos magiſtratus tali annotatione ad uerbum ex-
cerpta commonefacere ſolebat:ut ea non ſibi primum:Sed anti
quis iam tunc curæ fuiſſe perſuadere:id deniq; ex talium auctorũ
eruditorũq; hominũ ingeniis uno tempore confluentibus aſſecutus
ut non minus his:quam omnibus Romanis legionibus illuſtratus
ſit:Nam quid tantum ſibi conferre potuerunt quinque:et triginta
ille tribus romani po.uel tot Bellicoſiſſimę legiones quantum uel

Maro ſolus heroico uel Flaccus heroico ſimul et lyrico carmine con-
tulit ad nominis ſui diuturnitatem;interiere ille quidem cum duce
ſuo.Caeterum tantorum poetarum;prędconio eius res clariſſime ge
ſtæ nunq̃ defuturæ ſuperſunt:Fuit in Luculo mirabilis quędam in-
genii pręcelentia maxima litterarum totiusq; ueteris achademicę
Philoſophię cognitio ac eleganſ dicendi copia;qui et Aſcalonitam
Anthiocum acutiſſimum doctiſſimumq; dicendi artificem:amicum
ſibi ſotiumq; uitę fecerit:Simili quoq; ardore.P.Craſſuſ in caſtren-
ſi expeditione:quum in Aſyam ad Ariſtonicum regem debellandū
conſul traiecißet;tantum pręter latinam graię linguę ardor inſe-
diſſe perhibetur;ut eam in plurima diuiſã genera per ſingulas par-
tes eius ac numeros poenitus cognoſceret quę res maximū ei omni-
um amorem conciliauit:Nec Syllam illum beatum atq; foelicem:
nec Pompeiū quidē magnū Imp.Nec.Q.Fabium;nec.M.Brutū:
nec Traianum;nec Adrianum nec Maximum;nec.M.deniq; Anto-
nium Aurelium;qui.ob litterarum ſapientięq; ſtudiū et ardorē phi
loſophus dictus ē:ab hac egregia litteraꝝ cognitiōe alienos fuiſſe
comperio;quum et orationes et ępiſtolas:et libros ſcripſiſſe memo-
rię proditum ſit:In maximã quoq; & ampliſſimam tui nominis lau-
dem cedit magnanime prīceps Sigiſmunde;multum lectitare: mul-
tum audire:diſputare:patienterq; refelli;quumq; plurima ſcias:et
omnia bonarū artiū ſemina caelitus tibi cōceſſa cōmunis omnium
eruditoꝝ teneat opinio quottidie tamen aliquid diſcere nonnul-
lis horis libris ſapientūq; colloquiis inſiſtere ī conuiuiis publicis et
priuatis grauiſſimis ac profundiſſimis rerum naturalium quęſtio-
nibuſ & rationibus oblectari;ingeniiſ illuſtribuſ oratorū et poetaꝝ
tui temporiſ fauere;copiiſ et honoribuſ illuſtrare;Sacras ędes in-
ſtaurare;bibliothecaſq; nouas maximis impenſis tuis illis errigere:
data mihi ac pleriſq; aliis libroꝝ perquirendorum facultate:non
ętati tuę ſolum;uerum poſteritati profutura:quo quid melius:quid
ſummo duce ac principe ad īmortalitatē dignus eſſe queat nec ſcio
nec ſatis intelligo;Maxime quom ea tria hac in iuuenili ętate tua
adeptus uideare;quę multis ſenio denegata ſunt;uel gerendo ſcili-
cet aliquid magnum et illuſtre;quod de te ſcribant auctores idonei
quod pleriq; tam poetę:q̃ oratores:et hiſtorici faciunt: uel ſcri-
bendo aliquid;quod legant poſteri qualia ſunt plurima materna
humanarum diuinarumq; rerum carmina elegantiſſime per te ędita

et multis iam oris ac uariis regionibus decantata:uel inſigne ali-
quod opus extruendo:errigendoq; ueluti arx nobilis:ſiue maius ca-
ſtellũ tui nominis eo aſtu militari et arte bellica pręcellens:ut eius
pulchritudo:ſitus:atq; diſpoſitio:non ciuium modo:Sed omnium
oculos intuentium in ſemet haud immerito allitiat atq; perſtrĩgat:
Campi enim planitie undiq; eſt perſpicua:loci ſpecies moenibus
paribus:Primo uerſus urbem ambitu Emicicli formã habens pro-
muralis eius uix credibilis relatu:profũditas:quę pyrhamidũ in-
ſtar procliuis a fundamentis errigitur:Ampliſſima latitudine ad
ſũmitatem altitudinem pedum quinquaginta:pheneſtris centum
ſexaginta ſupra terram: totidemq; infra ex ordine per interualla
quædam dimiſſis:ubi baliſtę lapidum:ac ſagittarum ad Propulſan-
dos hoſtiles ĩpetus:ac omnem inteſtinam ſeditionem ſi quando cõ-
tigerent collocentur.Faſtigii aũt ſpatiũ craſſitudoq; t anta.ut plu-
res occurentes ſe ſe minime impediant.foſſa prima interiorq;.quam
pennis fontis aqua interluit centum pedum:latitudine quinq; et
triginta.eoq; amplius altitudire.Totius molis ambitus:qui coctili
laterculo et perpolito eſt lapide trecentos quiuquaginta paſſus per
uniuerſum complectitur ſpatium.ex altera parte et poſtrema quę
uergit in quadrum:pomerium et murus comunis urbis eſt duplici
ponte ac turri latitudine ſupra quam cuiq̃ credibile ſit ad eius tu-
telam :cum minis propugnaculis:et crate ferrea area interius am-
pliſſima:et puteo utrinq;:mirabiliq; habitationum ſerie:ſuoq; cu-
ſtode diſtincta a fronte urbem ipſam proſpicit:Primoq; in ueſtibu-
lo uallum cuſtodibus munitum porta perexigua:duabus deinde la-
tiſſimis ſupra foſſã:turribus parum de induſtria æditis uiridi prima
puniceo colore:altera ligneo ponte gemino uerſatili ac penſili:Hoc
tranſgreſſo:Spatiũ et Area quędam molem totã ambiens ineſt quę
terra ad primi muri firmitatem egeſta oppletur:Alterius deinde
muri altitudo quinquagintaquinq; :latitudo uero uiginti pedum
eminet ſpatio:Turres ſex octuagĩta pedũ altitudine a fundamẽtis
latiſſimis ad ſummum pene faſtigium terra opplere :unde uiginti
ulniſq̃ murus iſte altiores ſunt:In ſummo autem:conſumationeq;
cuiuſlibet turris pedum latitudo decem et quinque:ubi ab omniũ
turrium latere habitacula defenſorum octo pheneſtris ad baliſtas
ſimili modo lapidum:ſagittarumq; ſexdecim æque diſpoſita ſunt:
Huius autẽ muri mediũ a dextris occupat lapis quadrato marmore

ornatiſſimus:qui ut carmē litteris aureis inciſum indicat: Sigiſmundū Pandulphum totius molis auctorem celebrat: porta deinde prçluſtris adlçuam paulo ingredientibus cernitur; marmore cçlato ac præclaro artificio ad unguem expolita: Et cuius ſūmum Elephātus ex alabaſtrite īdico antiquiſſimū malateſtarū īſigne; auro plurimo; et auctoris ſui Sigiſmūdi Pandulphi nomine maiuſculis quibuſdam litteris prçfulgens circunſeptus eſt: Media autem loci totius intercapedine murus quidam medius arcem geminoſq; eius cuſtodes area etiam ſua: puteo & fabrili domo diſcriminat: Penes quē ſublimis regia tua eſt: non çque quadri latera baſi a fundamētisq̄ latiſſima: triplici portarum obice chateractis imminentibus minis ac propugnaculis minitantibus ſuo cuſtode multiplici habitatione puteo profundiſſimo; ornatiſſima ad aſcendendum coclea Armamentario omni telorum et tormentorum genere referto minaci proceritate mirabilis ut pote quç altiſſimorum cacumina montium ſuperet; ac maris æquora late proſpiciat; Præterire deniq; nequeo: quod ab initio inſtitueram quom ſit non Ariminee tātum urbis et arcis firmiſſima ſalus et tutela: Sed italicç magnificentiç uera admiratio: Tota nanq; mole penſilis quum ſit plurimos aditus atq; receſſus habens et a quibus armati exercitus urbem uerſus per abditos ſpecus educi poſſunt; nullo incoleutium ciuium percipiente: quoque ab omni externa oppugnatione ītestinaq; īiuria eſſe queat immunis: altera extrinſecus late patens inſtar ſimiliter amnis irrigua circūfluit foſſa magnç mentis et prçcellentis ingenii opus ſane utrinq; enim per ambitum latiſſimis eſt firmiſſima muris cū propugnaculis et aggeribus: Denſiſſimis deinde turribus a fundamētis erecta; anguſtiſq; ut ſupra munita pheneſtris aqua ac terra tenus cum defenſorum habitaculis paruis machinis ac ſagittariis eque diſpoſitis tanta firmitate tam mirifica utriuſq; foſſæ interſtitii habitationum diſpoſitione ad peditatum omnem eqtatumq; cōtinendum ut diſſoluere eam nec crebri arietum impulſus quçant; nec metalicç uis ulla machinç poſſit dirruere; incertumq; munimentum loci huius ne tutius an pulchritudo plus admirationis apud homines ſit habitura: Taceo ſacras celebreſq; deo dicatas edes: Prçtereo fortunæ fanum. Scenam gallicam: Cæteraſq; per te inſtauratas urbes erecta oppida conſtructas arceſ: Sexcentaq; id genus nomen tuū litteris oſtēdētia; qua una ī re; ſi te cæteris huiuſcç çtatis prīcipibus

conferamus:et regibus omni genere laudis excellere:iure ipſo prę-
diceris:Maxime quum hec quidem laus latiſſimis defixa radicibus
initatur.et ſolida adeo ſtabiliſq; ſit et infinita ſæcula duratura ut
nec uetuſtate corrumpi poſſit:nec ex memoria hominum obliuione
deleri:q̄ laudabilis igitur et imittatione digna tui et hoꝝ quos mo-
do diximus principum uitæ inſtitutio:qui Prima uitę tempora:et
media patriæ;Extrema uero ſibi ĩperent;ut ipſe leges monent:quę
maiorem annis ocio reddunt q̄ lycini:domicianiq;.Cęſaris et alioꝝ
quorũdam improbãda deteſtãdaq;:quos fortuna opibus loco ima-
ginum domeſticarum ſplendore ac dignitate cęteris præfecit:e con-
tra uero ipſi uitio ſuo libidine ignauia turpiq; ocio inquinati exci-
dere;Ille enim litteras uomicam uirus ac peſtem publicam appel-
lare ſolitus erat;Alterum quom ſatietas hominum aut honeſti cu-
iuſpiã negotii aliquando odium occepiſſet;uellentq; illam expuere
curã et ſolicitudinẽ ex animo:et uoluptate aliqua refici Incomi-
tatum ſe intra regios parietes ſingulis diebus recipientem:clauſis
foribus nihil aliud amplius q̄ muſcas captantẽ:accutiſſimoq; ſtillo
pręfigentem accepimus:Sed origo illum ruſtica forſan excuſat:Et
ſi enim ad ceſareum uſq; nomen aſcenderit naturã tamen ſubruſticã
et agreſtem haud quaq̄ exuerat:Verum enim eſt illud Flacci fortu-
na non mutat genus:Huius uero tã foedo ſtudio tã abominãdę oc-
cupationi et ſuis principatus initiis quibus is delectabatur aucu-
piis uenia fortaſſe danda eſſet modo tẽporis reliquum claris actio-
nibus conſumpſiſſet;nec exoſum ex tetris facinoribus maiore odio
q̄ ex hoc ridiculo negotio nominandum ſe poſteris pręſtitiſſet:
Quid plura:Nullum deniq; Romanum fere imperatorem:qui cæte-
ris omnibus exemplo ſunt;præter:C·Marium unum:ſiue.M.Mar
cellum huius egregie litteraturę expertes fuiſſe comperies quiq;
litterarum ſtudia ſaltem præter hunc unum quem pauloante dixi-
mus Licinum non probarint:non admirati ac ſummo quodam ſtu-
dio proſecuti ſunt:Obſtrepant ut libet et irrideant alii noſtri tem-
poris duces:noſtriq; reges et principes:qui uirtuti bellum ac litte-
ris indicunt:Simulatoq; contemptu uel ingenii tarditatẽ uel ſegni-
tiem ſuam ac ſocordiam tegunt:Audacter tecum dixerĩ Sigiſmũ-
de:ſupellex regia et auguſta et ornamenta ducũ et principũ erant
olim libri et litterę;Vnde illud pyſiſtrati probatur ab omnibus:qui
Athenienſium tyrannus quom eſſet hãc diuinã librorũ ſupellectilẽ

ciuibus ſuis primus ad legendum inuulgaſſe publiceq; prębuiſſe
dictus eſt: quos deinceps accuratius eorum numero ab Athenienſi-
bus aucto Xerxes athenarũ urbe potitus abſtulit aſportariq; iuſ-
ſit in perſas quoſq; itidem multis poſt ſæculis interiectis Seleucus
rex hic et Nicanor dictus in gręciam: inq; ipſam Athenienſium ur-
bem uti condignum fuit rurſus cenſuit reportandos: Increbuitq;
ſic cura et uoluptas quędam permultis cogendi in unum uolumina
diuerſarum gentium diuerſarumq; artium: ut Alexander et ei qui
ſucceſſere in conficiendis bibliothecis animũ intenderent: Sic ma-
gnus atq; ingens poſtea librorum numerus ac pene incredibilis in
ęgypto conquiſitus atq; confectus eſt: ad quadraginta enim uel ut
alibi reperio quadringenta: ut Oroſio et Senecæ Septingenta ferme
ut Gelio et Amiano Marcellino placet Septingenta uoluminum mi-
lia ptholomeis regibus uigiliis intentis cõpoſita bello priore Ale-
xandrino dum dirripitur ciuitas dictatore Cęſare a militibus forte
auxiliariis incenſa claſſe flamma partem urbis inuadente: qua tum
Singulare profecto monumentum curę ſtudiiq; maiorum cõdeba-
tur conflagraſſe prodũtur: quod elegantię regũ curęq; opus egre-
gium fuiſſe ait Liuius: quem Seneca carpit: non id elegantię curęq;
regię opus dicens: Sed ſtudioſe luxurię: ĩmo ne id quidẽ ſed ſe ipſũ
conquiſitis ſpectaculis inaniter oſtentantis et Liuii tamen dictum
et ptholomei factum ut cumq; forſan regię opes excuſant: et in lon-
gum publicis uſibus perſpiciens primum ac conſulens immortali-
tati tantorum uirorum in hoc tamen certe laude digniſſimus ꝙ ſa-
cras litteras non utiles modo ſed neceſſarias ſumma diligentia atq;
impenſa perelectos ad tantum opus uiros in grecã linguam ex hę-
breo fonte tranſfudit: parem curam et ſtudium cogendorum ſimul
librorũ ſecuti ſunt ex ducibus primoribusq; urbis romę plures eo-
rumq; primus Aemilius Paulus Imp. perſe potentiſſimo Macedonũ
rege deuicto: Dehinc Lucullus e pontica præda: Poſt hos Iul. Cę-
ſar dato M. Varoni negotio Bibliothecas utriuſq; linguę q̃ maxi-
mas poſſet comparandi dirigendi publicandiq;: Probatur quoq; in
hoc Domicianus qui liberalia ſtudia: licet imperii initio neglexerit
Bibliothecas tamen incendio abſumptas reparare curaſſet exempla
ribus undiq; petitis miſſiſq; Alexandriam qui deſcriberent emenda
rentq;: Tollitur in cęlum preceteris et aſinii Polionis Romę ſimile in-
uentum: qui primus bibliothecas gręcas: ſimul atq; latinas additis

auctorum imaginibus dicando ingenia hominum R.P. fecit: quæ an priores et maiore librorum copia inibi an Alexandrię et pergami qui bibliothecas magno certamine inſtituere: non facile dixerī De priuatis auſim dicere nō regios huiuſmodi apparatus: Sed alios ęquantibus facile uel ſuperantibus: Sereno quidem Samonico ingenti doctrina uiro: Sed maiore cura pulcherrimarum litterarum multorumq; uoluminum: duo et ſexagintamilia librorum fuiſſe legimus: quos omnes Gordiano iuniori cuius patri fuiſſet amiciſſimus ille moriens reliquit nobilem ſane theſaurum et præclaram generoſi animi et humani generis hereditatem: Hanc igitur Gręcarum ac latinarum litterarum copiam diuinamq; librorum ſupellectilem atq; peritiam tanq̄ maximum abſolutiſſimūq; mortalibus bonum ſummo opere perquirendam in delitiisq; habendam futuriſ ducibuſ ac īperatoribuſ cenſeo: interdumq; Cor. celſo aſſentiri cogor qui ait ſummum bonum ſapientiam; ſummum autem malum dolorem corporiſ: quom nec eiuſ ratio mihi uideatur abſurda: Nam quoniam duabuſ inquit partibuſ conſtamuſ animo ſcilicet et corpore quarum prior melior Deteriuſ corpuſ eſt: ſūmum bonū eſt melioriſ partiſ optimū Summū autem malum eſt peſſimum deterioriſ. Eſt autem optimum in animo ſapientia: eſt in corpore peſſimum dolor ut igitur ſūmū malum dolere ſic ſūmum hominis bonū ſapere ut opinor ſine ulla dubitatione concluditur: quod qui aſſequi poterunt ſi non ad oſtentationem ſed ad decus dignitatem ad commodū ac patrię utilitatē hi mihi uidentur foelicitatē ac beatitudinē facile poſſe contingere: Alia quidē bona humana ſi cum hoc conferantur parua ſūt: ea quidem et exigua et ab huius q̄ longiſſime dignitate pręſtantiaq; remota: Pręclarum quiddam ſcio dices Sigiſmunde eſt multis imperio eminere. ſed ſpetioſa magis q̄ tranquilla imperii facies eſt: et qua nulla curioſior nulla minus libera; immo nulla magis ſerua: ut Senecę placet condictio eſt: Gladiis enim ceruicibus appendentibus imminent haſtæ undiq; et ſpicula: ipſi cuſtodes timentur et comites: nihil non auſuri ira illa uel īopia uel auaritia militari ad quęuis facinora facile irritante: Sic pertinax non ab alio q̄ a ſuis militibus interfectus eſt. Sic poſtmodum duo maximini pater et filius: Sic Balbinus et maximus: Sic probus dux clariſſimus. ſic Gratianus et ualetinianus iunior optimi fratres: ille a ſuis legionibus hic a ſuo comite proditus: Sic innumerabiles alii a ſuis hoſtibus inuicti a ſuis

hoſtibus īuicti ſuis exercitibus ꝑiere;et quos milites ſotios ac co-
mites appellabant inuenere carnifices:Adde ꝙ omnis ętas in impe-
rio reprehenditur ſenex enī quiſq; inhabilis uidetur.iuueni quoq;
additur et furor.Pulchra eſt generis dignitas:ſed quid aliud q̃ quę
dam ex progenitorum meritis proueniens laus uidetur;Pręcioſę di-
uitię:ſed externa rapacis fortunę munera quę dum quęruntur cru-
ciant;Parta oblectando molliunt;cupidinemq; ſuccendunt; quę
illa pro ſua libidine pertubat atq; permiſcet;cui uidetur tradit;au
fert habentibus;et rurſum quom uiſum fuerit non ſperātibus red-
dit;eorumq; bonos ſimul et malos ſine ullo diſcrimine atq; delectu
participes fieri ſinit:Illuſtriſſima rerumq; omnium blandiſſima eſt
gloria ſed inſtabilis et periculis multis obnoxia:ut pote quę ſępius
fortunæ q̃ uirtutis eſt beneficium:qua et nihil inanius eſſe Theo-
phraſtus dixit:nihil pernitioſius ſatyricus:Patriā nanq; obruit olim
gloria paucorum et laudis tituliq; cupido:Formæ dignitas grata
eſt;Sed uel fragile bonum;uel nulla potētia formæ eſt;Inquit Na-
ſo;quā et alienū quoq; bonū:Bion.deceptionē tacitā:Theophra-
ſtuſ;modici uero temporiſ tyrānidem appellauit;Socrateſ:naturę
priuilegium;Plato;regnum ſolitarium:Carneadeſ:eburneum de-
trimentum:Theocrituſ uitæ floſculū celeriter decidentem;Satyri-
cuſ:feſtinat inquit decurere uelox floſculuſ anguſtæ miſeręq; bre
uiſſima uitę portio:Dū bibimuſ;dū ſerta unguenta;puellas;poſci-
mus:obrepit non intellecta ſenectus:Iocunda ualitudo;Sed incon-
ſulta iocunditas;quę negligentes et incautos ferre ſoleat poſſeſ-
ſores;et perſępe morbos accerſere;quos malæ ualitudinis intentio
declinaſſet:Optabile robur:at nullę tantum corporiſ uires quę uel
labore īmodico uel morbo acri;uel cuncta rodēte ſenio non frangā-
tur;non conficiantur:Sic Herculem domitorem gentium ab homi-
nibus inuictum uis latentis mali uicit:Sic Milonem crotonienſem Milo
Athletam illuſtrē patulis ī parte media hiſcens ramis arbor una de-
tinuit;Dilacerandumq; hominem fertis prębuit:Litterarum autem
et humanarum rerum diſciplina cum uirtute coniuncta hæc omnia
declinare et effugere poſſe uidetur incommoda: Hanc.n.non ca-
ſus;nec fortuna uiolare;nec calumnia auferre;nec morbus corrūpe-
re;nec ferrū minuere:nec labefactare ſenectus poteſt;Immo quom
Cętera tempori cædant:Sola hæc litterarum monumenta tempo-
ris diuturnitate pubeſcunt.

M VLTA IGITVR
litterarum ſtudia quom ſint ut ante diximus
Imp. inuicte Sigiſmunde Pandulphe: quæ
ſummum decus et ornamētum ducibus quę
ant afferre: Erit et in re hac illa prepollens
philoſophię tum hiſtoriarum omnis ęui ſum-
mopere peroptanda cognitio: nam qui do-
cti et excellentes uiri et uſq̄ ſunt grauiter
ac perite locuti omnem uiuendi rationem ita
diſtribuūt: ut pars altera ſit in pręceptis et inſtitutis pars altera in
hiſtoriis collocata: illa enim uiuendi rationem et legem quom præ
ſe ferat tradatq; hominum offitia quid ſit honeſtum. quid turpe: qd
utile: quid quēq; deceat: quid non: et cętera quidem acri ingenio
excogitata in medium afferat: cum tamen per ſeſe explicantur ſe-
gnius legentium animoſ irritant factuq; quodam modo incredibi-
lia iudicātur: ubi uero pręclara rerū ac temporum teſtiſ accedit hi-
ſtoria faces quaſdam ac ſtimuloſ ſic comparat ut obſcurū haud ſit
menteſ hominū ita tepeſcentiū clariſſimorū facinorū memoria ad
gloriæ et immortalitatiſ ſtudiū uehementer accendi: quod genuſ
Pythagorę Democriti; Platoniſ: et Ariſtoteliſ: Cęterorūq; philoſo-
phorū pręcepta iubent ut accerbiſſimoſ cruciatuſ et maxima uitę
diſcrimina ineamus. ut fidem iureiurādo hoſtibus datam non falla-
mus: ut coniunctiones; pactioneſq; bellicas et hoſtiles non pertur-
bemus: eorum quidem probabitur oratio: ad rem autem proficiſcen
tibus torpebit animus perhorreſcet cadetq;. quod ſi. L. Bruti faci-
nus in expellendo Tarquinio: aut Scipionis Naſicę inuicti animi
magnitudinem et robur contra Tyberium Graccum: aut M. Actili-
um Regulum Caſſium Scęuam Centurionem Actilium militem: aut
. L. Siccinium Dentatum plebeium Tribunum uel Cynegirum

quempiam ex hiſtoriarum monumentis quaſi teſtes adduxeris quis
eſt adeo uecors adeo exanimis ut eorum exemplis non excitetur;nō
animetur;non impellatur ad patrię incolumitatem;ad ſui ſuorūqꝫ
ſalutem uindicandam conſeruandam:Diſcrimina morteſqꝫ pro ni-
hilo ducat:Sic enim Mylciadis trophea ſomnos eripuiſſe themiſto-
cli ſic alii ſunt ad imitando prętantiſſimos Duces Alexandros:
Scipiones:Fabios:Catones Regulos:Curſores:Valerios.Marcellos:
Aemilios:Cæſares:Deniqꝫ ac reliquoſ innumerabiles crebro rumo-
re uirtutum ſuarum incredibili ardore compulſi.Porro ſi aliam hi-
ſtorię uim libet inſpicere reperiemus eam non minimam nec medio-
crem ducibus inconſultando auctoritatem et ingerendo peritiam
accomodare poſſe.quod ſi ueterum res geſtas memoria repetamus
inueniamusqꝫ maximas res publicas præcellentiſſima regna:Potē-
tiſſimos diuerſarum gentiū populos grauiſſimo ſenum adoleuiſ-
ſe floruiſſeqꝫ conſilio.ꝙ hi temporum diuturnitate multarum gen-
tium uertigine et experientia multa ſciſſe:permulta uidiſſe crede-
rentur:quanti fatiemus totius antiquitatis ſtudioſos homines atqꝫ
peritos quibus non unius ſenatus et imperii:neqꝫ unius ętatis ſed
omnium poenę gētium omniumqꝫ ſeculorum res uiſę cogniteqꝫ ſint.
quę omnia Cicero noſter hiſtoriam deſcribens paucis et his quidē
uerbis expreſſit:Hiſtoria eſt teſtis temporum:lux ueritatis:memo-
rię uita:magiſtra uitę:nuntia uetuſtatis:Ex qua deſcriptione tem-
porum rationes hominum res geſtas unius cuiuſqꝫ uitam:naturā
formam:Cogitatus conſilia mores:naturæ īſolita opera fortunęqꝫ
inſperatos euentus accipies:hac ī re aderit quoqꝫ ſcriptorum genus
quaſi caſtrēſe egregium ſane atqꝫ pręcellens:quos ad pacis uſum
belliqꝫ tempora legere atqꝫ manuuerſare opere precium ſit;Verum
apud exteros quidem Herodotus ille inprimis atqꝫ Thucydides ille
enim perſico bello moerens quo tēpore Xerxes in gręciā duxit exer-
citum quantum hoc dicendi genere ualuerit eius hiſtoria elegan-
tiſſime ſcripta declarat;Hic uero non ſecus cū in re bellica aliquā-
diu uerſatus eſſet tandem ſe contulit;ad ſcribēdam hiſtoriā inqua
ita claruit ut cum eius fama in bello non obſcura eſſet maiorem ex
eo ſtudio q̄ ex armis ſibi laudem et gloriam compararet.idem etiā
de Thimoteo;Cononis filio liceret dicere qui quom ſummus Impe-
rator fuiſſet elegantiſſime perſcripſit hiſtoriam;et quod magis ſcio
admirabere;ſi probum non legeris Hannibal poenorum dux īclytus

tot tantiſq; bellis ĩplicitus de CN.Manilii Volonis rebus ĩAſia ge-
ſtiſ non nulla ocii ſolitudiniſ et ingenii ſui græciſ litteriſ monu-
menta reliquit: Ioſephuſ hebreuſ genere et gallileorum dux a Veſpa
ſiano captuſ Titoq; filio eius relictuſ iheroſolimiſ romam ueniens
nonne bellum quod cum romanis geſſere iudei omnium maximum
atrociſſimumq; ſeptem libris digeſtum patri filioq; imperatoribus
obtulit ſtatuamq; promeruit: Mitto alios antiquitatum libros ab
exordio mundi ad quartum decimum uſq; domiciani Cęſaris annũ
ab eo quoq; quorũdam ſententia ita uti ſunt apud nos latinis litte-
ris et orationis uenuſtate conſcriptos; ſunt qui eũ ſcripſiſſe litte-
ris græciſ putent; poſtea uero in latinum uerſos illos e gręco qui-
dam a Ruffino aquilegienſi aliiq; ab aliis traductos malint; Ex no-
ſtris quoq; ducibus nonnullis: cum militaſſent hoc idem quod exter-
nis propoſitum fuit ut nec in armis ętatem totam contererent: Ve-
rum ab negotio caſtrenſi ad hiſtoricum ocium et ab hiſtorico ad
caſtrenſe aliquando se mutuo conferrent: unde M.Portius Cato
quem honoris ac differentiæ cauſa modo priſcum, modo ſuperiorem
aliquando maiorem sępe familiæ portię principem plerunq; cenſo-
rinum docti uocãt originum libros ſcripſit egregium quidem opus
atq; diffuſum et in quo ſi uſq̃ eſt hiſtorię Plurimę et antiquitatis
monumenta extant eiuſce rei .vii. ſunt libri conſcripti. Sed prmus
quæ ſint romanis a regibus res geſtæ continet. Secundus & Tertius
cuiuſq; ciuitatis italicę conditorem ortum. & originem quãobrem
originum libros inſcripſiſſe uiſus eſt: Quartus bellum primum
carthaginenſe. Quintus ſecundum terribile atq; memorandum quod
hannibale Duce cum po. Ro. Carthago ſubiit. Quę autem ſunt eo
ſuperſtite bella deinde confecta. Sextus & ſeptimus. usquæ ad prę-
turam Sergii Galbę referunt expoſitis etiam in italia. & hiſpania
quę aut eſſent aut uiderent admiratione digniſſima. Nobilem dein-
de ducem Q. Fabium qui etiam Romanę hiſtoriæ ſcriptor eſt & cu-
ius orationes Thucydidis orationibus quamſimiles fuiſſe aſſerunt
miris ĩ cęlum laudibus ſuperior tollit aetas quanquam ex pictura
magis q̃ ex litteratura nomẽ ĩuenerit Cõſimili ratione Syllam luculli
res clariſſime geſtas memoriæ hominum demaudantem accepimus
et ad eum ipſum quippe qui comentariis maiore quodam orationis
cultu et ſplendore eam ipſam hiſtoriam expolire potuiſſet: Magna
etiã huiuſce rei D. Iulii Cæſaris ĩter cęteros acta cura ẽ ĩ ſcribẽdis

ſi quidem Gallici ciuiliſq; belli Pompeiani comentariis ſic enim li
bros ſuos appellauit hanc diligentiam adhibuit ut ſingulis libris
ſingulorum annorum res geſta colligeret libros igitur vii. Gallico
de bello et tres de ciuili Pompeiano ſcripſit ſuperioribus autem
octauum poſt eum necatum addidit hirtius: Is nanq; libro uno quę
deerant Gallico de bello ad finem cū integritate ſuppleuit: Poſtre-
mo libri ſunt tres. de Alexandrino de Affricano de hiſpanienſi bello
ſcripti horum auctorem Suetonius qui antiquus et nobilis eſt ſcri-
ptor eſſe incertum refert ꝙ eos ſcriptos alii ab hirtio alii ab oppio
eſſe putent: Hirtius autem ſuo in octauo qui eſt ut dixi gallico de
bello ita prefatur ꝙ iſti etiam tres de bellis quæ in Alexandria de
inde geſſit Cæſar ſcripti ab eo dubie uideantur quę hoc in loco: a
me dicta ſint uera ac teſtimonio hirtii et Suetonii approbantur
inſcriptiones tamen ſolent memini quædam haud minus falſę q̄ ua-
rie inueniri ꝙ aliqui Iulio Cęſari quidam iulio celſo nonnulli hir-
tio multi Suetonio non iſtos aut illos modo ſed quos nominaui li-
bros omnes de Cęſaris geſtis ſunt enim numero iiii. et decem inſcri-
bant: ſed ut libet diſponant illi hirtium nos ac Suetonium. ſecuti
ſumus eadem Cæſariana tempeſtate Aſiniuſ Pollio dalmatico tri-
umpho etiam inſigniſ pretermittenduſ nec uidetur: et q̄q̄ eloquen-
tię ſuę nulla ſuperſint: eum tamen hiſtoriarum ſcriptorem nobiliſ-
ſimum fuiſſe memoriæ proditum eſt. M. autem Varro quem etiam
militaſſe cōſtat quātū hoc ſtudio romanis rebuſ profuerit de tēporꝫ
deſcriptioībus de patrię ætate libri ab eo accuratiſſīe ſcripti clare
teſtantur: Quid Ci. noſter orator ampliſſimus et imperator nonne
cum militaſſet: hoc litterarum genus ita excoluit ut de temporibus
ſuis ſcripſit: Totamq; Cyrri hiſtoriam a Xenophonte conſcriptam
legendo contriuerit pariter et excuſſerit annali etiam ab eo eſſe cō-
ſcriptos atq; de coſmographia libros. Pri. Cęſarienſiſ refert et fra-
gmentum adhuc ſupereſt fuerunt et alii preter hos romanorum Au-
guſti maximi ac nobiliſſimi principes duceſq; orbis ac rerum ſūmā
adepti hoc ſcribendi munus minime aſpernati: Octauianus Augu-
ſtus inprimis et Claudius ille enim rerum a ſe geſtarū libros tres
ac decem cum eſſet in hiſpania cantabrico tenus bello edidit hic
uero hiſtoriam Tito Liuio hortante in adoleſcentia Sulpitio uero
adiuuāte aggreſſus eſt: in principatu etiam suo plurima cū litteris
huiuſmodi complexus fuerit hiſtorięq; ſuę initium ſumpſerit poſt

cædem obitumqꝫ cæſaris dictatoris prioris materię duos poſterioris
unum et xl. libros reliquit. Huius etiam litterariæ et hiſtorice famę
tam cupidum Hadrianum fuiſſe nouimus ut rerum ſuarum uolu-
mina notauerit: familiaribus libertiſqꝫ ſuis nominibus eorum inſcri
ptis inuulganda contulerit. Gordianus deniqꝫ ſenior panegyricũ
ſiue laudes Antoninorum omnium qui ſuperiori tempore fuerant
oratione ſoluta congeſſit in libros et etiam Antoniniados hoc eſt
Antonini pii et Antonini. M. elegantiſſimis uerſibus in. xxx. libris
uitam illorum et bella publice priuatimqꝫ geſta perſcripſit. Ta-
ceo alios innumeros rerum geſtarum auctores quibus ſine pręcla-
ra ſuperioris temporis utriuſqꝫ linguę regum et ducum acta: aut
pene deperiſſent: aut eſſent in tenebris perpetua obliuione ſepul-
ta. utqꝫ ad urbium iam maximarum uomina conuertatur oratio nõ
ne ſuo iam igne conſnmptum eſſet Ilion: Num conſumptę Thebæ
num micenę lacedęmon; Athenę; num corinthus; carthaginis byrſa
ac ueteris moenia babilonis: Quid roma deniqꝫ ipſa unica quondam
mundi gloria ac clarorum tot uirorum patria et domicilium nihil
profecto: niſi et gręcis et latinis rerum geſtarum ſcriptoribus ſuſci-
taretur: Hac enim re una muti loquuntur: abſentes adſunt: mortui
uiuunt: Mortuorum enim uita ut inquit Cicero ĩ uiuorum memo
ria conſiſtit: quo fit ut res ab noſtra ętate memoriaqꝫ remotas melius
cognoſcamus ſi modo ſint claris auctoribus illuſtratæ q̃ quæ recẽ-
tior dies attulit. cum qui ne unq̃ urbem uiderint Illuſtres tamen
Romanos reſqꝫ eorum magnifice geſtas ita norint ut res omnis pe-
ne longe melius q̃ qui a multis ſeculis citra inde oriundi ſunt co-
gnouiſſe uideantur Poſtremo ad ea quę adeũda ineũdaqꝫ ſunt loco-
rum genera nihil conducibilius q̃ regionum terreſtrium aut mariti-
marum ſcientia cum non ſolum agros: ſyluas: nemora: ſaltus: mõtes
flumina: lacus: ſtagna: portus: et maria: Sed tot oras orbis et urbes
ſparſaqꝫ imperia et populorum diſſonas diſſidenteſqꝫ linguas ita de-
ſcribit: ut non tam ore ac mente q̃ oculis legere te reputes: Quocir-
ca et pręclarum ut inquit Flaccus et utile nobis exemplar propoſuit
Vlyſſes qui domitor troię multorum prouidus urbes Et mores ho-
minum inſpexit latũqꝫ per æquor Dum ſibi dum ſociis reditum pa
rat aſpera multa Pertulit aduerſis rerum immerſabilis undis illud
quoqꝫ in eodem genere Alexandri Cę. inſtitutum ſępenumero. ſcitũ
et memoratu dignum mihi uideri ſolet qui ſapientes obeũdis in rebus

conſiliarios hiſtoricos conſulebat et milites ueteres et benemeritos ac locorum gnaros ut ſi quid huiuſcemodi ſuperiori ætate bene actum eſſet:uel uſu probaret uel melius ac prudentius cerneret: Pręclarum et illud quoqꝫ Demetrii phalerei. Ptolemeũ Aegyptiũ admonentis ut libros in quibus iuſti regis offitia et illuſtriũ principum uitę ac mores litteris demandati eſſent et ſtudioſe legeret et de manibus nunq̃ emitteret :huic conſentaneum non minus eſt: quod a ſcipione Affricano diuino homine obſeruatum inuenimus: qui non tantum ſtudii operęqꝫ Xenophontis lectioni in qua Cyrri uita contineri dicebatur impendiſſet ni bello uel pace exiſtimaſſet eam ſibi lectionem plurimum profuturam:nec Cato ille priſcus aliam ob cauſam manu ſe ſua nato res geſtas. maiuſculis litteras exaraſſe teſtatur:niſi ut domi maiorum uirtutis ſimulacra filio uſui forent .et adiumento:quę cum ita ſint egregium ſane conſumatũqꝫ belli ducem neminem eſſe poſſe arbitramur qui non harum rerum cognitione et doctrina ad ea quę ſibi prepoſita ſunt munera tractanda inſtructus atqꝫ ornatus acceſſerit:qui non ea:quę de bonis rebus et malis de contemnẽda pecunia:gloria propaganda frãgẽdis cupiditatibus conformandis hominum moribus excipiendis periculis ac morte:pro honeſtate appetẽda ſapientiſſimi uiri maiores noſtri:monumentis ſuis ſcripta nobis reliquerunt:non modo audierit legerit uerſauerit uerum etiam in his exercuerit ſe diutius et earum exempla ab omni memoria antiquitatis cognouerit cognitaqꝫ tenuerit non minora deniqꝫ priuatim publiceqꝫ Pythagoram Democritum:zenonem:Cryſippum:Platonem:Ariſtotelem:Liuiũ: Saluſtium:Herodotum:Tucydidẽ:Ephorum:Theopompum. Cæteroſqꝫ ſapientes egiſſe aſſerentes q̃ ſi duxiſſent exercitus geſſiſſent honores leges tuliſſet nec ſolum palmas et coronas his tribui oportere ſed etiam decerni triumphos et inter deorum ſedes eos dedicãdos iudicari.

ADIICIENDA eſt huic ni falimur illa:quę recte a præclaro poeta flexanima dicta eſt omnium regina rerum oratio:hac quam modo diximus hiſtoria formoſior multo et illuſtrior:Sed cum duplex ſit orationis ratio et in altera ſermo ſit in altera contentio:non eſt id quidem dubiũ:q̃n orationis cõtẽtio

maiorem uim habeat ad gloriam:ea eſt enim quam eloquentiã di-
cimus. Sed tamen difficile dictũ quantopere conciliet animos comi
tas affabilitaſq; ſermonis: Extant æpiſtolę philippi ad alexandrum
Antipatris ad caſſandrum; et Antigoni ad philippum filiũ quibus
pręcipiunt ut oratione benigna multitudinis animos ad beniuolẽ-
tiam allitiant; militeſq; blando appellando ſermone deliniant: Quæ
autem in multitudine cum cõtentione habetur oratio ea ſępe uni-
uerſam ita excitat gloriam: ut flagrantes cupiditate animi ab ĩpro-
bitate: Auaritia; Luxuria; Ignauia: Deſidia; Flagitio deterrantur
Remiſſi uero atq; languentes metuq; abiecti ad uirtutem: Dignita-
tem: decus: ac gloriã excitentur: Inducanturq; inſpẽ cogitationẽq;
meliorem: quę ſingula licet ab his niſi qui naturas hominum: uĩq;
omnem humanitatis: cauſaſq; eas quibus mentes aut incitãtur aut
reflectuntur; quos philoſophos eſſe nouimus; et quibus hi loci po-
tiſſime debentur proſpiciantur tamen neſcio quo pacto et ira et mi-
ſericordia omniſq; animi ſuſcitatio in poteſtate eſt oratorum: quo-
rum foelicem ac beatam eloquentiam ab omni populo fuiſſe ſpecta-
tam: et ueluti numen quoddam celebratam non ambigimus: quom
neq; nos lateat ab ea: quam ſępe tyramnos urbibus eiectos atq; ſub
latos: Sedatas diſcordias: mitigatam inuidiam: turbulentos ac ſedi-
tioſos ciues oppreſſos: Plurimos ad honores ac imperia magna pro
uectos: plurimaſq; partas urbes: quę ita fuiſſe ſuperiorum temporum
demonſtrat euentus: et clariſſimorum uirorum illuſtriumq; rerum
publicarum teſtantur exẽpla: atq; ut a noſtris his ĩ rebus qui multũ
ualuere noſtra fidem ſummat oratio: Quis dubitat aliter hac comi
tate et ſermonis affabilitate militariq; facundia et bellis accomodata
fieri potuiſſe quod a. L. Bruto ſpectate nobilitatis uiro factũ eſſe
ſcimus; qui potentiſſimũ regem expulerit: Ciuitatemq; perpetuo
iugo liberarit; Paulo etiam poſt reges exactos qui neſcit hac ipſa
oratione plebem armatam uariis ſtimulatam iniuriis et a patribus
diſſidentem prope ripam Anienis fluminis eumq; montem qui ſa-
cer dicitur: Siue cuius Piſo teſtatur Auentinum occupantem Me-
nenium Agrippam grauem ea tempeſtate uirum dicendo ſedaſſe
Poſſumus Appium Claudium ampliſſimũ uirum ſenectute ac ocu-
lorum orbitate confectum his annumerare: qui a filiis lectica per
forum deuectus in curiam: his auditis quæ in ſenatu et pręclare et
humaniter a Cynea dicta erant; quom̃ et liberationem captiuoꝝ

et auxilium ad ſubigendam italiam Po. Ro. Pyrrhus afferret; ac pro his nihil aliud q̃ Amicitiam ſibi tarentiniſq; ſecuritatem poſtularet Pluribus ad eam rem inclinantibus: Magnifica oratione auctor fuit ut eiuſmodi pacis quę plurimum turpitudinis et inſidiarum habitura erat; foedus nullo pacto reciperent. Poſſumus merito. M. Tullium Ciceronem ſermonis et contentionis prętantia omnipotentē dicere qui Verrem audaciſſimum hominem ſceleſtumq; criminibus ſuis oppreſſit: et ferociſſimis ſeptum armis: nihilq; non auſurū Catilinam in ermis exteruit: ac de incendio urbis et ciuium ſanguine cogitantem truſit in exilium; qui moenia romana tecta templa capitolii arcem; bonorum lares; totum deniq; corpus imperii impēdenti iam prępuit ruinæ; quo merito primus omnium ut inquit Plinius parens patriæ appellatus; ut qui primus in toga triumphū linguęq; laureā meruit; facundiæ litterarumq; latinarum eque parēs omnium triumphorum lauream adeptus maiorem q̃to plus eſt ingenii romani terminos in tantum promouiſſe q̃ imperii; Addidit etiā Cæſarem dictatorem ipſius quondam Ciceronis hoſtem de eo talia ſcripſiſſe; ex teſtis inimicitia fidem ſibi ſummens; qui et ipſe quātum militari ualuerit eloquentia nemini mediocriter etiam erudito ambigendum eſſe cenſeo; quippe qui aut diſertiſſimos dicendi artifices æquauit aut exeeſſit eloquio; accuſator nanq; dolobelle pluſq̃ militare ſit munus ſummi oratoris officium impleuit; in qua quidem accuſatione extorqueri ſibi cauſam optimam L. Cottę patrocinio quęſtus eſt quo uerbo facundię uim expreſſit; ut Valerio uidetur. Ni mirum uerbum extorquere hanc uim habet; ut reus ille non ex facili: ſed ex arctiſſimo quidem indiſſolubiliq; laqueo uerbi: ubi Caeſareo eloquio uictus erat; prereptus uideretur; poſtq̃ accuſationem ut Suetonius inquit; haud dubie principibus patronis adnumeratus eſt; Enumerare poſſem quibus pręliis eius oratio ita militum animos incenderit ut periculi omnis īmemores; lęti etiam et exultantes in ferrum ruerent; quas ingentis exercitus ſeditiones compreſſerit; quot armatorum milia ſolus et inermis oratione terruerit uſq; adeo ut ad nutum perorantis inuenti ſint; et qui colla porrigerent; et qui ferirent; qui uero gemeret nemo niſi et narratio lōgior foret; Nec Auguſtum inter multa animi ingeniiq; ſui bona ab huius quam modo diximus paternę eloquentię ſtudiis abhorrentem nouimus; Nam ut de illo ſcriptum eſt; genus eloquendi ſecutus

eleganset temperatum pręcipuam curam duxit ſenſum animi quam
aptiſſime exprimere :et amicos irriſit uerba inſolita et obſcura cap-
tantes :et hoſtem increpuit ut inſanum ea ſcribentem :quę admira
tionis pluſq̄ intelligentię allatura eſſent animis audientium : Nec
eſt mihi de eloquentia clarorum ducum ſcribenti Aſinins ipſe Pol
lio ſilentio obruendus: quem ut appareat ſuum cuiq; iudicium fore
medium inter duos eloquẽtiſſimos latinorum. M. Tullium et. T. Li.
Seneca conſtituit ita non ſpernendus auctor. Tres enim uult eſſe
eloquentię principes : quos in æpiſtola quadam uidetur omnibus
preferre :ſecundum faciens Pollionem cuius orationem Ciceronianę
diſſimilem ſalebroſam et exiliẽtem dicit :et ubi minime expectes
relicturam :Si uero Portii Catonis quiſpiam quærit eloquentiam
ĩ oranda cauſa oratoriæ artis magnum ea ætate decus illi partum di
ces quippe qui omnis generis eloquentię eius orationes tam multas
pro ſe pro aliis et in alios egerit ;ſicq; perorauerit ut non ab re ro-
manus in urbe Demoſtenes diceretur : Id etiam ſibi nactus pręce-
teris ut eius propriũ ſit quater et quadragies cauſam dixiſſe nec quẽ
q̄ ſępius odio et inimicoꝝ ſimultate petitum : Ac ſemper inuictum
et abſolutũ : Cuius eloquentiæ uim atq; naturam quum ipſe probe
noſcet : ac iuuentutem hortaretur ad audacter pugnandum :aſſere-
bat uerbo magis q̄ enſe et uoce quam manu plerũq; euerti et cõſter-
nari hoſtes ſolere : Excellentem et egregiã quoq;. L. Craſſi facundiã
ſi aliunde neſciremus hinc liceret intelligere quod in libris de orato-
re. M. cicero mortem eius magnificentiſſime deplorans omnes illum
ſemper eloquentia paucis uero ante obitum diebus ſe ſe etiam ui-
ciſſe commemorat Certatim quoq; ſecum eloquentię ſtudioſis ad eũ
locum quem nouiſſime pedibus ille calcauerat poſt ipſius mortem
rediiſſe ; Captus dulcedine et recordatione ſermonis quem ex eo nu
per audierat et uelut iterum auditurum : Addit etiam id uni craſſo
ſingulariter contigiſſe ut quotieus peroraret: totiens ſolito altius
ac ſine exemplo locutus uideretur : Enimuero quia phama huiusali-
quãto apud uulgus ignotior eſt non alienum exiſtimaui duo etiã
M· Tullii dicta ſubiicere :quibus de hac re pręcũctiſ fides haben-
da eſt : Nanq; apud eum ita ſcriptum inuenio . Craſſo dicente ne
mo tam arroganſ :qui ſimiliter ſe unq̄ dicturum eſſe confideret &
iterum omnibus auditis oratoribus ſine ulla dubitatione ſic ſtatuo
et iudico neminem omniũ tot et tanta quanta ſint ĩ Craſſo habuiſſe

ornamenta dicendi: Idem de. M. Antonio teſtis adeſt: Si quidem cū
quodam in loco de hoc deq; ſuperiore ſimul loquens dixerit: fuiſſe
utrunq; tum ſtudio et ingenio et doctrina pręſtantem omnibus
tum in ſuo genere perfectnm ut neq; in Antonio deeſſet ornatus ora
tionis neq; in Craſſo redundaret: Alio tamen loco omnium quos ipſe
audiſſet eloquentiſſimum ait Antoniū quaſi de induſtria Dubiū
relinquens: quo tantaꝝ laudum ſtateram potiſſimum inclinaret:
Verū phama huius uulgatior uidetur: cui multum adiecit nouiſ-
ſimus dies: quo migrauit e uita: in illa enim tempeſtate mariana
ubi nullus miſericordię portus erat: iuſſi ſcelerum miniſtri Anto-
nium trucidare: ubi domum eius peruenere: Antonium intuentes
ac aliū alius ad cędē hortaret̃ pręmitteretq; Tāta fuit oris illiuſ dul-
cedo: Sed quędam perſuadendi dea potius: ut loqui quom incipe-
ret: Milites omnes: pręter unum annium: eius oratione deliniti: Di-
ſtrictos iam et uibrantes gladios incruentos uaginis redderent: ac
a ſummo furore protinus ad ſummam miſericordiam conciderent:
Huius eſt etiam ille ad perſuadendum eficax actus orationis cuius
in oratore ſuo aliiſq; in locis meminit Cicero cum enim M. Acqui-
lium qui conſul fuerat et dux apud ſenatū et populū clarus: omni
tandem honore ſpoliatum et ad extrema fallacis fortunę pręcipi-
tatum ſenem in capitali cauſa defenderet in medio orationis ardore
et deformem ſqualentemq; reum ſubſtulit: putremq; eius diſcindens
tunicam: ac generoſi quaſdam tunc miſerandi pectoris cicatrices
iudicibus oſtentans ſimulq; ad. C. Marium: qui inter aſtantes erat
uerſus et ut collegę dudum miſereretur multis cum lachrymis oſtē
tans miſericordiam omnium concitauit. Vtq; ad exteros prolabatur
oratio: quibus carere in hoc quidem ſermonis genere non poſſumus
Occurrit nūc qui primas militaris huius eloquentię partes ſibi uē
dicat Piſiſtratus: quem rara quadam eloquentia florentem atheniē-
ſibus imperitaſſe patientibus atq; ultro ei deferentibus imperiū cō-
ſtat: quod ne magis obliuione q̃ iudicio factū exiſtimetur: ex eo co-
nici poteſt: maxime quom Solon orientem Piſiſtrati tyrānidē mul-
to ante proſpiciens: euocata contione profectus in publicū lorica
armatus et clypeo inſidiaſ et improboſ conatuſ eiuſ operuiſſet: neq;
ſolum orientem: uerum quom relicta patria depoſitis ante curiam
armis in ęgyptum indignabundus nauigaſſet: atq; inde cyprum
profectus poſt ad Chreſum perueniēs: atq; īde in ciliciā Piſiſtratū

in tyrãnide perſeuerantem didiciſſet:eos rurſus per ępiſtolam ſic monuit:Si quidem per ueſtram uecordiam dira toleratis nihil in hac parte diis acceptũ referatis ipſi enim uobis horum cauſa eſtis:qui pignora:ut duram ſeruitutem pateremini dediſtis:ueſtrum uero unuſquiſq; uulpis ueſtigiis incedit:omnibus autem leuis et ſtolida mens eſt:quippe uiri linguam ſermonemq; uarium et plenum aſtu et fallatia attẽditis:rerum exitum cõſiderare neſcitis:Huius quoq; tyrãnidis et eloqueutię ſucceſſor Pericles dicendo tam ſimilis fuit: ut qui hunc audirent:illum ſe audire arbitrarentur:ſi modo unq̃ eũ audire contigiſſet:hoc tamen iſte præſtantior ꝙ alter eloquentiam armis adiuuerat:huic eloquentia ſola ſatis fuit ad imperiũ:quod et diuturnum geſſit et magnificum:Quadraginta enim annos rem pu. tenuit:eodemq; tempore et urbanis rebus præfuit:et bellicis inermis ipſe:Sed tam armata fultus eloquentia dictu mirabile ut quom aduerſus omnium ſalutem diceret:cum uoluptate ſumma omniũ audiret:Quid Alcibiades Clinię filius Athenienſiũ et ipſe imperator ſummus:mari ac terra:non ne tãta eloquẽtia pręſtitiſſe:ad tantãq; rei militaris gloriã perueniſſe peribetur:ut utraq; in illo duce laus de excellẽtia certare uideatur:qui quoad reliquos attinet:tantũ dicẽdo ualuiſſe:ut nemo ei dicẽdo poſſet reſiſtere:hanc itidem oris orationiſq; uim atq; potentiam apud Homericum Neſtorem:ueluti quodam ingenti ſpeculo clarius licet ĩſpicere:nam quom duo totius exercitus collumina diſſident Agamenon regno pollẽs:et Achilles potens bello deſideratur:uir cuius ore melle dulcior proflueret oratio:et peritia multa memoratus qui Atride ſuperbiam ſedet:Pellide ferociam compeſcat:atq; eos auctoritate auertat:exemplis moneat oratione permulceat:ſimiliter apud eũdem poetã quom in cõcilio gręcorum Agamennon ſopitis ſomno membris:quod de inſtruẽdo prælio uiderat efferret in medium Neſtor fidem relatiſ conciliãs exercitui non minus eloquentia q̃ reliqua omniſ multitudo ferro et uiribus fuit adiumento:Eadem ratione dux ille inclytus gręcię non tantum:immo nunq̃:ſi Ciceroni credimus optabat:ut Aiacis ſimiles haberet milites:ſed ut ſapientes ſimiles Neſtoris:Quid ſi ſibi concederetur non dubitat quin:breui tempore troia foret peritura: Ad hęc etiam accedit ſocraticus ille Xenophon:qui optimum dicebat uel tribunos:uel equitum prefectos eloquentia prętantes parare:uel oratores idoneos ĩ cõtionibus caſtrẽſibus adhibere:q eqtibus

peditibuſq; ui orationis et copia terrorem ĩcutiant metu quom me-
liores fiant :Sedent etiam et ad tranquiliorem partem traducãt
Si quando temere concitati fuerint ;Nec aliam ob rem deniq; Pyr-
rhus ille ſapientiſſimus rex et imperator dicere ſolitus eſt ;Plures a
Cynnea uerbis q̃ ab ſe armis urbes eſſe partas;niſi ꝙ omnia Euri-
pidis ſẽtẽtia cõficit oratio ;quæ haud hoſtile ferrũ cõficere poteſt

V M Q finitimi ſint oratoribus poetæ ;regesq; ſuperiori
tempore et inclyti duces quom bellum inituri eſſent ſacrã
muſis de more ;ante perſoluerent ;ut pote quæ diſciplinæ:
iudiciorũq; meminiſſent quo et faciles ;ac prompte periculis ad-
eſſent :et facinora prꝑliantium memoratu digna redderent̃ :eos au-
diendos : legendoſq; quom inhereant penitus.mentibus eſſe opere
Precium arbitramur;maxime quom magnã ſpeciem doctrinæ atq;
ſapientię prę ſe ferant :Cęterum hi quom multiformes uariiq; ſint ;ut
Tragici :Comici :Epici :Melici et Iambici ;ac ditirambici ;apudq;
alios poetarum alii cenſoria notatione digni : alii habeantur in pre-
cio ;ut facile ſecerni poſſit ex his qui lectione noſtra digni ;quiue
exigẽdi ſint diuiſionis gradibus explicãdũ eſt ;Poetę itaq; omnes
aut tantum conciliandę auribus uoluptatis ;aut orationis quoq; ad
meliores uitę uias gratia fabulas finxere :Auditum inprimis mul-
cent :ueluti Senici ;de quibus nihil eſt aliud quod dixerim in pręſẽ-
tia q̃ quod romani ueteres apud quos nunq̃ Tragoedię ſiue comoe-
dię probare ſua ĩ ſcenis ac theatris flagitia potuiſſẽt :niſi cõſuetu-
do uitę pateretur ;a rebus diuinis liberi patris : Apolliniſq; ſũpto
principio: ab his enim tragoedia et comoedia ſumpſerunt exordium
dictaq; tragoedia proinde eodem nomine quo ſacer himnus liberi
patris cum himnus ille fortia facta et laudes liberi patris concine-
bat ;ita et hęc tragoedia non niſi magnorum et fortiũ uirorũ uitia
reprꝑhẽdebat ;uel ex uocis uaſtitate nominata quæ concauis reper-
cuſſionibus roborata talem ſonum uidetur efficere ut pene ab homi-
ne non uideatur exire ;errigitur autem in hyrcinos pedes ;quia ſi
quis inter paſtores tali uoce placuiſſet capri munere donabat̃ ;uel ꝙ
hyrco ornabatur inter alia prꝑmia eius carminis ſcriptor ;uel quia
corium hyrci plenum muſto ſolenne premium cãtoribus erat ;uel

ꝙ ora ſua fecibus perliniebant. Scenici ante uſum perſonarum ab heſchilo repertũ ſex enim gręce dicit. G. et his quidem cauſis tragoediæ nomen inuentum: Simili modo quom poſt longo tempore Apollini nomio uel Ariſteo ideſt paſtorum uicinorumue pręſidi deo ſacra et ludi inuenti celebrarentur circum atticę pagos et uicos et uillas et compita ubi ruſtici geſtientes humanos actus lętiſſimis carminibus irridebant ſacer himnus apollinis cantus eſſet qui comoedia dicebatur: ut opinor: a pagis et cantilena compoſito nomine uel a gręco quod eſt commenſatum ire cantantes conſuetũ eſt ibi quoq; ſicut in ſacris liberi reprehenſoria carmina recitari: Sed quæ non reprębenderent niſi uitia agricolarum et medicorum hominum quorum erat ille conuentus maxime apud gręcos etiam primum fuit lege conceſſum: ut quod uellet tragoedia ſiue comoedia quodam quaſi ludo ſalſa et faceta repręhenſione compoſita et dignitate orationis et utilitate corrigendorum morum nominatim de quo uellet diceret; quod ſuis temporibus profuit multum; quom unuſquiſq; caueret culpam ne publico ſpectaculo derideretur: Poſtea uero q̃ uictor populus et prius athenienſis poſtmodum italicus coepit agros et urbeſ extendere et multitudine ciuium creuere factioneſ et uitia tantoq; poetę pro materia uitiorum acrius repręhẽderent ut etiam ad nobiles uſq; conſcenderent; nec ſolum homines improbos in repu. et ſeditioſos; Cęterum nonnullos uirtute ac magiſtratuum dignitate pręſtantes nulla laceſſiti iniuria. ut Neuius ſępenumero in metellos laceſſerent atq; uexarent: Nobilitas indignata legem dedit nequis nominatim repręhenderet quenq̃. Horatius luſit amabiliter donec tam ſęuus apertam ĩ rabiem uerti coepit iocus ac per honeſtas ire domos ĩpune minax. Doluere cruente dente laceſſiti fuit intactis quoq; cura condictione ſuper communi quin etiã lex poenaq; data malo quę nollet carmine quẽq̃ deſcribi Hac lege ſiue poena quom aliquanto tẽpore ſiluiſſent a conſuetudine priſca deterriti nihilq; dictarent rurſus aliud genus dictaminis adorti ſunt: ibi enim ſatyra ſumpſit exordium quæ a ſatyris quos in iocis ſemper petulantes deos ſcimus eſſe uocitata eſt qui aliunde nomen praue putant. Hæc igitur ſatyra eiuſmodi fuit ut in ea quis duro ueluti et agreſti loco de uitiis ciuium tamen ſine ullo proprii nominis titulo carmen eſſet quod item genus comoedię multis obfuit poetis: quom ĩ ſuſpicionẽ potẽtibus ciuibus

uenisſent;illorum facta deſcripſiſſe in peius ac deformaſſe ſtilo
carminis.Hoc igitur malo coacti ſunt õmittere ſatyram et aliud
genus carminis;hoc eſt nouam comoediam inuenire quod gręci
quanq̃ impudentius tamen conuenientius licere uoluerunt;cum
uiderent ſuis diis accepta et grata eſſe opprobria non tantum homi
num uerum etiam ipſorum deorum inſcenicis fabulis ſiue a poetis
eſſent illa confecta ſiue flagicia eorum uera commemorarentur et
agerentur in theatris atq; ab eorum cultoribus uti nam ſolo riſu ac
non etiam imitatione digna uiderentur quale eſt illud apud terẽ-
tium;Dum flagicio iouis optimi maximi adoleſcentum nequitiã
incitaret.Quid enim ingenui iuuenes aut uirgines ipſe facient:
quom hęc et fieri ſine rubore et ſpectari ab hominibus libẽter cer-
nent;non ne admouebuntur quid facere poſſint et inflammabuntur
libidine quę uiſu maxime concitatur;At Romani q̃uis noxia iam
ſuſpitione præmerentur ut illos deos colerent quos uidebant ſibi
uoluiſſe ſcenicas turpitudines cõſecrari:ſuę tamen dignitatis mo-
res ac pudoris actores talium fabulaꝝ haud quaq̃ honorauere mo-
re gręcorum Sed artem ludricam ſcenamq; totam in probro duxere
genus id hominum non modo honore ciuium reliquorum carere;ſed
etiam tribu immoueri notatione cenſoria uoluerunt.Nam quanq̃
ibi actus muſici et prudentiſſimi ſeculi dicta floruerint ætas tamen
ſubſequens miſcens ludrica priſcoꝝ inuẽta traxit ad uitia et quod
honeſte cauſa delectationis repertum erat: ad uoluptates corporeas
pręcipitatiſ mentibus impulerunt;quo factum eſt.ut paulatim ho-
neſtiſſimæ diſciplinę improborum conſortia fugientes uerecunda
ſe exinde conſiderationa ſubtraherent:et cõſulte id quidẽ.Quid
enim aliud q̃ libidines edocent et inſtigant hiſtrionum impuden-
tiſſimi motus quorum eneruata corpora et in mulierum inceſſum
habitumq; molita impudicas foeminas immodeſtis geſtibus men-
tiuntur ;Quid de minimis dixerim: corruptellaꝝ impudentięq; oĩs
diſciplinam humanarum rerum imitatione pręferentibus qui docẽt
adulteri adum fingũt ;et ſimulatis ſtupris erudiũt aduera:ꝙ ſinul-
lus ſcęnicis ad honores dabatur locus cõſentaneum uidetur:ut ipi
poetæ talium fabularum compoſitores:qui duodecim etiam tabu-
larũ lege prohibentur phamam ledere ciuium non minus q̃ ſcenici
actores habeãtur eiecti;Plato etiã quom recte formaret qualis eſſe
ciuitas deberet quam finxit q̃q; optimis moribus et optimo reipu.

ſtatu tanq̃ aduerſarios poetas omnes:Homerum tamen excipiens
quem honorabiliter admouet.fanum ei conſtituens et unguenta
ſuperfundens:urbe pellendos cenſuit ne rectam opinionem de deo
fabulis forte deſtruerent:deorum iniurias indigne ferens animoſq;
ciuium talium lectione fucari corrumpiq;.Huic illud quoq; apud la
cedęmonios perſimile probatur qui.Archilochi poetæ libros e ciui-
tate ſua aſportari iuſſere :quod eorum parum uerecundam parum
continentem ac pudicam lectionem nõ uirtutum ſemina ſed labem
quandam potius et iuuentutis corruptellam uiamq; ad obſcena ſin-
gula perſtruentem arbitrarentur:His proximi ſunt qui auditum
etiam mulcent Sed illecebris ac fedis amoribuſ referti laſciuiæ
omnis et intemperantię legem pręferentes:quales Marſum pedonẽ
ædiuium zetulicium portium Theium lacedemonium: Memimium
Titydem:Cynnam:Cornificium:Anſerem:Hortenſium:Seruium
Gallum:Catullum Caluum:propertium:Tibullum :Apiciũ:Mu-
lierem lęſbiam:Naſonemq; poſtremo omnium laſciuiſſimum: Siue
M.Valerium Marcialem:et quicquid melicorum:ſiue lyricorũ ſiue
ditirambicorum erit huiuſmodi:quod dictũ Licẽtius ac procatius
uideatur:quom horum omnium libri:potius ueneris militiam q̃
Martis ſtudium et inſtituta perſtruere uideantur:Molliunt enim
fortiſſimoꝝ hominum animos dulcedine ſua:et ita molliunt:ut non
legantur modo ſed ediſcantur :Sicq; ad malam rei domeſtiecę diſci
plinam uitamq; omnẽ quum acceſſerint neruos uirtutis omnis eli-
dunt:Sunt epici alii qui ſumma ui eloquentiæ :carminiſq; p̄cellẽ-
tia:per turpia licet et indigna non nunquam effluant:per plurima
tamen ac maxima per clariſſimos duces:bella memoratu digna ſub
honeſtis rerum figmentis ac uellaminibus ad uarium:optimumq; de-
niq; uite genus propius uidentur accedere:Hi ſunt qui ſuppliciis:
et poenis improbos homines uariis terrent agitantq; terroribus:eos
qui econtra iuſti probiq; fuerint:Et ob patriam pugnãdo uulnera
paſſi:Quiq; ſacerdotes caſti dum uita manebat: Quiq; pii uates &
phoebo digna locuti inuentas:aut qui uitam excoluere per artes
Quiq; ſui memores alios fecere merendo puros:impatibiles & bea-
tos in cęlum prouehi uirtutũ meritis:uel in campos quoſdã fortuna-
tos rapi hi ubi mira uoluptate fruantur:Hoc in genere quum multi
nobis occurrant poetæ omniũ clariſſimi.Homerus & Maro primi
ſe ingerunt: Apud illum nãq; operep̄cium eſt uidere quę prouiſio

ducum in bello:qui aut aſtuſ aut fortitudo militum;quod inſidia-
rum genus uel cauendum uel inferendum que deinde monitio;quod
conſilium:quod genus æneas prelio troianoꝝ dux græcos magna
ui pulſos in caſtra redegerat;quomqꝫ audatius ſurgeret:ac iam to-
tum agmen obiiceret caſtris:aduolat ad eum hector et ſenſim circū
ſpecteqꝫ agere monet:affirmans eum qui exercitum ductitet non
tam audacem q̄ cautum eſſe debere.quod quanti exiſtimandum eſt
præſertim ab hectore audaciſſimo traditum tu te Sigiſmunde te-
cum uerſa atqꝫ peruolue:apud eundem quoqꝫ poetam iris ſiue ſom-
nus ut alii interpetrantur:non ne ad atridem miſſuſ quom dormi-
entem comperiſſet corripit eum uerbis negatqꝫ dormiendum eſſe:
cui tot populorum:tot gentium ſalus commiſſa eſt:ac tantarum de
niqꝫ rerum incūbit prouiſio.Poſtremo quom rebus dubiis et affli-
ctis ſpectatores deligendi ſunt qui noctis intempeſtę ſilentio ca-
ſtra hoſtiū penetrent.Nonne Vlyſſes inibi cum Diomede deligū-
tur:ueluti conſiliū et auxiliū ueluti mens et manus animus quoqꝫ
et gladius:Quiſquis igitur contionator aut imperator ſummus effici
uoluerit:Achillis aut Agamemnonis ſe ſimilem fieri cupit:iſ ſe in
huius poetę diſciplinam tradat:librūqꝫ de manibus nunq̄ deponat
quod ab Alexandro ſicut ex ipſius percipi poteſt ępiſtolis factum
fuiſſe proditum eſt:is enim rex diſcendi legendiqꝫ auidus Illiadem
quam rei militaris uiaticum exiſtimare ſolebat et appellare Ariſto
tele exponente prędidicit e am ſemper una cum pugione ſub:pul
uino iacentem tenere ſolitus;qui itidem quanti eundem poetam fa-
cere uiſus ſit:ex hoc maxime liquet:Hic enim quom inter ſpolia
darii regis deuicti unguentorum ſcrinium reperiſſet auro gēmiſqꝫ
expolitum ac eius ſcrinii uarios uſus amici oſtentarent:immo ĩquit
librorum homeri cuſtodię detur:ut præcioſiſſimum humani animi
opus q̄ maxime diuiti opere conſeruetur:Apud hunc uero huius
quem modo diximus homeri in omnibus fere emulum Maronem de-
eſſe quid poteſt cuius poeſim ne dum uiaticum: Cæterum totius
pene rei militaris eſſe diſciplinam non dubium eſt in belli tempo-
ra paciſqꝫ diuiſam:Quod et ſi ſatis diuini operis eius conſtet initio
apud eos tamen qui mentem eius enucleatius Perſcrutantur po-
tiſſimum eſt intueri.Nam ſi militaris iuſticię formam et tremen-
dum conſulis imperium ab eo queris:Occurrit tibi illico inprimis
Brutus:deĩde Torquatus rigidis faſcibus;immo ſceuis ſecuribus

in filios patriam:et rei bellicę diſciplinam accerrime uindicantes
Si fortitudinē :aderit Horatius Cocles;qui pro pōte Sulpitio ſtās
minitantem porſennam exercitumq; eius qui grauiſſimo bello ro-
manos urgebat auſus eſt et potuit dum pro ſalute patrię dimicat
donec pons ipſe ſolueretur a tergo in arcendo hoſte ſuſtinere. Si lu-
endis periculis publicis priuata piacula Decii pręſto ſunt ut illis
cadentibus:et iram deorum ſanguine ſuo placantibus romanus li-
beraretur exercitus:Pręterea Camilli uictoriā de gallis;Coſſi cla-
riſſime res geſtas;Fabricii et Curii uictus tenuitatem eorumq; du-
riciam et continentiam;Fabii moram et plurima huiuſmodi in bello
et pace non minus egregia mentem ſubeuntia:quę omnia poetam
nobilem minime latuere dicentem Interea muſis animus dum mol-
lior ętas et quę mox in itinere legas:Nec deſinat unq̄ tecum graia
loqui:tecum romana uetuſtas Antiquos euolue duces aſueſce futu-
ræ militię Latium retro te confer in ęuum. libertas quęſita placet:
mirabere Brutum Perfidiam damnās:metii ſatiabere poenis Triſte
rigor nimius torquati reſpice mores:Mors impenſa bonum:deti-
os uenerare ruentes;Vel ſolus quid fortis agat te ponte ſoluto Op-
poſitus cocles Mutii te flamma docebit Quid mora proſpiciat fabi-
us Quid rebus in arctis dux gerat oſtendet gallorum ſtrage Ca-
millus:Diſcitur his nullos meritis obſiſtere caſus:Prorogat ęternā
feritas tibi punica phamam regulę ſucceſſuſ ſuperent aduerſa cato-
nis :Diſcitur hinc quantum paupertas ſobria poſſit: Pauper erat
curius regem quom uinceret auro:Pauper fabricius Pyrrhi quom
ſperneret aurum Sordida Seranus flexit dictator aratra:Luſtrate
littore cęſæ faſceſq; ſalignis poſtibus affixi collectę conſule meſſes
et ſulcata diu trabeato rura colono. Pręteriens itaq; reliquos ex no-
ſtris exterorum non nullos Thirtheumq; lacedęmonioꝝ poetam ac
ducem dicam inprimis Cuius compoſito carmine et pro contione
habito ; tanta ui animorum deuictis Meſſanis deniq; concurſū eſt
ut raro unq̄ cruentius prelium exarſerit tam et ſi antea conflicti-
bus lacedęmonii a Meſſanis fuſi metuq; periculi propterea territi
certamine deſiſtendum arbitrarentur Tuchydidem pręterea non
ne quem imperatorem Athenienſes in exilium egere Tragoediarum
conditorem reuocauere Athenienſes deinde maxima bellorum tē-
peſtate permoti; duos duces non ab re delegere periclē ſpectate
uirtutis uirum:et ſophoclem tragoediarum ſcriptorē: Qui diuiſo

exercitu & ſpartanoꝝ fines late populati ſunt;et multas aſiæ ciuitates atheniẽſium imperio adiecerunt: Quid diopitem et Meneſcheum: Leoſchenem:et Charedem ſubticeo:nonne his artibus et rei bellicę peritia amplitudinem adeptos ſcimus:Rempu. periclis ariſtidis et ſolonis more gerendo:utpote omni ex parte abſolutam et utrinque exculptam et idoneam: Quiſꝗ enim horum uirorum uidebatur :ut ĩquit archiloquus:et Mauorte deo gratiſꝗ elycone camenis: Aſſiduus cultor munus utrunꝗ tenens. Apud agreſtiores deniꝗ barbaros et nationes nonnullas:ut apud Gallatas tanti ſunt poetę tanꝗ ſapientię cedit ira:Marſꝗ reueretur muſas:ut quom ĩſtructa acie exercitus eductiſ enſibus:iactiſꝗ iaculis; propinquãt non ſolum amici uerum hoſtes quoꝗ eorum interuentu a pugna cõquieſcant.

ISCIPLINA autem cãtuũ et modorum quam muſicen dicunt non minus in ſtudio erat q̃ dicendi emulatio ac nitor: Ipſa nanꝗ modulis ſuis et numeris inſtitutio erat ad ingenuos animi mores ratione moderandos:et ſtimulus quidam ad eũ concitandum:et ad impetum quaſi furentem atꝗ ſtrenuum inducendum et enim quom hęc ipſa diſciplina ſit in modos ſiue tonos: numerosꝗ diſtributa repente ut diſſimilium concordia:quam armoniã uocant diſtinguitur. Sic audientium animi diſponuntur ad unũquęꝗ ipſorum ad alios quidem compoſite et mediocriter:ut ad doricum quem fatentur omnes conſtantem ac firmum eſſe moremꝗ continere uirilem prudentię ac caſtitatis auctorem ad alios uiolenter ut ad eum qui phrigius eſt:qui et ita excitat diſtrahit rapitꝗ animum ad pugnas;uotumꝗ furoris inflammant:ut uix apud ſeſe uideatur quem ad modum de pythagora ſcriptum eſt:qui uinolentos ac debachantes adoleſcentes ſub huiuſmodi ſono incitatos ſpõdeo ſuccinente ad compoſitę mentis tranquilitatem reddiderit:nã quom mulieris cuiuspiam dilectę domum uellent amburere foreſꝗ perfringere ubi pythagoras intellexit: tibiarum phrigiiꝗ modi ſono adoleſcentes raptos furere et multorum perſuaſionibus coeptis nolle deſiſtere mutari modum pręcepit:atꝗ ita tarditate modorum furẽtem illorum petulantiã conſedaſſe:Simili modo de thimotheo mileſio inuulgatum eſt:qui quom in Alexandri conuiuio eſſet et

hunc quem phrygium diximus modularetur uſq; adeo regem excitaſſe fertur ut ad arma capienda proſiliret atq; iterum ad cõmenſatores epulaſq; reduxiſſe modulatione mutata:eundem etiam ferunt Alexandrum xenophonte canente manum ad arma miſiſſe. Sunt et modi alii diuerſorum etiam Idiomatum uocabulo deſſignati ut eolius qui animi tempeſtates ſedat ſonumq; tam placatis attribuit: Iaſcius qui intellectum obtuſis acuit et terreno deſiderio grauatis cęleſtium bonorum appetentia operator indulget;lydius qui contra nimias animę curas tediaq; repertus remiſſione reparat et oblectatione corroborat Itidem enim et innumeris dicendum;quõ et alii morem contineant grauius:alii uero concitent:alii liberaliores alii uiolentiores afferant motus:quo fit ut morum animorumq; maxime mutationes fiant:Nam ſi numeri modiq; ad mentem uſq; peruenerint ęque animum atq; ipſi ſunt afficiant neceſſe eſt:Ideo laſciuia mollis diſſolutaq; mens mollibus et impudicis modis delectatur aſperior rurſus durioribus gaudet mediocribus autem quę manſueta;ex quo interuoſci poteſt quanta ſit nobis cognatio cum armonicis modulationibus:quom et multi quoq; ſapientum dixerīt alii quidem animam eſſe armoniam:alii ut plato mundi animã muſica conuenientia fuiſſe cõpactam:Proinde nullis quidẽ qui ſapiẽtiam profitentur:Curam muſicę quantum ętas illa recipiebat defuiſſe:quom pythagoras eius inuentor atq; eum ſecuti aliquot pręcipui philoſophi imbibitam et aſſumptam a ueteribus opinionem cuncta compleuerint:mundum hunc quatuor elementis ea reſonãtia eſſe confectum:quam poſtea ſit lyra ad ſimilitudinem.uerę teſtudinis imitata:cuius Mercurium quoq; neruis triũ cordarum trium anni temporum inſtar repertorem tradunt:tres enim inſtituit uoces acutam:Grauem:et mediam:accutam ab ęſtate:ab hyeme grauem: a uere autumnoq; mediam tantaq; proinde utiliſſima procurantem Aſtronomi inter ſtellas reqnirendam eſſe Putauerunt: perſuadẽtes cęleſtem eſſe muſicam:quando lyrę formam comprehendere potuerunt inter ſydera collocatam. Detractoribus autem et humile et abiectum huius diſciplinę exercitium eſſe dicentibns:quod aiunt ſordidos homines ac uiles muſicam exercere haud quaq̃ difficile eſt reſpondere. Si ſpectetur quibus modis et inſtrumentis et quouſq; illi indulgendum ab his qui ad uirtutem ciuilem erudiuntur:Quom uſq; ad aliquid diſcere et exercere honeſtum ſit atq; modeſtum ad

extremum uſq; proſequi et ab illius illecebris capi turpe atq; inde-
corum;et quom nihil uetet modos quoſdam et inſtrumenta muſicę
illud quod aiunt efficere;Clarum eſt oportere diſciplinā eius neq;
impedimento eſſe cęteris operationibus neq; corpus molle et īutile
reddere ad bellicas ciuileſq; exercitationes;quod utiq; fiet ſi neq;
illis temporibus multum īpartiemur:quę ad certamen artificii per-
tinent neq; circa admirabilia quędam et ſuperuacanea;Sed;eo uſq;
ut gaudere ualeamus probabilibus modis et nō cōmuni ſēſu muſicę
ſolum ut turba uilium ſeruorum ac puerorum Quom autem ſonoꝝ
qui materies cantilenarum eſt;triformem cōſtet eſſe naturam;quod
trium muſarum numerus efficit:quom aut ſcilicet uoce editur;ſi-
cuti eorum eſt qui faucibus canunt:aut ſpiritus:ſicut tubarum &
tibiarum:aut intenſione et pulſu;ſicuti in neruis et citaris et timpa
nis et quibuſdam aliis quę concaua feriendo canora ſunt;Ex his
qui fit uocę modus q̄ decens ſit q̄q; ingenuis progredi in ea liceat
ex philippi et Catonis ſententia intueri licet;Hic enim quia ſibi ui-
ſum eſt bene cantare non ſerii hominis eſſe nimirum.M.Senatorem
non ignobilem ſpatiatorem et feſcemium uocat:ille uero in inſtitu-
tione ad filiū:quom eum accepiſſet ſuauiter quodā in loco ceciniſſe
urbane eſt obiurgatus. Non te pudet:īquiens ꝙ ita pulchre canere
ſcias;ſatis eſt enim regi canentibus audiendi ocio ſupereſſe at per-
multum quidem uidetur impartiri muſis.Si cęteris his de rebus cō-
certantibus ſpectatorem ipſe tantum ſe prębeat;Quom nec ullus
unq̄ ingenuus adoleſcens quom ipſe Iouem ſit intuitus:phidiam
ſe fieri concupiuerit neq; polycletum:et ſi uehementer eoꝝ ope-
ra ſit admiratus.Et quanq̄ hoc ardens muſicæ ſtudium:non horū
quos modo diximus duorum principum mentes inceſſerit;inuaſit
tamen et occupauit aliquorum animos peſſimorum:Caii maxime
qui adeo cantandi uoluptate efferebatur;ut ne publicis quidem
ſpectaculis temperaret.L.Sylla uir tanti nominis optime etiam cā-
taſſe dicitur;Nero quam uocis curam habuerit conſeruandæ uel au
gendæ;nemini quidem mediocriter erudito in dubium uenit;neq;
ab his id iniuria factum quiſpiam forte dixerit.Eſt enim haud du-
bie muſicę pars hęc potens multum;et effectus eius ſupra fidem
uarii;quom multos ad lęticiam inanem;ad amatoria carmina;ad re-
liquas uoluptatis illecebras;multos ad uirtutem:ſanctum et deuotū
gaudiū;piaſq; nōnunq̄ lachrymas moueat;quę uarietas ī diuerſas

ſententias magna etiam ſanctorum patrum traxit ingenia. Nempe
Hieronymus canendi ſtudium improbaſſe uiſus eſt cum inquit deo
non uoce ſed corde cantatur nec in tragoediarnm modum guttur
et fauces medicamine leniendę ſunt: ut in eccleſia theatrales modi
audiantur; Vnde fit plerunq; teſte Gregorio ut in ſacro miniſterio
dum blanda uox quęritur congrua uita negligatur; et cantor mi
niſter deum moribus ſtimulet; quom populū uocibus oblectat. Am
broſius pietatis appetens ut caneretur inſtituit; Athanaſius uanita
tis fugitans canendi uſum in eccleſiis eum approbat; qui tam exi-
guo uoces flexu fit ut pronuntianti uicinior ſit: ne uoluptatis aut
uanitatis aut laſciuientis et proſtitutę uocis luxu affectuq; ſtupen
tes emoliantur animulę. Auguſtinus difficile hinc inde ſibi negotiū
dubietate exortum intuens; ita fluctuo inquit inter periculum uo-
luptatis; et experimentum ſalubritatiſ; magiſq; adducor non quidē
irretractabilem ſententiam proferens; Cantandi dico conſuetudinē
approbare in eccleſia; ut per oblectamenta aurium īfirmior animus
in affectu. pietatis aſſurgat: tamen cum mihi accidit ut me ampli-
us cantus q̄ res quę cantatur moueat poenaliter me peccare confite-
or; et tunc mallem non audire cantantem; quanq̄ alio in loco aperte
denuntiet uos non propter ſuperſtitionem profanorum debere mu-
ſicam fugere ſi quid inde utile ad intelligendas ſacras ſcripturas ca-
pere potuerimus nec ad eornm theatricas nugas conuerti ſi aliquid
de cytharis; et de organis ꝙ ad ſpiritualia capienda ualeat diſpu-
temus; Neq; enim et litteras diſcere non debemus: quia earum deū
dicunt eſſe mercurium aut quia uirtuti iuſtitię templa dedicarunt
et quę corde geſtanda ſunt in lapidibus adorare maluerunt: propte
rea nobis iuſticię uirtus fugienda eſt. Qui uero ex ſpiritu et ore
fit modus non aliter improbandus nobis erit: ac de Minerua et
Alcybiade rationabiliter teſtautur antiqui: aiunt enim illam tibia-
rum repertricem: eas abieciſſe ob deformitatem oris infenſam: huic
uero ab auunculo pericle tibiarꝫ ſtudio tradito ſimiliter obtigiſſe
qui quom ab inſigni tibicine ad id ipſum accito; oblatas tibias
ori applicuiſſet et collecto ſpiritu genas īflaſſet: animaduerſa uultus
deformitate erubuit; et abiectas tibias aſpernatus fregit meruitq;
tenera licet ętate exemplo eſſe: ut totius populi conſenſu ex tunc
athenis tibiarum uſus; qui poſt uictoriam contra Medos aſſumptus
et receptus adeo fuerat: ut ingenui omnes adiſcerent; īprobaretur

Nec athenienſium modo nec ueteris illius celebratiſſime quondam
græcię quę poſt tellus itala dicta eſt uirorum illuſtrium ſolum ſed
maiorum quoqꝫ noſtrorum multarumqꝫ aliarũ nationum et popu,
lorum fides et tibias ſolennibus ępulis:choris et cõtionibus adhi,
bere ueteris inſtituti fuiſſe comperio quom illorum laudes:qui
fortiter pro patria occubuiſſẽt & eorũ uituperationes:qui metu id
agere detractaſſent:cantu et tibiis proſequerentur:quippe quę eti,
am ludis eſſent pariter cõmunes et luctibus:Ouidius: Temporibus
ueterum tibicinis uſus auorum Magnus et in magno ſemper honore
fuit.Cantabat phanis:cantabat tibia ludis.Cantabat moeſtis tibia
funeribus:Et quãq̃ ab ingenuis et grauibus illis ad meribibulos
quoſdam heluones leuiſſimos et ſordiſſimos eſt eiuſmodi tibiarum
ſtudium:ut antea forte prolapſum apud multas tamen nationes et
bellicoſiſſimos populos in conſerendis bellis:ueluti diſciplinam
quandam militarem fuiſſe multorum conſtat exemplis:Spartiatarũ
enim militia ĩprimis ad modum ad tibiam proficiſcebatur:nec adhi
bebatur ulla ſine modulo anapeſti pedis cohortatio:Itaqꝫ illorum
aſpectus pulcher erat:et formidabilis qui et numeriſ ad tibiam in,
cederent:neqꝫ phalangis ordinem miſcerent:neqꝫ animis turbarent
Sed manſuete et hilariter a modulo ĩ diſcrimen inducerentur:quom
certum uideatur neqꝫ metum neqꝫ furorẽ nimium in illis oriri poſſe
qui ita ſe habuerint:ſed firmam potius et conſtantem animi magni
tudinem ſpei audientięqꝫ admixtam:Nec aliter lydos alyacte etiam
rege ſuo bellum Milleſiis inferente inire pręlia ſolitos accepimuſ:
quom non ſolum inter pugnantis exercitus acieſ tibicines habuerit:
Sed fiſtulatores et fidicines quod crethenſes itidem non tibia:Sed
Cythara quaſi magiſtra ac duce ſigulos eorũ bellicos actus regẽte
non ab re feciſſe memorantur:Nam ueluti laconicus ille poeta in,
quit:Serpit et in ferrum Cytharę ſonus ipſe canorę.Et quid aliud
ĩ noſtris legioĩbus litui ſiue cornua tubę claſſica buccinæ ſiue tym
pana ſibi uolunt:q̃ ut et etiam in bello progreſſioni et item rece,
ptui cantentur:aut nimis remiſſos excitando:aut plus iuſto con,
citatos reuocando quod poetarum maximum minime fugit dicen,
tem:Aere ciere uiros martemqꝫ accendere cantu:Nec cantu ſolũ
accẽdi remittiqꝫ uirorum animos conſtat:uerum equorum quibus
docilitas tanta eſt:ut uniuerſus ſibaritani exercitus equitatus ad
ſimphonię cantum ſaltatione quadam moueri et excitari ſolitus in

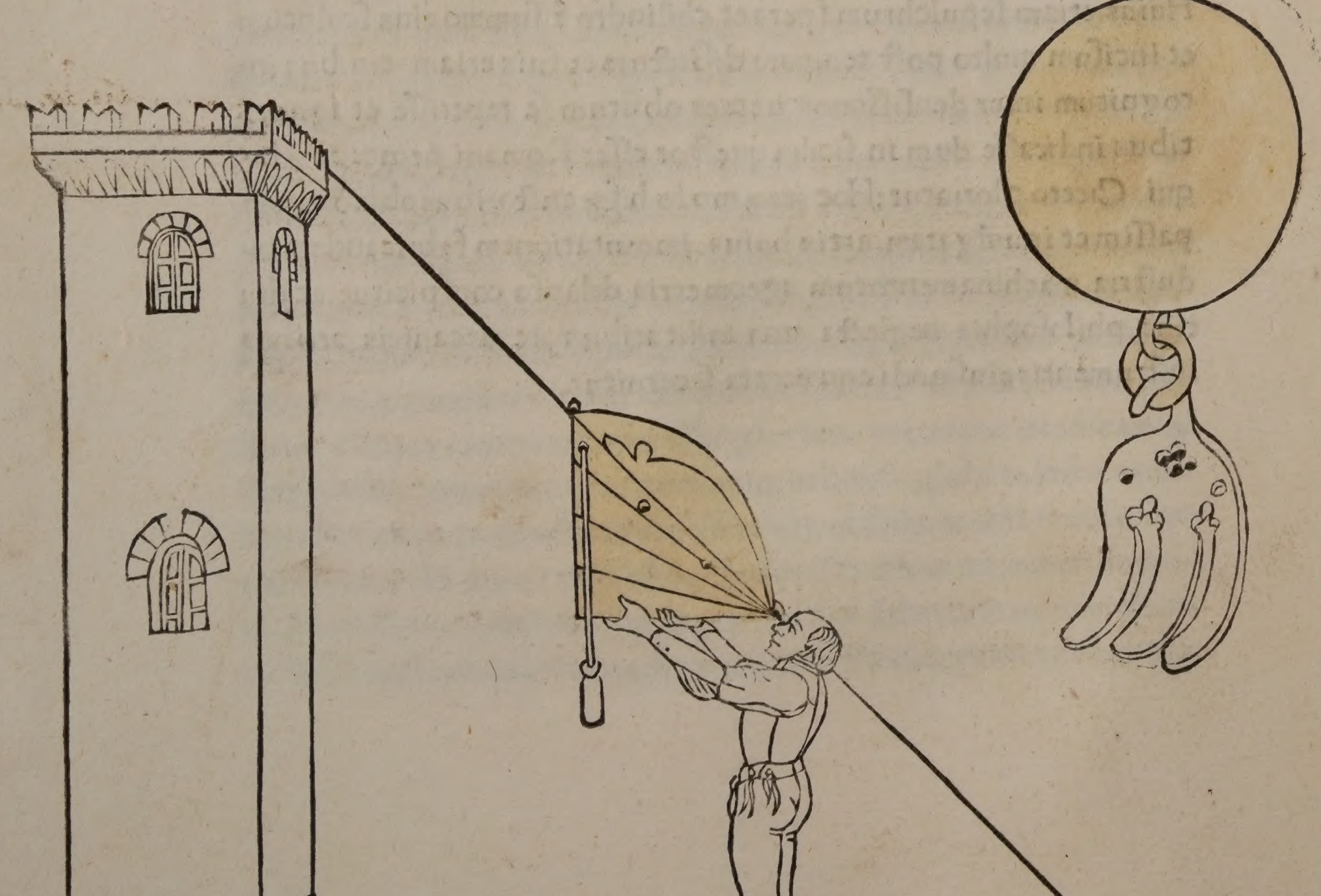
ueniatur.Cęterum Sigiſmunde Pandulphe qui ex pulſu et fidium
intenſione fit modus quo pacto in eo quiſq; agat;plurimum refert
Nam ſi uti tu tecũ aliqando ſoles ſapientiſſime princeps;poſt ma-
gnas curas difficiles et illuſtres bellorum occupationes relaxandi
ac reparandi animi gratia uel amicorum uel propter uirtutem quis
agat:non illiberaliter ſed modeſte ab his aliquid uoluptatis aſſũ
met;nec abſurde hanc muſice partem bellice fortitudini coniun
xiſſe te quiſpiam admiretur:Mercurium maxime imitantem qui
paleſtram docuit:et lyram primus ĩuenit;qui uero ad ipſũ ꝓpter
alios ut audientes oblectet ſępe uti uidebitur turpiter ac indecore
agere;quom finis cuius fit gratia improbus ſit ;et merito impro-
bandus uſus:nec aliter q̃ quomodo multa inſtrumentorum antiquo-
rum improbata ſunt;ueluti pentades et barbiti et quę ad uolupta
tem audientium intendebant ut epthagona et cuncta quę indigent
perita manuum geſticulatione;Itaq; profitendum puto non hanc
quæ iſtis ĩſtrumentis conſũmitur omni dedita opera pręcipi;et quę
in theatris olim et in ſcenis efeminata et impudicis modis infracta
non ex parte minima quęue nec fera nec uaria ſit:Sed ſimplex mo-
rata prudens;maſcula atq; modeſta et qua laudes fortium canebant
quaſq; ipſi canebãt;cuiuſq; qui tũc fuiſſet ignarus quiſq; ille eſſet
habebatur indoctior;Quod themiſtocli attico gręcorum ĩperatori
clariſſimo eo quod lyram interepulandum recuſaſſet accidiſſe;Ci.
teſtis eſt;Epaminundam uero thebanum hanc fortaſſis infamiam
declinantem pręclare fidibus concinnẽtem accepimus:et Achillem
Homerus inducit a pugna redeuntem in hac re acquieſcere ſolitũ
non amatoria quidem Sed uirorum fortium geſta modulantẽ.Oui-
dius hunc non modo;Sed Alcydem fidibus doctum muſiciſq; in-
ſtitutũ diſciplinis his uerbis expreſſit;Ille manus olim miſſurus
hectora lęto Creditur et lyricis detinuiſſe modis;Venerat Alcydes
exhauſta parte laborũ;Iuſſaq; reſtabant ultima pene uiro;Nero
uero quãtum ſtudio cytharę deditus fuerit incredibile dictum eſt
Cum neq; quicq̃ ommitteret eorũ quę eius generis artifices et ĩdu-
ſtria factitare ſolent;Id uero eiuſdem ſtultum penituſq; ridiculum
quod nocte illa quę ſibi uitæ fuit ultima;in terris inter quęrellas
quas uicina mors et preſens metus dolorq; dictabant;crebrius atq;
miſerabilius non ꝙ tantus princeps;Cęterum ꝙ tantus muſicus
deperiret defleuit ĩfoelix;Multa pręterea poſſẽt Adriani Alexãdri

ſeueriet aliorum maiorum exemplā in medium proferri:Sed ue-
reor ne ſi fuero in talium enumeratione diutius īmoratus:aut obli-
tus eſſe propoſiti uidear aut crimen loquacitatis incurram.

ICNVM et conſentaneum propterea uiſum eſt eas di-
ſciplinas attingere quę Geometricis numeros rationibus
et multiplicationes habent notas:Magnum nanq; adiumē-
tum afferunt ad eorum quę ſupra nos ſunt uim naturamq; explicā-
dam maximum ad ea quę infra ut ad locorum interualla edificio-
rumq; magnitudines profunditates aquarum inſtrumentoꝝ quo-
rumdam infraſcriptorum arte dimetiendas quam rem ut eſt homi-
num genus nimis ſolers atq; ſolicitū caldei primi inueniſſe et ęgy-
ptii:non diſſimili feruore callentes tranſtuliſſe memorantur qui
rationē huius diſciplinę generaliter colligentes ad hęc omnia quę
diximus quicquidue poteſt formis generalibus contineri aptam
ita eſſe docuerūt:ut ea ſine nihil hoꝝ poſſit ad agnitionē uerissimā
per uenire:Eudoxum etiam et Architā inchoaſſe uariis eam formis
et celaturis illuſtrantes memorię proditum inuenimus Hi enim ar-
tis obſcuratis ſub pectoribus ingenii latētes rationes obductas pro
poſitiones demonſtrationesq; per ſenſum ac inſtrumentorum exem-
pla inuulgarunt:ambo incomparandis produxerunt inſtrumentis
ſemiſcriptis quibuſdā lineolis figuriſq; geometricis machinamēta
formantes.Quocirca in eos moleſte cōcitus eſt Plato ꝙ doctrinę hu-
iustantę dignitatem ac pręſtantiam ſuſtuliſſeut quæ a cogitatiōe
et rebus incorporeis ac ſenſibilia quędam prolapſa eſſet:quaſi ad
ſui uſum corpore et mercenaria indigeret inertia:In qua re operoſā
porro ac mirificam quoq; Archimedis:et Scopinę ſiculi Syracuſis
induſtriam a nominatiſſimis artium ſcriptoribus fuiſſe ſpectatam
atq; probatam non ambigimus:Multa nanq; organica et gnomo-
nica numero:naturalibuſq; rationibus inuenta atq; explicata po-
ſteris reliquerunt:maximam ſibi gloriam pręceteris uindicantes
Archimedes præcipue ęrei concauiq; orbis:et globi cęleſtis inuē-
tor.Erat enim ea tēpeſtate obſeſſis dura obſidione a Marcello ſy-
racuſis:uir ille huius diſciplinę ſtudio āte alios omnes et doctri-
na pręcellens:Admirabilior tamen artifex fabricatorq; muralium
ac bellicoꝝ tormētorum:quibus uaria miſſilium genera et īmenſæ

magnitudinis ſaxa incredibili fragore et celeritate iaculata uexãtur
hoſtes leuiqꝫ momento labefactantur muri et moenia quatiuntur.
quibuſqꝫ uſus ad obſidionem patrię propulſandam aduerſus roma
num exercitum et Marcellum ducem unus Archimedes ex tantę
urbis ciuiũ numero haud dubie tardiorẽ effecit: Quam tarditatem
quom Marcellus tandem urbe potitus uictorię ſue magno impedi
mento fuiſſe cõperiſſet eius tamen egregia opera delectatus. quom
eam urbem dirripiendam permitteret diſcurentium militum furo-
ri unum de tot milibus ciuium uita donatum excipit Archimeni-
dem: pluris illum merito q̃ uniuerſum populum faciens: Cęterum
in tanto tumultu quantus captę urbis in diſcurſu eſſe poterat:
dum artis ſuę lineamentis et formis quas in puluere ille deſcripſe-
rat totus ĩcubuit: ĩtrogreſſus ĩterea unus ex militibus. Ro. inter ra-
pinę ſitim et imperatorii pręcepti memoriam eſitabundus ſtricto
mucrone ſupra uerticẽ cogitãtis: ut nomẽ ſuũ ederet iubebat: Sed
is, cui oculos atqꝫ aures ingens animi cura concluſerat ferociter
percunctanti et quiſnam is eſſet ſciſcitanti certum aliquid reſpon-
dere non curans oppoſita quin immo tantum manu ne puluerem
ſibi ſuum confunderet obſecrans militi contemptione irato truci
dandi ſui cauſam prębuit: Cuius morti miſertus dux Ro. immu-
nitatem fruſtra ſibi deſtinatam ĩ affines eius tranſtulit ſibiqꝫ quod
unicum ſupererat fieriqꝫ potuit: funeris ac ſepulturę curam exibuit
Huius etiam ſepulchrum ſpera et chilindro ĩ ſummo eius ſculptum
et inciſum multo poſt tempore diſiectum et ſuis etiam ciuibus in-
cognitum inter denſiſſimos uepres obſitum ſe reperiſſe et ignorã
tibus indicaſſe dum in ſicilia quęſtor eſſet Romani princeps elo-
qui Cicero gloriatur: Hoc itaqꝫ modo hiſqꝫ auctoribus oblabantem
paſſim et inuulgatam artis huius immutationem fabricandoꝝ in-
duſtria machinamentorum ageometria delapſa conſpicitur: ac diu
tius philoſophia neglecta una militaribus ac mecanicis artibus
inſtrumentis eiuſmodi enumerata ſecernitur.

ESTAT AVTEM NOBIS SI-
giſmunde Pandulfe profundiſſimam quan-
dam Matheſeos;hoc eſt Aſtronomicę rationis
tradere diſciplinam;quam multi opportunã
maxime putant ad bellorum futurorum euen-
tus denuntiandos;Hanc nanqꝫ inter cæteros
ſi non docuit ſectam tamẽ erroris attigit Lu-
canus quom timorẽ urbis deſcriberet bellũqꝫ
ciuile neceſſariis huius diſciplinę argumentis ineuitabiliter appro-
pinquante Cęſare futurum denuntiaret;Innuit enim poeta doctiſ-
ſimus ſi tamen poeta dicendus eſt;qui uera narratione rerum ge
ſtarum ad oratores uel hiſtoricos magis accedit;Saturni malitiã
quom ſolus in ſui domicilii trono reſideret emouendam fore quom
inquit;Quod cladis genus o ſuperi qua peſte paratis Seuitiam ex-
tremi multorum tempus in unum Conuenere dies ſummo ſi frigi
da cęlo Stella nocens nigros ſaturni accederet ignes Deucalioneos
fudiſſet aquarius imbres;Totaqꝫ diffuſo latuiſſet in ęquore tellus
Si Sęuum radiis nemoeum phoebe leonem;Nũc pręmeres toto flu-
erent incendia mundo;Succenſuſqꝫ tuis flagraſſet curribus ęther:
Hi ceſſant ignes tu qui flagrante minacem Scorpion incendis cau-
da chelaſqꝫ peruris:Quid tantum gradiue paras;nam mitis ĩ alto
Iupiter occaſu pręmitur ueneriſqꝫ ſalubre Sydus habet motuqꝫ ce
ler Cylenius heret Et cęlum mars ſolus habet cur ſigna meatus De-
ſeruere ſuos mundoqꝫ obſcura feruntur Enſiferi nimium fulget la-
tus orionis Imminet armoꝝ rabies ferriqꝫ poteſtas Cõfundet uis
õne manu ſceleriqꝫ nephando Nomen erit uirtus multoſqꝫ exibit in
annos Hic furor:In hac igitur reꝝ altiſſimaꝝ cõtẽplatione ſi quid
huiuſmodi occurret quo talium curioſi ſtellarum uerã poſſint aſ-
ſequi poſitionem;uel qualitatem pręſcire temporum et ſpeculati-
onis ſuę iocundiſſimum fructum capere tanta compleri uidentur
uoluptate ut noſtra hęc omnia externa pręcipue ac fortunę mune-
ra;quę ſinguli tanti faciũt tanq̃ exigua et minima ab eis cõtẽnãt

Ex hac enim reliquaq; perquirẽdorum futurorum arte: ſi modo ars ulla eſt potiuſq̃ uaniſſimum cuiuſq; ludibrium clariſſimorum philoſophoꝝ ſummorumq; uirorum conflictari uidemus ĩgenia Nanq; Democriti totius pene terrarum orbis peregrinatio fuit: patrimoniiq; ampliſſimi diſſipatio Platonis Diogeniſq; captiuitas et Pythagorę longa ad uarias gẽtes peregrinatio: Hoſtanes uero et Empedocles ad rabiem non auiditatem modo eius percipiendę gratia nauigauere exiliis uerius q̃ peregrinationibus: hanc reuerſi prędicauere: hanc in archanis habuere quanq̃ animaduertã pręter hos ſummam quoq; litterarum claritatem gloriamq; ex hac ipſa abditarum perueſtigatione rerum antiquitus et pene ſemper ſpectatam atq; petitam: Talem dico Mileſium; Anaxagoram: Glazomenum: zenophanem: Collophonium: Eudoxum: Caliſtum: Melonem: Philippum: Euchemenonem: Arathum: Hiparcum: adde his Socratem: Zenonem: Dicearcum peripateticum Crattippum: Cleantem: Chryſippum: Antipatrum: Poſſidonium: atq; Panetium: plurimoſq; alios quorum uoluntaria paupertas iniuriarum contumeliaꝝq; perpeſ laborum pręterea itinerum: uigiliarum: Algoris: ęſtus: inediæq; ſuſceptio memoratur: pro quibus eorum aliqui cultus et honores diuinos uel diuinis pares meruerunt et omnes quam ſemper uiui cõtempſerant laudem gloriam et immortalitatem nominis mortui cõſecuti: ſunt: Nec uero ſolos philoſophos in hac rerum futurarũ cognitione tantum ſtudii et diligentię contuliſſe: Sed omnes fere nationes potentiſſimas respu. Imperatores quoq; maximos clariſſimos reges et principeſ eadem mente et ſententia extitiſſe ut his ſine: quę futura promittunt quę uaria multiformiaq; ſunt ad maximas res gerendas nunq̃ ſibi tute accedendum putarent: In qua re primi occurrunt babilonii et ęgyptii: qui quoniam neq; domiciliis tegebantur propter ęris qualitatẽ neq; ullis in ea regione nubibus ſubtexitur cęlum ſolis et lunę uarios curſus et meatus: ſyderum ac effectus ſolo uſu egregie notauere atq; ĩuenere quom ea ſępius ac liberius cęteris intuerentur: Caldei deinde una cum aſyriis diuina cęli obſeruatione ſummo ſtudio meditationeq; ſcientiam credũtur effeciſſe qua maxime reliquis antecellerent: Dicente Lucano: Quis noſcere fibris fata quęat quis probat aues: quis fulgura cęli ſeruet: et aſſyria ſcrutetur ſydera cura Aruſpicum autem diſciplina quo pacto ĩomnẽ cariã diffuſa ſit perueritq; ad thelmeſſũ religioſiſſimã

urbem: in his et in aduertendis oſtentis curioſam atqꝫ diligentẽ
non facile dixerim nec qualiter tranſierit ad theſſallas urbes: quam
et ipſam Britanni tantis cerimoniis obſeruaſſe dicuntur ut dediſſe
perſis uideri poſſint: Apud quoſ magos doctiſſimum hominum ge
nus ęgyptiis antiquiores floruiſſe: Cicero teſtis eſt et Ariſtoteles
in primo de philoſophia libro Druides habuit quondam Gallia
religionum ſuarum interpetres: qui de ſyderũ cęliqꝫ de terrę mũ-
diqꝫ ambitu et forma: de immortalibus deorum ui poteſtate et uolu-
ptate diſſerebant: et auguriis partim ac coniectura: quę eſſent euẽ-
tura ſe ſcire profitebantur: quorum diſciplina quanq̃ in britannia
reperta atqꝫ inde in Galliam tranſlata eſſe exiſtimetur: poſt tamen
qui diligentius eam rem cognoſcere uoluerunt eo diſcendi cauſa
profecti ſunt: ubi annos nonnullos duo de uiginti et ultra conſum-
pſiſſe memorię proditum eſt. Diuinatoribus etiam utuntur et Ga-
latę qui apud eos tum auguriis tum ſacrificiis futura prędicunt: qꝗ
plurimi exiſtimantur omni eis obtemperante plebe quom uero de
rebus magnis conſulunt mirabilem incredibilemqꝫ ſeruant conſue-
tudinem: Iugulant enim enſe hominem quo decidente tum ex caſu
tum ex membrorum laceratione tum etiam ex ſanguinis fluxu ex
quadam antiqua rerum obſeruatione futura norunt: Græcia uero
omnium bonarum artium nutrix: ut aliquo nullam unq̃ colloniam
miſit: Sic quoqꝫ nullum belli genus ab ea ſine ſuorum numine deoꝝ
coeptum aut ſuſceptum eſt. Quid Hetruria: non ne ęſtorum inuen-
trix fuit: ac portentorum et fulgurum interpres hincqꝫ propterea
uel a thure et ſacrificiis: uel a ſacrifico ritu lingua gręcorum thu
ſcia cognominata; Phryges prętereo qui auguria inueniſſe credunt
Cilicum et Arabum Piſcidarum deinde Pamphylię et Vmbriæ gen
tem miſſam facio: huic uni cognitioni ſemper inuentam: Hęc de ua
riis gentium nationibus: nunc nobilia rerum publicarum ſubtexã-
tur exempla; inprimiſqꝫ Athenienſium et lacedęmoniorum: Hi enĩ
augurem regibus ſuis dediſſe collegam et aſſeſſorem illi uero ſacer
dotes quoſdam diuinos quos ut ait Cicero Mantes appellant; ſin-
gulis eorum publicis concionibus pręfeciſſe dicuntur: Quotiens
deinde S.P.Q.R. quom armorum crepitus e cęlo auditus quom
prodigioſe lapidum: laterum: ferri: carnis: ſanguiniſqꝫ pluuię in ter
ram cęcidiſſe: quum clipei ardentes emicuiſſe: Cęleſtes coronę ar-
ſiſſe: quom e foeminis mutari in mares: quibus omnibns non minĩa

R.P detrimenta imminere ſperabantur:nonne his diſciplinis cum
Sibyllinis uerſibus uſi perhibentur neqꝫ his cōtenti:omnia quoqꝫ
ꝙ omnibus inrebus plurimum conducere poſſe arbitrabantur agē-
dorum ſingulorum iniciis quod bonum;fauſtum foelix:fortunatūqꝫ
eſſet pręfabantur:calcantem ſcimus tanto honore apud græcos
habitum ob unam auſpicii diſciplinam qua profecto excellebat;li-
cet aliis ī rebus multis eſſet inferior ut petentibus illion graiis innu
meroſiſſimę claſſi pręfectus memoretur. Amphiaraus uero et Thyre
ſias tam illuſtres eodem artificio feruntur:ut primum pro deo cole-
rent;Secundus non modo uiuens hominibus pręferetur; Sed defun-
ctos etiam Homero dicente īferos Thirę́ſiam ſolū ſapere: uagariqꝫ
reliquos umbrarū more: Mopſus et Amphilocus reges quoqꝫ ī grę-
cia augurorum phamam percogniti:Hic uero mirari poſſe aliquos
pręclare uideo ubi nam ſcilicet urbis.R.parentem augurem opti-
mum omiſerim Sed piget reminiſci Pudet cogitare urbem Romam
omnium terrarum indubitatum caput auſpicio conditam et floren-
tem porro prępotentis populi fortunam auibus credere maluiſſe q̃
deo quom ſub regibus et imperio conſulari multis quidem ſęculis
nihil abſqꝫ auſpiciis fieri ſolitum ſit;neqꝫ comicia:neqꝫ patrū pro-
uocationes;nec equitum conſilia:aut peditum deſcriptiones nec
tota deniqꝫ res militaris:ſtupet animus recolens uiros illos tam ce
lebres ac magnificos auium uolatibus;garritibuſqꝫ ſubcubuiſſe fal
lacibus:ubi nam martios dimiſerim fratres apud uetuſtiſſimos roma
norum hoc in genere celebratos;Sed de his fateor nihil pręter nomē
habere me Pręterео Caſſandram uirginem Priami regis filiam cu-
ius illuſtris ad modum et magnę rei nuntius furor;Polibum de-
inde quendam Corynthum:de quo eſt Apud homerum ꝙ multis
achiuorum troiam petentibus:et inprimis filio ſuo an furore:an
aliter incertum eſt mortem pręnūtiauit;Ego autem omne quod uel
fabula eſt;uel fabulam reddet ſciens uolenſqꝫ pręterео; Athlantem
aſtrologię fuiſſe peritiſſimum;deqꝫ ſpera primum inter homines di-
ſputaſſe qua ex re uiſus eſt orbem ſuis humeris ſuſtinere;zoroaſtrē
uero Bactrianorum regem quem primum magicas artes inueniſſe
nominatiſſimi teſtantur auctores;nonne ut Hermodorus etiam tra-
dit et Dion. in quinto de philoſophia libro et ſui nominis interpę-
tracione aſtrorum conſtat fuiſſe cultorem mundi principia ſyderūqꝫ
motus curioſiſſime ſpectaſſe :qua curioſa ſyderum cognitione atqꝫ

contemplatione pericles athenienſium animos ſolis obſcuratione
territos eiuſce cauſis redditis quas ab Anaxagorę īſtitutione per-
cęperat uano trepidantes metu liberauit; Alexandro quoqꝫ Dariũ
inſequente quom lunę defectus matutinis horis incidiſſet; Macedo-
nes rati numina ſibi indignari tanta ſeditione commoti ſunt ut ar-
mis abſtinere decernerent nec eos cohibere potuiſſet magni ducis
imperium; ni Ariſtander uates naturę rationes abſoluiſſet; ſicut
Dion Syracuſanus turbatis primum militum animis cum grauiſſi-
mo et crudeliſſimo tyrãno Dionyſio patriam liberaret; Amyltha
uate docente et cunctis in medium rationẽ deficientis ſyderis red-
dente; non eſt tali caſu deterritus; Arguuntur quoqꝫ Diſſoni lunę
crepitus; cuius pauoris cauſęqꝫ ignarus Nicias athenienſium impe-
rator ueritus claſſem et pulcherimum exercitum portui ſubducẽs
perdidit eorumqꝫ opes afflixit Nec aliter. L. Sulpitius Gallus: qui
cõs. cum. M. Marcello fuit: defectum lunę iminentem in. L. pauli
exercitum contra Perſem regem militibus metum adimens fore prę-
dixit; Non me pręterit Iulium quoqꝫ Cęſarem Aſtronomica ratio-
ne denos dies obſeruationi ueterum ſuperadieciſſe; quo ſolis meatũ
patres CCCLxv. quibus ſol zodiacũ luſtrat efficerent; ut tempoꝝ
ratio fluctuans facilius congrueret in annum; quam rationem uni-
co errore comperto ſuper intercalandis diebus emendauit Aug.
et ut eſt ſcriptum in ſaturnalibus omnem hunc ordinem ærex ta-
bulę ad ęternam cuſtodiam inciſioue mandauit. Neronem principẽ
quoqꝫ ſceleſtiſſimum ac crudeliſſimum alioquin artis eius amãtiſſi-
mum fuiſſe conſtat; quę ex aere eſt et ſtellis ex aqua et ſperis lucer-
nis ac peluibus inferorum umbrarumqꝫ coloquiis: multiſqꝫ aliis mo-
dis; qui diuinationem promittunt; fortuna ſua rerum humanarum
ſumma geſtiente potiſſimumqꝫ imperare diis concupiente Neqꝫ ſum
neſcius Adrianum Matheſeos adeo peritum fuiſſe ut de rebus
ſuis ad ſupręmum uſqꝫ uitæ ſuę exitum cuncta perſcriberet; dice-
retqꝫ de uero Hęlio uirgilianum illud Oſtendent terris hunc tan-
tum fata nec ultra eſſe ſinent; Prętereo Alexandrum Seuerum Ma-
theſeos et auruspicinę artis peritiſſimum Horoscoptũ quoqꝫ sum-
mum Auidium caſſium in his quoqꝫ nil omittentem Taceo uarium
Antonium heliogabalum qui et magorum coloquio utebatur aſſi-
due. Sunt pręter hos qui diuinis numinum preſagionibus illuſtres
habẽtur neqꝫ id mirum quidem; quom ſingulis omnibus in lucem

ęditis:ſalua tamen firmitate fatali genios eſſe quoſdam eorum tu
telę ;ſalutiq; aſſignatos;ueluti actionum ſuarum magiſtros ac re-
ctores a nonnullis;paucis quanq̄ uiſos:multiplicium uirtutū ſua-
rum ſplendore conſpicuis et thęologi et Socraticorum Platonico
rumq; libri ac auctores celebres Cenſorinus.C.flaccus:Euclides:
Appuleius: Thrimegiſtus: Anneus florus ;Ammianus Marcelli-
nus:Sed Menander comicus in primis et Homerus docuere:quorū
carminibus illud accepimus:Cęleſtes deos cū uiris fortibus haud
quaq̄ fuiſſe locutos nec affuiſſe pugnantibus;uel iuiſſe:Cęterum
familiares genios cum iiſdem uerſatos;quorum adminiculis;ac prę
cipuis admonitionibus freti plurimi dicuntur enituiſſe:Socrates
pręcipue quē sępe dicere ſolitū nouimus diuini qdā numīſ ſecū eſſe
quod Demonion appellat;cui ſēp paruerit nūq̄ īpellēti ſępe reuo-
cati idq; ſępe accidiſſet tū maxime quom apud duellū īfoeliciter ceſ
ſiſſet lachete prętore unaq; ſecum proinde fugam arriperet;ac eſſet
in compito nec eo quo reliqui diuerteret eius rei cauſam sciſitan-
tibus præmonitum ſe ac deterritum adeo dixit:tumq; nos qui alio di
uerterāt hoſtium incurſiones incidiſſe ;nec Socratem ſolum ut di
ximus in hac diuina pręſagatione celebrem fuiſſe creditum eſt Sed
zalecum et minoem Cimonem:zoroaſtrem:Lycurgum:et Nūmam
ut Pyrrhi bello curium Fabricium coruncanum primo punico ca-
ratinum duellum Metellum:Luctatium Secundo maximum Marcel-
lum: Paulum;Graccum;Catonem ſuperiorem ;Affricanum;Lelium
Syllam:Marium ac ut non nulli putant Cæſarem quoq; Auguſtū:
Multoſq; pręterea et pręter hos Romanorum.R.P.et græcorum tu-
lit ſingulares uiros quorum neminem niſi iuuante deo talem fuiſſe
credendum eſt:Que ratio poetas maximeq; Homerum impulit ut
prīcipibus heroum Vlyſſi Achilli:Agamēnoni;certos deos diſcri-
minum et periculorum comites adiungerent: Pręterea ipſorum de
orum aliquando pręſentię quales ſupra commemoraui declarant ab
his ſingulis hominibus quibuſdam conſuli.quod quidem intelligi
tur etiam ſignificationibus rerum futurarū quę tum uigilātibus
tū dormientibus portendūtur:Tam et ſi quidam talia prorſus tolē-
tes aſſerant nulli ſapientum comparuiſſe deum uel genios: Verum
uecordes quoſdam ex imbecillitate homines in animi horrore aut cor
poreis in temperie conſtitutos inanes et alienas opiniones attrahere
qui in ſe ipſis eſſe geniū ſuperſtitionem habent;quibns quidem

aſſentiendum putarem epicuri rationibus defenſus noſtri mutatio
ne:atq; deceptione innixus:Niſi Dion atq; Brutus grauiſſimi ui-
ri et ſapientię ſtudio dediti:nullam per affectionē morbumue ab-
errantes aut facile captabiles ab ipſo ita diſpoſiti genio fuiſſent
ut amicis ac familiaribus retulerint:quare periculoſum iter aduer-
tens haud facile dixerim uetuſtiſſimis ne auctoribus hunc ſermonē
comprobantibus aſſentiendum ſit: An huiuſmodi homines regna
et exercitus reſq;.P.gubernantes atq; regentes familiares genios:
ac numina ſibi adeſſe dicentes ut infrenes difficileſq; multitudines
caperent nouitate ac magnitudine rei:et opinionē dei uere cōmēti
ſint quę ipſis illis quorum gratia fingebatur ſaluti eſſet:Quibuſ
itaq; niſi mentis inops:quiſpiam dicet non oraculis:fidem daret:
quom uideret non modo ſūmos philoſophos et humanæ magiſtros
uitę Sed latiſſimas nationes clariſſimos populos et reges apud del-
phos et Dodomam:et Amonem concurrentes:quis ſperneret ſibyl-
las:quas Senatus et P.R.in extremis periculis conſulebant.Quis
ſomnia negligeret:quõ ſciret ut reliquos ſileā lacedęmonios ipſos
quos neſcio an proxime Romanis fortiſſimoſq; omnium et preſtan-
tiſſimos uiros iudicare uelim uſq; adeo ſomniorū curioſos:ut ſcri-
bit Cicero:quod qui eis pręerant non contenti uigilantibus curis
in phaſyphe fano:quod eſt in agro prope urbem ſomniandi cauſa
excubabant:quia uera inquit quietis oracula ducebāt:Quis deniq;
magos non ſuſciperet:ſine quorum doctrina neminem q̄tum libet
talibus rebus ornatum ad perſarum regnum prouehi poſſe cogno-
ſceret His et aliis eiuſmodi:ut diximus tunc prouidentiæ modis
agebatur inſenſata mortalitas fidens conſultoribus infeſtiſ nec
dum tempuſ erat ex tam profundiſ tenebriſ emergere proſequatur
humanum genus:tunc diuina ultio ſicq; meritum prę mebat ut ſi
dici fas eſt ſuperſtitioībus humaniſ cęleſtiſ paciētia faueret.Nos
uero quibus diuinę gratię ſplendor illuxit: aliud uitę genus:ali-
oſq; ritus decet amplecti et modū omnē ut eſt cuiq; tributa prouī-
tia inprępetibus gubernādis:erudiēdis oſcinibus:ſpectādis ęſtis:
ſomniis conformandis:inſpirandis uatibus:fulminibus iaculandis:
ſortibus regendis:Cæteriſq; quibus futura dinoſcimus demonum
obſequio et miniſterio fieri arbitrandum eſt. Et enim deceptionū
illudentium plena ſunt quibus ut turbēt omnia et errores humanis
pectoribus effundāt euenit ut iſtis ſubdolis et captioſis pręſciētię

modis multa futura dicãtur:nec aliter ac dicũtur eueniãt quibus
impliciti homines curioſiores fiant et ſeſe magis ac magis inſerãt
multiplicibus laqueis pernitioſiſſimi erroris quod ut facilius ua-
leant leuiuſq; conſequantur quod in nos intendunt:Edunt illa per-
ſępe quibus ſtupefacti homines fidem commodent ſimulacris diui
nitatis ac numinis:inde fit ut uitam ſępe turbent:ſomnos inquietent
membra obſtorqueant:ualitudinem frangant:morbos laceſſant mẽ-
teſq; aliquando territent inde eſt ꝙ augure Actionauio Tarquini
tẽpore lapis nouacula inciſus eſt hinc nonnullis regni futuri ſigna
procurantur:Quo fit ut.L.Tarquinio priſco romã peteuti Aquila
pileum ſuſtulerit et cum alte ſubuolaſſet dictu uix credibile ca-
piti repoſuerit:Quo etiam regnante tradunt Creſſam uirginem re
liquias quas ex omni regia menſa percipiebat ad uirgiues ueſtales
ferre couſueuiſſe obtigiſſeq; aliquando quom igni ſacro eas impo
neret repente e foco genitalem cinerem uiri insurrexiſſe eamq; quę
ibi insed erat.tanaquilis reginę ancillam Creſſam captiuam cõſur
rexiſſe grauidam:Seruiumq; tullum natum qui regno ſucceſſit:cui
porro in regia accubanti puero caput arſiſſe uisum creditumq; la-
ris familiaris filium:Ouidio in faſtis dicente:Nanq; pater Tulli
uulcanus Creſſaq; mater Pręſignis facie corniculana fuit:Hanc ſe
cum tanaquil sacris de more peractis Iuſſit in ornatũ fudere uina
focum:Hic inter cineres obsceni forma uirilis Aut fuit aut uiſa
ſed fuit illa magis iuſſa foco captiua sedet:conceptus ab illa Ser
uius a cęlo semina geutis habet:Signa dedit genitor tunc quom
caput ore corusco Contigit inq; coma flammeus arſit apex:Hinc
quoq;.ꝙ Iuno Vegẽſis migrare ſeſe romam uelle reſpondit quod
claudię manũ nauis ſecuta perhibetur:ꝙ ĩ ſacrilegos et Iuno nu
data:et locrensis proserpina:et Ceres Mileſia uindicauit:Hercu-
leſq; de apio Nec aliter Hanibalis omnia orbitatem oculi cominantur
Flãminio ex tiſpicia periculum cladis prędicant:uel ſerpens ĩmo
uero Demoniarches urbem romam peſtilentia liberauit Epydauro
acerſitus:aut ęneas oraculorum inditio promiſſam et quęſitam in
uenit italiam et in ea non tam numinum q̃ demonum nutu ſedem
ſtatuit:Quid aliud agit in ſomnis pater Anchiſes:Quid Iupiter
et Apollo qui ambiguitate ſtudent obnubere oracula:ut cum mẽ
daces aut fallaces inuenti fuerint aliquando rationis uelamine ſuã
tueri quærant fallaciam Sicq; perditi perdere et deprauati errorem

prauitatis infundere ac fallere non deſinunt donec auditores ſuos
protrudant inpręceps:cui a ſęculis uatum profuere reſponſa Chre
ſone an Pyrrho uel Laio:aut pręcedentiū aut ſubſequentiū cuiq̄:
Nonne Chreſus opulentiſſimus Lydorum rex bellū moturus ĩ per/
ſas:tali reſpōſo fertur illuſus Chreſus Alin penetrans magnam
peruerteret opum uim Quo reſponſo hoſtium ſe uim peruerſurum
putans peruertit ſuam:Vtrum autem accidiſſet eorum uerum ora/
culum fuiſſet:Nihilo purius egiſſe traditur cū Pyrrho qui bellū
romanis illaturus dum delphos conſulit hoc reſponſum:ut ait En/
nius accepit Aio te eacida romanos uĩcere poſſe:Demēs Pyrrhus
ſi non intelligeret utra pars uiciſſet uerū oraculum uideri:ſic uer-
ſutus artifex texuerat ſic ĩomnē uentū perfugiū ueritatis occupa
uerat hoc ĩq̄ adeo manifeſtā fallaciā præfert ut quāq̄ ſicut Ennius
idem ait ſemper fuerit ſtolidū genus eacidarum ab eo tamen per/
pendi abſq; difficultate potuerit illud etiam obſcurius quod Chre/
ſum decepit:quod uel Chriſippum potuiſſet fallere Sic enim apud
Ciceronem ſcriptum eſt:cui tamen ad poſtremum tota res comen/
titia uidetur et hoc a poeta fictum ſuſpicatur illud ab hiſtorico
rationes afferrens primum enim latine Appolinem nunq̄ locutum
fuiſſe:Deĩde Pyrrhi temporibus iam iam uerſificari deſiiſſe:et hoc
ultimum ut eodem libro permulta irriſiue dictum arbitror tamen
ut cunq; non multum his rationibus moueor quoniam in latinum
tranſferri et in carmen inſeri potuit ambiguitas oraculi grecis et
ſolutis primū uerbis edita nam ſi ad linguā reſpicio quęcunq; ora/
culis dicta ſunt latine quidem apud noſtros de his gręco fonte de/
ſcendunt gręcę uel ab Apolline prolata uel ab illis memorię man/
data nec linguarum uarietas obfuit ueritati:Alia igitur me Cice/
ronis ratio uiolentius urget Ait enim hoc Pyrrho reſponſū inaudi/
tum grecis:Itaq; ſatis credi poteſt hoc ab Ennio ſuo quodam iure
fictum eſſe:De Herodoto autem quem Cicero ipſe patrem hiſtorię
uocat ꝙ ſuperioris oraculi fictor extiterit non tam facile crediderĩ
in dubio igitur uiſum eſt et uerumq; attingere:et Ciceronianam
de hac re non pręterire ſententiam:Illud etiam anceps et inopi/
nabile quod philippus Macedo ex eodem abdito accepit ut imīnēs
ſibi.S.a quadriga periculū prouideret quo audito Rex anxius diſ
ſolui currus per omnem Macedoniam imperauit Quin et oppidū
Boetię cui quadrigę nomen erat ut fatalē ſibi perpetuo declinauit

uel quidam ferunt iuſſit euerti fruſtra tamen alio nanq; minarum
ſpectabat oraculum:Capulus enī gladii quo eum pauſanias trās
fodit quadrigę celaturam fertur habuiſſe:Itaq; Tul. eleganter
illudit neq;.n.obſcura tantū Sed mendax admonitio quaſi rex capu
lo et nō cuſpide moriturus eſſet:Appius claudius is qui ciuili bello
pompeianas partes ſecutus eſt:De euentu rerum dubius uicinum
caſtris qui iam tunc neglectus obmutuerat retentauit Apollinem
Itaq; perhemonoe quędam templi uates in antrum compulſa:ſoli
toq; extuans furore fertur in hanc ſententiam reſpondiſſe:Magnas
huius minas romanę ne timeas nihil enim ad te quoniam in pace
euboeę cola uel ut quidam alii latus euboicum poſſidebis Lucanus
Effugis ingentes tanti diſcriminis expers bellorum romanę minas
ſoluſq; quietem euboici uaſta lateris conualle tenebis quo ille re
ſponſo uelut in ſomnis accepto perplexior diſceſſit indeq̄ uenerat
ſed non multo poſt apud locum qui euboeę cola dicitur ante ſuprę
mum prælium morbo correptus interiit:ita ſubtractus bellis et ſe
pulchro conditus euboico fidem fecit oraculo:Eodemq; modo laio
prædictum eſt ab apolline:caue uetatos liberum ſulcos ſeras gene
ratus ille mactabit te impie et omnis aula reſpergetur ſanguine:
Sed ille quidem ut pote pręſcius quæ ſequerentur ſementem iuxta
fatum fieri uetabat:ſciens in poteſtate eius poſitum ſi abſtinere
uellet laius non ut homo neſcius futuroꝝ ab eo qui ſciret quid agen
dum ſibi eſſet ſciſcitabatur:ſeuit autem non fato eliciente ſed ui
ctus intemperantia:Similiter argiuis per oraculum quęrentibus
an aduerſum perſas bellum ſuſcipi conueniret reſponſum eſt uici
nis offenſa deo cariſſima plebs armorum cohibe numina corporis
omne diſcrimen ſola capitis tutabitur umbra:Sciebat enim quid
eſſet deligendū:ꝙq; optio penes hominem :id uero quod ſequitur
optionem penes factum:Nero Cæſar poſt hos portendi ſibi mu
tationem ſtatus a mathematicis acceperat:qui in hoc concordes:ī
eo diſcordabant quę nam.S.fortuna imperio deiectum exciperet:
His Neronis animus eger Delphicum oraculum experiri ſtatuit ſic
enim ſibi uiſum eſt heſitationem ſuam ab humano ad diuinum con
ſilium transferri debere inde ſibi responſum eſt:Annum tertium
et ſeptuagesimum caueret quod quom audiſſet homini īconſiderato
et uix trigeſimum ętatis ſuę annum tranſgreſſo :tanta ſecuritas ī
ceſſerat ut iam nihil metuēs et proſperitatē et ętatem ſibi integrā

ſpõderet quaſi ante prȩnuntiatum tẽpus ab apolline mori nõ poſſe
eo deniq; et inſolentiæ raptus ut prȩcioſiſſimis quibuſdam rebus
maritima tẽpeſtate deperditis affirmaret eas ad ſe uel piſcium ob-
ſequio reuerſuras talibus intumuerat erroribus quom ſubito deſti
tutus ab omnibus et ad turpiſſimam compulſus eſt mortem; utiq;
cõſiliacio dignus apolline. quis uaniſſimus ille ſpiritus; mẽdatiiq;
parens nequid ineptius uideretur consuetis ambagibus atq; arte
prouiderit; Quod ipſe Nero ſuprema illa nocte audito clamore mi
litari ſuum execrante et Galbȩ nomen celebrante; ſero licet quiuit
intelligere; et ad infoelicitatis ſuæ cumulum auctorem oraculi
ueridicum appellari; Galba enim ſucceſſor tertiũ et ſeptuageſimũ
annũ tunc agebat; admonet nos alquid obtrectatoribus quibuſ-
dam conſultor iſte conſulere quȩruntur utriq; noſtris temporibus
ſacra ſibi interdicta cerimoniaſq; ſublatas: et ob hoc ideo maxime
nulla uel perplexa; et inextricabilia omnia talium rerum conſul-
toribus reſponſa dari Cur ergo longe ante imperium Cæſaris: ac
Chriſti dei ſaluatoris noſtri natiuitatem ſicut ipſorum auctores
atteſtantur: abolita pene fuerat Pythii oraculi fides: abolita autẽ
quia contempta: porro autem quare contempta niſi quia uel uana
uel falſa uel dubia unde poeta prudenter admonuit ĩconſulti abe
unt; ſedemq; odere ſibylle: Et ne forte parui id pendant quod
contentum abolitum atq; antiquatum fuit hoc eſſe aut numen aut
ſedem: Apollo ille Pythius erat quem ferunt magno Phythone ſer-
pente interfecto magnum uatem totiuſq; uaticinationis auctorem;
et prĩcipem heredem ſedis et diuinationis et nominis extitiſſe ibiq;
eum reddere reſponſa elegiſſe: ubi orta cum auctore ipſa diuinatio
uidebatur; Euaſiunculas autem querentes dicenteſq; uim ſedis ac
loci euanuiſſe tractu temporis Sic irridet Cicero ut dicat eos non
aduertere quod de ui diuina agitur quȩ ſi eſt utiq; ȩterna eſt; Sed
proinde loqui quaſi de uino aut ſalſamento quȩ uim suam immi-
nuunt uetuſtate et paulatim euaneſcũt; Itaq; hæc profitẽtes philo-
ſophos superſtitiosos et pene fanaticos appellat qui excuſationes
friuolas ineptiis suis malunt exquirere euanuiſſe fingentes q̃ ueri-
tatem ingenue confiteri et errorem suum uel se recognoscere qui
diutiſſime circunuenti sunt super huiuscemodi oraculis partim fal-
ſis ut ipſius Tullii uerbis utar partim casu ueris ut fit in omni
oratione sæpiſſime partĩ flexiloquis et obſcuris ut interpres egeat

ĩterpetre et ſors ipſa ad sortes referēda sit partĩ ãbiguis et perple
xis oraculis hi maxime fallunt quorum præſtigias a ueritate pro-
fani intelligere non poſſunt Ideoq; ab ipsis attribui putant et im
peria et uictorias et opes et euentus prosperos rerum deniq; cum
ipſorum nutu ſæpe rem pu. conſtet periculis imminentibus liberta-
tem: quę pericula et reſponſis denuntiauerunt et ſacrificiis placati
aduerterunt: omnia illa merę fallaciæ ſunt: Nam quom diſpoſiti
ones dei pręſentiant quippe qui miniſtri eius fuerunt ĩterponũt
ſe in his rebus: ut quęcunq; adeo facta ſunt uel fiunt ipſi potiſſi-
me facere aut feciſſe uideantur: Et quotiens alicui populo uel urbi
duci uel principi: ſecundum dei ſtatutum boni quid impendet: illi
ſe facturos uel prodigiis uel ſomniis uel oraculis uel ſortibus cęte
riſq; id genus ut diximus policentur Si ſibi honores ac ſacrificia
tribuãtur quibus datis quom id acciderit quod neceſſe eſt ſibi ſũ-
mam pariunt uenerationem: Quotiens autem pericula impendent
ad aliquam ineptam et leuem cauſam ſe profitentur iratos: Sicuti
uno Varroni q formoſum puerum in templo Iouis ad excubias te
nendas collocauerat et ob hanc cauſam Romanum nomē apud Cã-
nas pene deletum quod ſi Iuno alterum Ganimedem uerebatur: cur
iuuentus Romana luit poenas uel ſi dii tantummodo duces uel prĩ
cipes curant cęteram multitudinem negligunt: Cur Varro ſolus
euaſit: qui hoc fecit et Paulus qui nihil meruit occiſus eſt: Itaq;
ſiue periculum quod ĩminet uitari poteſt uideri uolunt: id placari
aduertiſſe ſiue nõ poteſt id agunt Sicq; ſibi apud hoĩes qui eos ne
ſciunt auctoritatem pariunt ac timorē his uerſutis et his artibus
noticiam ueri dei trini et unius apud omnes gentes inuerterunt.
Harum igitur diſciplinarum obſeruationibus ſuperſticioſis quę
ad cognitionem ſyderum coniunguntur ſotietas demonum formi-
danda atq; uitanda eſt neq; illos ab hoc genere ſuperſtitionis ſegre-
gandos puto qui ab ipſa caldeorũ natione profluxerunt quod pro
pria eſt eorum genealogię ratio ut poſſint antea facta futuraq; ex
ratiotinationibus aſtrorum explicare: hoc eſt quos effectus habent
sydera duodecim ſtellę quinq; sol et luna ad humanam rationē con
ferre Cuius rei primus Berosus insula et ciuitate coho considens:
ibi aperuit diſciplinam: poſtea ſtudens Antipater Iterumq; Achi
napolus qui etiam non enaſcentia ſed ex conceptione rationes ex
plicatas reliquit: Hi enim quanq̃ ueram ſtellarum poſitionē quom

quiſq; naſcitur conſectentur:et aliquando eam peruestigent;per
eorum inuentas cõſcriptaſq; regulas;tamẽ ꝙ inde conãtur uel actus
noſtros uel mores uel euẽta prędicere;nimis errãt profecto ;nimiſq;
magna dementia detinentur et quos non ſolũ chriſtianę religiõis
ĩſtituta ac fidei noſtrę lumina uerũ multa quoq; ueterum poetaꝝ
philoſophorumq; illuſtrium clariſſimorumq; ducum et imperatorum
dicta confutent;exquibus eſt illud ĩprimis ſacris in litteris ad Mo-
yſem annotatum:Quando ingreſſus fueris terram quam dominus
deus tuus dabit;tibi caue ne imitari uelis abominationem illarum
gentium ne inueniatur in te qui luſtret filium aut filiam ſuam du-
cẽs ſuper ignẽ aut qui ariolos ſciſcitetur;et obſeruet ſomnia;atq;
auguria ne ſit maleficus uel incantator ne phitones conſulas et
diuinos et quærat a mortuis ueritatem:Omnia hæc enim abomĩa
bitur et propter huiuſcemodi ſcęlera delebit eos in interitu tuo:
perfectus eris et abſq; macula quom domino deo tuo gentes iſte:
quarum poſſidebis terram;Augures et diuinos audiunt.Tu autem
a domino deo tuo aliter inſtitutus es:Quis ergo dubitet hęc non mo
do capitalia ſed fidei peruerſionem;quę tanta diligentia diuina ex-
plodit ſententia:Et illud quidem leuitici;Non auguriabimini nec
obſeruabitis ſomnia;nec declinetis ad magos nec ab ariolis aliquid
ſciſcitemini ut poluamini per eos uir enim in eodem inquit ſiue
mulier in quibus phitonicus uel diuinationis fuerit ſpiritus morte
moriatur;lapidibus obruẽt eos et ſanguis eorum ſit ſuper illos;Nec
minus ad Romanos apoſtolicis uerbis expreſſum:Quis enim cogno-
uit ſenſum domini;aut quis conſiliarius eius fuit: Eſt quoq; illud
diuinum ac cęleſte conſilium altiora te ne quęſieris;et fortiora te
ne ſcrutatus fueris;Sed quę pręcepit deus tibi illa cognita ſemper
et in pluribus operibus eius ne fueris curioſus;non eſt enim tibi
neceſſarium ea quę tibi abſcondita ſunt uidere; Non eſt ueſtrum
alibi ſcriptum noſce tempora uel momenta quę in patris poteſtate
posita sunt:Annũtiate quę futura sunt inquit Isaias;et sciemus
quia dii eſtis uos;Simile eſt illud eccleſiaſtici;ignorat homo quod
ante se fuerit et quod poſt futurum;quis;ei poterit indicare Quid
aliud illud sapientię aſſerit;Cogitationes enim mortalium inquit
timidę sunt;et incertę prouidentię noſtrę corpus quod corrumpi-
tur aggrauat animam et terrena inhabitatio deprimit sensum;mul
ta cogitãtẽ et difficile exiſtimamus quę ĩ terra ſũt;et quę ĩ ꝓſpectu

ſunt: ĩuenimus cum labore quę in cęlis ſunt aũt qs inueſtigabit: ſenſum autem tuum quis ſciet: niſi tu dederis ſapientiam et miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis et ſic correptę ſemitę eorum qui sunt in terris et quæ ſibi placent didicerunt homines: At qui teſte firmiano: non hoc idem faciunt philoſophi qui diſputant in cęlo quid agatur et eo ſemper impune id facere arbitrãt quia nullus exiſtit: qui errores eorum coarguat: quod ſi exiſtimarent deſcenſurum aliquem qui eos delirare et mẽtiri doceret: nũq̃ quicq̃ de his rebus quas ſcire non poſſunt diſputarent: Nec tamen ideo foelicior putanda eſt eorum imprudentia et audatia quia redarguuntur: Redarguit enim deus cui ſola ueritas nota eſt licet cõuenire uideatur eamq; hominum ſapiẽtiam pro ſumma ſtultitia cõputet: linquo Auguſtini et Ambroſii operoſiſſimos ualidiſſimosq; tractatus ac diſputationes longiſſimas quas nec tempus exigit nec recipit locus nec requirit quiſquis: aliquantulum legendo profecerit: nota nempe ſunt unam Auguſtini ueram neſcio an breuem magis proferam ſententiam ex eo libro qui de dei ciuitate inſcribitur his omnibus conſideratis inquit: non ĩmerito creditur quom aſtrologi mirabiliter multa uera reſpondent occulto inſtinctu fieri ſpirituum non bonorum quorum cura eſt has falſas et noxias opiniones de aſtralibus fatis inſerere humanis mentibus atq; firmare: nõ horoſcopi mutati et inſpecti aliqua arte quæ nulla eſt: Alterã Ambroſii ipſius ex eo libro quem de obitu Satyri fratris nobis luculenta oratione reliquit: eius enim uerba ſunt hęc: De ſolis curſu cęliq; ratione philoſophi diſputant: et ſunt qui putant his credendũ quom quid loquantur ignorent: neq; cælum aſcenderunt axem dimenſi nondum oculis perſcrutati ſunt quia nullus eorum cum deo in principio fuit: nullus eorum de deo dixit quom pararet cęlũ cum ipſo eram et eram cum eo cuncta componens: a diuinis pręter hęc ad humana deſcendenti per multa ſe ingerunt illuſtrium poetarum dicta his ſacris conſentanea e quibus illud primum antiquiſſimum et acerrimum apud homerum proferendum: Iupiter inquit non mortalem hominem non e comuni grege deum aliquem: Sed Iunonem illam ſuam coniugem ac ſororem reginamq; deum graui cominatione deterret ne secretum suũ intimũ auderet ĩquirere: aut ſciri poſſe pręſumere: poſt hunc duo litteris demandata ſunt: Duorum quoq; ĩ illa prima ætate poetarũ illuſtrium: Pacuuius: Nam

ſi quæ uentura ſunt preuident equiparent Ioui:Rurſum idem poe
ta iſtis qui linguam auium intelligunt :pluſq; ex alieno iecore ſa
piunt q̃ ex ſuo magis audiendum q̃ auſcultandum cenſeo :accius:
Nihil quoq; credo auguribus qui aures uerbis dictant alienas ſu
as ut auro locupletent domos: Quartum his Ennium addiderī qui
uetuſta illa et uenerabili facundia hos ipſos eleganter irridet: ut
uęrbis etiam ſuis utar :Qui ſui quęſtus cauſa falſas ſuſcitant ſen
tentias:Non enī ſunt hi aut ſcientia aut arte diuini ſed ſuperſtici
oſi uates impudenteſq; arioli aut īertes aut īſani aut quibus ege
ſtas imperat qui ſibi ſemitam non ſapiunt :aliis demonſtrant uiā
quibus diuitias policētur ab ipſiſ Drachmam ipſi petunt: De his
diuitiis ſibi deducant drachmam reddant cętera: Addo quinto loco
ſpectatę auctoritatis grauitatiſq; poetam doctiſſimum Flaccum
Horatium dicentem;Prudens futuri temporis exitum caliginoſa no
cte prę mittit deus :Ridetq;:ſi mortales ultra fas trepidat nec non
illud quod adeſt memento componere equus:et quid ſit futurum
cras fuge quęrere:Et quem fors dierum quomq; dabit lucro appone
Eſt et illud eiuſdem quoq; poetæ ad leuconoen:Tu ne quęsieris
ſcire nephas:quem mihi quem tibi finem dederint dii leuconoe;nec
Babilonios tentaris numeros ut melius quicquid erit pati ſeu plu
res hyemes ſeu tribuit Iupiter ultimam:Lucanus inter hos ſextus
his uerbis accedit:ſit subitum quodcunq; paras ſit cęca futuri mēs
hominum fati liceat sperare timenti:Statium his septimum aggre
gauerim : Quid craſtina uoluerit hora scire nephas homini: ultimo
in loco sequitur hos Iunius Iuuenalis aquinas et his uerbis Spon
det amatorem tenerum uel diuitis orbi Teſtamentum ingens calidę
pulmone columbę Tractato armenus uel comagenus Aruſpex Pe
ctora pullorum rimatur et exta catelli Interdum et exta pueri faciet
quod deferat ipse caldeis:Sed maior erit fiducia quicquid dixerit
aſtrologus credent a fronte relatum Amonis quoniam delphis oraca
la ceſſant:Et genus humanū damnat calligo futuri: hec religionis
noſtrę inſtituta et illuſtrium dicta poetarum illis similia subſecūt
et philoſophorum ſententię Socratis Potiſſimum qui in hoc cæle
ſtium ſcrutinio et cauſarum abditarum indagatione cæteris cor
datior fuit:quom hęc intelligere non poſſe inueniri: Celebre illud
ab omnibus probatum in medium nobis attulit Quod ſupra nos
nihil ad nos:ſicq; proinde ab omni phyſica quęſtione diſputationē

ſuſpendens eo ſe contulit: ut in uirtute atq; officio omnis eius uerſaretur intentio: Itidem Democriti phiſici non ineptus præcæteris contra tales iocus quod eſt ante pedes nemo ſpectat cęli ſcrutātur plagas facetiſſimaq; illa Ciceronis irriſio temere diſputantiū: nullaq; de re dubitantium tanq̄ modo deorum ex concilio deſcendentes quid ibi agatur oculis ſuis aſpexerint auribuſq; perceperint: Sane ut idem inquit Cicero et in ſenectute ſua horę quidem cedūt et dies et menſes: et anni nec pręteritū tempus unq̄ reuertitur: nec quid ſequatur ſciri poteſt: Sunt et alię contra hęc hominum portenta philoſophorum clarorum ſententię: inter quos Fauorini eſt illa melius et Vrgentius cęteris quos legere potui philoſophis futurorum noticiam facillime repudiantis atq; dicentis: Nihil enim ab illis audiri poſſe dicebat niſi graue atq; moleſtum quoniā aut uera reſpondebunt: quod rariſſime ſolent: ſi quidem mala miſeriā ante tempus afferre et ſuperuacuam ſolicitudinem poſita enim illic ueritate: adeſt hinc neceſſitas: Ita nihil præciſe niſi dolorē poſcenti reddere. libet hoc loco ſuſtinere: et quod comunis rerum natura nō patitur tentare maior ſine offenſione poſſit interſeri: hoc eſt Fauorini. M. Tul. cuius hęc ſunt ut omittamus ſuperiores: M. Craſſo putas utile fuiſſe: tum quom maximis opibus fortuniſq; florebat: Scire ſibi interfecto filio Publio exercituq; deleto tranſ Eufratē cū ignominia et dedecore eſſe pereundum: An. Gn. Pompeium cēſes tribus ſuis conſulatibus: tribus triumphis maximarum rerum gloria letaturum fuiſſe ſi ſciret ſe in ſolitudine ęgyptiorum trucidatū iri: amiſſo exercitu poſt mortem uero ea conſecutura quę ſine lachrymis non poſſumus dicere: Quid uero Cæſarem putaſſe ſi diuinaſſet fore ut in eo ſenatu quem ex maiori parte ipse coaptaſſet in curia pompeiana ante ipsius pompeii ſimulacrū tot centurionibus ſuis ſpectantibus: ac nobiliſſimis ciuibus partī etiā a se omnibus rebus ornatis trucidatus ita iaceret ut ad eius corpus non modo amicorꝝ ſed ne ſeruorum quidem quiſpiam accederet: Quo cruciatu animi uitam acturum fuiſſe et certe ignorantia futurorum malorum utilior eſt q̄ ſcientia: Hęc Cicero Poſſem ego antiquos et fortunatiſſimos ętatis noſtrę uiros in huius ſententię teſtimonium uocare: Sed nec neceſſe nec locus hic longiorem diſgreſſionem recipit: et attigiſſe uidetur ille clariſſima ſin autem ut ab Fauorini argumentationem redeat oratio bona pronuntiant: duplex incommoditas

expectationis tedium et pręcogniti gaudii extenuatio: Quod repē/
tinum gratius accumulatius obuenissſet aut falſa dicent: quod quã
q̃ familiare et frequentiſſimum apud eos eſt: Et ſi erunt infoelicia:
angoribus falsoq; metu: ſi foelitia inani ſpe ac gaudio triſtitiaq;:
ubi te deluſum ſentiens torqueberis: in omnem igitur euentum hos
nugatores ſicophantas contemnendos fore ad hanc fere ſententiã
ut pręterea Dicearchum: qui expedire omnia nobis futura neſcire
magno uolumine couclusit: Anaxarti philoſophi ratione compellor:
Is enim quom in Birsam urbem trans eufratem õmiſſam traieciſſet
Alexander ibi eum ut antea perſępe monuit ut tan̄q falſa et incer
ta magorum pręedicta contemneret: nec ab re nam ſi fatis inquit
o Alexander conſtent quę pręedicuntur ignota eſſe mortalibus: Si
uero naturę debeantur ĩmutabilia quidem eſſe ſimile et illud De/
monactis etiam philoſophi: qui uatem ſemel intuens publica mer
cede reſponſa pręebentem: nonne uides inquit cuius rei mercedem
flagites: Si enim tibi poteſtas eſt eorum quæ fatali lege ſunt conſti
tuta aliquid cõmutandi quodcunq; id eſt quod flagitas parũ ſane
eſt: ſin autem dei nutu et uoluntate poſita ſunt omnia quid tuum
nos uaticinium limare poteſt: Demoſthenes grecorũ armis ac tãta
et tam prompta uirorum potentia confiſus neq; mentem adhiberi
oraculis neq; uaticinia audiri premiſit: Epaminundam memorans
et periclem illa ſemper formidinis et ignauię uelamenta putaſſe
ſalubertimum et memorabile eſt illud omnibus horis Halicarnaſi
excellentis in aſtrologia et in regendis ſuis ciuibus Principis præ/
ſtantiſſimi totum id quicquid eſt Caldaicum pręedicendi genus re
pudiantis: Magnus quidam uir ecce ſuperuenit pręmiſſis omnibus
fide non inferior Cato ille rigidus qui mirari ſe ait ꝙ non ridet
aruſpex aruſpicem: quom uiderit quod dictum ad omnes eque au/
gures ſortilegos coniectores caldeosq; et mathematicos: ac totam
deniq; mantice conuerti poteſt: Spectatis enim tot ineptiis: quibus
credulis homunculis illudunt occurſus profecto memoriam et riſũ
ex mutua conſcientia mouere deberet: Quam illud quoq; eleganter
quom eſſet conſultus a quodam monſtrum ne eſſet a ſoricibus cor
roſas sibi calligas quom diceret: Reſpondit non eſſe id monſtrũ
Sed uerum monſtrum habendum fuiſſe ſi ſorices a calligis roderen
tur. quod ſequitur non minus profecto ſed magnificum ac ſucci
et penſi plenum: Nam quom apud Pruſiam Hanibali exultanti et

auctori cõmittendi prelii pugnari placeret;ac ille negaret quod
exta prohiberent;An tu pruſia inquit Hannibal uituline carnis
mauis q̃ imperatori ueteri credere;breue ſane atq; ampliſſimum:
tantoq; prĩcipe dignum uerbum;ut pote qui hiſpaniam;Galliam;
Liguriam.Italiam deniq; laceratam in faciem eius effuderit unius
hoſtie uiliſſimæ ac ſordidiſſime exta tot monumentis ac uictoriis
rerum preponi indignum ferens;Quid aliud Ceſar quom a maxi-
mo augure et doctiſſimo aruſpice præponeretur ne in affricam an-
te brumam nauigia tranſmitteret;non ne illius dictum nihil faciẽs
tranſmiſit.quod ni feciſſet omnes aduerſariorũ copie conueniſſent
e contrario Regulus nonne auguria ſeruauit et captus eſt;et Mã-
cinus religionem tenuit et ſub iugum miſſus eſt;Pullos habuit Pau
luset apud cannas tamen ceſus eſt Hec et horum ſimilia que con-
firmandis auſpiciiset id genus erroribus afferuntur tam inepta:
tam friuola perſepe ſunt ut multi quidem M. marcelli illius quin-
quies cos probandum ſummopere conſilium uideatur;qui quom
eſſet imperator et augur optimus;totum hoc militare auſpicium
emiſerit;a quo ne prepediret lectica opertus ne ab re iter facere
ſolitus;uir enim fortis et ſapienſ deſperabat poſſe inuulgatam diu
et inbibitam acoſſibus inherentem opinionem aperta fronte diſcu
tere;Non eo uſq; tamen Marcello aſſentiẽdum;nec auſpicia omnĩo
ita repudianda reor;ut res magnas nullis unq̃ credã ſignis uel au-
ſpiciis preueniri;quom et uolatus auium dirigat deus;ut roſtrum
ſonans aut preteruolans Penna turbido meatu uel leni futura pre
monſtret ut theologi ueteres et clari quidam auctores teſtes ſunt
Ouidius in faſtis Non ego te q̃uis properabis uincere Ceſar ſi ue-
tat auspiciũ signa mouere uelim;Sint tibi Flãmineus trãsmenaq;
littora teſtes;Per uolucres ſigna multa mouere deos: Verum pre-
clare de hoc quoq; ut de aliis Cicero Signa in quit oſtenduntur
ab his rerum futurarum in his ſi quid errauerit non deorum natura
ſed hominum coniectura peccauit;Nec etiam poſtremo preter hec
rerum futurarum ſigna eſt quod ratione ſignorũ uel planetarum
circitores hi futurorum nuntii de ſingulis quibuſq; polliceri poſ-
ſint uel audere;in septẽ nanq; syderibus de quibus ante diximus
et quæ ab in ceſſu uocamus errantia;quom. errent tamen nulla
minus certe conſiderationis nihil habent niſi ſecundum cõmune
regimẽ in mundo eis debitũ per ĩtelligentiã ſeptuplicem ſubſtãtia

extra cõſiſtente uirtute ſibi coniunctam:Scimus etiam ne horum
audaciã per ſigna prętereamus intactã eos fateri ſolitos:ꝙ quiſ-
quis aquarii ſigno in lucem editus ſit:Piſcatoris miniſterium ſor-
tiretur:Cęterum piſcatores quom Zetulia non habeat quis eorum
dicere auſit:quia nemo illic in ſtella aquarii naſcitur:Rurſum
quom plurimos quos naſci ſigno librę norint:Trapezitas fore prę
dicent quas multarum gentium prouincię ignorant:Fateantur ne-
ceſſe eſt aut in eis hoc ſignum deeſſe:aut effectum fatalem nullo
modo haberi:Perſarum autem ac lacedęmoniorum reges:quom per
genus dominentur:Regumqꝫ fillii uno eodemqꝫ ſydere quom ſęruis
continue degentibus nati ad regnum profitiant quid rationis ha-
bent: ut ſerui qui ſecum iſdem momentis horarum at temporum
fuerant geniti omnino in ſeruitute cõmigrentur:Homines etiam
diuerſarum regionum diuerſarum ætatum ſub uariis et diuerſis
ſyderũ motibus geniti:ſi aut oppidorum expugnationibus:aut co-
latis ſignis aut eadem claſſe fluctibus obruanť uel alio quouis mo-
do eodem tamen genere mortis eodemqꝫ momento temporis interie
runt:ut in cannenſi pugna contigit:quo modo:momenta naſcendi
ſinguliſ ſecundum iſtos attributa ſuas leges habebunt:Aduerſa-
bitur horum iudiciis uaſtitas forſan immenſa altitudine diſcreta
in duo et ſeptuagĩta ſigna per rerum aut animarum effigies:ĩ quas
digeſſere cælum periti:poſſe etiam fieri credibile eſt ex infinito ſtel
larum numero ut alia ſigna pari maiore uel minore Poteſtate ſint:
ſine quibus recta ac perpetua obſeruatio perfici non queat:neqꝫ eos
homines cernere poſſe neqꝫ percipere exuperantiam uel ſplendoris:
uel altitudinis quom et quędam ſydera et quibuſdam terris cõſpiti-
antur:earumqꝫ terrarum hominibus nota ſint:eademqꝫ ipſa ex omni
terra alia non uideantur:et ſint aliis ut canopus omnino ignotiſſi
ma Eſt enim id ſydus ingens noctibus lucens:clarum et maxime
mirũ cuius ſi aliunde fides abeſſet M.Manilius libro primo aſtrono
micon præcellentiſſimus teſtis accedit:Id circo inquit:Terris non
omnibus omnia signa conſpicimus nunꝗ̃ inuenies fulgere cano-
pum:Donec hiliacas per pontum uenerit oras:Quom itaqꝫ conſtet
rerum ambiguitatem cõfuſionẽqꝫ damnoſam ex taliũ potius di-
uinationis prenũtiatione generari:ꝗ̃ certam conducibilem conſul-
toribus cognitionẽ quom nihil rite cernãt:nihil ꝑcipiãt:nihilqꝫ ue
niat horum quę iſti lubricis:et fallacibus coniecturis delirantes

ac uelut ebrii pollicentur;niſi rarum forte aliquid:aut fortuitum qualia etiam aliquando ementiri uolentibus ellabuntur et excidũt Nullo pacto Sigiſmunde Pandulphe utendum eſſe tibi reor iſtius modi ſuperſtitioſis hominum iudiciis;quorum diſciplinas;tu te optime calles ſtudiis indulges;ingeniis faues:ut argutiis apprime delectaris;maxime quom clariſſimos quoſq; ętatis huius mathematicos;horoſcopos ſummos:et aſtronomos more maiorum domi et militię ad futura pręſagienda te ſemper penes habueris et habeas: Tantorum itaq; uirorum tam eruditorum:tam illuſtrium exemplis et auctoritate ac rationibus frętus non iniuria dixerĩ diuinationis artem;qua quis de futuris omnibus ſoli deo cognitis ad interrogata ſingula uera reſpondeat;aut omnino nullam eſſe.Quod Socrates et eum ſecuti antiqui achademici;quos eodem et peripateticos noĩamus aſſerunt;aut eſſe Sed nondum ſcitam aut opinionẽ quãdam;proinde uanam hominum;coniecturam atq; iudicia q̃ maxime fallentem:

VM QVOD SIGISMVNDE Pandulphe neceſſe eſt;quem aliis ducẽ et imp. pręficimus non harum quas modo diximus: bonarum artium inſtitutis ſolum uerum et legitimi iuris et;more maiorum cerimoniarum et ſacrorum erga deos et contentionum controuerſiarumq; inter homines dirimendarum iudicem ac belli primum iuſte gerendi dominum eſſe;bellum enim iuſtum eſt;ut in repu. inquit Cicero;quod denũtiatum et;indictum:atq; hoc ipſum quod aut repetundarum:aut propulſandorum hoſtium cauſa geratur: legitimi iuris munus etiam dicimus ea iubere:quę ſunt uiri fortis ut non deſerere locum in acie:non fugere;non arma abiicere et ea quę ſunt temperantis;ut;non committere adulterium non flagitium facere et ea quę ſunt manſueti ut non pulſare;non iurgia exercere eodem modo ſecundum alias uirtutes et uitia has iubere illa

netare; Eſſe etiam præter hęc quędã belli iura ut in eundę pugnę ſolennitatem ſeruare:decreta publica:foederum percuſſionem:religionem ſacramenti;militum animaduerſionem: dignitatem;ac premiorum et honorum gradum;Quędam porro eſſe quę uti facere ita pati ſit fas ut ſata exuri;dirui tecta;prędas hominum pecorũq; agi;aliaq; id genus quę de ſingulis cauta ſunt legibus.in quarum editione ſunt qui putent Zeleucum;alii Rhadamantum:ſiue Lycurgum putant: Quidam omnium priorem cererem:quę frumenta quom antea glande ueſcerentur inuenit;molere quoq; et cõficere ĩ attica et alia in ſicilia ob idq; dea iudicata;ut Carcinus tragoedus in ſuo poemate affirmat;Hanc alii gloriam illi gentis hębreorum duci ſummoq; philoſopho Moyſi tanq̃ ueritati magis conſentaneũ facile conceſſerũt:Lycurgus enĩ et Zeleucus omneſq; qui apud græcos mirabiles ſunt recentes:atq; nouelli q̃tum ad hunc ipſum Moyſem comparati eſſe noſcuntur quoniam nec ipſum nomen legis fuiſſe olim apud grecos fuiſſe agnoſcitur et teſtis Homerus eſt; qui nuſq̃ in diuino eius opere hoc uſus eſt nomine:Non enim ſecundum legem ſed in diffinitiuis ſententiis et regum præceptionibus populus regebatur;unde etiam multo:tempore permanſere tantum moribus utentes;et non ſcripto et multa horum ſemper ſecundum euentum caſuum permittentes;Phoroneus etiam ipſe ſecundus argiuorum rex aquo forum forenſeq; dicendi genus deductum putant:ut argiui certa lege ac iudiciis regerentur:Sexcentis ante bellum troianũ ferme annis:ĩter græcos primus ante omnes effecit:Si modo illa quę apud Platonem in thimeo chricias ex Solone commemorat de legibus ſatticis multis annorum milibus ante phoroneum fabuloſã et comenticia eſſe credamus; Nec me prępterit apud priſcos grecos Iſidem legiferam appellatam tanq̃ primam legum inuentricem;egiptiis autem prima ſcriptarum legum monumenta:Mina rex ſiue Trimegiſtus dedit quem fortaſſe quiſpiam inphiloſophorum numero computet; quanq̃ indeos relatus Mercurii nomine ab ęgyptiis honoretur:Secundus apud ęgyptios legum lator dicitur uir prudentia excellens ſaſochis:hunc et ad deum religionem cultumq; multa prioribus legibus addidiſſe perhibent:Tertium Seſoolim regem tradunt qui ad rem militarem; et belli munia plurima contulit inſtitutis ſuis;Quartus ſcribitur rex Buchoris tuliſſe leges ſapientia ac uſu rerum expertus qui et uitę

regum leges dederit et comertia hominum iudiciaq; conſtituerit Poſt hunc legibus multa addidit Amaſus rex quem tradunt et de his quæ ad Monarchas pertinent:deq; omni ęgyptiorum iconomia percepiſſe:Minos mare obtinuit et paulo ante troiã captam Cretenſibus leges dedit:ut Paradius memorat:quod Plato falſum eſſe conuincit:Spartanis uero qui et lacedęmonii ſunt:Lycurgus primus leges ex apollinis ut aiunt auctoritate confinxit:Et quanq̃ leges ſcriptas nullas Lycurgus tulerit:ut alii perhibent:unam tamẽ ex hisquæ rehetre appellantur afferam quæin eoſdem hoſtes militare perhiberet:ne ſepe pugnando conſuefacti bellicoſi redderẽtur Qua in re Ageſilaum regem maxime poſteriori tempore accuſant: ut pote qui continuis et frequentibus in Boetiam incurſibus ac prælis Thebanos reſiſtere lacedęmoniis edocuerit:Quare Sauciũ Antalcides quom intuens pulchram tuę doctrinę mercedem ĩquit a thebanis recipis qui nolentes ipſos neq; ſcientes pugnandi peritiam docuiſti:Huiuſmodi ſanctiones rhetras libuit appellare:quaſi ex deo decretę.deiq; oracula quędam eſſent Epyrothis ariba epyrotharum rex unus ex poſteris Pyrrhi Achillis filii leges:ſenatum: magiſtratus ãnuos:ex politicę uitę formam primus inſtituit:Arianeis chathraſtes:Getis:Zamolchiſ:Pitacus Mitilenus:qui ad ſexcẽtos elegios uerſus et carptim de legibus ad ciues conſcripſit:Fuit et alter Pitacus legifer:Cuius et Fauorinus:et Demetrius meminit:Athenienſibus uero a quibus iura et leges ortę atq; in omnes terras diſtributę putãtur Tulit rigidiſſimus Draco quas et hoc ipſo mitior Solon ſapiens unus e ſeptem:et legum ſcriptor ex ſeptem propter aſperitatem magnitudinemq; poenarum abrogandas curauit:una enĩ fere omnibus mors poena prędifinita erat:ut etiam qui otii damnati eſſent capite plecterentur:et eis qui olera aut fructus ſurripuiſſent idem ſupplicium quod peculatoribus aut homicidis conſtitutum eſſet:Ob quam cauſam illud Demadis a doctis probatur:qui draconem non atramento ſed ſanguine leges deſcripſiſſe dixit:inter ſolonis autem leges quas plures fuiſſe conſtat:ac omẽs quidem ſapientiſſime latas illas pręclare ſtatuit:quibus athletarum quoq; premia caſtigata moderatione correxit:et ei qui olympia uiciſſet quingẽtas draghmas:qui uero in iſthmo ei cẽtum dari conſtituit eadẽq; ratione in certaminibus et pręliis:qui ſuccubuiſſẽt pręmiis eſſe illuſtrandos:eorũq; filios publice enutriẽdos educãdoſq;

quo ſane animati ſinguli fortiter ac ſtrenue ĩ bellis dimicabant:
Sic Polizeus: Sic Cyneagirus: Sic Callimachus: Sic omnes qui in
Marathonis expugnatione pugnauerunt: Sic pręterea armodius
Ariſtogiton: Mylciades: innumerabileſq; alii; Maxime autem Ale-
xis Comicus; Athenienſes ait oportere ideo laudari; ꝙ omnium gręcorum leges cogunt parentes a liberis ali: Athenienſium non
omnes; niſi eos qui liberos artibus erudiiſſent: Fuit etiam quandoq;
in macedonia lex; eum qui nullum hoſtem interfeciſſet capiſtro
cingi debere: Et apud ſcythas in bello ubi primum qui hominem
deieciſſet. eius ſanguinem bibere neq; aliter participes pręde fieri
conſueſſe niſi ad regem necatorum omnium capita detuliſſent: quę
non nunq̃ horrendum dictu Purgantes deaurantesq; ad pocula de-
ferebant; Non licere etiam eorum cuiq̃ ſolennibus ępulis pateram
circũlatam accipere niſi ei qui aliquem ex hoſtium quoq; numero
de medio ſuſtuliſſet: apud Gallos ſic etiam puberes omnes et arma-
tos comuni lege cogi ad bellum ſolere; ut qui ex his nouiſſime ad-
ueniret; in conſpectu circumfuſę multitudinis affectus omni ge-
nere cruciatus necaretur; Atq; ut ab externis ad domeſtica aliquã-
do redeat oratio quis neſcit italis leges dediſſe italum quendã oe-
notrię regem a quo mutato nomine pro oenotris itali ſunt uocati
oramq; illam maritimam europę quę eſt inter ſyllaticum et lame-
ticum ſinum; italię nomen primo coepiſſe hunc ergo italum periti
quidam tradunt agriculturam oenotros docuiſſe; quom prius eſſet
paſtores uagi ac palantes; illiſq; cõmeſſationes inſtituiſſe primũ
legeſq; poſuiſſe; quas itidem non nulli et quidem docti; non italũ
italis; ſed Saturnum; Romanis uero Quirinum: Nam quom agre-
ſti quodam more in italia etiam uiueretur; is genus indocile et di-
ſperſum montibus altis compoſuit; legeſq; dedit; latiumq; uocari
maluit is quoniã latuiſſet tutus in oris: Hic uero quom poſt fratrẽ
interemptum. ſolus potiretur ĩperio; iura dedit populo; nec re ali-
qua pręterq̃ legibus coaleſcere multitudinem unum in corpus arbi-
tratus eſt populum itaq; Ro. qui noua tunc paſtorum cõuenarũq;
omnium colluuione collectus erat; Romulus in partes triginta
diuiſit quibus quoq; additę ſunt quinq; eaſdemq; curias placuit
appellari quod publicas curas gerebant quom in illis uniuſcuiuſq;
partis populi Ro. quid gereretur; ita ut in ſua quiſq; curia ſacra pu-
blica faceret feriaſq; obſeruaret: quibus ſingulis curiis curiarum

nomina uirginum ĩpoſita eſſe dicuntur:quas uirgines quondam
Romani de ſabinis rapuerant qui uero ei conſulerent ex populo
nobiliſſimo centum ſenes delegit:quos ob ętatẽ ſenatores:ob pie/
tatem et in ſimilitudinem curæ patres nominauit quorumqꝫ filii
patritii ſunt appellati:Tres equitum deinde centurias inſtituit:
quas ſuo nomine Ramnes.a,T.Tacio Ticienſes:a Luci comunione
luceres quanq̃ huius denominatio auctore Liuio ĩcerta eſt appel/
lauit:Equites item armatos trecentos:qui celeres uocarentur .tum
pace tum bello ſui ad cuſtodiam corporis:tribunum etiam qui eis
præerat appellauit:Reliqua uero multitudo regem in bellum eũ/
tem ſequebatur pedes:uniuerſos autem milites appellabat:Non.n.
uti Poſt ea atqꝫ in præſentia ornati auratis calcharibus et aureo cin
gulo :Sed qui erant in exercitu equites et pedites uulgo ſimul
omnes:ſine diſcrimine apud ueteres ſunt milites appellati:Hunc
deinde Romulum ſecutus Nũma pompilius Pomponii filius e cur/
ribus Sabinorum oppido accitus ad regnum qui Romanum popu/
lum ut pote ferrum religione moliuit:fidem pacis ac belli docens
ſacris Pluribus per eum inſtitutis:Nam ueſtę fecit ędem et por/
tas Iano gemino ędificauit augures:Flãmines tres:Dialem:Mar/
tialem:Quirinalem:et ſalios martis ſacerdotes Pontificem maxi/
mum creauit.leges plures tulit:cerimonias cultumqꝫ deorum omniũ
ĩmortalium ob quam tantam iuſticiam et religionem nemo ei bellũ
inferre auſus eſt:Excipit Nũmam pompilium tullus hoſtilius Ro
mulo fortior:qui populũ iam quieti et legibus aſſuetum:ad bella
et arma reduxit idem omnem militarem diſciplinam:artemqꝫ bellãdi
condidit ac debellatis ętruſcis ſellam curulem:lictoreſqꝫ et togam
pictam atqꝫ prætextam quę inſignia magiſtratuum ętruſcorum erãt
primus ut romę haberetur ĩſtituit:huic ſucceſſit Anchus Martius
Nũmę pompilii ex filia nepos:ac religioni Auitę q̃ ſimilis Hic ut
bella geri aliquo ritu pie ac ſancte indici uiderentur:Cerimoni/
as lege quadam inſtituit:quibus et fecialis et paterpatratus qui
eſſent ad eam rem legati:hoc eſt ad res repetundas quom bellum in
dicerent uterentur:Regnum tenuit poſt Anchum .tarquinus:pri/
ſcus qui omnia:quibus imperii dignitas eminet decora et inſignia
ſumpſit:ex tuſcia inde nanqꝫ aureus et triũphalis currus & equi
quattuor:tunicę palmatę faſces trabeę currules phalere anuli ac pa
ludamenta ſumpta ſunt frequentibus pręliis Duodecim aetrurię

populis per eum ſubactis:Poſt hunc Seruius tullus quanq̃ quaſi
prȩcario regnare coepiſſet imperium tamen recte miniſtrauit:urbe
quadrifariam diuiſa regionibus collibuſq; qui incolũtur et tribus
eas partes ut ego arbitror a tributo appellauit:Abhoc claſſes cen-
turiȩq; conſtitutȩ peditum et equitum huius tempore romanorum
ciuium qui arma ferre poſſent cenſita eſſe octuaginta milia:Fabi-
us pictor auctor eſt:Ab eodem cenſus conſtitutus:Diuiſit nanq; ci
uitatem non ſecundum regiones:uerum ſecundum cenſum unum
corpus faciens eorum ciuium qui cenſum habebant ſupra centum
milia ȩris:Aliud corpus cenſum habentium a centum milibus ad ſe
ptuagintaquinq;:Tertium eorum qui a ſeptuagintaquinq; milibus
et ita deſcendens uſq; ad quinq; milia peruenit:infra eum numerum
ſine cenſu reliquit quaſi tenues et impotentes:ex cenſu autem quȩ
domi et militiȩ ſubeunda forent onera conſtituit:Quia uero patri-
monia uel augentur uel minuũtur ſingulis quĩquenniis in quĩquẽ
nium recenſeri ſtatuit idq; quinquẽnium:Luſtrum maiores dixere
Tarquinus cui ſuperbo ex moribus cognomen inditũ eſt:Poſtre-
mus omnium fuit uir iniquus cruentus:Ad resq; bellicas fortis
ac præſtans ut pote qui urbes euerteret:et turpi arte in deditionẽ
redigeret ;Exactis autem regibus anno ſeptimo et quinquageſi-
mo:Ab urbe uero cõdita trecenteſimo et ultra creati ſunt uiri de-
cem ad leges condendas:nouus quidem:ac ſummo imperio magi-
ſtratus a quibus decem tabulȩ primum editæ centuriatis comitiis
perlatȩ ſunt:ſimulq; deinde duȩ ſuperadditȩ:ut omne iuſ quiritũ
confectum duodecim illis tabulis ad unguem abſolueretur:Sicq; a
decem uiris leges decemuirales:quibus tabulis duodecim eſt no-
men in es:ſiue ebur inciſas in publico propoſuerunt:Quas tanti fe
ciſſe romanum populum memorãt:ut illis q̃diu romanȩ ſtetit ho
nor:et ĩnocentia pudiciciæ contentus fuerit Sed tum creſcente
improbitate:interpetrationes prudentum per conſuetudinem re-
ceptȩ ſunt:quas quidem ius ciuile non leges libuit appellare:Ex
hoc fuerunt actiones quȩ ius agẽdi ſunt ſolenniter ĩſtitutȩ:quibus
ſicut et interpetrationi collegium pontificum prȩſidebat:Acceſ-
ſerunt ad hȩc populi placita:ſenatus conſulta:ſcita plebis:ȩdicta
prȩtorum:reſponſa prudẽtum:et tranſlata demum in principes lege
regia romani populi poteſtate coepit:quod principi placuit legis
haberȩ uigorem:Hoc legum progreſſu multi clariſſimi romanorum

nonſules tribuni;aut cenſores:ferendis legibus auctores fuere:et a quibus leges denominatę ut conſulares:tribunicię:iulię:Cornelię Nam ſub Octauiano Cęſare ſuffecti cõſules Papius et Põpeius legẽ tulere:quę a nominibus eorum appellantur Papia et Pompeia:ſub eodem quoq; imperatore Falcidius tribunus plebis legem fecit:ex cuius nomine lex extat falcidia: Aquilinus quoq; legem condidit quę hactenus aquilia nuncupatur:ſic iulia:ſic cornelia:catoniana Regula etiam legibus ab Catonibus inſerta quorum nomen quoq; adeo clarum;adeo celebre eſt:ut non ſolum urbem:ſed orbem pene totũ ſuis tẽporibus pręſentia poſtea uero memoria ſua ac ſplendore illuſtraint;Nam ut priſcum et Cenſorinum illum prætercam:tanta fuit poſterior ille uticenſis habitus reuerentia ut eũ quom Cęſar a ſubſeliis in carcerem traheret:ſũma cũ moeſtitia boni ciues una cũ ſenatu taciti:atq; afflicti omnes ſequereutur ut quę in ſacris ludiſq; floralibus quibus uulgati corporis meretrices nudę more ueterũ mimarum fũgebantur officio Et in conſpectu populi uſq; ad ſatietatem impudicorũ Inminũ cũ pudendis motibus detinebantur ueritus ſit populus Ro. ſolitę laſciuię ludũ petere quoniam forte tũ Cato uenerat in theatrũ unde Martialis in epigrãmatũ ſuorũ limĩe inquit:Noſces iocoſę dulce cum ſacrum florę feſtoſq; ludos et licẽtiam uulgi cur in theatrum cato ſeuere uenisti: An ideo tantum ueneras ut exires:legimus enim eum plaudente populo poſteaq̃ ex Fauonio familiari;et amico una ſedente præſentiam ſuam ſpectaculi conſuetudini impedimento eſſe intellexit:e theatro continuo abiiſſe abeuntemq; populum priſcum ludendi morem in ſcenam reuocaſſe:confeſſum plus ſe honoris:maieſtatis et reuerentie illi uni deberi:q̃ ſibi uniuerſo uẽdicare equeſtris autẽ ordinis et qui ſua litteris poſteritati demandarẽt inter alios iuris conſultos plurimos fuiſſe conſtat:et quidem celeberrimos quorum ſcripta Aufidius Namuſa quadraginta et centum libris cumplexus eſt:Ex his Ofilius et Nerua ambo doctiſſimi et equeſtris ordinis ambo fuere:Ex his furius Sabinus quoq; fuit:et publice primus ſcripſit:Mitto Tiberiũ Coruncanum:Labeonem:trebatium et Alpheum:Prætereo et alios innumeros quibus quaſi ſtellis quibuſdam leges fulgent:quorumq; conſiliis multi ſane principum ſuum imperium ad maximum foelicitatis cumulum prouexere:Adrianus enim Iulio celſo:Saluio:Iuliano priſco;atq; Neratio uſus ẽ:Antoĩnus pius Vĩdio uero Saluio

Valente:Voluxio:Martiano:Vlpio:Marcello:et Iabobeno:M.An
tonius philoſophus Scęuola pręcipuo iuriſperito: Alexander ſe-
uerus:Fabio:Sabino:Iuliopaulo:atq; Vlpiano:quem inter cęteros
tanti feciſſe conſtat ut Helius Lampridius litteris mandauerit:hūc
principem ideo ſummū imperatorē fuiſſe:ꝙ Vlpiani præcipue cō
ſiliis rempu.rexerit:Horum ſtudiis fretus et moribus:iuſtiſſime
princeps Sigiſmunde quantum ſemper hæc ętas noſtra tulit re-
gni tui ſummam regimen curam ac gubernationem tanq̄ optimus
populorum paſtor his hominibus contuliſti qui non callidi:non ſe
ditioſi:non ad malum idonei:non uirtutis hoſtes non luxu perditi:
non truces:non facinoroſi:non ſcelerum miniſtri:non improbum
ac prouincialium expillatores:ſed ſenes:sed sapientes:sed sobrii:
seueri:pii sancti:et qui habeant illud semper in animo uetus prę-
ceptum:deum ſequere et qui nihil uenderent:nihil mentirentur:
nihil fingerent deciperentq;:exiſtimationem de te bonam tuiq; mā-
data more persarum qui internuntii sunt aliud q̄ respōdetur a pri-
cipe sępenumero populis referentes nec partorum regum uſum
imitarentur quos non poteſt quiſq̄ ſine munere salutare:Et ne po-
ſteris silentio obruantur quos consiliis tuis huiusmodi prefeceris
quorundam nomina ac dignitates recensere non alienum erit Me-
rito itaq; ante omnes pręcipuum et primarium magiſtratus huius
noſtri decus eſt iuſtus ex antiquiſſima ac pręcellētiſſima comitum
urbis romæ familia ea uitę ſanctimonia:ea ītegritate:ea religione
ea iuris ciuils etiā et pontificii cognitione:ea deniq; eximia et ma-
ternæ et latinę eloquentię copia:ac ſuauitate preditus ut hac noſtra
ętate ea non niſi cęlitus per eum nobis tranſmiſſa merito atq; opti
mo iure exiſtimari poſſit:Effulſit inter bos porro quaſi matutinū
quoddam ſydus Iacobus Aneſtaxius burgenſis iuris non ſolum
ciuilis et pontificii ſcientia clarus:Cæterum omnium bonarum
et optimarum artium ſtudiis peritiſſimus:ac in maximis quibuſq;
gerendis rebus q̄ aptiſſimus:ut pote qui uafra ducum ac principū
conſilia optime norit:et cuius ingenium et eruditionem ita laudē
ut hac laude cum eo neminem comparem:ita admirer ut magnum
neſcio quid portendere in poſterum uideatur:quom ad quācunq;
animo ſe rem conferat in ea facile ac breui ſui acumine:ac mobili-
tate cęteris antecellat.Succeſſit Deindus equeſtris ordinis ex pri-
mariis peruſiæ urbis uir magni ac pręſtantis ingenii multęq;

lectionis ac litteraturæ:ſic omnibus conſiliorum prętidiis uirtutis omnis et ęloquentię ſplendore conſpicuus:ut eo non ſolum urbs noſtra:uerum Romana etiam ſi priſca illa maiorum gloria maneat non iniuria gloriari poſſit:acceſſit quarto loco ex nobiliſſima uicecomitum familia Franciſcus uicecomes equeſtris et ipſe ordinis per paucorum uir magni penſi:magnoq; rerum uſu attritus:et experientia multa perluſtris:Sunt et alii plures equeſtris ordinis et ſpectatę nobilitatis uiri doctiſſimi philoſophi et oratores ampliſſimi ex quibus ad fœliciſſimam regni tui diuturnitatem opportuna cōſilia:litteratę contiones:ac docta colloquia facillime poſſint atq; componi.

E Q V E tandem medicinę rationem intactam relinquemus tamet ſi maiores noſtri uirtutum omnium cupidiſſimi minuſq̄ par erat eam celebraſſe forſan uiſi ſunt:Etenī ut doctiſſimi auctores tradunt non ſolum ob morbum ac uulnerū remedia quoquomodo corpora debilitari contigat:uerum ſicubi diutius habendus eſt exercitus ob ſalubrem caſtris locum deligendum huius rei habenda cognitio:Veterum rationem in hęc ipſa tēpora reueando:in his enim locis quibus ſuperioris ętatis homines aut opera ſtatiua:aut caſtra conſtituebant pecoribus imolatis,quę ibi paſcebantur:Iecinora inſpiciebant:et ſi integram et ſolidā eorum naturam inueniebant ex aqua et pabulo ibi munitiones conſtituebant:ſin autem uitioſa idem in humanis corporibus ob peſtilentem loci cibiq; copiam fieri poſſe credentes tranſmigrabant:ac regiones mutabant:querentes omnibus ſalubritatem:quam ſi propter locorum diſcrepantiam:terrarumq; diſſimiles proprietates percipe haud quaq̄:poterant:et phama et īcolentium diſpoſitione corpoꝝ atq; eorum colore facile conſequebantur:Magna dehinc etiam induſtria maiorum inſtitutis quęrendi ſunt et deligendi fontes qui ſi nuſq̄ prękto et in promptu ſint pluresq; dies caſtris īmorandum his ſignis hiſq; notis:et rationibus:ubi nam lateant poterunt interuoſci:Nanq; uirentium inprimis herbarum copia:Arborumq; proceritas uicinitatem indicant aquarum terris enim quibus dulcis humor non longe ſubeſt ubertas quorūdam germinum ſemper arridet ut iūcus:arundo:rubus:ſalix:alnus multūq; alicui loco pectore

incũbens rana:Sunt illa huiuſcę rei inditia:quom nocte aduenĩẽte
loco in altitudinem pedum quinqꝫ defoſſo:teſtaqꝫ efigulino opere
cruda aut peruncta:pelui ęrea cohoperta lucernaqꝫ ardente concre-
mata:sine defectu olei reſtincta aut et uellus lanæ madidum repe
riatur:non dubie promittunt aquas:Addunt quod certius multo
eſt ante ortum ſolis longius intuentibus ꝗ ex ędito quidam ſpe-
culantur in colũne ſpeciem quãdam nebuloſa exalatione tenuiſſi-
mum fumum qui quanta fuerit altitudine porrectus ad ſummum
tanto in imum humorem deliteſcere profiteatur:Orto etiam ſole in-
tuentur loca talium rerum curioſi:et ubi nam ſupra terrã uolitare
ſpiſſitudinem muſcarum tunc promittunt facile quod quęritur in-
ueniri:Eſt et peculiaris exiſtimatio:peritis tantum nota:quam fer
uentiſſimo ęſtu ſequuntur dieiqꝫ horis ardentiſſimis qualis ex quo-
cunqꝫ locorum repercuſſus ſplendeat:Nam terra ſitiente humidior
eſt ille indubitataqꝫ ſpe promittitur:Sed tanta oculorum intenti
one opus eſt:ut indoleſcant quo fugiente ad alia experimenta de-
currunt:Prędicunt etiã ſapores aquarum ut nec aſpera diſpendio
ſo labore debeãt queri:nec dulcis neceſſariasqꝫ in honora reliqui
Aquam enim dulcem argiloſa terra limoſas exileſqꝫ ſabulum ꝓmittit
Glarea incertas uenas ſed boni ſaporis:rubra ſaxa optimas:Hanc
ſcientiam sequentibus accuratiſſime tradidit apud latinos Mar-
cellus:inquit enim aquas quę ad orientem auſtrumqꝫ prorumpunt
Dulces atqꝫ perspicuas eſſe et pro sua leuitate salubres Ad septẽ
trionem uero atqꝫ occidentem quęcunqꝫ manãt probari quidem ni-
mis frigidas:Sed grauitatis ſuę craſſitudine incommodas:His pro
inde reperti ut ad humanę uitę ſalubritatem magna diligẽtia bonę
utileſqꝫ appetendę ſic non minori cura earum quoqꝫ uitia repudiãda
Nanqꝫ damnantur inprimis undecunqꝫ profluxerint ſtagnantes pi-
greqꝫ et amare:quibus odor et ſaporqꝫ ullus inſit.pręter unius ĩ toto
orbe fontis aquæ ut equidem inuenio iocundę olentiſqꝫ in meſopo-
tamia utiliores quę profluunt et excurrunt exiſtimant cursu enim
et agitatione ſua extenuari atqꝫ proficere aiunt:eoqꝫ miror ciſter-
narum ab aliquibus maxime probari:quom inutiles aluo duricie:
ac faucibus conſtet:Quod ſi rationem afferunt q̃ leuiſſima ſit im-
brium ut quę ſubire incęlum potuerit ac pendere in aere:ideo et
niues pręferuntur imbribus leuiores enim his eſſe et multo leuiorẽ
aqua glatiem:Cuius ac niuis peſtilentiſſimos ac in ſaluberrimos

potus prædicant;Repudiantur deinde aquę: quę cænum et limũ
faciunt quæqꝫ corpora inuallida malum colorem;crura uitioſa;lip
pientes oculos bibentibus reddunt;Culpantur etiam ſi uas ęre co,
rinthio uel nobili ſparſę infecerint;aut ſi leguĩna tarde percoxerĩt
decoctaqꝫ craſſis obducunt uaſa cruſtis;Non etiam ipſa aquam quę
erit in fonte ſi fuerit limpida et lucido cęlo perſimilis quoqꝫ perue,
nerit aut profluxerit muſcus innaſcitur;aut iuncus et inquinatus
aliquo inquinamento is locus fuerit minus improbanda uidebitur
intereſt enim plurimum utrum loca ſulfure an nitro an bitumine
plena tranſeat;grauem enim ſpiritum caloremqꝫ peſtiferum aut
nimium rigorem ex loci uitio;ſaporis uarietate concipit et ſũma
celeritate corrumpit.quia protinus hauſta duratur nec aliter q̃
gypſum sub humore conſtringitur et alligat uiscera;illinc eſt
illud de quo Ouidius ait;Flumen habẽt cicones quod potum saxea
reddit Viſcera quod tactis inducit marmora rebus.Medicamentũ
eſt etiam et eius naturę habet limum ut corpora conglutinet et in
duret quem admodum puteolanus puluis ſi aquã attigerit ſaxũ
eſt;ſi e contrario hęc aqua ſi solidum quippiam attigerit heret et
affigitur;Inde eſt ꝙ res abiectę in eundem locum lapideę ſubinde
extrahuntur;Similem uim habent mero illi lacus quos quiſqꝫ fau
cibus hauſit:ut idem poeta ait aut fuerit aut patit̃ mirum graui,
tate ſaporem;Nam quemadmodum ębrietas donec exſiccetur de,
mentia eſt et nimia grauitate defertur in ſomnum;Sic huius aquæ
uis habet quoddam acrius ex aere noxio uirus quod mentem:aut in
furorem mouet aut ſopore opprimit;contingit et non ſolum confe,
ctis de industria uenenis pleroſqꝫ necari;uerum aquas quaſdam
conſueto naturalis ordinis curſu ocultiorem in ſe peſtem ſeruare
Nanqꝫ fertur in armenia fons cuius piſces in cybo ſumpti mortem
afferant;in archadia,circa nonatrina Stix ab incolis appellata mor
tifera eſt aduenaſqꝫ fallit;quia non colore:nec odore notabilis:
nec ſapore ſuſpecta eſt qualia sunt magnorum artificũ uenena quę
depręhendi niſi morte non poſſunt;in eadem regione fontem etiam
eſſe conſtat ut epigramma indicat lapide inſcriptum non idoneum
ad lauandum Sed inimicum urcibus quod apud eum Melãpus ſa,
crificiis purgauiſſet rabiem procti filiarum reſtituiſſetqꝫ earum
uirginum mentes in priſtinam sanitatem;Linus etiam ibi fons eſt
qui abortus fieri non patitur;e diuerso in pyrrhea flumen quod

affrodixum uocatur ſteriles facit Eſt etiam noxia aqua in theſalia
circa tempe quam fera et pecus omne deuitat:Per ferrum et ęs exit
tam uis illi ineſt etiam dura moliendi nec arbuſta ulla quidem
alit et herbas necat:in macedonia non procul ab euripidis ſepul-
chro dextra ac ſiniſtra monumenti aduenientes duo cõfluunt riui
unum accumbentes uiatores tranſire ſolent propter aquę bonita
tem:Ad riuum autem qui ex altera parte monumenti nemo accedit
quod mortiferam aquam dicitur habere:Achaia ex ſaxo ſtillantes
frigidiſſimos humores habet:quos neq; argentum:neq; æneum
neq; ferreũ uas:neq; ulla alia materia quo minus corrodatur poteſt
ſuſtinere:Diſſilit enim et diſſipatur conſeruare autem eam et conti
nere nihil aliud niſi mulina uel aſinina:uel ut alii tradunt equina
ungula poteſt quę etiam memoratur ab Antipatro in prouintia ubi
erat Alexander per Iollam filium perlata eſſe:et ab eo ea aqua regẽ
non ſine magna Ariſtotelis infamia eſſe necatum:ĩ boetia ſunt duo
fontes quorum alter memoriam:alter obliuionẽ affert:ĩ cilicia apud
Oppidum uiſcum riuus fluit:ex quo bibentium ſubtiliores ſenſus
fieri Varro tradit:in ea insula fontẽ eſſe quo hebetes fiant:Cidnus
etiam cilicię amnis podagricis medet́ sicut apparet ępiſtola Caſſii
Parmensis ad.M. Antonium in germania trans rhenum caſtris a
germanico Cęsare promotis maritimo tractu fons erat aquę dulcis
cuius hauſtu infra biennium dentes labefierent deciderentq; ac cõ-
pages in genibus diſſoluerentur:uilla etiam ab Antonio lacu cam
panię puteolos tendentibus impoſita littori celebrata porticu ac ne
more quam uocat M.Cicero Achademiã ab exẽplo athenarum exi
guo poſt obitum ipſius tẽpore Antiſtio uetere poſſidente errupe-
runt fontes calidi per quam ſalubres oculis celebrati laurei Tullii
qui fuit ex libertis eius tali carmine:ꝙ tua romanę uindex clariſſi-
ma linguę Sylua loco melius surgere iuſſa uiret:Atq; achademię
celebratam noĩne uillam Nunc reparat cultus ſub potiore uetus
Hę etiam apparẽt lymphæ non ante repertę Lãguidaquę infuſe
lumine rore leuant:Ni mirum locus ipſe ſui ciceronis honori Hęc
dedit hac fontes quom patefecit ope ut quoniam totum legitur
ſine fine per orbem Sunt plures oculis quę meantur aquę:in italię
etiam alpibus multis in locis eſt genus aquę quam qui potu aſ
ſiduo hauſerit turgidis et prominentibus gutturibus efficiuntur:
Scatẽt alibi deniq; ĩ plurimis terris alibi frigidę:alibi calidæ:alibi

promiſcue auxilia conferentes;et e cunctis animalibus hominum tantum cauſa erumpentes feruntur.alię quę aluos inaniunt capiti auribus:oculiſq; priuatim medētur Neruis alię proſunt;et pedibus alie luxatis et fractis adiumento ſunt ac uulnera:ſanant:Eſt autē utilis ſulfurata neruis alumīata paraliticis aut ſimili modo ſolutis bituminata aut nitroſa maxime calens Homerum calidorum fontiū mentionem non feciſſe non demiror quom aliquos lauari calida frequenter induceret uidelicet quia medicina tunc non erat hęc: quę nunc aquarum profugio utitur;Cęterum quom ad huiuſmodi humanę infirmitatis remedia aquę pręſto ſemper eſſe non poſſint atq; alio in loco inter ſeſe maxime diſtantes;neq; ad omnia omnes ualeant;Nunc ad reptilium fugam morſuſq; et reliqua imbecilitatis noſtrę auxilia ex ſimplici medicina uel compoſita congeramus quod in promptu ſit et inuentu tam ab ipſa natura q̃ ab ipſa arte profectum q̃ facile ab ipſa natura filicem ſubſterni utile locis suspectis aiunt:quoniam serpentem experientia comprobante non recipit;uſtaq; fugat nidore:Experti quoq; prodidere;Si ſerpens ignibus et fraxini frōdibus concludatur in giro in ignem potius q̃ in fraxinum fugere et quod magis eſt nec matutini quidem occidentiſue ſolis umbras q̃uis longiſſimę sīt ullo pacto uelle contīgere uerum ſi ex arte ut ſępe fit et Maro inquit ſub īmotis prępepibus aut mala tactu Vipera delituit cælumq; exterrita fugit Aut tecto aſuetus coluber ſuccedere et umbrę Peſtis acerba boū: peccoriq; aſpergere uirus Diſce et odoratam ſtabulis accendere cedrum Galbaneoq; agitare graues nidore chelidros;uel plenius et uberius pharſalię auctor expreſſit Vltima caſtrorū meditatus circuit ignis Hic ebulum ſtridet peregrinaq; galbana ſudant: Et tarix non leta comis eoaq; coſtus Et Panacea potens et theſala centaurea Pheucedanumq; ſudat flammis ericinaq; tixus Et larices fumoq; grauem ſerpentibus urunt Abrotanum et longe naſcentis cornua cerui: Percuſſis quorūdam hominum tota corpora siue partes proſunt ut Ophiogenes olim in inſula paro marsi quę alibi in italia siue quōdam in terra affrica si modo durent psili qui uocantur a pſillo regē ut Agarchides tradit dicti Lucanus Nam primū tacta deſſignant membra saliua;Quę cohibet uirus retinetq; in uulnere peſtē Nec marſorum ſolum ac pſillorum Sed ieiunā cuiuſq; hominis ſaliuam contra ſerpentum ictus prędidio eſſe non dubium eſt;Silerem in

proferendo percuſſorum remedia Niſi.M.Varronem scirem.lxxx.
uitę annum agentem.M.q; Catonem Portium prodidiſſe aspidum
serpentum ictus hauſta a percuſſis urina uel Melantio in uini ue
teris emina contrito et in nares infuso appositoq; ad morsum ſter
core suillo efficaciſſime curari;horum etiam et scorpionum ictibus
ipsi medētur si mortui et attriti illico super īponantur:Viperam
etiam ferunt exuſtam in cineremq; dilapsam mederi eiusdē beſtię
morsui:Ad huiusmodi etiam serpentum morsus Nigidius de ani
malibus libro secundo teſtis eſt;Gallinãq; q̃ primũ deligi opponiq;
debere;Ex arte quoq; ea maxime probantur quæ in edis Esculapii
dei limine contra animalia uirulēta ea compositione clariſſima scri
pta lapide fuiſſe inueniuntur;Serpilli uidelicet duum denariorum
pondus;oppomacis ac milei tantũdem ſingulorum trifolii pondus
denarii aneti et foeniculi ſeminis et aneſi et opii duum denarior;
ſemi ex ſingulis generibus erui farine.xii. quę tuſa et cribata:ac ui
no excellenti digeſta dari in uini ciatis tribus conſueuere.Quo ge
nere ãthidoti ãtiochus magnus rex aduerſus oĩa uenenata uſus phi
bet in ſanctuariis mytridatis maximi etiã regis inuentã Anthidoti
quoq; compoſitionem ipſius manu conſcriptam legimus et a Ga
lieno etiam et Diaſcoride celebratam e duabus ſcilicet nucibus:Sic
cis ficis totidem:foliis rutę xx.ſimul tritis addito ſalis grano;hoc
effectu denique ut qui hoc ſummeret ieiunus nullum ueneni genus
profecto ſciret illo ſibi die nociturum Porro uulnerum remedia in
pręſentiarum attingere nec abſurdum nec inutile erit uerum quo
niam uulnus nec quicq̃ conglutationem admittit ſi ferrum intus
maneat infixa;et corpori adherentia quonammodo abſtrahi poſſint
primum docebimus prompta et pauca quędam remedia proſequē
tes infixa quęq; cinis abſtrahit hirundinis in olla cõbuſtę cũ aceto
Mus ſimiliter diſſectus et ſuper īpoſitus farina e ſemine lini cũ ra
dice cucumeris ſylueſtris fractis oſſibus Pręſentaneus:Maxillarum
apri cinis coſtis quoq; fractis laudatur unice caprinum fimum ex
uino uetere aperit enī et extrahit atq; ſanat;Sanguinem porro ex
uulnere fluentem ſiſtit puluis olibani cum pillis leporis et albumi
ne oui facto emplauſtro et īpoſito donec cadat Aloes etiam puluis
per ſe uel aceto undecunq; fluat ſanguis eum ſiſtit;uulnera recen
tia et uetera ſi brasice decoctione foueantur et ea trita īponantur
mire sanat uermes qui ī ligno ulcera sanant omnia;uulnera uero

recentia terreni adeo conglutinant ut neruos quoq; preciſos illiti
ſolidari intra ſeptimum diem Democbritus perſuaſerit itaq; ĩ melle
ſeruandoſ cenſuit;inflaturam ex ictu cicuta trita impoſita ſanat:
Achillea quę milefoliũ maius uocatur cum aceto bibita ad pluri,
ma quom ualeat ad ſuſpiria præcipue confert precipitatis ex alto
eiuſmodi remediis clara eſculapii opera fuere Troianis tempori
bus Podalyrius deinde et Machaon ex eo geniti ſucceſſere;qui et
bello troiano ducem inclytum Agamẽnonem ſecuti non mediocrẽ
opem uulneribus tantum medendo cõmilitonibus ſuis:attulere:
Adhibitos in exercitu ſuo a cyrro medicos Xenophontis tradit hi
ſtoria:Scimus et Xerſem perſarũ regem a Soſtene comitatum eſſe
bello quod græcis intulit;Itemq; Alexandrum a Soſtene ſecundo
nec niſi cura artis huius ope atq; præſtantia quam ab ĩuictiſſimis
maiorum noſtrorum ducibus celebratam nouimus;Hanc enim apud
noſtros M.Cato magiſter primus ſoluſq; diu paucis dumtaxat at
tigit ad armentarios morbos medicaminibus haud quaq̃ omiſſis
quæ per alios deniq; diffuſius pertractanda ſunt;Poſt hũc illuſtri
um et clarorum uirorum unus tentauit.C.Eualgius litterarum eru
ditione spectatus;uolumine ad.D.Cæſarem Auguſtum de ea edi
to;uerum enimuero ante condiderat ſolus apud noſtros ut equidẽ
inuenio Pompeii magni libertus Leucus nomine;quo primum tẽ
pore hanc ſcientiã ad noſtros animaduerſum eſt perueniſſe;Nãq;
ut adexternos redeam;qui huius diſciplinę multarum rerum inuẽ,
tione gloriantur:Mytridates maximus ſua ętate rex et imperator:
quem debellauit Pompeius omnium ante ſe genitorum curioſiſſi,
mus medicinę remediorum indagator tam argumentis;q̃ phama nũ
tia abitus eſt:Cui uni cum ueneuo ſępe tentaretur excogitatum
quotidie uenenum bibere preſumptis remediis ut conſuetudine ip̃a
ĩnoxium redderetur;Sicq; in hunc uſq; diem Anthidotũ eius nomi,
ne celebratiſſimum extat;quod mytridaticos uocatur;alterum An
thidoti genus;Zopirus regi ptholomeo dicitur cõpoſuiſſe atq; Am
broſiam nominaſſe:Præter hunc inuenit iuba rex ptholomei pater
ſtudiorum claritate admirabilior q̃ regni q̃q̃ primus utriq; mauri,
taniæ imperio præfuerit euforbiam herbam:quam medici ſui fratris
nomine appellauit;ædito de ea uolumine claro pręconio;Cẽtaurea
a centauro chyrone dicta inuentore;qua curatus chyron quom her
culis exceptus hoſpitio pertractanti arma ſagitta excidiſſet ĩ pedẽ

Achillis quoq; Chyronis diſcipuli Achillea perhibetur inueutum
qua uulneribus mederetur:quę ob id ad Achilleos uocat᷑ hāc apud
nos milefolium uocant:Alii primum eruginem inueniſſe utiliſſimā
ī plauſtris: ideoq; depingitur ex cuſpide decutiens eam gladio
in uulnus thelephi:Comperiſſe etiam dicitur theucer eadem ętate
theucrion quam quidam iermineam uocant:Gentianam quoq; re-
periſſe aiunt gentium illiricorum regem ubiq; naſcentem illirico ta
men ad plura pręſtantiſſimam Sunt et alia medicamētorum genera
quę diuino quaſi quodam numine tactu ipſo fiant atq; leuentur:
ut Veſpaſiano principi et epyrotharum regi pyrrho contigit:illū
enim publice ſedentem audientemq;:quom e uulgo captus quiſpi
am luminibus alter quoq; cruris debilitate pariter adirent opem
implorantes a ſerapide demōſtratam illis per quietem;redditurūq;
alteri lumen profiterentur ſi oculos inſpueret;confirmaturumq; al-
teri crus:ſi dignaretur calce cōtingere;quom ridiculares primum
putaretur:nihil pendereturq; tandem familiarium interuentu:et
circūſtantium quorumdam ſuaſione utrunq; tentatum eſt:nec op-
tate ſalutis ambobus defuit euentus:hunc autem lienoſis hoc eſt
ſplene laborātibus resupineq; iacentibus dextri pedis police preſ-
ſis medentem accepimus:Galli sacrificio albi facto:neq; quempiam
abiectum ab eo fuiſſe:cui huiuſmodi genus medicaminis poſcenti
abnegaret:Magnam etiam medendo uim uerborum ineſſe infirmi
tatibus hominum animalibus languentibus claudicantibuſq;:uel
etiam moribundis ſunt qui putent:et q̄q̄ litterę id noſtrę reſpuant
et ad ſalutis remedium nihil conferre autument:profluuium tamē
ſanguinis uulnerato ulixem inhibuiſſe carmine teſtis eſt homerus:
Theophraſtus etiā ſciaticis prodidit:Cato luxatis membris:Varro
podagris carmen auxiliari. Cęsarē quoq; dictatorem poſt uehiculi
caſum unum ferunt ſemper ut primum conſcendiſſet:id quod ple
riq; ea tempeſtate facere norant: carmine ter repetito itinerum ſecu
ritatem aucupari ſolitum:infinita eiusmodi exemplorum copia ſu-
peſt:quæ libens ponerem niſi ad gymnaſticam:et exercitationem
reliquam quę maximum ſuscepti muneris officium eſt: ac bellicas
rationes feſtinaret oratio: De bonarum igitur artium ſtudiis:hęc
exarata ſint:Gymnaſticam et reliquam huiuſmodi militarem exer-
citationem nunc ordine suo proſequuntur.

A E T E R V M quom plurima ſint exercitationum ge
nera probanda quidem ſolum illa nobis erunt quæ ſecun
dum naturę uim: ac ętatis ratione̅ suscipientur quo et uali
tudo bona ſeruetur et ad labores militares perferendos
robuſtiora deinde membra reddantur: Vtrinqꝫ enim primis ab an
nis non parum referre putandum eſt qualiquiſqꝫ alimoniæ aſſue
fiat: quibuſqꝫ exercitiis durioribus: uel mitioribus aſſuefatie̅do ur
geatur: ueluti ea quę in lacedęmoniorum ciuitate uel ſola uel cum
paucis cura a legum latoribus circa educationem et exercitatione̅
publice uidetur adhibita; Et cęteris etiam animalibus et gentibus
apparet quibus cura eſt aſſidua bellicæ habitudinis nutrimentum
lactis fontiumqꝫ liquorem ad ualitudinem roburqꝫ maxime propri
um eſſe corporibus: ut Lucanorum et aliorum plurimoꝝ ad utru̅qꝫ
etiam co̅fert et utile putatur a pueritia frigori aſſuefacere: Quapro
pter ad amicum ſcribens monet Flaccus: ut anguſtam pauperiem
pati robuſtus acri militia puer condiſcat: et parthos feroces uexet
eques metuendus haſta uitamqꝫ ſub diuo: et trepidis agat in rebus
et quom ꝓcliuis pueroꝝ etiã natura ſit ad omnia opera et ad ome̅s
actus: illi ea ętate maxime ſuſcipiendi ſunt qui per ludos fiunt: lu
di uero ipſi neqꝫ illiberales neqꝫ illaborioſi eſſe debent neqꝫ remiſſi
Sed quales Lycurgum in ſparciataꝝ filiis inſtituiſſe ferunt: ipſe
enim omnes q̃ primum ſeptimum ętatis annum exegiſſent aſſu̅me̅s
diſtribuebat ĩ claſſes eoſqꝫ una ſotios atqꝫ contubernales conſuefa
ciebat ĩuicem ſimul legere: et ſimul exercere: quo per dimicationes
mutuas et promiſcuas contemptiones diſceret quale cuiuſqꝫ ĩgeni
um eſſet qui auderet neqꝫ in certaminibus pugnã detractaret: Miri
des quoqꝫ ęgypti rex poſt ortum filii ſesoosis ex omni egypto omni
bus qui eadem die quo filius nati erant infantibus congregatis nu
triri educariqꝫ ac ſingulos eadem diſciplina exercitioqꝫ erudiri fecit
Exiſtimans hoc pacto ſimul educatos atqꝫ inſtructos: meliores ĩ bel
lo fore hos continuo uſu ad malorum patientiam exercebat: no̅ enĩ
licebat alicui cybum priuſq̃ curſu centumoctuaginta ſtadia confe
ciſſet capere quo exercitio omnes uiri euaſerant et robuſto corpore
et animo prę́ſtantes; Primum ſeſoosis in arabiam cum eorum qui
ſimul nutriti erant exercitu a patre miſſus aſſuetuſqꝫ uenatui: ac

cybi potuſqꝫ abſtinentia omnemqꝫ eam gentem ſubiecit liberā an
tea et ſeruitio inſuetam. Deinde in lybiam profectus maiorem eius
partem in ditionem adhuc adoleſcentior redegit Simili modo Ale
xander. xxx. milibus barbaroꝝ pueroꝝ delectis: gręciſ eos litteris et
Macedonico more armorum exercitationumqꝫ uſibus uerſari pręce
pit pluribus ad eā rem īſtitutis magiſtris ſicqꝫ pręter litteras quas
pro neceſſitate diſcebant; reliqua omnis exercitatio et diſciplina
ad recte obtemperandum armorumqꝫ laborem tolerandum et pre
lio uincendum parabatur; hac in re lacones quoqꝫ quom efferatos la
boribus perſępe redderent adoleſcentes quaſi hoc eſſet utile ad for
titudinem maxime fallebantur; Non enim id conſequebantur quod
intendebant neque in aliis animalibus neque in gentibus uide
mus fortitudinem adeſſe maxime efferatis Sed potius manſuetiori
bus et leoninis moribus multęqꝫ ſunt gentes quę ād cędes homi
num et ad eorum comeſtionem inſultant ut circa pontum Achei:
et Agniochi et ex mediteraneis Alię gentes quę quidem clancu
lum per inſidias latrocinantur ad bellica tamen opera nihil ualent
Omnes enim iſtę feritate liberę gentes luporum ritu ut seruire nō
poſſunt ita nec imperare non enim humani uim ingenii habent sed
feri et intractabilis lacones pręterea scimus dum ipſi exercebantur
præſtitiſſe cęteris; poſtea uero fuiſſe aliis inferiores Non enim ob
id ſolū p̄ſtabāt ꝙ iuuētutē exercerēt ſed quod ipī exercitati contra
nō exercitatos pugnarēt; Romanę ſimiliter legiones niſi fuiſſent pri
mū aſſidua exercitatione attritę; Ab exercēdo. n. exercitus ꝙ exercē
do fit melior dictus; nullo pacto in pubertate ante uel poſt puber
tatis tempora pedibus agmen pręire ſubire pondera arma deferre
nec præclarum ac memoratu dignum aliquid reddere potuiſſent hu
ius rei ætatisqꝫ huius ſi alia nobis deeſſent Scipionis affricani ſu
perioris et Emilii quoqꝫ lepidi conſtare poteſt exemplis ille enim
dum pretextatus eſſet ut floro placet et Sęnecę pubeſcens autem ut
Liuio eo pręlio quo in romanos Hannibal ad Ticinum ualido ſtatī
fragore detonuit patrem; ciuem; conſulem; belliqꝫ ducem affectum
graui uulnere: et ab hoſtibus circūuentum periculo mortis exemit
Seruatiqꝫ parentiſ cumulatam ſuis laudem retulit; Hic uero puer
productus in pugnam eodem congreſſū et hoſtem occidit et ciuem
ſeruauit in cuius memoriam rei ſtatua illi pretextata ex. S. C. in ca
pitolio poſita eſt ut et cęteri exemplo eiusmodi accenderentur Sed

neq; et tu quoq; hoc ĩ loco nisi tibi tuas laudes ĩuiderimus: Sigis-
mũde Pãdulphe ſilẽtio obruẽdus es aut ullo pacto his duobus ĩfe
rior habendus quom tertiumdecimũ ætatis annum pene agens ſub
D. fratre tuo Roberto in illa peſtifera atq; funeſta tumultuantiũ
patricidaꝝ conſpirationis eruptione cõſternatis tuorum iam omniũ
animis ſuborta de tota malateſtarum familia omniũq; ciuiũ ſtatu
actum eſſet niſi protinus hinc te raptimq; ſubripiens in legionis
unius numerum: Conuocatis undecunq; ſubditorum populorum
auxiliis tecum una die confluentibus ferro: ui armis: cõtra q̃ plu
rimos fortiſſimos et ad ſubuerſionem urbis noſtrę ĩmitiſſimos ui-
ros cum maximo capitis tui periculo dimicaſſes: niſi tu tibi ac fra
tribus patriam rerum fortunarumq; ſuarum pariter ac tuarum inco
lumitatem deperditam: et pene reſtinctam uindicaſſes illa peſte:
illo monſtro ac portento ſeditionis auctore atq; flabello a ciuitate
reiecto: profligatis cęteris deinde factionis et tumultus illius primo
ribus atq; complicibus et quę ad tertium uſq; lapidem ĩ eorum au-
xilium prouenerãt: Piſaurienſium copiis: plurimis inſuper ad cu
ſtodiam: tutelam: firmitatemq; ciuitatis noſtrę per te accitis pręfe-
ctiſq; cohortibus: Sicq; mirabile dictu in illa perditorum hominum
colluuione: unde ueterano armorum et equitandi totiuſq; rei milita-
ris peritiſſimo euaſiſſe ſatis fuiſſet: Tu id ętatis ob tuam uigilantiã
ingenii uiuacitatem animiq; pręſtantiam utriuſq; fratris ſeruati &
patrię publice ſcilicet ac priuatę pietatis: triplicem meruiſti coro
nam: Clariſſimum inuictiſſimi futuri ducis initium: quid enim fuit
principem in ſuę adoleſcentię limine inſpicere tam maximum faci
nus committere audere: quid eo ipſo magnificentius: quid fortius
quid glorioſius: et laudabiliuſ: quid in antiquis maiorum tuorum
monumẽtis pręclarius: quid famoſius tuis potuiſſes poſteris relin
quere: q̃ una fere ac omnium uoce dici: hanc urbem nobiliſſimam
uniuerſum populum: ius: equitatem: leges: mores: per te quotẽpore
conſeruatos fuiſſe: neq; id ſane cuiq̃ incredibile de te uideri debet:
qui annos ſemper tuos longe ãteceſſeris: et omnes uirtutũ omnium
ab ineunte ęuo numeros ita colueris: ut in te ante claruerint: q̃ per
ſpectæ: intellectęq; ab aliis fuerint: Spretis nanq; ſolitis puerilis ęta-
tis illecebris magna ui aſtrorum fortuna tuas res maximas ad impe
rium diſponente didiciſti non ignauia: non quiete: non ocio: non de
ſidia: non uoluptate torpere: Sed membra durare militares labores

perferre:uigilare:eſurire:ſitire:algere:ęſtuare:et cum ultimis mili
tum et equitum dura et aſpera queq; aggredi:Doctus etiam pre
ceteris tui temporis regi pariter et regere;exercitus ducere:caſtra
metari: acies inſtruere:pręſidia agitare:hoſtes ferire:machinas er
rigere:firmare aggeres:pila torquere:haſtila iaculari:clypeis into
nare;enſem uibrando incredibilia penetrare:in candēdis equis nō
perſico more iuuari:Sed inſtituto ſine ſcanſilis ferri adminiculo
leniter facileq; eos inſilire ac reflexis in tergum manibus uelociſſi
mis curſibus ad exemplum ducendi frequenter concitare nunc item
flexis habenis in medio curſu leui momento pręuertere nunc mō
tes conſcendere nunc foſſas ſaltu traiicere;et ita demum ad omnia
rei militaris munia percallere ut non facile quiſq̄ poſſit elicere mi
les ne an eques;tribunus;uel imperator maior;et inſtructior acce
das uel habearis pluribus deinde quom adoleueris rerum eiuſmodi
per uniuerſam italiā īductoribus accitis qui neq; prius a te dimiſſi
q̄ incæteris quę modo diximus exercendo eos aut ęquaris gloria:
aut ſuperaris diuitiis plurimis et honoribus auctos Alexandrum
Seuerum credo imitatus;quem poſt liteerarum ſtudia paleſtre ope
ram dediſſe ferunt uel potius.P.Rutilium qui armorum agitatiōe
uitandoꝝ inferendorumq; ictuum diſciplinam primus milites iuſſit
accipere et in caſtra penetrare ut ne dum uiribus et audacia qui
bus antea ſolis initebatur:ſed etiam arte induſtriaq; ualeret hiſdem
ſtudiis initentem Paulum Emilium legimus qui et filios:quorum in
ſtitutioni frequēter intererat erudiri cenſuit;ac uoluit egregiis ta
lium rerum ſelectis præceptoribus Marius autem hiſdem nec dum
ſtudiis uerum quom eſſet annis confectus et multa corporis egritu
dine grauis;quo filium militaribus officiis ob eundis per reliquū
ætatis illuſtrem redderet;quotidie cum adoleſcentibus foras prodi
bat in medium una decertans;non neſcius quanti hoc in pace ima
ginarię militię genus a teneris annis ībibite ad maxima poſteroꝝ
diſcrimina;ac uera belli pręlia ineunda conferret:Et licet hoc mili
tię genus quod in eiuſmodi exercitationibus quęritur longe impar
ſit ei quod inter bellorum tumultus per indigentiam rerum omniū
omneſq; terrores diſcitur:mirum tamen īmodum equitatu facile et
armatura leuiſſimum corpus reddit:idem expeditionem agens co
pias ſuas aſſiduis laboribus curſu et longo itinere exercuit: eoſq;
ſępenumero onera iubebat ferre et uaſa et cibaria illis ī faſciculos

coeuntia furcis imponi:ſub quibus et habile onus et requies faci-
lis eſſet: unde in prouerbium poſtea uenit ut qui difficultate nulla
īfractus miles laborum eſſet patiens eorumq; non aſpernator Sed
ſtudioſus ardenſq; imperatoris ſui iuſſa tacite agens Marianus mu
lus appellaretur: Cato etiā Cenſorius filio ſuo magiſtrum ſe præ-
buit:quippe qui exercendi corporis non modo iaculandi tractandi
ut armatuerum equum defricandi equitandiq; et pugno dimicandi:
calorem et frigus tolerandi ac rapidos gurgites et aſperrimos fluui
os ui tranandi artes inſtruxit: Vticenſis autem ille poſterior Cato
in gymnaſiis ſe exercens laboris ita patiens fuiſſe dicitur ut dete-
cto capite ſeu ſol ſeu imber eſſet cum amicis qui una iter faciebant
equiſq; ueherentur ſingulos ſępe adiens et pariter cum ſingulis
ambulans loqueretur pedibus ipſe proficiſcens:Magnum et pręcla-
rum quoq; erat ad animorum fiduciam maximum ducem aſpicere
Pompeium duo de ſexaginta annos natum ſaltu et curſu pedites
primū equites armis deinde exercere; nudare enſem et currēte equo
uectum per opportune recondere:in iaculatu pręterea non agilitate
modo Sed pro tempore robur oſtendere:quem talibus inſidentem
ex iunioribus pleriq; haud quaq̄ facile ſuperabāt:Neq; enim ille po-
tuiſſet par eſſe ſertorio niſi ſe militeſq; ſuos frequentibus exercitiis
pręparaſſ& ad pręlia quom ad difficultates ille maximas:ad longas
itinerationes:per aſpera quęq; et inuia aſſuefactus ex quibuſcunq;
locis inuadendi euadendiq; ac exercitum ducendi:peritiam quādā
et ſūmam haberet:Maſiniſſa numidarū rex nonaginta annos na-
tus pręceteris hominibus hac in parte admirabilis fuit:adeo quem-
admodum Cicero refert;ut nullo unq̄ imbre nullo frigore caput ſuū
ueſte tegeret:Eundem cōſtat aliquot horis in eodē ueſtigio ꝑſtare
ſolitum:nec ante moto pede q̄ conſimili labore iuuenes fatigaſſet
ac ſi quid agi ut ſępe ſolet a ſedēte oporteret toto die :ſepenume-
ro nullam in partē conuerso corpore in solio duraſſet:& quom in
greſſus iter pedibus eſſet;in equum omnino non aſcēdere cū equo
ex equo non deſcēdere quin īmo noctem diei sic plerunq; iungēdo
ducere ut nihil ex his quæ adoleſcētes solēt ommittere uideretur:
P.Scipio contra numantiam miſſus corruptum ſecordia ducum
exercitum:Exercitatione correxit cogens niues et frigora pati:ua-
da fluminum pedibus traiicere timidos ſubinde exprobando et
ignauos frangendoq; delicatioris laſciuiorisq; uitę uſus et parum

neceſſaria expeditioni uaſa:Curauit pręterea Cyrrus:ut nunq̃ mi-
lites niſi ſudore prȩuio:prandium ſũmerent aut cȩnã:Idq; aut ue
natione fiebat:aut alio ĩiuncto opere quod egens feſtinatione ſudo
rem eliceret:Mytridates rex ponti per hyemem otio marcere mili
tes nũq̃ paſſus eſt eos nanq; ac ſe ipſum cõtinuo tectis haud quaq̃
urbanis:Sed caſtrenſibus tenuit neq; uero ludis niſi acerrimis mẽ
bra in dies exercuit:aſſuetus feras curſu perſeqni:et uiribus non
nunq̃ congredi:ne Zephiro ad bella uocante uires per blandimẽta
langueſcerent:a.C.quoq; Cȩſare quem ultraq̃ credibile cuiq̃ uide
atur laboris patientem fuiſſe conſtat:Tyrones domi per equites
perq; etiam ſenatores armorum peritos inſtructos legimus:ad eoſq;
ſcripſiſſe perſȩpe:quo ſingulorum curam diſciplinamq; ſuſciperẽt
nec tyronibus ſolum:Sed militibus etiam ſuis:ac uniuerſo exercitui
diu noctuq; ſubtrahebat:augebatq; iter quo per ſegniciem et ĩetriã
ſubsequentes defatigaret:quæ omnia ſilentibus bellis animaduer
tens probus Aurelius in negotio uerſari milites ſuos q̃ in otio ne
languerent:ſatius fore duxit:Fabricis nunc urgendo nouis:altas
nunc extruendo turres nunc aquoſa deſſicando loca:nunc templa
quæ uetuſtate corruiſſent reſtaurando:aut noua et pulcherrima cõ
ſtituendo atq; colendo:ſaltationem quoq; domi a lecedæmoniis ad
miſſam inter exercitationes ad bella utiles fuiſſe memorię proditur
quam Socrates apud græcos probat et maiores noſtri nec inhone-
ſtam:Sed neceſſariam ſimili modo putant quom apud eos saltatio
nem in armis habitam et ab ipso tripudio saltatorio salios denomi
natos conſtet:Et q̃q̃ uno eodemq; tempore tribus nobiliſſimis ciui
bus non modo ſtudium saltandi:Sed etiam peritiam qua gloriarẽt
fuiſſe non dubiũ sit:Gabinio scilicet conſulari Ciceronis inimico:
quod ei etiam Cicero non diſſimulanter obiecit:et M. Celio noto
in turbas uiro:quem idem Cicero defendit:et Licinio Craſſo:Craſ
ſi eius qui apud parthos extinctus eſt filio:Criſpus tamen Salu-
ſtius ſpectata ueritate hiſtoricus ſemproniam nobiliſſimam foemi-
nam reprȩhendit:non ꝙ ſaltu ualeret:Sed ꝙ eiusce rei singularem
q̃dã peritiã et eruditionẽ habuerit:Et Sci.ut Senecȩ uerbis utar:
eo ĩ libro qui de animi tranquilitate inscribitur:Triumphale illud
et militare corpus mouet ad numeros non molliter:Sed infringens:
ut nunc mos eſt etiam inceſſu ipſo ultra muliebrem mollitiem fluẽ-
te:Sed ut illi Antiqui uiri ſolebant interluſum ac Feſta Tempora

uirilē īmodū tripudiare non facturi detrimentū etiā: ſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur. Nec tibi deniq; Sigiſmunde. huius et illorum ſaltationis ſtudium turpitudini fuit ſimili mōdo exercere: prodireq; ī medium ac modo aperta fronte modo perſonata non nunq̄ populo eſſe ſpectaculo hac ratione tua: ꝙ nulla pars corporis in ſaltatione uti ſæpe et phyſice quidem dicere ſoles ocioſa ſit: Sed collum una et crura et manus exerceantur exercerіq; debeant per eum qui ſit corpus agilius et ad omnem militarem motum ac celeritatem promptius habiturus: Pręter hoc Nembroth: uel ut alii perhibent Apollinis Dianęq; inuentum uenandi ſtudium ſūmopere probare etiam soles quod parum tibi quid a iuſto differre bello uideatur: Quom opus ſit feras inſequi fugientes locorum aſperitatibus abruptis et inuiis moueri maximos labores capiendi ſtudio ſubire: abſtinere a multis ęſtus et algores pati: ſitim ac mediam tolerare: commoueri deniq; animo quom ſint manus conſerendę cum feris cominusq; congrediendum his cauſis honeſtiſſimis nec ad illecebras tātum et animorum relaxationes antiquorum plurimos ac quidem grauiſſimos inheſiſſe percelebre eſt: Nam fixerit ceruam licet: aut erimanti nemora placarit uictor alcides: Aprum calydonis regionis uaſtatorem ſtrauerit Meleager fuderit auctor romani generis ceruorum corpora non uoluptati ſuę ſed publicę utilitati proſpexere: Cyrrus ſimili modo publice utilitatis militariſq; diſciplinę gratia eos ipſos qui aptiores bellis uidebantur uenationi aſſuefaciebat propterea ꝙ id genus exercitii plurimum bellicę rei conducere ad exploranda itinera et diuerſorū locorum anfractus non dubium ſit: Prætereo Alexandrum Sertorium. M. Antonium: Alexandrum itē ſeuerum: Hadrianum tacitum pluresq; alios ſuperioris temporis Imperatores ac duces maximos hoc exercitii genus ſūmo quodam ſtudio proſecutos Quos uero ſpecies illa uenationis oblectat ut aues auibus inſequatur: si tamen hoc genus aucupii uenationi cenſeas annectendū mitiori quidem ſtudio exercentur: Sed non impari leuitate ac uoluptate: Huius autem exercitationis auctorem ſunt qui Machabeum egregium belli ducem fuiſſe confirmēt: Ab antiquis autē ſeculariū hiſtoriarum ſcriptoribus fidem ſūmentes Vlyſſem perhibēt: qui primus exciſa troia armatas aues attulit græcię: quas ſua ui quadā & grata ītuētium admiratione duce natura incognati generis exitium animauit: Nam quom accipitres paſſim auibus īsidiētur easq;

rapiant:alii ex terra ſolum:alii non niſi circa arbores uolitãtes:alii
ſedentes in ſublimi:aliqui uolantes in aperto in thracię parte ſup
Amphypolim homines et accipitres ſotietate quadam aucupantur
Hi enim ex ſyluis et arundinetis excitant aues: Illi ſuperuolante
deprimũt rurſus captas aues diuidunt cum his:Traditũq; eſt miſſas
in ſublime ibi accipere eos:et quom tempus ſit capturę clangore &
uolatus genere inuitare ad occiſionem:Piſcationis autem usus:et
modeſtior eſt:quem nec aſpernati ſunt plures et qnidẽ magni uiri
Auguſtus præcipue et.M.Antonius qui ob laxandnm animum pi-
ſcari ſępius hamo ſolitos ferũt:quanq̃ et honeſtior forte et probãda
magis illorum uita fuerit de qua inquit Naſo:Piſcis adhuc illis po
pulis ſine fraude natabat:Hoſtreaq; in cunchis tuta fuere ſuis:Nec
latium norat quam prębet Ionia diues: Nec quę pygmeo ſangnĩe
gaudet auis Natandi peritia propter maritima etiam bella his adhi
benda uidetur:quom et periculis liberare milites ac duces plerunq;
ſoleat et ad quęque clariſſima facinora audatiores reddere:ideoq;
maiores noſtros campum martium Tiberi finitimum delegere quo
et milites tabem omnem:ſudoremq; illum Martium atq; ſqualorem
armorum exercitio contractum dilluerent:ac natando labore depo
nerent:huius rei peritia Sertorius Romanis aduerſus cymbros ma
le pugnantibus ammiſſo equo et uulnere ĩſuper accepto:Rhodanũ
amnem cum thorace et ſcuto per aduerſos fluctus et fluminis uor-
tices toto corpore atq; omnibus ungulis ut dicitur plurimum ini-
tendo traiecit:Simili modo Iul.Cęſar quom Alexandrię circa oppu
gnationem irrumpentiſq; multitudinis impetum pręſſus ſcaſſam cõ
ſcendiſſet:mox pondere ſequentium pręſſam ac porro merſam:per
ducentos paſſus ad nauẽ una manu elata:qua litteras deferebat na-
tando peruenit:Sicq; ut ſint qui paludamento in fluctibus dimiſſo
enataſſe illum dicant:idq; ſeu fortuito ſeu cõſulto ut hoſtes ĩ illud
ſagittis ac lapidibus intentos faceret:Sintq; qui paludamentũ mor
dicus trahentem:ne hanc quidem gloriandi materiam hoſtibus reli
quiſſet confirment:hęc tamen uulgatior:et certioribus teſtibus ſuf
fulta ſententia eſt:nam de eo nulla eſt controuerſia:eleuata illum
ſiniſtra manu natauiſſe ne libellos quoſ ca geſtabat maris aqua p-
funderet huius diſcriminis forte memor Auguſtus:ea in re nepo-
tes ſuos ita ſtuduit erudiri ut et ipſe plerunq; per ſeſe doceret:Ta-
lia porro exercitia recipienda ſunt quę ad imittationes eorum quę

poſtea ſerio erunt facienda accõmodari poſſint: nec faciat exercẽtem habentemq; uilis exercitii operatorem uile autem exercitium putandum eſt quodcunq; corpus aut animum ſiue mentem deterius diſponunt: ut mercenariorum turba plurima et que ſordida nuncupamus mentem enim non expeditam nec ad opera bellica utilẽ: ſed uilibus occupatam reddunt: illud ſimili modo unum nec prętereundum tanq̃ omnium utiliſſimum: equos ſcilicet ad equitandum idoneos: Sed inexpertos laboris celeriter confici necariq; ſolere: proĩde equitem oportere frequenter cos agitare et quoniã frena et falere ex loris confecta maxime uſui ſunt nunq̃ ſine illis incedere: ſicq; parua impenſa per magnum ſibi pręſidium comparare poterit: et glorioſius in omni bellico certamine uictor euadere.

E R V M quoniam clarorum uirorum atq; magnorum nõ minus otii q̃ negotii rationem extare oportet quom nihil pene ſit in opere naturę: quod non exemplo dierum ac noctium aliquas uices feriarum uelit huic: ipſi modum finemq; pręſcribamus; Primum itaq; quom permultę ſint animorum huiuſmodi relaxationes quę aliquo ſtudio feſſos leuare poſſint: uigoreq; animi ab omni triſtitia et pertinaci laboris continuatione feriarum illariter diſcutere in otio et ceſſatione: id potiſſimum erit: nequid illiberaliter nequid petulãter: nequid flagitioſe: nequid obſcene molliter impudenter: ac ĩprobe ſuſcipiatur: Sed quicquid id erit: sit urbanum sit ingenuum: sit facetum et eiusmodi deniq; ĩ quo aliquod probi et generosi anĩ lumẽ elluceat ut quę apophthegmata & ſcõmata uocãt: quibus Auguſtus C. Adrianus aliiq; permulti ferociſſimi et belliciſſimi uiri maxime lacedęmonii usi perhibentur: Apud hos enim inter cętera exacte uitę inſtituta: hoc Iocandi genus a Lycurgo inſtitutum eſt: ut adoleſcentes et ſcõmata ſine morſu dicere et ab aliis in se dicta ꝑpeti discerent: unde ſi quis eorum ĩ ĩdignationem ob tale delictum prolapsus fuiſſet: ulterius ei in alterum dicere nõ liceret: quæ res quãtum utilitatis sit allatura: qui Lycurgi uitam legerit facile inueniet: licebit etiam uariũ uitę genus habere modo ruri eſſe modo in urbe ſępius in agro quieſcere ac deãbulare ut Scipio ille qui primus Affricani nomen geſtis rebus et uirtute

meruit Quippe qui ſpiritum domitorem gentium et aures caſtroꝝ
ſtrepitu et tubarum fragoribus oppletas: huc refferre cõſuerat: non
ut uirtus otio langueret Sed ut ſeſe mens uarietate negotiorum di.
ſcreta colligeret: Quamobrem nec ſibi unq̄ otioſus neqꝫ ſibi ſolus
unq̄ uidebatur: Huius nepos et ipſe Affricanus Scipio ſicut laboris
et exercitii ſupra fidem patiẽs: ſic otii et ſolitudinis cupidus ſolus
ſępe cum Lelio ruſticari Perigrinariqꝫ ſolitus: interdũqꝫ littoribus
uagabundus expugnatricem illam carthaginis numantiæqꝫ dextrã
ad marinas conchulaſ calculoſqꝫ interlegendoſ inclinaſſe eoſqꝫ ut
Ciceronis uerbo utar incredibiliter repueriſcere eſſe ſolitos: quom
rus ex urbe tanq̄ e uinculis euolaſſent: Q. Mutius Scęuola diuini
pariter et humani iuris illa ętate conſultiſſimus a procellis fori fu,
giens in otium et aleę et calculorum ludo fertur operam dediſſe:
eaqꝫ uiciſſitudine rerum mole pręgrauatum ingenium releuaſſe:
quanq̄ eo in genere probandi forsan magis sint idem. Qu. Mutius
Scęuola Augur et Lycon philoſophus qui optime pila luſiſſe di.
cuntur: quod forenſibus cauſis interpetrandiqꝫ iuris: ac rerum na
turalium labore fatigati ad hoc pręcipuum otii genus recreanda
rum uirium confirmandorumqꝫ laterum gratia ſeſe conferebant: Di,
onyſium quoqꝫ ſyracuſiũ hoc etiam ludo delectari solitum accepi
mus: et. D. Auguſtum poſt finem ciuilium bellorum ab exercitiis
campeſtribus ad pilam tranſiſſe et. M. Antonium uerum Auguſtũ
M. qꝫ Aurelium Antonium: qui ut de eo scriptũ eſt pila quoqꝫ luſit
apprime: calculorum quoqꝫ luſus quorundam iudicio nec indecens
habendus: quom et pugnæ belliqꝫ ſpeciem pręferat: hoſtiliſqꝫ certa,
minis: dicente Ouidio diſcolor ut recto graſſetur limite miles: quom
medius gemino calculus hoſte perit ut magis uelle ſequi ſciat: et
reuocare priorẽ ne cito fugiens ĩcomitatus eat: qui ludus proinde
ꝙ pauculis lignis ſit uagis ac furtim inſidiantibus atqꝫ latrocinanti
bus: latruncularius ludus apud ueteres dicebatur: Vnde Martialis:
inſidioſorum ſi ludi: bella latronum: Geminus iſte tibi miles et ho,
ſtis erit Et quãq̄ ꝓbent hoc alii ex eo ꝙ ĩngenii multa meditatione
excitare acumen uideatur. Ex eo mihi quidem uidetur magis impro
bandus quom nihil ſit temporis ammiſſione infoelicius nihil dete,
rius eo in quo minimum profitias plurimum cum labores: Poſſet
enim motus animi et mentis agitatio illa quę ibi fruſtra diſtrahitur
rebus magnis ſeriis et melioribus accomodari: unde nõ ab re pręter

Scęuolam et Auguſtũ apud maiores noſtros hoc ludo ludere quoqꝫ
ſimias ſolere .auctore Plinio memoriæ proditum eſt: Tabularꝝ uero
ludus nec aspernandus nobis uidetur: quem Pallamedes troiano
bello: ut Varro tradit id circo inueniſſe legitur ut uel hoc negotio
milites occupatos teneret taliqꝫ ludo auerteret a ſeditionibus exer
citum: iocundum quoqꝫ et fructuoſum eſt: Alearum noſce certamen
cuius ſimiliter ſtudio Claudiũ Cęſarem libro de ipſis edito teneri
quondam nouimus legimus et Neronem et Domicianum uerum
Cõmodum et Auguſtum Cęſarem inprimis tantum huius rei cu
pidum fuiſſe: ut de bello ſiculo mordax epygramma huiuſmodi in
uulgatum ſit: Poſtq̃ bis claſſe uicta naues perdidit aliquando ut ui
cat: ludit. aſſiduę a lea huius etiam uoluptate certaminis ptholomę
um et Alexãdrum pluresqꝫ alios grauiores curas nouimus deliniſſe
idqꝫ interludẽdum egiſſe ut cũ laude et gloria maioribus negotiis
aptiores poſtea redderentur: quod ſi autem cupiditatem ſequitur
minime liberale aut indecentem uiro molliciem illam quam Atha
lus aſiaticus dicitur inueniſſe quanqꝫ aſię regno exciſo inter manu
bias non ſub una ſpecie migraſſe ad. græcos ferũt dãnoſum tanq̃
ac iurgii plenum fugiẽdnm eſſe et leges iubent: et his uerbis Naſo
non reticet: Sunt aliis ſcriptę quibus alea luditur artes: hoc eſt ad
noſtros non leue crimen auos: Quid ualeant tali quo poſſes plurima
iactu Figere damnoſos effugiasue caues Alius uero aleę luſus cũ
ęre quondam pueri denarios in ſublime iactantes capita aut nauim
luſu teſte uetuſtatis exclamant quid criminis turpitudinisue in ſe
habeat nec uideo neqꝫ intelligo Addit etiam Herodotus Talarium
ludum et ſperę lydos fame oppreſſos quaſi ſolatia quędam inueniſſe
Altera enim die ludebant alia epulabantur: atqꝫ ita duo de uiginti
annis feciſſe quę ſi non ad uoluptatem: comparata ſunt ſimiliter ĩ
probanda minime puto: Non igitur ad tam uarias huiuſmodi ludo
rum ſpecies atqꝫ iocorum tanta clarorum hominum ducum ac prin
cipum cupiditas tenderet niſi uoluptatem quandam natura inſitam
luſus iocuſqꝫ haberent quom conſtet uitam in laxationem et ſtudiũ
diuidi oportere ob hocqꝫ nõ ſolum lucubrationes et uigilias ſed eti
am ſomnos nuentos eſſe non turbines et: tempeſtates ſed tẽperies
nec bellum rurſus ſed pacem et inducias nec laborioſas ſemper acti
ones: Sed celebritates quaſdam a legum cõditoribus inſtitutas qui
bus ad hilaritatem homines publice cogerentur.

MNES SIGISMVNDE PAN-
dulphe omninm pene diſciplinarum inſtituti-
ones naturã et exercitationem quę ſine dubio
plurimum iuuant in ſuperioribus libris:atti-
giſſe ſatis uiſum eſt: Nunc uberiore quadam
comprenſione per omnes quidem ſpecies uir-
tutum exemplorumq; ire qui poterunt magis
proficient:maxime ſi ducum atq; imperatorũ
quisq; consilia:quę græci ſtratagemata appel
lant:multaq; multorum grauiter:argute:faceteq; dicta:ut ea quę a
sene Catone collecta sunt quæ uocant apothegmata et ratione et
loco et tempore usus diligenter ĩspiciet: Nam et omnium quæcũq;
docemus exẽpla potentiora et efficatiora ſunt etiam ipsis quæ tra
duntur artibus:in his enim mirabilem quandam ac uariam illis ex-
cogitandi generãdiq; ſimilia opera noſtri duces et imperatores ſũ-
ment alimoniam:quom nihil ut ita dixerim ante prælium in prelio
poſt prælium:ſtrenuum:memorabile:clarum:uafrum:callidum cõ
tinenter:conſtanter:benigne:liberaliter:innocenter:magnifice:ſa-
pienter:cum laude:et uirtute dictum:factumue quod non hinc legẽ
tium animos facile poſſit irrepere: Non alienum igitur erit ea pri-
mum uirtutis exempla pertingere:cuius quidem nota omnibus qua
dripartita diſtinctio eſt:nam et callere ducem oportet et quid agẽ
dum non ſolum in prelio aduerſus hoſtem: Ceterum ubiq; et cum
omnibus induſtrium eſſe neq; enim ſemper duces pugnant:immo
ſæpenumero per inducias:aut caſu aliquo poſitis armis cum amicis
aut hoſtibus colloquuntur:ubi in eligendis aut reiiciundis rebus
falli agreſte uel ſubruſticum aliquid et ineptum loqui impruden-
tis et ĩſulſi eſt: Enimuero ne in id prolabamur naturę comitas:affa
bilitaſq; præſtabit:in qua primus omnium africanus maior:inde
Auguſtus Veſpaſianus multiq; alii ex noſtris Pompilius rex Roma-
nus et Fabius maximus et Catones duo clari ſũt: Adde his M. An.

Antonium longe prudentiſſimum:eum inq̄ qui phiſicum maluit:
q̄ Ceſareum cognomen ex alienigenis:Cyrri ambo;Poenus hanni,
bal;et ponticus Mytridates:Et hec quidem prudentie uirtus ī tres
partes diſtributa eſt;Memoriam enim intelligentiam:ac prouidē,
tiam affert que tres oculos ī totidē quoq; tēpora mira rer; diſtanti
um connexione defugiunt:memoria;que rerum geſtarum;locorum
temporum;ac perſonarum meminit cui preter ceteros fiunt īſignis
haud facile dixerī pmultis gloriā eius adeptis Diuo Iulio.Ceſari
hoc inprimis ab hoſtibus datum ſcio ut memoria polleret eximia:
de qua inquit Cicero q̄ nihil ſoleret preter īiurias obliuiſci;quippe
qui huius rei quoq; beneficio et legere ſimul et ſcribere:et audire:
et epiſtolas ex tempore tantarum rerum duobus librariis et pluri,
bus ut Oppius ut alius hiſtoricus quidem et orator inſignis īquit
Quaternas uel ubi nil aliud ageret ſeptenas dictare ſolitus ſit;miri,
fica profecto res tam facile ſingulis adeſſe:tam fideliter omnium
reminiſci ;Nec ſum neſcius huius quoq; rei ſingularem.Q .Fabio
Max.laudem contigiſſe īter multa nimium quae uiri illius gloriam
extollunt hoc non in ultimis poſuerim q̄ ingenti quadam fuit noti,
tia uetuſtatis de quo eſt apud Ciceronem:q̄ omnia non domeſtica
ſolum Sed etiam externa bella memoria complectebatur;itaq; mi,
nime miror q̄ bello punico ſecundo dicta eius conſiliaq; tum in po,
pulo tum inter primores patrum pro oraculis habebantur;uere enī
mihi uideor dicturus;qui multa ſuperioris temporis memoria tenue
rit fore quodam modo futurorum uatem Sed quom duplex ſit me
moria altera rerum;uerborum altera primam qualem ī Fabio modo
rettuli;Talem in.L.Lucullo ampliſſimo et īperatore et philoſpho
admirabiliter uiguiſſe comperio; Alteram atq; ſecundam habuiſſe
uidetur Scipio;Ex omnibus enim gentibus ac ſeculis nullum in hac
re facile ſibi pretulerim;ſi modo uerum eſt quod tradūt ipſum etiā
populo.Ro.nomina reddidiſſe:que res quidem pene īcredibilis eſt
niſi eam permulti clari auctores:inter quos Plinius ſecundus ī na
turali hiſtoria id proprio teſtimonio cōfirmaſſet:fuit et Adrianus
ingentis et mirifice memorie quippe qui et libros ſtatim lectos &
ignotos plurimis memoriter redderet unoq; tempore confabularet
ſcriberet dictaret audiret;Ab occaſu ad orientem uerſo Themi,
ſtocles graiae gentis primus occurrit qui inter grauiſſimas occupa
tiones publicas et priuatas;cunctorum ſuorum ciuium nomina et

erat athenis natus memoria tenebat ſtupendum profecto negotium
niſi .L.Scipionis mentio precesſiſſet:Cynneas quoq; Pyrrhi regis
nuntius clariſſimam excellentię huius gloriam conſecutus eſt:lega
tus enim Senatui.Ro.poſtero q̄ ingreſſus eſt urbem die nouus homo
et ab ea patria alienus uniuerſum propriis ſenatum nominibus ſa
lutauit:Sunt qui equeſtrem ordinem:ſunt qui urbanam omnem cir
cunfuſam ſenatui plebem adiiciant:Pręclarum ſane facinus opero
ſum ac diligens etiā ſi ob aliud romā nō ueniſſet Cyrrus porro per
ſarum rex et:ſi maximis exercitibus pręeſſet omnium tamen militū
nomina meminerat:Mytridates deniq; ut auctori noctiū atticaꝝ
A.Gellio quinq; et uiginti ut Plinio duarum et uiginti ut uero ne
poti eius:eo libro qui de uiris illuſtribus inscribitur:quinquagīta
gentium:quę ſub imperio eius erant linguarum noticiam habuiſſe
perhibetur:et iura cuilibet patrio ſermone reddidiſſe:et īcontioni
bus ſingularum nationum īterpetrem haud quaq̄ illi fuiſſe:quę res
et illum militibus et hunc populis ſuis acceptiſſimum fecit:intelli
gentia in rerum pręſentium cognitione ſita eſt:hac qui fuerit pręe
ditus imperator:is non aliena ſed uera et immortali mihi laude
probādus uidebitur cui conſētaneū illud erit quod actius Vlyſſē
probans in philocteta ſuo et in eius tragoedię principio inquit:
inclyte parua pręditę patria nomine celebri claroq; potens pectore
achiuis claſſibus auctor Grauis dardanis gentibus ultor:laerciade
nouiſſime patrem memorat:uerum omnes laudes eius uiri non lu
ertes:nec quiſq̄ alius ſibi uendicat:Sed uirtus eius ducis ſotia nec
aliud in eodem Vlyſſe monet Homerus qui ſemper ei comitem uo
luit eſſe prudentiam quam poetico more Mineruam appellauit:q̄
ꝙ ea comite Vlyſſes horrenda quęq; ſubiit:aduersisq; omnibus pręe
fuit:ea nanq; adiutrice cyclopis antrum introiit uerum egreſſus ē:
Carybdim et Scyllam pręternauigans nec retentus nec ereptus ē
ad lothofagos profectus eſt nec remanſit:Syrenum cantus audiit
et Cyrces nouit pocula:quę ſi cū ſotiis delinitus ſtultus:cupiduſq;
bibiſſet:ſub domina meretrice fuiſſet turpis et excors uixiſſet canis
īmundus:et amica luto ſus:ut Flaccus inquit Sic Homeri ī cunctis
imitator Maro:uirum inſignem armis et pietate deſcribēs:et quē
dignum cenſuit ut patrem faceret romanorum in recte gerendis
omnibus ei Achatem ſotiauit ut circunſpecto duci ſic negotia pro
cedant:ut nullus inſidiarum dolis pręepediatur:et quaſi inuiſibilis

gerendorum uia non uulgata ad finem intentionis accedat; Elegã
ter equidem quom: nec res militaris nec pietatis opus ſine ſolicitu
tudine et prudentia exerceri queant; hanc ſubdiſtinguere uiſum ẽ
nobis; Eſt enim quoddam hominum genus percipiendis litteris q̃
apertum quos precellenti ingenio et uſitatiori nomine ingenioſos
appellamus: q̃q̃ in actibus humanis hebetiores ſint non nunq̃ men
tis acumine: quom allii e contra ad res gerendas acutiſſimi: perce
ptioni litterarum inhabiles habeãtur: quos uel ſagaces: uel cautos
uel ſolertes: uel aſtutos non alienum eſt appellare quibuſq; magna
pars conuenit eorum que greco uacabulo ſtratagemathicon appel-
lant: ubi in re bellica pro negotii qualitate preſens ſubito: capitur
conſilium ad effectumq; perducitur: Quod quia negotio perficitur
dixit quidam romane lingue diſertiſſimus auctor neq; illi tamen ad
cauendum dolus: aut aſtutia deerãt: Et Criſpus compertum eſſe in
bello plurimum ingenium poſſe: in hac itaq; ingenii et ĩtelligentie
parte ſi recte diiudicare uoluerimus. nec nos met ipſos amore no-
ſtri decipere iam uidebimus manifeſte tempora noſtra haud quaq̃
antiquis reſpondere niſi forte Pyrrho et Hannibali aut Fabio Ma
ximo aut Marcello aut Iulio Ceſari ſecula noſtra pares aliquot aut
comparandos queant afferre: Eſt autem quom in longum tempus
conſilii effectus extenditur: ubi locum ſibi uendicat prouidentia
que tertia prudẽtie pars eſt: per quam non tam preſentia q̃ ex pre
ſentium et preteritorum collatione futura noſcuntur: Sequitur for-
titudo: uiri fortis maxime propria: Sed hec quoq; duplex ẽ: Altera
animi de qua ſermo nobis poſt habendus: Altera corporis ſub hac
membrorum robur agilitas: et quinq; integritas ſenſuum colligi
tur neq; enim dux inualidus: quanq̃ idem doctus obeundis mune-
ribus bellicis aptus habebitur: utilis ille conſilio non pugne domi
uerbis aptius ac foelicius q̃ in caſtris decertabit: Que res affricani
magni filium uirtute animi patri equalem: doctrina uero etiam alti
orem inhabilem bello fecit: contra neq; preualidus: Si nimia corpo-
ris mole grauabitur: repente poterit uariis in locis ubi res exiget:
cohortandis militibus propulſandiſq;. periculis adeſſe: neq; rurſum
cecus uel ſurdus ut uel hoſtium uel ſuorum ſtatũ circonſpicere ex
diſſonis uocibus clamoreq; militum quid in re quidue futurum iudi
care queat: huius proprium eſſe aiunt exercitus ducere aliena ua-
ſtare delere urbes oppida exſcindere: liberos populos aut trucidare

aut ſubiicere ſeruituti ex quo plura hominum milia afflixerit. ſpoliauerit: ſubſtulerit: cruore campos inundauerit: fluminaq; infecerit: et maiora queq; fuerit aggreſſa: eo magis nomen eius illuſtrari in hac prepolentis uirtutis parte apud externos clarum nomen habet Pyrrhus Hannibal et Maſſiniſſa ex his uero hominibus qui prodigioſa uirium oſtentatione gloriantur Pollydamas: et Myllon omnium certaminum uictores palmam ſecum afferunt horum enim alter ante olympiacum certamen currus ſiſtere currentes: Et manibus contra nitentibus iumentis obnixus retinere ſolitus eſt: Alter in Clypeo uncto perſtare: neq; ſolum depelli ab eo ulla ui poſſe: uerum non ſecus ac ſtatua quędam plumbo affixa reſiſtere: Tritannū quēdam etiam legimus qui ludo ſamnitū gladiatorio leui tactu aduerſarios omnes uicit: eius quoq; filiū. Gn. Pompeii militem tā parui feciſſe hoſtem prouocantem: ut inermi eum dextra ſuperaret: Et digito uno correptum in imperatoris ſui caſtra tranſferret: Firmum Saturnium robuſtiſſimum etiam adeo fuiſſe ferunt: ut Tritannum huius parentem: cuius Elius in prodigioſa fortitudine meminit uiribus ſuperaret: Nam et incudem ſuperpoſitam pectori conſtanter pertulit. quom ipſe recliuis ac reſupinus et curuatus in manus et terga penderet potiusq̄ iaceret: Ex regibus uero noſtris et ducibus inſignes habentur. Tul. Hoſtilius romanus: rex nec non uterq; affricanus et Marius Mariusq; tyrannus. Iul. Caesar: et Papirius curſor: Deniq; ac maximus; quorum alter nactus ex pedum pernicitate cognomen: Alter ex uiribus quom alii Crotoniatem eum Millonē alii Herculem: Antheum alii uocarent: Nunc supereſt ut de reliqua fortitudinis ſpecie diſeramus: cuius munera hęc maxime sunt mortis ſcilicet dolo iſq; et asperarum terribiliumq; rerum contemptio Et quanq̄ hanc multi ducum propriam militaremq; uirtutem opinentur quom ſit omnium in bello tamen clarior inter mortes et uulnera emicat huius uirtutis ante alios inuictum habitaculum Roma fuit proximum lacedæmon: et Carthago: Hic ex noſtris primus occurrit Romanæ Sapientiæ Princeps Cato Cæteris multorum eruditorum ſententia maxime pręcellens cleantem Cryſippum Zenonem Empedoclē ſecutus credo qui omnes alia licet perſuaſione sponte sua lęto caput obuii obtulere tamet si nullam in catone fuiſſe uerum omnem potius ceſſiſſe fortitudinem aſſerant alii pręclaro ingenio et pręſtanti doctrina uiri quom proprium uirtutis

huius partis ſit aſe et a recto rationis tramite non diſſedere nec ī re
bus aſperis perturbari ac deiici:Sed perſiſtere fortitudinem aſſerē
tes non umbratilem eam eſſe quę contra naturam monſtri uice ni
titur: ultraqꝫ modum eius egreditur aut ſtupore animi:aut īmani
tate:aut inſania qualem fuiſſe accepimus ferum quēdam in ludo Cę
ſaris gladiatorem:qui quom uulnera eius a medicis exſecabantur
eo fuit habitu oris ut ſuperante lęticia dolores ridentis etiam ſpeciē
prębuerit:Sed eam ueram et probam quam ſocrates:et maiores no-
ſtri ſcientiam eſſe dixerunt tollerandarū rerum et non tollerandaꝝ
per quod apparet eſſe quędam ītollerabilia:quibus fortes uiri aut
obeundis abhorrent aut ſuſtinendis:in hac etiam ex noſtris Iulius
Cęſar a nobis ſępe dictus dicēduſqꝫ nobis occurrit:Occurrūt Affri
cani duo Pauli totidem Macedonicus et Cannenſis:Claudius Mar
cellus:Cladius Nero.Ti. Graccus:C.Marius:Druſus et Germani
cus Cęſares:T.et Traianus principes:Ex uetuſtiſſimis autē primus
et tertius romani reges:Nec non ex equeſtri ordine:Oratius Cocles
L.Siccius dentatus tribunus plebeius.M.Sergius innumerabileſqꝫ
alii:Si ſingulos quoſqꝫ proſequi libeat:quom plures una gens ī quo
cunqꝫ genere eximios tulerit q̄ cętерę terrę Externi uero Lacedęmo-
nius Leonidas Athenienſis Mylciades ſupraqꝫ nominati Themiſto
cles atqꝫ Epaminundas Et ex antiquioribus liber Hercules theſeus
Achilles:Hector:Tydeus:Diomedes:Aiax:Et uirgilianus Aeneas:
Hannibal quoqꝫ:genitorqꝫ Amilchar:et germanus Haſdrubal Ale-
xander macedo et huius genitor philippus et Auunculus Alexan-
der epirenſis ei Pyrrhus etiam ipſe epyrrhotharum rex de quo ſu
pra diximus:Hębreorum inſuper et inprimis Dauid Ioſue deinde:&
Iudas porro:nec me fallit eam licet uirtutem Ariſtoteles ipſe pertu
lerit:quibuſdam uideri poſſe ethicum me uirtutum perturbaſſe or-
dinem non ſolum prudentiam his annumerando uerum etiam forti
tudinem iuſticie pręferendo militarem:Quom ſępenumero iuſtitia
longe præfulgens:perfectaqꝫ uirtus ad aliū maxime cenſeatur:quod
non ab re:Sed de induſtria quoqꝫ factum eſſe ſcito Eſt enim uiri
propria maxime fortitudo ſola inter cæteras maſcula plena ſpiritus
Plena uigoris et animi honoratiſſimam uero eam eſſe omnium uir
tutum Ariſtotelis ſententia ex eo patet non quia optima ſit uerum
propter ea quę in ea ſunt optima:et utilia quas ob res imperatoꝝ
ſimulacra defunctoꝝ militari fere habitu īſigniri obeliſcos colūnas

et Pyrrhamides: Arcusq; triumphales errigi & poſteritati cõſecra
ri uidemus; quaſi pręcellentiſſimum ſit in eo genere laudis ac uirtu-
tis potiſſimum claruiſſe: Et quanq̃ fortitudo hominum cętus maxi-
me protegat non minus et iuſticia una omniũ domina et regina uir
tutum etiam ducum propria cenſeri poteſt; ꝙ ſola hominum conuẽ
tus regit; ꝙ fędera ſocietatis humanę continet; ꝙ ſeruare non amicis
modo ſed hoſtibus fidem monet: Quomq; nihil fraude utilius nec
dolo efficacius in his quæ in bellis proſpere; atq; ex ſententia geſta
ſunt; quę plurima ac maxima eſſe comperies et quorum gratia aut
repudianda imperia ſunt aut una cum ſuis artibus obeũda ſunt qui
hac Xenophontis ſententia freti in eo libro qui equitum præfectus
inſcribitur licerę ſibi exiſtiment hoſtem ne dum dolo fallere: ſed a
diis ĩmortalibus ipſis ut poſſe contingat præcandum omniq; ſtu-
dio: fraude uel uirtute innitendum: iuxta illud corebi apud Maro-
nem in illa turbulentiſſima nocte troianę captiuitatis poſt Androgei
mortem inquientis: mutemus clypeos: Danaumq; inſignia nobis ap-
temus: dolus an uirtus quis in hoſte requiret: Sint licet qui deteſtã
dum id omni tempore putent mutationem illam clypeorum et reli
qua non grauiſſimi poetę: Sed adoleſcentia ore dictum cenſeri de-
bere: Aſſerentes quod malum et antiquum; et noſtri temporis eſt
Seu illa ignauia eſt ducum ſeu militum inſolentia: auaritiæq; rabies
utraq; ſententia militantium ducumq; animis extirpanda eſt ut ho-
ſtibus ſeruet̃ fides: amicis humanitas: utriſq; iuſticia: ut et illis nõ
niſi ſeruato decore noceas et his nullo penitus noceas modo: Nam
quid turpius aut quid uſq̃ ſceleratius: q̃ nocumento his eſſe quorũ
tutelę ac pręſidio euocatus ſis: q̃ ex cuſtode raptorem ex cane lupũ
fieri Huius glorię prima in parte clariſſimi habẽtur Fabricius: et
Camillus et Regulus quorum primi duo quom poſſent dolo uincere
noluerunt: Tertius ne aut damnoſus eſſet patrię aut infidus hoſti-
bus crudeliſſime mori elegit: interq; hoſtibus pręſtitę fidei ſernato
res haud prętereundus eſt Caſſius in altera autem hi ſunt quibus
modicum fuit a ſuorum iniuriis abſtinere: niſi ultro pro eis more
rentur: Ex his romę curius et duo Decii athenis autem codrus: car
thagini philenes fratres ſeſe ante alios offerunt: quornm primus ut
terrorem publicum ſedaret: Secundi ut uictoriam labentemq; aciẽ
firmarent Tertius patriam inſtanti excidio erriperet: Quarti ut
fines patrios prorogarent; ad mortem uoluntariam ſunt profecti

utq; ciuibus ſuis bene eſſet ipſi eſſe noluerunt: in utraq; uero ma
gnus Pompeius: et ſi adhuc unum Cicero omnes bellicas laudes:
et quęcunq; de his quibus egent duces ut ſummi ſint aut diximus
aut dicturi ſumus cumulatiſſime comparat: iure id quidem meri
toq;. Sed ſi cui maxime ſuum tribuitur: uere magni Pompeii laus ē
bellica iuſticia ſimulq; et cognita inter uictorias et triumphos con
tinentia: quę ad eam de qua hic aggrediar dicere uirtutem referen
da eſt: ſi unum quod nunc ad iuſticiam ſpectat adiecero eſſe bene
ficentiam ac liberalitatem pulcherrimas ducum et imperatorum ue
ſtes quibus īdecora plurima tegi poſſunt: hac Iul. Cęſar præit cū
ctos gloria neq; enim quiſq̄: Si Senecæ uerba teneo liberalius uicto
ria uſus eſt: ex qua nihil niſi diſpenſandi poteſtatem ſibi uindicauit
Apud exteros Alexander primum locum tenet ut gręci uolūt neq;
noſtri obſtāt quāq̄ philippus pater ī Alexādro q largitione beniuo
lentiam macedonum ſectabatur profuſionem illam pecuniarum his
uerbis inſecutus eſt: Quod te malum rationis inquit in iſtam ſpem
īduxit: ut eos tibi fideles putes quos pecuīa corrupiſſes an tu ideo
agis ut macedones non te regem ſuum ſed miniſtrum et præbitorē
putent: quod quidem regi ſordidum eſſe non ambigis: et corruptelā
q̄ largitionem potius dici: fit enim deterior qui accipit atq; ad idem
ſemper expectandum paratior: Quid autem eſt ſtultius: q̄ ꝙ facias
libenter curare ut id diutius facere non poſſis: largitiones īmode
ratas rapinę ſequuntur: quom enim dando egere coeperis: bonis
alienis manus cogeris inferre: Itaq; quom beniuolentię comparan
dæ cauſa ſis prodigus: non tanta ſtudia aſſequeris eorum quibus de
deris: quāta eorū odia quibus exemeris: quamobrem nec ita clau
denda eſt res familiaris: ut eam benignitas aperire non poſſit: nec
ita reſeranda: ut omnibus pateat Sed utrinq; modus adhibeatur:
iſq; referatur ad facultates: Quarta nunc mihi ſupereſt modeſtia
quam temperantiam uocant: cui adiacet ipſa quam pauloante dice
bam cōtinentiā: Sine qua non dicam dux: Sed nec qdem uir bonus
uſq̄ fuit: quia uero nunc de ducibus ſermo eſt: Quid oro peritia
litterarumq; cognitio: Quid magnanimitas: Quidue omnes aliæ impe
ratorię artes profuerint: ſi auaritię ſi libidinis aut gullę īperio dux
uictus: abiecto freno quo exercitum regat ſe ſuaſq; legiones pręcipi
tet et in peſtem trahat: quo ſępe multi cum omnibus copiis periere
Hęc igitur ſingularis et propria uirtus eſt Pōpeii in qua ſi imitari

cum collega eius Craſſus uoluiſſet nunq̃ ipſe cum filio et cum tã-
ta ruina imperii cecidiſſet probat hanc romani ducis continentiam
atq; modeſtiam templum hieroſolimę opulentiſſimum Sed ab hoc in
tactum duce ;ab altero ſpoliatum Probant et alia multa ;quoꝝ pars
in uerbis Ciceronis appare t quę mox inſeram ; Accedit his manſu-
etudo quędam et ſuauitas facilitaſq; anĩ .inqua Affricanus et Iul.
Caeſar excellunt hac ad conciliandos animos hominum nihil effica
cius ;Eſt huic confinis ęqualitas quędam familiaritaſq; cum exer-
citu quę res maxime milites ducum amantiſſimos effecit ;in qua
notus Valerius Coruus et Marius ex noſtris.ex externis Hannibal
et hę quidem artes beninolẽtia et amore ſicut obiectę ſeueritas atq;
imperioſitas exercitum ac ſubiectos metu frenant His artibus Mar
Curius & Q .Cĩcinatus et Papirius curſor et Fabius Max.notiſſi-
mi Sed nullus in ea re Iunio Bruto manlioq; par torquato quorum
Primum publicę libertatis amor .impulit ut proprios filios a ſe. de
pulſę tyrannidi fauentes ſeruiliter uirgis ceſos ſecuri percuſſos ad
mortem ageret Secundum uero caſtrenſis diſciplinę ſtudium coegit
ut pręclara indole adoleſcentem filium qꝛ ĩ iuſſu eius in hoſtem pu-
gnaſſet quãq̃ unicum et uictorem ; Additur huic ſeueriſſimi facti co
mes Poſtumius tiburtus ;cuius ego ne prætermiſiſſe potius ;q̃ utaſ
ſeruiſſe rem tantam uidear mentionem fecerim ; Apud quoſdam enĩ
ſriptorum certa res ; Apud alios facti eius in ambiguo fama eſt ;
his tam multis et pacientia iungitur ea quę multiplex hęc dolores
corporis equanimiter perfert illa quaſi quoddã uulnus auriũ atq;
animi contumelias fert uerborum ;utraq; ducibus et militaribus cu
ris accomodata ; prima quidem fortitudinem ;Secundam uero ciui
litatẽ reſpicit atq; modeſtiã ipſam de qua ſermo eſt ;ĩ prima Mutius
et Marius et Pompeius clari habentur Et Actilius quidam Cęſaris
miles Maſſiliæ ſpectatus et .M.Sergius cum eiſdem quibus ſupra
comitibus ;Ex externis uero Cynegirus atheniẽſis græcis hiſtoriis
celebratus ;in altera uero.Ro.imperii Iul.et Auguſtus ex noſtris
Externis Philippus et Antigonus macedonum reges et Piſiſtratus
Atheniensis tyrannus deniq; noſtros atq; externos Magnus ille Põ
peius omnes ſuperat aut ęquat quo admoneor ut ex oratione quæ
de eius imperio habita eſt ac de imperatorum ſeu ducum continẽ-
tia ;deniq; his quattuor quę in duce requirimus .M.T.Ciceronis uer
ba pauloante ꝓmiſſa ſubiiciam ; Quę clementiſſime atq; ĩuictiſſime

princeps ;uel uſui uel uoluptati maxime tibi fore confido:Neqꝫ eni
ille inquit ſolę ſunt uirtutes Imperatorię quę uulgo exiſtiman
tur:labor in negotiis:Fortitudo in periculis:induſtria in agendo
Celeritas in conficiendo:conſilium in prouidendo:Et poſt hec non:
enim inquit bellandi uirtus ſolum in ſummo ac perfecto imperatore
quęrenda eſt:Sed multę ſunt artes eximię huius adminiſtrę co,
miteſqꝫ uirtutis ac primum quanta innocentia eſſe debent impera,
tores quãta deinde omnibus in rebus temperantia:quãta fide:quãta
facilitate:quanto ingenio:quanta humanitate nec longe poſt pro,
pter hanc auaritiam inquit imperatorum quantas calamitates:quo,
cunqꝫ uentum ſit noſtri exercitus ferant:quis ignorat itinera quæ
per hoſce annos in italia per agros atqꝫ oppida ciuium romanorum
noſtri imperatores fecerunt recordamini quom facilins ſtatuitis
quid apud exteras nationes fieri exiſtimetis utrum plures arbitra,
mini per hoſce annos militum noſtroum armis hoſtium urbes an
hybernis ſotiorum:ciuitates eſſe deletas:Neqꝫ enim poteſt exercitũ
his continere imperator qui ſe ipſum non continet neqꝫ ſeuerus ĩ
iudicando qui in ſe alios.ſeueros eſſe iudices non uult:Quibus di,
ctis ad Pompeii laudes uerſus:Et miramur inquit hunc hominem
tantum excellere cæteris cuius legiones ſic inaſiam peruenerint:
ut.non modo manus tanti exercitus:Sed ne ueſtigium quidem cuiq̃
paccato nocuiſſe dicatur iam uero quemadmodum milites hybernẽt
quotidie ſermo ac litterę perferuntur non modo ut ſumptum faciat
in militem nemini ius affertur:Sed ne cupienti cuiq̃ permittitur hye
mis enim non auaricię profugium maiores noſtri ĩ ſotiorũ atqꝫ ami
corum tectis eſſe uoluerunt:Age uero cęteris in rebus qualis ſit tẽ
perantia:conſiderate unde illam tantam celeritatem et tam incredi
bilem curſum inuentum putatis:Non enim illum eximia uis remi,
gum aut ars inaudita quędam gubernandi aut uenti aliquid tam
celeriter in ultimas terras pertulerunt:Sed eum res quę cęteros re
morari ſolent:non retardarũt non auaricia ab ĩſtituto curſu ad prę
dam aliquam deuocauit:non libido ad uoluptatem:non amoenitas
ad delectationem:non nobilitas urbis ad cognitionem:non deniqꝫ
labor ipſe ad quietem:Poſtremo ſigna tabulas cęteraqꝫ ornamẽta
græcorum oppidorum quę cęteri tollenda eſſe arbitrantur:ea ſibi
ille ne uidenda quidem exiſtimauit:itaqꝫ omnes quidem nunc in his
locis.Gn. Pompeium ſicut aliquem non ex hac urbe miſſum:ſed de

cęlo lapſum intuentur: Nunc deniq̧ ĩcipiunt credere fuiſſe homĩes
romanos hac quondam abſtinentia quod iam nationibus exteris
incredibile ac falſo memorię proditum uidebatur: nunc imperii
noſtri ſplendor illis gentibus lucet: nunc intelligunt non ſine cau-
ſa maiores ſuos tum cum omni hac temperantia magiſtratus ha-
beamus ſeruire populo. Ro. q̃ imperare aliis maluiſſe: iam uero ita
faciles aditus ad eum priuatorum ita libere quęrimonię: de aliorum
iniuriis eſſe dicuntur: ut his qui dignitate principes excellit facili-
tate par infimis eſſe uideatur: iam quãtum cõſilio: quantum dicẽdi
grauitate et copia ualeat in quo ipſo ineſt quędam dignitas impe-
ratoria uos quirites hoc ipſo in loco ſępe cognoſcitis: fidem uero
eius inter ſocios quantam exiſtimari putatis: quam hoſtes omniũ
gentium ſanctiſſimam iudicarint: humanitate iam tãta eſt: ut diffi
cile dictu ſit utrum hoſtes magis uirtutem eius pugnãtes timuerĩt
an manſuetudinẽ uicti dilexerĩt: Hęc Cicero: cuius ex officina tãta
imperatorum et ducum monumenta poſuiſſe uelim: quia neſcio an
uſq̃ alibi de bonis et pręclaris eorum moribus luculentius et uberi
us ſcriptum ſit: Supereſt auctoritas quæ ex prędictis maxime naſci-
tur: Augetur autem fama nominis: et opinione hominum ex ducum
uirtutibus: et proſperitate cõcepta: Quo in genere Iul. Cęſar Affri-
canus maior et pompeius magnus opinatiſſimi habentur: quorum
tanta fuit anctoritas eaq̧ ſub illis militum fiducia: ut non ſe ad prę
lium ac diſcrimen Sed ad uictoriam et hoſtium prędam duci crederẽ
tur: quo nihil utilius ad uotiuos ac proſperos belli euentus et quos
in contrarium uerti ſolere diffidentia bellatorum ex leuitate: aut in-
ertia ducum orta ſępe compertũ eſt: Poſtremo deniq̧ foelicitas non
ſolum in militia: Sed in uita eſt expectenda: nempe huc omnia refe-
runtur: hancq̧ nec dare ſibi quiſq̃ poteſt: nec augere diuinum ſane
munus Sed ita duci neceſſariũ: ut quãq̃ reliquis floreat ſi hoc unũ
deſit nemo cenſeat eligendum: Nam ut foelicitatem fiducia: Sic in-
foelicitatem ducum ſequitur militum pauor: quo nihil propius exi-
tio eſt: in hac quidem quom multi celebres ſint longe tamen Titus
et Traianus: et Theodoſius: et Sylla ſiue ut fama fert: Metellus ille
foelix dictus omnes ſupergreditur et ſi iuxta ſententiam uere philo
ſophantium nullus hic foelix ſit: Sed de foelicitate bellica ſermo ẽ:
qua foelicẽ ducẽ dicimus uincere ſolitum: inſuetum uinci: in hoc
numero ex externis Alexander ẽ Macedo: & Cyrrus perſarũ rex niſi

ın ſithiam perexiſſet: Et carthaginenſium dux Hannibal; ſi aut Maharbali credidiſſet; aut paulo maturius diem obiiſſet.

OST haſce uirtutum ſpecies et imperatoria munera quorum illuſtrem eſſe conſtat effectum; ut præclare factorum ita dictorum quę ducem moneant rationes etiam et exempla pmiſſa ſubiiciemus; qbus egregiũ primo ac ſane pcellẽs ſit illud quod ab Heſiodo uſurpauit Ariſtoteles; ab Heſiodo; uel Ariſtotele: Liuius dum ſalutem ſuam exercituſq; ſui. M Ruffus Minutius beneficio. Q. Fabii. Max. cognouiſſet; quom uidelicet optimũ et primum eſſe uirum qui quę gerenda ſunt conſpiceturet conſulat: Sequenti autem gradu eum qui aliorum bene monentium conſilia ſequatur; Extremi autem ingenii et poenitus inutilis illum eſſe qui conſulere neſciat alteri nec parere.

Imnoſophiſta quiſpiam acri et perſpicaci ingenio ad ſuccinte reſpondendum ab Alexandro interrogatus quonam pacto quis late imperitans magnam ſibi beniuolentiam compare poſſet; ne ſit terribilis inquit ab eodem ĩterrogatus item quomodo mortalis quiſpiam; ſe in deorum numerum reciperet ſi humanis ſubiunxit maiora uiribus opera geſſerit.

Gis rex quom Atticus quidam in laconicos enſes cauillaretur ꝙ parui eſſent; diceretq; facile eos abſorberi a circulatoribus in theatris poſſe; Et tamen uix nos inquit attingimur hoſtium cladiis longioribus: Ego uero et laconicam orationem intueor; quę breuis uidetur eſſe maximas res complecti; et auditorum mentem attingere.

yrus conſpecto centurione prope ſediſcũbente graui turpiq; corpore iocandi gratia adoleſcentem ne pone aſſidentem ob pulchritudinem more greco ſecum duceret rogauit annuente illo dicenteq; ſe aſpectu eius oblectari ad modum coniecere in eum oculos qui una cenabant uiſaq; uiri inhoneſta nimium facie riſere omnes; ſubinde quærentes qua ſibi in re uſui talis uir eſſet is centurio; quotiens die noctuq; ab se appellaretur; ait nulla unq̃ excuſatione uſum cito ſemper obtemperaſſe; quom quid ei demandaſſet; nunq̃ abſq; ſudore mãdata executum reddidiſſe queq; cõmilitones ſuo exemplo ſolicitos

Idem quoq; ad imperii magnitudinem hoc adiecit inuentum ut quicquid etiam in remotiſſimis ageretur locis: q̃ primum ſciret: cognito nanq; quantũ die noctuq; eques itineris conficere poſſet diſpoſitis in loco equitibus ut recens litteris receptis ſuccederet feſſo ueloci ter quid ubiq; accideret noui percipiebat prouidebatq; prout neceſſarium eſſe uidebatur: hecq; cauſa extitit: q̃uis procul abſit a uero ut uelocius q̃ grues iter facere putarentur: idq; propter uelocitatem euntium creditum eſt.

Schilus in iſthmo certamen ſpectans ubi altero uulnerato theatrum exclamauit: Ionem chium tangens uides ne inquit quid exercitatio ſit uulneratus enim tacet ſpectantes uero clamant.

Geſilaus interrogatus quid facturi lacedæmonii uictores eſſẽt ſi prudentiſſimus inquit imperator rem gereret hoc item pręſente duce quom quiſpiam lacedęmoni muros deeſſe quæſtus eſſet: dic inquit meliora ciuitas enim ipſa noſtrę urbis munitiſſima moenia ſũt par ſi quidem eſt non lignis aut lateribus. Sed uirtute patriam deos penates: aras: focos: parentes: coniuges: liberos tueri atq; defendere

Raſidas quom in charicis murem compręhendiſſet morſus eum dimiſit: deinde ad aſtantes conuerſus inquit: o. Hercules nihil eſt tã paruum: neq; tam ĩbecillum: quod ſi auſit ulciſci: et inuadentibus repugnare non ſe incolumem ſeruet.

Habrias dicere conſueuit: formidabilius eſſe ceruorum agmen ductu leonis: q̃ leonum ceruo duce: idem eos dicebat pulcherrime officio imperatoris fungi qui res hoſtium maxime noſcerent.

Eſoſtris ęgyptiorum rex quom eos qui iuxta mare rubrum ſũt homines claſſe ſubdidiſſet: et ĩ ęgyptum rediens per terram omnes gentes quę ſibi impedimẽto erant expugnaſſet harum quęcũq; sibi fortis et libertatis cupida uisa eſt in eorum regione colũnas errigẽs in eis et nomen eius et patrię hominisq; uerenda incidit: et ut sua potentia eos uicerat quos autẽ sine pręlio: & facile superaſſet: ibi colũnis positis ea scripsit nomina: addẽs ad ea mulieres pudibunda incisa.

Mutius legatus a romanis ad poenos duabus teſſeris positis: altera pacis: altera belli optione ſibi collata utrã. S.P.Q.R. referri mallet: utraq; sublata: Poenorum inquit non romanorum utram uellent eſſe debere.

Fabius romanorũ ĩperator e cõtra ſimili modo ad carthaginẽſes

miſit ępiſtolam;in qua utriuſq; populi ſententia par uigor ampli
tudoq; quõdam fuiſſe deprębendi poteſt;ibi enim ſcriptũ quom
eſſet po.Ro.miſiſſe ad eos haſtam et Caduceum ſigna due belli aut
pacis:ex quis utrum uellent eligerent;quodq; elegiſſent id unum
ut eſſe miſſum exiſtimarent:Carthaginenſes reſponderunt ſeſe neu
trum uelle eligere Sed poſſe cogere qui attuliſſent utrum mallent
relinquere;quodq; reliquiſſent id ſibi profecto futurum:hęc tam &
ſi ab elegantiſſimis rerum geſtaꝝ ſcriptoribus dicta ſint;M.tamen
Varro certiſſimus auctor non haſtam ipſam neq; ipſum caduceũ
miſſa dicit;uerum duas teſſerulas;in quarum altera caducei in al-
tera haſtę ſimulacra fuerint inciſa.

Arthaginenſes quia ſpartum et nerui deficiebant ad ſagittas imi
tendas tonſarum crinibus mulierum ad funes efficiendos uſi ſunt:
quod aliquando et apud maſſilienſes:et rhodios:et aquilegiẽſes:et
Romanos in capitolio obſeſſos urbe a gallis occupata factum eſt;
unde et ĩ honorẽ matronaꝝ templũ ueneri caluę ſenatus decreuit.

Arquinius Priſcus quiritibus operis tedium periculumq; fugien
tibus nouum et inexcogitatum antea:poſteaq; remedium inuenit;
Sex enim hominum uita defunctorum figere crucibus corpora ſpe-
ctanda ciuibus ſimul a feris uolucribuſq; lacerãda iuſſit.Quãobrẽ
pudor Romani nominis;qui prius res ſępe perditas ſeruauit.in prę-
liis tunc quoq; ſubuenit iam erubeſcens cum puderet ſic uiros tãq̃
puditurum eſſet extinctos.

Ecilius Metellus pius proconſul trebiam urbem hiſpaniæ prima-
riam quom ſubigere nequiret;ac uagantem fluctuantemq; exercitũ
duceret;hoſq; modo adoriretur modo ad illos ſe tranſferret;et Iu-
nior quidam tribunus militum quid ſibi uellet tam crebra locorum
mutatio peteret:ſi hanc reſpondit interiorem tunicam exiſtimarem
mentis meę cõſciam eſſe;exutus eam in ignem continuo mitterem
Sicq; foelicibus coeptis poſt tam longa itinera;tam uaria pagrata
municipia;ad trebiam inopinatam denuo conuerſus;eam oppreſſit:
et non ſine omnium admiratione uoti ſui compos factus eſt.

Cipio cui primum Affricano cognomentum extitit ut Valerio ma
ximo uel Fabius ut Senecę placet turpiſſimam aiebat;et ignauię
plenam imperatori excuſationem eſſe non putauit Conſulte enim quę
armis geruntur tractari deberi opinabatur quom;pręterita pręcipi
tataq; magis repręhendiq; q̃ reuocari ulla in humana uel ratione in

integrum reſtitui corrigiue poſſint; is etiam Scipio quom a re militari atq; urbana ſtudium ad litteras cõuerteret; dicebat quom otioſus eſſet plura tunc negotia a ſe geri: idem ubi carthaginem in deditionem ui accepiſſet; ac milites quidem quam coepiſſent captiuam prẹſtanti forma ac uirginem aduehérent: atq; illi darent; libenter inquit acciperem: Si priuatus haud quaq̃ imperator eſſem: De eodem itidem licet inuulgatum sit: in aciem nunq̃ deſcendere imperatorem debere: niſi aut occaſione ſe prẹbente aut neceſſitate impellente: ex ſempronii tamen Aselionis ueteris ſcriptoris quarto hiſtoriarꝝ libro de P. Affricano Pauli filio ita proditum eſt: Se. S. patrem ſuũ audiſſe dicere . L. Emilium P. nimis bonum imperatorẽ ſignis collatis non decertare: niſi ſumma neceſſitudo aut summa ei occasio data esset: et sapienter quidem utrunq; : Nam ad totius exercitus ſalubritatem nihil efficacius q̃ quod uiri et ducis eſt non deeſſe fortunẹ prẹbenti se: ſed oblata casu ad consilium flectere: nihil pernitioſius q̃ in anguſtam rei bellicẹ compulſum ĩbellem fieri; quod nec euentus modo docet: qui ſtultorum magiſter eſt: Sed eadem ratio quẹ sẹpenumero fuit futuraq; eſt.

Vguſtus quom decimum octauum annum agens hoſtiliter urbẽ inuaderet: ex ipsius exercitus legatis qui ſibi eius nomine conſulatum expoſcerent cunctante ſenatu Cornelius Centurio legationis princeps reiecto sagulo enſis capulum detegens: haud quaq̃ dubitauit in curia dicere: hic faciet ſi uos non feceritis: Idem Auguſtus ſaxo in expeditione percuſſum ac notabili cicatrice in fronte deformem nimium tamen ſua opera iactantem ſic leniter caſtigauit: At tu cum fugies inquit nunq̃ poſt te reſpexeris. Ad eum item ueteranus quiſpiam: quom die ſibi dicto periclitaretur: acceſſit in publicum: rogauitq; ut ſibi adeſſet Auguſtus aduocatum quem ex comitatu ſuo elegerat ſine mora dedit: cõmẽdauitq; ei litigatorem exclamauit ingenti uoce ueteranus: At non ego Cẹſar periclitante te Actiaco bello uicarium quẹſiui Sed pro te ipſe pugnaui Detexitq; impreſſas cicatrices quibus erubuit Cẹſar: uenitq; ĩ aduocationem ut qui uereretur ne ſuperbus tãtum: Sed etiam ingratus uideri poſſet: imperatori quoq; bono inſuper neq; quic̃q minus q̃ temeritatem congruere arbitratus eſt: Satiſq; celeriter fieri quicquid cõmode gereretur; quod a catone licet prius dictum ſit Crebro tamen et familiari tanq̃ ſuum ſolitus erat uſurpare ſermone: Occurrit illud

eiuſdem .Aug.Cae.Poſtremo qui quum Alexandrię eſſet;et Antrũ ubi ægypti regum cineres precioſis pyramidibus ſeruabantur;ingreſſus eſſet:Corpus quidem Alexandri macedonis libenter aſpexit;interrogatus uero nũ & ptholomei reliq̃as uellet inſpicere:Reges ſe ĩquit uelle uidere:non mortuos at qui rex fuerat ptholomeus Sed quantum inter ueros reges;eoſqꝫ quos regum nomiue uulgus appellat ĩterſit;breui diffinire uoluit eulogio ſapiẽtiſſimus ĩperator

Cipio iunior pollibii pręceptum obſeruans ſtudebat non prius e foro abire:q̃ aliquem ex abeuntibus familiarem ſibi atqꝫ amicum quouis pacto effeciſſet;Idem quom pulcherrime ornatum quiſpiam ſcutum oſtentaret:heus inquit adoleſcens ſcutum certe pulchrum eſt uerum decet romanum uirum in dextra potius ſpes ſuas q̃ in ſiniſtra collocet.

Cilurus quom relictis maribus filiis octuaginta diem eſſet obiturus haſtarum faſcem cuiqꝫ oſtendens ut illum confringeret ludebat id autem ſingulis ſe poſſe negantibus;ſingilatim haſtas eductas;facile omnes confregit;ita docens illos ubi una eſſe perſeuerarent firmos ac potentes fore imbecillos uero ſi ſeperarentur ac diſſiderent.

Igrantes urbanum facetumqꝫ quippiam in romanorum exercitum afferre cupiens uulgatiſſimum illud dixiſſe fertur eos ſi legati uenirent ſatis multos quidem ſi uero pugnaturi perpaucos ad modũ eſſe

Maſis egyptiorum rex quom contemneretur ab ęgyptiis ꝙ obſcuro loco natus & paulo ante regno potitus;uas aureum quod habebat lauandi gratia ad turpeſqꝫ uſus fregit;deiqꝫ simulacrum ex eo confecit;idqꝫ in cele berrimo urbis loco ſtatuit:quumqꝫ religioſe coleretur ab ęgyptiis:huius rei certior factus eos conuocauit;réqꝫ docuit ut ex eo uaſe ſimulacrum erat;in quod prius ęgyptii uomebant;meiebantqꝫ et pedes lauabant nunc uero uenerabantur eodẽ ſibi modo eueniſſe;ſi quidem prius plebeius erat nunc eorum rex proinde ſibi honores haberi iuſſit.ſic ęgyptios induxit ad ſui uenerationem.

Gatocles figuli fuit filius;qui ſiciliæ dominationẽ adeptus rexqꝫ appellatus fictilia pocula conſueuit inter aurea ponere;eaqꝫ iunioribus oſtendens dicere:Ego quom huiusmodi pocula conſueſſem in pręſentiarum quoniam diligentię ac fortitudini ſtuduerim hęc facio:ĩſuper quom urbẽ obſideret et quidã e moeibus per cõuitiũ

dicerent;o.figule quo pacto militibus ſtipem ſolues: manſuete is
atqꝫ ſubridens ait quom hanc coepero quom autem uiribus in ſuã
egiſſet dicionem: Captiuos uenundabat inquiens ſi conuicio me
rurſus affeceritis queror apud dominos ueſtros.

Ntigonus quom milites quoſdam eſſet intuitus qui thoracibus
et galeis ad pilam luderent gauiſus eſt .eorumqꝫ duces acceſſiuit
quos laudaret:ut autem audiuit eos bibere;illorum ducatus militi
bus dedit;is etiam poſteaq̄ longam egrotationem euaſiſſet conuale
ſceretqꝫ nihil aliud deterius accidat:hęc enim aduerſa ualitudo nos
monuit uehementius nobis efferendum non eſſe:quoniam mortales
ſumus;idem nocte quadam quom nõnullos ex militibus ſuis exau-
diſſet omnia mala ĩ pręcantes regi;qui ipſos in illud iter inextrica-
bileqꝫ lutũ deduxiſſet:acceſſit ad eos qui maxime laborabãt;et quom
ignorantes a qno adiuuarentur explicuiſſet nunc inquit maledicite
antigono;cuius uitio in has miſerias ĩcidiſtis:ei autem bene optate
qui uos ex hac uoragine eduxit:inſuper tam miti aĩo hoſtium ma
ledicta q̃ ciuium tulit;Itaqꝫ quom in paruulo quodam Caſtello gręci
obſiderentur et fiducia loci contemnẽtes hoſtem multa in deformi-
tatem Antigoni iocarent;et nunc ſtaturam humilem nunc naſum
colliſum deriderent.Gaudio inquit bene ſpero ſi in caſtris meis ſi
lentium habeo;quom hos dicaces fame domuiſſet:captis ſic uſus eſt
ut eos qui militię utiles erant in cohortes deſcriberet;Cęteros præ-
coni ſubiiceret;idqꝫ ſe negauit facturum fuiſſe:niſi expediret his do
minum habere:qui tam petulãtem linguam haberent;Rurſus quom
ſeua tempeſtate iactaretur:ac ĩ eadem naui.ſecum ſuos omnis habu
iſſet;præcepiſſe liberis dicitur;ut et ipſi meminiſſẽt:et ita poſteris
proderẽt:ne quis cum tota gẽtę ſimul in rebus dubiis periclitari
auderet;Cuius pręcepti memor philippus;quũ duos ſimul filios ſe
cum haberet ambos ſe non cõmiſſurũ in aleam eius qui pręponeret
caſus & quoniam maiorem filium ſecum duceret: minorem ad ſub-
ſidia ſpei & cuſtodiam regni remiſſurum in macedoniam eſſe

Vm Antagoras poeta congrum elixaret;idemqꝫ patellã quateret
Antigonus qui poſt eum ſtaret Homerum ne ait Putas Antagora
quom Agamennonis res geſtas ſcriberet congrum elixaſſe;Et An
tagoras tu autem rex ait exiſtimas Agamennonem quom illas res
gereret curioſum adeo extitiſſe ſi quis in caſtris congrum elixaret

Amachus quom manipularem præfectum quẽdam reprẽhẽderet

quoniam deliquiſſet:isq; diceret nunq̃ fore ut id amplius faceret
bello enim bis errare non licet.

Emnon qui contra Alexandrum pro rege Dario bellum gereret
quẽdam qui ſub ſe merens multa de Alexandro maledice:petulan-
terq; loqueret ubi lancea percuſſiſſet:Ego te ĩquit alo ut pugnes:
non ut Alexandro maledicas.

Vm medis irruentibus perſarum acies pulſata in fugam ageret:
ac omnino deficiens nec uictorem aſpicere auderet matreſfamilias
eorum et uxores paſſim obuiam fugientibus occurrerunt:et earum
denſata acie orant:ut eiuſce fuge notam haud quaq̃ ſubeant:Sed for
titer in prelium reuertantur nolentibus ſublata ueſte obſcena cor-
poris oſtendunt:Rogantes ne in uteros matrum uel uxorum uelĩt
refugere:hac repreſſi caſtigatione in prelium redeunt:et facti im-
preſſione quos fugiebant fugere compulerunt.

Hemiſtocles adhuc iuuenis quom marathonis uictoriam:et Milci
adis imperium animo celebratum repeteret atq; uerſaret:inſõneſq;
noctes proinde duceret et ſolita reſpueret conuiuia interroganti-
bus admirantibusq; uite mutationem eum dicere ſolitum ferunt:q
Milciadis uictoria ſibi ſomnos erriperet:interrogatus etiam utrum
Achilles mallet an homerus eſſe:Tu aũt ipſe inquit utrũ uictor in
olympia eſſe malles an uictorum preco:Rurſus quom Adimanthus
qui nauale prælium formidaret diceret aduerſus eum qui ad id gre-
cos adhortaretur:ſuadendoq; ĩcitaret:o.themiſtocles:Eos q in cer
taminibus primi irrumperint cedunt ſemper ita eſt inquit Adimã
the uerum eos qui manſerint haud coronant:Quom item ad inter-
fectorum cadauera ad mare uiſenda ſe contuliſſe:ut Armillas paſſĩ
et torques abiectas aſpexit preteriẽs ipſe amico qui eum ſequebatr
Collige tibi inquit tu enim nequaq̃ themiſtocles es Eundem etiã
dicere ſolitum ferunt:ſe neq; honoribus ab Athenienſibus affici
neq; apud eos in admiratione eſſe:Sed procella uexatos imminente
periculo ſe ueluti platanum ſubterfugere:reddita autem ſerenitate
euellere atq; deiicere.

Vm Anthiocus rex poſteaq̃ romani aduerſus eum traieciſſent in
Aſiam pro ſoluendo bello ad ſcipionem miſiſſet:eiuſmodi reſponſũ
accepiſſe fertur:prius enim oportuit non nunc quom frenũ et ſeſſo
rem ſuſceperis:idẽ cum ĩgenti exercitu græciã petiturus eſſet cun-
ctis ob militum multitudinẽ et armorum uarietatem que pauloante

iactabantur perterritis huiuſcemodi ad Acheos ditione eſt uſus:
Quom enim apud Calchidenſem bonum quidem hoſpitem et Sci
tum conuiuatorem ſolſticiali tempore comiter accepti miraremur
unde illi eo tempore anni tam uaria:et multa uenatio homo glorio
ſus renidens uarietatem ait illam et ſpeciem ferinę carnis ex mã
ſueto ſue factam:Sed condimentis et apparatibus ſolum differre:
Proinde nec uos ulla teneat admiratio circa hęc uaria nomina gen
tium inauditarum Dacas et Caduſios et Elimeos:et multa genera ar
motum haſtatos cathafractos:et Pezeteros:hoc eſt pedeſtres ſotios
cumq; pedeſtribus ſagitarios auditis:nam homĩes omnes eſſe armis
inuicem differentes:aut paulo mancipiorum melius propter ſerui
lia ingenia q̃ militum genus.

V cullus in Armoenia quom cathafractos tygrãnis maxime mili
tes ſui metuerent bono animo eſſe iuſſit:Futurum enim plus labo
ris in illis ſpoliandis q̃ in uincendis.

Vcius Sylla his qui præneſte obſidebantur occiſorum in prelio
ducum capita haſtis infixa oſtendit:atq; ita oſtinatorum peruicaci
am fregit:Sylla item cognomento foelix:inter ſuas maximas foeli
citates duas exiſtimabat:Pii metelli amicitiam:et ꝙ urbem athena
rum non æquaſſet ſolo ſed ſeruaſſet potius.

Vmenes quom incaſtra reuerteretur et ępiſtolæ paſſim in ipſis ca
ſtris abiectę inuenireutur quibus his qui eius caput ad antigonũ
detuliſſent magna pręmia diffinirentur:uocatis ad contionem militi
bus gratias primo egit ꝙ nemo inuentus eſſet qui ſpem cruenti
premii fide ſacramentis anteponeret tum deinde ſubiecit callide cõ
fictas has a ſe litteras ad experiendos ſuorum animos eſſe.Cęterum
ſalutem ſuam in omnium poteſtate eſſe nec Antigonum neq; quẽq̃
ducum ſic uelle uincere:ut ipſe in ſe exemplum peſſimum ſtatuat:
hoc facto in pręſenti labantium animos concernit et in futuꝝ pro
uidit:ut ſi quid ſimile accidiſſet non ſe ab hoſte corrumpi:Sed a
duce tentari milites arbitrarent̃:ĩ ſup quom ĩtelligeret ſi copię ſuę
cognoſcerent aduerſus quos ducerent̃ non modo non ituras ſed ſi
mul cum nuntio dilapſuras hoc eius fuiſſe prudentiſſimum fertur
ut de uiis itineribus milites duceret in quibus uera audire non poſ
ſent:et his perſuaderet ſe contra quoſdam barbaros proficiſci:itaq;
tenuit hoc propoſitum et prius in aciem exercitum duxit:pręliumq;
cõmiſit q̃ milites ſui ſcirent cum quibus arma conferrent:Effecit

etiam illud locorum præoccupatione:ut equitatu potius dimicaret quo plus ualebat:q̄ peditatu;quo erat deterior;hunc item Eume-nem perſequenſ Antigonus cum omni genere copiarum ſępe habū-daret neq; unq̄ ad manus accedere liceret:niſi his locis;quibus pau-ci multis poſſent referre extremo tempore cum conſilio capi nō poſ-ſet multitudine circuitus eſt;hinc tamen multis ſuis amiſſis;ſe expe-diuit:& in caſtellum phrygię quod Nora appellatur confugit:vbi cū uideret ſe fortunam obſidionis ſubiturum;maiorem exercitus ptē dimiſit:ne aut conſenſu multitudinis hoſti traderetur:aut obiſdio ipſa multitudine grauaretur:in hisq; qui remanſerant quū uereret̄ ne uno loco manens equos militares perderet ꝙ ſpacium non eſſet agitandi;Callidum fuit eius inuentum:quēadmodum ſtans iumē-tum concalefieri,exerceriq; poſſet quo libentius & cybo uteretur; & a corporis motu remoueret̄:ſubſtringebat caput loro altius q̄ ut prioribus pedibus plane terram poſſ& attingere:deinde poſterioribus cogebat exultare;& calces remittere:q motus non modo minus ſudorem excuciebat;q̄ ſi ſpacio decurreret;quo factum eſt; quod omnibus mirabile eſt uiſum:ut eque iumenta nitida ex caſtello edu-ceret quū complures menſes in obſidione fuiſſent ac ſi ī campeſtribus ea locis habuiſſet: Emades poſteaq̄ ex hac luce migraſſet: Alexander aiebat uidere ſe macedonum exercitum excecato ciclopi perſimilem;quoniam tali principe eſſet orbatus. Rctaxerſes quū aliquando fugiens comeatu impedimentisq; dirreptis ſiccis ficis ueſceretur:ac pane ordeaceo;cuiusmodi īquit uoluptatis rudis erā

Vrelianum imperatorem ne uti ſtatuerat in urbem thianam deſe-uiret;Placauit Apollonius maxīę fame et auctoritatis homo:quip-pe ſi uis o imperator inquit uincere nihil eſt cur ſeuias ī ciues iſtos ſi uis imperare abſtineas a cruore innocentum oportet:ſi uis uiuere clementer age:idem thianam quidem rebellem urbem obſidens:iu-rauit ſe neq; canem in ea ullum ſi caperet relictuꝝ ac probe id qui-dem:ea nanq; res militibus prędæ auidis ſpem dedit;et animum ca-piēdi:obſeſſis uero deſperationē fecit at uero ui capta urbe;quom milites iuxta illud dictum.quo canem ſe relicturum apud thianos ne-garat euerſionem urbis expoſcerent reſpondit his canem inquit ne-gaui in hac urbe me relicturum canes ergo omnes occidite;quod di-ctum.quo pręda negabatur:ciuitasq; ſeruabatur;totus exercitus quaſi dictaret̄ accepit;īſuper Malio chiloni cuipiam forſan iurgāti

hominem ab eo de medio ſublatum;quo peruadente urbis ſuę con ſilio uſus maxime fuerat;in hunc modum reſpondiſſe fertur:Occi- di paſſus ſum cuius quaſi beneficio thianam recepi ego uero prodi torem amare non potui et libenter tuli ꝙ eum milites occiderunt: Neqꝫ enim mihi fidem ſeruare potuiſſet qui patrię non pepercit.

Xercitum ducens in perſas Iulianus Apoſtota quem occuparat pontem;quom tranſiſſent copię omnes igne combuſſit;ut pugnare tur fortius militesqꝫ in hoſtium terra aut mori aut uincere oporteret

Acedęmonii magna bellicę rei gloria cęteris pręſtantes;natorum ſuorum uerberibus publice admotis experiebantur indolem;exhor tabanturqꝫ ut flagellorum ictus fortiter ferrent;et laceros ac ſemi animes rogabant perſeueranter uulnera prębere uulneribus.Nec aliter matres pugnam inituros filios admonebant quam ut eam mi- nus detractantes aut ſupſtites;armatiqꝫ corā reuerterent aut exani- mes una quom armis referentur ut enim eoꝝ epygrāma oſtēdit et uiuendū libenter et moriendū: Sed utꝝqꝫ cum uirtute cenſebant: lacedæmonioꝝ etiā qſpiā quom præſens hoſtis īterloquēdū gloria būdus aſſereret ſolē teloꝝ copia ſuorum;et ſagittarū multitudine ſpartiatas non uiſuros in umbra immo īquit melius pugnabimus;

ymbrorum probanda etiam ac celtiberorum animi pręſtantia;q inter arma ſanguinem et uulnera exultabant tanq̄ beati uitam reli- cturi egre ferebant;ut ceteri mortalium aliquo morbi genere con- fici tanq̄ turpiſſimum id eſſet et miſerie plenum;Hi etiam ignomi nię non paruæ eſſe putabant pręliis ſupereſſe;quom is oppetiſſet pro cuius ſalute ſe deuouiſſent;proinde quod mirum dictu eſt lęti ferebant uulnera;enumerabant cicatrices et telis traiecti moriētes etiam amabant eum pro quo caderent imperatorem

Lexander animo ſemper ingenti;quanq̄ matris legiſſet epiſtolam qua admonebatur;ut a ueneno philippi medici pręcaueret;acceptā potionem tamē bibit non deterritus;et quia plus ſibi de amico ſuo credidit;dignus fuit qui innocentem haberet;dignus qui faceret is etiam inſtructo exercitu;quom militem quēdam intueretur: qui iaculum amentaret ex acie ut inutilem repulit;quippe qui tūc inſtrueretur;quom iam armis utendum eſſet;īſup quom Arbelas aduerſus decies centena hominū milia de ſumma rerum acie dimica turus eſſet et amici eum audirent qui milites ſubaccuſarent ꝙ intra tabernacula interloquendum paciſcerētur;ut nihil omnino ſpolioꝝ

in regiã relaturi forent:Sed ſibi ipſis cõ paturi: At ille ſubridens bo
na inquit nuntiatis omina audio enim his uiris uincendi;non fugiẽ
di conſultationes eſſe: Sagittę quoq; ictu ĩ crure uulneratus;ut eorꝫ
multi concurriſſent qui eum appellare deum conſueſſent lęta hilariq;
facie;hic quidem ſanguis eſt ait ut uidetis et non cruor Cęlicolę
qualem diui miſere fluentẽ;idem pręceptorem ſuum credo ſecutus
Ariſtotelem;ęnea concha ſuppoſita brachio extra cubile protẽto pi
lam tenebat argẽteam;ut quom neruorum rigorem ſopor laxaſſet
infuſus geſtaminis lapſi tinitus ſomnum abrumperet:Rurſus qui
inter indos optimus arcu uideretur;diceretur q; per anulum ſagit
tam emittere;eum quom haberet captiuum ut id oſtenderet iuſſit
quod quom ille nollet;iratus Alexander hominem imperauit interri
mi;ille uero quom ageretur;ubi ad eos a quibus agebatur conuer
ſus diceret:multos ſe dies ei rei non ſtuduiſſe;proptereaq; ne abe
raret timuiſſe: id poſtq̃ Alexander audiſſet et miratum eſſe;et mu
neribus donatum hominem liberaſſe;laboranti item ob ſitim ma
cedonum manus aquam utribus ferens impletam galeę aquam ob
tulit;quam accipiens;ſitientemq; exercitum circunſpiciens;demiſſo
capite;et fixis in potum oculiſ inguſtatam hiſce probandis uerbis
reddidit:Si bibero inquit hoſ meror inſtigabit;quo audito milites
adeſſe eum cernentes magna cum uoce:ĩgentiq; ſpe certatim accla
mauere:Non enim laborem perferre;non morti ſe obnoxios putare
donec talem eis regem ac ducem adeſſe contingeret:Cuidam etiã
ciuitati partem agrorum ac dimidium omnium rerum policenti;Eo
inquit Alexander propoſito in aſiam ueni ut nõ id aciperem quod
dediſſetis;Sed ut id haberetis quod reliquiſſem;illud etiam eiuſdẽ
regis dictu ſane ac factu memorabile qui quom darii filias captiuas
haberet;et mirum ĩmodum forma pręſtantes:nec aſpicere quidem
uoluit indignum ac turpe regi ac duci eſſe ratus eos qui uiros uin
cerent;a mulieribus uinci;hoc loco deniq; non uidetur prætereundũ
Sigiſmunde conſilium tuum Alexandri conſilio q̃ ſimillimum:qui
non ſolum ultro oblatas hoſtium ępiſtolas Cęſaris more non cõ
buſſit;Sed ſuorum callide perquiſiuit;q̃q̃ quid Alexandrũ teq; no
mino;quom omnium pene hominũ conſlia hac de re paria;ęt ale
xandrea;Sigiſmundeaq; potiuſq̃ Cęſarea uel pompeiana eſſe con
ſpiciantur.

Aius Pompilius ut fere omnes tradunt ut Plinius;P.Octauius

eos.legatus a romanis miſſus ad Anthiochum regem;qui abſtiere
illū ęgypti;et ab Alexādria diſſederet quā obſidebat;ut ptholo-
mei filiorꝫ q pupilli eſſent regnū occuparet;aut ſi iā coepiſſet exce
dere iuberet;Quom ī ægypto Pompiliū ꝑ caſtra aduenientem emi
nus Antiochus q̄ humaniſſime ſalutaſſet;oſculumqꝫ ei poſtea rex
obtuliſſet;non ſeruata ſalutandi uice;nam coluerat inter cęteros
Anthiochus multum Pompilium quom obſes romę fuiſſet;Tum
Pompilius faceſcere interim priuatam amicitiam iubet quom mā-
data patrię intercedant prolatoqꝫ ſenatus decreto et tradito ac per
lecto;quom rex dixiſſet conſultaturum daturumqꝫ reſponſum;Pom-
pilius rege in girum uirga circūſcripto;hic ergo ſtans inquit con-
ſulta et reſponde;Cunctis autem uiri grauitatem;atqꝫ animi magni-
tudinem admirantibus ſtupentibuſqꝫ et Anthiochum ſe ſenatui pa
riturum reſpondit;Et ita Pompilius et ſalutauit eum et gratiſſimis
ulnis complexus eſt.

Adrianus qui reges omnes muneribus ſuis pene uicit quom quo
dam tempore ueteranum quempiam notum ſibi in militia dorſum;&
reliquum corporis in balneis uidiſſet atterrere percunctatus cur ſe
marmoribus detergendum daret;ubi audiuit hoc id circo fieri ꝙ
ſeruum non haberet;et ſeruis eum donauit et ſumptibus;uerum po
ſtridie quom plures ſenes ad prouocandam liberalitatem principis
parieti ſe ſimili modo atterrerent;euocari eos iuſſit et alium ab alio
inuicem defricari.idem familiaribus quibuſdam facilitatem comita
temqꝫ ſuam nimiam in omnes obiurgantibus eiuſmodi ſubiecit im
peratorem ſingulis eſſe debere cuiuſmodi eſſe ſibi ſingulos impe-
rator optaret.

Auorinus philoſophus quom pro uerbo quopiam quod elegan-
tiſſime protulerat ab hadriano inepte reprehenderetur atqꝫ ceſſiſſet
arguentibus aut egreferentibus ob id illum familiaribus ſuis ſubri
dens non recte quidem ſuadetis inquit qui non patimini me illum
doctiorem omnibus credere qui habet.xxx.legiones.

Ntonius poſt mutinenſem obſidionem fugiens ſeu ꝙ naturali
more ſeu corporis laboribus exhauſtis creberrime bibebat ubi bibē
di facultas afforet per ſinguloſqꝫ paſſus ſuſſiſtebat eueſtigio deīde
fugam precipiti conſternatione reaſſumebat. interrogatus exfami
liaribus eius quiſpiam quidnam Antonius ageret.ſubiecit quod ca
nis in ęgypto;bibit enim et fugit memorię enim proditum ē canes

ægyptiacos crocodillorũ contactu anxios atq̧ lunaticos bibere et fugere

Heocritus ille non ſyracuſius ſed chius adinfenſum ſibi regem Antigonum altero captum oculo quom traheretur ſpem prębentibus ſuis fore: ut quom ad oculos regis perueniſſet miſericordiam inueniret: Reſpondit impoſſibilis ergo eſt iſta condictio actum eſt perii: uerum enimuero hæc intempeſtiua mordacitas et theocrito mortis et Antigono homicidii ſimul ac periurii cauſa fuit iurauerat enim ſibi parcere Sed ioci aſperitate motus non pepercit.

Itridates ponti rex Ariaracti regi capadocum ſub ſimulatione colloquii inſidias tendens gladium ſub faſciis abdiderat: crudelis licet adoleſcens et ad interritum deſtinatus regio tamenillorum more temporum ſcrutatorem prę miſit: qui dum mitridati curioſus manum in ſecretiores partes corporis immittit iocabundus ille: Caue ait ne aliud telum q̃ ꝙ quęris inuenias: eoq̧ modo ſuſpitione detracta iocis texit inſidias euocatumq̧ regem ab amicis uelut ad ſecretum ſermonem utroq̧ ſpectante peremit exercitu

Icero quom diutius ad caſtra Pompeii aduenisſet in primordio ciuilis belli reprębendentibus amicisq̃ nimis diſtuliſſet: minime inquit ſerius adueni: nam nihil hic paratum uideo Pompeii tarditatẽ in apparatibus bellorum ludens: Idem Cicero cum poſt farſalicũ prę lium fugientem Pompeio Nonius quiſpiam dixiſſet adhuc aquilas ſeptem apud ipſos eſſe et ob id ut bono animo eſſet hortaretur: recte inquit moneres ſi cum graculis nobis pugnandum eſſet

Craſſus perquirenti cuipiam quo tempore moturus eſſet exercitum reſpondit uereris ne tubam non audias.

Autem Licinius Craſſus cos. et Pont. max. aduerſus Ariſtonicum Athali fratrem cum inſtructiſſimo miſſus exercitu maximis in ſuper copiis et regum præſidiis fultus conſerto tamen bello uictus eſt: iſq̧ ne ſeruiret barbaro uictori uirgam qua: uſus fuerat ad equũ regendum impegit ad oculum tracis cuiuſpiam: ut ipſum in necem ſuam irritaret quo ita ſibi eueniente: morte ſua dignitatem reipu. et libertatem ſuam ſeruauit.

Elopidas domum egrediens lachrymante uxore et exhortante ac rogante ſe ipſum ſaluum redderet inquit o mulier priuatorum eſt ſemper admonere ducum autem ac imperatorũ alios ſaluos facere Idem cum primum cognitum eſt per difficilia arctaq̧ ioca iter

habituros eſſe aduerſarios et accelerans quidam o.pelopida inqt incidimus in hoſtes quid in illos nos magis incidimus q̃ in nos illi quibus dictis tanq̃ futuri belli præludium equam a cauda impelli iuſſit:Rurſus quom in pharſalum ueniſſent aduerſus Alexandrũ dicenti cuidam tyrannum cum ingentibus copiis aduentare eo me lius inquit nam Plurium uictoria nobis aderit

Portius Cato cos.quom celtiberos domuiſſet:compertumq; ha beret experientia rerum magiſtra:et illuſtrium auctorum ſententiis eam gentem locorum natura et hominum ingeniis ad rebellandum non ſolum omnibus aliis prouintiis:Sed ipſa etiam italia aptiorem eſſe:quo minus id facere poſſet litteras ad ſingulas ciuitates dedit ut muros dirruerent:quod præceptum tam ĩmite ad rebellionem hor tari potuiſſet:potiuſq̃ ad eam ſedandam ſi generale id quidem eſſe cognouiſſēt:uerum dum quælibet ſibi ſoli imperari non aliis puta ret metu omnes imperii paruere:hęc et Plinii et hiſtoricorũ pene omnium habet aſſertio Apud hiſtorie autem romanę patrem T.Li uium conuocaſſe Catonem conſtat omniunm urbium legatos:atq; eis oſtendiſſe eorũ rebelliones Romanisq̃ laborioſas hiſpanis diſcri minum plenas peſtiferas atq; funeſtas eſſe:hortatum deinde:ut re bellionibus abſtinerent:utq; quonam id modo fieri melius quiret in commune conſulerent:nil reſpondentibus illis aliquod dierum ſpacium dediſſe:quo exacto reuocatis:iterumq; ſilentibus ipſum cõ ſilio quod ab illis quęſiuerat in ſe aſſumpto miſiſſe per uniuerſum nuntios edictaq; ut uno die romanis q ĩ urbiũ pręſidiis erant muri omnes euerterentur:quo facto ipſe illico ad eos qui adhuc rebella rent cum exercitu ſe conferens omnes ferme metu territos in de ditionem accepit:idem quom Eumeres rex Romam profectus eſſet et a ſenatu comiter:et honorifice ſuſceptus:et clariſſimorum circa eum Ciuium Frequentia certatim uerſaretur:Cato non obſcure tantum erga regem ſtudium ſuſpectum habens eum declinabat:ue rum quom ipſi diceretur Eumenem frugi uirum amiciſſimo animo in rempu.romam ueniſſe:Eſto inquit:Cæterum hęc ipſa bellua rex ſcilicet natura uorax canis eſt:Rurſus quom animaduertiſſet in hiſpania potiri ſe quodam oppido poſſe ſi inopinatos inuaderet; quatridui iter biduo per cõfragoſa et deſerta emenſus:nihil tale me tuentes oppreſſit hoſtes uictoribus deinde ſuis cauſam tam facilis euentus requirentibus dixit tum illos uictoriam adeptos:quom

quatridui iter biduo confeciſſet.

Paminundas uxorem quom nunq̃ nouiſſet:repræhenderetur q̄
liberos non relinqueret a Pelopida qui filium haberet infamem ma-
leq; eum in eo patriæ conſulere dicetur:uide inquit ne tu peius con-
ſulas :qui talem ex te natum relicturus ſis:Neq; uero ſtirps poteſt
mihi deeſſe:nanq; ex me natam relinquo pugnam leutricam quę
non modo mihi ſuperſtes:Sed etiam immortalis ſit neceſſe eſt.

Omponius uir inſignis cum in romanorum congreſſu acceptis
uulneribus ad mytridatem ductus fuiſſet rogaretur q; ab eo ſi cura-
tus ſibi foret amicus. Si tu inquit Pomponius romanis amicus fu-
eris:Sin autem me quoq; inimicum habebis. Mytridates clariſſimã
uiri conſtantiam admiratus ab omni penituſ in eum iniuria tempe-
rauit.

Icurgi exemplis huiuſmodi ad ciues reſponſa feruntur:quonam
pacto hoſtium impetum repellere poſſent poſtulantes:Si pauperes
inquit manſeritis et contemptiones mutuas omiſeritis:Et rurſum
de muris nequaq̃ ea urbs minus circundata muro fuerit Siquis eã
uiris fortibus non lateribus cinxerit.

Aulus Emilius cos quom in lucanis iuxta littus anguſto itinere
exercitum duceret:et tarentini agmen eius ſcorpionibus adorirent
captiuis euntium latera pretexuit:quorum pretextu hoſtes tela in
hibuere idem nocturnas excubias iuſſit ſine haſta et ſine enſe aſſer
narēt:quo deſperantes qui hoſtibus repugnarēt magis ſomno reſi
ſterent.

Iberius graccus luſitanis aſſerētibus in decenne tempus alimo-
niam ſe habere et obſidionis ĩcommoda non reformidare:undecimo
inquit anno uos capiã quo dicto perterriti luſitani tam et ſi com-
meatu muniti ſe dediderunt.

Iſander poſtq̃ incũbentibus corinthiis moenia pretergrediens
languidiores ad inuadendum lacedęmonios cernit:et ĩterim lepus
foſſam tranſilire uiſus eſſet:Non pudet uos ait eius generis hoſtes
pertimeſcere:quorum moenibus per ſecordiam lepores indormiũt

Ompeius luculli facta detractans illum dicebat tragicum:et um
bratile quoddam bellum cum regibus geſſiſſe:ſibi uero certã atq;
ſobriam hoſtium uim ad expugnationem reſeruatam eſſe quom My
tridates ad enſes et equos confugiſſet:Ad quę lucullus ſimulacra
et umbras belli ĩmo Pompeium acceſſiſſe expugnatũ aiebat ſuetũ

ueluti uolucrem alieno cadaueri celerē aduentare:reliquiſq̄ bellorū
īſurgere:Sc.n.Sertorio & lepido et ſpartanis īſurrexiſſe eum dice
bat;quom illa Craſſus alia Metellus alia lepidus bella ſtrenue geſ
ſiſſet:Ad hęc Sertorii ſcripturis in hyberia potitus inter quas erāt
multorum ducum ępiſtolę;quibus ad mutandam perturbandamq̄
rempu.Sertorium romam accerſebant;illas omnes concremauit:
facultatem his quidem prębens ut mali ad ſanitatem redirēt ac me
liores fierent idem quoq̄ Pompeius quom omnis factionis ſuę uno
pene ore tanq̄ diuino quodam oraculo moniti ad furentem Cęſaris
inuaſionē pronuntiarent nulla ratione poſſe concipere quo ſe mo
do tueri poſſet cum tanta uenient belli tempeſtate delectum ad re
ſiſtendum neq̄ haberet ullum neq̄ pararet reſpondiſſe fertur fore
quom italię ſolum pede quateret;ut pedeſtres copiæ equeſtreſq̄
ſcaterent Paulo uero poſt fama increbeſcente et nuntiis quom per
cepiſſet Rubiconem flumen tranſiuiſſe Cęſarem Ariminumq̄ egre
giam tunc et amplam urbem illico ſubegiſſe ;ac palam magiſq̄ ac
magis in dies increbeſſceret rumor Cęſarem iratum et infenſum Pō
peio et patribus eſſe atq̄ eo animo aduentare;ut conſulatum aut
ſponte datum acciperet aut negatum ui armis arriperet Proindeq̄
copias quę picenum quę umbrum que hetruſcum agrum occuparēt
omnemq̄ exercitū ſuum romam traiicere.q̄ꝙ id falſum erat :quom
maiorem non haberet manum q̄ trecentorum equitum et quinq̄ mi
lium peditum metu tumultuq̄ huiuſmodi pręuio:qualis nūq̄ ante
urbem īuaſerat ita ſunt Pompeianę factionis omnium deterriti ani
mi ut ciuitas tota trepidaret nec uenire ad urbem Iul.Cęſar Ro.
ciuis ac legiones romanę;Sed penus ille feruſq̄ hoſtis Hannibal ac
omnis barbaries uideretur futurus quidem ſi uinceret Cęſar nec Ci
na clementior in principum cede nec Sylla moderatior in dirripiē
dis expilandiſq̄ locupletum fortunis coniectura et opinione omniū
putabatur.

Vlo torquato gręcam urbem oppugnanti quom diceretur iuuē
tutē ibi iaculis ac ſagittis ſtudioſe exerceri pluris eam inquit uēdā

Vgurta numidarum rex corrupta muneribus ſenatus parte ;atq̄
auro uictis belli ducibus ſępe uotorum iniquiſſimorꝫ cōpos ;quom
tandem pecunię et artibus ſuis fidens romā ſubſide publica ueniſ
ſet atq̄ inde pręter ſpem uerecundia uincente cupidinē ;iuſſus ex
cederet;portas urbis egreſſus ;crebroq̄ tacitus ſubſiſtens.et itergū

uerſus in fine dixiſſe traditur: O. urbem uenalem et mature peritu ram ſi emptorem inuenerit: quod uerbum ab hoſte prolatum: dictu mirum eſt q̄ late ad infamiam romanorum inuulgatum eſt.

Hilippus Alexandri pater quom munitiſſimum caſtellum quod dam capere uellet: ubi exploratores retuliſſent q̄ difficillimum eſſe et nullo modo capi poſſe: Rogauit ita ne difficile eſſet quo ne aſi nus quidem auro honuſtus quiret accedere.

Leomenes Athenienſis trecentos qui pręſidium craterium tene bant aggreſſus tela quędam in quibus ſcriptum erat ueniſſe ſe ad li berandam eorum. R. P. inter muros iecit et eodem tempore capti uos quoſdam conciliatos ſibi remiſit: quorum conſilio ſeditione in teſtina apud obſeſſos conciliata: admoto exercitu: ciuitate potitus eſt: Idem quom quis ſe gallos ei daturum polliceretur: qui pugnan do interirent: iſtos mihi des inquit nolim: Sed illos potius qui pu gnando interimant.

Icenes Sicionius ductum aquarum in oppidum chriſeorum labē tem rupit: mox factis ſuis reſtituit aquam eleboro corruptam. qua utentes profluuio uentris correptos coepit.

yrrhus quom ex Antigona quidem ptholomeum ex Ianoſſa uero Alexandrum ex uircenna helenum filios ſuſcepiſſet omnes manu promptos et bello feroces: ſtatim e puericia ad hoc ipſum innutritos dicitur cuidam ex filiis puero patrem roganti cuinam regnum re linqueret Reſpondiſſe ei ex uobis qui gladium acutiorem habebit Sed hoc nihil differt ab illa tragica deteſtatione: acuto ferro diui dant fratres domum: Idem ex ambrachia ut quēdam maledicum pelleret pręcantibus reſpondit: potius apud paucos illic manens: q̄ currens apud multos de nobis obloquatur.

Arius ut Scythas diſceſſu falleret aſinos caneſq̄ ī caſtris reliquit quos quom rudentes latranteſq̄ hoſtes audirent remanere Darium credidere: eodem modo ligures per diuerſa loca bucculas laqueis ad arbores alligauere qui deducti frequentiore mugitu ſpem rema nentium præbuerunt hoſtium.

Eonidas rex ītempeſtiue quodam de rebus inutilibus uerba faci ente: O. hoſpes inquit non opportune quod oportet uteris: eius quoq̄ ducis contra perſarum exercitum q̄ fortiter cōmilitones ſu os hortantis eulogium eſt ut non aliter pranderentq̄ ſi apud inferos cenaturi eſſet: mirū dictu nō ī ore creuit cybus: non heſit faucibus

non elapſus eſt manibus;Cæterum alacres et ad prandium illi pro-
miſerunt et ad coenam.

Eriandri conſilium thraſibulo datum eſt.ſupereminentes ſpicas
decerpere tanq̃ opportunum fuerit eminentiores ciuium de medio
tollere:Itidem Tarquinus ſuperbus pater apud noſtros ſabinorũ
principes necandos cenſuit.

Heopompi regis dictum probari etiam ſolet:qui dicente quodam
eo ſeruari ſpartam ꝙ reges imperare didicerint:Quin propterea in
quit potius ꝙ ciues imperio parent:non enim parere illis patiun-
tur qui neſciunt imperare:Sed ſubiectorum obedientia diſciplina
eſt principis:nam qui recte ducit:ut recte ſequatur efficit:At qui
ſicut equeſtris artis eſt manſuetum pręſtare et obſequentem equum
Sic & regię diſciplinę murus obedientes efficere.

Elius cõmodus Cęſ.curſoribus ſuis exemplo cupidinum alas fre
quenter apposuit:eoſq; a uentorum nominibus ſępe uocitauit:Bo
ream notum alium et item Aquilonem aut cirtium ceteriſq; nomi-
nibus appellans et indefeſſe atq; inclementer faciens curſitare.

Sertorius acie decertans eum barbarum qui ei nuntiauerat hyr-
culegium periiſſe pugione traiecit ne in aliorum noticiam perue-
niret:et ob hoc animi ſuorum infirmarentur.

Ntoninus pius pacem adeo eo uſq; dilexit ut Scipionis ſenten-
tia uſurpare ſępe ſolitus ſit:qua ille profitebatur male ſe unum ſer
uare ciuẽ q̃ mile hoſtes occidere.

Annibalẽ uenientem in italiam cum triamilia carpentanoꝝ reli-
querẽt:callidiſſimo ille aſtu ne et cæteri mouerentur edixit a ſe eſſe
dimiſſos et inſuper in fidem eius rei paucos leuiſſimę operæ domos
remiſit:Eiuſdem quoq; ducis clementiſſimum ſane:ſalubreq; in ſu
os conſiliũ:Nam quom milites eius gellu ac frigore torperent:igni
bus ante tentoria factis:ut epularentur edixit:oleumq; per mani-
pulos impartiendum ut ungerentur molirẽtq; arctus miſit:et ſcite
id quidem ac ſapienter Nam ut phiſicis placet oleo nihil ſi corpori
bus exterius admoueatur ſalutarius Si interius nihil pernitioſius
eſt:Rurſus quom apud Aufidum fluuium prope cannas caſtra ha-
beret:et orto die extẽplo belli ſignum extuliſſet:Nam erat rubra
quędam ueſtis ſupra conſulis tẽtorium protẽſa:Carthaginẽſes pro
ſpecta imperatoris romani audacia & copiarum hoſtilium multitudĩe
quom ipſi haud ad medium numerum attingerẽt:principio ingẽti

trepidatione perculſi ſunt:Hannibal iubens exercitū arma capere
eques ipſe cum paucis ex quodam humili tumulo hoſtes qui iam le
giones in acies ſtruxerant:ſpeculatur quomq; quidam ex his qui
circa ipſum erant uir haud inglorius Giſgo diceret admirabilem
ſibi hoſtium multitudinem uideri:contrahens faciem Hannibal in
quit Alterum uidiſſe te puto hoc admirabilius quod e memoria tua
excidit:interrogante Giſgone quidnam illud eſſet Reſpondit hāni
bal ꝙ inter hos tot homines nemo pręter te ſit:qui Giſgo appellet
hęc ſcomata præter opinionem accidentia omnes in riſum milites
coniecerunt:et qui ex colle digrediebantur:et qui circa eum erāt
Quare quom carthaginenſes proſpicerent imperatorem in peri
culo iocari:et rem paruifacere in conſerendo bello audentiores fa
cti ſunt.

Laudius nero uictis poenis quos haſdrubale duce in italiam.ex
hiſpania traicientes exceperat caput haſdrubalis ī caſtra Hanniba
lis eiecit:quo factum eſt ut Hannibal nam frater occiſus erat exer
citus deſperatione aduentantis pręſidii affligeretur.

Amillus diſceptantibus romanis obſeſſis cum gallis de pecunia
pendenda interueniens quom optimatibus aurum arripiēs miniſtris
dedit trutinam reddidit hoſtibus abire iubens proprium inquiens
eſſe romanis ferro non auro patriam ſeruare.

Omitius corbulo quom:cretam obſideret:et armeni pertinaciter
uiderentur tollerare obſidionem inuaduadum ex megeſtanis quos
coeperat animaduertit:caputq; eius in baliſta excuſſum:intra mu
nimenta hoſtium miſit:id forte decidit in medium conſilium:quod
tum maxime habebant barbari ad cuius conſpectum uelut:oſtento
conſternati ad deditionem feſtinauerunt.

Allorum equites pectoribus equorum ad terrorem ſuſpenſa roma
norum geſtarūt capita et lanceis infixa ouāteſq; moris ſui carmine
q̄q̄ ſint qui umbros fuiſſe non gallos tradant.

PPius claudius in omni ſermone negotium romanorum otio pre
ferre ſolitus fertur:At qui nemo tam demens eſt:qui otii dulcedi
nem negotiorum curis:ſi ſecuritas cum otio contingat non pręfe
rendam cenſeat:Sed in anteriora proſpiciens uir cautiſſimus uide
bat id quod exitus approbauit:Romanam uirtutem negotiis alı:
ſegniciéq; marceſcere.

Metellus bello punico ſecundo pulſo tandem ex italia hānibale

ac ſubacta carthagine cunctis gaudio exultantibus ſolus in ſenatu graui ac circunſpecta ſententia uſus eſt: ignorare ſe aſſerens ea uictoria ne lętabilior an formidabilior eſſet Reipu. Sicut enim Hannibal alpes ingenti ſtrepitu trangreſſus concuſſa italia dormitantem populum Ro. excitaſſet ſecurus torpor opprimeret.

Cipio naſica uir optimus a ſenatu iudicatus tertio bello punico dum a ſententia Catonis cenſorii qui uir omnium ſapientiſſimus habebatur acerrime conſtanterq; diſſenſit: et illo cenſente inexorabiliter delendam eſſe carthaginem aduerſatus eſt: non ꝙ urbem infeſtiſſimam partius odiſſet: Sed ꝙ patriam diligeret cuius mores pręuidere ſe dicebat in luxuriam habituros ammoto emulę urbis ſtimulo atq; utinam eius tunc conſilium ualuiſſet longioris ęui forſan Romana foelicitas fuiſſet: nec uitiis propellentibus corruiſſet pace bellorum gloriam inquinante; atq; orbem domitum uindicante luxuria

Elanchus Athenienſium dux quom prouocatus a rege hoſtium Xantho boetio deſcendiſſet ad pugnam ut primum cominus ſtetit Iniq; inquit Xante et contra pactum pacis aduerſus enim unum quom altero proceſiſti quomq; admiratus ille quiſnam ſe concomitaretur reſpexit Adhortus hominem uno ictu confecit.

Ionyſius ſenior cum ſorte contionatores pro litterarum ordine traherentur; ubi D. littera ſorte ipſi obueniſſet: ad eum qui dixiſſet deliras dionyſi: dominabitur immo reſpondit: atq; ubi contionem habuiſſet continuo a ſyracuſanis prętor deſignatus eſt; accuſantibus uero quibuſdam hominem a ſe honorari et ad dignitatem prouehi; qui et improbus foret: et moleſtus ciuibus; at uolo inquit eũ eſſe quem magiſq̃ me oderint.

Eon Bizantius gibboſo ſibi oculorum uitium obiicienti: humanum inquit malum repręhendis quom ipſe tergo ſupplicium luas.

Ermocrates ſyracuſanus ſuperatis acie carthaginenſibus ueritus ne captiui quorum ingentem manum in poteſtate redegerat parum diligenter cuſtodirentur: quia euentus dimicationis ĩ epulas in ſecuritatemq; compellere uictores poterat finxit proxima nocte equitatum hoſtilem uenturum: qua expectatione aſſecutus eſt ut ſolito attentius accuratiusq; uigilię agerentur.

Aius Pontius ſamnitum Imp. ambos coss. atq; omnem exercitum Ro. forte pręruptis et anguſtis locis ĩcluſerat; miſerabile ſpectaculũ

tot fortiſſimos uiros adepta pugne copia et armatos ſimul et capti
uos cernere:quom interuentus noctis animos ab operibus in curas
traduxiſſet:nec minus lęticia uictoribus:q̃ ĩcluſis dolor conſilium
ademiſſet uiſum eſt Herennium uictoris patrem:uirum et ętate et
ſapientia prouectum conſulere Neqꝫ enim aberrat ſenex Audito rerꝫ
ſtatu conſilium dedit ut abire permitteret inſuper honorificis uer
bis et omni obſequiorum genere proſequeretur:quod ubi in conci
lio caſtrenſi apud feroces animos iuuenũ:agitari coepit nimis mol
le ac prorſus ſenile conſilium de tam infeſtis hoſtibus et indignũ
omnibus uideri:Proinde iuſſus nuntius reuerti ac uirilius reſpon
ſum petere:At ille omnes ad unum occidẽdos cẽſuit romanos:enim
uero tum cuncti præcipue Imperator delirare iam ſenẽ arbitrati
ſunt quippe qui de eadem re tam pugnantia ſuaderet quia tamen
fama hominis pręclara erat placuit rurſum exquirere:Si quod forte
medium cõſilium haberet:Tum uero ſenior ſtratis ſeſe iuſſit attolli
et uehiculo impoſitum ſe ad caſtra filii perferri cuius aduentum
circũfuſis omnibus: nihil inquit noui conſilii daturus uenio:Sed
eorum quę dedi dicturus rationem:Primum quidem eſt Romanos
bello clariſſimos et optimos mortalium uiros grandi et inſperato
beneficio aſtrictos ex inimicitiis ad amicitiã attrahere:et uobis ac
poſteris ueſtris tam ualide gentis præſidium promereri quonã enĩ
modo unq̃ odiſſe poterunt aut eos aut eorum ſobolem:qui ab
eis naſcentur per quos ſe meminent uita ac libertate donatos:Se
cundum ſi uobis diſplicet reor uti pręſenti fortuna et gentem ini
micam extirpare funditus placeat Sic enim in longum non tantũ
uobis conſultis:ſed natorum natis:et qui naſcentur ab illis:Ter
tium ſane quod ex me petiſtis conſilium nullum eſt:Nam quos in
quit in manibus habetis dimittere contumeliis affectos:ea demũ
ſumma dementia eſt:quę nec hoſtem tollit:nec amicum parat:uerũ
tamen cecus et inſolens uictoris animus utroqꝫ cõſilio deſpecto
Tertio quod ille damnauerat amplexus:exercitũ et conſules exar
matos:et ſub iugum actos relaxauit armis etiam ueſtimentiſqꝫ ſub
latis tantum ſingulis uilioribus operimentis obpudibunda corpo
ris tegenda conceſſis quod quom nuntiatum eſſet Hęrenuio:ut au
diuit eos moeſtiſſimos abire:nec amicũ nec hoſtem poſſe a quoq̃
romano uerbum extorquere:Ei ĩquit miſero:q̃ graues minę ſub hoc
ſilentio pręmuntur:Id quoqꝫ q̃ uere prodiderit:ſubſecuta ſãnitum

ſtrage duce Papyrio curſore repoſitumq; iugum pontio:et legioni
bus teſtatur: Eiuſdem etiam Caii pontii Samnitum imperatoris di-
ctum illud memorabile fuiſſe aiunt:utinam inquit ad id tẽpus me
fata reſeruaſſent quo romani dona accipere coepiſſent:nõ eſſem paſ
ſus eos diutius regnare:Sapienter id quidem hoſtis optabat:uide
bat enim imperium donis corruptibile diuturnum eſſe non poſſe.

Erſi quom exercitus ſui magnitudine multa undiq; iactarentur
quę hominem nimia exiſtimatione ſui furẽtem concitarent; Aliuſq;
diceret grę cos quibus bellum illaturus eſſet:non laturos nuntium
belli et ad primam aduentus famam terga uerſuros: Alius nihil eſſe
dubii quin illa multitudĩe non uinci ſolum gręciã Sed obrui poſſe
Alius uix illi rerum naturam ſufficere:anguſta eſſe claſſibus maria
militi caſtra explicandis equeſtribus copiis campeſtria uix patere:
cęlumq; haud ſatis ad emittenda omnium manu tela multaq; in hũc
modum;Demaratus lacedęmonius ſolus dixit ipſam illam quę ſibi
placeret multitudinem indigeſtam et grauem metuendam eſſe du-
centi non enim uires habere ſed pondus:uerumq; eſſe quod dicere
tur maiorẽ belli apparatũ eſſe:q̃ qui recipi:ab his regionibus.poſ
ſit quas oppugnare conſtituiſſet:quę res contra te eſt:ob hoc ipſũ
te græcia uincet quia non capiet:et uti toto te non poterit;Pręte-
rea quæ una rebus ſalus eſt occurrere ad primos rerum impetus
et inclinatis opem ferre non poteris:nec.fulcire aut firmare labẽtia
multo ante uĩceris q̃ uictum eſſe te ſentias;Sic deniq; ut demaratus
prædixerat ſtratus per totam paſſim gręciam Xerſes intellexit q̃tũ
ab exercitu turba diſtaret.

Anno carthaginenſis uir apud ſuos ſpectatę prouidentię per fer-
uidum Hannibalis ingenium ab infantia contemplatus ſemper ſua-
ſit continendũ domi ſub legibus docendum:ex equo cum ciuibus
ſuis uiuere abſtrahendum ab.exercitibus ne in tempeſtiuo aſſuefa-
ctus imperio poſtq̃ ceruicem dediſſet tyrannum ageret id ſalubri-
ter ne pręmoneret declarauit exitus quanta enim cum affricę hiſpa-
nięq; et italię ruĩa quãtoq; populoꝝ cũ gemitu ac ſãguĩe ĩperitãdi
dulcedinem ſemel deguſtatam perpetuam reddere puer ille nixus ſit
tam notum eſt ut commemoratione non egeat.

Ericlem atheniẽſium ducem quem uirum cautiſſimum fuiſſe con-
ſtabat Ariſtophanes comicus ab inferis reuertentem finxit:cõciues
ſuos monentem non oportere in ciuitate leonem educari:uerum ſi

educatus fuerit obſequi oportere perſuadere uolens hinc figmento adoleſcētibus generoſis:ac pręferocibus habenas ſubſtrigi debere poſtq̃ laxate ſint:ſero contrahi ĩmodica frenum recuſante licentia: Poſſe igitur inimicum libertati nimium fauorem petētibus negare cõſecutus uero erripi nõ poſſe: Idẽ Pericles cũ a themiſtocle uehementer diſſideret:multęq; inter ipſos et graues eſſent:et diſſonę cõtentiones dicere in contione ſolitus fertur nunq̃ ſalutem athenienſiũ rebus fore:niſi ſe ac themiſtoclem in baratrum coniicerent.

Imon athenienſis pelloponenſiaci belli temporibus qui fuiſſe dicitur inhumanus admodum et hominum congreſſus fugiens et colloquia omnia:pręter unius Alcybiadis qui ea tempeſtate adoleſcens erat:et pręſtanti forma et lingua maxime promptus: quom eum libentiſſime amplecteretur oſculareturq;:interrogatus ab Epemanto quid ita faceret:ideo ſe adoleſcentem amare reſpondit ꝙ intelligeret illum multorum malorum cauſam athenienſibus fore.

Vlius Cęſar ciuili uictoria clementiſſime uſus:quom ſcrinia depręhendiſſet epiſtolarum ad Pompeium miſſarum ab his qui uidebantur:aut in diuerſis.aut in neutris fuiſſe partibus:igni tradidit et q̃uis moderate ſoleret iraſci:maluit tamen non poſſe maximũ putauit genus uenię neſcire quid quiſq; peccaſſet:Satiuſq; eſſe ratus ĩ quibuſdam rebus decipi:q̃ falaciſſimis ſuſpitionis et coniecturę irritamentis poſſe decipere:idem Pomponio oſtendenti uulnus ore exceptum inſeditione ſulpitiana quod ipſe paſſum pro eo pugnante gloriabatur:nunq̃ fugiens reſpexeris inquit huius paterni uerbi etiam poſtea forte mezor Auguſtus in quempiam ſimili modo iactitantem et cicatrices oſtentantem inuectus eſt.

Ntigonus ſecundus Demetrii filius quom bello nauali aduerſus ptholomei pretores pugnaturus eſſet gubernatorq; dixiſſet hoſtium nauis multo pluris eſſe:At me inquit præſentem aduerſus quot naues opponis inuadentibus uero hoſtibus quom aliquando ceſſiſſet ait nequaq̃ ſe fugere:Sed ipſum utile quod retro poſitum eſſet inſequi.

Lcybiades canem quom haberet optimum quẽ nũmum ſeptẽmilibus emerat:ei caudam abſcidit dicẽtibusq; id uile inclyti ducis miniſterium fuiſſe hoc ideo feci inquiẽs:quo athenięſes hac de re loquẽtes de me aliud nihil curioſius queritẽt.

ymoleon quom demenatus in contione populi de rebus geſtis

eius detrahere coepiſſet:aç non nulla inueheretur in eum:dixit nũc
demum ſe uoti factum compotem:nanqꝫ hoc a diis ĩmortalibus ſẽ
per pręcatum ut talem libertatem reſtitueret ſyracuſanis in qua cu
ius liceret de quo uellet impune dicere.

Bruto quom ſe pene tota luſitania dedidiſſet ac ſola gentis hu
ius citania ciuitas pertinaciter inſtaret:temptata redemptione pro
pemodum uno ore legatus eius reſpondit ferrum uidelicet ſibi a ma
ioribus quo urbem tuerentur non aurum libertatem quo ab impe-
peratore auaro emerent relictum.

Himotheus fortunatus Imperator quom putaretur atqꝫ qui ei in-
uiderent pingerent urbes:quæ illo dormiente ad rete ultro ſe impli
carent:Itaqꝫ dicebat thimotheus ſi huiuſcemodi urbes capio dor-
miens:quid me facturum arbitramini quom uigilauero:Ad hęc quom
ex audacibus prætoribus quidam athenienſibus uulnus oſtenderet:
At me inquit puduit quod me pretore ueſtro in ſamo catapulta
prope concidit.

Iſimachus in thracia ſuperatus a Dromachea:quom & ſeſe &
exercitum ſuum præſidi dedidiſſet:ubi bibiſſet in captiuitate po-
ſitus o dii ĩquit ut parue uoluptatis gratia memet ſeruũ ex rege feci

Syllanus quom maxima apud hoſtes dignitate ac potentia pre-
ſtans Mario in bello ciuili foſſa circundato et obſeſſo occaſionem
et tẽpus operiens dixiſſet o.marii ſi magnus imperator es deſcẽde
in aciem et pugna:Reſpõdiſſe Marium ferunt:At tu ſi clarus impe
rator es certare me nolentem cage Iterũ quom aliquando hoſtes
ſibi congrediendi præbuiſſent cauſam Romanuſqꝫ certamen detra-
ctauiſſet:ut abiere utrinqꝫ militibus in contione habitis:ambigo
inquit an hoſtes:an uos magis eneruatos appellem:non enim ueſtra
illi:nec uos eorum terga intueri poteſtis.

Aberius quom uitam omnem honeſta militia exegiſſet ſexageſimũ
uitę annum agens ad extremum Iul.Ceſaris blandiciis ac pręcibus
quæ de ore principum armate prodeunt:productus in ſcenam:de
romano equite factus eſt minimus quam iniuriam ipſe quidem non
tacitus tulit immo multis et inter cętera his quęſtus eſt uerbis Ergo
bis tricenis annis actis ſine nota eques romanus lare egreſſus meo
domum reuertar minimuſqꝫ nimirum hoc die uno plus uixi q̃ mihi
uiuendum fuit idem diu ante clariſſimus et inuictus:tandem a Pu-
blio uictus extitit quippe a quo ea tẽpeſtate nemo nõ uictus extitit

quod et Iul. Cęſar diffiniuit his uerbis fauente tibi me uictus es laberi: Et laberius ipſe tam equo tulit animo ut uictum ſe ſine altercatione fateretur his ſapiētiæ plenis et memoratu dignis uerſibus; nō poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore ſummum ad gradum quom claritatis ueneris conſiſtes egre: et citius q̄ deſcendas decides cecidi ego: cadet qui ſequitur laus eſt publica.

Thenodorus ſingularis et uita et doctrina philoſophus quom aliq̄diu in inſtruendo Auguſto dediſſet operam: et urgente ſenectute facultatem in patriam redeundi ab imperatore oraret: ac tandem impetraret diſceſſurus ut aliquod quaſi pignus et perpetuum ſui receſſus monumentum relinqueret: in extremo abeundi gratificandiq; officio: quom iraſci inquit Cęſar tibi contigerit; nihil prius dixeris feceriſue: q̄ quattuor et uigīti litteras mente percurras; quod a philoſopho ſummo inuentum proinde puto; quo concitatio illa uehemens animi alio traducta parui temporis momento langueſceret ſapiens profecto præceptoris dictum; Non minus benignum illud Octauiani Cęſaris factum Apprehenſa enim a thenodori dextra tua mihi et adhuc opus eſt pręſentia dixit; hominemq; apud ſe annum poſtea tenuit; pręfatus taciturnitatis quia ſine periculo ſit tutum nec mediocre premium fore.

VNT ALIAE BELLORVM rationes atq; conſilia permulta Sigiſmunde Pandulphe quę tradere ardua quidem res erit et operoſa nimis quoniā quod utile quiſq; probat dux et Imperator id et ſequitur; et q̄q̄ nouis ingeniorum inuentis occurrere difficillimū etiam ſit quom non pręmeditata ſępenumero caſus afferat; dabimus tamen operā ex his quę prioribus ad gloriam ſucceſſere uiam aperire poſteris; ut ex ſimilibus elicere ſimilia quærant conſilia īſtituti nāq; ueteris ac probati q̄ diu fuiſſe legimus nullum bellū geri neq; īdici

debere neq; ſolere niſi;quicq̄ prius hoſtibus a ſacerdotibus foecia-
libus denuntiatum eſſet;apud quos belli equitas paciſq; ſanctiſſi-
mo Ro.populi iure perſcripta erat;Formula autem indicēdi belli
aut feriendi foederis per foecialem huiuſmodi erat Et qua nulla:ut
Liuio placet uetuſtior eſſe memoratur;Foecialis inquit regem Tul-
lum ita rogauit;Iubes ne me rex cum patrepatrato populi Al-
bani foedus ferire iubente rege Saginia;inquit a te rex poſco;Rex
ait Puram tollito foecialis ex arce graminis herbam puram attulit:
Poſtea regem ita rogauit;Rex facis mene tu regium nuntiū populi
Ro.nos comiteſq; meos;Rex reſpondit;quod ſine fraude mea popu
liq; Ro.Quiritum fiat: facio multiſq; id uerbis quæ longo affata car-
mine non opere precium eſt refferre:peragit legibus deinde recita-
tis:Audi inquit iupiter Audi paterpatrate populi albani;Audi tu
popule albane ut illa palam prima poſtremaue ex illis tabulis ceraue
recitata ſunt ſine dolo malo utiq; ea hic hodie rectiſſime intellecta
ſunt:illis legibus populus Romanus prior non deficiet;Si prior
defecerit publico conſilio dolo malo:tu illo die iupiter populum ro.
ſic ferito ut ego hunc porcum hodie feriam tantoq; magiſ ferito:
q̄to magis potes polleſq;:id ubi dixit porcum ſaxo ſilice percuſſit:
Sua item carmina albani:ſuumq; iuſiurandum per ſuum dictatorem
ſuoſq; ſacerdotes peregerunt:Ancus autem Martius numme Pom-
pilii ex filia nepos equitate ac religione aui perſimilis qui latinos bel
lo domuit ;ius foeciale quo:legati ad res repetendas uterentur:ab
equiculis tranſtulit quod prius heſus fertur excogitaſſe patris pa-
trati uſus eodem tempore quo foecialis apud Ro. prodiit;Nam et
ī feriēdis a foecialibus foederibus patrispatrati opera auctoritaſq;
exigebatur;legatus igitur idemq; patriſpatratus ubi ad fines eorū
uenit unde res repetuntur;Capite uellato filo lanę uelamen eſt;audi
iupiter inquit Audite fines cuiuſq; gentis ſunt numina audiant fas;
Ego ſum publicus nuntius populi Ro.iuſte pieq; legatus uenio uer-
bisq; meis fides ſit;Peragit;deinde poſtulata inde iouē teſtē facit;
Si ego īiuſte īpieq; illo homines illaſq; res dedier populo Ro.mihiq;
expoſco tum patrię compotem nunq̄ me ſinas eſſe;hęc quom finiit
ſupraſcandit. Hęc quicunq; primus uir ei obuius fuerit hæc por-
tam ingrediēs hæc forum ingreſſus paucis uerbis carminis con-
cipiēdiq; iuſiurandi mutatis peragit Si non deduntur quę expo-
ſcit diebus tribus & trigīta tot enim ſolēnes ſunt pactis bellum ita

Belli indicendi aut feriendi foederis ratio

Ancus Martius

indicit: Audi iupiter & tu Iuno Quirine: Diiq; omnes cęleſtes: uoſq; terreſtres uoſq; inferni audite; Ego uos teſtor populum illũ qui cunq; eſt nominat iniuſtum eſſe: neq; ius perſoluere: Sed de iſtis rebus in patria maiores natu conſulemus quo pacto ius noſtrum adipiſcamur; Quom is nuntius Romam ad conſulẽ dum rediit con feſtim rex ex his ferme uerbis patres conſulebat quarum rerum liti um cauſarum cõdixit paterpatratus po. Ro. quiritiũ patripatrato pri ſcorum latinorum. hominibuſq; priſcis latiniſ quas res dari fieri; ſol, ui oportuit quas res non dederunt nec ſoluerunt; nec fecerunt: Dic inquit ei qui primum ſententiam rogabat; Quid cenſes: Tum ille puro pioq; duello quęrẽdas cenſeo itaq; conſentio: conſiſtoq; indeq; ordine alii rogabantur; Quandoq; pars maior eo℞ qui aderant; in eandem ſententiam ibat: bellum erat conſenſu fieri ſolitum: ut foeci alis haſtam feratam: aut ſudem pręuſtam ad fines eorum ferret: et non minus tribus puberibus pręſentibus diceret: ꝙ populi priſco rum latinorum; hominesue priſci latini aduerſus populum roma num quiritium fecerunt deliquerunt ꝙ populus romanus quiritium bellum cum priſcis latinis iuſſit eſſe Senatuſue po. ro. Quiritiũ fece runt deliquerunt ꝙ populus ro. quiritium cenſuit: conſenſit: conſci uit ut bellum cum priſcis latinis fieret ob eam rem; Ego populusq; ro. populis priſcorum latinorum; hominibuſq; priſcis latinis bellũ indico; fatioq; id ubi clara uoce denuntiaſſet: quam clarigationem quaſi claram actionem ueteres dixere. haſtam in fines eorum emitte, bat quę ſic deniq; miſſa belli prĩcipium erat; quod nec diſſimulaſſe uiſus eſt Maro; Quom inquit Et iaculum torqueus emittit in auras principium pugnę erat: Et ante bellonę templum bellica columnę id nomen eſt; ſupra quam haſtam etiam iaciebant bellum indicturi Ouidius in faſtis; Proſpicit a tergo ſummum breuis area circum Eſt ubi non paruę parua columna notę: Hinc ſolet haſta manu belli pręnũtia mitti In regem et gẽtes quom placet arma capi Hoc itaq; tum modo repetitę primum res a romanis; ac bellum ĩdictum; moreq; eum poſteri et ſi abſoluerit acceperunt.

Clarigatio.

Elebres deinde auctores hademus quę uel ui uel arte exco, gitari ac machinari poſſunt ad capiendum opprimẽdumq; hoſtem nutu deorum et auſpicio fieri ſolere; ut his propitiis

et auctoribus ars efficatior eſſet; ſimili modo in oppugnationibus
urbium ante omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum
conſtat in cuius tutela id oppidum ſit promittiq; illi eũdem aut am-
pliorem honorem apud romanos cultumue: Quod haud aliter urbẽ
capi poſſe non crederent; aut etiam ſi poſſe nephas exiſtimarent de-
os habere captiuos: Propterea durauit in põtificum diſciplina q̃diu
id ſacrum conſtatq; ideo occultum et multis ſęculis ignotum urbis
latinum nomen tutelariſue dei: Sed dei quidẽ nomen nonnullis anti
quorum inter ſe diſſidentium libris inſitum eſt: Alii enim Iouem
crediderunt: alii lunam alii opem conſciniam: et horum quidem fi-
des firmior uidetur quibuſdam; Sunt qui Angeronam inter antiquiſ-
ſimas ſane religiones huius deę ſacellum colitur: cui ſacrificatur
ante diem. xii. Kll. Ianuarias: quę diua pręſul ſilentii ipſius pręnexo
ore: digitoq; ad id admoto ſimulacrum habet quod ſilentium denũ
tiat: ipſius deinde uerum urbis nomen et unde deductum ſit: inter
doctiſſimos non ſatis conſtat: ut enim Varroni placet & Liuio: Poti-
tus imperio Romulus: ſiue Remus condita urbs eſt; et conditoris ſui
appellatione nominata: Alii ſunt qui uideri uelint romę uocabulũ
ab Euandro primum datum quom oppidum; ubi ſita nunc urbs eſt
ibi offendiſſet: ꝙ extructum antea latino nomine ualentia dicebatur
Cuius uocabulum archades uertente in gręcum iuxta prioris uerbi
ſignificationẽ Rhomen pro ualẽtia uocauere; Heraclidi placet Tro-
ia capta quoſdam ex Achiuis ĩ ea loca per tyberim deueniſſe; deĩde
ſuadente Roma nobiliſſima captiuarũ quę his comes erat; incenſis
nauibus poſuiſſe ſedes; ſtruxiſſe moenia: et oppidum ab eius nomĩe
uocauiſſe; Agathocles ſcribit romam nõ captiuam fuiſſe: Sed Aſca
nio natam ænee neptem eiuſce denominationis cauſam extitiſſe tra-
dit et romę nomẽ uerum uetitum tamen publicari; quo minus annũ-
tiarentur Cerimoniarum archana: neq; ꝙ ſæpe aduerſus urbes ho-
ſtium feciſſe ſe nouerant; Idem ipſi quoq; hoſtili euocatiõe paterẽt
Sed uidendum ne quod nonnulli male exiſtimauerunt; noſ quoq; cõ
fundat opinantes uno carmĩe et euocari ex urbe aliqua deos; et ipſã
deuotam fieri ciuitatem; Eſt autem carmen huiuſmodi quo dii euocã
tur quom oppugnatione aliqua ciuitas cingitur; Si deus ſi dea eſt
cui populus ciuitaſq; carthaginenſis eſt in tutela teq; maxime qui
urbis huius populiq; tutelam recepiſti pręcor ueneroq; ueniamq;
a uobis peto ut uos populum ciuitatemq; carthaginẽſium deſeratis

loca:templa:ſacra:urbem eorum relinquatis abſq; his abeatis:eiq; populo ciuitati metum:formidinem:obliuionem iniiciatis proditiq; Romam ad me meoſq; ueniatis:noſtraq; uobis loca:templa:ſacra urbs acceptiora:probatioraq; ſint:mihi quoq; populoq; Ro.militi, buſq; meis prępoſiti ſitis ut ſciamus intelligamuſq; Si ita feceritis noueo uobis templa ludoſq; facturum:in eadem uerba hoſtias fieri oportet:auctoritatemq; uideri extorum:ut ea promittant futura:ur, bes uero exercituſq; numinibus iam euocatis his uerbis ſic deuouē, tur:Dis paterue Iouis manes ſiue quo alio nomine fas eſt nominare oro ut omnes illam urbem carthaginem exercitumq; quem ego me ſentio dicere fuga:formidine:terrore compleatis:quiq; aduerſus le, giones:exercitumq; noſtrum arma telaq; ferent:uti uos eum exercitū eos hoſtes:eoſq; homines urbes agroſq; eorum et qui in his locis re, gionibuſq; agris:urbibuſq; habitant abducatis:lumine ſupero priue tis:exercitumq; hoſtium:urbes:agrosq; eorum:quos me ſentio dicere uti uos eas urbes:agroſq; capita:ętateſq; eorū deuotas:cōſecrataſq; habeatis ollis legibus quibus quandoq; ſunt maxime hoſtes deuoti eoſq; ego uicarios pro mea fide:magiſtratuq; meo po. Ro.exerciti, bus:legionibusq; Do:Deuoueo:ut me meamq; fidem imperiumq; le giones:exercitumq; noſtrum qui in his rebus gerendis ſunt bene ſal uos nos iri ſinetis eſſe:Si hęc ita faxitis:ut ego ſciam ſentiam intel ligamq; tum quiſquiſ uotum hoc faxit ut ubi faxit recte factum eſto Quibus atris tellus mater teq; Iupiter obteſtor quom tellurem di, cit manibus terram tangit quom Iouem dicit manus ad celum tol, lit quom uotum recipere dicit manibus pectus tangit hęc eſt euo, cationis deuotioniſq; forma.ex libro rerum reconditarum.v.ſamo, nici ſerani utrunq; carmen hoc continentis.Quod etiam ille in cuiuſ dam furii uetuſtiſſimo libro ſe repperiſſe profeſſus eſt:Liuius autē libro octauo ab urbe cōdita.Trepidationem detii conſulis ſe deuo uentis aliam deuotionis formam his uerbis expreſſit:Agedum pon tifex publicus populi Ro.prei uerba quibus me pro legionibus de, uoueam:pontifex eum togam prætextam ſummere iuſſit:et uellato capite manu ſubter togam ad mentum exerta ſuper telum ſubiectū pedibus ſtātem ſic dicere:Iane:Iupiter:Mars:Pater Quirine:Bel lona:lares:diui npuem ſimiles dii īdigetes:Diui quorum eſt pote, ſtas noſtrorum hoſtiumq; Diiq; manes uos pręcor:ueneror:ueniam peto feroq;:ut populo Ro.Quiritium uim uictoriamq; proſperetis:

hoſteſꝗ populi Ro. Quiritium terrore;formidine;morteꝗ afficiatis
ſicut uerbis nuncupaui;ita pro Ro.populo Quiritium exercitu:
legionibus:auxiliis populi Ro. Quirtium legiones:Auxiliaꝗ hoſti
um mecum deis manibus ;telluriꝗ deuoueo Hęc ita præcatus:licto
res ire ad.T.Manlium iubet Matureꝗ collegę ſe deuotū pro exer
citu nuntiare ipſe incinctus:cinctuꝗ gabino:armatus in equum in,
ſiluit; ac ſe in medios hoſtes īmiſit:conſpectus ab utraꝗ acie ali,
quanto anguſtior humano iuſſu ſicut a celo miſſus piaculū omnes
deorum ire qui peſtem a ſuis aduerſam in hoſtes ferret;ita omnis
terror ;pauorꝗ cū illo latus ſigna prima latinorum turbauit:deīde
in totam penitus aciem perſuaſit;euidentiſſimū id fuit:ꝙ quacūꝗ
equo inuectus eſt:ubi haud ſecus q̄ peſtifero ſydere icti pauebant:
ubi uero corruit obrutus telis;inde iam haud dubie conſternatę
cohortes latinorum fugam:ac uaſtitatem late fecerunt illud etiam
adiiciendum uidetur licere Conſuli:dictatoriꝗ et prętori quom le,
giones hoſtium deuouerit non utiꝗ ſe:Sed quom uelit ex legione ro
mana ſcripta ciuem deuouere.

Eque etiam ſermo ille quem de Zaleuci minois lycurgi:
Nummæ aliorumꝗ ſimilium uirorum religione deorū nar,
rant hiſtorię īeptum quicq̄ habet qui ut īfrenes difficilesꝗ
multitudines gubernarent;componerent;caperent:magnaſꝗ rebus
publicis nouitates afferrent:Deorum opinionem cōmenti ſunt;quę
ipſis illis quorum gratia fingebantur ſaluti eſſent:in qua re præter
hos quos modo diximus: nec externorum nec noſtrorum ſimilium
uirorum deſunt exempla;Nanꝗ epaminundas ille thebanus non ali
ter aduerſus lacedęmonios q̄ religione fiduciam ſuorum adiuuandā
cenſuit: e ueſtigio enim arma quæ in templis ornamentis affixa erāt
nocte ſubtraxit;perſuaſitꝗ militibus deos iter ſuum ſequi:et pręliā
tibus ipſis adiumento fore:Pericles athenienſium quoꝗ dux initu
rus prelium quom animaduertiſſet:locum ex quo utraꝗ acies con,
ſpici poterat denſiſſime opacitatis uaſtum alioquin et Diti patri
ſacrum ingentis illic ſtaturę hominem altiſſimis Cothurnis.et ueſte
purpurea uenerabilem in curru conſtituit;Qui dato pugnę ſigno
proueheretur et uoce periclem nomine appellans cohortaretur eū
diceretꝗ deos atheniēſes adeſſe;quare ſubito demiſſis ac cōſternatis

animis hōſtes in.fugam uerſi ſunt:Thimolion Corinthius magnus etiam omnium iudicio uir:et dux humanarum rerum:nihil quod fau ſtum:foelix:fortunatumq; eſſet:ſine.deorum numine geri poſſe pu tabat:Proinde ſuę domi ſacellum conſtituerat:idq; ſanctiſſime cole bat:ad hanc quam:hominis excellentem probitatem et religionem mirabiles acceſſerāt caſus:Nam prelia maxima natali ſuo die fecit omnia quo factū eſt..ut eius diem natalem feſtum haberet uniuerſa ſicilia:Syrus quiſpiam nomine Eunus:fanatico furore ſimulato:dū Syrię deę comas iactaret ad libertatem et arma ſeruos quaſi numi- num imperio concitauit:idq; ut diuinitus fieri probaret:in ore abdi- ta nuce:quam ſulphure:et igne ſtipauerat leniter inſpirans flāmam inter uerba fundebat hoc miraculum primo.IIM.ex obulis mox iure belli refractis ergaſtulis.Lx.amplius milium fecit exercitum regiis ne quid malis deeſſet:decoratus inſignibus:caſtella uicos:op- pidaq; miſerabili direptione uaſtauit:Vtq; ad noſtros unde paulu- lum diſceſſit redeat oratio:Scipio maior clariſſimum hac in re pre- cæteris ſibi locum uendicat:Quippe qui ab adoleſcentia ſupra quā credi poſſet mira quadam arte in oſtentationem uirtutis ac ſancti- monię inſtructus erat:Pręcrebuerat enim fama ſeu conſulto ſeu te mere incertum non humana:Sed diuina eum ſtirpe progenitum:Cui quidem in tali re uſu euenit:et fabularum ambages aderant uiſum ſerpentem inſuetę magnitudinis in lecto matris ſibi infanti draco- nem circunfuſum:nihil nocuiſſe:multa id genus uulguſ indoctum motura:hanc de ſe opinionem hominum tali ingenio nutriuit:ut de origine quidem ſua nihil ſponte loqueretur:et interrogatus an uera eſſent quę paſſim ferebantur nec affirmaret.ne quam exinde uanita tis notam incurreret:nec negaret quod credi ab omnibus gratu- labatur:hac taciturnitate plus aſſecutus:q̄ ſi palam Iouis ſe filium prædicaſſet:Addidit etiam aliud religionis genus per ſingulos di- es anteq̄ quicq̄ publici:priuatiq; muneris ageret:in capitoliū aſcē- dens:cellam Iouis ſolus intrabat ibiq; aliq̄diu perſtans:uelutt diui- no colloquio frueretur:uulgo perſuaſerat inde ſpei plenus ad geren das res digrediebatur:idq; in multis bellis repletis ſuperſtitione: ac ſæpe militum animis quaſi e cælo promiſſis proſperis euentibus ad uictoriam eos contuliſſe certum eſt:L.Sylla quo paratiorem mi litem ad pugnandum haberet prędici ſibi a diis futura ſimulauit Poſtremo etiam in conſpectu exercitus priuſq̄ in aciem deſcēderet:

Signum amplitudinis:quod delphis ſubſtulerat orabat;petebatq; promiſſam uictoriam maturaret.C.Marius mulierem quandam Syram nomine Martam habuit:uaticinii ut dicebatur:gnaram quam lecticæ incubantem compoſite ornateq; circunducebat:et aqua ſe dimicationum euentum prædiſcere inſimulabat:Q.Sertorius cum barbaro et rationis et conſilii exercitu in religionem tamen prono uteretur:Ceruam candidi coloris per luſitaniam ducebat:tanq̃ donum id eſſet dianę ſibi tranſmiſſum et ab ea quæ agenda queue uitanda erant pernoſcere ſe aſſeuerabat nam quotiens hoſtium copias fines ingreſſos aut oppidum aliquod coepiſſe occulte perſenſerat in ſomnis ſibi dictum a cerua inſimulabat ut ſuas in armis haberet: Rurſus uero ſi uictoria aliqua ducum ſuorũ deferebatur:occultato nuntio ceruam coronabat:ſibiq; ab ea quoq; fauſte nuntiatum:et ob id diiſupplicandum eſſe dicebat quaſi aliquid foeliciter geſtũ audituros hac ratione illos ſibi magis:ac magis parere compellebat ueluti non hominis alienigenę:Sed dei conſiliis ac religione ſũma ducerentur:Poſt hos deniq; intueri ſi libet.M.Furium Camillum uirum religione pace ac bello uere unicum Cæteroſq; Romanorum et exterrarum gentium illuſtres ab ętatis noſtrę memoria remotos: maximarum profecto uictoriarum:et optatæ glorię compotes fuiſſe eos ſemper inuenies:qui res præceteris exactiſſimo deorum cultu: auſpicioq; geſſiſſent.

Sque etiam adeo religioſa res militia fuit:ut non niſi ſacramento fieret miles et qui miles non eſſet ei militare munus obire non liceret cuius rei fidẽ ſi quęris:ĩ primo offi.libro M.T.Cicero opulentiſſimus teſtis eſt Pompilius inquit Imperator tenebat prouintiam in cuius exercitu catonis filius tyro militauit Quom autem pompilio uideretur unam dimittere legionem catonis quoq; filium qui in eadem legione militabat:dimiſit Sed quom amore pugnandi in exercitu remanſiſſet:Cato ad Pompilum ſcripſit:ut ſi eum pateretur ĩ exercitu remanere:ſecundo obligaret militię ſacramento:quia priore amiſſo iure cum hoſtibus pugnare non poterat:M.quoq; catonis ſenis ad M.filium extat epiſtola:in qua ſcribit ſe audiſſe eum dimiſſum eſſe a conſule quom in macedonica bello perſico miles eſſet:monet igitur ut caueat ne pręlium ineat:

negat enim iuseſſe cum hoſte pugnare quaſi miles non ſit ecce q̄
uir ſapientiſſimus milite non credebat niſi eum qui ſacramento ad
militiam eſſet adactus.

Quado ex uoluntario int[er] ipſos federe militare ſacra[mentum] [illegible] ad tribunos ac legiti[mo] iuſiurandi adactione[m] tra[n]ſlatu[m] eſt quidq[ue] iurarent ſe facturos

Vcio etiā Flac.et C.Varrone coss.milites primo iureiurādo
facti ſunt antea enim ſacramento tantum modo a tribunis
rogabantur:ipſiq̧ inter ſe coniurabant ducis aut tribuni
parere edicto militiam non deſerere:ſtrenue pugnare:defendere ſi-
gna:non uitare mortem:tenere pugnando locum:eundemq̧ intereun
dum ſeruare:ſuecurrere feſſis:protegere ſaucios:die īſcripto adeſſe
et citanti Imperatori reſpondere:quod et Liuium xxii.ab urbe cō-
dita minime præterit:Delectum inquit profecto coss.paucos mo-
rati dies dum ſotii ab nomine latino uenirēt:nunq̄ quod ante factū
erat iureiurando a tribunis militum adacti milites iuſſu coss:con-
uenturos neq̧ in iuſſu abituros:nam ad eam diem nihil præter iu-
ramentum fuerat:et ubi ad decuriatum et centuriatum conueniſſēt:
ſua uoluntate ipſi se equites decuriati centuriati pedites coniura-
bant ſeſe fugę:atq̧ formidinis cauſa non abituros neq̧ ex ordine nō
receſſuros:niſi teli ſummendi:aut petendi aut hoſtis feriendi:aut ci
uis ſeruandi cauſa:id ex uoluntario inter ipſos foedere ad tribunos:
ac legitimam iuriſiurandi ad actionem tranſlatum.

Tribuni militari iuſiurando quem debeat antiquis fiat [illegible]

Incius uero de re militari quom delectus antiquis fieret:&
milites ſciberentut iuſiurandum eos tribunus militum adi-
gebat in uerba hęc in magiſtratu uerba.C.Lelii C.F.cos.
L.Cornelii.P.F.cos ī exereitu decēq̧ milia paſſuū prope:furtū no
facies dolo malo ſolus:neq̧ cū pluribus pluris nūmi argētei in dies
ſingulos extraq̧ haſtam haſtile pompabulum:utrem folem:faculam
Si quid ibi inueneris ſuſtulerisue quod tuum non erit:quod pluris
argentei nummi erit,uti tu ad.C.Lelium.C.F.cos.L.ue Cornelium
P.F.cos Siue ad quem utrum eorum iuſſerit:proferes:aut profite-
bere in triduo proximo quicquid inueneris ſuſtulerisue:in dolo malo
aut domino ſub ciuium id cenſebis:reddes uti quod recte factum
eſſe uoles:militibus autem ſcriptis tempus pręfiniebatur quo die

adeſſent et ut citanti couſuli reſponderent Deinde ita cōcipiebatur iuſiurādum ut adeſſet his additis exceptionibus:niſi haruncę aliqua cauſa erit funus familiare:ferię uindemiales quę non eius rei cauſa ī eum diem collatę ſunt:quo is eo die minus ibi eſſet morbus ſonticus;auſpiciumue quod ſine piaculo pręterire non licet. ſacrificiumue anniuerſarium:quod recte fieri non poſſet:niſi ipſo die:Si harunce aliqua cauſa erit tum poſtridie licebit;quom autem miles die quæ pędicta erat aberat neqꝫ excuſatus erat;Cæterum īfrequēs dabatur;iurabant autem milites teſte Liuio per Iouem martemqꝫ.

Mperium autem belli habentes apud ueteres de controuerſiis iudicabant;atqꝫ hoc alii iureiurando:alii ſine:Erat autem illis iuſiurandum per ſceptri eleuationem:ut Ariſtoteles auctor ē: et hęc de militaris;ac Imperatorii forma iuramenti dicta ſint.

Vom autem duo ſint quæ militem efficiunt;delectus ſcilicet et ſacramētum:De ſacramētoqꝫ dictum ſatis ſuperqꝫ ſit:de altero nobis diſſerendum ſupereſt;In hoc itaqꝫ militum delectu:primo cuius gentis ſint ipſius deinde regionis ſpectāda natura quom et uario et diuerſo terrarum ſitu cęliqꝫ aſpectu et facies hominum et uoces et colores et corporum lineamenta et qualitates animorumqꝫ diuerſitates prodeant nec dubium ſit effeminari animos;locorum amenitate nimia aliquidqꝫ ad dandū animis uigorem corrumpendumqꝫ poſſe regionem; Hinc enim ęgyptios eſſe ſuapte natura leues;uentoſos:pendulos;furibundos;iactantes:iniurioſos;nouarum rerum cupidos;et ad omnia fame momenta uolitantes:Romanos graues.Cręcos ſuperbos auaros;et leues expeditiore ingenio:Athenienſes callidos;Poenos et uerſipelles insensatos;Galathas;et ſi.Diodoro credimus Molles;minaces:detractores:opinio neqꝫ inflatos:acutos ingenio;et a doctrina minime alienos mobiles; et īfidos Numidas.Seres.Perſas et Alobroges horridos hiſpanos furētes Cymbros animoſos Germanos et feroces procero corpore animoq̄ magno magiſq̄ firmo:Gallos quorum.Iulio Cel.belli gallici libro tertio auctore ut ad bella ſuſcipienda alacer .non ſolum Sed promptus eſt animus Sic mollis ac minime reſiſtens ad calamitates

perferendas mens eorum eſt :utꝙ inquit Romanę pater hiſtorię hoꝝ
etiam quidem corpora intollerantiſſima laboris atꝙ ęſtus fluere :
primaꝙ eorū eſſe prælia pluſq̃ uiroꝝ :poſtrema minus q̃ foeminaꝝ
iamꝙ cognitum eſt. Si primum impetum quem feruido ingenio et
ceca ira effundunt ſuſtinueris fluunt ſudore et laſſitudine membra
labant arma mollia corpora ; molles ubi ira conſedit animos ;Sol pul
uis:ſitis;ut ferrum non admoueas proſternunt ;Quid de nonnullis
aſię partibus frigia chariaꝙ dixerim ;nonne ſi Ciceroni credimus ;&
ueteri prouerbio friges plagis fieri ſolere meliores ;Quid de tota cha
ria ;nonne prouerbio etiam increbuit Si quid cum periculo experiri
uelis in charia potiſſimum id eſſe faciendum: quid porro de creten
ſibus dicam :quos epimenidis poetæ ſententia quā poſtea Callima
cus uſurpauit: et mēdaces et malas beſtias :et uentre pigros ſemper
fuiſſe conſtat: Deniꝙ qui proximi ſunt ad axem meridianum ;ſub
iectiꝙ ſolis curſui uel ad orientis plagas uergunt breuioribus corpo
ribus ſunt ob cæliꝙ tenuitatem ex acuto feruore ad conſiliorum
bellicorum cogitationes incredibili ſolertia expeditius celeriusꝙ q̃
cęteri mouentur ;atꝙ ingenii et artis plurimum ita et animi parum
habent propter ſanguinis enim exiguitatem ſolis calore exhauſtam
ferro reſiſtere formidoloſiores ſīt ;Cōſequēs ē Lucanus ;Quicq̄d ad
eoos tractus mūdiꝙ : tēperē labit̄ emollit gentes clemētia cęli Illic
et laſſas ueſtes ;et fluxa uirorum uelamenta uides. Sub ſeptentrio-
nibus autem quę nutriuntur gentes ac nationes immanibus corpo
ribus et ſanguine plurimo ab humoris plenitudine et craſſitudine
cæli perfuſi hebetes ac tardas ut habent mentes ita et animo qui
dem magno ſunt et elato :Proinde ad armoꝝ uehemētiam procliuio-
res ſunt ;Sanguinis enim copia ſine timore in ferrum ruunt et uul
nera Quod ſi in dubium cuipiam forte ueniat ardentiſſimus duobus
in locis teſtis Lucanus accedit ;ī altero quidem his uerbis ;Certe po
puli quos deſpicit arctos foelices errore ſuo quos ille timorum ma-
ximus haud urget lęti metus inde ruendi in ferrum mens prona
uiris animęꝙ capaces mortis et ignauum eſt rediturę parcere uitę
is in altero Omnis in arctois populus quicunꝙ pruinis Naſcitur in
domitus bellis et martis amator Alpina etiā corpora humecto cęlo
educata ſimile quidpiam niuibus ſuis habent ſuoꝙ ſimillima cælo
utuntur ;ut ait poeta Quum enim mox pugna incaluerint ſtatim in
ſudorē eūt et leui motu quaſi ſudore laxātur Quum igit̄ acutiores

et ad motum proniores efficiat calidus aer hominum mentes: refrigeratus autem contra tardiores; Quod pigrum contractūqꝫ eſt frigus ut in ſerpentibus eſt uidere quę ſolis incendio ex ploſa humoris refrigeratione curſu: et corporum dimicatione mouentur acerrime; hyberno autem tempore ab humectatione cęli refrigerate īmobiles propemodum fiunt atqꝫ ſtupētes: ex his itaqꝫ qui mediam quādam locorum regionumqꝫ qualitatem ab origine nacti erūt eligentur ꝙ utriuſqꝫ naturę participes ſint: ad cedem mortiſqꝫ contēptum ad intelligentiam uigoremqꝫ animi dimicationibus impartiendum idonei Adde ꝙ ſalubris hęc utrinqꝫ mixtura ad omnes actus: ritus mores; ſenſus fecunda efficit ingenia imperii omnis totiusqꝫ naturę capacia: ut italorum omnium qui contra barbarorum uirtutes forti manu conſiliis uero contra meridianorum cogitationes orbis terrarū imperio potitiſ inuictas et immortales laudes conſecuti ſunt; Quas etiam inter hos ut facile conſequamur adhibendi erunt prędstanti īgenio uiri militaris diſciplinæ gnari; quos ſumma cura et diligentia niti decet ne quis militum ętate minor aut q̄ uirtus poſcat aut maior q̄ patiatur humanitas contra morem ueterem deligatur ętatis autem. huiuſmodi initium ad finem Tubero in hiſtoriarum primo ſcripſit. Seruium Tullum prudentiſſimum Ro. populi regem a xvii. ad annum uſqꝫ quadrageſimum ſextū milites ſcripſiſſe; ꝙ idoneos tūc eſſe populos Ro. arbitraretur; Similiter ſenatum triumuiros binos creaſſe in hoc militum delectu ſolitum accepimus; alteros qui citra: alteros qui ultra quinquageſimum lapidem in plateis foris et conciliabulis omnem copiam ingenuorum inſpicerent; et ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere uiderentur etiam ſi nondum militari ętate eſſent; milites facerent tribuni plebis ſi his uideretur ad populum ferrent ut qui minores ſeptem et decem annis ſacramento dixiſſent: his proinde ſtipendia procederent; ac ſi ſeptem et decem annorum aut maiores milites facti eſſent; Nec aliter dictator ex auctoritate patrum dictus Iunius et. T. Sempronius magiſter equitum delectu edicto Iuniores ab annis decem et ſeptem et quoſdam prętextatos ſcripſere .iiii. ex his legiones et mile equites efficientes Macedonum regum Philippus primo ac mox Alexander non prætextatos et impuberes nec ſpectati Roboris iuuenes tantum Sed ueteranos etiam qui ſuperiori tempore ſæpe ac diu in caſtris uerſati eſſent ad exercitum deligendos cenſuit quoſqꝫ non tam milites; q̄ in

Italorum laus.

Mos eligendorum militum apud Romanos

Iunius & T Sempronius

Philippus macedo
Alexander eius filius

militum pręfectos et tribunos uirtutis ac ueneratione et ſapientiæ
magnitudine delectos iure diceres;Proceritatem ſũt deinde qui in
hoc delectu ſpectari debere maxime putent:Fortitudinem nanqꝫ et
uirium magnitudinem conſiſtere:quemadmodum formę pulchritu,
dinem in magno corpore aiunt;Non abre igitur delectori ſuo Pyr,
rhum dixiſſe ferunt tu grandes elige ego eos fortes reddam;Nec
multum id tamen refert Si cętera probitatis ĩſignia coeant;proce,
ri ne ſint an ſtatura breuiore;Pręſtat enim uirium q̃ ſtaturę rationẽ
habere unde equites Ro.binum fuiſſe cubitorum;clari nec deſunt
auctores ut.C.Marium quom facultatem;haberet deligẽdi exercitus
ex duobus qui ſub Rutilio;quiqꝫ ſub Metello ac poſtea ſub ſe ipſo
meruerant Rutilianum quempiam minorem quoniam certioris diſci
plinę arbitrabatur militẽ pręoptaſſe;Idem Marius declaratus cos.
militum agens delectum;capite cenſos militię aſcripſit;quod genus
hominũ ab imperatoribus cęteris antea nunq̃ receptum fuerat: Ar,
ma enim ueteres illi non niſi cum ingenuis hominibus cuiuſdamqꝫ
cenſus:et benemeritis partiri ſoliti ſunt;Iudicantes cẽſum ad res
bene gerẽdas ut pignus eſſe;Id autẽ ab.C.Mario pręter legem;
moremqꝫ maiorum;alii per ambitionem conſulis;alii bonorum inopia
factum memorant;ueritus autem poſtea hanc militum electionem
in ſui nominis ſuggillationem uerti poſſe;et ueluti capite cenſum
imperatorem compellari eiuſcemodi militie genus oblitterandũ du,
xit;et q̃q̃ ad hunc uſqꝫ diem capite cenſum militem etiam nobilem
Romana res publica deligendum egre tuliſſet;cęlis tamẽ ſeruilibus
et paſtorum caſulis mancipiorum ut ita dixerim colluuionem quẽ
dam deligere;et tanq̃ ualidiſſimum robur legionibus ſuis adiicere
coacta eſt;Bello etiam punico ſecundo quom deeſſent qui ſcribe,
rentur;Serui ꝓ dominis pugnaturos ſe policiti;ĩ ciuitatem recepti
ſunt;et uolones quia ſponte hec uoluerunt appellari;eiuſdem etiam
belli punici tempore in foelicibus quibuſdam pręliorum ſucceſſi,
bus confectis:ĩminutisqꝫ Romanorũ legionibus;Senatus cenſuit:
ut publice ſerui emerentur;proinde quattuor et uigintimilia ſeruo,
rum empta fuiſſe conſtat;hoſqꝫ iureiurando adactos fortiter Stre,
nueqꝫ quoad poeni uexarent italiam laturos arma in caſtra tranſmi,
ſit Ad Cannas quoqꝫ uictis Romanis ſimilem formam noui delectus
inopia liberorũ capitũ;ac neceſſitas dedit octomilia nanqꝫ iuuenũ
ualli dorum ex ſeruitiis prius ſciſcitãtes ſingulos uellẽt ne militare

empta publice armauerunt;quomqꝫ ſex milia Romanorum quę ĩ ca
ſtris hannibalis captiua erant minoris redimi poſſent;maluit ſe res
publica ſeruis intanta tempeſtate cõmittere:In qua et prętextato
rum plurimos arma tuliſſe et abdictorũ et ultimo ſupplicio plectẽ
dorum ſexmil.etiam conſcripta fuiſſe memorant.Sed poſt calami-
tatem apud tranſimenum nocte cladis acceptam;libertini quoqꝫ ĩ
ſacramentum uocati ſunt bello ſotiali cohortum xiiM.ex libertinis
cõſcriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit aduerſus gallos
L.furio duce quom latini qui a romaĩs ſubiugati erant milites prę
ſtare nollent ex romanis tantum tyrones delecti ſunt factęqꝫ legio
nes decem Qui modus Lx.uel eo amplius armatorum milia paruis
adhuc rebus romanis efficiebat Cęſarem quom milites in amiſſorũ
locum ſubſtitueret ſeruos quoqꝫ ab amicis accepiſſe:et eorum forti
opera uſum eſſe comperimus:Cęſar Auguſtus in germania et illi-
rico cohortes libertinorum complures legit;quas uoluntarias appel-
lauit:Ac me putes hęc tantum contigiſſe reipu.noſtrę Boriſtenide
oppugnante Zopyrione ſeruis liberatis dataqꝫ ciuitate peregrinis
et factis tabulis nouis hoſtem ſuſtinere potuerunt:Cleomenes la-
cedęmonius quom mile quingenti ſoli lacedęmonii;qui arma ferre
poſſent ſuperfuiſſent:Ex ſeruis manumiſſis bellatorum nouem milia
conſcripſit:Athenienſes conſumptis publicis opibus:ſeruis liber
tatẽ dederũt:Cato quoqꝫ Cenſorius eo item milite quiſquis ille eſſet
ſibi opus non eſſe aiebat:qui ut intereundum manus ita interpu-
gnandum pedes agitaret quiqꝫ in ſtertendoq̃ hoſtibus in clamando
longius ſentiretur Rurſus hic ſe iuuenibus dicebat magis oblectari
qui rubeſcerent q̃ qui palore perfunderentur:Idem in pinguem quẽ
dam acerbe maledictis inuectus eſt.Quibus enĩ ĩ rebus huiuſmodi
corpus ciuitati fructuoſum fore putas;interrogauit cuius inter gut
tur et inguem cuncta ſub uentris ditione poſita eſſent:Neqꝫ aliter
magnis atqꝫ prępinguibus dux ille thebanus epaminundas infeſtũ
ſe prębebat quippe qui et talem quempiam ammouit exercitu;ĩqui
ens uix tribus quattuorue clipeis tegi eius uentrem;cuius magnitu
dine ſuam ipſius mẽtulam ne uidere quidem poſſet:Nimis ſimiliter
pingui homini;et corpulento militi cenſores quondam equos adi-
mere ſolitos legimus:minus idoneum ſcilicet ratos eſſe eum tanti
corporis pondere ad equitis munus obeundum:Cęſar militem neqꝫ
a morum urbanitate;neqꝫ a formæ dignitate;neque ab externorum

bonorum copia Sed a uiribus corporis tantum deligendum probat:
maiores ſuos credo ſecutus; uera enim illa Romuli proles agris; uil,
liſq; exercitata: ut firmiſſimis per ualida corporibus Sic ad militiam
quom opus eſſet ſemper Fortiſſimos uiros et Milites ſtrenuiſſimos
ex ruſtica plebe diligens prępoſuit urbanę utq; omnem uillam; ortũ
ueteres appellabant; ꝙ ibi qui arma capere poſſent orirentur: Sic
finitis quoq; bellorum operibus augendæ reipu. cauſa urbes inſtitu
erunt: Quas uictoribus militibus pro eorum meritis aſſignarent;
et ab incolendo colonos appellauere: hinc etiam ciuitates a maio,
ribus ciuitatibus ueluti populorum examinibus conditę coloniæ
nuncupantur. Sic Iulius Cęſar militem a colendo rure deductum
intra ſtipendiaria merita detinuit: ueteranoſq; in colonias dimiſit: Di
uus eque Augu. exercitus qui ſub Antonio aut lepido militauerant
pariter et ſuorum legionum milites colonos fecit alios in italia alios
in prouintiis quibuſdam delectis hoſtium ciuitatibus nouas urbes
conſtituit quoſdam a ueteribus oppidis deduxit et colonos nomina
uit; illas quoq; urbes que delectę a regibus aut dictatoribus fuerant
quaſq; ciuilium bellorum interuentus exhauſerat: dato iterum colo
nie nomine numero ciuium ampliauit romana quoq; reſpu. quom
neceſſaria admodum eſſet militia in urbe ad uim ui hoſtium pro,
pellendam uixq; fieri poſſet. quo idem ſemper militię munus obirẽt
rem ut omnibus conducibilẽ in urbe retinuit munus autem huiuſ,
modi pro cuiuſq; hominis condictione intercapedine; ac uiciſſitudīe
quadam uariauit Quapropter et agricola quom uiciſſitudo et rei
pu. neceſſitas aderat Relictis agris ad arma proficiſcebatur: ommiſ
ſoq; agricolationis artificio quaſi alius factus militabat rurſuſq; ad
artificiũ redibat non ut miles uel belli dux: Sed ut artifex nec erat
illis pudor depoſitis armis anguſtia rei familiaris coactis agreſtem
uitam repetere; ea nanq; ętate ciuitatis proceres in agris uerſabãt:
et quom conſilium publicum fieri ſolitum erat a uilis accerſabãtur
in ſenatum; quod uſq; adeo uerum eſſe conſtat: ut Attilium Seranũ
imperium populi Ro. ſuſcepturum dati honores ferentem inuene,
rit: unde et cognomentum poſtea aranti etiam illa quattuor ſua iu
gera in uaticano; quę prius prata quintia dicebantur L. Quintio
Cincinato uiator attulit dictaturam: ex qua obſeſſi conſules et exer,
citus liberator depoſitis faſcibus rurſus ad eoſdẽ boues rediit buſſe
quuiſq; denuo factus eſt; C. item Fabricius; et Curius dẽtatus; alter

Villã Veteres / hortum appellabant

Coloni vn

Colonie

Attilius Seranus

prata quintia.

L. Quintius Cincinatus

C fabricius

Curius dentatus

Pyrrho finibus italię pulſo domitis Alter Sabinis non minori induſtria agros coluit: q̄ ſtrenue ac fortiter armis hoſtes quęſiuit Nec aliud de. M. Furio Camillo: multiſqꝫ aliis romani generis memorabilibus ducibus ad hoc ſemper duplex ſtudium uel defendendi: uel colendi patrios quęſitosue fines ĩcumbentibus coniectari licet teſte Lucano quom ĩquit: Paupertas fugitur: totoqꝫ accerſitur orbe Quo gens queqꝫ perit nunc longos iungere fines Agrorum et quondam duro ſulcata Camilli uomere: Et antiquos Curionum paſſa ligones lõga Sed ignotis extendere rura colonis: Quom diſtinctio honosqꝫ ciuitatis ipſius Non aliũ de eſſet nec prima maiorũ cognomĩa non aliũde .n. Fabios q̄ ab agroꝝ foſſiõe; fodios qdã nõ ĩcelebres primũ dictos putant: mutatiſqꝫ gemĩs litteris: fabios deinde cognomĩatos: uel a fabaꝝ exactiſſimo cultu: Fabioꝝ .n. lentuloꝝ Cice. qꝫ cognominationẽ admittebant: ut qſqꝫ aliquod optime genus ſereret: Sic Iuniorum familiam bubulcum nominarunt: qui bobus utebatur nec ſolum ſemina ac boues: Sed ſcrofam etiam et aſinam uiris non mediocribus Tremulio et principi cornelię gentis Cęteriſqꝫ Corneliis: et Scipionibus cognomenta prębuiſſe non eſt obſcurum: Syluius deniqꝫ a quo omnes albanorũ reges Syluii ſunt uocati: non aliunde q̄ ꝙ Syluis et rure fuerat educatus: hoc ſibi apud latinam gentem nomen aſciuit: et quoniam Ruſticę tribus laudatiſſimę eorum qui rura haberent: urbanę uero in quas tranſferri ignominia eſſet deſidiæ probro: ea porro ratione ut ex agricolis milites deligerentur factum eſſe reor: quoniã minime male cogitãtes: duratis ad omnem malorum tollerãtiam membris et ęſtum: et puluerem: et frigora et niues pati: uada. fluminum traiicere: Celeribuſqꝫ plantis montes ſuperare aptiſſimi ſunt: Adde ꝙ deliciarum omnium ac uoluptatum contemptores iure uidentur: non multifacere oppetere in bello cum tot laboribus tantiſqꝫ malis affecti liberẽtur: Neſcio enim quo pacto fit ut is mortem minns reformidet: qui laute minus uixerit: Neqꝫ tamen inficiandũ reor fortiſſimos ac optimos græcorũ romanorumqꝫ milites cũ laude et dignitate ex urbibus ad militiam fuiſſe delectos uerũ quia hi tũc non ocio: non langore: non deſidia: non luxu non umbris non delitiis: cæteriſqꝫ uoluptatibus infringebantnr pericula ſubire ſoliti ex infamię pudore et glorię cupiditate quales homerus aliquot ex ciuibus etiam facit ut hectorem et Diomedem Ro. reipu. regniqꝫ illius ampliſſimi ſalus ac fundamentum erant:

Noſtrę autem ętatis milites urbani et uerne ſplēdido apparatu un-
cti et nitidi ac urbium illecebris deliniti cum loci diſciplina ſeueri-
or firmet ingenium aptumq; magnis conatibus reddat ſi manus con
ſerere debeāt:quom in leui armatura par; habeant fiducię:in graui
minimum alacritatis:crebro non tam ducibus ſuis conferre ad ui-
ctoriam q̃ hoſtes irritare ad prędam ſolēt:unde et Hannibal quom
apud regem Antiochum profugii cauſa diuertiſſet:facetiſſime cauil
latus eſt:Eaq; cauillatio huiuſmodi fuit:Oſtendebat ei Antiochus
exercitum ingentem:quem bellum populo Ro.facturus comparaue
rat:purpura:inſignibus auri et argenti fortunę apparatibus floren
tem:inducebat etiam falcatos currus:et elephantos cum turribus
equitatumq; cum frenis:monilibus:faleriſq; profulgentem:atq; ubi
rex contemplatione tanti:ac tam ornati exercitus gloriabundus
Hannibalem aſpicit:Putas ne inquit conferri poſſe:ac ſatis eſſe cre-
dis romanis hęc omnia Tum poenus eludens ignauiam ĩbelliamq;
militum eius precioſe armatorum:plane ſatis eſſe credo romanis hęc
omnia:etiam ſi auariſſimi ſunt:nihil prorſus nec tam lepide:nec tā
acerbe dici poterat:Rex enim de numero exercitus ſui:ac de exiſti-
manda equiparatione queſiuerat:Reſpondit Hannibal de pręda:
tanq̃ ad eam huiuſmodi homines expoſiti ſoleant eſſe:Doctus enim
erat poenus horridum militem ferro et armis fretum eſſe debere:non
celatum purpura auro:atq; argento:illumq; inſignium armorum ap-
paratū prędam uerius q̃ arma eſſe:utq; nitentia ante rem:Sic defor
mia inter ſanguinem et uulnera:uirtutēq; eſſe militis decus:et om̄ia
illa uictoriam ſequi et ditem hoſtem q̃uis pauperis uictoris premiū
eſſe:Eos ſi deniq; milites Naſo a militari re ſua ne dum arcet:Sed
eſſe procul tanq̃ peſtem et labem quandam iubet:Quis eos credet
ad robuſtam militiam admittendos:niſi forte cum Dario uel thraſo-
ne potius ad imittationem expugnandæ thaidis lenonū mulierum:
ac ſpadonum agmine cęterorumq; qui miniſtri ſunt uoluptatum:&
ſordidi quæſtus ac uiliſſimarum artium ueneri militiam ſuam deuo
uerit:Marte contempto non contra Hannibalis:Sed Catonis quoq;
ac ueteris militię inſtitutum Quod Lucanus breui quodam pręco-
nio his uerbis expreſſit:Hirtam membra cuius romani more quiritis
incluſiſſe togam:hoc profecto tantus auctor haud quaq̃ extuliſſet:
niſi durioris etiam togę uſus de quiritum conſuetudine proceſſiſſet:
Tales deniq; ex omni genere hominum deligi debent qui non uti

ſamnites uibrent haſtas ante pugnã quibus in pugnãdo nihil utan
tur:Sed qui ipſis quibus præluſerint pugnare poſſint at ualeant.

Vnc quoniam de militum delectu abunde ſatis dictum eſt
equorum ad pugnam deligendorum rationem:et ſigna in-
eamus:per quę militiæ incumbentes excellentis equi notas
intelligant ;ne fallantur empturi:et operam ſimul et impenſam per
dant in ignauo hic probatur natura:moribus:colore:forma:et edu-
cationis loco:Natura probatur ſi hylaris:Si laſciuus:et alacer ſi ĩ
trepidus Si nouę rei haud quãq̃ terretur aſpectu:Ex moribus qui ex
placido et concitato mitiſſimus fit quiq; ex ſumma quiete facile cõ
moueatur uel excitatus feſtinatione non difficili teneatur:hoc eſt ho
noris appetens cum temperantia:ac pudore:promptus:cohortatiõe
ſolum et ratione regatur:Alter e contra improbandus qui ĩtortus
et multiplex:inglorius:et contumax:uix flagello ſtimuliſq; obtẽpe-
ranſ nec habenis:nec uerberibus coerceri poteſt:Sed interequitan-
dum calcitrat ac domitis frenis ne regi poſſit uiolentia equitẽ: auri
gamq; ſuum mordet et in pręceps quo per ſe timuiſſet deſcendere:
perturbat:et rapit:quo fit ut ſi quando hoſtibus obuia ſit eundum
neceſſe ſit equites aut poſtremos in agmine conſequi:aut eorum
malignitate inutiles reddi:Colores inter multiplices eorum mixtas
facies hi duo tantum re uera potiſſimum ſpectandi:Candidus qua-
dam nitenti luce perfuſus ex omni quoq; parte niger intermixtus
Albus deinde nigris punctis ĩteruenientibus:et ſpadix:Glaucusq;
hoc eſt exuperantia:et ſplendore ruboris:quales ſunt fructus palmę
arboris non admodum ſole incocti:unde ſpadici fęnicei nomen eſt:
Forma deligetur:ut ſit arguto:et breui capite et Sicco:pelle prope-
modum oſſibus adherente:Ceruice ardua:et erecta:Auribus breui-
bus:etacutis Oculis magnis et prominentibus nigriſq; ſiue felline
is ideſt quaſi quodam ſplendore perfuſis:Naribus patulis duobus
utrinq; foraminibus quibus auras captare uberius faciliusq; recipro
care animam poſſint:Coma denſa et in dextrum latus protendente:
Pectore lato:uentre ſubſtricto:Paribus:et exiguis teſtibus:rotũdis
clunibus Promiſſa cauda:mollibus altis erectiſq; cruribus:pedi-
buſq; ſiccis:altis:concauis:atq; rotundis:uniuerſo corpore compo-
ſito auriculatim diſtincto grandi ſublimi errecto et in aſpero loco ut

cum ſumma neceſſitas incumbit:legimus fortiſſimum ducum Ma-
rium prouocãti ipſum ad ſingulare certamen Reſpondiſſe ſe ſi mori
uoluiſſet:multociens ſuſpendio potuiſſe:et ſapientem non quærere
pugnam:Sed potius cogitare uictoriam:Ecce uirum glorię cupi-
diſſimum et Romanum diſcernentem quid inter ducis:et militis offi-
cium intereſſet et reputantem ſępius ducem ſine exercitu ſaluũ eua
ſiſſe:q̃ exercitum ſine duce uides inclyte dux Marium declinauiſſe
ſingularem congreſſum:quem nullum ferme militum legimus recu-
ſaſſe:ut eius exemplo diſcas quæ ſunt militis ſpernere:et quæ Im
peratorię maieſtati conducat adimplere:quod ſi te parum mouet ob
ſanguinis ignobilitatem Marius:Audi de gente Cornelia Scipio-
nem non quemlibet Sed illum qui uirtutibus ſuis Affricani cogno-
men adeptus:Hic enim quom a quodam ꝙ parum pugnax foret ar-
gueretur ignauię crimen:lepida reſponſione ſubmouit:Inquit et
enim recolo matrem me Imperatorem peperiſſe:non militem:Me-
tellum quoq; quom multi clamarent:ut ipſe ſingulari certamine cũ
Sertorio prouocante dimicaret:Dux cum duce:et Romanus cũ Ro
mano:detractantem uero pugnam:ut ignauum aſpernabatur:Sed
ipſe Metellus hęc dicentes merito contemnebat:Ducem et enim ut
inquit Theophraſtus non militis:Sed ducis obire mortẽ decet:Nec
te moueat dux pręcelentiſſime SIGISMVNDE:ꝙ Alexandrũ ma
gnum legamus et Imperatoris:et militis impleuiſſe munus:Sed me
mento ꝙ a principe reimil:peritiſſimo:atq; probatiſſimo laudatus
ſit ſolum ꝙ parua manu aduerſus maximos exercitus ſteterit uice-
ritq; et inextremas mundi partes peruenerit pugnans ultra ſpem:
exiſtimationemq; mentium humanarum:Nam ꝙ manu promptus:&
pugnaciſſimus fuerit quom et gregarii militis laus ſit:glorię illi
principi non aſcripſit:tantus iudex ac teſtis:q̃tus Hannibal cum
Scipione conferens fuit:Neq; Katilinam peſſime factionis tibi imi-
tandum proponas uelim de quo Saluſtius ſcriptũ reliquit:Interea
Katilina cum expeditis prima acie uerſari laborãtibus ſuccurrere
integros pro ſauciis accerſere:omnia prouidere Et pręter hec Im-
peratoris officia quod militis eſt ſubdit multum ipſe pugnare:
Sępe hoſtem ferire ſtrenui militis & boni imperatoris officia ſimul
exequebatur: Alia quidem ratio eſt eius quod fieri debet:alia eius
quod ille faciebat Pugnabat.n.deſperatione plenus: Poſt q̃ ut ille
ait:uidet mõtibus atq; copiis hoſtiũ ſeſe clauſũ ĩ urbe res aduerſaſ

neqꝫ fugæ neqꝫ prȩſidii eſſe ſibi ullam ſpem: Optimum factu ratus ĩ tali re fortunam belli tentare ſtatuit: Promittebat enim cũcta ſibi ſi uinceret & deſperabat omnia ſi uis hoſtium præualeret: Nam nec ego uelim te penitus non pugnare: Sed tunc te manum conſerere probo quom de ſumma rerum agetur: Quom cuncta ſicut optimum ducem decet prouideris quom neceſſitas tulerit quom cuipiam ingenti periculo: ut ſȩpe ſoles uideris occurrendum; Audi Craterum Alexandrum ſuum admonentem; Quanta libet ĩquit ille uis omnium gentium conſpiret in nos ĩpleat armis uiriſqꝫ totum orbem; claſſibus mare conſternat; inuſitatas belluas ĩducat: tu non prȩſtabis inuictos et ſubdit; Sed quis deorum hoc macedonię columen accitus diuturnum fore polliceri poteſt: quom tam auide corpus periculis afferas oblitus tot ciuium animas trahere te in caſſum; ac poſt plura quocunqꝫ iuſſeris ibimus obſcura pericula: et ignobiles pugnas nobis depoſcimus: Te met ipſum ad ea ſerua: quę magnitudinem tuã capiunt: Cito gloria abſoleſcit in ſordibus hoſtibus: Vides ne qua regula ducis pugna limitetur; et ubi conueniat Imperatorẽ manus iniicere; Et quid putas ne ſi quottidie te periculis obicies nõ aliq̃to fortunam inuenire tuam Tragicum eſt iniqua raro maximis uirtutibus fortuna parcit; Nemo ſe tuto diu periculis offerre tam crebris poteſt; quem ſȩpe tranſit caſus aliquando inuenit: Noli itaqꝫ in paruis ac minimis experiri fortunam; Satis enim periculo tuo ĩmo noſtro: q̃tum ad gloriam attinet Sigiſmunde te pluribus oſtendiſti ſatis picentibus: ſatis hetruſcis; ſatis ĩſubribus; ſatis latinis ac barbaris ducibus; ſatis amicis; ſatis deniqꝫ hoſtibus te mortis omniſqꝫ periculi contemptorem; manu ac corpore ſtrenuum; et adhorrenda omnia quiſquis caſus ĩmineat expeditum: Fauit deus; nunc exhibẽdum prudentiæ temperamentum et cautionis modus; ut quę geſiſti conſilio et animi magnitudine; non impetu non temere geſiſſe uideare; Deniqꝫ corporis habitudo; et integritas: formęqꝫ dignitas; non mundiciis culta: Sed uirilis et pene militaris: ut Liuius inquit; non nihil etiam ducibus ſolet conferre: quæ ſi deſit non uſqꝫ quaqꝫ tamen expetenda eſt; uel quo minus Militent: aliiſue præficiantur omnino repudianda modo animo prȩſtent et harum rerũ quas modo diximus cognitione uerſentur: Iure etiam diui Traiani ſententia militabant qui aliqua corporis parte debilitati uel minuti ſunt; idqꝫ ĩmultis ſane urbis romę; exterraꝝqꝫ gentium ducibus eſt ĩtelligere

Nanq; preter Marium preclarum ducem uaricibus laborantem legi-
mus: Et Camillum quom prenestinos: et thyrenos prelio uicit: Senē
pariter et egrotum et Iulium Cæſarem dictarorem ſemel: atq; iterū
inter res gerendas comitiali morbo correptum Q. quoq; Ciceronē
magni Ciceronis fratrem tenuiſſimæ ualitudinis multa: et grauia
bella ſub hoc duce in gallia prudenter: ac perſtrenue adminiſtrantē
Apud lacedęmonios nec minus Lyſandrum: Sępenumero ui morbi
ac magnitudine mentis uiribus et corporis deſtitutum Ageſilaum
quoq; eorum quondam regem Claudum proinde ſummę an eum rei
preficerent: diu multumq; deliberaſſe deniq; ſtatuerunt ſatius eſſe
ingreſſu regem q̄ imperio regnum claudicare: utq; Syllam et Cottam
nō obſcuros ſane duces: eo habitu fuiſſe naturę perhibentur: q uno
tantum teſticulo nati memorentur: Sic Sertorium: Oratium Cocli-
tem: philippum: Antigonum: et poenorum ducem Hannibalem qui
omnes maxime bellaciſſimi fuere: Altero non teſticulo caruiſſe Sed
oculo alię fideles tradunt hiſtorię Quo autem ad forme dignitatem
ſpectat: Scipio Affricanus et Iul. Ceſar et ſi procero corpore fuerīt
breui tamen Antigonus: Alexander macedo: et Auguſtus nec tamē
eorum magnitudini breuitas nec breuitati magnitudo obfuit nec de-
traxit famę Et ad tumulum Archemori dum ludos ſolennes gęcia
celebraret Tydeum capaneo preſtitiſſe poetico pręconio percelebre
eſt: a quo humili ad modum ſtatura: et exigua thebanos omnes cer-
taminibus longe ſuperatos fuiſſe traditur: gerendę igitur rei huius
dignitas et ſumma merito illis tradetur: quibus explorata ſint omnia
quiq; conſilii auctoritatis: ſcientiæ: multarumq; rerꝫ geſtarum titulis
illuſtrati preſenteſ non modo prouocent ad uictoriam: Sed eorꝫ com-
memoratione poſteros imitatione ſuccendant.

Vpereſt nunc agminis hoc eſt incedentis exercitus ordo
circa quem ſumma imperatorum: ac ducum uerſanda conſi-
deratio eſt: quom ſit parium impariumq; rerum ſua tribuēs
cuiq; loca diſpoſitio: qua ſpreta: neq; miles: neq; imperator: quicq̄ ua-
let explicare: quom pedes equitem: peditemq; eques ſi ſint promiſ-
cui ſepe ſe numero prepediant: ac ueluti ex theathro confuſe abeun-
tes ſe inuicem afflictent: atq; opprimant: E contrario uero ubi ſit
rite diſpoſitū agmen: Suoq; quidq; ordine locatū: ſine trepidatione

Imperator uictoriam ab omnibus optatam promittet: De hoc itaq;
ipſo breuiter a nobis ſecundum græcam rationem primo diſſeren-
dum eſt; Ab Romana traditione deinde ſummentibus: Quom igit̃
Ciuitas in tribus diſtributa ſit: ex his Decuriones primum: de cu-
ius tribuni ſententia ex ipſo iuuentutis flore deligendi ſunt: ex his
qui ætate: et prudentia qui pulchrum aliquid et gerendi: et audēdi
ſtudio flagrent: hos anteire oportet: poſt hæc totidē deligēdi ſunt
ex his qui ętate et prudentia maxime antecedãt: qui poſtremi ĩ ipſis
centuriis collocabuntur: Decurionum uero ordo ob has pręcipue
cauſas probatur: ꝙ qui priori loco collocati ſunt: omnes principes
fiunt quomq; in dignitate ſunt: magiſq̃ quom priuati impoſitum
ſibi eſſe exiſtimant pręclari alicuius facinoris gloriam quęrere: De-
inde quom quidpiam agendum inſtet efficatius eſt magiſtratuũ Im-
perium: q̃ priuatorum primorum etiam manus promptiori alacrio-
riq; ſe animo offert: Si quidem a fronte periculum ingruat; quom eã
minime lateat eum locum ſuę uirtuti creditum eſſe: Et poſtrema ſi
qua a tergo maior uis præmat: quom eam haud quaq̃ etiam fugiat
deſerere ordinem turpiſſimum eſſe: Qui etiam poſtremum agmen du
cit: hunc omni laude cumulatũ uirum eſſe cõuenit: Si enim pręſtanti
uirtute erit: quom tempus inſtabit: Iubens in hoſtem inuadere pri-
oribus uires adiiciet: Sin rurſus pedem referre opus erit prudenter
abducens ſuos profecto magis ſeruabit incolumes: Et hic ſecundũ
gręcorum rationem agminis ordo Secundum romanam autem eiuſ-
modi erat: Nanq; auxiliares leues: et ſagitarii pręibant primo ad fe-
ſtinas hoſtium incurſiones coercendas; utq; ſuſpecta inſidiis loca
ſcrutarentur: Poſt hos uiarum ſcrutatores: qui aggerũ maligna cor-
rigerent: Syluaſq; pręciderent; ne perplexo itinere fatigaretur exer-
citus: Deinde ſua ſuperiorumq; ſibi rectorum impedimenta ferentes
et defenſionis ergo plurimi cum his equitum; Poſt quos princeps
ipſe equitatus peditatuſq; hos poſtea ſequebantur; qui remouendis
urbibus machinarum ac reliquorum tormẽtorum genera deferebãt
Chiliarchi deinde atq; præfecti et poſt hos circa aquilam cætera ſi
gna militaria; poſtq; ſerui ſingulorum ordinum cum peditatu erant
agminis poſtrema multitudo mercenaria quam armorum actores ſe-
quebantur; et armati equites pediteſq; non pauci; Cęterum pro tem-
pore et cauſis occurrentibus Iul. Cęſar octo legiones hac ratione
et ordine ĩtereũdum diſponebat quom hoſtem cominus ſentiret; ſex

Ciuitas in tribus distributa

Ordo agminis secundũ grecos

Ordo agminis secundum Romanos

legiones expeditas præponebat ;Poſt has totius exercitus impedimē
ta inde duas legiones;quæ minus firme ad dimicandum putabātur
ut agmen clauderent;præſidioqꝫ impedimentis eſſent;Minoribus au
tem expeditionibus tres legiones expeditas pręmittebat deinde īpe
dimenta ;nouiſſime legionem unam quæ agmen clauderet ;Ita qua,
drato fere agmine incedere ubi hoſtis ab omni parte ſuſpectus;eſſet
et hęc de agminis diſpoſitione ſecundum utranqꝫ diſciplinam dicta
ſint.

Aeterum ſi conflicture coeant utriqꝫ hoſtium copię:primū
optimi et ſapientiſſimi ducis munus eſſe uidetur cōſtituere
atqꝫ diſponere qui prudenter fideliter:ſtrenue ac uiriliter ho
ſtem īuadant;Quod ſi omnem ciuium equitatum;celeriter ad mille
equitum numerum compleri neceſſe ſit:Ad ducentos præterea pere,
grini conſtituendi ſunt equites ;et inter ciues collocandi hi enim ad
iuncti uidentur mihi et firmiorem uniuerſum equitatum præſtare;
et magis emulatione quadam ad laudis et glorię cupiditatem incen,
dere:ut certatim ſe inuicem uirtute ſuperare nitantur Nec uero me
pręterit lacedęmonios rei militaris peritiſſimos:bellicoſiſſimosqꝫ tū
primum equeſtri gloria maxime clarere coepiſſe:quom peregrinos
equites aſciuerint ;et in aliis quoqꝫ bellorum euentibus:diuerſisqꝫ
nationibus conſtat peregrinas copias magnum ſibi et pręclarū no,
men peperiſſe;uſus enim ad promptitudinem plurimum confert:ui,
detur præterea peditatus equitibus adiunctus ad rem gerendam effi
caciſſimus eſſe ;maxime ſi his hominibus conſtituatur qui hoſtibus
īfenſiſſimi ſint ;Sunt qui putent pro ratione acierum illud Neſtoris
apud Homerum eſſe qui iubebat per tribus atqꝫ partes eorum co,
hortes aciesqꝫ gręcorum coordinarii ut et tribus tribubus:et pars
parti auxiliaretur;Satius et ſalubrius alii cenſent Amatorem iuxta
amatum collocari debere;Nam ordo ſecundum tribus non multum
rationis in periculis habet;Verum ſi cuneus ex amicis inter ſe aman
tibus exiſtit;indiſſolubilis et inſeperabilis ad perferendos inferen,
doſqꝫ ictus efficitur;Quom hi amatorum mirabili amore:ferrea;et
amantina:ut ita dixerim ;cathena teneantur;et ſacram:ut aiunt co,
hortē efficiant;quemadmodum ſeſooſis in arabiam:ut ante dixi,
mus;Quom eorū qui eadem die geniti;qua ipſe ſimulqꝫ nutriti erāt

exercitu a patre miſſus:Atqꝫ in hoc quoqꝫ ad primos ictus ſuſtinen-
dos ſunt qui ſuos cohortentur:et eo ipſo ſuperiores ſe putent:quo
non inferiores in occurſu primo reperiuntur:hac arte ſiue ratione
uſus Pompeius farſalicis in campis:acies enim ab equo animad-
uertens:ut hoſtes nouit cum ſilentio cōgrediendi tempus ex ordīe
expectare:ſuumqꝫ exercitum ſine ſtrepitu non eſſe:īmo turbulētū
et īperitia tumultuantem extimuit:ne in ipſo pugnę initio penitus
diſſolueretur:unde quom utriqꝫ concurrendi ſigna danda eſſent:
Acierum primos monuit:ut in locis ſuis ſtarent et denſa confer-
taqꝫ manentes ſerie hoſtilem incurſum accitus:donec intra pili ia-
ctum eſſent ſolidiſſime exciperent:Qua quidem in re:Si Lucano cre
ditur:ſteterit licet ordine certo infoelix acies Cæſar tamen erraſſe
Pompeium aſſerit:Plagarum enim ictus īpetu:curſuqꝫ illatos ſub-
ſiſtendo reſtingui inquit:Feriendo enim et initio confligendo ma-
gnas uires Impetu et curſibus adiici:et animos perinde ac flatibus
excitatos omni ex parte ſuccendi:Cæſar itaqꝫ quom ſiniſtrum Pom
peii cornu conſpexiſſet tot munitum equitibus timens armaturę
ſplendorem quinqꝫ ſiue ſex ut alii ferunt:obliquas poſt ſigna cohor
tes:quibuſcum orbem terrarum congreſſus eſt:e legionibus edu-
ctas legioni decimæ a tergo locauit:iuſſitqꝫ eas quietem agere:ho
ſtibusqꝫ ignotas eſſe:Sed quom irrueret equites admonuit:quod
neqꝫ ut ſolitum eſſet iacerent pila:feſtinarentqꝫ quemadmodum ro
buſtiſſimi adperſtringendos enſes:Sed ferire eos altius iuſſit:ocu-
loſqꝫ fronteſqꝫ hoſtium ad uulnera impetere:Non enim permanſuros
eos fulgentes floridoſqꝫ inſultatores inquit neqꝫ contra ferrum inſpe
cturos in oculo illatum illos iuuenes parum bellis ac uulneribus aſ
ſuetos:hoc itaqꝫ impetu:hac acierum ſerie:ratioue et ordine īſtruit
utrinqꝫ acies:Pompeius octoginta et octo cohortes triplici ordine
locauit fuerunt autem peditum.xl.milia:Equites in ſiniſtro cornu-
cccccc.ī dextro.ccccc.Pręterta reges multi:Senatores eqteſqꝫ Ro.
plurimi abſqꝫ leuis armaturę magna copia:Cę.ſimiliter octuaginta
cohortes triplrci ordine diſpoſuit:Cui fuerunt minus xlM.pedi-
tum equites mile:His explicitis obſecrantibuſqꝫ militibus:Cęſar pu
gnę ſignum dedit:Erat forte in exercitu eius C. Craſtinus:qui pri-
ori tempore honeſto gradu ſub cęſare militaſſet:tuuc uero non mi
litiæ ſacramento quo ſolutus erat:Sed iure quodam amicitię euoca
tus aderat uir bellica fortitudīe memorabilis:cęſaris nanqꝫ cōtione

ĩtellecta et ut ab utriſq; ſigna dari uidit: Alacri uultu e Cęſaris pha
lange procurrẽs: Sequimini me inquit manipulares olim mei et im
peratori noſtro quam debetis opera exhibete ultimum hoc præliũ
eſt: quo peracto: ille ſuam dignitatem: nos noſtram recuperabimus
libertatem: Dehinc uerſus in Cæſarem: faciam inquit hodie Impera
tor: unde uel uiuo mihi: uel mortuo gratias agas: hæc dicens in ho-
ſtes irrupit; eumq; delecti milites circiter centumuiginti ſua ſponte
proſecuti ſunt; Erat nempe: ut aliqui tradidere: nec diſſimile ueri ẽ
quidam utrinq; in ipſo pugnę principio pius torpor: qui ſtrictos iã
gladios contineret quom germani ſuos fratres ab aduerſa acie: pa-
tres filius: et parentes filii uiderent: donec craſtinus hic precipi
tanti rabie uocem tolleret: pilumq; torqueret: itaq; prelium coeptũ
eſt: quod niſi huius furor hominis acies miſcuiſſet: poterat fortaſſe
ducibus ipſis patientibus citra Romani imperii humaniq; generis
excidium mutua pietate componi: Sed proh dolor inuentus eſt: qui
Cęsare ipso differente properaret: ĩperiumq; ſupremum irreparabili
clade proterreret: Steterunt enim acies ante magno ordine utrinq;:
et bello coepto quom aliquandiu ęquis uiribus hincinde dimicare-
tur: Et Pompeius Multitudine fiſus Ad Circunueniendum Cæ-
ſarem equitatum effunderet: ab utroq; cornu Cęſar ſuis equitibus
quos intentos in hanc rem fecerat Subito ſignum dedit: Qui dicto
citius in effuſos facto impetu: uere illos effuderunt: ac dare terga
coegerunt; Et ſecuta eſt equitatum ardentiſſima legionum adeo con-
globata; ut quaſi una manus omnium uideretur: Acceſſit et magni
inſtar exercitus Ceſar ipſe ubiq; pręſens utrunq; ſimul exhibens et
fortiſſimi militis: et ſummi ducis officium et feriens et exhortans;
Dux ex omnibus illius per omnia diſcurrentis uoces annotatę: litte
risq; mandatę: Ferox altera: Sed ad uincendum utilis miles faciem
feri: Altera autem pia Et hanc licet ad iactationem Cæſaris com-
poſitam in hunc modum florus dicat: Miles parce iam ciuibus: Põ-
peio tamen interhortandum tribuit Eutropius: illa enim ut floro aſ-
ſentiar Cæſaris uincere ſatagentis hęc eiuſdem uincentis ſeu iam
uictoris miſerentis uox fuit: illa in medio: pręlii ardore: ac iam ui-
ctis et in fugam uerſis hoſtibus uſus eſt: ille etiam pie non conſenta
neus actus fuit quod cuilibet ſuorum uni hoſtium quem optaſſet
uitam dare permiſit: Nec minus ille ꝙ ĩ tanto conflictu nullus inuẽ
tus eſt niſi armatus in acie cecidiſſe: Pompeius turbatis: ac territis

ſuorũ ordinibus tantę ruinę molem nec ſufferre ualens:nec attolere
tanq̃ inſano attonitoqꝫ ſimilis abiecit pondus imperii:ſeqꝫ in caſtra
recepit:nimis illi quod de alio eſt carmini conueniens: Iuppiter
ipſe pater currus exterruit altos Aiacis ſtetit ille amens clypeũqꝫ
tumentem Tergore ſepteno poſt terga immania iecit Hincqꝫ oculos
uoluens moeſtus ſe auertit abarmis:Hec ubi ingreſſus eſt caſtra tã
diu ſecum tacitus perſtitit:q̃ diu confligendo Plurimi cum fugien-
tibus ſimul in cedem corruiſſēt:Ruptoqꝫ ſilentio tandem uocẽ hãc
unicam emiſit:Ergo ad congreſſum:aliudqꝫ nihil locutus:ſurgit ue-
ſteqꝫ ſumpta:prę ſenti cladi accomodata caſtra exceſſit:ſeqꝫ fugę
credidit:non tam uiuere cupiens:q̃ metuens mori:ne ſecum reliquę
legiones in caſſum traherentur:quo ſubmoto nemo amplius in acie
ſtetit:Sicqꝫ uniuerſus Pompei fugit exercitus:cladeſqꝫ incaſtris per-
magna facta miniſtrorum eorumqꝫ qui contubernia defenderent:et
quanq̃ facta cęſorum ratione:Milites tantum ad ſex milia cecidiſſe:
clariſſimus teſtis ſit Aſinius polio qui tunc cum Cęſare militauit:
Compertum eſt tamẽ per alios:nobiliſſimos auctores de legioĩbus
et equitatu Pompei xvM.cecidiſſe:Nam exterrarum gentium et au
xiliorum quę ex magna orbis parte confluxerant:ĩnumerabiles ſtra
ges fuit:et eorum qui uagi:et inermes nullo ordine ad ſatietatem ce
dentiũ ſunt oppreſſi:Eorꝫ uero qui deditione ĩ poteſtatem Cęſaris
uenerant numerum xxiiii.M.et eo amplius fuiſſe litteris traditum
eſt:Signa militaria centum octuaginta:et lxxx.aquilæ:Inter cęſos
fuit Craſtinus ut dictum eſt ardentiſſime dimicans:quem Cæſar eo
prælio mira uirtute rem geſiſſe:et de ſe optime prędicauit:atqꝫ ita
ut prędixerat:uel mortuo gratias egit:Pompeianorum enim multos
quom ſtrauiſſet in conferctiſſimam aciem inuectus unius gladio per
ora illi ad oppoſitum latus adacto perfoſſus occubuit:notatumqꝫ
oris uulnere oris impetum punitum ultione iuſtiſſima periit:Domi
tius is qui ad corfinium captus fuerat ac dimiſſus ex his:qui Cęſa
ris partes ſecuti non niſi Ducenti milites ſunt deſiderati:Centurio-
nes.xxx.uiri excellentes:mirum dictu Romanis ab utraqꝫ parte pu-
gnantibus:eam fuiſſe cladis imparitatem:Sed puto diis placuiſſe:
ut Pompeium ſua illa uetus fortuna relinqueret:Pyrrhus in inſtru
enda acie apud Aſculum homerici uerſus ſententiam inſecutus
fertur:quo equidem minus bellicoſi in medio collocantur:Elephã
tos et equitatũ omnẽ ĩ ſubſidiis eſſe iubẽs:Xãtippus lacedemoĩorꝫ

rex ĩ auxiliũ aliquãdo euocatus a carthaginenſibus quos Romani
ſępenumero protriuerant: Inſpectis poenorum copiis: atq; in campũ
deductis: quom ĩ percunctando quemadmodum Romani ſecum pu
gnando ſemper ſuperiores euaſiſſent; percepiſſet: ac errata ſubinde
quibus res eorum ſubuerſe forent: quaſi diſciplinam quandam ape
riens edocuiſſet ininſtruenda acie; Sic equitum: ſic peditum; Sic ele-
phantorum ordinem diſciplinamq; digeſſit; ut qui modo ne conſpe
ctum quidem Romani exercitus ſuſtinere poſſent; ultro iam poſtu-
larent; ut ad hoſtes ducerentur; Cognito igitur militum ardore Car
thaginenſium fortunam prælii ratus Xantippus aduerſus Romanos
carthaginenſium acies ſic inſtruxit; prima enim fronte elephantos
conſtituit; Paulopoſt urbanam multitudinem dextro ac leuo cornu
deinde mercenarium militem: ueteranorumq; robur diſtribuens; ex-
peditos quoſq; ac celeres utrinq; inter equitum alas certare iuſſit;
Econtra utq; ſolidam Romanorum aciem perſpexiſſet qui aduerſus
elephantos ex omni exercitu expeditos: et delectos oppoſuerant:
multipliciq; ſubſidio firmauerant; equitatu in utroq; cornu diuiſo ne
ab elephantis perrumpi agmen poſſet; Xantippus quo Romanorũ
aciem labefactaret circũire equitatum; ac extremos a tergo laceſſere
iuſſit; hoc quom pluribus ĩ locis faceret: ac legiones romanę neceſſa
rio extra equites conuerſe illis: reſiſterent ac propellerent; interim
rarefacta acies ac diſiuncta: ab elephãtis perrumpitur confligiturq;
quo ĩ conflictu xxx. Romanorum milia cecidere; Regulus dux eorum
cum quingentis interceptus et duomilia in clypeam urbem fugata
ſunt; Hannibal Imperator maximus dirrecta acie ad cannas milites
fortiores bellicoſioreſq; in extremitatibus diſponens: ipſe cum debi-
lioribus medium; ubi multi ex fortibus et ſtrenuis uiris pręerant; te-
nuit ſexcentos deinde equites numidas trãſfugere iuſſit; Qui ad fidẽ
faciendam gladios et ſcuta Romanis tradiderunt: et in ultimum
agmen recepti; ubi primum concurri coepit; ſtrictis minoribus quos
ocultauerant; gladiis; Scutis iacentium aſſumptis Romanorum aciẽ
cecidere; Ad hoc etiam miſcendarum acierum diſcrimen; Scipio ad-
uerſus Hannibalem in terra affrica quom ordinaret exercitum Aſta-
tos prima fronte locauit: principum deinde cohortem; quam quidẽ
triariis deniq; clauſit: nec denſas ſuorũ acies inſtruxit; Sed quodã
interuallo diſtantes; quo elephãti recepti abſq; ulla ſuorum permix-
tione ac ordinis perturbatione tranſmitti quirent uelitum etiam

plurimi pręſto erant iuſſi in ipſo belluarum impetu eorũ terga dex-
trum ;lęuumqꝫ latus telis confodere ;Equites deinde diſtinxit ĩ cor-
nua ;et cum italis equitibus Lęliũ ab lęuo :MASSINISSAM
uero numidis inſtructum dextro cornu oppoſuit ;Quæ ordinatio
magnam ſibi peperit uictorię laudem Hannibal uero e contra cum
decernendum ſibi neceſſario eſſet ;et ad illud ſupręmum glorię cer
tamen :quo nullum unq̃ pernitioſius :nullum magis terribile :uel me
morandum quoqꝫ quom uel omnium gentium Imperium :uel perpe
tuum ſeruitutis iugum ſuis fore uideret Ex Scipionis hoſtis ſui ſẽ-
tentia omniumqꝫ qui armorum uel militarium rerum gnari erant id
laudis aſſecutus :ut ſuorum cohortes mirabili haſtu :et diuina po-
tiusq̃ humana ratione diſponeret ;Elephantos enim octuaginta tre
mentes in terga turres militibusqꝫ refertos habentes in proſpectu
Romanorum exercitus præſepſit ;ut inde ſuo terrorẽ :impetu :atqꝫ ui
hoſtium ad ſuos tanq̃ clypeus et murus æneus acceſſum prohibe-
rent . auxiliaribus gallis ;lyguribus : Mauris atque balearibus ante
poenorum ;ſuorumqꝫ ciuium cohortem ;Deinde ſubsequentibus ne
mercenariis diuerſarum nationum militibus :quos non fides :non pa
triæ pietas ulla fortes ac ſtrenuos redderet .fugiendi facultas dare-
tur ;utqꝫ primo poſt elephantos loco poſiti pugnę impetum admit-
tentes extinguerent :tum ſuorum ac macedonum multitudinem ut
Integri cum feſſis hoſtibus pugnando uictores euaderent ;italicos
uero et brucios tanq̃ ĩfidos ꝙ moeſti coactiqꝫ magna ex parte terra
italia excedere ĩperium ducis et caſtra ſequerentur ĩ poſtremã ſub
mouit aciem ;ad ſuos poſtea quom ambo ſe duces utriqꝫ recepiſſẽt
hortarenturqꝫ uarię et ignauię notas et premia militibus prępone-
rent ;interim ad initium pugnæ claſſica Romanorum cecinere .tãto
quidẽ omniũ clamore ut elephanti quos primo agmine anxia tãti
ducis cura ĩ pręſidium locauerat fortuna conſilium peruertente in
ſuas acies redirent ;ĩpetuqꝫ ſuo loco adeo turbarent Vt equitibus
in fuga uerſis primam tantę ruinæ tantęqꝫ ſtragis cauſam prębuiſ-
ſent .Equitibus enim ĩminuta poenorum acies :pedes in hoſtes con
currit primoqꝫ nixu loco moueri contigit :hos ut motos Romani ſẽ
ſere partim ſeſe ad ſuos recipientes ac terga dantes carthaginenſiũ
aciem adorti ſunt ;Rẽ autem bene ac foeliciter geſta tot iã fugatis
equitibus ;tot elephantibus fuſis :primisqꝫ ordinibus in ſecundos iã
pulſis interpugnandum Lelius ac maſſiniſſa qui pauloante pedem

refferentes aliq̃tiſper profugos inſecuti fuerãt opportune redeũtes
et quidem equites hoſtilis exercitus quotquot ſupererant a tergo in
curſant isq; quaſi inopinatus impetus hoſtilem impetũ aciem tãta
compleuit formidine:ut ancipiti undiq; pugna circũuẽte funderẽt
cederenturq; nullo pudore nulla reuerentia tanti ducis ualente fugã
ſiſtere:Et q̃q̃ ſane ab utroq; ipſorum ducum et ab aliis ſępenumero
maiores alibi ſtrages ędite ſint:grande tamen prelium ĩprimis meri
toq; ſeu ducum claritate ſeu gentium potentia ſeu militum uirtute
ſeu ancipiti ceſorum diſcrimine ſeu deniq; uictorię effectu inter illu-
ſtria referendum:Quom auctore etiam floro:non fuerit maior ſubĩ
perio Ro.dies q̃ ille quo hæc geſta sunt:Ex carthaginenſibus:et ſo
ciis xxM.et eo amplius hac in pugna cecidere;totidem fere capti:
ſignaq; militaria Cxxxii;cum elephantis xi.ĩtercepta:Romanis ue
ro qui ſuperiores euaſere:nec incruenta uictoria fuit:decem nanq;
milia periere:Dux aũt ipſe Hannibal moeſtus et equitibus paucis
ad modum comitatus haſdrumentum:id oppidi nomen eſt fuga ſe
contulit ſingula tam ante prælium q̃ in prelio quæ quemlibet ma-
gnanimum principem decet:priuſq̃ inde habiret expertus:Cartha
ginem patriam deinde ſuam profectus uel reuocatus coram primo-
ribus et ſummatibus urbis ſe non prelii modo:Sed belli uniuerſi
gloria inferiorem euaſiſſe:et a ſcipione uictum et ſuperatum eſſe nõ
luit inficias Cornelius Scipio cognomẽto. Affricanus aduerſus Aſ
drubalẽ poenoꝝ ducem in hiſpania bellum gerens:et per aliquot
dies nõ quo dimicaturus eſſet ordine duxiſſet exercitum:ac hoſtes
pari ordine ſeruato proficiſcerẽtur;eodem die quo manus cõſerere
inſtituerat ĩſtructionis mutauit ordinem et quibus ipſe præuale-
bat ĩfirmiſſimas hoſtiũ partes una acie aggreſſus facile fudit:The
ogenes Athenienſis quom exercitum megarum duceret petentibus
acierum ordinem Reſpondit ibi ſe daturum deĩde clam equites præ
miſit eoſq; hoſtium ſpecie ĩpetum ĩ ſotios retorquere iuſſit:Quo fa
cto tanq̃ ad hoſtium occurſum prepararentur permiſit ita acies or
dinari:ut quo quiſq; loco uoluiſſet cõſiſteret:ut.ĩertiſſimus quoq;
quiſq; retro ſe dediſſet:ſtrenui autem ĩ frõte proſiluiſſẽt:ut queq;
ĩuenerat ſtantem ita ad ordinem milites prouexit:Adderẽ his ergo
arcturi Regis placita:cuius apud Nos neſcio q̃ uerax:Sed noua
utiq; et ob id ipſum ſuſpecta mihi eſt fama et q̃q̃ hiſtoriis miſcere
fabulas nihil ſit aliud q̃ mendatio ueri fidem ĩminuere Eius tamen

hac in re geſta uel quæ geri potuerũt conducibilia plurimum non
ſiluiſſe equidem q̃ affirmaſſe maluerim:hic enim in acie ut aiunt in/
ſtituenda peditatum quidem omnem per ſe ponebat:equitatũ quoq;
Quomq; pedites pugnam iniiſſent:equites ſuperuenientes aduerſam
aciem diſſipabant:Prętet hos autem ſeorſum quoſdam manipulos
militares collocabat: qui pręlio ferueſcente ſuperuenientes hoſtes
impeterent:Ita cum feſſi integris a tergo urgerentur:ſuo comento
nunq̃ non uictor in omni prælio fuit Alexander peditatum ĩmediam
aciem coniciebat:Equites a dextro leuoq; cornu diſponens:Idẽ ad
uerſus Archelaum quom hoſtium copias multitudinemq; uererẽt
uirtute autem ſuorum fideret:Aciem in omnem partem ſpectantẽ
ordinauit ut circumuentis undiq; pugnandi facultas eſſet:Hic idẽ
aliquando omnibus ad pugnam ſtructis quom pretores militum ĩter
rogaſſent ad hęc aliud ne quicq̃ iuberet:nihil reſpõdit nisi ut bar
bæ Macedonum abraderentur:Parmenonę uero admirante:An igno
ras inquit anſam in pręlio nullam eſſe q̃ barbæ meliorem:M Anto
nius aduerſus parthos:qui infinita multitudine ſagittarum exerci
tum eius obruebant:ſubſidere ſuos:et teſtudinẽ facere iuſſit:ſupra
quam tranſmiſſis ſagittis ſine militum noxa exhauſtus eſt hoſtis:
Quod ſi hoſtilis acies inſolubilis ſit ut pleriſq; mos eſt:ſcutorum te
ſtudine cuneos inſolubiles efficere inuenti ſunt:Aliquãdo iuuenes
militię romanę qui ſupra inſilirent:et ſcuta manibus euellentes de
ſuper uulnerarent:Scipio emilianus ad numantiam non cohortibus
tantum:Sed centuriis ſagittarios:et funditores interpoſuit·Fuit et
mirabilis Romanorum aduerſus latinos:latinorumq; aduerſus Ro/
manos in omnibus pene par ininſtruenda acie ratio:Cum equis
ante omnia utrinq; uiribus eodem animorum ardore:hiſdem milita/
ribus inſtitutis eodem armorum genere congruentes milites militi/
bus:Centuriones centurionibus:Tribunos tribunis cõpares colle/
giſſent:Quomq; in unum Manipuli plures coiſſent:plures haſtati
et ſcutati:et principes ante pilarii uexilarii:triarii rorarii et accẽſi
hiſq; omnibus quom munitus eſſet exercitus:haſtati omniũ primi
prælium inceptarunt Qui ſi hoſtibus pugnando inferiores reddebã
tur:ipſi ſe ſe ad ſuos recipientes a principibus excipiebantur:tũcq;
principes qui dicti ſunt decernebant: & ſubſequebantur haſtati:
Quod ſi a prĩcipibus quoq; infoeliciter dimicatum eſſet ad triarios
qui poſtremos claudebant pedetentim referebantur: qui quom in

acie tertio ordine extremis ſubſidio locarentur conſurgentes. ho-
ſtes inceſſebant hi q̄q̄ spei nihil ſuis poſt relinquerent: hoſtibus ta-
men formidinis plurimum afferebant. Quom uelut fuſos profliga-
toſq; hoſtes inſecuti; et uictorię compotes ĩopinatam extemplo aci
em ſcutis et haſtis horridam munitamq; et militum numero auctā
intuerentur; inſtructis itaq;: ſicut ante dictum eſt: ordinibus; Aduer
ſus latinos Romani in aciem proceſſere et Manlius et Decius corū
dextro ac lęuo coruu præfuere; Adiectum eſt aliquid Romana diſci
plina per Q. Neuium Centurionem ĩ exercitu fuluii flacci procos
contra campanorum multitudinem ad inſtruendam aciem pręter eā
quæ eſt ex equitibus peditibusq; pugnam lecti nanq; agilitate cor
poris iuuenes leuibus armis tecti galeiculis gladiisq; ac ſeptenis
haſtis quaternorum circiter pedum armati poſt terga equitum inſi-
debant: et cum ad hoſtem uentū erat: equis diſſilientes hoſtem ex ĩ
prouiſo confodiebant: uelites ipſi huiuſmodi pugnatores appellant
Samnites pręter Cęteros belli; apparatus; ut acies ſua fulgeret no-
uis armorum inſignibus fecerunt; duo nanq; ĩllis exercitus erant;
et ſcuta alterius auro; alterius argento celata ſpongia pectori teg-
mentum; et ſiniſtrum crus ocrea tectum galeæq; criſtatę quę ſpeciē
magnitudinis corporum adderent; Tunicę auratis militibus uerſi-
colores argentatis linteæ; Quibus apparatibus formidinis plurⁱ-
mum et terroris aduerſę parti redderetur; Fidenates et faſilici ueiē
tes item et tarquinienſes quia pares armis non erant ad terrorem in
acies hoſtiles mouēdum cum plurimis ſuorum noua acie irrumpēte
et ĩaudita et ante id tempus inuſitata in habitu ſacro ſacerdotis fa-
ces et angues fanatico uelut inſtructa curſu pręferentibus; Roma
noꝝ pari modo aciē exterruere; Scitice gentis amazones exercitū ad
pugnam ingreſſuræ tegmenta corpoꝝ pro armis habuere ſerpentum
magnorum coria quorū et quidem pręter fidem ingentium copia in
lybia ſupereſt; utebantur longis enſibus: haſta et arcu quo non ſo
lum exaduerſum pugnantes uulnerabātur: Sed fugiendo feriebāt
ĩſequētes; Aduersus Carolum quoq; in hiſpanis Arabes mirabili
arte ininſtruenda acie uſu perhibentur equitatu nanq; in acie dire-
cto Arabes contra laruarum inſuetam faciem obiicientes Simul &
tympanoꝝ ſtrepitus concitātes equis pauefactis equitatū omnem
pepulerunt; nec fuit reſiſtēdi facultas: donec equorum facie uelata
auribusq; obturatis milites rigidis perſonaꝝ ſimulacris repugnarēt

Baleares tribus fundis quiq; in prȩliis armantur:una caput cingũt
altera uentrem.iii.ĩ manibus geſtat̃ ĩ prælio multo maiores lapides
q̃ reliqui ita iactant robuſte ut abaliquo tormento lapis uideatur
emiſſus in urbium expugnatione lapidum iactu eos qui deſuper ex
propugnaculis tuentur moenia uulnerant:in pugna uero ſcuta:ga/
leas omneq; armorum genus confringunt:tantaq; uis ac peritia his
eſt ut creberrime grandinis modo in aduerſam partem et propĩquan
tem iam terræ claſſem effuſa:intrare portum ſinant neminẽ:Quod
cũq; enim uolunt lapide miſſibili facile contingunt:Nec eſt quod
gentis huius quiſpiam certiſſimos miret̃ ictus:quom hȩc ſola gẽtis
arma ſint idq; unum ab infantia ſtudium:nam cybum puer a matre
non accipit niſi quem ipſa mõſtrante fundam percuſſit Trogodite
ȩthiopum gens tantȩ uelocitatis quom ſint:ut feras curſu pedum aſ
ſequantur:in aciem arma hæc ferunt:hi ſcutum ex corio crudo bouis
rotũdum:et feratam clauam:arcus alii lanceaſq;:nec ut græci ob irã
aut ambitionem Sed pabuli gratia bellantur inuicem:in eorum cõ
certationibus primum iactis lapidibus quoad aliqui uulnerentur
concertant cum arcu quo admodum exercitati ſunt pugnantes mu/
tuis uulneribus cadunt eorumq; certamina dirrimũt quȩ ætate prȩ
cedant foeminȩ:quibus nullo periculo ĩmedium prodeuntibus:ne
phas eſt enĩ has ullo pacto ledere:extẽplo a certamine ceſſant Mace
qui circa Syrtes habitant inter cȩteros lybios quom ſint corpori/
bus etiam agiles patria uero ut plurimum plana neq; enſe neq; ga/
leis:neq; aliis armis interpugnandum utuntur:tantum ferunt haſtas
lapideſq; in uaſis ex corio factis delatos cum his certantes tum in cõ
greſſu tum etiam abeundo primo ferire hoſtem conantur ad curſum
et lapides recte iaciendos longo uſu edocti:ergaq; externos nul/
lum ius nullam omnino fidem ſeruant:Germani acies ſuas rhedis
circundare ſoliti ſunt:ne cui ſpes ĩ fuga relinquat̃ hisq; ĩpedimẽta
imponunt Idem equeſtrem aciem ſic ſtruunt equitum quot milia
lectiſſima ſuntq; totidem numero pedites uelociſſimi:et fortiſſimi;
quos ex omnibus copiis ſinguli in ſingulos ſalutis ſuȩ cauſa dele/
gerunt:Cum his in præliis uerſantur:et ad eos ſe equites recipi/
unt hi ſi quid ſit durius concurrunt Si quis grauiori uulnere ad/
miſſo equo deciderit circunſiſtunt ſi quo ſit longius aut celerius re
cipiendum prodeundi tanta eſt celeritas horum exercitatione ut
iubis equorum ſubleuati:eorum curſum adequent:Celtiberorum

quidem ſcutis leuibus certant alii;rotundis umbonibus magnitudi
ne clypei cruribus ocreas ex pilis factas euoluunt;Galeas ferunt
æreas criſtatas palmis gladios inſuper ex ferro puro ad palmæ men
ſuram;Quibus inconferta pugna ferrum ſuo more ad conficienda
arma præparantes:Nam ferreas laminas in terra abſcondentes;ibi
tam diu eſſe ſinunt;quoad debiliori parte ferrugine abſumpta uali
dior ſuperſit;Ex eo tum enſes fortiſſimos tum cętera ad belli uſū
arma neceſſaria componunt: hoc pacto fabricata adeo cedunt omni
ut neqꝫ ſcutum;neqꝫ galea;neqꝫ aliud quid eis abſiſtat;duobus gla
diis fulti;cum equeſtri certamine ſuperiores euaſerunt;ex equis de
ſiliunt ;pedeſtremqꝫ adiuuant pugnam Sueuorum gens quę longe
maxima et bellicoſiſſima germanorum omnium eſt:equeſtribus
pręliis ſæpe et equis deſiliunt;ac pedibus præliantur equoſqꝫ eodē
remanere ueſtigio aſſuefaciunt;ad quos ſe celeriter;quom uſus fert;
ſe recipiunt;Galli equitum aciem inſtructuri inter equites raros ſa
gittarios;expeditosqꝫ leuis armaturę interponunt;qui ſuis auxilio
ſint atqꝫ impetū equitū ſuſtineant:Pedites autem pugnaturi nuda
bantur;uel nudi ſuper umbilicū uaſtis scutis et pręlongis gladiis
accincti inpugna perſiſtebāt:Ad hæc cantus inchoantium præliū
et ululatus;et tripudia et quatientium ſcuta ī patrium quēdam mo
dum horrendos armorum crepitus omnia de īduſtria compoſita ad
terrorem uerum hęc quibus inſolita atqꝫ īſueta erant aduersus grę
cos;et friges et chares multi ad uictoriam momenti erant:Aduersus
autem Romanos:quibus gallici tumultus uanitates notę erant nul
lius uel q̄ parui:Nam tam et ſi ſemel atqꝫ iterum ad cremeram et ad
aliā olim fuderīt maiores noſtros indeterius tamen eorū quottidie
data res eſt;quom ex eo tempore per ducentos iam annos pecorū
īmodū cōſternati;cęſi;fugatiqꝫ sīt;ac pluref quoqꝫ de gallis uicto
rię q̄ de toto orbe terraꝝ per Romanos habitę ad litterarum cuſtodię
traditę memorentur;Gallatę in pugna iugis utuntur quę Redarius
et Aſſeſſor ducunt;in bellis obuium hoſtem iaculo ex curru primū
appetunt;tum relicto curru pedites enſibus certant;Quidā adeo
mortem contemnunt ut pugnent nudi cuſtodes corporis ex liberis
hominibus pauperes eligunt qui et pro aurigis in pugna ſeruiant:
et ferant ſcutum inſtructa acie pręire conſueuerunt;et ad ſingulare
certamen hoſtium fortiſſimos prouocare;arma ut hoſtem terreant
quatientes capita hoſtiū ī acie cadentium abſciſſa equoꝝ alligant

collo hoſtium:Spolia ſanguine perfuſa famulis tradunt:in fori-
bus domorum cum cantu atq; hymnis effigenda queadmodũ feras
ſolent uenatu captas:hoſtium nobiliorum capita aromatibus uncta
in tecis condunt ſumma diligentia oſtendentes ea hoſpitibus:nul
loq; pretio ea uel parentibus uel aliis reddunt:Britannis uel bel-
gis Galliæ populis ſua cura hęc inuenta etiam ſunt;eſſedis et car-
ris apud ipſos primũ repertis ſtruunt genus pugnę quod eiuſmodi
eſt equis enim huiuſmodi curribus iunctis;et bellatoribus impoſi-
tis omnes primo partes perequitant inter media equitum agmina
tela iacientes atq; ipſo terrore equorum et ſtrepitu rotarum ſuper-
ſtans hoſtis inſolitusq; eius tumultus non nunq̃ romanorum con-
terruit equos;aliorumq; ordines plerunq; perturbauit:Cęterum hi
quom ſe inter turmas immiſerint;eſſedisq; diſiliunt:et pedites pręli
antur.Interea aurige paululum e prælio excedentes ita ſe locant;
ut ſi ab hoſtibus ſuis præmantur:tutum receptum ad eos habeant;
Ita mobilitatem equitum peditum ſtabilitatem in pręliis preſtant
uſu quotidiano et exercitatione inſtructi ut et decliui:et præcipiti
loco equos ſiſtere;moderari ac flectere per temonem procurrere:&
iugo inſiſtere:et in curtus q̃ ociſſime ſe recipere conſuerunt:Quod
genus pugnę ab orientalibus ſumptum puto:qui curribus falcatis
utuntur in præliis:ex quibus eſt pugna haud diſſimilis;Multa in
his ſpes orientalibus fuit:Filii Ioſeph multo tempore ab heredi-
tate prohibiti ſunt:Curruum falcatorum metu Siſarra noningen-
tos in expeditione contra Iſraelitas produxerat:D A R I V S eam
ſpeciem obiecit Alexandro:quos ille laxis ordinibus ſuos iuſſit ex
cipere:et non impune uagari;Hos in bellis et rex Mitridates:et rex
Antiochus:aliiq; plurimiq; nobiliſſimi duces habuerũt ex equo acie
ſub armis ad pugnam inſtruere theſſali prius docuere:hos poſtea
omnes pene ſecutę nationis eqs ad certaĩa uſę ſunt;ac ĩ dies magis
magiſq; utuntur;uerum ſcitę non equos pro bello:Sed equas ma-
lunt;quoniam urinam curſu non impedito reddant;Colofoni et Ca
ſtabolenſes Canibus in bella ductis primas acies inſtruebant:tutiſ
ſima ac fidiſſima hominum auxilia nõ eris alieneq; ſtipis ĩdiga:nec
dominorum fidem detractãtia:Dominos enim cõſtat Canum auxi-
lio a craſſatoribus ſæpe defenſos:& pugnaſſe eos aduerſus hoſtes
pro dominis Garamãthum regis exemplo:quem ducentorum ca-
num acies obiicientes ſeſe contra reſiſtentes propter bella ab eo

quo detinebatur:exilio reduxere:Seianus perfidus miles:acerrimos
canes ut ſibi uni manſuetos et mites hoſtibus uero in acie feros et
ĩmanes habere poſſet ſanguine paſcebat humano:Bactros credo
ſecutus:qui canibus humana carne nutritis obiiciunt ſenes:quod
quom Alexandri pręfectus Siaſanor emendare uoluiſſet:pene ami-
ſit prouintiam:Aduerſus Hamilcarem hiſpani:non canes:Sed
boues uehiculis adiunctos ĩ prima fronte locarunt:uehiculaqꝫ thedę
ſulphuris:ac ſępi plena:ubi eneatores pugnę Signum dedere:incē-
derunt actis deinde et exagitatis ſic bobus conſternatam ac diſſi-
patam hoſtium aciem reliquere:neqꝫ enim ludibriis pręcipitiqꝫ fu-
rore:Sed alta conſilii meditatione:his inuentis maiores bella tra-
ctabunt:Deſerta quoqꝫ requirentes ut elephantos ac terrificas fe-
ras etiam ad pugnam cogerent:Equidem de captura elephantorum
non operoſe tractandum quoniam in remotis orbis partibus reperi-
untur:Quę autem ad bellorum uſum attinent his ĩſtandum:Capti
q̃ ociſſime mitificantur ordei ſucco truncos gratiſſimo in cybatu ha-
bent:Palmas quoqꝫ celſiores fronte proſternunt:atqꝫ ita latentium
fructum aſſummunt manduntqꝫ:et ſi pabulum in pręſepio poſitum
attingi a mure quem maxime animalium odere faſtidiunt:in potu
quoqꝫ hauſta hirudine:quam Sanguiſugam uulgo appellant:Cru-
ciatum maximum ſentiunt et quoad docilitatem attinet minimi ęthi-
opis iuſſu diſcunt ſubſidere in genua ambulare per funem militare
turres armatorum in dorſis ferre magna ex parte perſarum et ori-
entalinm regum bella conficientes:Ad acuendos uero eos in pręli-
um linteum uuę uel mori ſauguine tinctum eis oſtendunt Et pro-
ſternant licet acies proterant armatos.Suis tamen et muris animā-
tis exigui ſtridore:ac uiſu tanta eſt rerum natura terrentur territi
uulneratiqꝫ retro ſemper cedunt haud minore quandoqꝫ ſuarū par-
tium pernitie:Semiramis bellum indis motura:inferior illis elephā-
torum apparatu:rem excogitauit:qua terreret indos cogitantes ne-
quaq̃:extra indiam elephantos eſſe:Occiſis igitur.ccc.boum mili-
bus:carnes operariis diſtribuens:coria inſui fecit elephantorum ĩ-
ſtar:quę poſtmodum foeno referta:ueri elephanti ſpeciem pręſefe-
rebant:intus hominem:Camellumqꝫ:Super quo ſedes formam bel-
luę duceret:Incluſit hæc in loco ſemota occluſoqꝫ acta nequa ex-
terius emanare poſſent:utqꝫ inde improuiſa reperculſi ueras beſti-
as exiſtimarent:his biennio confectis:Tertio in Bactris coegit:

fuerunt pręter aliam infinitam multitudinem currus ad Milia cen-
tum Erant totidem numero homines ſupra Camellos cum gladiis cu-
bitorum quattuor;aſſuefecit autem equos;ne eis ſimulachris terre
rentur:quod et Perſeus macedonum rex multis poſt annis ĩ eo bello
imitatus;uerum neq; illi in bello neq; Semiramidi profuerunt; Au-
dita enim . rex indorum tum exercitus magnitudine;tum ingenti
apparatu belli.Conatus eſt excedere Semiramidis uires;Accitis ma
ioribus q̃ quę erant Semiramidis copiis;Elephantorumq; Sylueſtri-
um uenatione facta;plurimos ad bellum inſtruxit;ut uerum terro-
rem quem intulerunt aſpicientibus iniicerent;Pyrrhi bellis hi pri-
mum in italia uiſi fuerunt;Quippe qui uſq; ad id temporis inuiſos
Romanos numero.xx.in italiam primus inuexit;L.Metellus Ponti
fex uictoria de poenis captos xlii.ut quidam clx.tranſtulit ratibus
quas Doliorum conſertis ordinibus impoſuerat Anthiocho regi;
Antipatre auctore duo fuere celebres in bellicis rebus cognomini-
bus ſuis appellati;atq; diſtincti;Et enim nouere ea certe Cato quom
Imperatorum nomina annalibus deſcriberet ;eum qui in acie pu-
nica fortiſſime præliatus eſt:Sutrum tradidit appellatum;altero
dente mutilato;Antiocho uadum fluminis eis aliquando renuit ex
perienti;Aiax aliquando dux agminis ſemper tunc pronuntiarum
eſt;eius fore principatum;qui tranſiſſet auſumq; Patroclum ob id
faleris argenteis;quibus maxime gaudēt;et reliquo omni primatu
donauit;ille qui notabatur inedia;uitam finiens;mortem ignomi-
niæ pretulit mirus nanq; his pudor eſt; uictiq; uocem fugiunt ui-
ctorum terramq; ac uerbenas porrigunt pudore;idem rex quom in
prealti fluminis tranſitum elephantos compellere non poſſet;nec
nauium copiam haberet;Iuſſit ferociſſimum elephantum ſub aure
uulnerari.et eum qui uulneraſſet ſtatim trãſnato flumĩe procurrere
Elephantus exaſperatus ad ſequendum doloris ſui auctorem trana
uit amnem reliquiſq; idem audendi fecit exemplũ Anthiochus quẽ
eupatorem dixerunt xxxii.in acie contra iudeos produxit;in ſubſidi
um cuiuſq; beſtiæ quingentis equitibus deputatis;in ſingulis turri
bus fuere pugnatores.xxxii. electi;Hannibal aduerſus Scipionem
in Affrica quom exercitum dirrigeret;Elephantos octuaginta in
prima fronte locauit;ut auxiliares;gallos;et lygures;Mauros;et Bi-
liares;poenis a tergo ſtantibus a fuga arcerent hoſtiumq; aciem ter
rore peruerterent Cęſare dictatore tertio conſulatu ſuo uiginti etiã

elephanti cõtra pedites quingentos pugnauere:Itemq; totidem tur-
riti cum ſexagenis ꝓpugnatoribus eodẽ quo priore numero peditũ
et pari equitum ex aduerſo dimicante prima ĩter regem Pyrrhum
et Leuinum conſulem apud heracleã campanę urbem:Fluuiũq;
Lyrim pugna commiſſa introducti inter concurrentia agmina
elephãti forma truces:odore graues:mole terribiles:ut uiderit Ro
mani nouo pugnandi genere circunuenti:et territi equis maxime
pauitantibus diffugerunt:Sed poſtq̃ Minutius CENTVRIO
quarte legionis primus haſtatus protentam in ſe haud improprie
bellu ę manum appellatam gladio deſeruit atq; in ſuos ſeuire coe-
git:eius immoderato diſcurſu perturbari ac permiſceri ordines coe
pere:finiſq; pugnæ beneficio etiam noctis impoſitus eſt:Secunda in
ter Pyrrhum eundem:et Romanos pugna fuit:P.Sulpitio:et Decio
mure conſulibus:ubi elephanti qui prima pugna uulnerati:atq; in
fugam poſſe cogi depręhenſi fuerant ſubiectis inter poſteriora &
molliora ignibus exagitati Ardentes inſuper machinas furore tre-
pidi circunferentes exitio ſuis fuere:Tertio inter Pyrrhum et Ro-
manos pugna fuit Curcio dentato Conſule:ubi elephantis in ſubſi
dium miſſis:Romani iam aſſueti iam pugnare cum belluis:cum ma
leolos ſtuppa inuolutoſ:ac pice oblitos inſuper aculeis tenaces prę
parauiſſent:eoſq; flagrantes in terga belluarum turreſq; uibraſſent
non difficile furentes:ardenteſq; belluas in eorum excidium quorum
ſubſidio fuerant retorſerunt:Eoſdem aliquando uelites auolitando
dicti:uel a gręco.i.iaciendo:Quod genus militię pauloante reper-
tum fuerat fabrili ſcalpro inter aures adacto retro agebãt:et quom
a ſuis regi non poſſent necabantur:id genus occidendæ belluæ cũ
opus eſſet Haſdrubal Hannibalis frater primus inuenit unũq; uno
ictu confectum accepimus telo in uitalia capitis per oculum rece-
pto ipſi tela cęteraq; heſerint corpori olei potu decutiunt:Contra
hos diuerſa reſiſtendi ratio fuit Bini equi cathefracti ad currum
iungebantur:Quibus inſidentes longiſſimas Sariſſas in elephantos
dirigebant muniti enim ferro:nec a ſagittariis quos elephanti ue-
hebant ledebantur:et ipſorum impetum equorum incurſatione ui-
tabant:Cathefractos alii mittebant milites ita tamen ut aculei fer
rei undecunq; in eorum armis prominerent:ne uenientem in ſe mi-
litem ſine uulnere elephanti poſſent excipere:Alii uelitum aciem
his obiecere:dato eis precepto:ut q̃ primum elephanti ab hoſtibus

acti ſpatio intermiſſo reciperentur ad elephantorum impetum:uel
retro:uel poſt uel ad latus contūderent:equitatum permulti quoq;
quo nihil tutius erat eminus fundis eos per quos regebantur elide-
bant:Sicq; in ſuos plerunq; lapidibus adactæ belluę:et amiſſis re-
ctoribus ſeuire cogebantur:uenientibus nonnulli quaſi terrore qua
terentur continuas detrahebant cohortes:manipuliſq; inter ſe diſtā-
tibus ſpatium dabāt cumq; agminis mediū attigiſſent circunfuſa
militum multitudine obruebantur:illeſiq; una cum rectoribus ali-
quando intercipiebantur:Camellos uitiliani in terra affrica:et ali-
quot clari etiam duces in aciem produxere:qui ante legiones poſiti
aut cū legionariis mixti cum cominus pugnaretur hoſtium ſępe aci
es peruertere:Creſus numeroſo ac præpotenti hoſtium equitatu eos
obiecit:quorum nouitate aſpectus odore atq; horrore:trepidātes equi
nec dum equitum:uerum etiam peditum ſuorū acies peruerterūt
uincendoſq; hoſti præbuerunt:Camelli item cum Scipione Anthio
cum deuicere:et cum Archelao item ad orchomenum & cheroniam
conſeruiſſe Camellos memoriæ proditum eſt:horum qui in pugna
præſtent nonnuilli gibbum duplicē in dorſo habent:Duos quoq;
in bello in certamen ſagittarios ferunt dorſo inuicem contrarię re-
ſidentes:Alterum a fronte aduerſus hoſtem: alterum contra perſe-
quentem pugnantes:Tentarunt etiam poeni ut Lucretius inquit:
Tauros in munere belli:expertiq; ſues ſcęuos ſunt mittere ī hoſtes
Et ualidos partim prę ſe miſere leones:Cum doctoribus armatis ſcę
uiſq; magiſtris qui moderarier his poſſent uincliſq; tenere:Ne
quicq̄ quoniam permixta cæde ruentes Turbabant scęui nullo di-
ſcrimine turmas Terrificas capitis quatientis undiq; criſtas:Nec
poterant equites fremitu perterriti equorum Pectora mulcere et
frenis conuertere in hoſtes.

ACTENVS SIGISMVNDE Pá-
dulſe de inſtruẽda acie ſecundũ diuerſos du
cum aſtus;uariasq; nationes de inpugnati-
one huiuſmodi:atq; expugnatione ſi quando
uſus tulerit ad pręſentium ac poſterorum
inſtructionem dicta ſint Deinceps ut erat ꝓ
poſitum de religioſi temporis diebus ac mẽ-
ſibus pręſenti materię ſubiacentibus:quos ĩ
fames:atros:uel infauſtos in xi. comentariorum grãmaticorum Ni-
gidius appellauit:pauca memorare exempla forſan non incogruũ
erit:ſeu recte:ſeu perpam id fiat:Menſis itaq; octobris pridie no
nas Romanos primo quidem a Cymbricis ſub ſcipione exercitu
priuatos fuiſſe conſtat: Poſtea uero imperatore Lucullo Armeni-
os & tigranem uiciſſe. Lucullus enim in Armenia cum.x. milibus
peditum & mille equitum aduerſus Tygranem qui Centumquin-
quagintamilia hominũ in expeditiõe haberet:hoc die profectus cũ
eſſet quo Scipionis copię conſumptę ſunt a cymbris: & quidem
dixiſſet Romanis illũ diem nefaſtũ eſſe atq; formidabilẽ: Pugne-
mus igitur inquit hodie impigre:quo hunc quoq; Romanis diem
ex atro & triſti hilarem iocundumq; reddamus:atq; quũ pugnaſſet:
illosq; fugaſſet:Romanos quĩq; lęto ĩterceptos amiſit:hoſtiũ uero
ſupra centum milia occidit: Menſis nouẽbris Clades barbaris ma-
gnas euidenter intulit;hoc nanq; menſe alexãder regis Auctores ad
grãnicum uicit; & carthaginenſes ſeptima & uigeſima die apud
Siciliã a timoleonte uicti ſunt: ſub quã diẽ ilion captũ uidetᷣ ſicu-
ti ephorus:& caliſthenes:& damaches & philareus ꝑhibẽt: Boetiis
qdẽ contigit mẽſis Ianuarii quĩta die binas præclaras & inſignes
uictorias coepiſſe:ut pote quibus grętiæ libertatem reſtuerent.
Februarius græcis haud quaq̃ ęquus extitit:huius ſeptimo die pu
gna cum cranone ab Antipatro uicti funditus perire & in chero-
nia antea aduerſus philippũ haud foeliciter pugnauere hac eadẽ

die februarii:eodemq; anno qui cum Archidamo trãſire in italiam
ab illius loci barbaris fede conſumpti ſunt:uigeſimam nonam car,
thagineſes obſeruant:utq; plurimaſ eis:& maximas calamitates in
tulerit: Menſis Martii ſexta quidem die Marathone tertia uero in
platheis ſimul & apud michalem perſę a gręcis deuicti ſunt: Quĩ,
ta uero & uigeſima die Arbelis athenienſes nauali pugna circa na,
xon uictores fuere ſub ipſam preterea eiuſdem menſis uigeſimã diẽ
Macedonum athenienſes pręſidium coepiſſe: quo die miſtico lu,
ſtrant. baccho. Apud Romanos pręliares etiam dies ſunt qui ab
iuſtis non ſegregantur. ſi quidem iuſti ſunt continui xxx dies qui
bus exercitui imperato uexillum ruſſi coloris in arce poſitum eſt:
pręliares autem omnes: quibus fas eſt res repetere. uel hoſtem la,
ceſſere. eligendi enim ad pugnandum diem Romanis tunc fuiſſe
licentiam conſtat ſi ipſi inferrent bellum. At cum exciperent nul
lum obſtitiſſe diem quominus uel salutem suam. uel publicã de,
fenderẽt dignitatem. uitabant & ad uiros uocãdos dies. qui eſſẽt
notati rebus aduerſis: Dies autem qui ſunt poſtridie Kl. nonas
Idus: quãq̃ ad rem ſane militarem nihil attinere notet Varro. sed ad
solas actiones respicere priuatas: ad omnia tamen maiores noſtri
cauendos putauerunt: quos etiam atros uelut infauſta appellati,
one damnarunt. ob hanc causam dictos habitosq; atros Seruius
Flaccus scribit. Quod urbe a gallis Senonibus recupata L. Acti,
lius in ſenatu uerba fecit. Q. Sulpiciũ tribunum militum ad aliã
aduerſus gallos pugnaturum rem diuinam dimicandi gratia po,
ſtridie feciſſe cum exercitu populi Ro. occiſum: Item apud creme
ram: multisq; aliis temporibus & locis poſt ſacrificium die poſtero
celebratum male ceſſiſſe conflictum: & poſt diem tertium eius diei
urbem præter capitolium captam fuiſſe q̃ pluresq; alii ſenatores
recordari ſe dixerunt. Quotiens belli gerendi gratia res diuina po
ſtridie Kl. nonas Idus populi Ro. facta eſſet eius belli proximo
deinceps prælio rempu. male geſtam eſſe: tumq; ea re ꝑ ſenatum ĩ
pontifices reiecta; ut ipſi quid uideretur ſtatuerent. Pontifices de,
creuerũt ut hi dies neq; præliares; neq; puri. neq; comiciales eẽnt
nullumq; his diebus ſacrificium recte futurum. Quod nec doctiſ,
ſimum poetam Ouidium pręterit primo faſtorum dicentem: uẽ,
dicat auſonias Iunonis cura Kalẽdas idibus alba Ioui grandior
agna Cadit; Nonarum tutela adeo caret omnibus iſtis Nec fallare

Caue proximus ater erit:Omen abeuentu eſt:illis nam roma die-
bus damna ſub aduerſo triſtia marte tulit:hęc tibi dicta ſemel to
tis herentia faſtis:Ne ſeriē rerum ſcindere cogar erunt:Antę di-
em tertium nonas octobris.& ante diē ſextum idus nouēbris nihil
in repu. maiores noſtri geri uoluerunt:Itaqꝫ hos dies nō cum hoſte
manus conſerebantur:non aliud quodcūqꝫ in repu.nō exercitus ſcri
bebantur:non comicia habebātur:non aliud agebatur.niſi quod
ultima neceſſitas exegiſſet adminiſtrabatur:Ante diē quoqꝫ quar
tum Kl.uel nonas uel idus tanq̄ inominabilem diem pleriqꝫ uitāt:
Cuius obſeruationis an religio ulla ſit memorię proditum nihil in
uenio:niſi ꝙ Claudius annalium quinto cladem illam pugnæ cānē
ſis uaſtiſſimam factam dicit ante diem quartum nonas ſextiles.An
te diem īſuper xv.Kalēdas ſextiles a Romanis haud procul fluuio
qui allia nuncupatur ac xi.milibus paſſuum uia Sabbaria ab ur
be diſtat inſtantibus gallis male pugnatum ē fuſaqꝫ extemplo Ro-
mana acies ad ripam fluminis quo ſiniſtrum: cornu defugerat a
celtis tanta ſtrages facta:ut urbi ſubito ſubſecuta ruina & patrum
cędes atqꝫ capitolinæ arcis obſidio:eorum fuga uero nocturna fuit
eo tempore quo commiſſa ē: pugnatumqꝫ ē circa ęſtatis finem:
circaqꝫ plenilunium: quo dies ingens & antea clades in fabios ad
cremeram flumen inter urbem & uehios acciderat: ſex & trecenti
nanqꝫ patricii milites omnes ex eodem genere eademqꝫ familia una
die a uehientibus cęſi ſunt:Pompeius fugientem etiam Mitridatē
ad prælium compellere cupiens noctis tēpore expugnationē fieri
ſtatuit:Quem Pompeius inſecutus ut luna tunc orta a tergo Roma
nis erat:Mitridates exercitus longitudine umbrarum proximitatē
hoſtium ratus cuncta in irritum tela fudit:illi inermes aggreſſi ſi-
ne labore certaminis uicerunt.& caſtra coeperunt:hannibal apud
Cannas hac militari temporis ratione & aſtucia uſus:non noctis tē-
pore:ſed orto iam ſole aduerſus Romanos dimicaturus:ita ſuos ad
pugnam ſtruxit: ut contra ſolem orientem exercitum Romanum
pugnare cogeret:contraqꝫ Eurum uentum:quem noſtri uulturnum
uocant;Nam ī morem ardentis fulminis mane: more ſuo perflare
ſolitus:tunc flabat: rapidumqꝫ puluerē ex patentibus: torridisqꝫ
campis eleuabat:& ſuper carthaginenſium phalanges ad ora Ro-
manorum īpellebatur:ſicqꝫ cum euri uel uulturni uenti adiutorio
ac fulgoris oculos hoſtium perſtrīgentis:hānibal illā memoralem

& immortalem cānenſis pugnę gloriā ſibi adeptus :ubi ipſe quū
eſſet crudeliſſimus ; Romaniſq; infeſtiſſimus. tanta tamen inimi,
corū m atrociſſimorum cede ſatiatus parci iuſſiſſe perhibetur : Par
poſtea ratio Romanos iuuit. Marius enim & Catullus conſſ. cōtra
gallos pugnaturi uirtuti dolum addiderunt : primum nebuloſum
nacti diem : ut hoſti inopinanti occurrerent : tum uentoſum quoq;
& puluis in oculos oraq; ferretur tunc acie conuerſa in orientem ;
ut quod ex captiuis mox cognitum eſt ; ex ſplendore galearum ac
repercuſſū ex aduerſo ; uiſum eorum puluis oppleret ; & ſplendor
hebetarēt totā terribilē gallorū multitudinē minīa romanoꝝ cla,
de profligauere ; eſt etiā pręterea ſua ſabbatiſſimi ratio iudeis : qua
quom eis nefandum ſit quicq̄ ferie rei facere Diuus Auguſtus
Veſpaſianus adortus eos ſuperauit : eoſdem alia atq; huic diſimili
ratione ſubegit anthiocus : is enim quom Ieroſolimam obſideret
Iudeis ad maxima illa ſolennia petentibus dierum ſeptem indu,
cias : nō eas modo dedit : ſed etiam tauris auratis cornibus odori,
busq; : & pigmentis affatī pręparatis ad portas usq; pompam egit
atq; sacrificio illorum ſacerdotibus tradito ipse in caſtra rediit ; iu,
dei uero admirati continuo ſe ſe poſt ſolennitatem dedidere ; ē &
aliis gentibus alia quoq; temporis ratio. Nam Myliades quom
perſas triduarię legionis ocio teneri didiciſſet ; improuiſos inuaſit
& obtinuit : Athenienſes quom ſubinde a lacedemoniis infeſtarent
diebus feſtis ; quos ſacros mineruæ ext urbē celebrāt : Armis ueſte
celatis peracto ritu ſuo ; non ſtatim reuerſi athenas ſed potius in
de raptim acto lacedęmonē uerſus agmine eo tempore quo minime
timebatur agros hoſtium quibus ſubinde predæ fuerant ultro de,
populati ſunt. Athenienſes ſimili modo ubi aduentare darium cō
perunt : quanq̄ auxiliū a lacedęmoniis popoſciſſent ; tamen quom
detineri perſas quatriduanę religionis ocio compertum haberent
ſpem religionis occaſione ſumentis inſtructis tantum decemmili
bus ciuium & platheenſibus auxiliaribus mille aduerſus ſexcenta
milia hoſtium campis marathoniis perruperunt : Myliade eius bel
li duce ; qui celeritate magis q̄ uirtute frętus alacri ſatis expedi,
tione prius hoſti cominus heſit ; q̄ poſſet expedito ſagittarum ictu
propulſari ; tanta in eo bello diuerſitas certandi fuit ; ut ex alia par,
te uiri ad occidendum parata ; ex alia pecudes ad moriendum præ,
parate putarentur ; Ducenta enim milia perſarum apud campo,

Marathonios ea tempeſtate ceciderunt:Germanorum etiam ani-
mos quom ſortilegarum uaticinia mulierum obtunderent:ut puta
qua fluuiorum curſus uortices ſtrepitũqꝫ coniectantes futura prę-
dicerẽt:aſſererentqꝫ:ſiue Arioiuſti eorum regis inſtituto:ſiue le-
ge non eſſe fas ſuperari eos.ſi ante lunam contenderent:Cęſar ſa-
tius eſſe duxit citra tempus inuadere:q̃ idoneum illis tempus expe
ctando ſedere: facto itaqꝫ in eorum munitiones & tumulos impetu
non antea ſtimulare ac inceſſere deſtitit:q̃ ira deducti pugnam ca
peſſerent:his ac de re deniqꝫ in fugam uerſis Cęſar ſtadiis cccc.
ad Rhenum uſqꝫ perſequens:terram omnem cadaueribus:ſpoliiſqꝫ
referſit:Arioiuſtus cum paucis pręueniens rhenum traiecit:Cęſorꝝ
numerum lxxx.milia fuiſſe perhibent.

Inc deinde locus caſtris idoneus deligatur neceſſe eſt;ea.n.
res maximę rationis ẽ bellicę;ut hoſtis hoſtẽ ſi petierit e ſubli-
mi repelli nõ poſſit:Aut ſane collectis uiribus excipi:ſiue igit͛ ex
itinere quieſcendum ſit:ſiue caſtra caſtris obiicienda.In deligen
do loco hanc rationem haberi oportet:ut locus arte uel natura mu-
nitus ſit:& neceſſariis ſufficiens:arte:ueluti foſſa uallo:uel aggere
Natura munitus:ut ſunt tumuli aſcenſu difficiles colles ardui
locaqꝫ edita:& aſpera:quę uerucas cato appellat:aut loca flumini-
bus.uel paludibus cincta:neceſſariis ſufficiens:ut materies:aqua
frumentumque de proximo peti Poſſunt: Quod ſi & horum com-
patio habenda ſit: loca munita:q̃ opulenta uiros illuſtres quęſiſ-
ſe magis inuenio:quod & mario uenit in ſucceſſum Is enim ter-
tio conſulatu ſuo bello cymbrico quom collem occupaſſet:qui cã
po:& fluuio imminebat: ubi hoſtes ſe diffuderant: quomqꝫ aqua
exercitui deeſſet ad potandum:quęreliſqꝫ omnium coargueretur:
aquam in proſpectu eſſe reſpondit:ſed eam ferro uindicandam.
Primis itaqꝫ calonibus in pugnam cum clamore ruentibus ſubſe-
cutus exercitus: mox iuſto certamine compoſitis agminibus bel-
lum geſtum eſt:& uicere Romani.Iulius Cæſar loca eminentia ĩ
omnibus approbauit:quę ſi negaſſet facultas: irrigua pręferebat:
inuenitur etiam gallicis expeditionibus aliquando iuxta fluuium

axonam caſtra poſuiſſe. Que res & latus unum caſtrorum ripis fluminis muiebat & poſt eū q̃ erāt tuta ab hoſtibus reddebat; & co meatus ut a proximus ciuitatibus ſine periculo aduehi poſſent efficiebat. CN. Pompeius in Capadocia locum delegit caſtris ponendis editum ab imo paulatī procliuē; unde adiuuante procliui impetum militum facilem ipſo decurſu Mytridatem ſuperauit. Q. Metellus in hiſpania Citeriore in caſtra hoſtium humili loco poſita ex ſuperiori parte flumen immiſit: & ſubita inundatione turbatos per diſpoſitos inſidiatores Cecidit; tāto itaq; locus utilior iudicabitur; quanto fuerit editior; in ſubiectos enim uehementius tela torquentur; maioriq; impetu pars editior obnitentes propulſat & impellit; quum hi qui humili ſunt loco caſtrametati duplex ſubeant cum loco primum; deinde cum hoſte certamen.

T quoniam precellentis ē ducis munus tum pace; tum maxime bello hoſtium regionem exploratam planeq; cognitam habere; ne omnes ordines temere uagari erRareq; contingat; conſyderandum quoq; oppoſite ipſius Regionis quæ ſit naturalis poſitio Rupibus ne in uia an fluminibus cincta; uel paludibus impedita inhabitantium preterea multitudines quante; quæ uolūtates; quæ ſtudia; que conſilia perquirendum; firmis an infirmis Natura uel arte munitis preſidiis contineātur; quæ ſingula in ducis conſyderatonem deducta; Si minus perſe preſtare queāt alios quorūcumq; locorum peritiſſimos adiungere oportet: hec autē tute ac commode poterit; ſi ex utrorunq; amicis ciuitatibus atq; mercatoribus futuri ſit qui explorent. Ciuitates enim omnes qui importent aliquid: q̃ liberaliter ſemper accipiunt; ſunt qui hæc per hoſtes aut per ſuos uel etiam per ſe ipſos imperatores quidam ſcrutati ſint. M. Cato in hiſpania quia ad hoſtium conſilia alio ingenio peruenire non poterat; Iuſſit trecentos milites ſimul impetū facere in ſtationem hoſtium; raptumq; unum ex his: in caſtra perferre incolumē; tortusq; ille omnium ſuorum arcana confeſſus eſt Iulius Ceſar miſſis equitibus his quos in agris repperiſſet hoſtiū res & conſilia ſcrutabatur; & ut concordi eorum ſententia repperiſſet; quod agendū ī cōſultatione deliberabat; & ſcite & ſapiēter

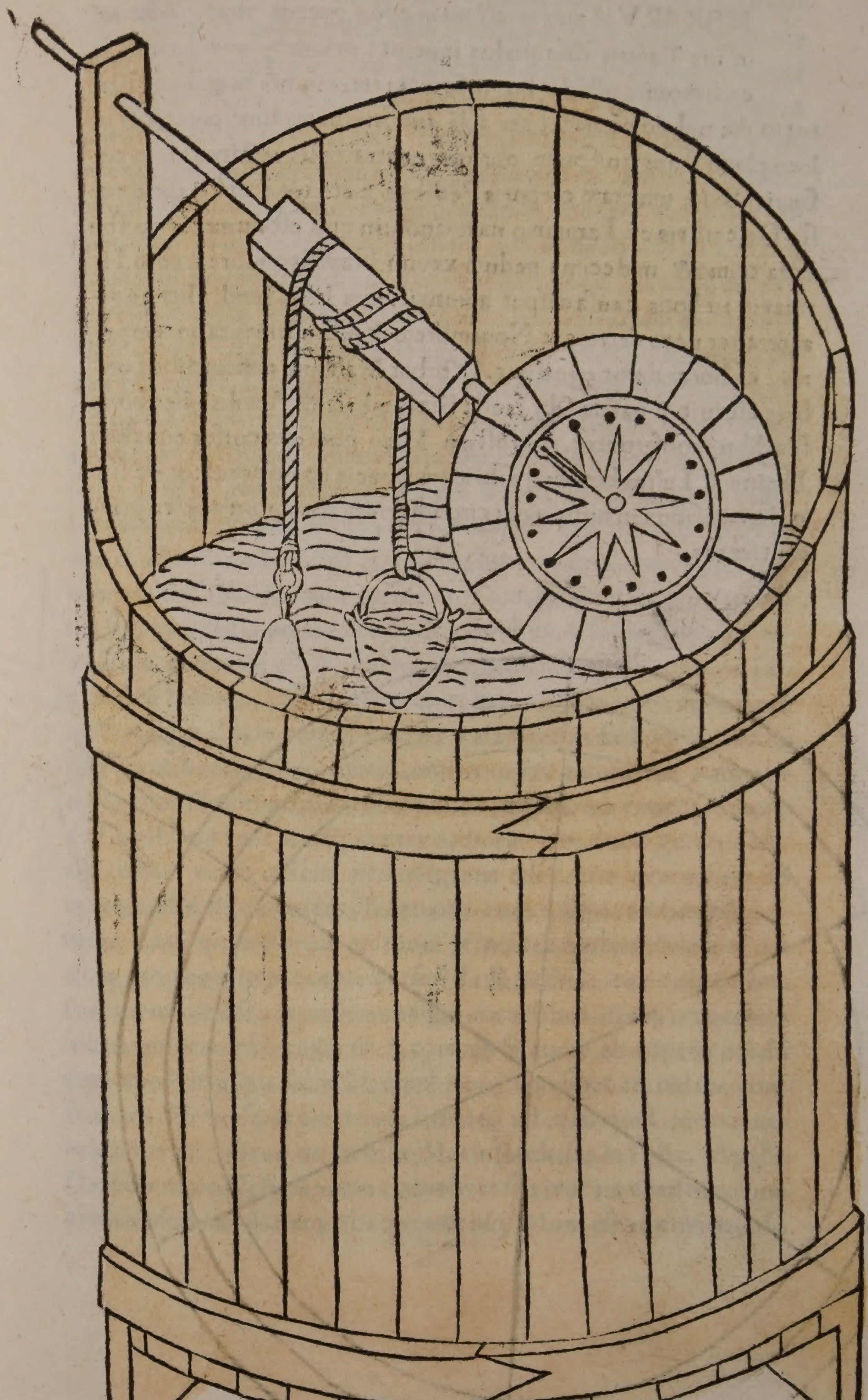
id quidem. Speculatores deinde exploratoresq; de ſuis mittere uni
uerſorum ducum inſtitutum eſt:& quãq̃ duo hec uſus ſepe confũ
dat: diſcernit: tamẽ rõ: & doctiſſimorũ hominũ auctoritas: ut ſpe
culator is ſit: qui hoſtilia ſilentio perſpiciat: quom explorator cla
more peccata cognoſcat: explorare enim antiquos pro exclamare
legimus uſos: Sed poſtea proſpicere & certum cognoſcere coepit
ſignificare: Perſę quoq; nullo extrĩſicus aminiculo explorandi mo
dus quidam eſt: quo & ipſi duces uſi sępe perhibentur: sicut Emi
lius conſ. bello hętruſco: hic enim dux apud oppidũ colonia mul
titudinem auium procul contemplatus citatiori uolatu ex ſylua cõ
ſurrexiſſe: intellexit illic aliquid inſidiarũ deliteſcere Quod & tur
batę aues & plures ſimul euolarent: pręmiſſis igitur exploratori
bus decem milia Coloniorum comperit excipiendo ibi Romanorum
agmen in itinere: eaq; alioq̃ expectabatur itinere latere: in is legi
onibus circũfudit. Thianicus horeſtis filius ſimiliter quom audiſ
ſet iugum ab hoſtibus munitum præmiſit ſciſcitaturos quid rei fo
ret referentibusq; non eſſe uerum quod opinaretur: ingreſſus iter ut
ex eo loco uidit magnam uim auium ſimul euolaſſe arbitratus eſt
ibi hoſtium agmen reſidere itaq; circũducto exercitu eluſit inſidi
atores: Per ſe ſe autem hoſtium res ſcrutati ſunt Alexander Ser
torius. M. Voluſius edilis plebis & Maximianus quoq; cũ Diocli
ciano poſtea imperauit: & mutato habitu quidem: Iulium uero Cę
ſarẽ & habitus mutatione: & per alium & per ſe ſe etiam exploraſ
ſe conſtat. Nam quũ britanniam expugnare illi mens eẽt: & inſulæ
ſtatum moresq; hominum percunctari: exploraſſetq; per. C. Volu
senum ut communis habet hiſtoria: sunt tamen non ignobiles au
ctores qui cęsarem per se ipsũ portum & nauigationem & acceſſũ
ad insulam exploraſſe confirmet: & quanq̃ illi fortunam ſuam ex
perti forte probauerint: omnino tamen audacię & temeritatis mihi
maxime eſſe uidetur consilium & subsidium totius exercitus peri
culis obiicere: quom hi omnes aut uitę ſuę aut alienę necis cupidi
sint qui huiusmodi uel ip̃i suſtituerĩt ut uel alios perpeti coege
rint maxime quũ id quod Scipio & Valerius Lauinus cõſſ. & xer
ſes pro ſua nobilitate memorabile poſteris reliquerunt exemplum
non ſæpe: ſed pro raro contingat: ille enim captos tres hãnibalis
exploratores circũduci per caſtra iuſſit: oſtenditq; his totum ex
ercitum nihil de hoſtibus percunctatus: mox etiam prãdium dari

iuſſit:eiſq; refectis ĩpone redire ut quæ apud Romanos uidiſſet: hannibali renuntiarent; hic uero quom non ſecus intra caſtra ſua exploratorem hoſtium deprehendiſſet; magnamq; copiarum ſuarũ fiduciam haberet circunduci eum iuſſit terrendiq; hoſtis cauſa exercitum ſpeculatoribus eorum quotiens uoluiſſet patere Poſtremo Xerſes ſimiliter darii filius quos in caſtris ſpeculatores græcorum depræhendiſſet: nullo affecit ſupplicio. quin ubi iuſſiſſet eos circunduci ut audacter intuerentur exercitum cuius gratia uenerãt libere quo uoluerunt dimiſit incolumes: preterea non uſq; quaq; etiam obuiis & tranſfugis quibusq; credendam ſalutem ſuam plurimorum periculis edocemur. Babylon ingẽs enim quam exercitus capere nulla ui poterat Zophiri arte capta eſt: ſe nanq; plagis affici: auribusq; ac naribus mutilari conſulto iuſſit: ac deformis ueluti tranſfuga urbem ingreſſus: ſe cum omnium audientium intuentiumq; conſenſu ita darii iuſſu ceſum ſe mutilatumq; finxit: inde populum cohortatus forti animo ut eſſet; ac moenia tueretur: pateretur q; ſe una cum ſuis receſſiore ira: & iniuria laceſſitum bellum contra darium inire: his nanq; & aliis huiusmodi Babyloni decepti fraudibus ſummam gerendarum rerum omnium curã: & poteſtatem liberam Zophiro tandem omnium ſuffragio tribuerunt: augendam uero ad fidem ſæpe is profligauit hoſtes: ac poſtremo creditam multitudinem in hoſtium manus duxit: ſic urbs Babylonia quę ui non poterat: fraude capta eſt: Quom autem darius poſtea punicum malum quoddam & id quidã per magnum apuiſſet quærenti cuidam quidnam tantum habere uellet quanta granorum multitudo Zophiros ſe uelle reſpondit. Erat autem Zophirus non modo comes illi uerum uir tum probus tũ amicus qui ubi ſe ſe ipſe cecidiſſet: narẽq; & aures obtrũcaſſet & ita creditus Babylonios fefelliſſet ac dario tradidiſſet urbẽ ſæpe dicebat: Darius Zophirum male integrum: q̃ centum capere Babylonias. Iulianus quoq; in partos expeditionem agens; quom indeſertum primo captiuorum habuiſſet ductorem: poſtea quidẽ ſenior tranſfuga ſub ſcemate ꝓditores ei ſe compendioſum iter oſtẽdere pollicitus quũ triduo ambulantes ad maiores ſolicitudines perueniſſent in inſidias inciderunt: & mox quidem illum ſenem fuſtibus occidere cõfitentes ſe hoc pro patrię libertate feciſſe & libenter aſpera queq; pati uelle: in quo bello ĩperator concidit: & exercitus ĩ cõditionẽ

adductus eſt; Valerianus item Auguſtus doctrina & eloquentia
clarus ingentem exercitum in perſas agens & incaute quidem ſuo
rum ac aliorum ductu a Sapore perſarum rege captus ignominio
ſa apud perſas ſeruitute conſenuit:donec damnationem ſortitus ut
ipſe accliuis humi;regem aſcenſurum equum non manu ſed dorſo
ſemper attolleret:Ad poſtremum quom nulla prȩda hoſtibus pul
chrior:nec præſtantior q̃ exploratorum uel ſpeculatorū ſi capi eos
contingat;quod ſȩpe fit: quom perſequantur quodcunq; ſe illis p
uium obtulerit:non uſq; ita fides habēda illis:ut cuſtodia negli-
gatur;ſed inſtructa ſemper omnia:& parata eſſe oportet eque ac ſi
hoſtem inſtare:uel imminere nuntiatum ſit.

Is pro loci qualitate hincinde rite peractis:Caſtrorum for
mam ſecundum maiorum diſciplinam officiorumq; caſtrēſiū
ordinem ritus ac rationes ex Reliquo proſequȩmur. Quattu-
or nanq; angulis eorum dimenſio deſſignabatur:nam & fabrorum
multitudo:& ferramentorum copia:quȩ uſus extructionis poſcit
ſequitūr exercitum:& interior quidem pars caſtrorum tabernacu
lis diſtribuitur. Ambitus autē eorū extrinſecus muri faciem prȩfe
rebat:Ordinatis etiam turribus pari ſpacio diſpoſitis;quarum in
terualla telis atq; baliſtis aliiſq; machinis ſaxa torquētibus;omni-
busq; inſtrumentis miſilium complent:ut cuncta ſcilicet iaculorū
genera in promptu ſint:Ex omni deinde muri parte quattuor por-
tas ȩdificant;tam lumentis aditu faciles;q̃ ipſis ſiquid urgeat in-
trocurrētibus latas:intus autem caſtra uici ſpaciis īterpoſitis dir
rimunt;mediaq; rectorum tabernacula collocant;& īter hȩc impa-
toris ac ducis maximi medium templo ſimillimum ut quaſi repē-
tina quȩdam ciuitas exiſtat;forumq; & opificum ſtationes & ſedes
militum primatibus ordinūq; principibus: ubi ſiqua ſit inter illos
ambiguitas iudicet;ipſe uero ambitus & omnia quȩ ī eo ſunt mul-
titudine ſimul:& ſcientia:& fabricantium opinione quom opus eſt
dicto Cicius cō munitur Qui si res urgeat foſſa extrinſecus cin-
gitur depreſſa cubitis quattuor;pariq; spacio lata:Caſtris etiam
ſic munitis aut muniendis armata cuſtodia deeſſe nō debet:Nu
merus cohortis extimatione nunq̃ inferior per ſingulas portas ſi

periculũ imineat ducis arbitrio augetur; hicq̧ per uices quaternis horis die noctuq̧ ſibi ſuccedēt. Horarum autem diſcretionem ue, teres aqua & umbra denuntiarunt;& ad poſteros in hunc modum noscenda transmiserunt; Duo nanq̧ illis uasa erant ænea; siue ut clesbius alexandrinus primum inſtituit ex auro perforata; aut ex gemma terrebrata:ea enim nec terrunt̃ percuſſu aquę nec ſordes recipiunt ut obturentur;non ubiq̧ tamen eadem uſui:Nam alibi alteri fundus erat immodum clepsydre foratus & quod erat ĩtegrũ uacuũ ſubiecerũt: pleno aquæ altero ſupposito;alibi superioris uasi uacui fundus erat simili modo perforatus;alterum quod ſub, iecerunt integrum ac aquę plenũ altero ſuperaddito & aquam cõ tingente: ſed aquę meatu ante hinc inde munito:que ubi primũ coepit ſurſum uel deorsum emergere uel influere mox minutione ſuducta permiſerunt influere: uel effluere fluxiq̧ in noctis ipſius & ſequentis ĩpſius diei finem atq̧ id uſq̧ ad principium noctis ſe, cundę ſic ſibi menſuram temporis in aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt;hac in partes ęquas.xii.ſubſida demenſiõe diuiſa decreuerunt in ipſo ciclo conſtituere:& diuiſionibus anno tare;ut certi eſſent horarũ numeri ĩ quos eas ingredi morari &egre di nuntiarent;Tuncq̧ poſt ægyptiorum retro maiores;quos cõ, ſtat primos omnium cęlum & temporũ momenta ſcrutari & auſos metiri;ſiue horus ille fuerit;quem ſolem appellant;& unde horæ di ctæ ſunt: siue ꝙ horus apollo ſit; qui pręceteris horas inueniſſe perhibet̃.Scipio naſica collega lenati primus apud noſtros aqua diuisit eas ęqua noctium ac dierum;idq̧ horologium in hunc mo, dum ſubtecto dicauit; Anno urbis Quingenteſimoquadrageſi, mo quinto.

MBRARVM autem rationem apud gręcos anaximenes milesius Taletis diſcipulus inuenit: primusq; horologium lacedęmoniis oſtẽdit hęc ipſa ratio ĩterdiu mõ horoſtopi ĩſtitutio die nubilo nõ uacet per ſolẽ internoſci maxime poterit: ſi in loco plano ſtans quiſpiam dorſum contra ſolis rectitudinem poſuerit: Suiq; umbram corporis Pedibus metietur a xxiiii. die menſis Decembris cũ Ianuario inchoando: in quo eſt numerus in ſua hora prima & undecima pedum xxviiii. Nam decembrem cum Ianuario in horis cauſa diſpar adiunxit: cum linea ſimili alter augeatur: alter uero decreſcat. Nouembrem & februarium ratio temporis per horas duxit ęqualiter. October Martium concordibus umbris aſciuit & parem ſibi fecit: Septembris & Aprilis dies horis ſimilibus conferuntur. Auguſtum Maio par ſolis curſus ęquabit: Iunius & Iulius horarum ſibi æqua ſpacia contulerunt: ut de ſingulis menſibus in huiuſmodi circunſcripta numerorum deſcriptiõe continetur.

Ac horarum uiciſſitudine uigilũ ſors ſucceſſiue per omnes
ęqualiter currat: in hos acerbiſſima Sanctio ut qui loco qua
libet cã ceſſerit de medio tollatur: & die quidem pro portis
Armatę ſtationes diſponũt. Nocte autẽ per caſtella uigilare mos
eſt: Sed & pręter publicas cuſtodias aliquot in caſtris diſponere
non erit inutile: ne quid tecti facinoris admittatur: Brutus enim
ex captiuitate græcorum quom per notos ſibi uigiles euocaſſet
totum exercitum ſuum in caſtra græcorum induxit: hoſteſq; con-
fecit: ideo prudẽtioribus conſuetum fuit: ut circitores caſtris pręſ
ficere: quos olim circuitores appellabant: qui uigilias circuirent
ac renuntiarent ſi quos ĩmerſerit culpa uel aliquando per ſe uigi-
les reuiſere. Titus ieroſolomorum obſidione primam uigiliam no-
ctis per caſtra & caſtellorum ſpacia circuiens explorabat: Secũda
ſecundo a ſe principi Alexandro permiſerat: Tertiam agminum
Ducibus: Alcybiades athenienſis ciuibus ſuis a lacedemoniis ob-
ſeſſis ueritus negligentiam uigilum his qui in ſtationibus erant
Denuntiauit: ut lumen obſeruarent quod nocte oſtenſurus eſſet ex
arce & ad conſpectum eius ipſi quoq; lumen attollerent: Quo mu-
nere qui ceſſaſſet poenam paſſurum. Dum ſolicite itaq; expectare-
tur ſignum ducis peruigilatum ab omnibus: & ſuſpectę noctis pe-
riculum euitatum eſt: Iphicrates athenienſium dux: quom ſub
aduentu hoſtium ipſe uigilias circuiret uigilem quem dormientẽ
uiderat teli cuſpide perfodit: quod inclementius factum nonnullis
increpantibus: qualem inueni inquit: talem reliqui: his itaq; om-
nibus ſimul ſomnum & excubiarum: & uigiliarum tempora bucci-
næ ſignificent: nec quicq̃ præter ordinem ſine ducis geratur edi-
cto ſummo mane officiis pro religione celebratis mox milites ad
centuriones ad chiliarcos illi ueniant: cum quibus ad ſummũ om-
nium ducẽ uniuerſorum ordinum principes quibus ille ſigna det
aliaq; pro negotio præcepta perferẽda ſubiectis: quæ cum in acie
fuerint recognoſcant: ut ſi res exigat incurſibus: itemq; reuocatio-
nibus uniuerſi obſecundent & pareant. Signum ab imperatore dã
dum quod deferant ſubiectis quod nemo non ſciat in ordine con
ſtitutus. Nemo ſciat externus eiuſmodi eſt: quũ quid memoriter
tenendum indicitur: uti in bello Marii Bardeus: in ſyllæ: Apollo
Delphicus: in Cęſaris: uenus genetrix: Gręcorum chriſtianorum
chirieleyſon: & alia atq; alia: prout cuiq; uiſum eſt: id enim quo ſe

hoſtibus diſcernant maximi uſus in bellis eſt: ſiue ĩ luce pugnet: ſiue in tenebris: Nam ſi hoſtis ĩ Armis domeſticis latere uelit ſignum interrogatus: ſotium uel hoſtem illico ſe prodit: id alii Symbolum uocant: probati auctores Liuius & Maro texeram.

Egationes cum hoſtibus ſi agendę ſint: illud animaduertẽdum ut hi mittantur: qui aſtu uel multarum rerum cognitione hoſtium latebras: atq; conſilia metiri queant: Scipio enĩ Affricanus occaſione mittendę ad Syphacem legationis capta cũ Lęlio ſeruorum habitu tribunos & centuriones electiſſimos ire iuſſit: quibus curę eſſet regios uiros inſpicere: qui ut liberius caſtrorum poſitionem ſcrutarentᷣ: equum de induſtria dimiſſum tãq̃ fugientem proſecuti maximam partem circuierũt munitorum: quę quom nuntiaſſent incendio confectum eſt bellum: itidem carthaginenſes miſere qui per ſpeciem legatorum Romæ morarentur: exciperentq; conſilia Romanorum. Cato autem cenſorius poſtq̃ tres in Bithiniam legati Romę delecti quorum articulari morbo & podagra unus capite alter uulneribus confoſſo tertius uecordia laborare uidebatur: Ridens populus Romanus inquit: legationẽ mittit: quę nec pedes: nec caput: nec cor habet: Apud eum populum autẽ legati ſi quando incogniti uenire nuntiabantur: primo quid uellent ab exploratoribus requirebant: poſtea ad eos egrediebãtur magiſtratus minores: & tunc demum ſenatus extra urbem poſtulata noſcebat: & ita ſi uiſum fuiſſet admittebatur.

I autem conſultationes hoſtium admittendę ſunt: qua cautione id fieri debeat: Cęſaris & arioiuſti germanorum regis monemur exemplo. hi enim quom occuriſſẽt dies colloquii utriusq; conſenſu indicta placuit equitatu tantum armato conuenire. Cęſar quum ſalutem ſuam non omnibus committere uellet Gallis auxiliaribus equis ſubtractis milites eis legionaricos decimę legionis: cui maxime propter uirtutem confidebat: impoſuit hos Du cẽtis paſſibus ab arioiuſti pręſidiis in tumulo collocans ut ex equis colloquerẽt: pari quoq; interuallo aberant equites arioiuſti ubi uero interloquendũ Cęſari nuntiatur germanos ad equitarẽ

lapidesq; & tela in ſuos conijcere: loquendi finē fecit: ſeq; ad ſuos recepit Nam & ſi ſine ullo periculo decimæ legionis pręſtantia hoſtes ſuperari uideret a ſuis: tamen pręlium committendum non putauit; ut poſſet dici pulſis hoſtibus; eos a ſe ꝑ fidē in colloquio circunuentos; Caſtris item & loco & manu munitis ſi ex conſultatione ſimiliter cum hoſtibus agendum; ſapientis ducis eſſe ſtatuo ne ſi incaute illis ingerat ad loquendum. Agrippa enim rex cum gamalenſibus de traditione loqueretur Veſpaſiano iubēte ad dextrum cubitū lapide ictus egre de medio ſublatus eſt; Titus quoq; ad iheruſalem quom putaret iudęos hominis gentilis oratione flecti; Ioſephum miſit oraturum; qui grauiter in capite ab eis Saucius: niſi mature ab ip̄o Cęſare ī caſtra ſubreptus fuiſſet oppetiiſſet

Dhuc Armorum habenda ratio eorum enim habitus plerisq; gentibus alio atq; alio tempore noxius eſt: uti Numidis haſtilia telorū; quæ manu ſine amentis intorqueri ſolent: pluuiis ingruentibus lubrica ac per hoc inutilia fiunt: Scuta etiā que elephantorum corio extento atq; durato habilia & tuta geſtabant: quorum ea natura eſt: ut acceptū imbrem tanq̄ ſpongia ebibant: ac per hoc intractabilia repentino pondere fiant; quia circūferri nō poterant defendere nequiuerunt: Orientales qui maxime ſagittis bella conficiunt oderunt uentos & imbres: qui inter illos pacem eē cogunt proinde. P. Scipio in Lydia quom die ac nocte imbre cōtinuo uexatum exercitum Anthiochi uideret: nec homines tantum aut equos deficere; uerum arcus quoq; manantibus neruis inhabiles factos cohortatus eſt ſuos ut ſequenti quanq̄ Religioſo die cōmitterent pręliū: Quā ſententiam ſecuta extemplo uictoria ē.

Vrſus in multitudine partium diſciplinę ſtudium uel ratio utriq; animaduertenda: ne pugnantibus & diſciplinę tenacioris militibus rudem & indoctam multitudinem miſceas putans in uniuerſo exercitu Xerſis exemplo belli robur conſiſtere. hic enim pręclarus aſię rex cum Armatorum ſeptingentamilia perſarum; trecentaq; de auxiliaribus pręter claſſem maximam uixq;

credibilem habuiſſe narretur: meritoq; inopinato exercitui uix ad potum flumina; uix terra ad ingreſſum uix Maria ad cursum cęlũ ipſum uix patere Sagittis putaretur: huic tam incredibili tempo, ribus noſtris agmini: cuius numerum nunc difficilius eſt aſtrui q̃ tunc fuit uinci leonidas rex ſpartanorum cum quattuor milibus hominum in Anguſtiis thermophilarum obſtitit: triduo continuo manu conserens: Quatriduo deinde cũ iugi bello uideret hoſtem undiq; circunfundi Dimiſſis ſotiis auxiliaribus ut ad meliora se tempora reseruarent hortatus; Spartanos ſuos admonet de gloria plurimum de uita nihil sperandum: neq; expectandum uel hoſtẽ uel die ſed occasione noctis perrumpenda caſtra: commiscenda arma conturbanda agmina fore; nũq̃q; uictores honeſtius q̃ in caſtris hoſtium eſſe perituros: Perſuaſi igitur plus ſe patriæ debere q̃ uitę: ac mori malle cum gloria: q̃ supereſſe sine; Mirũ dictu sexcenti uiri Caſtra ſexcentorum milium irruperũt. Poſtremo inter ſtragem; & cadauerum aceruos ĩedia: uigiliis; & labore longę cędis feſſi cum duce ſuo multo cruore graues inuicti æterna uiuẽtes gloria Cecidere. Xerſes uero eo tumultu terreſtri ac perturbatione territus; & a themiſtocle nauibus quibus omne mare complęuerat Spoliatus; incognitus & Sautius fugit: nec aliter ſane ut Satyrus inquit q̃ una naue cruentis Fluctibus ac tarda per denſa cadauera prora Xerſes itidem a trecẽtis lacedęmoniorum ad thermophilas uexatus cum uix eos confeciſſet hoc ſe deceptum aiebat; quod multos quidem homines habebat uiros autem diſciplinę tenaces nullos uel q̃ paucos; a xiiii M. gręcorum qui numerus in auxiliis cyrri aduerſus Artaxerſem fuit centum milia Barbarorũ ſupate ſunt. Cyrrus bello aduerſus perſas xiiii M. Armatorum immenſas difficultates ſuperauit. Alexander Macedo xl. milia hominum iam inde a Philippo patre tantę diſciplinę aſſuefecit: ut terrarum orbem aggreſſus innumeras hoſtium copias ſuperaret: Primo nanq; ceteris omiſſis Alexandri cum dario Rege congreſſu ſexcenta milia perſarum in acie fuere: quę non minus artę Alexandri ſuperata. q̃ uirtute Macedonum; terga uerterunt. In exercitũ Alexandri cxx. equites & ix. tantum pedites defuere. Secundo pręlio a Dario cum cccM. peditum & centum milibus equitum in Alexandrum pugna committitur: Quod Darius fugeret & perſarum cedes ſecuta: ibi enim tunc peditum Octingenta milia equitum xM. cæſa ſunt;

capta autem xlM.fuere .Ex Macedonibus uero Cecidere pedites cxxx.equites cl.inter captiuos caſtrorũ Mater & uxor eademq́ſ ſoror & filię duę darii fuere ;quarum redemptionem Darius tum etiã oblata regni dimidia parte non impetraſſet.Tertio cunctis perſarum uiribus:ſotiorumq́ auxiliis contractis bellum inſtaurat:ſpe pacis amiſſa:& ccccM.peditum &.cM.equitũ Alexãdro ab ægypto reuertenti apud tarſum bello opponit: Sed Darius poſt anceps diu prælium cum uinci ſuos uideret mori in bello paratus: perſuaſu ſuorũ fugere compulſus eſt :quo prelio aſiæ uires:& regna ceciderunt; totusq́ oriens in poteſtatem macedonii ceſſit ĩperii:atq́ ita attrita eſt in hoc bello perſarũ omnis fiducia ut poſt hoc rebellare auſus ſit nullus equoq́ animo Perſæ poſt imperium tot annorum iugum ſeruitutis acceperunt in tanta malorum multitudine difficillima dictis fides tribus prelíis totidemq́ annis quĩquies deciesſcentena milia peditum equitum conſũpta & hęc quidem ex eo regno illisq́: Vnde iam ante annos non multos plures Decies nouies centenamilia profligata referuntur. Epaminundas thebanorum dux quattuormilibus hominũ :ex quibus quadringenti equites erant lacedęmoniorum exercitum uigintiquattuor miliũ peditum equitum mileſexcentorum uicit: Mylciades atheniensiũ dux in paucis ſuorum omnibus perſarum copiis occurrens :prius hoſti cominus heſit: q̃ poſſet ſagittarum ictibus propulſari :itaq́ in xiM.ſuorum Ducentamilia perſarum occidit.Lucullus in armenia cum decemmilibus peditum & milequitum Aduerſũ Tygranem:qui centumquinquagintamilia homniũ in expeditione haberet nemine illorum ſuorum impetum ſuſtinente dum illos fugat Romanos quinq́ læto interceptos amiſit: hoſtium uero ſupcentum milia occidit; idem Lucullus trangreſſus eufratem & Tygrim cum mitridate & Tygranne congreſſus minima ſuorum manu magnũ numerum hoſtium occidit. trigintamilia hoſtium in eo bello cęſa referuntur Tygrannes uix cum cl.equitibus aufugit: diademate: ne agnoſceret̃:abiecto;Fabio Maximo. Decio mureno conſſ. Quatuor fortiſſimi florentiſſimiq́ italiæ populi. Hetruſi; umbri;Samnites:& galli:in unum agmen foedusq́ conſpirantes : Romanos dedere conati ſunt;cumq́ Samnitibus & gallis bellum inirent & ĩ eo bello gallorum impetu Romani premerentur;Decius cons.occiſus ẽ.Fabius cũ magna decianæ partis ſtrage uicit eo prælio xlM

Samnitum ſiue gallorum cęſa: Romanorũ uero ſeptẽ milia: ex decii
tantummodo parte qui occiſus eſt referuntur fuiſſe autem uſque
etruſcis & umbris quos aſtu Romani bello uocauerunt Gallorũ &
Samnitum peditum cxlM. & cccxxx. equitum uero xlviiM. Liuius
refert: & carpentarios mile in armis contra aciem ſtetiſſe Romanã
a Romanis aduerſus Mytridatis exercitum ĩ minore armenia Qua-
dragintamilia hominum cæſa uel capta ſunt: Romani uulnerati
mile: uix autem xl. interfecti: a Romanis item penes Metheurum
flumen uictus eſt haſdrubal caputq; eius ante hannibalis caſtra
proiectum: Deq; exercitu ſuo ſex & quinquagintamilia occiſa: ca
pta autem vM. & quadringenta: cum ab exercitu Romanorũ ſo-
tiorumq; octo ferme milia cecidiſſent. Cum theuthones & cymbri
italiæ plana peruaſiſſent Marius & Catullus aduerſus eos miſſi:
ita pugnarũt: ut tanta atq; terribilis multitudo: Minima Roma-
norum clade ſua autem ultima internitione cederetur clM. eorum
tunc in Bello cæſa xlM. capta dicũt. L. Emilio Catullo. C Accilio
regulo cõſſ. formidine magna conſternatus ſenatus defectione ci-
ſalpinę gallię cum etiã ex ulteriore gallia ingens aduẽtare exerci-
tus nuntiaretur maxime gerſatorum quod nomen non gentis: Sed
mercenariorum Gallorum eſt: ita permoti conſules totius italiæ ad
pręſidium imperii contraxere uires: quo facto utriusq; conſulis ex-
ercitu octingentamilia Armatorum fuiſſe referuntur: ſicut Fabius
hiſtoricus qui ei bello ĩterfuit: memorię demãdauit: quæ nec ſaltẽ
tanta quanta eos terrere debuit cęſa ſui parte fugierunt: Nam tria
milia eorum tunc interempta hiſtorici tradiderũt: quod ideo igno
minioſius turpiusq; eſt tam paucis amiſſis tãta agmina diffugiſſe.
Sylla poſt partam athenienſium urbẽ cum archelao conflixit. cx.
milia cęſa: uix. x. milia ſuperfuiſſe referuntur: hac comperta clade
Mytridates lętiſſima lxx. milia militum in ſubsidiũ archelao misit
e Aſia Secundo prelio lx. milia ex his interfecta ſunt: tertio bello
omnes copię quas archelaus habebat extinctę sunt: Nam xx milia
militum eius in paludem pulſa quom Syllę fidem implorarent in-
satiabili uictoris ira interfecta sunt: totidẽq; alia in flumen coacta
ac necata: reliqui miserorũ trucidati sunt. Parſodes persa Dux bel-
li exercitum maximum ad cc. milia hominum milia coegit: caſtrisq;
in finibus cadusiorum positis arseum medorũ Ducẽ se aduersuſ
cũ octingentis milibus hominũ profectum pugna initia supauit

ad quingentamilia interfectis;reliquos extra cadufiorum fines abi
gens;hac uictoria inſignis a caduſiis rex creatus in mediam trã.
ſiit;omniqꝫ prouincia uaſtata magnam gloriam aſſecutus ẽ.Cro-
thonienſes italię quondam potentiſſimi populi:bello ſunt a locrẽ-
ſibus fuſi;quanq̃ militum illis centum uigintimilia his non milia
xv.modo eſſent. Heraclianus cui immenſam & ſatis incredibilem
claſſem nauium fuiſſe perhibent;quippe qui tuuc tria milia ſe-
ptingentas haberet;quem numerum apud Alexandrum magnum
uel quenq̃ alium regem pręter Xerſem: fuiſſe hiſtorię ferunt ſi-
mul ut cũ agmine militum ad urbem pergens littore egreſſus eſt:
occurſu comitis marini territus:& in fugam uerſus arrepta naui
Solus carthaginem rediit;atqꝫ ibi continuo militari interẽptus eſt.

N obſeſſis item ſtudia multitudinis exploranda;ſi enim diſ-
ſenſorium partes intercidant aditus;aperitur uiro forti;dũ
trepidant;ait ille nullo firmatę robore partes tolle moras
ſemper nocuit differre partis; Titus proinde dum taricheas bello
fugaſſet in ciuitatem regreſſus aduenas cum indigenis diſſiden-
tes;audiens mox Armato milite ciuitatem ingreſſus obtinuit;itidẽ
ſi ad deditionem offeratur aſſenſus: cauendum ne ſententia pluri-
morum in dolo obtineat;P.Licinii;proconſulis exemplo;Nã quũ
pagos ſub ſpecie deditionis oblatos accepiſſet;qui ĩ poſtrema rece-
ptiqꝫ acie collocati ſunt Romanorum terga ceciderunt.Proĩde cę-
ſar nũq̃ dedititiis credidit;nisi armis;obſidibusqꝫ traditis & ipſis
ex nobilioribus lectis ueluti filiis ac fratribus principum nume-
ro pro amplitudine loci plerunqꝫ ad quingentos quo & fiduciam
hoſtibus adimeret & ſibi munimenta conquireret.

I oppugnari caſtra: ut uaria ſorte plerunqꝫ contingit;qua id
ratione fiat horum monemur exemplis; Scipio Affricanus
aggreſſus hyberna poenorum caſtra atqꝫ munitiones nocte
concubia fecit incendi: poeni trepidi quom caſu ignem accidiſſe
uel affuiſſe putarent inermes ad extinguendum aduolarunt;qui
facile ab Armatis oppreſſi ſũt; ĩ utriſqꝫ caſtris xl.milia hominũ

igni ferroq; conſumpta: capta quinque milia: Duces ipſi miſera-
biliter aduſti egre effugerunt. Craſſus ex Ducibus Cæſaris: hoſtiū
caſtra hac arte expugnauit: ipſe ī aquitania res gerens quū aduer-
teret hoſtes conſuetudine rei publice loca capere: caſtra munire:
commeatus ſuos includere: non cunctandum exiſtimauit: quin pu-
gna decerneret: hac re ad conſilium delata: quom omnes idem ſē-
tirent poſterum diem pugnæ conſtituit; Luce productis copiis
auxilia: in mediam aciem coniectauit: ſicq; acie inſtituta: quid
hoſtes cōſilii caperent expectabat: illi & ſi multitudine ſua & Ro-
manorum paucitate tuto ſe dimicaturos arbitrarētur: tutius tamē
eſſe rati ſūt obſeſſis aut commeatu ītercluſo ſine uulnere uictoria
potiri Quod ſi ſe Romanę recipere coepiſſent firmiori animo ſub
Sarcinis adoriri cogitabant: hac re percepta craſſus cum hoſtium
cunctatione ſuos alacriores effeciſſet: ad hoſtium caſtra contendit
ubi quom alii foſſas complerent: alii telis coniectis hoſtes repel
lerent: Auxilares quibus non multum confidebat lapidibus telisq;
ſubminiſtrandis: & ad aggerem ceſpitibus deferendis conſtituit:
quom his intenderent: equitesq; craſſo renuntiarent non eadē dili-
gentia ab decumana porta caſtra munita illi craſſo iubente eductis
quattuor cohortibus: quę præſidio caſtris erant in hoſtiū caſtra
peruenerunt: Quomq; bellum anceps eſſet & ultro citroq; ferirent
hoſtes: ſeq; per munitiones eiicientes fugā peterent equitatus eos
apertus campis conſectatus ex hominū milibus quinquaginta uix
quartam partem reliquit: propter huiuſmodi caſus animaduerto
cęſarem ſatis cauiſſe ne caſtrorū munitionibus ampliores unq̄ la-
titudines includeret: q̄ ſuis copiis implere ſufficeret Eidē una cō-
ſuetudo etiam fuit nunq̄ caſtra deſerenda eſſe: niſi cum munitio-
nibus effractis: hoſtes uallo prohibere non poſſent Aſt erruptio
quando neceſſaria ſit. Galba eiuſdem cęſaris dux documentum
nobis ſit: hic enim quom ad radices alpiū hyberna caſtra locaſſet
& comeatus cauſa plurima pars ſuorum abeſſet: Galli ſubito al-
pium culmina occupare ceperunt: Rebus cognitis: Galba concilio
conuocato ſententias exquirit placet īterim rei euentum experiri:
& caſtra defendere: tunc ſigno dato hoſtes ex omnibus partibus
concurrunt: hi quom primo ītegri uiribus & qua parte caſtra nu-
data defenſoribus erant concurrentes Auxilium ferent: Tandē ho-
ſtium multitudine & ſuorum paucitate languidiores effecti ſunt:

uallum hoſtes ſcindere:foſſam cõplere coeperũt:ut res ad extremũ
caſum perduci uiſa eſt;Primorum ordinum principes ad Galb am
conuenientes;experiri extremum remedium ſuadent atq; eruptione
pugnare: Principes ſuos ſubiectos cẽturiones faciunt;ut paulisp
miſſa tela excipientes ſe ſe ex labore reficiant Poſtea uero ſigno
dato:atq; omnibus portis erruptione facta:nulla ſui colligendi ho.
ſtibus facultas fuit:ſed circunuẽti omnes fuſiq; ſunt:Romani ue
ro ſe ĩcolumes receperunt. Aemilius ſimiliter paulus uniuerſis ly,
guribus ex improuiſo adortis caſtra eius ſimulato timore diu mili.
tem continuit:fatigato deinde iam hoſte a quattuor portis erupti
one eueſtigio facta ſtrauit coepitq; lygures. Titurius quoq; Sabi.
nus aduersus amplum Gallorum exercitum continendo militem
ĩtra munimenta metuerit Suspicionem ei preſtitit:cuius agendi
causa perfugam misit: qui affirmaret exercitum Romanorum in
desperatiõe eẽ:ac nõ niſi de fuga cogitare Barbari oblata uicto,
rię ſpe concitati lignis onuſti quibus foſſas implerent ingenti cur,
ſu Romanorum caſtra petierunt: Vnde in eos Titurius uniuerſas
immiſit copias: Multisq; Gallorum cęſis:plurimos in deditionem
accepit.

D hec rebus bellicis quiſquis finis obuenerit nunq̃ is ne
gligendus: Si enim pari ſorte diſſeſſum eſt:paribus annis
repetere licet: ſi autem hoſtibus pars ſuperior ſit rebus la
bentibus & in fugam uerſis maturo conſilio ſuccurrendum ẽ:Ser,
torius enim a. Q .Metello pio acie pulſus:quom neq; fugam ſibi
tutam arbitraretur:milites diſperſos abire iuſſit admonitos ĩ quẽ
locum uellet conuenire. Viriatus dux luxitanorum;Romanorum
copias locorumq; iniquitatem euaſit:eadẽ qua Sertorius ratione
ſparso exercitu primo deinde collecto. Tryphon autem Syriæ rex
uictus per totum iter fugiens pecuniam sparsit: eumq; sectantes
Antiochi equites morando effugit:Rex item Callidus Mitridates
Romanęq; auaritię gnarus:qua sequentes moraretur spargi simi,
liter a fugientibus Sarcinas & pecunias iuſſit.M.Marcellus cons.
quũ ĩ manus galloꝝ incidiſſet: oĩaq; infeſta uideret:ĩ medium ho,
ſtiũ irrupit: quibus inopinata audacia exterritis regẽ eoꝝ occidit
atq; ubi ſpes ſalutis uix fuerat ĩde maxima spolia reportauit.

Vod si bello pulſi munitionibus recepti ſint:ubi deliberati,
oni opus eſt:nunq̃ animus dimittendus. Nanq; Cathinẽſes
quom Syracuſanos graues infeſtosq; paterẽtur: ab Atheniẽ,
ſibus auxilia impetrauere. Athenienſes magna claſſe inſtructa lycia & lamacho ducibus tantis uiribus Siciliam petunt: ut ſuffra,
gia ſua ipſi timerent. Duobus pręliis ſecundis ſucceſſibus factis
hoſtes in urbem concludunt: & obiecta claſſe terra mariq; cingũt:
Syracuſani fractis feſſisq; rebus: auxilia a lacedęmoniis petunt a
quibus mittitur Gylippus ſolus quidem ſed in quo omnium prę
ſidiorum inſtar pręferebat: qui ueniens ut audiuit inclinatum iam
belli ſtatum auxiliis contractis opportuna bello præocupauit loca:
deinde Duobus pręliis uictus: ne tertio lamachũ congreſſu occi,
dit: hoſtes in fugam uertit. Socios ab obſidione liberauit atheni,
enſes nauali certamine congredi parant. Gilippus claſſem inſtru,
ctam a lacedęmoniis accerſit auxiliaq; ſociorum athenienſes prima
congreſſione uincuntur: caſtra cum omni pecunia publica uel pri,
uata amittunt. Sic Gilippus optimus dux licet bis uictus nec ani,
mo tamen conſternatus nec fractus inſtatum optimum res redu,
xit. Et ſi quidem uiribus diſſipatis nulla manus bello ſuperſit.
hoc ipſum ſociis rei gerendę occaſionem offert. Ariſtonicus Aſiæ
Rex licinium craſſũ. cum multis auxiliorum copiis bello obtinuit.
huic craſſo Perpenna cos. ſucceſſor ueniens Ariſtonicum recenti ui
ctoria exultantem improuiſo bello adortus nudatum omnibus co
piis in fugam uertit. Cumq; ſtratonicem urbem ad quam ille con
fugerat obſidione cinxiſſet. cruciatum famæ ad deditionem coegit.

ERVM ſi hoſtes bello ſine munitionibus pulſi fuerĩt oĩo
inſtandum erit ad reliquias coepti pręlii conſumendas. uti
Marius qui deuictis pręlio theotonicis eorum reliquias: quia
nox bellum circumuenerat continuis ſubinde circunſedens cla,
moribus per paucis ſuorum perterruit inſomnemq; hoſtem deti,
nuit. ex eo aſſecutus ut poſtero die inrequietum facilius hoſtilem
debellaret exercitum infinita hæc negligentibus damna contigere.
Ethius cons. Romanus dumonorum centũ octuaginta milia unius

diei quota parte proſtrauiſſet Facillimumq; ſibi foret reliquos con
ficere bellum conſilio nimis imprudenti diremit: ac totius Galli-
æ excidium hoſte impunito reliquit. Par huic Pompeio contigit
quo ſibi ipſi mortem conſciuit. Nam cum Cęſare torquatum eius
legatum legionemq; unam ut expugnaret aggreſſus eſt Hoc pe
riculo ſociorum Pompeius cognito omnes eo copias contraxit: in-
qua ſe illico Cęſar omiſſa obſidione conuertit: Torquatus autem
eueſtigio prorumpens Auerſum inſecutus eſt. ita Cęſaris milites
ancipiti periculo territi ipſo Cæſare fruſtra obſidēte fugerunt. e-
uaſit tamen Caes: quia nocte interueniente Pompeius proſequē-
tem reuocauit exercitum; qui Cęſaris teſtimonio uictor tunc erat:
cum diceret. erat hodie profecto uictoria apud hoſtes. ſeq; tantum
ea die ab eis potuiſſe ſuperari ſi uincendi gnarum ducem habu-
iſſent Deniq; dilapſus contractis copiis cum Pompeium farſalicis
campis uiciſſet fugientem inſecutus eſt protinusq; obtinuit; in om
nibus bellorum negotiis ſemper in conſumationem intendebat nil
actum credens cum quid ſupereſſet agendum ipſe nanq; cum hel
uitiornm trecenta quinquaginta octo milia bello cecidiſſet centū
triginta milia; quę ſuperfuerant nulla noctis parte, itinere inter
miſſo die quarto in fines lingonum peruenerunt cum Romani pro
pter uulnera & occiſorum ſepulturam triduo remorati fuiſſent
Cæſar ad lingonas litteras nunciumq; miſit ne cōmeatu neue alia
re adiumento illi eſſent: qui ſi iuuiſſent ſe eos hoſtium loco habi-
turum. Ipſe autem triduo intermiſſo cum omnibus copiis inſecu-
tus eſt heluitii rerum in opia adducti deditionem ſui obtulerūt
atq; ad pedes Cęſaris obortis lachrymis prouoluti pacem petiere:
quibus cum obſides armaq; tradere pręcepiſſet. dū eā conquirūt.
nocte intermiſſa ſexmilia diffugerunt: quos ille inſecutus hoſtium
numero habuit reliquos in deditionem accepit ac ſuis locis reſti-
tuit. idem cum Belgas bello fugaſſet illi in finibus ſuis pugnari
domum reuerti ſtatuerunt: quibus ſecunda uigilia profectionem
parantibus Cęſar ueritus inſidias quod cauſā nō dū cognouerat:
exercitum continuit. Prima luce re ab exploratoribus confirmata
equitatum pręmiſit: qui nouiſſimum agmen moraretur ipſe cum
inſtructis legionibus inſecutus tantam multitudinem interemit
quantum diei ſpaciū ſufficit: Mox anteq̄ hoſtes ſe ex fuga recipe-
rent in fines eorū progreſſus ſine difficultate ulla munitiones eorū

obtinuit Omni gallia deuicta cum quædam ciuitates. belli conſilia renouare nũtiarentur in eorum fines exercitum traduxit. Repentino eius aduentu accidit. Vt prius abequitatu opprimerẽtur q̃ diffugere in oppida poſſent. nam & illud incurſionis ſignũ quod incendiis edificiorum fit Cæs. edicto fieri uetuit. tum ut precaueri non poſſet ac ne pabuli frumentiq; copia deficeret. Itaq; Cæs. omnibus hoſtium conſiliis magnis itineribus aduolando contendens occurrebat. Nec dabat ulli ciuitati ſpacium de aliena potius q̃ de domeſtica ſalute cogitandi hac celeritate & fideles amicos retinebat & dubitantes terrore ad conditiones pacis adducebat.

Contra uero non eſſe etiam pertinaciter neq; omnino uſq; pernitiem hoſtibus inſtandum multorum ducum ſententia perſpicuum eſt. Nanq;. M. Liuius fuſo Haſdrubale hortantibus eum quibuſdam ut hoſtẽ ad interemptionem uſq; proſequeretur reſpondit: aliqui ut ſuperſint: qui de uictoria noſtra hoſtibus nuntient neceſſe eſt: Scipio Affricanus dicere ſolitus eſt hoſti non ſolum dandam uiam ſed etiam muniendã: Pyrrhus quoq; Epyrotarum Rex inter. cetera præcepta imperatoria memoriæ prodidit non eſſe pertinaciter neq; uſq; ad pernitiem fugientibus inſtaturos uictores Quod ſtratagematis genus & ab ipſo & ab aliis etiã pleriſq; clariſſimis ducibus ĩ expugnandis quouis modo hoſtibus obſeruatum inuenio. ipſe enim cum ciuitatem quandam occepiſſet clauſiſq; portis ex ultima neceſſitate fortiter dimicante eos q inclusi erant animaduertiſſet; uiam illis ad fugam dedit. Hãnibal cum incluſi germani ad tranſimenũ acerrime pugnarent deductis ſuorum ordinibus abeundi facultatem reliquit abeunteſq; ſine ſuorum cede & ſanguine ſtrauit: Ageſilaus lacedemonius aduerſus Thebanos cum acie confligeret intellexiſſetq; hoſtes locorum conditione clauſos ob deſperationem fortius dimicare suorum ordinibus aperta thebanis ad euadendum uia rursus in abeuntes contraxit aciẽ & sine iactura suorum cecidit aduersos ob desperationem fortius dimicare suos pontem irrumpere prohibuit cum docuiſſet ſatius eſſe eũ expelli ab europa: q̃ cogi ex neceſſitate pugnare miſitq; idem ad eum; qui indicaret; quo in discrimine ſua res ſita eẽt

niſi fugam maturaret; Antigonus Macedoniæ Rex ex etholis; qui
in obſidione ab eo compulsi; fame urgebantur ſtatuerantq; erupti
one facta commori uiam fuge dedit; atq; ita fracto impetu eorum in
ſecutus aduersarios fudit; Titus eques Romanus & cui duobus Sci
pionibus occiſis exercitus īperium detulit; cum circumuenti ab eo
poeni ne multi morerentur acrius pugnarent laſſatis manipulis
ex conceſſo fuge ſpacio diſſipatos ſine periculo ſuorum trucida-
uit. C. Cęſar Germanos incluſos ex deſperatione fortius pugnan
tes emitti iuſſit; Fugientesq; aggreſſus eſt. C. Mamlius cons. cum
ex acie reuerſus capta ab hetruſcis Romana caſtra; īueniſſet. oībus
portis ſtatione circundatis incluſos hoſtes in eam rabiem effera-
uit ut ipſe ī prętlio caderet; quod aīaduertentes legati eius ab una
parte remota ſtatione exitum hetruſcis dederunt & effuſos perſe-
cuti occurrente altero conſule ceciderunt.

Ccedit ad hęc domitii etiam corbulonis conſilium; qui do
labra hoſtem dicebat eſſe uincendum quod multis non ſecus
præclaris ductoribus id ſeruantibus in ſucceſſum & nominis
ſui gloriam uenit. & Fabio Maximo inprimis. Nam cum aduerſus
Hannibalem miſſus nollet cum eo acie contligere ſed cunctando ex
ercitum eius terere; qui tum pecunię: tum annonę premeretur in
opia per ſumma montium iuga & abditos nemorum ſaltus caſtra
ponens, Hannibalem ſequebatur & ſe ſe a latere egreſſus oppone-
bat; cumq; a multitudine rideretur & hannibalis uocaretur pedago-
gus: id minimi pendens cogitatibus ſuis atq; conſiliis utebatur &
ad amicos ſępe conuerſus dicebat; eum ſibi timidiorē uideri; qui
cauillationes conuitiaq; timeret: q̄ qui hoſtem fugeret; inſuper cū
de collega minutio. quoniam hoſtes aliquot proſtraſſet, magnus ru
mor eſſet; quaſi uir eſſet nomine Romano digniſſimus Magis ſe inqt
ſecundam. minutii fortunam q̄ aduerſam pertimeſcere. Pauloque
poſt cum inſidias incidiſſet Minutius & ſimul cum exercitu peri-
ret ubi ipſe auxilium tulit; tum magnum hoſtium numerum perdi
dit; tum illum ſeruauit unde & hannibal uictus & impetu ſuo fra-
ctus ad ſuos & amicos dixiſſe fertur. Nunquid non dixi uobis fo-
re aliquādo; ut hęc mōtana nubes maxīa nos ī campo ui tēpeſtatis

obrueretur: Eodem modo aduerſus Philippum Sertorius cũ trãſhyberum amnem ad eum conflueret undiq; multitudo & Barbara turba.quę feritate & ſuperbia ſua cũcta turbaret; nec ducis iuſſũ expectaret ſed temeritate in hoſtes ferretur. primum rationibus & uerbis inſtruere eos conatus eſt deinde ut uidit eos nihilhominus temere properantes ſtatuit ſic eos obiicere hoſti ut non omnino frãgerentur ſed uulnera acciperent; ſperans per hac ipſis in reliquum tempus manſuetioribus uſurum; geſta itaq; re ut ipſe cogitauerat opportune affuit & fugientes ſuſcepit reduxitq; ĩ caſtra ac paucis poſt diebus ut eorum mentes erigeret; conſulareturq; aduocata totius exercitu scontione duos equos in medium adduci iuſſit. Alterum macie ſenioq; confectum Alterum fortem & nitidum caudãq; promiſſam habentem Adſtabat autem iuxta gracilem illum uir magnus & robuſtus admodũ iuxta nitidum & prępotentem uir paruus & imbecillis dato autẽ ſigno uir ille magnus ut ei mandatum erat caudam uniuerſam gracilis equi ambabus manibus captam ad uellere temere ac uno conatu adnixus eſt. Paruus etiam uir prępotentis equi caudam paulatim depilabat Tandem uero ille fruſtra ſimul totam caudam trahens ſibi quidem moleſtias inanes circunſtantibus uero riſum prębens defeſſus eſt. & ille paruus euellendo paulatim ſetas caudam fortis equi ſpacio perbreui nudauit. Tunc aſſurgens Sertorius uidetis inquit commilitones ingenium plus poſſe q̃ uires multaq; quę uno ĩpetu ſupari nõ poſſũt ſenſim paulatimq; ſuperari. Scipio iunior cum effrenatam hoſtium dementiam eſſet ĩtuitus dicebat tempore ſecuritatem emi. Nam boni imperatoris ueluti medici officiũ eſſe ut ferri curatione utatur ad poſtremum. Veruntamen tempeſtiue adortus Numantinos in fugam uertit. Cum uictos grauiter ſeniores ferrent explorantes quid eos fugiſſent; quos totiens fugaſſent. Nummantinum quempiam dixiſſe fertur pecudes quoq; eaſdẽ nunc eſſe ac paſtorẽ aliũ proinde nullã rem ſummo Duci magis conuenire q̃ moram & cunctatione nullã minus q̃ feſtinationem temeritatemq; his duabus maxime contrariis rebus omnes qui diuturno bellorum uſu peritiſſimi hoc tempore iudicantur Magnis ĩmo in gentibus te Sigiſmũde Pandulfe laudibus in cęlum tollunt; ut pote qui duos florentiſſimos potentiſſimosq; regios apparatus mora ac celeritate protriueris. Alphonſũ enim Clariſſimum & illuſtriſſimum Taraconenſium regem cum

plurimum nigeret & Franciſci ſfortie ſoceri tui copias primo perſequeretur. Tu pii filii functus officio. Socerum genteſq; eius oẽs intra munitiones fani fortunæ & moenia poſitis caſtris recipiens id mora cunctãdoq; aſſecutus es. q̃q̃ hoſtes portas urbis ſæpenumero excurrerẽt. obſeſſoq; ſimilis uiderere: ut & ſoceri tutela fueris & huiuſmodi regis uires conatumq; omnem ſapientia tua & animi magnitudine faciliter eluſeris & irruptione tandem in eum facta ex piceni finibus exegeris. Eundemq; quinquẽnio poſt. Regẽ populonia expeditione longa & graui illius metatione aggreſſus non Armis & gentibus ſed armorum umbra potius: ignium nocturna ſignificatione illuceſcentiũ tranſfugarumq; crebro rumore nuntiantium auxiliorum populorumq; totius hetruriȩ tecum ne id oppidum dederetur confluentiũ forti deniq; & animoſa repentinaq; tuorum militum eruptione muros habentem exultantemq; iã Iam & ſpoliantem uno ut ſic dixerim. non toto in curſu more fulminis obtriuiſti: quod uno eodemque momento adiuiſti percuſſiſti abſceſſiſti nec uana de te prȩdicatio eſt regem abſte ante uictũ eſſe q̃ uiſum ſicq; quod paucis unq̃ ducibus conduxiſſe accepimus Faneſtrium Sfortienſiumq; expugnatione ad agendum cunctatiõe Populonia ad tuendum ſuccurrendumq; audacia irruptione ac feſtinatione uſus es.

T Quanq̃ Audentes deus ipſe iuuat: ut naſo inquit & uſu ſȩpenumero comprobetur: illud tamen ſummopere cauendũ eſt; ne ſucceſſu rei quiſq̃ elatus in periculum ſuorum pernitiemq; trahatur: Hoc quidam imperatores conſilium minus ſeruãtes dum audacter magiſq̃ caute feruntur in hoſtes in magnam ſe ac ſuorum ruinam cladẽmq; prope miſerabilem iniecerunt; quod ſi non aliunde conſtaret Cyrri potentiſſimi & prȩclariſſimi impe. ac Afrorum monemur exemplis. Cyrro enim Scytiam ingreſſo Thamiris Regina; quȩ genti prȩerat. tranſitum Araxis fluminis cum poſſet prohibere tranſire permiſit primo propter fiduciam ſui propter opportunitatem obiecti fluminis & hoſtis incluſi; mittit igitur tertiam partem copiarũ cũ Filio ad inſequendum hoſtẽ Cyrus caſtra ĩſtructa uino epuliſq; deſeruit; quaſi territus refugiſſet

Barbari quaſi adepulas inuitati. primo ebrietate uincuntur mox
reuertente Cyro uniuerſi obtruncantur. Thamiris exercitu ac filio
amiſſo uel matris uel Reginæ dolorem ſanguine hoſtium diluere
potiusq̃ ſuis lachrymis parat Diffidentia igitur diſſimulata deſpe
ratione cladis illate paulatim cedendo ſuperbum hoſtem ĩ inſidias
uocat;Cui cũ inter montiũ anguſtias occurriſſet. Ducenta milia ꝑ
ſarum cum ipſo rege deleuit addita ſuper omnia illius rei admira,
tione; quod nec nuntius quidẽ tantę cladis ſuperfuit. Aduerſus
Afros rebellantes hannibal a carthaginenſibus miſſus cũ ſciret gẽ
tẽ auidã eẽ uini uinũ quod illi erat in caſtris Mandragora permi,
ſcuit cuius inter uenenum & ſoporem media quędam uis eſt. tunc
prelio leui commiſſo ex induſtria ceſſit nocte deinde intempeſta
relictis intra caſtra quibuſdam Sarcinis & omni uino infecto fu,
gam ſimulauit Cumq; barbari occupatis caſtris in gaudium effuſi
medicatum uinum hauſſiſſent. & in modum defunctorum ſtrati ia,
cerent; reuerſus coepit eos & trucidauit; Idem cũ ſciret. ſua & Ro
manorum caſtra in eis locis eſſe; quæ lignis deficiebat ex induſtria
regione deſerta plurimos armentorum gręges intra uallum reli,
quit. Quibus uelut præda Romani potiti in ſummis lignationis
anguſtiis inſalubribus ſe cibis onerauerunt; Hannibal autẽ re,
ducto nocte exercitu ſubito oppreſſit; Hiſtri cum ſequerentur et ho
los qui bellantes eos nuper adiuuerant; initia pugnæ proſpera ho
ſti fuerunt eademq; exitu cauſa. Nam cũ. GN. Mamlii. caſtra coe,
piſſent optimeq; prędę incubarent. epulantes & ludibũdos pleroſq;
ac ubi eſſent neſcientes præoculis Appius pulcher inuadit. ſic
cum ſanguine & ſpiritu male partã reuomuere uictoriam; ipſe rex
epulo equo impoſitus cum ſubinde crapula & capitis errore laſſa
retur. Captum ſe ſe uix & egre poſtq̃ experrectus eſt didicit.

Ccurationes proinde conuiuiorum & apparatus; nobiliſſimi
duces caſtrẽſibus prohibuere. Sic Maxiniſſam po. Romani
amicum centeſimũ uitę annũ agentem ſtantem uel ambulã,
tem meridie ante tabernaculum ſolitum cibos ſũmere nouimus. hã
nibal nequam diei partem intermitteret non niſi crepuſculo cena,
bat. Scipionem & Alexandrum ſimplici pane in itinere cum amicis
cõtẽtos fuiſſe tradũt. urius fortiſſiũs dux Romanus: ꝗ ualidiſſimã

italiæ gentem qui ditiſſimum gręcię regem uicit. ut de eo ſcriptũ
eſt ;Paruo quæ legerat orto ipſe focis breuibus ponebat oluſcula
eadem leguminum ratio permultis placuit; quibus ſeuerum prin-
cipem inter tot diuitias uti ſolitum accepimus ſingulas etiam de
litias faſtidientem. Seuerum ſeptimum nobilem ducem legimus cũ
eſſet in caſtris. Nam cum uinum iuſſiſſet in expeditione neminem
bibere ſed aceto uniuerſos eſſe contentos piſtoresqꝫ ſequi caſtra
prohibuiſſet bucellato iubens omnem militarem turbam contentã
eſſe ante omnes ipſe communi & militari cybo uſus coramqꝫ & ãte
papilionem nec ſibi unq̃ uel contra ſolem uel imbres tecti queſiuit
ſuffragia :Pompeius uero cum aduerſa ualitudine laboraret :& ut
turdo ueſceretur medicus iuberet :illũqꝫ ſui fruſtra tunc quęrerẽt
erat enim præter anni tempus diceretqꝫ quidam fore: ut apud lu-
cullum turdi: quem penes annum integrum nutrirentur inuenirẽt
ergo inquit ni lucullus ſtuderet delitiis uiuere Pompeius nõ poſ-
ſet ac dimiſſo medico paratu facillimis uilibusqꝫ cibis uſus eſt:
Iulio cęſari facilitas circa uictum tanta fuit ut cum appoſitis aſ-
paragis pro oleo unguentum inſtillaretur idqꝫ q̃primum animad-
uertiſſet facile comãducaſſet Increpuiſſetqꝫ qui id moleſte tuliſſet
Milites eius radicem cuiuſdam hęrbę euellentes ea lacte commixta
ueſcebantur; factumqꝫ ex ea panem intra hoſtium ſtationes præ-
currentes iaciebant addebantqꝫ ſe q̃diu hęrbã huiuſmodi terra nu-
triret obſidionem Pompeii haud quaq̃ deſerturos ;Eum autem pa-
nem eumqꝫ ſermonem ne hoſtium patientia ac pertinatia ſuorum
animi frangerentur aſportari in mediumqꝫ proferri uetuit Pompe-
ius. Auguſto etiam quem minimi cybi fuiſſe conſtat. & fere uul-
garis ſecundarium panem piſciculos Caſeum manu preſſum ficusqꝫ
biferas & uirides placuiſſe legimus. Tranſrenum etiam Tyberium
eum uitę genus obtinuiſſe ferunt :ut ſedens in ceſpite nudo cibum
cæperit ſine tentorio pernoctarit. Diuus Adrianus cibis caſtren-
ſibus Caſeo & larido in propatulo libenter eſt uſus Scipionis E-
miliani Metelli & auctoris ſui Traiani fretus exemplo. Cãbiſi non
prouiſis comeatibus non exploratis itineribus perinuia & arrentia
ſuum trahenti exercitum cum deeſſent neceſſaria nec quicq̃ ſubmi
niſtraret ſterilis & in culta humanoque ueſtigio deſtructa regio
tenerrima primo frondium & cacumina deinde coria igne molita
neceſſitas cybum fecit poſtea cum inter harenas radices quoqꝫ &

herbę defeciſſent apparuiſſetq; inops etiam animalium ſolitudo decimum quenq; ſortiti alimentum habuerunt cumq; partem exer citus amiſiſſet partem cõmediſſet timuiſſetq; ne uocaretur ad ſor, tem proindeq; tunc demum ſignum receptui dediſſet ſeruabantur interim generoſe illi aues & inſtrumenta epularum camelis ue, hebantur cum ſortirentur illos milites eius qui male perirent pei, usq; uiuerent: illud deniq; Sigiſmunde Pandulfe non ſiluerim iter hæc ſumma ducum & imperatorum uitę ornamenta tantam uideri inte ſimilitudinem ac conſonantiam: ut nihil excogitari poſſit ſi milius nihil maius dici cum omne genus hoc hominum ducum & imperatorum laborum patiens. Vigiliarum ſitis inedię & omnis anguſtiæ imitando: aut equaris: aut exceſſeris. Quis enim neſcit cum per omnem uitam nullum uiliſſimi cybi genus aſpernatus ſis una cum tuis militibus populonia expeditione: non ſecundo iſtorum more non cybario tantum pane te uſum ſed atro: ſed duro ſaxi in, ſtar uirentiq; quadam lanugine atq; mucore: quem canes animalia ad cybum ſemper prona ac iumenta ſingula faſtidirent Pręterea glandes e ſubere: quę tibi tuiſq; militibus in tanta famis acerbita, te tanq̃ ſapore & condimento quodam immixto opes regię uide, bantur taceo ſtagnantium fontium calentes ac ſulfureas aquas: & quanq̃ uini habendi facultas omnis abeſſet ac eiusmodi aquę nauſeam prius quandam afferrent: q̃ ſitim reſtinguerent: nihil tamẽ tibi ac tuis cum omnium admiratione incolentium uiſum eſt unq̃ illis aquis bibiſſe iocundius Maxime igitur rationis eſt bellicę ſeſe delitiis cnotinere maxime rurſus in prędam leui momento non rue re ambitioſa licet ac certa uideatur: ſæpenumero enĩ fit: ut dũ de, litiis dum exuuiis hoſtium dumq; ſpoliis miles occupatur hoſtem in ſe reuocet ſicq; q̃ multos pręclaros duces cum ingentia pręlia maximoſq; exercitus confeciſſent huiuſmodi rerum uoluptate ſub, actos confectoſq; fuiſſe.

Ane poſt haſce: quas m̃odo diximus bellorum rationes ſi ex ercitum noſtrum caſtris aut locis munitis obſideri contige rit; aut alios obſidere: quæ uſui uideantur utrinq; ad dãda

uel euocanda ſubſidia: uel certe ad hoſtium artes clandeſtinis cõ
ſiliis & rationibus depræhendendas non erit inutile ſcire & ma-
iorum exemplis euoluere. Cicero cęſaris dux caſtris hibernis ob
ſeſſus nuntios attentius de ſtatu rerum ſignificare cupiens mittit
ad Cęſarem & cum aliqui in hoſtium manibus lapſi: & ſub oculis
ſuorum crudelibus ſuppliciis affecti reliquos merito terrore com
pleuerint. inuentus eſt tandem ſeruus unus ex Gallia qui liberta-
te & magnis præmiis & pollicitationibus litteras Iaculi amento
inſertas: quia gallus & gallis iminime ſuſpectus tulit ad Cęſarē
Illius ergo ſolicitus Cæſar gallum equitem quendam promiſſis
ingentibus impellit: ut litteras ſuas ad Ciceronem referat: Et ſi
caſtra ingredi nequeat alligatas iaculo intra uallum iaceat paret
ille & ad caſtra cum ueniſſet accedere metuens: ut iuſſus erat lit-
teras iaculatur quę caſu quandam in turrī inciderunt: neq; a quoq̄
ante diem tertium uiſe ſunt Tunc conſpecte a quodam milite de
trahuntur. & ad ipſum cui inſcripte erant Ciceronem perlate atq;
in concilio militum recitatæ magna omnes fiducia & gaudio reple
uere. Erat autem per breuis æpiſtola ne a barbaris poſſet intelligi
litteris gręcis in hanc ſententiam perſcripta: ego iam cum legioni-
bus iter arripui: confeſtimq; adero: Tu uirtutem tuam priſtinā: ut
retineas. quæſo uale: ioſephus uelleribus ouiū nuntios tegens mul
to tempore uigiles Romanorum fefellit ſpecie canum deceptos: fu-
erunt qui inflatis utribus litteras intus inſutas habentibus per nū-
tium mitterent qui cruribus uelut gubernaculis curſū dirigenti
bus procul aſpicientes: qui īcaſtris erant maxime ſpecie belluæ de
ciperent: Arpagus occaſionem uendicandę iniuriæ quærens litte
ras Cyro nepoti apud medos in exilium demoranti exenterato le-
pore per ſeruum miſit rete quoq; deferre iuſſit: quo ſuſpitionem ui-
arum cuſtodibus umbra uenatus aufferret: factumq; eſt ut ſecrete
hincinde miſſis epiſtolis Cyrus auū aſtragem regno & Syro & Me
do priuaret: Nonnulli uaginarum interiora ſcripſerunt arundine
alii dolonibuſue & Baltheo. Alii clamdeſtinis nuncii ſui corporis
iumentorumq; ſuorum partibus circumplicatam mittunt ępiſtolam
columbę quoq; internuntię in magnis rebus fuere ępiſtolas anne-
xas collo uel earum pedibus obſidione mutinenſi Hyrcio cōſule ad
Decimum Brutum ac Decimo Bruto rurſus ad Hyrcium mittente
ubi diſpoſito cybo quibuſdā eminentiſſimis locis colūbas tenebris

prius incluſas & fame plurima affectas illinc inde uolare inſtitu-
erant. Cęcilius uolateranus equeſtris ordinis hyrundines comprẽ-
ſas in urbem ſecum afferens uictorię nuntios amicis mittebat in
eundem nidum remeantes: Tradit Fabius pictor cum obſidere-
tur pręſidium Romanorũ a Iygurtinis ad ſe allatis lino ad pedes
alligato nodis ſignificare: quo die adueniente auxilio eruptio fi
eri deberet. eſt litterarum gręcarum uſus inter latinos Latinorũ &
aliorum inter græcos. Grecis enim litteris ſcriptas ępiſtolas Sy-
machus Dionyſio regi mittens patefecit carthaginenſes: Duce
hannone ad bellum arma parare obquam rem inſidiis cognitis car
thaginenſes edicto publico uetuere ne quis ſuorum grece loqueret
aut ſcriberet: Eſt ęgyptiorum quoq; uſus atq; qui hunc ſequũtur
uarias animalium ſpecies pro litteris notant eorum more: Nõ enĩ
ſyllabarum compoſitione aut litteris uerba eorũ exprimuntur ſed
imaginum huiuſmodi forma earum ſignificatione uſu memoriæ ho
minum tradita. Nam ut Lucanus inquit: Nondum flumineos mem
phis contexere biblos Nouerat: & ſaxis tantum uolucresq; fereq;
Sculptaq; ſeruabãt magicas animalia linguas ut & in obeliſcis ad
huc Romę ſtantibus eſt uidere: per uulturem nanq; naturę uoca-
bulum indicant nam mares nullos poſſe inter huiuſmodi uolucres
inuenire phyſici tradunt ac per ſpeciem & figuram apis mella cõ
ficientis Regem aculeosq; per accipitrem rem denotant cito factã
quoniam hæc aliarum ferme omnium auis ſit uelociſſima: tranſfer
turq; hęc notatio ad domeſticas res quę uelociter fiant. Crocodril-
lus malum ſignificat. Dracone autem caudam ſuam mordente & ĩ
ſe ſe recurrente annus per eoſdẽ indicatur ſicut apud noſtros cla-
uum indicem annorum numeri fuiſſe diligens talium modo nume-
rorũ auctor Cincius affirmat. Leonis etiã capite apud eos monſtra
tur pręſens tẽpus quia conditio eius inter præteritũ futurũq; actu
pręſenti ualida feruensq; eſt ſed pręteritum tempus lupi capite ſi
gnatur ꝙ memoria rerum tranſactarũ rapitur & aufertur Canis
item blandientis effigies futuri temporis deſignat euentũ de quo
nobis ſpes licet incerta blanditur terram inſuper ęgyptii ſignifi-
care cum uolunt bouis figuram ponunt: Oſirim cum ſolem eſſe aſ-
ſerunt ſceptrum ſculpunt; inq; eo ſpeciem oculi exprimunt & hoc
ſigno oſirim monſtrant ſignificantes hunc deum ſolem eſſe rega-
liq; poteſtate ſublimem cuncta deſpicere quia ſolem iouis oculum

appellauit antiquitas Oculus itē iuſtitię ſeruatᷓ & totius corporis
interprætatur cuſtos reliquarum corporis partium dextra manus
digitis paſſis liberalitatem designat siniſtra uero compreſſis tena/
citatem atq; auaritiam eodem modo & cęterarum corporis partiū
figuræ atq; inſtrumenta aliquid certum notabant quę memoria ho
minum longa ac meditatione obſeruata eueſtigio quid ea expri
merēt internoſcebant· Sūt & uiris militaris notę de quibus dice
re neceſſarium eſſe duximus in breuiculis enim quibus militum
nomina inſcripta continebantur apud ueteres;quo inſpicerētᷓ quā
ti ex militibus ſupereſſent;quantiq; in bello oppetiſſēt. T.littera ī
capite uerſicu'i poſita ſuperſtitē deſignabat ē uero defūctū unde il
lud. O.primum ante alias in foelix littera Tita. Cum autem impe/
ritiam ſignificare uellent huiuſmodi nota. A. uſi peribentur;Cum
uero ſilentio quid agendum. S. Notas etiam litterarum inter ſe ue
teres factitabant imperatores ac magiſtratus; ut quicquid occulte
inuicem inſcripturis ſignificare uellent mutuo ſcriberent cæteris
ignorantibus quid nam eiuſmodi ſibi litterarū uellet ordo huius
rei teſtes ſunt libri ępiſtolarum. C. Cęſaris ad. C. oppum & balbū
Cornelium quibus rerum gerendarum eius in remotis pręſentiā
exhibere cura erat ī eiuſmodi enim ępiſtolis inuenire erat litteras
abſq; ulla ſyllabarum coniugio cum oculto tamē ipſarum litteraꝝ
permutationis ordine ut inſcriptura quidem alterius altera & ſi/
tū & nomen occuparet ut in Bartus & felipo uocabulis his ad cu/
iusq; notandi nominis integritatem litteris quę deeſſent ex reli/
quo elementorum numero ſuperadditis aliisq; pro ſcribentium ar/
bitrio nihil ſignificantibus. Iulius item Cęs. in his quę aperta non
omnibus eſſe uoluit per notas ſcripſit atq; eo elementorum ſitu ut
dicto nulla componi quiret; hunc uero litterarum ordinem ſi quis
imitatione dignum cenſeat. D. pro. A. & ſic deinde reliquas cōmu
tabit & tranſferet ſuper eodē auguſti quoq; Cæſaris ad filium ex
tat æpiſtola in hunc modum Quoniam quidem; īnumerabilia inci
dunt aſſidue; quę ſcribi alterutrum oporteat & eſſe ſecreta habea/
mus inter nos notas ſi uis tales ut cum nobis aliquid ſcribendum.
erit pro una quaq; littera ſcribamus ſequentem hoc modo. B. pro
A. C. pro B. ac deiceps eadē ratione cęteras ꝑ. Z. littera redeundū
ad duplex. A. A. Sed & ipſa carta in ratione eſt. Ea enim ſi ſuco ce
pe inſcribatur igni oppoſita reddit litteras. Titunalli quoq; quā

noſtri lactariam hęrbam. Alii latucā Caprinam uocant.albiſſimo
ſuco īſcripto corpore cū īuaruerit ſi cinis in ſpargitur apparere lit,
teras & eius quidē alloqui malluiſſe ueteresq̄ codicillis Simili mō
alii alios fallunt lacte recenti cartis inſcriptis fatiſcentibus dein,
de litteris aſperſo carbonis puluiſculo: quales apud ingenioſum
poetam in ſua re militari dicentem inuenies:Cum poſſit crure Car
tas celare ligatas & iuncto blandas ſub pede ferre nothas Cauerit
hęc cuſtos pro carta conſcia tergum præbeat in quæ ſuo corpore
uerba ferat.Tuta quoq; eſt fallitq; oculos e lacte recenti littera Car,
bonis puluere tange leges.Fallit & humiduli quæ fiet acuminæ li,
ni efferret occultas pura tabella nothas Cartā alii calidiſſimo aſtu
nullius momenti uerbis de rebus ſeriis ac familiaribus atramento
primum inſcribunt:cum alia quę cupiunt eſſe ſecreta urina notēt
quę deſicata ut intuentium oculos fallit cum litterarum perſpi,
cue etiam intuentibus nihil cōſpiciatur ſic ſi igne caleſcat litteras
aboriri undiq; ac legi poſſe non dubium eſt:legimus quoq;:Dema,
ratum lacedęmonio regno pulſum & apud perſas degentem pa,
ratum exercitum contra gręciam a Xerſe perſarum rege lacedęmo
niis callido ſtudio patefeciſſe:ſcriptas nanq; tabellas ſuper ducta
recenti cera texit eas deniq; per ſeruum neſcium facti miſit delate
autem magiſtratibus ſtuporem attulerunt ſcriptum enim uidētes
nihil quidam deluſionem eſſe putabant Alii mittentis ingenium
ſuſpicati ſunt ac eo rem maiorem quo eſſet occultior arbitrati ſūt
demum rem omnibus dubiam Leonide regis ſoror aperuit cere
enim tegmine abraſo & ſublato littaras:occultas inuenit:ac:Xer,
xem.vii.milia trecentaq; de auxiliis regno armaſſe nec alter penoꝝ
quiſpiam a carthaginenſibus miſſus ad conſilia hoſtium explorā
da fingens ſe patria pulſum militēq; ſe expeditionis offerrens pu,
gilaribus uacuis noua deſuper illata cera ciuibus ſuis omnia per,
ſcribebat.Quidam babarica calliditate & aſtu pluſq̄ punico uſi ab
raſa hominum capita inſcribunt domiq; q̄diu capilli fructicent eos
obſeruant qui tandem ad amicum ſecreti illius conſcium miſſi ab
raſiq; delite ſcentes crinibus litteras produnt.Lacedæmonii autem
& ephori cū rei.p.ſecreta non omnibus eſſe communia litteras pu
blicis aut ad claſſis præfectos aut ad imperatores ſuos miſſis.uole,
bant ne ſi in manibus hoſtium inciderent arcana publica proderēt
ea hoc modo inſcripta mittebant.Haſtilia duo teretia erant eadem

longitudine pari craſſamēto ornatuq; conſimili: adeo ut uiciſſi cō-
iuncta congruerent. ex his alterum cum domi ſibi reſeruent alterū
tribuant pręfecto uel imperatori in bellum deſcedenti cum arca-
num quicq̃ & arduum inſcribere cupiunt chartam lori inſtar pro-
lixam & anguſtam haſtili suo circumplicant & inuoluuut nullum
oris coherentibus facientes interuallum haſtilis ſuperficiem undiq;
charta occupāte Quod ubi factum eſt in circumplicata charta per
tranſuerſum iuncturarum uerſibus a ſummo adimum proficiſcen-
tibus deſcribunt dempto de hinc codicillo ad pręfectum ac impe-
ratorem cōmenti illius conſcium abſq; ligno scripta mittunt quæ
cum his accepit & lectione nihil ualeat litteris truncis & inutilis &
ita undiq; hinc deinde sparsis & diſſipatis ut nullius prorſus
sensus coniecturam habeant suo quod penes se habet sumpto ha
ſtili codicillum sic præcisum a ſummo ad imum fieri debere ſci-
ebat: circumplicatum inuoluit adeo ut eiusmodi circunductione:
similem inseriem conſtituta uerborum continuatio reperiatur: Eſt
& circa perſcribendas uoces uel paucioribus littteis notandas ſtu-
dium neceſſarium: quod partim prout cuiq; uiſum eſt fit partim ꝑ
uſu publico & obſeruatione communi nanq; apud ueteres cū uſus
notarum nullus eſſet propter ſcribendi facilitatem maxime in ſena
tu: ut hi qui ſcribēdo aderāt celeriter dicta compręhenderent quę-
dā litteris notabant & ſingulę litteræ qd ſignificarent in prom-
ptu erat hoc modo unicam catonis orationem ut de coniuratis ſup
plicium ſummeretur ſeruatam & litteris demandatam ferunt Cice-
rone conſule uelociſſimos ſcriptores diſponente atq; docente ut ꝑ
ſigna quędam breuesq; notas huiuſmodi multarum litterarum uim
habentes dicta colligerent. quo tempore nondum reperti erant hi
qui notarii appellabant̄ ſed tunc primum huius rei ueſtigia ferūt
extitiſſe auctoreq; ad Lucillium ſeneca uiliſſimorum mancipiorū
commenta fuiſſe hanc itaq; publicam & occultam litterarum ſigni
ficationem; quæ in monumentis ueterum: curiarum: tribum: co-
mitiorum: poteſtatum: Magiſtratuū: pręfecture: Sacrorum ludorū:
Rerum urbanarum; Rerum militarium: Collegiorum: Decuriarū;
faſtorum Numerorum menſurarum hiſtoricorum deniq; & orato
rum libris ſparſis reperitur qui latius & uberius ſcire uolet probi
ualerii grammatici Tullii Tironis Ciceronis liberti. Philargii
Samii. L. annei Senecę & Petri Diaconi comentarios de ea re ſatis

curioſe conſcriptos inquirat. Sunt & alię quędam digitorum note & oculorum alarumue partium; quibus ſecum taciti proculq; diſtã, tes colloquuntur ſicut militaris etiam mos eſt; ut quotiens con ſentit exercitus quia uoce non poteſt manu promittat. Alii quia uoce non poſſunt gladiorum motu ſalutant Ennius de quadam impudica quaſi in choro pila ludens datatim dat ſeſe. & communẽ facit alium tenet alii nutat alibi manus eſt occupata alii peruellit pedem alii dat anulum alium inuocat cum alio cantat attamen aliis dat digito litteras. Ouidius ſimiliter more maiorum apud quos hoc loquendi genus frequentiſſimum fuiſſe comperio impudicam aliam & amicam ſuam his notis & nutibus monet in uirum cum præmit inquit; ille thorum uultu comes ipã modeſto ibis ut accũ bas clam mihi tange pedem: Me ſpecta nutusq; meos uultumq; lo quacem excipe furtiuas & refer ipſa notas: uerba ſuperciliis ſine uoce loquentia dicam uerba leges digitis uerba notata mero Cum tibi ſuccurrit ueneris laſciuia noſtræ purpureas tenero pollice tã ge genas ſiquid erit deme tacita quod mente loquaris: pendeat ex trema mollis ab aure manus: Cum tibi quæ faciam mea lux dicam ue placebunt: Verſetur digitis anulus uſq; tuis; tange manu men ſam: Tagunt quo more pręcantes: Optabis merito cũ mala multa uiro; idẽ poeta laſciuiſſimus alibi in impudicam aliam & amicam ab alio corruptã; ipſe miſer uidi cum me dormire putares ſobrius appoſito crimina ueſtra mero: Multa ſupercilio uidi uibrãte loquẽ tes Nutibus in ueſtris pars bona uocis erat Non oculi tacuere tui conſcriptaq; uino Menſa; nec in digitis littera nulla fuerit. Sermo, nem agnoui quod non uideatur agentem; uerbaq; pro certis uiſa ualere notis.

VAMTO.INGENIO.AC.STVDIO
Sigiſmunde Pandulfe apud .pleroſq; ſparſi
publici honoris rei militaris principatuū Ma
giſtratuumq; mentio habita ſit tanto labore
ſum proſecutus eorum uocabula origines &
officia locis permultis ſic diffuſa in unum hūc
ſequentemq; librum quaſi unum in corpus re
digens ne quid tuæ cognitioni profeſſioniq;
deeſſet: quod dignum ſcientia uideretur: Et
quoniam regia quidem dignitas ex augurali familia primū conſti
tuta ſuprema eſt omnium dignitatum humanarum: poetęq; ueteres
Iouem non imperatorem appellant ſed regem tribuentes deo id no
men quod eſt apud homines: maximū atq; ampliſſimum res.p. Ci-
uitates & gentes tanq̄ omnium ſupremi ac dii quidam inter homi-
nes excellentes bonitate ſapientia & uirtute reges rexerunt: ſicq;
reges a regendo & recto quod reges maxime decet dicti nō ut quo
rundam temeritas uſurpauit a regnando: horum plura ſunt gene
ra: nec eſt regum omnium modus unus poteſtatis: in lacedæmoni-
orum enim re. pu. uidetur eſſe maxime ſecundum leges; neq; enī
poteſtatem habet omnium ſed cum egreditur extra regionem im
periū habet eorum quę pertinent ad bellum preterea ſacrificia de-
orumq; cerimoniæ ei commiſſa ſunt Hæc igitur regia poteſtas ē
quaſi auctoritatem belli perpetuam habere uitæ enim neciſq; alicu
ius non habet poteſtatem: niſi dum bellum gerit: ut etiam apud
antiquos fuiſſe uidetur quod oſtendit Homerus: Nam agmennon
ī cōtioībus maledictis & iurgiis uexabať ſed: cū a cōtione digreſ-
ſus in prelio erat occidēdi habebat poteſtatem; Eſt alia inſuper ſpe
cies regni qualia ſunt apud quoſdam Barbaros regna uim haben-
tia proximam tyrannidi licet ſint legitima & ſecundum morem pa
triæ: ob id enim quia magis aptę ſunt ad ſeruiendum nationes bar
barorum: q̄ grecorum & eorum qui incolunt Aſiam: q̄ eorum qui
europam perferunt ſeruile iugum ęquo animo. tertia eſt ſpecies
ut antiquitus in grecia fuere. quos uocabant eſynetas: eſt enī hęc
ut ſimpliciter dicamus electiua tyrannis differens a barbarica. non
eo quod legitime: ſed eo ꝙ non conſuete. poteſtas autem huiuſmo
di aut uiuente eo durabat: aut tempore: uel rebus geſtis finiebať.
qualem elegerunt quandoq; mitilenei pictacum: aduerſus exules

ſuos: Quarta ſpecies eſt; quales erant heroicis temporibus ſpon
taneæ & ſecundum morem & legem; propter beneficia enĩ a primis
collata in populos; uel per partes; uel per bellum; uel per congre-
gationem in unum; uel per aquiſitionem regionis; delatum fuit eis
regnum de populorum uoluntate: & ſucceſſoribus id erat ſecun-
dum patrię morem: ſecundum patrium etiam morem; apud tapro
banem alterum terrarum diu exiſtimatum orbem; eligi regem apo-
pulo ſenecta clementiaq; inſigni: liberis carentem ſolere: ceterum
ſi poſtea gignat abdicari; ne fiat hereditariũ regnũ; rectores quĩ
etiã ei dari apopulo xxx. nec niſi pluriũ ſentẽtia: quenq̃ capite dã-
nari ſic quoq; appellationem eſſe ad populum. lxx. iudices dari ſi
libertus: ſi rex amplius triginta ex Africę quadam etiam parte ſũt
qui ſecundum morẽ canem pro rege habent: motu eius imperia au
gurantes; primo autem regia poteſtas fuit apud cretam teſte Ari-
ſtotele: Diodoro licet ubi nam primum coeperit incompertum ſit
cum nulli omnino hiſtorici eam tradant: illam poſtea ſuſtulerunt
imperio in bello ad coſmos tranſlato: Ad alias deinde atq; alias na-
tiones defluxit: inter ſe habitu cultuq; diſtantes: ut apud perſas:
a quorũ regibus mos erat thiarã geri in cuius ſummitate gẽma erat
per magna: & lucens ĩ auro illigata. Egiptioꝝ uero apud reges mos
erat: aut leonis aut tauri. aut draconis. priorẽ partem in capite fer-
re inſignia principatus: quandoq; uero arborem aliquando ignem
quandoq; redolentia ſupra caput unguenta. Ethiopũ reges ſceptrũ
in aratri formam gerunt; ac pileos oblongos circa finem umbilicũ
habentes ſerpentibus quos haſpidas uocant circũuolutum monu
mentum inſigne: eos qui contra reges inſurgere audeant mortife-
ris morſibus ſubeſſe: Apud Romanos autem inſignia erant ſella cu
rulus; & trabea: iuxta maroneum illud. Et ſellam regni trabeãq; in
ſignia noſtri. Nam diadema aliarum gentium reges primo non ha-
bebant: Cęterũ haſtis quas gręci ſceptra dixere pro diademate uſi
perhibentur. Atq; hæc apud excellentiſſimum quoq; uatem Home
rum: non omnes reges a Ioue ſummebant ſed ſolum qui bonũ
& qui ſummum ſtudium adhiberent, ut ſubiti q̃ beatiſſimi eſſent.
hęc diuerſa regum inſignia: tum ad decorem ſpectabant. atq; or-
natum. tum ſtuporem. ac ſuperſtitionem quandam aſpicientibus ĩ-
iiciebant. Ad poſtremum quoniã rex in tirannum regni tranſgreſ
ſione prolabitur. Tirannusq; & rex non nomine. ſed factis diſtãt:

auctore ſeneca: fit ut regis appellatio quandoq; in tyrannū cadat.
tyranniq; in regem. inde eſt illud quo potuit ciuē populus perduce
re liber. aſcēdi ſupraq; nihil niſi regna reliq. & illud. ſpes mihi pa
cis erat dextram tetigiſſe tiranni. Interregnum deinde appellatū
id tempus quo regia uacabat ſedes. nam cum primum initum eſt
poſt Romulum regem uita functum totus ille annus per quinos
dies centum ſenatoribus deputatus ē: decem decuriis factis: ſingu
lisq; in ſingulas decurias creatis. qui ſummæ rerum pręeſſent: ne
aliquis ſub ęquabili dignitate Romani expers remaneret imperii.
Decem itaq; imperitabāt & unus dūtaxat. qui & lictores haberet
dicendiq; iuris poteſtatē. ac regis & imperii inſignia. idq; imperiū
quinq; dierum ſpacio finiebatur: ac per omnes in orbem ibat. an
nuumq; interuallum regni fuit. id abre quod nunc tenet nomen ī
terregnum appellatum eſt: Huc accedit ꝙ etiam ſub conſulibus
prędititi imperio conſulari ſi quando interregnum initum eſt. inter
reges fuerunt. nec unq̄ ita uacua fuit hoc nomine Romana reſpu. ut
nullus interrex biduo ſaltem triduoue crearetur: uideo mihi hoc
ī loco poſſe obiici curules magiſtratus apud maiores noſtros qua
driennium in repu. non fuiſſe. ſed erant tribuni plebis. cum tribu
nitia poteſtate. quę pars maxima regalis imperii eſt tamen non eſt
proditum interreges eo tēpore non fuiſſe. Quin etiam uerioribus
hiſtoricis referentibus declaratum eſt: conſules ab interregibus
procreatos. qui haberent reliquorum comitia magiſtratuum. in hoc
autem regis delectu decreuerunt ut cum populus regem iuſſiſſet.
id ſic ratum eſſet. ſi patres auctores fierēt. tum interrex contione
uocata. quod bonum fauſtum foelixq; ſit inquit. quirites regē cre
ate. ita patribus uiſum eſt patres deinde ſi dignum qui ſecundum
a Romulo numeretur crearitis Auctores fient. DICTATOR he
truſco more creatus tremendus profecto magiſtratus atq; ſeuerus
ſummæq; poteſtatis erat quippe ꝙ cęteros omnes magiſtratus diſ
ſolueret: præter tribunitiam poteſtatē Auctore plutarcho quodq;
dicto eius parendum eſſet nec: ab eo ad populum uti a conſuli pro
uocare liceret. inſignia erant huic conſularia omnia ac ſpeciē quo
dammodo regiæ poteſtatis preferebat; uerum rege exiſtente coss.
Prætores ac cęteri magiſtratus in repu. manere non poterant. Di
ctatura autem ſimul atq; inducta fuerat in rempu cęteri magiſtra
tus omnes interibant & abrogati per creationem bictatoris. pręter

tribunos plebis cenſebantur & in hoc differebat dictatura a rege ꝙ
rege regnante Tribunitia poteſtas plebiſqꝫ auctoritas oĩs omnĩo
ſoluebatur: Dictatore manẽte plebs plebeiqꝫ magiſtratus uim au-
ctoritatemqꝫ ſuã retinebant. Dictator idem nec alio quidem pacto
creari conſueuit ſiue ad bellum deſignari q̃ cũ uis aliqua maior de
improuiſo oborta ingentem urbi cladem minitari uideretur ſicqꝫ
duos quondam uno tempore in urbe fuiſſe dictatores ꝙ immode-
rata fors neceſſitas & tempus effecerunt. xxiii. urbis con. auctor
eſt. Liuius. Huic equitare fas non erat. ſed ueteri lege prohibitum
ſiue ꝙ maiores uires ineſſe pedes manũ conſerere debentibus ar-
bitrarentur ſiue propter hoc imperatorem in phalange permane
re oportere; nec locum deſerere ſiue quod ad alia etiam tyrannica
magnaqꝫ ſit principatus potentia; Fabius autem dictator deſigna
tus magiſtrum equitum: L. Minutium dicens primum a ſenatu
petiit ut equo uti ſibi dictatori liceret. Præterea eum quem nos
dictatorem diximus in hiſtoriis ita nominari legimus apud anti-
quos magiſtrum populi uocatum poſteaqꝫ in auguralibus libris
ac in bonorum finibus ſcriptũ eſſe & Cicero & Seneca ad Lucilliũ
clari teſtes non deſunt teſtimoniumqꝫ eſt ꝙ qui ab illo nominat
magiſter equitum eſt quem. uti uolebat ipſe dicebat Non autem
poſt reges exactos anno dignitas hæc ſiue poteſtas pro tempore
maior q̃ conſulatus cum magiſtro equitum qui ei obſequeretur cre
ata eſt & apud patres eſſe coepit nec amplius q̃ ſemeſtri tempore
duratura niſi ſi qui forte illam potentiam adepti per. uim diutius
tenuerint ut. L Sylla &. C. Cæs. qui perpetui dictatores tyranni
dis odioſũ atqꝫ in fame nomẽ uitare uolentes rẽ pu. opreſſere Quis
autẽ primũ dictator creatus ſit nõ ſatis cõſtat auctore Liuio apud
uetutiſſimos tamen auctores ſiqua eidem auctori fides eſt & Euſe-
bio Cæſarienſi. T. largium dictatorem primum. Sp. caſſium magi-
ſtrum equitum creatos inuenio; quod autẽ uel futuros dicare hic
magiſtratus ſolitus ſit uel a conſule diceretur cui dicto obedien
tes omnes eſſent. M. Varrone teſte dictatorem appellatum con-
ſtat uel ut inquit plutarchus in uita. M. Marcelli cũ dictator a po
pulo aut a ſenatu deligi non poſſit. Verum alter conſulum aut im-
perator progreſſus ad populum quem cenſeat dictatorẽ dicit & qa
dictus ſit dictatorem appellant nonnulli ab eo nuncupatum dicta
torem aiunt ꝙ non populi ſuffragio; aut aſſenſu uerum ꝙ is

cenſeat quidem iuſſa magiſtratuum quæ greci.G Romani uocant
edicta & imperioſiſſimi duodecim faſces licet fuerint ut pote pe-
nes quos ſenatus & equeſtris ordinis & uniuerſę plebis ſummum
decus eſſet quorumq; nutu latium ac totius italiæ uires regerent
contuſi tamen atq; fracti dictatorie huic ſe animaduerſioni perſæ-
pe ſubſtrauerunt ac ne multa.foret leſa gloria militaris conſul de-
licti omnis uindex a dictatore nonnunq̄ punitus eſt.

Agiſter equitum dictus ꝙ ut eſt ſumma populi Dictator ſic ſū-
ma huius poteſtas ī equites & accēſos ſiue quod ī bello equeſtres
ipſe copias duceret:Qui uero dictator eſſet.& ſi pręeſſet omībus
legiones tamen ſolum pedeſtres more maiorum ducendas haberet
Reliqui qdē minores:q̄ hi magiſtri dicti magiſtratus ut ab albo
albatus.

Agiſtri appellantur quibus præcipua cura rerum incūbit quiq;
magisq̄ cęteri obligantur:Nec ſolum doctores artium ſed etiam pa
gorum ſocietatum uicorum collegiorum equitum magiſtri dicunt
quia omnes hi magis cęteris obligantur & poſſunt:Quin etiam &
ipſi Magiſtratus qui per imperia potentiores ſunt q̄ priuati per
deriuationem a magiſtris cognomīationem aſciſcunt:eſt enim ma
giſtratus poteſtas uni uel pluribus hominibus a populo uel a prī-
cipe commiſſa:unde prætores pro coss.Tribunos plebis & ædilis
currules & pręfectos annone aliosq; qui maiorum ut diximus arbi
trio prouincias regunt non principatum dicimus habere ſed magi-
ſtratum;His enim datum eſt deliberare de quibusdam & ſta
tuere & iubere & intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis de
bereq; eius dignitatem & decus ſubſtinere ſeruare leges:iura de-
ſcribere;& ea ſuę fidei commiſſa meminiſſe:Ad hos pallatii quoque
Pertinet diſciplina per quam inſolentium mores proceloſi multo-
rumq; ordines moderatione ſua ſine aliqua confuſione componūt
per eos legatorum q̄q̄ feſtinantium pręnuntiatur euentus his po-
teſtatem eam decreuit antiquitas ut nemo iudicum per prouincias
faſces aſſummeret niſi hoc & ipſi fieri decreuiſſet tantaq; eorum of-
ficium auctoritate decoratur ut militiæ pręfunctus muneribus or
netur nomine principatus miroq; modo inter pretorianas cohortes
& urbanæ pręfecturę milites primatū inueniſſe uideantur:Princi-
patus autem maior eſt quędam ſuper eminentia cui cętere omnes
poteſtates parent ſic Octauianum Claudiū & Veſpaſianū prīcipes

fuiſſe dicimus. Senecam uero qui cos. fuit temporibus Neronis nemo principem appellaſſet. Erat enim Nero princeps non Seneca neqꝫ conſulatus Senecæ principatus erat: ſed magiſtratus: & neqꝫ imperium neronis magiſtratus dicebatur ſed principatus. Cum uero quidam magiſtratuum & non omnes pertractent multa negociorum publicorum: neceſſe ē eſſe alium magiſtratum qui rationes repetat atqꝫ corrigat: ipſe uero nihil tractet: uocant uero hos alii correptores; alii rationales; alii ſcruptatores; alii procuratores: præter uero hos homines magiſtratus unus eſt: maxime principaliſſimus omnium: idem enim plerunqꝫ habet finem & introductionē qui pręſidet multitudini ubi populus dominatur oportet autem id quod cogit ſummam habere in repu. auctoritatē; appellant uero quibusdā in locis præconſultores ex eo quia ante deliberant ubi uero multitudo eſt conſilium magis: Ciuitatum igitur magiſtratus fere tot aliqui ſunt nec id pręterea ſubticēdum. M. Varronis ſententia libro rerum humanarū uigeſimoprimo in magiſtratibus inquit habent alii uocationem ut conſules: & cæteri qui habent imperium; alii prenſionem: ut Trib. plebis & alii qui habent uiatorē alii neqꝫ uocationē neqꝫ prenſionem ut Queſtatores & cęteri q neqꝫ lictorē habent neque uiatorē Qui uocationē habent idē prēdere tenetur adducere poſſunt: & hec omnia ſiue adſunt quos uocant ſiue: acciri iuſſerint tribuni plebis uocationem habent nullā neque minus multi imperiti proīde atqꝫ haberent ea ſunt uſi huius ergo iuris quod. M. Varro tradit labeonem arbitror una tunc fiducia cum priuatus eſſet uocatum a tribuno non iſſe: ſed quęrētibus quam ob cauſam Tribuni qui haberent ſummam cohercendi poteſtatem ius uocandi nō habuerint facile ē reſpondere ꝙ tribuni plebis antiquitus creati uidentur nō iuridicendo nec cauſis quęrelisqꝫ de abſentibus nocendis: ſed interceſſionibus faciendis quibus qui pręſens fuiſſet ut iniuria quę coram fieret arceretur ac propterea ius aduocandi ademptū quoniam ut uim fieri uetarent aſſiduitatem horum & præſentium oculis opus erat; Moris porro erat Magiſtratum petentibus præhenſos dextra ciues benignis orare uerbis & abſqꝫ interiore tunica inforum opertos ueſte deſcendere: ſiue ut eo habitu ad ſupplicandum humiliores accederent: ſiue ut qui cicatrices haberēt magnifeſte ſigna fortitudinis aperient: hæc cum plura oſtenderent quę aſſidue multos per ānos egregii bellatores

excepant uniuerſi illorum uirtutem tacita ueneratione proſequebantur: Magiſtratum deniq; ultra quinq; dies niſi qui iuraſſent in leges non licebat gerere: LEGATI teſte Varrone: ſunt qui lecti publice quorꝫ opera cōſilioq; uteretur peregre Magiſtratus: quiue nuntii Senatus aut populi eſſent.

Mperatores ſemper multi quot annis re bene atq; foeliciter geſta aduerſus hoſtes a militibus honoris cā appellabantur: unde & inter cæteros ętatis ſuę duces & imperatores cum circumfuſa multitudo hiſpanorum & ante deditorum & pridie captorum regem Scipionem ingenti plauſu ac conſenſu appellaſſent: Tum Scipio ſilentio per pręconem facto ſibi maximum nomen imperatoris eſſe dixit: quo ſe milites ſui appellaſſent Regiumq; nomē alibi magnū Romę exoſum & intollerabile eſſe regalem animum in ſe eſſe ſi id honoris ingenio ampliſſimū ducerent taciti iudicarent uotis uſurpatione abſtinerent Inter principes etiam ciuitatis. M. T. Cicero procos. dum parthos tripartito exercitu hoſtes inuaderet: ac poſt magnam eorum cedem Amanum eius gentis caput: Sepirā itē & caſtella complura ui coepiſſet: ab exercitu imperator appellatus eſt Iulius autem cęſar cum ſępius poſt partam uictoriam eſſet imperator ab exercitu appellatus non imperatorium aut regium ſed dictatoris nomen uſurpauit tantum odium ſibi regis nomen in urbe contraxerat: Cum autem regis nomen cuperet uereretur q; populi indignationem molitus expeditionem in parthos aſſerens in libris fatidicis contineri non niſi a rege parthos ſuperari poſſe ſe regem dici procurauit qui maturandæ mortis ſuæ cauſam præbuit coniurationis: Nullus autem ſequentium cæſarum ſe regem Romanorum dicere auſus eſt. imperatoris autem appellatio perpetua cæſarum non erat ſicuti nec conſulis nec prętoris: nec tribuni plebis nam & priores illos uario numero quoſdam ſepties quoſdam maiori quoſdam minori numero inuenimus appellatos imperatores: ſic coss. ſic Tribunos plebis dignitatis enim non officii id nomen fuit Nam re proſpere aduerſus hoſtes geſta ſic erat a maioribus inſtitutū ac repu libera ꝑpetuo cuſtoditū ut cos. ꝓcos. prętor ſiue quis alius fuerit Romanus. qui hoſtium numerum q̄ maximum cęderet aut per magna contra hoſtes uictoria potiretur: is quodam pro excellenti honore ad uirtutis teſtimonium uel decus imperator ab exercitu uocaretur: Nondum erat qui nunc uiget mos; ut

quē Romanorum imperatorē gentes uniuerſæ uocant is ſit unus
orbis princeps.& poteſtate ſumma rerum dominus uideatur:id
enim dum S.P.Q.R.conſilio pu. rempu. gubernarunt ducibus
nomen honoris pro uictoria parta non poteſtatis fuit:aquo autē
primum hęc noua imperatoris noſtri temporis coronandi nominā-
diq; conſuetudo uel abuſio potius defluxerit non ſatis intelligo
Max.cum Romanum Cęs.antiquis illis temporibus coronatū fu-
iſſe nullum unq̄ audierim aut legerim Non enim Iul.Cęſar non
Aug.non Tiberius:non calligula:non Nero:& erant hi duo po-
tiſſimum extremi intollerandæ ſuperbię ac luxurię:coronam im-
perii unq̄ ſuſcepit aut habuit aut uſus fertur:niſi forte laurea cum
triumphaſſet:aut quapiam alia ciuica:uel caſtrenſi quę non cęſa-
rum erant magis:q̄ quorumcunq; triumphantium aut uincentiū
exiſtimo autē hoc a barbaris deriuaſſe q cū priſcas hiſtorias igno
rarent neq; uerborum uim imperatoris & regis probe noſcerent:
eſſetq; frequēs apud eos regis nomē:ut puta ſub regibus uiuētes
imperatorem uero ratū uiderent id excellētius arbitrati ſunt;quod
rarius aut inſuetius conſpiciebant; utrumq; tamen hoc adoleue
rit;id plane conſtat uel a barbaris ut ante diximus non ſcite:aut
a doctis parum modeſte hanc ſublimē imperatoris ideſt dei appel
lationem ut inquit cicero:magiſq̄ regiam poſt coronationem uſur-
patam & poſterioribus introductam eſſe; regibuſq; conceſſā Pri-
mum autem apud maiores noſtros imperatorem appellatum ut po
te cui armorum exercituſq; ad tutandam augendamq; Rempu.cō-
miſſa ſit auctoritas;Lucium Lucullum fuiſſe in deſcriptione tem-
porum teſtis eſt euſebius.

Ontifices aliqui:auctore plutarcho:dictos putant quoniam
deos colunt potentes ac omnium dominos:alii uero inquiunt
nomen confictum eſſe ad potentum profligationem tanq̄ iu
bente legumlatore ſacerdotes obire potentia ſacra debeant:pontifi
ces uero ut Varro inquit.Q.Mutius ſcęuola dicere ſolebat a poſ-
ſe & facere appellatos eē:ſed ea deſcriptio a Varrone nō ſatis ꝓbatꝰ
nam a pōte & facio potius dictos exiſtimat:ꝙ ab his primum pōs
ſublicius factus & ſępe reſtitutus ſit:ſecundum alios a ſanctiſſi-
mis & uetuſtiſſimis ſacrificiis quę ad pontem fierent:Pōtifices
quattuor ex gente patricia totidemq; plebeia a Romanis primū
creati quorum ordinem & cōſtitutionē Nūmæ tribuūt:Maximus

uero.apellatus ꝙ & minores pontifices eſſent Liuius.L.Cantili-
us Scriba pontificis quos nunc minores pontifices appellant q
cum floronia ſtuprum fecerat: a pontifice Max eouſq; uirgis in
comitio ceſus erat ut inter.uerbera expiraret:hic Maximus ex pō-
tificibus ueluti interpretis & prenuntiatoris quin hierofante poti
us ordinem & locum tenet .qui quidem non ſolum res quę publicę
fiunt curat :ſed etiam priuatim ſacrificantes obſeruat :impedimen-
toq; ē nequis legitima tranſgrediatur: docetq; qua quiſpiam re ad
uenerationem deorum aut ad poſtulandam ueniam indigeret.Erat
& ſacrarū uirginum cuſtos quas ueſtales appellant.& iudex & pu-
nitor Sacrilegii habebat etiam penes ſe idem pontifex ſacra omīa
deſignabatq; quibus hoſtiis;quibus diebus:ad quæ templa ſacra
fieri deberent: Cuiusmodi diuinis in rebus & unde erogandę pe-
cunię ſumptus fieri deberet: pontificibus etiam permiſſa eſt po
teſtas memoriam rerum geſtarum ī tabulas conferendi & hos an
nales appellant equidē maximos quaſi a pontificibus maximis fa-
ctos:perinde maiores noſtri antiquiſſimi pręſertim rerum geſtaꝝ
memoria delectati: hanc diligentiam habuerunt ꝙ hiſtoriam ſcri-
bere auderet nemo qui munus; id datum ſibi de publico non ha-
beret: id uero daretur nulli niſi eſſet uir probitate fidei ſingulariq;
uirtute aliqua pręditus ac dignitate cęteris anteiret :Hebreo nāq;
populo:ut ab illis initiū ſummam qui uetuſtate generis;qui magni
tudine rerum qui dignitate hiſtoriæ: ſe cęteris præponunt: hāc
legem fuiſſe comperimus;ut quę ab his geſta pace uel bello eēnt
ea ſcriberet non niſi qui propheta eſſet: prophetam cum is popu-
lus habere deſiit ;tum Maximum ad pontificē qui auctoritate ;ho-
nore dignitate pręſtaret;hanc ipſam ſcribendi curam & officium
detulerunt hunc morem a uetuſtiſſimis traditum perdiu & eo uſq;
dies quibus eſt hieruſalem excidium ſuum paſſa diligentiſſime cu
ſtoditum:Ioſephus in Apionem ſcribens tradit: Chaldei quoq; &
ęgyptii:& qui oriundi ſunt ab illis:Fenices:Syriæ nobiliſſimi po
puli ſummo ſtudio & diligentia aſſeruarunt:Vt qui magno ſacer-
dotio potiretur his modo populi ſui geſta perſcriberet;Plato itē
philoſophus & ariſtotele pręceptor ſuo ī thimeo adducit:ſacerdotē
ægyptium hoīem apud ſuos uenerabili & multarū rerū noticia ex
cellentem qui ſoloni interroganti de geſtis & uetuſtate gentis æ-
gyptiæ reſponderet ;Apud gręcos qui militari diſciplina q īpio:

qui ſapientiæ ſtudio plurimum floruerunt: ea lex per diu manſit: ꝙ deligeretur de publico uir bonus atqꝫ doctus quiſpiam: qui eo pacto & dicta & facta omnia memoraret: ut nihil in ſereret: quod aut ipſe oculis non uidiſſet ſuis aut uerum eſſe certo & indubitato teſtimonio non haberet. Romanis uero & maioribus noſtris qui orbis tandem imperium uendicarunt hoc inſtitutũ ab initio urbis ad multos annos fuiſſe memorant Cicero: & Liuius: ut qui pontifex eſſet Max. ſacra publica ab Numma inſtituta ſiue res omnes ſingulorum annorum mandaret litteris: easqꝫ in altum eferret: atqꝫ domi præponeret in publico tabulas; ut populo eſſet poteſtas cognoſcendi nihil gratia: nihilqꝫ odio ſcriptum eſſe. Illud nec minus prætereundum quod ſi maiorum religiones & eorum monumenta reuolueris inuenies apud illos non humilibus & inopibus: ſed opulentis hominibus & principibus ciuitatis ſummũ ſacerdotiũ mãdari ſolitũ eſſe: Inprimis primi cũ ſe ingerãt perſarum ſacerdotes qui erant & dicebantur magi. ęgyptiorum deinde: Aſyriorum: aliorumqꝫ nationum quantis diuitiis opibusqꝫ prępollerent: his qui aliquam rerum geſtarum noticiam habuerint: ſatis cõſtare poteſt quod ſi parum iſta te mouent: ꝙ externa & peregrina ſunt: maxĩeqꝫ a noſtris legibus abhorrent: Repetantur ſummi hebreorum ſacerdotes quorum uetuſtiſſimi Aaron: Eleazar: Finees: Eli. habiatar. ſic omni copiarum genere abundarunt ut dictu incredibile cuiq̃ uideatur: ſi deniqꝫ ad Romanos redeo unde coeperit oratio. M. Fabium primum ex patribus lectum. L. qꝫ poſt metellum præclarum uirum pontificem factum Max. duosqꝫ eum & xx. annos ei ſacerdotio præfuiſſe conſtat: Cæſares quoqꝫ legimus & plerosqꝫ alios qui Romę temporibus illis gloria rerum geſtarum opibus & potentia plurimum pręſtare putabantur ſummos ſępe ſacerdotes fuiſſe hanc dignitatem pontificum augurũ quæ Romulo Regnante nulla erat Nummam pompilium a rege ad alios detuliſſe accepimus ne quando rege bellicis rebus occupato diuinus cultus intermitteretur: pontifices deniqꝫ ueteres ut in tertio de oratore teſtis eſt Cicero propter ſacrificiorum multitudinem tres uiros epulones ẽẽ uoluerunt cum eſſent ipſi a numma ut etiam illud ludorũ ac epulare ſacrificium facerent: inſtituti epulones feſto teſte dicebant antiqui quos nunc epulones dicimus datumqꝫ his nomen ꝙ epulas indicendi Ioui cęterisqꝫ diis poteſtatem haberent: De his etiam

Lucanus in primo uirq; epulis ſeptem feſtus titiiq; ſodales.

Eæterum cum aliqua ſpecies curationis ſit circa rem diuinam ceu ſacerdotes & æditui circa templa ut conſeruentur quæ ſunt & errigantur ruinoſa ædificia & cętera omnia quę pertinent ad diuinum cultum Euenit alicubi curam hanc eſſe unam ut in paruis ciuitatibus: alibi uero plures ſepatis a ſacerdotio ut ſacrificuli æditui & cuſtodes ſacrarũ pecuniarum huic conſequens eſt cura illa quæ eſt circa ſacrificia publica quotcumq; quæ ſacerdotibus lex non committit: Sed ex publico fiunt uocant auté eos qui iſtis præſunt alii reges ſacrorum; alii pontifices Max. Maiorum enim conſuetudo tunc erat: ut rex eſſet etiam ſacerdos uel pontifex ſic poena reges uel imperatores pontifices dictos Maro: nullius religionis expers his uerbis oſtendit: Rex Annius rex idem hominum phoebique ſacerdos.

Aeciales quoq; pater patratus prĩceps erat ſacerdotes dicebãt qui faciendis pręerant foederibus: hi ut pompeio placet a ferendo dicti: ut. M. Varroni a fide & faciendo; ut aliis fæciales quaſi fędiales a fœderibus faciendis quorum ius ab equiculis ad Romanos tranſlatum eſſę non dubium eſt.

Aduceatores pacis legati dicuntur: ſicut enim per fęciales bella indicebantur: ita pax per caduceatores; eſt autem caduceum uerbena & pacis ſignum quod non ab re. Mercurii uirgam poſſumus exiſtimare: Mercurius enim orationis deus dicitur & interpres deorum unde ſicut uirga ſerpentes diuidit hoc eſt uenenum; ita bellantes interueniente oratione ſedantur: bellumq; cadit atq; dirrimit.

Diles quidem publicis ludis ac ędibus pręerant nomen ab ędibus huic magiſtratui datũ ut feſto placet Varroni & paulo; ꝙ ędium non tam ſacrarum q̃ priuatarum etiam curam haberent ac illis præeſſent in quibus ſcita omnia ſua plebs deferret; duo quidem primũ & ex plebe cõſtituti ac proinde plebei appellati; exactisq; regibus anno propemodum ſeptimodecimo cum plebs a patribus ſeceſſiſſet tribunos ſibi in monte ſacro creauit qui eſſent plebei magiſtratus deinde cum uellet ex ſuo quoq; corpore coss. creare & patres recuſarent factum eſt ut tribuni militum crearentur; tũ ex plebe tum ex patribus conſulari poteſtate; paulopoſt cum placuiſſet creari ex plebe conſules coeperunt ex utroq; corpore conſtitui tũc ut aliqui pluris partes haberẽt placuit duos ex numero patrũ

conſtitui & ita facti ſunt ędiles currules; unde ortum ut ędiles alii
plebei alii currules appellarentur;Sella enim quaſi ſeda a ſedendo
dicta eſt;Regia quidē ſedes erat currulis a curuitate pedum ipſi-
us ſellę in qua ſedetur;ſic dicta uel quod in ea qui eſſent reges cũ
ueherētur curru ad eminentiam uterentur;Poſtea uero cum regi-
bus libera Roma fuiſſet;Magiſtratus maiores ut conſules dictato
res;& pleriqꝫ alii regio more ſella curruli uectabātur;unde magi-
ſtratus hi ſũt currules Cęteri uero plebei;ſeu pedanei;ꝙ pedibus
irent appellati;nec curru;neqꝫ ſella curruli ueherētur;quod autē
duo fuerint ędiles his uerbis in piſonem oſtendit Cicero;Mecum in
quit quæſtorem inprimis ędilem priorem prętorem primum cũctis
ſuffragiis populus faciebat ędilem priorem dixit ꝙ duo erant tan-
tum ædiles ſicut duo conſules huius rei ſiquis fidē poſtulet bini
ſemper ędiles in argumentis comoediarum nominantur a Terentio;
hi etiam ſiue plebei ſiue currules ludos faciebant inſtaurabantqꝫ
Liuius belli Macedonici libro primo;Ludi Romani ſcenici eo āno
Magnifice apparateqꝫ facti ab ædilibus currulibus;idem in eodem
paulum poſt;& plebei ludi ter toti inſtaurati ab ędilibus plebis
ędilium enim partes in ludis inſtituēdis quantum impēſę & in qui
bus ſpectaculis fierent haud quaquā minime fuere id etiam erat po
tiſſimum ędilitatis munus ut ſua quiſqꝫ ædilis impenſa ludos
pro modo patrimonii ac dignitatis ſuę celebrandos curaret;huius
inſtituti.M.T.Cicero in officialibus cum ſuę & GN.pompei ędi
litatis meminit teſtis eſt; Aſconius etiam Pedianus pompeiũ ędi-
lem factum theatrum quod ſumma impenſa ędificauerat magnifi-
centiſſimis ludis in quos currus cum elephantis īduxit;edificaſſe
aſſerit;Valerius item Max.in libris dictorum factorumqꝫ memora-
bilium ſcripſit Attilium Seranum &.L.ſcriboniũ ędiles ſenatus
Plebisqꝫ loca ſecreuiſſe;Quod ſi ulpiano auctore Mancipium fu-
gitiuum erronemqꝫ aut iumentum morbo aut uitio aliquo affectum
quiſpiam pro ſano uenũdederit dolis ac falaciis uendentium occur
rendo ędilium edicto emptori ſuccurritur redibeturqꝫ Porro ut ur-
bis cloazæ;aquęductus;& ędificia quęqꝫ publica & priuata mun-
da;lota;integra expeditaqꝫ aſſeruarentur;ad ędilium officium per-
tinere non dubium ē;ut Cicero noſter cũ factus eſſet ędilis Acti-
one ī uerrem ſeptima cęteris more ſuo longe uberius ac melius at-
teſtatur;Nunc ſum inquit deſignatus ędilis habeo rationem quid

a populo Ro.acceperim mihi ludos ſãctiſſimos maxima cum ceri-
monia cereri:libero;libereq; faciẽdos:mihi floram matrem populo
plebiq; Ro.ludorum celebritate placandam mihi ludos antiquiſſi
mos qui primi Romani ſunt nominati Maxima cum dignitate ac
religione Ioui iunoni Mineruęq; eſſe faciendos:mihi ſacrarum ę-
dium procurationem mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam
ob earum rerum laborem & ſolicitudinem fructos illos datos anti-
quiorem in ſenatu ſententiæ dicendę locum togam:pretextam ſel-
lam currulẽ ius:imagines ad memoriã:poſteritatemq; prodendam
Sunt præter hos ędiles plebei & currules duo alii q frumento prę
erant & quorum creandorum auctor fuit.C.Iulius Cæſ.hiq; ut in
quit pomponius a cerere cereales dicti ęditui preterea.appellatiõe
ędiles intelligimus; Eſt enim ędituus idem q̧ ædilis cuſtos ſacræ
.ſ.edis uel templi quaſi edem tuens:uel edis tutor dictus:is enim ẽ
cui ſacrarii cuſtodia commiſſa erat ubi ſtatuæ ſeruabantur & ſi-
mulachra deorum gentilium quę opus erat exorare ſiquis optaſſet
aliquid apud illa deprecari & impetrare quod multi factitabant
credentes exaudiri:ſi uerba ſua ſimulacrorum auribus inſtilaſſet
Seneca epis.li.v.non ſunt ad cælũ eleuandę manus nec exorandus
ędituus:ut nos ad aurem ſimulachri quaſi magis exaudiri poſſu-
mus admittat æditimus quoq; idem quod æditúus:ſed.M.Varro
in.ii.libro ad Marcellum de latino ſermone:æditimum dici opor-
tere cenſet magisq̃ ędituum:quod alterum recenti nouitate fictum
alterum antiqua origine incorruptũ Lauinius in protheſilao Clau
ſtrinum dixit qui clauſtris Ianuę preeſſet eadem.s.figura ęditimũ
dici iubebat qui ędibus pręeſt: inuerrem.M.Tull.in exẽplaribus
fideliſſimis ita inueniri ſcriptum ęditimi cuſtodesq; maturę ſenti-
unt:in libris autem hoc uulgariis ęditui ſcriptum eſt Pomponii
fabula atheliana eſt:quę ita inſcripta eſt æditimus:inqua hic uer-
ſus eſt:qui poſtq̃ tibi appareo atq; ęditimo in templo tuo.T.aũt
Lucretius in carmine ſuo pro ædituis edituentes appellat.

Lamines permultos fuiſſe comperio & tot deniq; q̧ deos cole-
rent uſos ueteres Romanos.M.Varro in his libris.quos de origĩe
linguę latinę ſcripſit teſtis eſt; ut Dialem Marcialem;quirinalem
uolcanalem cęterosq; eiuſmodi:uerum flaminem Dialem Numma
pompilius Romę Rex creauit cumantea reges pontificum ac regũ
munera promiſcue gererent ut de priamo & ænea apud Maronem

& a minoribus tandem ut a. C. Cæſare diuo Auguſto multiſq; aliis
prĩcipibus quos maximi põtificatus titulis ĩſignitos ĩ multis quę
adhuc extat monumentis cernimus obſeruatũ eſt. Cęterum Nũ-
ma plures in urbe Romuli q̃ ſui ſimiles reges fore ratus qui reli-
cta religionis cura bellorum negociis implicarentur: ſacerdotes
quos flãmines appellant quiq; rei diuinæ iugiter adacti eſſent mul-
tis deorum inſtituit flaminem unum Ioui inſigni ueſte & curruli
regia ſella adornatum quem Dialem uocant huic duos flamines ad-
iecit Marti unum: quirino alterum: dicti autem primo flamines ut
plutarcho placet ab his quæ circum caluaria ſunt pileis qui-
bus ad tegendum capita utuntur quaſi pileamines quidam eſſent:
Lucanus in primo Et tollent apicem generoſo uertice flamen uel
ut Varro inquit ꝙ in latio capite uellato erant; & caput filo lanæ
pręcinctum habebant; aquo flamines quaſi filamines uocabantur
Dialis uero a dio aquo uita dari putabatur hominibus; uel a Ioue
quod eſt iuuans deus Cęteri enim quiq; cui pręſunt numinis eius
titulo decorantur hic ſolus; ut Varro ait li. ii. rerum diuinarum al-
bum habet galerum uel eo quod maximus eſt uel eo ꝙ Ioui ĩmola-
ri alba hoſtia opus ſit. multiplices etiam cerimonię fiunt quas in
libris qui de ſacerdotibus publicis compoſiti ſunt: item in fabii
pictoris librorum primo ſcriptas legimus; unde hęc ferme ſunt quę
commeminimus equo enim dialem flamĩem uehi religio eſt. item iu-
rare dialem fas nunq̃ eſt ignem & flamina ideſt flaminis dialis do-
mo niſi ſacrum eferri ius non eſſet: uinctum ſi ędes eius introierit
ſolui neceſſe eſt: & uincula per impluuium in tegulas ſubduci atq;
inde foras in uiam dimitti hęderam neq; tangere neq; nominare fas
erat: pro eo quod hędera uincit ad quodcũq; ſe applicat ſed ne A-
nulum quidem gerere ei licebat ſilidum aut aliquem in ſe neq; in
apice neq; in cinctu neq; alia in parte nondũ habere ſi quis ad uer-
berandum ducatur: ſi ad pedes eius ſupplex procubuerit eo die
uerberari piaculum eſt. Capillum dialis niſi qui liber homo eſt nõ
tonſet Capram & carnem incoctam & fabã neq; tangere diali mos
eſt neq; nominare procinctam claſſẽ ideſt patã ad bellũ militũ mul-
titudine diali flamini uidere non licet propagines e uitibus altius
prætentis non ſuccidet pedes lecti in quo cubat luto tenui circum-
litos etiam oportet unguis diali & capilli ſegmenta ſubter arborẽ
ilicem terra opientur; Dialis quottidie feſtatus eſt ſine apice ſub

dino autem eſſe licitum non eſt:ſubtecto utiliter:& non pridem a pontificibus conſtitutum:Manſurius Sabinus ſcripſit & alia cerimoniarum genera in hunc modum Farinam fermento inbutam attingere ei fas non erat:neq; tunicam intimam niſi in locis tectis exuiſſe:ſub cęlo tanq̃ ſub oculis iouis nudus ne ſit:ſuper flaminē dialem in conuiuio niſi Rex ſacrificulus haud quaquam alius accumbit:uxorem ſi amiſit flaminio decedit:Flaminis Matrimoniũ niſi morte dirimi non eſt ius:locum in quo buſtum eſt:nunq̃ ingredit mortuum nunq̃ attingit:Funus tamen exequi non eſt religio.

Alii ſacerdotii genus quod ex huiusmodi cauſa inſtitutum dicitur:Nam annum iam octauum Regnante Numma morbus peſtifer italiam occupans Romam quoq; inuaſerat:Merentibus uero cunctis traditur peltam æneam e cęlo delapſam in nummę manus decidiſſe:& in ea mirabilia quædam dixiſſe:regem:ſed ex egeria muſisq; audiſſe ac peltam in urbis ſalutem miſſam:oportereq; eam obſeruare aliis undecī ad illius figuram Magnitudinemq; & formā effectis quo dubium furi ob ſimilitudinem ſit cęleſtis illius adipiſcendæ:peltā itaq; ex eius auctoritate atq; īpio effingere artifices cum certaſſent diffidentibus ac deſperantibus cęteris:uecturium Mamurium unum ex ſummis opificibus uſq; adeo ſimilitudinem effinxiſſe:ſtruxiſſeq; omnes ſimiles ut neq; numma iam ipſe dignoſceret harum autem cuſtodes ac miniſtros cōſtituiſſe dicitur ſalios ſacerdotes alii uero uocati ſunt non ut quidē fabulantur a uiro ſamotrace ſeu Manthiaco ſalo nomine qui ſaltationem quę in armis dicitur edocuerit cum eam re uera teſte Plinio.vi.naturalis his. Dardanus inſtituerit:ſed ab ipſo tripudio Saltatorio:Ouidius.iii. faſtorum:iam dederat ſaliis a ſaltu nomina dictaquod uehementius robuſtiusq; per urbem currentes ſubſaltarent:Tũ ad mēſe Martium ſacras peltas ſuſciperent induti puniceis tunicis:æneis baltis latisq; ſuccincti ęneas capitum galeas portantes:& eneum ſuper tunicam pectori tegmen paruisq; gladiis arma pulſantes:Reliquũ uero ſaltationis pedum eſt opus:mouentur enim ſuauiter conuerſiones ac mutationes in celeri ac crebro numero robuſte ac leniter reddentes:Mamurio autem artis illius ſuę mercedem fuiſſe perhibent memoriam quandam per ſaliorum carmen ſimul cum purichii modulo abſolutum:Alii uero uecturium Mamurium qui canebat fuiſſe aiunt.

Enatoriam dignitatem a Romulo inſtitutam fuiſſe nemo ambi-
git: Romulus enim urbem conditurus paſtores inter quos adole-
uerat conuocauit: cunq; is numerus condendę urbi parum idone-
us uideretur: conſtituit Aſyllum quo paſſim confugerēt ex finiti-
mis locis peſſimi quiq; ſine ullo condictionis diſcrimīe ex his que
omnibus populum conflauit: legitq; in ſenatum eos: qui ętate antei
bant & patres appellauit quorũ cōſilio gereret omnia: De hoc etiã
ſenatu propertius elegia℞ ſcriptor hęc loquitur: Buccina cogebat
priſcos ad bella quirites Centũ illi ī prato ſępe ſenatus erat: Curia
pręte×to nunc quę nitet alta ſenatu pellitos habuit Ruſtica corda
patres: At qui ut apud lacedęmonios ſenes ſiue ſeniores appel-
lari eos qui ſummum quendam magiſtratum gerunt Cicero auctor
eſt: ſic niſi conſiliũ ratio ſententia ſenibus ineſſent: non ſummum
conſilium maiores noſtri ſenatum appellaſſent: quod & Ouidius
in faſtis non reticet dicens: Magna fuit quondam capitis reueren-
tia cani: Inq; ſuo precio ruga ſenilis erat: Martis opus iuuenes ani-
moſaq; bella gerebant Et pro diis aderant ī ſtatione ſuis: Viribus
illa minor nec habendis utilis armis cōſilio patrię ſępe ferebat opē
Nec niſi poſt annos patuit tunc curia ſeros Nomen & ętatis mite
ſenatus erat: iura dabat populo ſenior finitaq; certis legibus: ē ętas
unde petatur honos: ab honore ergo patres; ab ętate ſenatores ap-
pellati: alii ſenatores a ſienendo ꝙ facultatem darēt dictos putant
uel ꝙ agrorũ partes tenuioribus ac liberis propriis attribuebant:
Huic centum ſenatorum numero plures ac diuerſis temporibus ad-
ditos inuenio: Brutus enim quo plus uirium in ſenatu etiam fre-
quentia ordinis faceret diminutum parum numerum primioribus
equeſtris gradus electis ad trecentorum ſummam expleuit tradi-
tũq; īde fert̃ ut ī ſenatũ uocarent̃ qui patres: quiq; adlecti atq; cō
ſcripti eēnt patres ut diximus uocati uel quod ſũt patricii generis
adlecti quod propter īopiã ex equeſtri ordine in ſenatorũ ſunt nu-
mero aſſumpti: Conſcripti autem ꝙ in ſenatu quem nouum effece
runt ſunt ſcripti: uerum poſt Cæſaris obitum excreſcentem hunc
numerum deformi incondita ac īdigniſſima turba: Mile enim ex
ceſſerant: & nonnulli per gratiam; nonnulli premiis electi qui abor
tiui uulgo appellabantur: Auguſtus admodum priſtinum & ſplē-
dorem redigit: pręter hæc ſenatorum nomina ſunt qui pedarios
ſenatores opinentur appellatos: ꝙ ſentētia in ſenatu non uerbis

dicerent:ſed in alienã ſententiam pedibus irent: tanq̃ ſententiæ dictione carentes aliorum dicta confirmarent & quaſi pedibus ĩ alienam ſententiam deſcenderent: Alii uero differentia quaſi quadam ꝙ eſſent pleriqꝫ qui magiſtratus curules adepti ſede curruli honoris gratia in ſenatum ueherentur: qui uero iter pedibus facerent: pedarii appellabãtur. M. autem Varro equites quoſdam dicit pedarios appellatos uideturqꝫ eos ſignificare qui nondum a cenſoribus in ſenatu lecti quidem erant: ſed honoribus populi uſi quidem erant in ſenatum ueniebant & ſententiam eius habebant: Nam ut currulibus Magiſtratibus functi qui nondum a cenſoribus in ſenatum lecti erant ſenatores non erant: etiam quia in poſtremis ſcripti erant non rogabantur ſed quas principes dixerãt in eas ſententias deſcendebant De more autem habendi ſenatus .M. Varro Rogatu pompeii librum edidit cum ille cos. primum cum .M. craſſo fuiſſet deſignatus creditur quia foris miliciæqꝫ ad eam ętatem occupatus ciuilis conſuetudinis expers eſſet uelletque cæteris non indoctior uideri: in hoc libro id genus multa ſcribere Varronem Gelius atteſtatur: primũqꝫ illud fuiſſe per quas perſonas haberi ſenatum liceret: nominãs dictatorem conſules prætores Tribunos plebis interregem pręfectum urbi: neqꝫ alii pręter hos: ius fuiſſe dixit facere ſenatusconſultũ quotienſqꝫ uſu ueniſſet ut omnes iſti magiſtratus eodem tempore Romæ eſſent: tum quoqꝫ ſupra ordinem ſcripti eſſent qui eorum prior aliis eſſet: ei potiſſimũ ſenatus conſulendi ius fuiſſe: Addit deinde ex ordinaria in re tribunos militares qui proconſulibus eſſent Decemuiros item quibus tum imperium conſulare eſſet Item triumuiros reipu. conſtituẽdę creatos ius conſulendi ſenatum habuiſſe: de loco autem habendi ſenatus aut ſenatusconſulti rogãdi niſi in locis per augures cõſtitutis quę templa appellantur haberi rogariue potuiſſe negabat Moris etiam erat ut eo in loco ſenatus ĩiuſſus aſſidua ſtatione cogeretur: qui ſenatulum appellabatur unde accitus deinde q̃ primũ in curiam ꝓficiſceretur: De tẽpore autẽ habẽdi ſenatus ita diſſeruit: Ante exortum inquit ſolẽ aut poſt eius occaſum ſenatusconſultum irritum: Opus etiam cenſorium fuiſſe per quos & quo tẽpore factum ſenatusconſultum eſſet excutere: De ætate autem ſenatoria ne cui paucioribus .xxv. annis nato ſenatum ĩgredi liceret ut in uita magni pompei auctore plutarcho conſtitutũ eſt: cęterũ

minoris ętatis ſenatum aliquando ingredi moris fuiſſe uetera legē
tibus non dubium eſt;ueluti.M.Valerio coruīo cōtigiſſe nouimus
Cui tertium & uigeſimum annum ingreſſo conſulatum largiti ſūt
Quominus autem ſenatum introirent cum pretextatis filiis ſena,
tores ut moris antea fuerat decretum poſtea factum eſt papiriiq;
pretextati factum in cauſa fuit Qui etiam ſenatum habiturus eſſet
Auſpicari primo atq; īmolare hoſtiam debere idem Varro cenſe,
bat.Docuit etiam de diuinis rebus priuſq̄ de humanis ad ſenatū
eſſe referendum:Idem ſenatusconſultum duobus modis fieri aut
per diſceſſioné ſi conſentiretur aut ſi res dubia eſſet per ſingulorū
ſententiam de pignore quoq; capiendo deq; multa irroganda ſena
tori:qui quo tempore uenire in ſenatum debuit non uenit;in quo
& illud animaduertendum de more quod ſicut lex a quinquageſi,
mo anno militem non regit;ita a ſexageſimo ſenatorem non citat;
hunc etiam morem apud ueteres neceſſitates publice repererunt
ut ſi forte aliqua uis ab hoſtibus imineret quæ cogeret uel humi
lia captare conſilia uel aliqua conſtituere quæ non prius oporteret
dici q̄ effici uel ſi nollent ad amicos aliqua permeare ſenatusconſul
tū tacitū fieret:ita ut non ſcribę:non ſerui publici;non cenſuales
illis actibus intereſſent: ſenatoresq; excipent omnium officia cen,
ſualium ſcribarumq; complerent:Horum & ars erat de irato face,
re beniuolum:de ſuſpecto placatum: de auſtero mitem:de aduer,
ſante propitium: Et quanq̄ ut dictum eſt ſenio confecti armis mi,
nus ualerent binos tamen ſenatores ſingulis cohortantibus præpo
ſitos tertio ab ur.con. libro teſtis eſt Liuius:Patriciorum familia
Ioui naſcitur fuiſſe dicata;ſi origine dignitatum antiquitatis or,
diné perſcrutemur quo ſummi dei ſicut putauere cultura locū pri,
marium poſſideret patriciatusq; nomen ipſum ut quidam ueridico,
rum a patribus dictum eſſe uoluerunt:

Onſulatem exactis regibus dignitatem regii nominis factum
declinantem cum plenam pene eorum inſtar adminiſtrandæ reipu.
facultatem haberēt:accerſitam fuiſſe antiquitatis monumenta de,
clarant: Duo hi erant pro uno rege creati ut alter malus eſſet uo,
luiſſet ab altero ſimilem poteſtatem habente cohiberet; his primū
omnia iura ex regia poteſtate erant oīa deinde eiusmodi inſignia
pomparumq; fercula & officii ſui ornamenta:Nā ambobus faſces
erant coss.quattuor & uiginti lictores;totidem cum ſecuribus quę

proinde tantæ poteſtati cathenarum nexibus pręcepte ſunt alliga-
ri:ut cum tardius ſoluerentur morã deliberationis acciperent;ma
xime ſi de cede aut hominis nece aliquid cenſuiſſent:Cunctator
enim eẽ debet qui iudicat de ſalute Alia enim ſententia corrigi
poteſt:de uita homnis haud quaq̃;Arma quinetiam iſta iuris ſunt
non furoris & contra noxios ſic inſtituta ut plus terror corrigat
q̃ pęna conſumat:Ciuilis eſt etiam pauor iſte magis q̃ bellicus:
ut pote quę abactores timeãt reformidẽt fures latrones exhorreant-
innocentia tantum læta reſpiciat;inſtitutũq; id etiam eſt ut du-
plicatus terror uideretur ut eorum tantum alter faſces haberet;non
ambo:iſq; penes quem faſces eſſent; maior conſul diceretur uel is
qui prior factus eſt prætor aut maior urbanus minores cęteri qui
bus quod plerunq; in maximis urbibus ſolet ſenatus decreuit ut
darent operam ne quid respu. detrimenti caperet permiſitq; eorũ
alterum uel ambos cum opus eſſet exercitum parare:bellum gerere
coercere omnibus modis ſubditos atq; ciues domi militiæq; impe-
rium ac iudicium ſummum capitis dicere;ſed ciuis non Romani
quem ſolum cohibere & in publicam cuſtodiam duci iubere il-
lis faserat;Sella curruli pro ſui magnitudine utebantur multis
gradibus enixi ut ibi locati nihil abiectum nihilq; humile medita-
rentur;utq; in ocio ſubiecti mererentur quod alii poſt maximos la
bores aſſummunt ĩperantes: manus porro uictoriali Scipione mu-
nita erat quo Romanæ reipu.uiri fortis dextra tuereret fortunas
omnium ac liberos in augumentum etiam publicæ gloriæ famu-
los ſolueret iugo ſeruili calceis auratis:pręterea prodibant in publi
cum tanq̃ auri materiam quã mens adinane uolans tanti putat par
uifacere non ſolum ſed peſſum etiam dare uiderentur;inter cęte-
ras etiam reipu.dignitates ſoli meruerunt pictos habere humeros
uario colore palmatę ueſtis;quam foelicitas dabat præmio uincen-
tium.ꝙ autem candidis ueſtibus induti procedebant candidati ap-
pellabantur ꝙ deniq; populo conſulerent & patrię tũ omnia eorũ
traderentur arbitrio ne in ſoleſcerent animo a cõſulendo conſules
dicti ſũt niſi illinc potius unde Actius ait in Bruto:Qui recte con-
ſulit conſul ciatur uel ut Quintilianus;cõs.ſit a cõſulendo uel a iu
dicando:Nam & hoc conſulere ueteres appellauere.Magiſtratus
huius imperium Annuum erat:quo ne diuturna poteſtate ĩſolen-
tes facilius in errorem prolaberentur ſe cuſtodirẽt;hi quãq̃ breuis

eſſet eorum Magiſtratus nihilominus tamen ſi hand eſſent idonei
infra annum amouebantur: Illud quoq; de more fuit conſulatum
petentibus ut perſe ipſos comitiis intereſſent nulliq; xxv. annis mi
nores quæ ſenatoria ætas erat: admitterentur.

Vffes conſul etiam poenorum lingua dictus eſt: Auctore cali-
dio: Liuius belli Macedonici libro quarto poſtero die cũ ſuffetos
ad ius dicendum conſediſſent: conſpectę tabellę demptęq; & lectę
Alii a ſufficio quod ē ſubminiſtro: uel in alterius locum ſubſtituto
ſuffectos dictos putant: quaſi ſubalio factos; Liuius xxxi. M. Aure
lius cocta decemuir ſacrorum mortuus in eius locum. M. Attilius
glabrio ſuffectus Cicero pro murena unus erit cos. & is non in ad-
miniſtrando bello ſed ĩ ſufficiendo collega occupatus: illud deniq;
nec prętereundum: Nam cum duę res poſſit eodem auctore proue-
here homines in hunc ampliſſimum conſularis dignitatis gradum
& honorum populi finem una iuris altera militis non dubium eſt:
quin ad eam adipiſcendam multo plus conferat res militaris q̃ iu-
ris ciuilis gloria: uigilat enim alter nocte ut ſuis conſultoribus
reſpondeat: Alter quo intẽdit mature cũ exercitu perueniat: illũ gal
lorum: hunc buccinarum cantus exuſcitat: ille actionem inſtituit
hic aciẽ inſtruit: ille cauet ne conſultores: hic ne urbes aut caſtra
capiantur: ille ut aque pluuię arceantur ſcit: hic ſcit & timet ne ho
ſtiũ copię: ille in regendis: hic in propagandis finibus exercitatus.

Roconſularis dignitatis creandę morẽ ac neceſſitatem induxit
imperii Ro. amplitudo quod nec adeſſe ubiq;: ad bella gerẽda oẽs
obire prouincias: conſules qui modo eſſent duo poſſent. his conſu
laria inſignia cętera præterq̃ ꝙ ſex duntaxat lictores relicti fuere
conceſſa ſunt: Numerus autem conſulũ diffinitus erat nullus utq;
pręſidium nomẽ generale quod & proconſules & omnes prouinci-
as regentes ſenatores licet eſſent pręſides appellabantur: ſic pro
conſulum appellatio ſpecialis eſt: qui deniq; ꝙ conſulum iuribus
fungerentur proconſules nominati ſunt.

Ictor crudelitatis miniſter conſulis proconſulis prętorum qui fa
ſcem uirgarum alligatũ cum ſecuri portat: ſunt qui lictores conſu
les xii. Aliorum ſeni lictorẽ autẽ Valgius Ruffus in ſecũdo libro
rum quos inſcripſit de rebus per epiſtolam quæſitis dicit a legã
do appellatum eẽ: ꝙ cum Magiſtratus populi Romani quẽpiam uer
berari iuſſiſſet Crura eius & manus ligari uĩciriq; uiatore ſolita

ſint isq; qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet lictor
ſit appellatus: utiturq; ad eamrem teſtimonio.M.T. uerbaq; eius
refert ex oratione quę dicta eſt pro.C.Rabirio lictor inquit colli-
ga manus:Liuius li.viii.lictor deliga ad palum:hæc ita a ligando
Valgius ruffus.M.T.Liuius: Feſtus:ac omnis antiquitas putat &
nos ſane cum illis ſentimus ſed Tiro.Tul.M.Tullii.C.Libertus li
ctorem uel a lino uel a licio dictum ſcripſit: licio enim tranſuerſo
quod linum appellatur a ueteribus qui magiſtratibus inquit prę
miniſtrabant cincti erant ad reorū manus ligandas & crura ut di
ximus uincienda:Male itaq; & inſcite qui lictorem a lictando dictū
putant.C.interpoſita quia rem lictat & interficit:illudq; inepte ad
dunt quaſi legis ictorem dici ꝙ iciat ideſt percuciat reum iuxta le
gis mandatum quod antiquitas non approbat:colorata licet ratio
uideatur: Numero autem xii.lictores ſumptos a Romulo:alii a
numero uulturum: qui regnum ſibi protenderāt augurio:Alii pu
tant & melius ab hetruſcis finitimis unde ſella curulis:unde toga
prætexta ſumpta eſt ad imitationem regum ſuorum ꝙ duodecim
ex populis creato regi ſingulum ſinguli populi lictorem darent.

Veſtura inqua eſſe debet ſcientia iuris ſumma litterarum glo-
ria cautela ſermonis firmitas animi:continentie domicilium:& uir
tutum omnium ſedes: Actione inferrem.ii. Auctore Ciceronę: pri-
mus eſt gradus honoris dignitatūq; omnium genitrix Varro li.vi
teſte caſſi. officium autem eius & origo per quam uetus eſt & pe-
ne ante omnes magiſtratus quorundam & quidem eruditorum ſē-
tentia;Gratianus Iunius libro vii.de poteſtatibus apud ipſum Ro
mulum & Nummam pompilium binos quęſtores fuiſſe auctor eſt
pomponius hunc magiſtratum cæpiſſe tunc aſſerit cum ærariū
po.Ro.Auctius & cumulatius eſſe cępiſſet:ut eſſet qui illi pręeſſet
quod Romuli tempore fuiſſe cū res tenues & per exiguæ tūc eſſet
haud quaq̄ putandum eſt:Cæterum ſicut in dubium uenit an Ro
mulo & Numma Regibus quæſtor fuerit:ita etiam tullo hoſtilio re
ge a quo cenſus in ciuitate & deſcriptio centuriarum & claſſiū
quę prius non erant eſt facta quęſtores fuiſſe:ac tunc initium ha
buiſſe ueri magis ſimile eſt & ſane crebrior apud maiores opinio eſt
Tullum hoſtilium primum in rempu.induxiſſe quęſtores:hos aūt
a quærendo quęſtores initio dictos pōponius & Iunius & creba
cius:& feneſtella & Varro ſcribunt uerum quia de capite ciuis

Romani iniuſſu populi non erant:lege permiſſum conſulibus ius
dicere propterea quęſtores conſtituti ſunt a populo qui capita,
libus rebus pręeſſēt quæ triumuiri poſtea capitales quęſiuere:hiq;
appellabantur queſtores paric, feſto teſte:uel Pomponio paricidii
quorum meminit lex.xii. Tab.dicti quoniam paricide non utiq; hi q
parentem occidiſſent;ſed qualécunq; hominem dicebantur: idem
etiam fuiſſe iudicat lex Nummæ pompilii in his compoſita uerbis:
ſiquis hominem liberum morte ſciens cluit paricida eſto:horum
officio iniunctum erat ut prouincias ex ſenatoconſulto ſortirentur
utq; extra urbem aduenientibus regibus obuiam irent:& haſte
ſubiectos captiuos uenderent:erant & candidati principis queſto,
res alii qui libris duntaxat in ſenatu legendis operā darent.quiq;
litteras eius in ſenatu legerent.

Rętores initio erant quorūdam iudicio qui poſtea conſules:&
hi bella adminiſtrabant: proinde ſic dicti ꝙ prętirent:& anteirent
iure in exercitu: Auctore autem Pomponio tunc creati cum conſu,
les bellis finitimis auocarentur;neq; eſſet qui in ciuitate ius red,
dere poſſet:Numerum autem prętorum habuit Roma pro tempo,
re Varium primum quidem..urbanum: deinde poſt aliquot annos
eo non ſufficiente:peregrinum:ſic dictos ꝙ ius alter peregrinis:al
ter ciuibus diceret:Deinde uero plures augendo numerū ad octo
uſq; creatos inuenio:unde Cicero pro Milone:ſeptē prætores:octo
Tribuni plebis illius aduerſarii defēſores mei:Captis deniq; proui
ciis totidem prętores quot prouincię indeditionem uenerant cre,
ati ſunt:partim qui urbanis rebus:partim qui prouincialibus præ,
eſſent horum autem prętorū iſignia ſex fuiſſe ſecures:Plutarchus
in uita Pauli Aemilii auctor eſt:Ad hoc enim bellum inquit ęmi,
lius miſſus non cum ſex ut cæteri prętores:ſed cum duodecim ſecu,
ribus ita ut dignitas conſularis imperio eius ineſſet.

Enſores ad cuius cenſionem ideſt arbitrium cenſeretur populus
uel abre ipſa ꝙ pręeſſent faciendo cenſui appellati: uel ꝙ rem ſuā
quiſq; tanti eſtimare ſolitus ſit quantum illi cenſuerint:uel ꝙ cen,
ſere pro arbitari ueteres cognatione quadam ſocia ac ſimili eſſe uo
luerint:ſunt qui a cenſendo ideſt conſtituendo & pręcipiendo:
unde etiam dicere ſolemus cenſeo hoc facias & ſenatum aliquid
cenſuiſſe inde:Modeſtino Auctore Cenſoris nomen uidetur eſſe
tractū:hoc munus inſtituiſſe primū ſeruus Tullus legitur poena

uero ut ſunt reges exacti ius omne faciendi cenſus & cętera quę re
gię maieſtatis huius fuerant ad conſules delatum erat; Creandi ue
ro noui magiſtratus huius dedit cauſã quod bellis urgentibus neqꝫ
populus ſine cenſu eſſe: nec qui eſſent conſules nauare operam cõ
mode cenſui faciendo poſſent res quidem ut parui admodum mo
menti prius uiſa ꝙ nihil iuris haberet in cenſendi modo populum
ita illuſtris magiſtratus hic max. omnium reuerentię plurimæqꝫ po
teſtatis ac ſeueritatis poena fuit: eo autem uenit ut haud quã de
opibus modo uerum de militari diſciplina moribuſqꝫ cenſeret: Mos
nanqꝫ Romæ apud equeſtres erat Auctore plutarcho cum per le
gitimum tempus a quoquam militatum eſſet; equum per medium
forum duci coram uiris duobus publice prę ſidentibus quos cenſo
res nuncupant: illiſqꝫ quẽlibet ducum ac imperatorum ſub qui
bus militatum ſit recenſeri: Deinde cenſorum iudicio ſubigi qui
iuxta cuiuſqꝫ meritum uel laudem uel infamiam tribuunt huic prę
fecti curę tunc erat uiri dignitate ornatuqꝫ inſignes ad hos curruli
inſidentes equites ſubituri iudicium ritu cum prodirent: Cenſorũ
alter qui ſenior erat interrogabat ſi militias omnes iuxta diſcipli
nam militarem abſoluiſſet; omneſqꝫ qui ſub ſe ipſo imperatore me
ruiſſent quod ſi non ſecus ac dixerat foret inuentum ingenti læti
cia plaudentibuſqꝫ amicis domũ illum admittebant ſin minus cen
ſoria eum inurebant nota ꝙ ex tenuiſſimis cauſis licebat illis qui
flagitioſe ac intemperãter degerent. ac loquerentur equum adimere
& exercitu demouere; horum etiam erat uectigalia populi Romani
augere minuereqꝫ luſtrum completo quinquẽnio condere & ſoli
taurilia ſacrificia de ſue: oue: tauro facere de nuptiis: de liberorum
procreatione de uiuendi ratione: de conuiuiis diligenter ĩquirere
nequis patriam ac conſuetam uiuendi diſciplinã trãſgrederetur: ad
hęc etiam munera duo cum eſſent alter patricius: alter uero plebei
us eis licebat; ſenatu principem deſcribere ĩmeritos ſenatu quoqꝫ
amouere: ut. C. Fabricium feciſſe ferunt: qui P. Cornelium Ruffi
num patricium uirum ꝙ decem argenti facti pondo in conuiuium
adduxiſſet ſenatu amouit; ſiue ut M. Catonem cenſorem qui. C.
flaminium. T flaminei fratrem ꝙ exortatus a puello quẽ deperibãt
teſte plutarcho uel a ſcorto aliorum ſentẽtia cum eẽt conſul in gal
lia ut aliquẽ ex his qui in uinculis rei capitalis damnati erant ſecu
ri percuteret obtẽpauit ſenatu eiecit; Valerius ancias nõ ad pueri

ſed ad mulieres cuius amorem teneretur arbitrium id ab.L.per'
petratum affirmat Liuius autem ſcriptum ī oratione Catonis
aſſerit Gallum tranſfugā cū uxore ac liberis ueniſſe & ab.L.inter
epulas exceptum:Mox ut ſcorto quod ardebat obſequeretur;ab
eo propria manu confoſſum hoc ad exacerbanda Lucii crimina iure
dictum a catone crediderim; ipſum autem occiſum minime tranſ,
fugam uerum ex damnatis unum in uincula coniectum extitiſſe:tū
alii q̄plures;tum uero teſtes ſunt:Valerius Max.& Cicero in eo q
eſt de ſenectute libro ubi omnē Catonis ſermonem & ipſius rei
narrationem tribuit;ipſi deinde cenſores ſacrificium pręcia cura,
bant & deſcriptionis genera & reipu.officia deſtinguebant: Cen
ſionem enim facere dicebantur cum multam equiti irrogabant:
cenſioꝗ haſtaria dicebatur cum militi multe nomine ob delictum
militare quod haſtas daret dicebatur:Multas pręterea poteſtates
hic magiſtratus habet quas ponit Iulius capitolinus in uita Va,
leriani:Suſcipe inquit cenſuram quam tibi detulit Romana Res,
pu.quā ſolus mereris iudicaturus de moribus hominū:iudicaturus
de moribus noſtris;tu eſtimabis qui manere in curia debeant:Tu
equeſtren ordinem in antiquum ſtatū rediges; tu cenſibus modū
pones tu uectigalia firmabis:diuides ſtatum Resp.recenſebis:ti,
bi legum ſcribendarum auctoritas dabitur:tibi de ordinibus mi,
litum iudicādum eſt:tu arma reſpicies:tu de noſtro palatio tu de
iudicibus:tu de præfectis eminētiſſimis iudicabis;excepto deiꝗ
pręfecto urbis Romæ exceptis conſulibus ordinariis & ſacrorum
rege ac max.uirgine ueſtalium ſi tamen incorrupta permanſerit:
de omnibus ſententias feres:illud deniꝗ nec prętereundū cū alios
magiſtratus annuos fuiſſe conſtet:quinquennalem quondam cen
ſuram extitiſſe quod quia p̱ tot annos graue diuturnum.inſolensꝗ
nimis uiſum eſt ne plusq̄ annua ac ſemeſtris cenſura eſſet conſē,
ſui ingenti populi factum eſt;atꝗ hoc teſte Aſconio:tam triſte ſe
uerumꝗ nomen.P.R.ſic oderat ut intermiſſum eſſet non nunq̄ per
plurimos annos non nunq̄ propter infamiam corruptorum iudicū
plebem ipſam quod ante recuſauerat popoſciſſe.

Censio
Censio hastaria
V. de potestate Censorum

Ribunos celerum primus Romulus creaſſe fertur:Nam cum eo
dem tempore in tres tribus tota ciuitas diuiſa eſſet Ramnenſes a
nomine ſuo:a Tatio Tatienſes; tertię autem tribus homines Luce
res dicti a luco aſylli:inquem multi fuga delati ciuitate donati

Tribuni Celerum
Ramnenses
Tatienses
Luceres
Asylum

ſunt ut Plutarchus inquit:& Plinius teſtis eſt noua Quanq̃ tertiæ
huius tribus denominatio auctore Liuio incerta ſit: Tribus autẽ
ipſas tres fuiſſe numero nomen ipſum declarat quibusq; qui prę-
erant tribunos uocitabant ꝙ terni tribus ex tribubus olim ad ex-
ercitum mittebantur;Celerum autem tribunum proinde appellari
quidam opinati ſunt: ꝙ uel celeriter occurrerent ſi quando eorum
opera respu.indigeret:cum equitibus ille pręeſſet & ueluti ſecũ-
dum locum teſte Pomponio a regibus obtineret;uel a celere Remi
interfectore quod celeres antiqui dixerunt quos nunc equites dici-
mus:horum tribunorum militarium ut inquit.Q.Aſconius pedia-
nus:duo ſunt genera primum qui Ruffuli uocentur & hi quidem
in exercitu creari ſolent a conſule non a populo:de quorum iure ut
feſtus etiam inquit ꝙ Rutilius Ruffus legẽ tulerit:Ruffuli ac poſt
Rutuli ſunt uocati;alii ſunt comitati qui comiciis deſignantur ad
gubernandam rempu.conſulum loco;Aliquando ſub conſulibus
ut eſſent in exercitu ad ordines ducendos inſtituti:horum officium
uel eorum qui exercitui pręſunt ĩ libro de re militari Marcello te-
ſte Milites in caſtris continere ad exercitationem producere: cla-
ues portarum ſuſcipere;uigilia interdum circuire:frumentationi-
bus commilitonum intereſſe frumentum probare:Menſuræ frau-
dem cohercere:delicta ſecundum ſuam auctoritatem his modis ca-
ſtigare;principiis frequenter intereſſe;quærelas commilitonũ au
dire; ualitudinarios inſpicere:Flauius uopiſcus in uita Aureliani
in ępiſtola ad uicarium ſuum permulta his adicit ad tribuni offici-
um maxime ſpectantia; ſi uis inquit tribunus eſſe;Immo ſi uis
uiuere;manum militum contine nemo pullum alienum rapiat;ouem
nemo contigat;uuam nullus auferat: ſegetem nemo deterat;oleũ;
ſalem;lignum nemo exigat;annona ſua contentus ſit;de pręda ho
ſtis;non de latrociniis prouincialium habeat: arma terſa ſint:fer-
ramenta ſamiata: calciamenta fortia: ueſtis noua;ueſtem ueterem
excludat:ſtipendium in Balteo non ĩ popina habeat;torquem bra-
chialem anulum apponat: equum & ſaginarium ſuũ defricet:alter
alteri quaſi ſeruus obſequatur;a medicis gratis curentur Auriſpi-
cibus nihil dent in hoſpiciis caſte ſe agant: qui litem fecerint;ua-
pulent:Tribunus autem plebis creandis initium fuit ſeceſſio ple
bis a patribus in ſacrum montem facta ubi Meneuii agrippę ope
ra pace inita conuenit ut plebeios magiſtratus in urbe haberent;

Sicq; duos tribunos tum habere plebs cæpit a uirginio et. T. uetuſio
coss. alia poſtmodũ ſeceſſiõe tres additi Appio Claudio &. T. Q.
coss. Mox quĩq; alii. coss. Q. Minutio et M. oratio: puluino; hoc
pacto. X. tribunis ĩ plebem Ro. fuit iuriſditio: ſicq; plebi cõceſſũ
eſt condictiones inire cõcordię ut plebs ſuos magiſtratus haberet
ſacroſanctos quibus auxiliis latio aduerſus conſules eẽt neue cui
patrum capere eum magiſtratum liceret: Tribunorum tandem tã-
tum inmodum creuit auctoritas ut quicquid senatus decreuiſſet
ita demum ratum haberetur si tribuni approbaſſent: ſtabant autem
hi ĩ ueſtibulo curię ubi habebatur senatus: Nam templum ſiue cu-
riam ingredi non licebat et quecũq; Senatores decreuiſſent tribunis
præferebãtur ut quę e re pu. fore uiderentur approbarent cętera
ad arbitrium reiicerentur: tum quę ſenatus conſulta approbaſſent
t. lrãm in tergo adiiciebant haud aliter rati iudicatum iri: De po-
teſtate autem tribunitia Labeonis antiſti iuris peritiſſimi extat ſẽ-
tentia cuius uerba quẽadmodum ſcripta apud gellium offendi ita il-
la ipſa inſcripſi: In ępiſtola inquit athei capitonis ſcriptũ legimus
Labeonem antiſtium legum atq; morum et P. iuriſq; ciuilis doctũ
apprime fuiſſe Sed agitabat inquit hominem libertas quędam ue-
cors uſq; eo ut diuo augu. iam principe et rem pu. obtinente ratũ
penſumq; nihil haberet: niſi quod iuſtũ ſanctumq; eſſe in Romanis
antiquitatibus legiſſet: ac deinde narrat quid idem labeo ꝑ uiato-
rem a tribuno plebis uocatus reſponderit: Iuſſit enim eũ qui miſ-
ſus erat redire et tribunis dicere ius eos non hrẽ neq; se neq; alium
uocandi quodã modo moribus maiorũ tribuni præenſionẽ haberẽt
uocationem non haberent: poſſe igitur eos uenire & prehendiſſe iu-
bere: ſed uocandi abſentem ius non habere: idq; etiam apud Var-
ronem in libris rerum humanarum ſcriptum aſſerit. A. Gelius qui
quidem Varro cum triumuir eſſe aſſerit ſe a tribunis plebis uoca-
tum non eſſe: & cum tribunus plebis eſſet uocari neminem feciſſe:
ea etiam tribunis ple. auctore plutarcho poteſtas eſt: ut ſi pręſes
ſit dictator ſecunda ſit ſi autem abſit prima ac ferme ſola: huic prę-
terea magiſtratui nullum integrum diem abeſſe Roma licere ius
erat; ius etiam huius tribuniciæ poteſtatis magis ad impediendũ
eſt q̃ ad agendum quippe quę cęteris omĩbus collegis uolentibus
& ſi complures ſint: unus qui nolit & ſe opponat plus poſſit: Fuit
etiam ut aiunt Tribunitia poteſtas prius apud Romanos publicę

dignitas īſigne; Poſtmodū quoq; iudicialis ordinis obtinuit rōem inde nanq; & decretum illud ſenatus ut Auguſtus cęſar morum legumq; regimini ac eque in perpetuum: tribunitiæ prçeſſet poteſtati unde apud eos tribunus dictus eſt: ꝙ tribus prçeſſet ordinibus: patricio: equeſtri: & plebeio: dicti etiam ſimili modo tribuni ple. a tribu ꝙ uel tribuū ſuffragio crearentur: uel ꝙ in tres partes populus diuiſus eſſet cum plebs a patribus ſeceſſiſſet: et ex ſingulis ſinguli crearentur: tribuni autem erarii a tribuendo ære ſunt appellati ꝙ ęrarium ſane populi Ro. in ęde ſaturnii habuit:

criba a ſcribēdo nomen accepit officium exprimens uocabuli qualitate. Liuius ab urb. con. li. ii. Ibi cum ſtipendium forte militibus daretur: et ſcriba cum rege ſedens pari: fere ornatu multa ageret cum milites uulgo adirent: timens ſciſcitari utrum porſēna eēt ne ignorando regem ſemet ipſe aperiret quis eſſet quo temere traxit fortuna facinus ſcribam pro rege obtruncat: Probus æmilius de excel. Dy. exter. gen. in uita Ageſilai: Itaq; eum habuit ad manū ſcribę loco quod multo apud graios honorificētius eſt: q̄ apud Romanos: nanq; apud nos re uera ſicut ſūt Mercenarii ſcribæ exiſtimantur: & apud illos econtrario: nemo ad id officium admittitur: niſi honeſto loco: & fide & induſtria cognita quod neceſſe eſt omniam conſiliorum eum eſſe participem: Cicero in uerrem actione .v. ſæpe enim noſtri imperatores ſuperatis hoſtibus optime Repu. geſta ſcribas ſuos anulis in contione donarunt: Ab ępiſtolis uel ab ſecretis etiam is intelligi dicitur cuius ſecreta ſcribit uel ępiſtolas: ſuetonius in uita Claudi: ſed ante omnes narciſum ab ępiſtolis & pallantē a rationibus quos decreto quoq; ſenatus nō premiis modo ingentibus ſed quęſtoriis prętoriisq; ornamentis honorari libens paſſus eſt. Flauius Vopiſcus in uita Carini Quorum uitam ſingulis libris Claudius Euſtenius qui Dioclitiano ab ępiſtolis fuit ſcripſit: notarius item ſecretorum ſcriba dicitur: Flauius uopiſcus in uita Aureliani incidit autem ut ſe res fataliter agunt ut Mneſteum quendam pronotario ſecretorum habuerat libertū ut quidam dicunt ſuū infenſioerm ſibi minādo redderet Cas. primo Varro pater enim canditati ſub Valentino principe geſſit tribuni & notarii laudabiliter dignitatem: honor qui tūc dabatur ægregiis eum ad imperiale ſecretum tales conſtet eligi inquibus repræhēſionis uicium nequeat inueniri.

256

Cancellarius
Cancellus

Ancellarius uel a cancello ala palatii ſic dictus: ꝙ olim ibi officium ſuum exerceret iuxta theſaurum imꝑatoris: cuius ſibi cura demandata erat: uel a cancello ſecundum eam ſignificationem qua dicitur interſticium a paleſtina regione tractum ubi tecta cacuminata non erant ſed iacebant in planum proſtrata interſticia igitur illa inter propugnacula ſita parietibus hinc inde erectis Cancelli proprie dicuntur: Qui uero ępiſtolas miſſas recitare uolebāt: populo in dicta regione ſuper tecta ſcandebant & de cancellis recitabant unde inoleuit uſus paucorum tamen eruditorum ut qui populo litteras principis habent miſſas exponere Cancellarii appellatione nominentur. Cę. li. xi. Var. reſpice quo nomine nuncuperis Latere non poteſt quod inter cancellos egeris tenes quidē Lucidas forem: clauſtra potentia: Pheneſtras ianuas & q̃uis ſtudioſe claudas: neceſſe ē ut te cunctis aperias: Nam ſi foris ſteteris ī eis non emendaris obutibus: ſi ingrediaris obſeruantium non potes declinare conſpectus: uide quo te uoluerit collocari antiquitas: undiqꝫ conſpiceris qui in illa claritate uerſaris: Flauius uopiſcus in uita Carini Amicos optimos quoſqꝫ relegit aut tenuit: præfectum urbi unum ex cācellariis ſuis fecit quo fædius nec cogitari potuit aliquando nec dici.

populares
Optimates

Opulares & optimates interſe differunt: Nam populares teſte Priſciano libro artis grammaticę. v. hi ſunt qui defendunt populum: optimates qui defendunt ſenatores: Cicero pro. P. ſextio: Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerūt eorum qui uerſari in re pu. atqꝫ in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt alteri populares: ſe alteri optimates & haberi & eſſe uoluerunt: qui ea quæ faciebant queqꝫ dicebant: multitudini iocunda eſſe uolebant: populares qui ita ſe gerebant ut ſui cōſilia optīo cuiqꝫ ꝓbarēt: optimates hēbāt idē ī eadē: oēs optimates ſunt qui neqꝫ nocentes ſunt neqꝫ natura improbi nec furioſi nec malis domeſticis impediti: idem in eadem quod eſt preſtantiſſimum maximeqꝫ optabile ſanis bonis & beatis & cum dignitate ocium hoc qui uolunt omnes optimates qui efficiunt ſūmi uiri: & conſeruatores ciuitatis putantur: Ariſtoteles li. v. ethi. ex dignitate quoqꝫ id apparet: iuſtū enim illud quod in diſtribuēdo conſiſtit ſecundum dignitatem quandam eſſe oportere omnes fatentur: ipſam uero dignitatem non eandem omnes eſſe aiunt: ſed populares quidem libertatem: potentes uero opulentiā·

aut genus; Optimates autem uirtutem dicunt: Idem Libro tertio polli. uocare autem conſueuimus Cum unus ad utilitatem comunem reſpiciens; gubernat regiam poteſtatem cum uero pauci gubernant plures tamen uno optimatum gubernationem uel ex eo quia optimi pręſunt: uel ex eo quia ad optimũ publicum adminiſtrant. Idem in quarto uidetur autem optimatum eſſe maxime honores tribuere ſecundum uirtutem; finis enim optimatum uirtus; paucorum uero gubernationis diuitię; popularis autem libertas. Idem in eodẽ: quo. n. ab optimis uiris ſimpliciter per uirtutem eſſe gubernatio rei pu. et nõ ad ſuppoſitionem quidam bonorum uiroꝝ eam ſolam iuſtum eſt optimatem appellari

Roceres teſte uarrone: principes ciuitatis quia eminent in ea ſicut in ędificiis mutili quidam. i. capita trabiũ: quę proceres nominantur. quaſi procedes hinc facta trãſlatio eſt ad quoſdam ut proceres dicantur qui ante omnes honore pręcedant. Sunt qui ꝓceres quaſi procul a carię hoc eſt putredine ac uiciorũ corruptione dictos putent; quod tam et ſi principibus conuenit maxime propter excellentiã et egregiam qua prędititi eſſe debent probitatem fallũtur; tamẽ inſcitia litterarum nec tam ꝙ eſt q̃ ꝙ eſſe debet autumãt huiuſmodi ſingularem numerum raro eſt inuenire; Iuuenalis. li iii. Agnoſco procerẽ ſalue getulice ſeu tu Syllanus quocũqꝫ alio de ſãguine rarus; In plurali frequentiſſimum eſt; Liuius ab urbe. con. li. iii. Et nos ut decet proceres ut Fabio nomini eſt; non dignũ pugnãdo potius q̃ adhortando; accendamus militum animos Lucanus in. V. Fata uocent procerum motus hęc cũcta ſequũtur;

Rimores ſicut hi proceres uel q primates qui inter reliquos maioris poteſtatis et digniores in populo; Liuius in. i. Ipſe ad primores Romulus prouolat;

Vmmates uiri potentes. Satyrus in comedia piſcatoria Summates uiri ſimplones facti ſũt ganei. Macrobius li. i. de ſomno Scipionis; Sed Sũmatibus tantũ uiris sapiẽtia ĩterprete ueri archani cõſciis cõtenti ſint; reliqui ad uenerationem figuris defẽdentibus a uilitate ſecretum;

Ræſidum nomine omnes prouincias regentes. licet ſenatores ſint appellanẽ iure pręſeſ is dicitur qui maiuſ: in prouincia habet ĩpiũ poſt principem; hinc præſidium dictum auxilium principale ſicut ſubſidium id quod in auxilium ſuccedit dicitur; et milites qui

aliorum tutelam militũ oppidi uel caſtelli ſimiliumq; collocati ſũt
preſidium uocantur: uel ut inquit narro preſidium dictum ꝙ ex
tra caſtra preſidebat in loco aliquo: quo tutior regio eſſet: uel ꝙ ꝑ
utilitate: et ſalute alicuiuſ auxilii gracia: preponit᷑: Sicut ſubſid
ium quod poſtpoſitum eſt ad Subueniendum laborantibus.

atrapes: uel satrapa: i ſeſt: qui locorum prefectuſ deſignatur: plu
tarchuſ in uita eumeniſ. tũ capto ariarate rege: et regione in pote
ſtatem redacta Satrapes hoc eſt locorum prefectus deſignat᷑ Regũ
libro prĩo Et non ĩueni ĩte quicq̃ mali ex die qua ueniſti ad me uſq;
ad diẽ hanc Sed satrapis nõ places: idem in eodem Reuertere ergo
et uade inpace: et non offendas oculos Satraparum

Rinceps ordinis nomeu eſt inde dictus ꝙ primus capiat ſicut
municepſ ab eo ꝙ munera capiat idem et dignitatis cui hec tuen
da ex officio: et capitis periculo defẽdenda: religiones auſpicia po
teſtates: Magiſtratus: Senatus: auctoritas; leges; mos maiorum
iudicia iuriſdictio: fides: prouintię: Socii: imperii laus: res militaris
harum rerum ac tantarum eſſe defenſorem: atq; patronum: Sparti
anus in uita Adriani; Tunc enĩ nos ut princeps cauſas cognoſceret
et ſenatores et equites romanos in conſilium uocaret: et ſentẽ
tiam ex omni deliberatiõe preferret CAss. ii. Var Vocabulum prĩ
cipis nulla ſorde maculaſti: ſeruãs dignitatem nominis exercitati
one uirtutis; ouidius de romulo et cæſare ſecũdo faſtorum: Tu rapis
hic caſtas duce ſe iubet eſſe maritaſ: tu recipis luco repulit ille ne
phaſ Viſ tibi grata fuit florẽt ſub cęſare leges Tu domini nomẽ: prĩ
cipis ille tenet Te remuſ incuſat; ueniã dedit hoſtibus ille Celeſtẽ
fecit te pater ille patrem.

Omini uero Appellationem preclariſſimos in re pu. principes et
duceſ inuenio declinaſſe: nam et ſcipio ipſe prius italia hiſpaniaq;
recupata cum affricam quoq; ſubegiſſet: hãnibale pulſo: nullo ta
men Succeſſu dominum ſe paſſuſ eſt appellari niſi apoenis: qui
æquas cõdictiones totiens rupto fędere fradulenter iugum abiece
rant; non obtemperantes militia abiecit: quaſi rei pu. hoſtes: infa
mia notãs: Auguſtus quoq;: Romani decus ĩperii: nec ſerio: nec io
co ſe passuſ eſt a quoquã tali nomine appellari: Tertulianus ĩpol
logetico contra gentes; Auguſtus imperii formator nec dominum
quidem dici ſe uolebat: Et hoc enim dei eſt cognomen: dicã plane
Imperatorem dominum; Sed more cõmuni: Sed quando non cogar

dominum dei uice dicam: hoc cum declinaret Auguſtuſ; meruit
profecto patris patrię cognomen quod uniuerſi repentino maximo
que conſenſu ei detulerunt; quod gratius eſſet pietatis nomē quam
poteſtatis utqꝫ ſciret datam ſibi poteſtatem patrię que tēperatiſ
ſima eſt liberis conſulens: quid autem inter patrem; et dominum ſit
oſtendit probe Terētianus illē mitio hoc patrium eſt inquit potius
conſuefacere filium ſua ſponte recte facere quam alieno metu; hoc
pater hoc dominus intereſt

VX aducendo dictus eſſe enim debet precęteris dux inducendo
agmine præcipue ſolers ubi iter quopiam fecerit & cum ad difficilē
tranſitu Saltum uenerit contemplari ſecum animo ab omni parte
loci naturam comites deinde ueteranos ſi quos habet querere et
percunctari ſi hoſtes eo loco quid ſi a fronte quid ſi alatere quid ſi
a tergo adorientur capiendum conſilii foret utrum ne pergeret
qua occepiſſet ire uiam an eam qua ueniſſet repetere ſatius eſſet:
Caſtris autem deligendis quantum munimento loci complexurus;
qua opportuna aquatio; qua pabuli lignorumqꝫ copia; qua comea-
tus expedire: quo tempore pugnam inire aciem ſtruere; ſubſidiis
firmare; magīfice adhortari; perteritos milites a metu reuocare nec
uerbis tantum ferocem & ſtrenuum eſſe: ſed operum militarium
haud quaquam expertē qui & ipſe cū opus ſit tela tractare proce
dere ante ſigna: uerſari media mole pugnæ ſciat; ſciat quoqꝫ conſi
lia ſua celare; tacere; diſſimulare; inſidiari ab īſidiis pręcauere; ho
ſtium cogitationes præripere: ſpeculari: & explorare eorum ubi
copię ſint quantæ quoue genere armorum; plurimum enimītereſſe
uſuris quæ deinde turba inermis quæ leuis armaturæ; quæ impe-
dimenta: quanto ea aut quali præſidio cuſtodiant; deinde dicta ne
tantum q̄ facta milites ſequi iubere; nec diſciplinam modo; ſed ex-
emplum quod diligentiæ genus rectiſſima fortaſſe ratione proba-
bitur quotiens licebit: uerum ſi mutabitur natura loci; ſi mōs oc-
curret; ſi flumen obſtabit; ſi collibus; ſyluis aſperitateqꝫ alia prohi-
bebitur: mutabit hoſtium genus īminentis condictio diſcriminis;
et nunc acie directa; nunc cuneis; nunc auxiliis; nunc legione pu-
gnabitur. Ad hæc inſuper intueri et ſcire quo auſpicio ineūda pu-
gna ſit; nec deeſſe fortunę prębenti ſed oblata caſu flectere ad cō-
ſilium debet; illud ad poſtremum præcęteris in animis ducum ha-
bendum nihil ī bello, ſ. debere contemni neqꝫ ſine cauſa dici matrē

timidi flere non ſolere: horum igitur omnium qui ſunt memores &
uſu & expientia cōpotes:eos duces dixerim cęteris iure prętuleřim
modo a populo non amilitibus creati ſint.

[Comes: Socius: Sodalis: Comis: Collega:]
Omes ſocius: ſodalis comiſq; & collega in quo conueniant quo-
ne differāt: auctorum ſententiis illuſtrium ex his accipe: Comitem
dicere debemuſ Auctore uult: ac labeone eum qui comitetur: et ſe-
quitur: quiq; frequentandi cuiuſcunque gracia ut ſequeretᷣ deſti-
natus eſt: minores etiam comes & ducem habet; ut Cicero. Non
comitem ſe inquit: ſed ducem prębuit: & alibi neq; princeps tunc
ad ſalutem eſſe potuiſſem ſi eſſe alii comites uoluiſſent: ſocius ue- [Socius]
ro nō ſed mīor par ē ideoq; duces in bello quotiēs milites alloquūtᷣ
conciliandę beniuolētię gratia nō ferre appellāt comites ſed ſotios
cōmunicantes quodāmodo eorum dignitatem cum illis ut e diuer-
ſo cum eoſdem commilitones uocant cōmunicantes eorum condi-
ctionem atq; ſortem cum ipſis: neq; enim dux commilito eſt militū
ſed milites inter ſe commilitones ut apud uirgilium æneas de mili- [Commilitones.]
tibus ſuis: o ſocii auctor eſt ipſe in ſua perſona loquens de achime-
nyde Comes infoelicis ulyſſi & iterū uno graditur comitatus acha-
te: Neq; ſcite dixiſſet de ulyſſe & ęnea hunc eſſe comitem achate il-
lum achimenydis: idem tamen ait: Arma deoſq; parant comites: &
iterum ſacra deoſq; tibi commendat troia penates: Hos cape fatorū
comites: Nunquid dii erāt comites græcorum atq; æneę an duces
certe dii penates comites erant confeſſione tum ęneę tum ipſorum
quoq; deorum: Nam li.i. æneas ait uictos qui ab hoſte penates:
claſſe ueho mecum: & ī iii. Dii aiunt hos te dardania incenſa tuaq;
arma ſecuti: Nos timidum ſub te permenſi claſſibus ęquor ſub te
ideſt duce: & te ſecuti ſumus ideſt tui comites fuimus: idē de gre-
cis quidem dicēdum & de eorū deis: idem etiam de ſybilla & ęnea
quanq; modo hic modo ille dux aut comes tum ſequebatur eneæ
uoluntatem ſybilla & quaſi miniſtram ſe præbuit comes erat qui
uero ducebat præmoſtrans iter & declarans ea quæ ille ignorabat
dux eadem dicitur: tam & ſi aliquando comitem pro ſocio dicimus [Comis pro socio]
ut Cicero in Rethoricis: De uiatore: qui cum ante lucem ſurrexiſ-
ſet comitem inquit ſuum inclamauit ſemel & ſæpius cum de eodem
antea dixiſſet in itinere quidem proficientem ad Mercatum quen-
dam & ſecum aliquantum nummorum ferrentem eſt comitatus.i.
ſecutus: quare ī prefatione artis grāmaticę priſc. monitus ī primis [Est. prisciano]

aliosq; monens monendus tamen plurimum in hęc uerba ad iulia-
num ſcribens: Tibi ergo hoc opus deuoueo omnis eloquentię prę-
ſul. ut quantũcũq; mihi deus annuerit ſuſcepti laboris gloria te co-
mite quaſi ſole quodam dilucidius creſcat: ſed quid magis deli
rum abſurdumq; q̃ quem dicas tuum ſolem eundẽ appellare comitẽ
tuum hoc ipſo: ꝙ ſole Eſt præterea alia inter comitem & ſotium
differẽtia ꝙ comes eſt quicũq; ſequitur alterius ductum: Sotius ple
rũq; in negociis ſeriisq; rebus: & fortunæ arbitrio ſubiectis: Cęſar
in comentariis itaq; Androſthenes prętor theſaliæ cum ſe uictorię
põpei comitẽ ẽẽ malet: ꝙ ſociũ Cęſaris ĩ rebus aduerſis: Omnem-
agris multitudinẽ ſeruoꝝ ac liberorũ in oppidũ coegit: uerum hu
iuſmodi differẽtia apertior inter ſotiũ & ſodalem eſt ſodalis enim
proprie in rebus lenioribus ac ſępe uoluptuoſis Quĩtilianus quo
tandem poteris animo ſi delicatus adoleſcens præſertim ſplẽdidis
opibus uel ex ætate mores uel ex fortuna traxiſſem & tempeſtiua
conuiuia & per uigiles iocos aduocata ſodaliũ turba ſolutus atq;
affluens agerẽ. M.T. epulabor modice cum ſodalibus: ſodalitates
enim me quæſtore ſunt inſtitutæ: idem alibi ego plaucium lateren-
ſem & ipſum gratioſum dico & habuiſſe in petitione multos cupi-
dos ſui gratioſos: quos tu ſi ſodales uocas offitioſam amicitiam no
mine inquinas uicioſo: Caius autem ſodales inquit ſunt qui eius
dem collegii ſunt: quos græci uocant a quo non ſane diſcordat a-
pud. M.T. Antonius qui norbanum quæſtorem ſuum appellat ſo
dalem: At collegarum appellatione hi continentur qui eiuſdem po
teſtatis ſunt: Comes uero benignus eſt homo & facilis qui aliis nõ
egre inſeruit.

Iliarchę qui ſingulis militum milibus præerant: Curtius hiſto-
riarũ. iiii. his itaq; inquit compoſitis in regione quæ ſatrapone uo-
catur peruenit fertilis terra copia rerũ & omni cõmeatu abundãs
itaq; diutius ibi ſubſtitit ac ne deſides ocio dimitteret animos: iu-
dices dedit: præmiaq; prępoſuit de uirtute militari certantibus
nouem fortiſſimi iudicati cũ eſſent ſingulis militũ milibus pręfu
turi erant Ciliarchos uocabant: Tunc primũ in hunc numerum
copiis diſtributis: nanq; antea quingenariæ cohortes. fuerant: nec
fortitudinis pręmia geſſerant.

Enturio is erat ut inquit Liuius vii. ab urb. con. quem nunc pri-
mi pillum appellant & Auctore feſto qui nunc centurio antea

Centuriones

centurionus dicebatur a centum dictus ut inquit Varro ꝙ centenarius eius iuſtus ſit numerus; Quintilianus li. i. inſt. Diu deinde reſeruatum ne conſonantibus aſpirarent: ut in gracchis & in triumphis erupit breui tẽpore nimius uſus: ut coronę centuriones adhuc quibuſdam inſcriptionibus maneãt.

Succenturiati milites

Vcenturiati milites ſunt non qui in prima ſed qui in ſecunda cẽturia ſunt; ut ſi prima defecerit iſti quos ſubeſſe diximus laborantibus primis ſubueniant; Vnde ad inſidiandum ponitur ſuccenturiatus quaſi armis doloſis ĩſtructus; Terentius ĩ eunucho ego ĩ ſubſidiis ero ſuccenturiatus.

Decuriones

Ecuriones ſunt qui denis præſunt equitibus quidam dictos aiunt ex eo ꝙ in initio cum coloniæ deducerentur decima pars eorum qui ducerentur conſilii publici gratia ſcribi ſolita ſit: Alii ꝑ inde dictos putant ꝙ ſint ordine curiæ cuius officium adminiſtrarent: Decurię pluribus diſtincte nominibus fuere tribunorum & iudicum propter hoc nongenti uocabantur: ex omnibus ſelecti a cuſtodiendo ſuffragiorum ſcita in comiciis: & diuiſus hic quoqꝫ ordo erat ſuperba appellatione nominum cum alius ſe nongentum alius ſelectum alius tribunum appellaret.

Nongenti Selecti tribuni

Quaterniones

Vaterniones a quattuor militum quibus pręerant numero dicti Actuum apoſtolorum xii. tradens eum quattuor quaternionibus militum cuſtodiendum.

Milites unde

Ilites dicti quia Mile erant ante in numero: quos Romulus primus ex populo ſumpſit: & milites appellauit: ut libro primo hiſtoriarum inquit eutropius: Varro milites dictos aſſerit ꝙ trium milium legio primo fiebat atqꝫ ſingule tribus Tatienſium Ramnenſium ꝙ Lucerum milia militum mittebant: Vulpianus apud iuſtinianum li. xxvii. Militem inquit quaſi Mileſimum queqꝫ dictum hoc eſt omnem qui eſt ex milenario numero: ſint licet nõnulli noſtri tẽporis iuris periti latini ſermonis ignari qui dictum putant ex mile Maxime ſtrenuum Alii inter idoneos rerum ſcriptores ut Elius a Molicię per Antifraſim dictum putant eo ꝙ nihil mole ſed potius aſperum quid gerat ſicut ludum dicimus in quo minime ludit̃ uel a græco uerbo quod duriciem ſonat unde Maro Durum a ſtirpe genus: natos ad flumina primũ deferimus ſeuoqꝫ gelu duramus & undis: alii a multitudine uel a malo arcendo militem Militiamqꝫ quaſi malitiam; uel multiciam dictam recte arbitrantur; cum eius

Ludus unde

Militia

Muneris ſit multitudinem malum malitiamq; hoſtiũ arcere :tueriq;
ciuilis porentię partes ac iura nequid mali ab illis ciuibus ſuis
inferatur:ſicq; ille non ſolum militat qui in acie ſtat & cornu dex-
trum læuum defendit;ſed qui portas tuetur & ſtatione minus peri-
culoſa non ocioſa tamen fungitur uigiliasq; ſeruat & armamento
præeſt:quę miſteria quãuis incr uenta ſint in numerum ſtipendioꝝ
tamen ueniunt illud nec obruendum ſilentio uniuerſos qui erant
in exercitu qui pedibus & qui equo mererent ſine diſcrimine uete-
res appellaſſe milites! & cõmuni genere protuliſſe nonnunq̃: Quãq̃
qui equo non milites modo ſed equeſtri gradu & honore pręſtarẽt
Cuius rei fidem facit ꝙ milites dicimus etiam non ſatis honeſto ex
ercitio præditos:ut qui reos cuſtodiũt & qui ad ſupplicium ducũt
Valerius Max. libro ix. GN. Carbo Magnæ uerecundię eſt latinis
Annalibus:Terentio in conſulatu ſuo iuſſu pompei in ſiciliam ad
ſupplicium ductus petiit a militibus dimiſſe & flebiliter ſibi aluũ
leuare priusq̃ expiraret liceret;quo miſerrime lucis uſu diutius fru
eretur;unde & illud etiam militem & reum eadem ſtringit cathena
quare apud omnes propemodum inuulgatum uidemus ut miles
peditem deſignet:eques autem cum honore dicatur.

Vmultuarii milites dicti a tumltu-i. italico bello uel gallico quo
niã uicinũ periculũ & ſubitũ & improuiſũ bellũ ĩgruit;& non ẽ
ſpacium nec tempus conſilii quod ſigulos iurare patiatur ut ĩter
fabios fuit:ſed princeps patratus ſiue conſul ĩtrat templum & ar-
ripit uexillum & inquit Qui rempu. ſaluam uult. me ſequatur Euo
cati milites non ſunt uerũ pro milite ingruit neceſſitas & proprię
uires non ſuppetunt aliunde euocantur;De his criſpus:Neu quis
miles neu quis pro milite & ab his alibi oẽs euocatos & centurioẽs

Vxiliares dicuntur in bello ſocii Romanorum exterrarum na-
tionum dicti ex græco uocabulo quod nos dicimus rerum creſcen-
tium auctionem.

Acramento Rogati hi ſunt qui plenam militiam habent & xxv.
annis in militia tenebantur:quiq; in rempu. iurant ſe nõ redire niſi
præcepto cõſulis poſt cõpleta ſtipendia ideſt militię tempora.

Egimus apud Iul. Cęſarem aliud militiæ genus ĩ gallia fuiſſe pe
cunia cõductum ſolidurios ipſi uocant. qui neq; nunc ibi neq; alibi
uſq̃ ſunt;horum condictio eiusmodi erat ut cum his quorum amici
tię ſe deuouiſſent omnem ſubire fortunam & ad ultimum etiam

mori uellent:nec poſt ipſos uitam ullam pati poſſent:quin ſi mori aliter non daretur mortem ſibi ipſi manu propria conciſſerent:mirum genus militum his noſtris temporibus aduerſum neq; quiſq̃ ex eo numero inuentus a ſeculis ferebatur:qui hoc facere renuiſſet.

Mercenarii M.

Ercenarii a mercede dicti ut his quos Anno ab urbe con. circiter Dxl. ſempronio graccho;Fabio maximoq; cõſulibus:Scipiones fratres res in hiſpaniis gerentes ex celtiberis militibus pecunia ſolicitatis ab hoſtium ſocietate in ſua caſtra traduxere:quo primum tempore externa manus in caſtris Romanorũ coepit haberi:nihil enim Liuio teſte in hiſpania memorabile geſtũ præterq̃ quod celtiberum iuuentutem eadem mercede qua facta cum carthaginenſibus erat ĩperatores Romani ad ſe perduxerunt & nobiliſſimos hiſpanos ſupra trecentos inde in italiam ad ſolicitandos populares qui inter Auxilia hannibalis erant miſerunt:id modo eius anni in hiſpania ad memoriam inſigne eſt ꝙ mercenarium militum in caſtris neminem anteq̃ tum celtiberos Romani habuerunt.

Equites

Quites dicti ꝙ eis in legationes ituris equi dabantur de publico uel cum militandũ foret ut non pedites ipſi quẽadmodũ plebs ſordida reliqua ſed digniore militiæ genere maioriq; honore regem ac imperatorem in bellum euntem equites ſequerentur Liuius hæc ubi inter ſigna peditum dicta dedit aduolat deinde ad equites agite iuuenes inquit præſtate uirtute peditem ut honore atq; ordine præſtatis in his quoq; qui ad equitatum trahebantur nomen ſæpe uariatum inuenio Prius enim ſub Romulo regibuſq; appellati ſunt celeres uel a celeritate uel a duce celere:qui dicitur Remum occidiſſe in cuius gratię uicem a Romulo fieri tribunus militum Meruit:hiq; trecenti fuere quos Romulus tum bello tum pace ad ſui cuſtodiam corporis habuit:hi deinde flexumentes dicti poſtea troſuli Cum troſulum oppidum in tuſcis citra uulſinos ſine ullo peditum Auxilio coepiſſent:huiuſq; nominis appellatio durauit ultra.C.Gracchũ:Iunius poſtea q ob amicitiam eius gracchianus eſt appellatus ſcriptum reliquit his uerbis Quod ad equeſtrẽ ordinem ſpectat ãtea troſulos nunc equites uocãt:ideoq; quia non intelligunt Troſulos nomen quid ualeat:Multos pudet troſulos uocari quo autem honore equeſter locus uel gradus apud maiores fuerit oſtendit.M.T.Cicero in oratione ad iudices pro Plaucio:Video inquit quid dicã hic familia cõſulari eſt ille prætoria:reliquos

uideo eſſe in equeſtri loco: ſunt omnes ſine Macula ſunt eque boni uiri atqꝫ integri: ſed ſeruari neceſſe eſt gradum cedat conſulari generi, prætorium nec contendat cum prętorio equeſter locus idem Cicero demum equeſtre nomen in conſulatu ſtabiliuit ſuo Catilianis rebus ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrans quo tempore hoc.iiiM. corpus in Repu. ſtatutum factumqꝫ eſt; coepitque adiici ſenatui Po.Q.R.& equeſter ordo.

Eſultoris eſt qui de uno equo ad aliū ſe transfert: Liuius.ii.belli pu.li.iii. Nec omnes numidæ in dextro locati cornu ſed quibus deſultorum in modum binos trahētibus equos inter acerrimā ſępe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat tanta uolocitas ipſis tanqꝫ docile equorum genus cum hoc modo inſtructi ſtarent.

Rocurſatores a procurendo dicti: Liuius belli punici ſecundi li.ix. uelites ſubſidio miſit a quibus ubi per procurſatores commiſſa pugna eſſet Lælium cum equitatu impetu ex oculto facere iubet.

Edites ꝙ pedibus non equis initerentur dicti horum nomē ſemel tantum uariatum inuenio. & ab Iphicrate athenienſe qui multa in re militari noua attulit multaqꝫ meliora fecit nanqꝫ pedeſtria ille arma mutauit & cum ante illum imperatores maximis clypeis breuibus haſtis minutis gladiis uterentur econtrario ille peltam p.p. parma fecit a quo poſtea peltaſte pedites ſunt appellati ut ad motus concurſusqꝫ eſſent leuiores.

Ccenſus. Q. Aſconio teſte nomen eſt ordinis & promotionis in militia ut nunc dicitur princeps & cornicularius: Accenſos Cato adminiſtratores eſſe ſcribit alii accenſos militiæ genus eſſe adminiſtrantibus proximum perhibent: Varro ut coss. pretores qui ſequuntur in caſtra accenſi dicti ꝙ ad neceſſarias res ſæpius aciātur uelut accerſiti quos nunc dicimus deputatos: uel accenſi dicebātur qui in locum mortuorum militum ſubito ſurrogabantur ita dicti ꝙ ad cenſum adiiciebantur.

D ſcripticii ueluti quidam ſcripti dicebantur qui ſupplendis legionibus ad ſcribebantur hos & accenſos dicebāt ꝙ ad legionū cenſum eſſent ad ſcripti: uel ꝙ olim inermes armatis militibus aſcribebantur qui ſuccederent ſiquis eoꝝ deperiſſet.

Euis armature ſiue leues. viii. ab urb. con. teſte Liuio qui haſtam tantum geſſaqꝫ gererent uocabantur.

Xpediti & impediti ab eodem denominationem ſibi uendicant:
aut ex ſolutis militibus aut illigatis Siſenna his.li.iii.inermes Ar,
mat impeditos expediti ſine ullo ſuorum uulnere cunctos interfici,
unt uel expediti & impediti dicti ꝙ milites ac bellatores expedi,
tos curis & domeſticis affectibus abſolutos eſſe oportet;& impe.
ditos ac illigatos.

Erentarii qui leui ſunt armatura milites inſtructi ad bellum ut
fundis & lapidibus enſe telis & his armis quę ferunt non quę tenen
tur Saluſtius in Catilinario poſteaq̃ eo uentum eſt ut a ferenta,
riis prelium committi poſſit maximo clamore cum ĩ feſtis ſignis cō
currunt pila emittunt & gladiis res geritur hos Varro a ferēdo etiā
dictos putat; uerum eodē teſte equites dicti ſunt ferentarii qui eo
modo habebant arma quę feruntur ut iaculum eiusmodiq; equites
pictos uidiſſe inquit ſe in eſculapii ęde uetere & ferentarios aſcri,
ptos;Cato autem eos referentarios dixit ꝙ tela ac potiones militi,
bus pugnantibus miniſtrabant.

ygmeos montana in dię incolentes quibus eſt uicinus occeanus
exiguæ adeo proceritatis homines eſſe quidam auctores non leues
tradidere:ut cubitalem menſurā non excedant belligeros tamen
hos enim aiunt arietum caprarumq; dorſis armatis inſidentes con,
tinuum bellum gerere cum gruibus iuuenalis; Ad ſubitas tracum
uolucres nubemq; ſonoram pygmeus paruis currit bellator in ar,
mis Mox & imp.hoſti raptusq; per aera curuis unguibus aſcęua
fertur grue ſi uideas hoc gentibus in noſtris riſu quatiere;ſed il,
lic Quanq̃ eadem aſſidue gerantur prelia ridet;Nemo ubi tota co,
hors pede non eſt altior uno.

Rimaſpi hominum in ponto genus uno oculo in fronte media
cum griffis aurum cuſtodientibus aſſidue bella gerentiū quoſq;
fama eſt non in celebris pompei contra cæſarem philippicis in cā,
pis partes ac ſigna ſecutos fuiſſe: unde Lucanus in.iii.hinc & ſy,
doniæ gentes auroq; ligatos ſubſtringens arimaſpe comas.

Mazones ſcithicæ mulieres bellicoſiſſime quæ excidio coniugum
& pace tum armis quęſita ne genus interiret concubitum finiti,
morum ineant ſiqui Mares naſcantur interimant uirgines in eūdē
ipſius morem non ocio neque lanificio ut cętere mulieres ſed ar,
mis equis & uenationibus exerceant;inuſtis infantium dextris mā,
millis ne ſagittarū tactus ĩpedirētur;unde & a græcis eo ꝙ māmis

careant Amazones appellantur Curtius libro.iiii.ueſtis non toto
Amazonum obducitur corpori nam leua pars ad pectus eſt nuda
cetera deinde uellantur nec tamen ſinus ueſtis modo colligunt in-
fra genua deſcendit alterna papillã intacta ſeruatur qua muliebris
ſexus alatur aduritur dextra ut arcus facilius intendant & tela
uibrent;nam ut poeta meminit pulſant & pictis bellãturamazones
Armis.

Rgiraſpides ob arma deargentata ſic dicti milites q ſub Ale
xandro militabant:Horoſius tertio hiſtoriarum Quare ultimo con-
ſilio Argiraſpidas ob arma argentata ſic dictos hoc eſt milites qui
ſub Alexandro militauerant in auxiliũ rogat:Iuſtinus epithomat.
Trogi pompei xii.Cui gloriæ ut etiam exercitus ornamenta conue
nirent faleras equorum & arma militũ argento inducit;exercitũq;
ſuum ab argenteis clypeis argiraſpides appellauit Liuius ab ur.
con.xxxvii.ab eadem parte paulum prorupto cornu regia cohors
erat argiraſpides a genere armorum appellabantur.

Apitecenſi milites uocabantur qui nullo uel qui quã paruo ære
cenſebant̃ hi nanq; niſi in tumultu maximo & aſperis reipu.tempo
ribus cum iuuentutis inopia eſſe in militiam tumultuariã legebãt̃
armaq; his ſumptu pu.præbebantur:& non capitis cenſione ſed ꝑ
ſperiore uocabulo a munere officioq; prolis ędēdę proletarii appel-
lati ſunt ꝙ cum re familiari parua haud quaq̃ poſſent Rempu.
iuuare:ſobolis tamẽ gignendę copia ciuitatem frequentarent CN.
Marius ut quidam ferunt bello cymbrico uel potius ut inquit cri-
ſpus bello Iugurtino milites ſcripſiſſe traditur cum factum ante ĩ
nulla memoria extaret.

Athefracti equites hi dicunt̃ qui & ferro muniti ſunt & equos
ſimiliter munitos habent Liuius xxxv.ab urb.con.his ut pleriq;
quos opes alunt uaniloquiis maria terrasq; inani ſonitu uerborum
compleuit;equitum innumerabilem uim traiici heleſponto ineuro
pam partim loricatos quos cathefractos uocant;idem xxxvii.prę
ter rectorem quaterni armati ad latus dextrum phalangitarum mile
& quingentos gallograccorum pedites appoſſuit:his triamilia
peditum loricatorum cathefractos ipſi appellant adiunxit.

Eloni ut inquit pomp.Mella his.li.ii.non loricis ſed hoſtium cu
tibus equos ſeq; uelant illos reliqui corporis ſe capitum.

Etrati a cetris hoc eſt breui ſcutorum genere muniti & armati

militesdicti Liuius ab urb.cō.xxxv.Nauigia parua ĩſtationẽ ocul
tam agri argiui contraxit;in ea expeditos milites cętratos pleroſq;
cum fundis & iaculis & alio leui genere armaturę imponunt;idem
in eodem:cetrati itaq; quantum latitudo uallis patiebatur inſtru
cti ſederent ut facile per interualla ordinũ fugientes ſuos accipet

pilani

Ilani teſte Varrone dicti ꝙ pilis a principio pugnarent poſt cō
mutata re militari minus illuſtres facti:Ouidius tertio faſtorum:
inde pares centum denos ſecreuit in orbes Romulus haſtatos inſti
tuitq; decem:& totidem princeps totidem pilanus habebat:corpo
ra legitimo quiſq; merebat equo.

Velites

Elites expediti & leui armatura milites a uolitando ob celeritatẽ
dicti teſte oroſio libro quarto his uel a græco ideſt iaciendo hi tri
pedalem parmam habent:& in dextra ahſtas quibus eminus utunť
gladio hiſpanenſi accincti cũ armis ſuis poſt terga equitũ conſide
bant:continuoq; pedites ipſi ex alia parte equitibus per quos ad
uecti fuerant dimicantibus hoſtem perturbabãt:Quod ſi pede col
lato pugnandum ſibi erat tranſlatis in lęuam haſtis gladium ſtrĩ
gebãt;ut uelites etiam in legionibus eſſent:auctorem peditum e
quitibus immiſcendorum centurionem.Q.Neuium ferunt eo bel
lo primum quo capuam nobiliſſimam ac potentiſſimam quondam
urbẽ Fuluius flaccus imperator obſedit.

Velati

Elatos appellant ueſtitos & inermes milites qui exercitum ſe
quebantur quiq; in mortuorum militum loco ſubſtinebantur.

volones.

Olones dicti ſunt milites qui poſt cannenſem plagam uſq; ad
octomilia cum eſſent ſerui uoluntarie ſe ad militiam obtulerunt:&
cum ſponte hi uellent: uolones appellati.

tituli
titi.

Ituli milites proinde ſic appellantur ꝙ patriã tuerentur unde &
titi prenomen ortum eſt: Titulum autem dici ait Nũma pomp.de
pontificalibus ſcribens: Palium quo ſacerdotes caput tutabant
cum ad ſacrificium acceſſiſſent ſicut & Virgilius & capite ante aras
frigido uelamus amictu.

Rorarij.

Orarii milites qui leui armatura primi prelium committebant:
ꝙ ut ante imbrem:ſic illi ante grauem armaturam ꝙ prodibãt Ro
rarii dicti.

Beneficiarij.

Eneficiarii dicebãtur miltes qui uacabãt muneris beneficio ſicut
econtra munifices uocabantur qui nõ uacabant:ſed munus reipu.
faciebant;uel beneficiarii militum genus qui ex eo ita appellanť

quia promouētur ad honores beneficio tribunorum ut inquit uegetius; idq; confirmatur auctore cæſare in conmentariis ſuis cuius uerba hæc ſunt: hæc erant milia xlv. euocatorum circiter duo quę ex beneficiariis ſuperiorum exercituum ad eum conuenerant quę tota acie diſperſa erant.

Vplicarii milites dicti ut Varro inquit quibus ob uirtutem duplicia cybaria ut darent̄ inſtitutum eſt.

Atrones conducti milites uocātur: Moris enim erat ut hos impator circa ſe haberet & primo mitteret ad omne diſcrimen & quāq̄ gręcum eſt nomen Varro tamen dicit hoc poſſe habere etiam latinam ęthimologiam: ut latrones dicti ſint ꝙ circa latera erant regi quaſi laterones: atq; ad latera habebant ferrum: quos poſtea a ſtipatione ſtipatores apellarunt & quia cōducebātur & ea merces dicitur græce. G. ab eo ueteres poetę nōnunq̄ milittes mercenarios appellant latrones aut ꝙ latrocinarii militare eſt mercede aut ꝙ latent ad inſidias faciendas quos nunc ſatellites uocant:.

Iccarii latrocinantium genus ſiccas & gladios ſub ueſte deferentium. Ioſephus bello iudaico libro. ii. ſic enim regione purgata aliud genus latrocinantium in ieroſolimis oriebatur: hi autem ſiccarii uocabantur: die claro & in media ciuitate paſſim quosque interficientes: potiſſimum uero diebus feſtiuis miſcebantur uulgo & ſiccas ſub ueſte geſtantes his diuerſos quosq; interficiebant: ac deinde collapſis hominibus illis inter reliquos deſcelere quærebant qua fraude extra ſuſpicionem manebant: idem in eodm inter infirmiorem autem uulgum multi irrumpentes ſiccariorum: ſic enim uocant latrones gladios in ſinibus gerentes audaciſſime utebātur opere quod adorti erant.

Eſyderati milites ſecundum conſuetudinem deperditi uel qui perierunt uel ſecundum ratiouem dictos puto ꝙ abſentium rerum nec dum inuentarum ſit deſyderium: Cicero pro. Acluentio Aſinius uero breui illo tempore quaſi in ortulos iret in harenarias qua ſolam extra portam aquilinam perductus occidit̄: qui cū unū iam & alterum diem deſyderaretur: neque in his locis inquibus ex conſuetudine quęrebat̄ inuenirent: ut & cętera Cęſar ſiue alius pro eo xi. duobus his unius diei p̄liis Cæſaris deſyderati ſūt milites dcccclx. idem li. xii. eodemque die lariſſam peruenit in eo prælio non amplius trecentos milites deſyderauit. Q. Curtius quarto cecidere

eſſe deſinit. Item Cęlius ſcribit placere eum quoq; fugitiuum eē
qui eo ſe conferat unde eū dominus recuperare non poſſit; multoq;
magis illum fugitiuū eſſe qui eo ſe cōferat unde abduci nō poſſit

Irones dicuntur fortes pueri qui ad militiam deliguntur atque
armis gerendis habiles exiſtunt: unde & tirones dicti; Tiro etiam
rudem & ignarū ſignificat proinde ceſar tirones neq; in ludo; neq;
per laniſtas ſed in domibus per equites Romanos atq; etiam per
ſenatores armorum peritos erudiebat: hi enim antea probantur;
ſicut mos fuit Romę puberes exercere armis & ſub cuſtodibus eē
poſtea militare: de quibus poeta nobiliſſimus; & primo flore iuuē
tus inde tirunculus per diminutionem paruus tiro.

Eterani legionarii dicūt quiq; iam in uſu prelii non ſunt; poſtq;
multos militiæ labores quietis ſuffragium conſequūtur: ueteranus
etiam modeſtino auctore eſſe creditur non ſolum legionarius; ſed
omnis qui qualitercūq; militauerit & honeſte eſt ipſe abſolutus.

meriti dicuntur ſoluti militia & quia merere militare dicitur ob
ſtipendia. ſ. quę merent: ſicut emeriti ſtipendii uel emeritæ militię
qui militia perfuncti ſunt nominātur qui extra meritum ſtipendii
& militię poſiti ſicut miles olim poſt lx. uel. lxx. annum qui a la,
bore ſolutus uon cogebatur militare agro uel uilla donatus Non
nullarum enī rerum publicarum hic mos eſt ut poſt ſexageſimum ad
militiam nemo cogatur: in pluribus detur remiſſio iuſta poſt lxx.
Iuſtinus epit. trog. pomp. li. xi. Alexander cum contra perſarum
tam periculoſum bellum exercitū legeret non iuuenes robuſtos
nec primum florem ętatis; ſed ueteranos pleroſq; etiam emeritos mi
litiæ qui cum patre & patruis militauerāt elegit; Quintilianus:
emeritis hinc bello ſtipendiis & per tranſlationem a poeta pręcla,
ro emeriti boues dicuntur in georgicis quoq;.

Rmiger ē qui tela gerit & arma tantum domini ſui ut ſcutum pi
lum arcum cæteraq; id genus ut quidam perhibent qui eos imperi
tię quoq; arguunt qui armigerum uocant armatum equitem quod
a clariſſimis rerum geſtarum ſcriptoribus haud quaq̄ obſeruatum
inueuio Liuius ab urb. con. xxii. donec inſuper. eques cui ducario
nomen erat facieq; noſcitans cos. inquit hic ē cum popularibus
ſuis qui legiones noſtras cecidit agroſq; & urbē ē depopulatus;
iam ego hanc uictimam manibus peptorū fede ciuium dabo ſub
ditiſq; calcaribus equo per cōfertiſſimā hoſtium turbam impetum

fecit obtruncatqꝫ prius armigero qui ſe infeſto uenienti obuiam obiecerat:conſulem lancea tranſfixit ſpoliare cupientem Curtius at arras ante cum .ccc.armatis intrauerat regiã: huic decem ſatellites traduntur quorum ſingulos deni armigeri ſequebãtur:hi ad alios coniuratos comprehendendos conſtributi Seneca tragitius ĩ hippolyto de amazonibus & prorſus iſte gẽtis armigeræ furor odiſſe ueneris foedera & caſtum diu uulgare populis corpuſ:ſuetonius in uita.octauiani Cęterum numerum partim in urbis:partim ad ſuam cuſtodiam adlegit dimiſſa calliguritanorũ manu q̃uſqꝫ ad deuictum antonium item germanorum q̃uſqꝫ ad cladem uariam inter armigeros circa ſe habuerat.

Ixe qui exercitum ſequuntur quęſtus gratia dicti ꝙ extra ordinem militiæ ſunt eisqꝫ liceat quod libuit Alii cos alixa appellatos dicunt ꝙ & ille herculem ſit ſecutus uel ꝙ lixe militibus aquam ad caſtra uel tentoria ſolerent ferre;quã lixã ueteres dixere quãqꝫ coctam elixam dicimus quidam a liguriendo quęſtũ;Liuius xxiii. lixe calonesqꝫ & alia turba cuſtodiæ impedimentorum oppoſita ut paucitatem maxime ſpernentibus poenis ingentis repente exercitus ſpeciem fecerit Calones nonio teſte militum ſerui dicti ꝙ ligna militibus ſubmitterent ſiue ligneas ferant clauas.

Acula etiam militis ſeruus; Plautus uideo caculam militarem & dicitur a gręco ꝙ fuſtibus clauisqꝫ ligneis ad tutelam dominorum armari ſoliti ſunt isqꝫ qui huiusmodi claua & teli genere utitur clauator appellatur.

Vctoratus miles is dicit̃ q obligatus & ſubiectuſ ẽ Suetonius li. iii.delegendo uel auctorãdo milite ac legionũ & auxiliorum deſcriptione ex quo fit auctoramentum quod quaſi obligatio eſt rerum uel ſtipendium quoddam uel precium cuiusdam militiæ ac pugnę actionisque.

xauctoratus inſignibus militaribus amotus exauctorare enim ẽ inſignia militaria detrahere auctore uulp.ſi enim Iuliano accedimus ſiquis militem exauctorauit inter infames effecit licet non addidiſſet ignominię cauſa eum exauctoraſſe exauctorare quoqꝫ Iuliani pace dixerim ẽ non ſolum infamẽ militem reddere uerũ ducẽ ab imperio ſuo dimittere uel miſſum militẽ facere illumqꝫ honeſta miſſione militiæ plerunqꝫ donare;Liuius ab urb.con.li.xxviiii.ubi ex his unus auſus ẽ dicrere ſe prorſus ſi ſibi utrunqꝫ uelit liberũ

eſſe nolle militare tum Scipio ex quo igitur adoleſcens quid ſentires nõ diſſimulaſti uicariũ tibi expedit iã cui tu arma equũq; & inde cętera inſtrumenta militię tradas & tecum hinc ex templo domum ducas; exerceas docendum cures equo armiſq; lęto condictionem accipienti uni ex ccc. quos ĩermes. habebat tradidit; ubi hoc modo exauctoratum equitem cum gratia imperatoris cęteri uiderunt ſe quiſq; excuſare & uicariũ accipere: Iulius frontinus ſtratagem quarto Diuus Auguſtus Veſpaſianus cum quendam adoleſcentem honeſte natum militiæ inhabilem Anguſtiarum rei familiaris gratia eductum ad longiorem ordinem errexiſſet cenſu conſtituto honeſta miſſione exauctorauit iam huiuſq; perductus liber iſte claudendus eſt: eiuſq; prolixitatis modus adhibendus: uerum quia non nulla etiam mihi in hoc adhuc uideo ponenda eſſe quæ ſint illa: proximus liber commodius iudicabit ne hunc tam prolixũ ulterius oneremus.

VONIAM SVPERIORI Volumĩe Sigiſmunde Pandulfe uocabula militaris ac publici honoris priſca & pręclara per uarias eorũ origines & officia monſtrauimus bellici nunc exercitus intactum nequid aliorum relinquatᷣ is ſequens liber patefaciet cauſaſq; ſingulorum ac denomĩatiões ſeorſũ aperiet & explicabit.

Bellum.

Ellum quod eſt multiplex ſuiſq; diſtinctum nominibus: cum aliud internũ ſit aliud externum; aliud ſeruile uel ſotiale uel piraticum ut ante diximus dictum a belluis ꝙ belluarũ ſit pernitioſa diſſenſio: uelut ſeruio placet ſicut a lucendo lucus dictus eſt: ſic a nulla re bella bellũ eo ꝙ econtra ſit horridum & peſſimum unde bella horrida: bella alii a belo qui primum gladiũ ferreum produxit Caſſi ideſt Varro poſtea belus ferreum gladiũ primus produxit a quod bellũ placuit denominari: & eſt bellum tempus omne quo præparatur aliquid pugnæ neceſſarium illis quo pugnetur; uel bellũ ẽ totũ tempus quo in militia ſumus; quod indocti

Lucus unde.

noſtri temporis guerram uocant:ut bellum gallicum: bellū punicū
bellum macedonicum.

Vellum bellum uidelicet quod duabus partibus de uictoria con
tendentibus dimicatur ut īquit feſtus:bellum enim ante duellum
uocatum ut alii perhibent eo ꝙ duæ ſint partes dimicantium:uel
ꝙ altera faciat uictorem: altera uictum;poſtea uero mutata & de
tracta littera dictum eſt bellum:Horatius p.epiſ.Grȩcia:Barbariȩ
lento colliſa duello Stultorum regum populorum continet ȩſtum:
Ouidius vi.faſtorum hac ſacrata die thuſto bellone duello:dicitur
& latio proſpera ſēper adeſt Liuius primo ab urb.con. Dic īquit
ei quem primū ſententiā rogabat quid cenſes Tum ille puro pioqꝫ
duello quærendas cenſeo.idem xxxvi.Si duellum quod cum rege
Antiocho ſummi populus iuſſit id ex ſentētia Senatus P.Q.R.
confectum erit:Tum tibi iupiter populus & ludos magnos dies de
cem continuo faciat

Vmultus grauius urget q̃ bellum pōt enim teſte Cicerone eſſe
bellum ſine tumultu tumultus eſſe ſine bello non poteſt: Quid eſt
enim tumultus niſi perturbatio tāta ut maior timor oriatur:unde
etiam nomen eſt ductum tumultus: itaqꝫ maiores noſtri tumultum
italicum quod erat domeſticus:tumultum gallicum quod erat ita
liȩ finitimus;præterea nullum tumultum nominabāt grauius aūt
tumultum eſſe q̃ bellum hinc intelligi licet:ꝙ bello gallico uacatio
nes ualent;tumultu non ualent:ita fit quemadmodum dixi ut bel
lum ſine tumultu poſſit:tumultus ſine bello eſſe non poſſit.

Vrbā appellari labeo ait ex genere tumultus idqꝫ uerbum ex grȩ
co contractum:turbam autem ex quo numero admittimus ſi duo ri
xam commiſerint utiqꝫ non accepimus in turba id factū:quia duo
turba non proprie dicuntur eniuero ſi plures fuerint decem aut
quindecim homines:turba dicetur:quid ergo ſi tres aut quattuor
turba utiqꝫ non erit & rectiſſime labeo inter turbam & rixam mul
tum intereſſe ait:Nāqꝫ aūt turbam multitudinis hominum eſſe per
turbationem & cætum ſed rixam duorum.

Rælia congreſſiones armatorum certamina belli pugnȩqꝫ partes
dicuntur Lucullus xxvii. Romanus P.uictus ui & ſuperatis præ
liis ſæpe eſt multis bello uero nōnunq̄;Liuius ab urb.con.ix. Quā
talibet magnitudo hominis concupiatur animo unius tamen ea ma
gnitudo hominis erit collecta pauloplus decē annorū foelicitate

q̄ qui eo extollunt ꝙ Po. Romanus & ſi nullo bello multis tamē pręliis uictus eſt Dicitur autem prælium ab imprimendo hoſtes unde pręla ligna quibus uua præmitur uel a pręludendo, bellum enim quaſi præludendo inceptabant.

prela.

pugna in q̄ a bello differt

Vgna a bello differt & pręlio eſt enim unius diei & belli pars: ut cannenſis cremerenſis: multaq; continet pręlia cum aliud in cornibus aliud in media aliud in extrema acie geritur: & a pugnis dicta uel ꝙ ab initio uſus fuiſſet in bello pugnis contendere: ꝙ primo bellum pugnis inceptabant: Lucretius libro tertio rerum nat. Arma antiqua manus ungues denteſq; fuerunt: Caſſi. libro. i. uariarum inter ipſos quoq; aduerſarios ut ſcitis non erant pluſarmata certamina ſed pugnis ſe feruida quęlibet laceſſebat intentio: unde & pugna nomen accepit pugnare etiam eſt manus cōſerere expugnare uero pugnando uiucere expugnare nauem ſimiliter teſte caliſtrato eſt eam aut ſpoliare aut mergere aut diſſoluere aut pertundere aut funes eius excidere aut uella conſcindere aut Anchoras inuoluere de Mari: quo equidem minor illud pſalmigraphū ſępe expugnauerunt me a iuuētute mea dicat nunc iſrael & enim non potuerunt mihi pro eo quod eſt oppugnauerunt ſiue impugnauerunt ſi enim non potuerunt mihi profecto non expugnauerunt ſed oppugnauerunt: græce autem magis eſt oppugnauerunt ſiue impugnauerunt q̄ expugnauerunt pro quo ſignificato accepit interpres niſi librariorum uitio ita ſcriptum ſit.

pugnare. Expugnare Expugnare Naue.

Gimnicū Certamen Gymnaſium penthathiū Quinquaſtiū.

Imnicum certamen uelocitatis eſt: ac uirium gloria cuius locus gymnaſium dicitur ubi exercentur athlete & curſorum uelocitas comprobat̃: hoc alii ueterum penthathium alii quinquaſtium dixerunt: id autem genus exercitationis in his quinq; artibus conſtat: iactu diſci: curſu: ſaltu: iaculatione: lucta: Ouidius ī faſtis ceſtibus & iaculis & miſſo pondere ſaxi Brachia perluſus expiēda dabant:

Luctatio Exercitus.

Vctatio laterum complexus quibus cominus certātes utuntur.

xercitum militum copiam dicimus non unam cohortem tantum neq; unam alam: ſed numeros multos militum legionem uel legioēs cum ſuis auxiliis continentem: nomen aūt exercitus ab exercitatione traxit uel ut Varroni uiſū ē exercitus ꝙ exercitādo melior fit

Copie. Copia.

Opias plurali tantum numero de exercitu: copiam uero aliarum dici rerum teſtis eſt Seruius in commento. ii. ene. in hoc tamen numero contra Seruium uſu uenit eruditorum: Saluſtius in Katil.

Poſtremo ex omni copia catilinæ neq; in prælio neq; in fuga quiſq̄ ciuis ingenuus cōptus eſt: idem in eodem: dum ea Romæ geruntur Katilina ex omni capia quam & ipſe adduxerat & Mālius habuerat duas legiones inſtruit: idem in eodem: ſed ex omni copia erat quarta pars īſtructa militaribus armis: Liuius belli Mace. li. y. ipſe paucos poſt dies ſex milia ſuorum militū & ex ea copia quæ lami e repente: colligi potuit non ita multos æthɔlos ducit ſtatius vii. The. premit indigeſta ruentes copia & quę ſint mecum; teſte Virgilio: copia luſtro Terentius in heunuco teſte dorato in commento ſex homines copias dicit militem ſcilicet paraſcitum Doracem; Siricū Simalionem Sangam cum inquit militem ſecum ad te quantas copias ad ducere.

xpeditio dicta ꝙ milites ac bellatores expeditos curis & domeſticis affectibus abſolutos eſſe oportet.

Egionis proprietatem ut ab eligendo uel ab electione militum maxime & Seruius & Varro de uita patrum li. ii. dictam interpetrātur: ita circa eius numerum omnes pene uariant: Seruius ī primis nobilis grammaticus uariis in locis Virgilii mentem interpatrādo: Mam in legionem inquit non niſi ccc. equites erant Virg. in yii. equos numero pater eligit omni ſtabant trecenti nitidi in preſepibus altis unde & alibi Trecenti ſcutati omnes noti: idem: legiones proprie peditū ſunt: Turmæ uero equitum Virg. in viiii. Cętera tum legio campis inſtructa moratur: Varro de lingua latina: Milites dicti ꝙ triummilium primo legio fiebat: atq; ſingulæ tribus Tacienſium: Ramneſium: Lucerum Milia militum mittebat Cintius autē de re militari li. vi. Auctore Gelio noc. at. xvii. ita ſcriptum reliquit in legione ſunt centurie ſexaginta manipuli. xxx. cohortes. x. Flauius uegetius. ii. de re militari: Macedones: gręci Dardani phalanges habuerunt: in unaq; phalange viii M. armatorum cenſebantur: Galli: celtiberi pluresq; barbarę nationes cateruis utebātur in quibus ſenamilia armatorum erant: Romani legiones habent quibus ſingulis ſenamilia & eo amplius interdū eo minus cenſuerunt eſſe: Plutarchus in uita Romuli legiones ſingulę ſexmilium peditum & ſexcentorū ęquitum complebant numerum Liuius li. xxxviii. ab urb. con. cum eas legiones quattuordeſcripſiſſent ꝙ plusq̄ quinquemilia peditum trecenti equites in ſīgulis legionibus eſſent; idē ī eodē ob ea nouos exercitus cōſcribi

placuit quattuor legiones in ligures uti ſingulę quina milia & ducentos pedites ccc. haberet equites ſotiorum idem latini nominis.xvM. peditum addita & octingenti equites idem xxxvi.Romana acies unius prope formę & hominum & armorū genere duę legiones Romanę duę ſocium ac latini nominis erant; Quina milia & quadrigenos ſingulę habebant:idē li.viii. ſcribebantur quatuor fere legiones quinis milibus peditum equitibus in ſingulas legiones trecentis:idem li.xl.& prærerea ſupplemento adducta quo amplius duabus legionibus q̄ xM.& quadringenti pedites ſexcenti equites eſſēt & ſocium latini nominis duodecimmilia ſexcenti equites;quorum forti opera duobus aduerſus celtiberos præliis uſus Q.fuluius eſſet quos ſi uideretur ſecum deportaret legionem autē ſexmilium & ducentorum hominū primus.C. Marius pomp.feſto teſte deſcripſit:cum antea quattuor milium fuiſſet unde etiam uocabatur quadrata Euſebius in excleſiaſtica hiſtoria Noſtrorum uero & Tertulianus hęc memorat: & apud grecos apollinaris qui etiam ipſam legionem pro inſignis facti miraculo mutato nomine uocitatam dicit ab imp.fulmineā Tertulianus uero.M.imp.ępiſtolas etiam nunc haberi dicit;quibus de his apertius indicabit:unde autem tanta inter doctiſſimos rerum geſtarum ſcriptores uarietas oborta ſit Seruius in commento.xi.li.en a ſe ipſo pene diſſentiēs his uerbis onſtendit:legio autem habebat.xii.cohortes lx.centurias:licet in his rebus acceſſu temporis Ducum uarietas ſemper īmutauerit militię diſciplinā:unde Liuius belli pu.li ii.Numero quoq; peditum equitumq; legiones auctas milibus peditum & centenis equitibus in ſingulas adiectis:

Legio quadrata.

.L. fulmina.

Egio linteata ſamnitum fuit ſic dicta ꝙ ſamnites intrantes ſinguli ad aram uelis linteis circundatam non ceſſuros ſe Romano militi iurauerunt Liuius li.x. Primoribus ſamnitum ea deſtinatione obſtrictis;x. nominatis ab imperatore eis dictum ut ius uiſū legerent donec xviM.numerum confeciſſent;eo legio linteata ab ītegmento conſepta quo ſacrata nouitas appellata eſt:

Legio linteata.

Alanx lingua Macedonum legio eſt auctore Seruio in cōmento li.ii.en.Liuius ab urbe con:xxxvii:& cohortes inuicē ſub ſigniſq; cuneum macedonum phalangem ipſi uocant:ſi poſſent ui perrumperent emittebant;idem xxxvii:decē & ſexmilia peditum more macedouum armati fuere qui phalangite appellantur:

.phalanx.

phalangites.

Gmen otdinata proprie multitudo dicitur ut eſt ambulantis exercitus ab agendo ideſt eundo dictum neq; enim in uno loco ſtans agmen uocatur aut ſi inuentum fuerit uſurpatum eſt:

Ohors inquit Varro ꝙ ut in uilla pluribus tectis coniungitur ac quiddam fit unum ſic ex manipulis pluribus populatur cohors a cohorcẽdo ꝙ cohereat cũcta quę ĩterius: ſũt ut in uilla ꝙ circa eum locum pecus cogeretur uel ꝙ coherceat obiectu ſuo extraneos & adire prohibeat: huius numerum uarium eſſe inuenio: Plutarchus in uita pelopide primus gorgia ex quadrigentis electis uiris quibus ciuitas exercitationem dietamq; in arce thebana militantibus præbuit ſacram cohortem: ut ferunt: ordinauit & propter hoc cohortem ex ciuitate uocauerunt. Ephorus autem cohortem quingẽtos eſſe uiros affirmat: Caliſthenes uero ſeptingentos: Quidam alii quod polybius ſenſit nonagintamilium idoneum numerum ꝓhibẽt alii aliter: Ioſephus belli iudaici li.iii. decem autem cohortum ſingulæ mile pedites habebat: in cęteris uero xiii. ſexcenti pedites & centeni uiceni equites erant.

Ohors pretoria eſt dicta ꝙ a pretore non diſſedebat. Scipio enim Affricanus primus foetiſſimum quenq; delegit qui ab eo in eo bello non diſſederet & cętero munere miliciæ uocaret: & ſexquiplex ſtipendium acciperet.

Anipulus ducentorum militum eſt & militum parua quoq; manus ſex uel ſeptem in unumq; collecti uiri qui unum ſignum ſequũt ſic dicti ſiue ꝙ bellum primo manum incoeptant uel ꝙ ãteq̃ ſigna eſſent manipulos ideſt faſſiculos alicuius herbę pro ſiginis habebant a quibus manipulares milites poſtea dicti ſunt.

Lobus ut inquit u·getius tertio de re militari is dicitur qui a ſua acie ſepatus uago ſuperuentum incurſat inimicos contra quem alter populoſior uel fortior mittiť globus Liuius li.ii. ab urb. con: in eum hæc gloriantem cum globo ferociſſimorum iuuenum Romulus impetum fecit idem li: xxi: alii fugientes pugnantium globo illati hęrebãt: alios redeũtes in pugnã auertebat fugiẽtiũ agmẽ:

Vneus eſt collecta in unũ militũ multitudo: unde propter quod in unum cohit huius cohitio in unum Cuneus quaſi coneus ꝙ in unum omnes coheant atq; cogantur in triamilia ea nec eſt equitum ſed peditum multitudo quę iuncta cum acie ꝑ. anguſtior deinde latior ꝙ cedit & aduerſariorum ordines prorumpit: qa a pluribus

in unum locum tela mittuntur:Nec eſt cunei determinatus militũ
numerus:ſed ordinatio acierum ĩ modum cunei:

Vniculum autem foramen dicimus ſubteraneum occultum aut a
cuneorum ſimilitudine omnem materiam nodoſam quam ſubintrãt
ſcindentium:aut potius ab animali quod eſt lepori perſimile ap,
pellatum:quod ſub terra foſſa latere ſolitum eſt:Martialis:Gau
det in effoſſis habitare cuniculis antris monſtrauit tacitas hoſti,
bus ille uias:ſunt qui non cuniculum ſed cuniculos plurali tantũ
dici numero debere arbitrentur:quod a quodã noſtrę huius ætatis
alias doctiſſimo hiſtoriarum ſuarum libris contra multorum uſũ
ęruditorum de promptum admiror:Vegetius inuẽtum eſt remediũ
per noctem ſub fundamentis muri cuniculum fodi:item alibi Ali
ud genus expugnationis eſt ſubteraneum atq; ſecretũ quod cuni,
culum uocant:a leporibus qui cauernas ſub terris fodiunt ibiq; cõ,
dunt:ſic & Ceſar ſcriptor elegantiſſimus:De Tertia uigilia aĩad,
uerſũ eſt aggerem fumare:quem cuniculo hoſtes ſuccenderant:ſic
Liuius belli Macedoñici libro.viii.ibi commiſſis operibus cũ e foſ,
ſa in cuniculum pateret iter:ſic Curtius ultima peſtis urbis fuit
cuniculo ſubruptus murus per cuius ruinas hoſtis ĩtrauit:ꝙ ut ne
queat Apollonia nobilis quondam ciuitas documento nobis ſit:
nam cum ingenti admodum obſideretur exercitu & cuniculis mili,
tes minus ambigerent intra moenia penetrare:id cum apolloniati
bus per ſpeculatores denuntiatum eſſet:eiuſmodi nuntio perturba
ti conſternatiq; ſunt omnes:ꝙ nec tempus nec locum ſcire poſſe
uidebantur quo emerſuri forent hoſtes:Tunc uero Tripho Alexã,
drinus qui ibi fuerat ingenio ſummo intra murum plures ſpecus de
ſignauit & fodiendo terram progrediebatur extra murum dũtaxat
per ſagitę emiſſionem & in omnibus uaſa ęnea ſuſpendit ex his in
una foſſura quæ contra hoſtium ſpecus fuerat:uaſa pendentia ad
plagas ferramentorum ſonare coeperunt:ita ex eo tinnitu intel,
lectum eſt qua urbis parte aduerſarii cuniculos agentes intra pe
netrare cogitabant:Sic liniatione cognita temperauit:ęnea feruen
tis aquæ & picis deſuper & ſtercoris humani & arenę coctę candẽ
tis deinde noctu pertulit crebra foramina & per ea repente perfun
do q ĩ eo opere fuerũt hoſtes omnis necauit:Maſilienſes ſimili mõ
per cuniculos obſeſſi cum numero ſupra triginta ſpeculatum mi,
ſiſſent:ab his eo pręcepto loco quo cuniculi agebantur intra murũ

baratrum ampliſſima longitudine & amplitudine uti piſcinam fecerunt eamq; ut puteis & e portu impleuerunt ita cum ſpecus eſſet repente naribus apertis uehemens aquæ uis immiſſa ſupplantauit fulturas: quiq; intra fuerant: & ab aquæ multitudine & a ruina ſpecus ſunt opreſſi; Ambrachienſes pauidi ne etiam ſubrutis muris facta in urbem uia per cuniculum eſſet ſilentio facto pluribus locis aure admota ſonitum fodientium captabant: quem ubi acceperunt aperuere rectã ĩ cuniculũ uiã nouaq; haud magni operis aduerſus hoſtes qui in cuniculo erant excogitata res eſt. Doliũ.n. ferreum a fundo pertuſum quo phiſtula modica etiam ferrea inſerri poſſet: operculumq; etiam ferreum etiam ipſum pluribus locis perforatum fecerunt tenuiq; pluma completum ore in cuniculum uerſo poſuerunt per oculiq; foramina prælõgæ haſtę ad ſubmouendos hoſtis eminebant ſintilam leuem ignis plummæ inditã fole fabrili ad caput phiſtulæ impoſito flando accenderunt inde nõ ſolum magna uis fummi ſed acrior etiam foedo quodam odore ex aduſta plũma cum totum cuniculum adimpleſſent haud durare conſiſtereq; quiſq̃ intus potuerat.

Orficem ordinationem militarem uocant cuneo oppoſitam nã ex lectiſſimis militibus in. V. litteram ordo componit: & illũ cuneum excipit atq; ex utraq; parte concludit frons dicta ꝙ aduerſus hoſtes ſpectat hæc in pugna publica ſi ſapienter diſponitur plurimum iuuat: ſi impite quanq̃ optimi bellatores ſunt mala ordinatiõe franguntur.

Erra præliari dicitur cum aſſidue acceditur receditur q; neq; ullo tempore conſiſtitur dictaq; proĩde ſerra hęc a ſtrenuis direpta ãte frontem opponitur hoſtibus ut turbata acies reparetur

Læ exercitus ordines qui circum legiones dextra ſiniſtraq; tanq̃ alę in auium corporibus locabãtur ut libro vi. de re militari apud cintium ſcriptum eſt. Virg. iii. ęn. Dum trepidant alę ſaltusq; indagine cinguut: Liuius ab urbe con. xxvii. ſiniſtra ala ab Romanis & cohortes quæ admiſerant ſigna in prima acie pugnabant: & ſunt alæ xxx. equites ĩ exercitu: ſint licet qui pluribus q̃ xxx. equitibus alam conſtitui cenſeant: Liuius ab urb. con. xxxviii. his ala mile ferme equitum hoc geminam uocant

Vrma teſte feſto in uarrone quaſi trina e ĩ. v. abiit ꝙ terni equites ex tribus tribubus Ticienſiũ Ramniũ & lucerũ fiebat: Romani

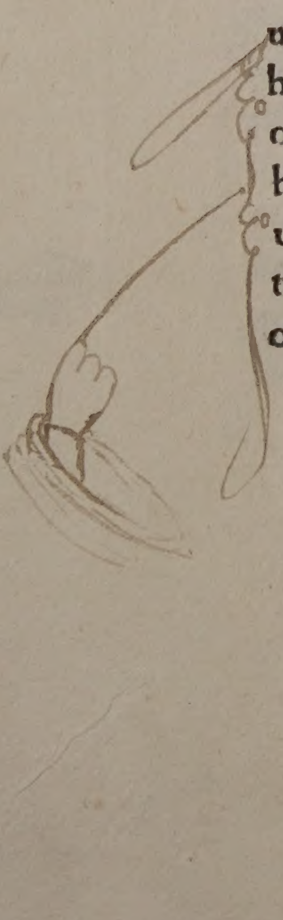
enim equites in una tribu trecenti fuere: De ſingulis enī centuriis decem dabantur & fiebat turma; itaq; ſi pomponio credimus ſingularum decuriarum Decuriones dicti quidam uolunt quorū eſt frōto decurionem eſſe turmæ quæ conſtat ex duobus & xxx. equitibus Cyaxares autem primus herodoto teſte Aſianos dicitur per turmas diuiſiſſe: iuſſiſſeq; ſagittarios ab equititibus alioſq; ab aliis ſeorſum eſſe antea cum permixti & confuſi eſſent.

Odus proprie eſt denſa peditum multitudo ſicut turma equitū ut lectum eſt in diſciplina militari: ſic dictū pro dificultate ꝙ uix poſſit reſolui.

Cus exercitus inſtructio dicitur ꝙ ea pars militum uehementiſſima ē ad hoſtem uulnerandum acumine telorum.

Cies exercitus īſtructus dicta ꝙ ferro armata ſit & acumīe teloꝝ

Laſſes equites dicebantur ob diuiſionem exercitus; qui poſtea manipuli dicti uel pro turmis equeſtribus a quibuſdam claſſicis quę habent unde non ab re nobili poeta dictum: claſſibus hic locus eſt claſſes etiam partes populi: Liuius primo ab urbe con. tum claſſes cēturiaſq; & hunc ordinem ex cenſu deſcripſit. uel paci decoꝝ uel bello & his qui centum milium ęris aut maiorem cenſum haberet lxxx. fecit centurias quadragenas ſeniorum ac iuniorum; prima claſſis omnes appellati: ſeniores ad urbis cuſtodiā ut preſto eſſēt iuuenes ut foris bella gerrrent: Claſſici ut inquit Gelius vii. noc. at. dicebantur non omnes qui in claſſibus erant; ſed primę tantum claſſis homines qui centum & xxv. milia æris ampliſſime: cenſi erant: infra claſſem autē appellabāntur ſecundæ claſſis cęterarūq; omniū qui minore ſumma ęris q̄ ſupradixi cenſebantur: Columella claſſes non maiores q̄ denum hominum faciundę quas decurię appellarunt antiqui: Quintilianus primo inſti. non inutilem ſcio ſeruatum eſſe a præceptoribus meis cum pueros in claſſes diſtribuerent ordinem dedi ſecundum uires ingenii: dabant claſſes nauium poſtea ſubire uetuſtiuſq; fuit pomp. Auctore multitudinē hominum quam nauium claſſem appellari Diodoro enī teſte ab ipſo orbis primordio animantia omnia eſſe generata eodemq; modo & homines a principio genitos dicunt ī agris paſtum quęrentes ſylueſtri & in condita uita uixiſſe: quibus hęrbe & arborū fructus ultro uictum pręberent: Belluas inſuper his fuiſſe infenſas quibus ut obſiſterēt claſſes & cœtus hominum ob timorē factos aiūt cōmunis

utilitatis gratia:auxiliaq; inuicē præbita & loca habitaculis quęſita:Claſſes clypeatas antiqui dixere quas nūc exercitus uocamus claſſis uero procincta exercitus inſtructus & paratus ad bellum Maxime cum exercitus cinctus erat:Gabino ritu ſiue cinctu confeſtim pugnaturus

Aſtra pro exercitu tantum pluraliter. Liuius punici belli li. v. Valerius ancias una caſtra magonis capta tradit:idem in eodem: exuitur caſtris atq; ita nocte ac die bina caſtra hoſtiū oppugnata bina proinde non duo caſtra dixit idem li. viiii. ſed cum una caſtra in fines altera in finitima terra hetruria prope ī conſpectu habebant:caſtra autem quaſi caſta: ob hoc dicta ꝙ illic caſtraretur libido ꝙſi ab ea origine ortum traxit apud noſtros inane nomen eſſe quis dubitat: Quotus enim inter hos homines inuenitur qui pudorem pudicitiam caſtitatemq; colat: qui non prorſus cupiditatibus cuncta irrideat atq; contemnat: quotus qui non proſtibulo congredi malit q̄ cū hoſte manus conſerere: quotus qui non libentius de expugnanda adoleſcētulorum pudicitia de uirginibus uiolandis:de ui inferenda in genuis:de ſuis ſtupris ſcelenbus flagitiis ſermonem conferat q̄ de hoſtibus inuadendis de excipiendis uulneribus:de morte pro dignitate appetenda de ignominia fugienda de gloria cōparāda:de tollerantia:de pacientia:& de labore:quod ſi quando forte contigit ut te quiſq; es lector in horum hominum caſtra uel potius luſtra conferas:uidebis ibi ſuperlectulis non cōtinentiſſimos duces Fabricium: Aemilios:Scipiones:hannibalem: Alexandrū:ſed militares homines & eos qui cæteris dignitate excellūt iuxta meretrices exoletos:ſcorta:& pueros meritorios accubātes moliſſimis uerbis & flagitioſiſſimis & ad concitandam uenerē nedum caſtrādam accommodatis interſe colloquentes:ubi autem calere iam res coeperit hic alius ructet & uomat mingat alius & pedat:ibi luditur:hic bibitur:atq; ut ex huiuſmodi euenire ſolet ſæpenumero rixa exorta eſt: Nullus ut ſummatim reliqua complectar pudor in eorum uerbis:nulla in rebus temperantia:nulla religio:nulla modeſtia:nullum conuiuio maiorum dignum ſilentium: ſed ſumma obſcenitas:Blaſphemię:clamor:confuſio:perturbatioq; rerum omnium quod ueterum diſciplia nephas quidem erat aut delicatum aut parum pudicum inferre ſermonem:ibi non modo uerbis non obſtinent turpibus,ſed cætera etiam faciunt quæ a uerecundo

homine dici non poſſunt.

Metari
Etari caſtra diuidere & loca militibus in caſtris aſſignare: uel ponere caſtra; uel mutare; Lucanus in primo Audax heſperios ueniam metator in agros.

Taberna. Tabernacula. Tabernales
Abernæ appellatio Vlpiano teſte declarat omne utile ad habitãdũ edificiũ non ex eo ꝙ tabulis claudatur: inde tabernacula & cõtabernales: Tabernam etiam domicilii genus antiquiſſimũ Romanis fuiſſe teſtimonia ſunt extergentes: quæ adhuc tabulatis habitant ędificiis: unde etiam tecta caſtrenſia militumqꝫ tentoria quibus ſolis ardores tempeſtatesqꝫ imbrium ac frigoris iniurias uitãt quãuis pellibus tegerentur Tabernacula dicta ſunt: Liuius Belli Macedonici li. iii. Tabernaculum regium pro uallo in conſpecto maxime tumulo ut terrorem hoſtibus ſuisqꝫ ſpem & fiduciam faceret poſitum: Cicero in uerrem ac. vii. Nam in ipſo aditu atqꝫ ore portus ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab littore inflectitur tabernacula carbaſeis intenta uelis collocant.

Tentoria. praetendere
Entoria pro eo dicta ꝙ tendantur funibus atqꝫ palis: unde & hodie prætendere dicitur ut olim Ouidius in heroid. illic eacides: illic tendebat achilles: Virgilius in primo æn. Nec procul hinc Reſi nineis tentoria uelis Agnoſcit lachrymans.

papiones
Apiones ſimili modo tentoria dicuntur: ab auiculę peruolantis ſimilitudine helius ſpartianus in uita ſeuerii ſeptimi idem in omnium expeditione ante omnes militarem cybum ſumpſit ante papilionem.

Hybernacula.
ybernacula caſtrenſia ad obſidionẽ potius q̃ ad oppugnationẽ hyemando ędificia Liuius libro v. ab urb. con. cum ſpes maior imperatoribus Romanis in obſidiõe q̃ in expugnatione eſſet: hybernacula etiã res noua militi Romano ędificari coepta conſiliumqꝫ erat hyemando continuare bellum.

Impedimenta. impedire
Mpedimenta caſtrenſem ſupellectilem dixere: impedire enĩ quaſi irretire ẽ & impedicam trahere; Liuius xxviiii. interim Romani impedimentis quoqꝫ omnibus traductis contractisqꝫ in unum locũ quia iam moueri uidebãt hoſtem nec ſpacium erat caſtra communiendi aciem inſtruxerunt: idem xxiii. Livę. calonesqꝫ & alia turba cuſtodię impedimentorum oppoſita.

Comeatus.
Omeatus pro cybariis ad alimoniam reipu. aut exercitus: aut alicuius multitudinis commeantis dicimus; Liuius xxxvi. ab urb. cõ.

Cũ exercitibus comeatus quoq; omnis generis ex aſia uenturos in
præſentia curæ eſſe ętholis debere ut copia frumẽti ſuis & annona
tollerabilis rerum aliarum ſuppeditentur comeatus priuatim etiam
dicitur: Cicero pro lege Manilia iam comeatu & priuato & publico
prohibemur: Ab imperatore etiam militibus comeatus dari dicit̃
.i. tempus quo ire & redire commode poſſint: uel facultas ad tem-
pus a militia recedẽdi eundiq; quo uelint ad pręſcriptum diem re-
uerſuri.

Vnimenta munitiones ſunt caſtrorum cæterarumq; rerum quę
contra aduentum hoſtium muniũt ſiue uallo & foſſa: ſiue alio quo-
uis mõ quo ſint milites ab hoſtiũ ut dixi aduẽtu uel ĩcurſu muñiti

Onumenta. I. mutata in. V. & . V. in. O, Sepulchra ſtatuæ: Tituli
libri. cęteraq; q̃ nos alicuius rei pręteritæ moneant recordari: Nã
quod de futuro quidam uolunt ideo ſepulchra appellari monumẽ
ta ꝙ noſtrę mortis moneant falſum abitror ĩ honorem enim mortui
illa tantummodo fiunt non in publicã pręceptionem.

Thleta uir fortis uenatorq; qui perũcta corporis flexibilitate cum
beſtia dentata luctatur: ut motibus ſuis ſpectantibus placeat: &
ſanguine ſuo uoluptatẽ populo pręſtet: Liuius belli punici li. xi.
Athletarum quoq; certamẽ tũ prĩo. Romanis ſpectaculo fuit & ue
natio data leonum & pantherarum & prope huius ſeculi copia
ac uarietate ludicrum celebratum eſt: Sabinius autem & caſſius
& generaliter omnes artem ludicram non facere athletas opinant̃:
horum ſpectaculum fabricis tam clarum & actione tam tetrum in
honore ſcythicę dianæ quę ſanguinis efuſione gaudebat ab athe
nienſibus repertum eſt: damnoſa profecto publice priuatimq; no-
cens delectatio quod facile colligi poteſt: ſi in mentem uenerit ex
hiſtoriis rei huius initium progreſſusq; apud noſtros quãto publi
ci cenſus impendio: quanta q̃q; inſaniæ proxima dictu cura quãto
demum populi ſtudio plauſu ac labore conſtiterit: tot milibus ſi-
mul gladiatorum paribus tanto elephantorum pręcio tygridumq;
& leonum ac pardorum gregibus onagrorum quoq; equorum fero
cium atq; animalium diuerſi generis e toto orbe terrarum omnium
tranſmiſſis ſyluis omniq; gentium uenatibus Romano famulanti
bus theatro: adde illam ędificandi luxuriem cunctas terra pelagoq;
marmoreas columnas in ludorum uſum & artificum ſummis inge
niis expolitas cuius prĩceps inſaniæ haud conticendus ẽ ſcaurus is

qui edilis in theatri ſcęnam opus dierũ paucorum & quod paucis
lignis ac funibus attolli poterat ſuffecturum oculis populi tali
bus gaudentis trecentarum ſexaginta talium monſtra columnarum
intulit fecitq; opus: ut ſcriptum eſt: maximum omnium quæ unq̄
fuere humana manu facta: Curionem quoq; ex ſuperioris æui mo
numentis accepimus qui ciuili bello pro cæſaris partibus in aphri
ca occubuit ut ſcaurum quem opibus equare non poterat ſuperarit
ingenio: non marmoreum ut ille ſed ligneũ theatrum duplex ta
men ac penſile meditatus: populum uictorem gentium: Ludis ui
ctum & periculis plaudentem ſuis mira arte ſuſpendit ut ridentes
interius ſtupenteſq; ipſi exterius ſpectatoribus riſui fierent & ſtu
pori iam inde ab exordio primus Regum noſtrorum Romulus
fuit omne qui in his Rigidam thetricam illam Sabinorum pudici
tiam circumuenit inde porro Titi potentia principali diuitiarum
perfuſo flumine cogitauit ædificium fieri unde caput urbium
cerni potuiſſet cum theatrum quod eſt emiſperium gręce dicatur
Amphitheatrum quaſi in unũ iuncta duo uiſoria conſtet eſſe no
minatum qui ſpeciem eius area concludens ut & currentibus aptũ
daretur ſpacium & ſpectantes omnia facilius ĩtuerentur: dum quæ
dam prolixa rotũditas uniuerſa colligeret quæ autem latini certami
na agones alii uocant ab a quod eſt ſine ſonat & gonia ãgulus qa
ut feſto placet locus in quo huiusmodi ioci facti ſunt ſine angulo
ſint Alii aliter atq; aliter dici putant: Ouidius primo faſtorum No
minis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter Hoſtia cęlitibus quo
feriente cadit: Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros: ſemp
agat ne rogat nec niſi iuſſus agit: pars quia non ueniant pecudes
ſed aguntur ab actu: Nomen Agonalem credit habere diem: pars
putat hoc feſtum priſcis agnalia dictum: una ſit ut proprio littera
dempta loco: An quia præuiſos in aqua uidet hoſtia cultros An
pecoris lux eſt ipſa notata metu Fas etiã fieri ſolitis ętate priorꝶ
Nomina de ludis gręca tuliſſe diẽ: Et prius antiquus dicebat ago
nia ſermo: ueraq; iudicio eſt ultima cauſa meo.

Ellona Martis ſoror & bellorum dea cui proprio ſanguine ſacer
dotes ſacrificabant Lactantius atq; Lucanus teſtes ſunt tunc quo
ſectis bellona lacertis ſeua mouet cecinere deos: & eſt dicta a bel
lo bellona: nunc quę duellona a duello ut inquit Varro.

Inerua uirtutum pręſul quam principem & inuentricem belli

ferunt dicta ꝙ bene moneat; hanc enim pagani pro ſapientia pone
bant: Cornificius uero ꝙ fingatur pingaturq; minitās armis eandē
dictam putat galeatā enim haſtam tenet & clypeum alii nonnulli
uel ꝙ minueret uel minueretur dictam putent: Quāobrem eadem
capta ſiue capita dicta ſit incertum eſt: Variæ enim ſunt huius no
minis cauſę. Ouidius tertio faſtorum Cęlius ex alto qua mōs de
ſcendat in equum hic ubi non plana eſt ſed prope plana uia eſt:
Parua licet uideas captę delubra mineruę: Quę dea natali coepit ha
bere ſuo: Nominis in dubio cauſa ē Capitale uocamus ingeniū ſo
lers ingenioſa dea eſt An quia de capitis fertur ſine matre paterni
Vertice cum clypeo proſiliiſſe ſuo; aut quia perdomitis ad nos
captiua faliſcis uenit & hoc ſigno ſyllaba prīa docet: Aut ꝙ habēt
legem capitis quę pendere pęnas exilio iubeat furta reperta ſuo
A quacunq; trahas ratione uocabula pallas pro ducibus noſtirs egi
da ſemper habe. hæc eadē & tritonia dicta eſt: ꝙ temporibus ogi
gii ad lacum uel rippam tritonis fluminis in uirginali fertur apa
ruiſſe habitu:

Allas autem ſecundum uictorinū a pallene inſula thracię uel
a gigante quem occidit; & ſane duo hęc anthonomaſia ſiue pro
prio ſunt nomine nonnūq̄ a poetis prolata Virg. ii. æn. Tritonia re
ſpice pallas Inſedit nymbo effulgens gorgone ſcęua.

Ars ab eo quod maribus præeſt ī bello ut Varroni placet. licet
tria ſit genera cōſuetudinū: ſicut apud xamantes thanais flumīs
hoſtio proximos: ubi eaſdē artes foeminæ quas uiri exercent adeo
ut ne militię quidem uacent: uiri enim pedibus īhęrent ſagittisq;
depugnant: ille equeſtre prælium ineunt nunc ferro dimicant; ſed
quod laqueis intercępere trahendo conficiunt uel apud Amazones
ubi ſolę foeminę uel apud Romanos aliasq; gentes multas ubi ſoli
mares dimicant uel mars dictus ꝙ Sabinis arreptus ibi & mamers
quod idē eſt oſca līgua quod Mars. tis: & enī cū ſcęuit gradiuus
dicitur cum tranquillus eſt dicitur eſſe Quirinus: huius in urbe
duo erant templa unum quirini intra urbem quaſi cuſtodis ideſt
tranquilli Alterum in appia uia extra urbem prope portam quaſi
bellatoris ideſt gradiui: in bello enim gradū inferunt qui pugnāt
aut impigre gradiuntur Ac ſicut Epaminundas boetium agrum
Martis orcheſtram & xenophon epheſum belli officinam appellat
ſic Romani tunc belligeri templum martis quem ferociſſimum

omnes deum & armigerum dicunt:& ob id bellis armiſq; pręeſſe hunc & liberum unum eundemq; deum arbitrantur nonnulli Romaniq; utrunq; patris appellatione uenerantur; alterum liberum patrem.alterũ Marſpitrem ideſt martem patrem cognominantes: hinc etiam liber pater bellorum potens probatur quod eum primum ediderunt Auctorem triumphi hoc etiam apud lacedęmonios ſimulachrum eius haſta inſigne non tyrſo demõſtrat:ſed cum tyrſum tenet quid aliud q̃ latens telum gerit cuius muro hædera labente protegitur:quod oſtendit uinculo quodam pacientię obligãdos impetus belli:habet etiam hædera uinciendi obligandiq; naturam nec non & calor uini cuius liber pater eſt auctor homĩes ad furorem bellicum uſque propellit propter cognatum ergo utriuſq; effectuſ calorem martem ac liberũ unũ eundemq; deũ eſſe uoluerũt

Auors figuratum eſt ut induperator auctore ſeruio in commẽto primo ęn. ab aliis ꝙ magna uertat ſic dictus.

Radiuus mars ſiue mauors dictus eſt a gradiendo eo ꝙ:in bello gradum ĩferant qui pugnant aut impigre gradiantur uel a gradiendo in bella ultra citroq; ſiue ab uibratione haſtæ quod græci dicunt.G.uel ut alii quia gramine ſit ortus quod interpetratur quia corona graminea in re militari maxime eſt.honorationis.

Eretrius iupiter dictus eſt a ferẽdo ꝙ pacem ferre putaretur ex cuius templo ſummebant ſceptrum per quod iurarent & lapidem ſilicem quo foedus ferirent:Alii cũ Acron ceninenſium rex a Romulo uictus & infeſto telo traiectus eſſet eiuſq; ſpolia ioui uotis nuncupatis Romulus ad urbem reuerſus dicaret:hoc tropheũ ioui ſtatutum cognomen deo additum feretrio ioui a feriendo hoſtem ẽ & a ferendo ut ante diximus Propertius Nunc ſpolia in templo tua condita cauſa feretri omine ꝙ certo dux ferit enſe ducem ſeu quis uicta ſuis humeris hæc arma ferebat: Hinc feretri dicta eſt ara ſuperba Iouis.

Anus faciendis foederibus preeſt: Nanq; poſtq̃ Romulus &.T. Tacius in foedera conuenerunt Iano ſimulacrum duplicis frontis effectum ẽ.quaſi ad imaginem duorum populorum Ganius Baſſus in eo libro quem de diis cõpoſuit Ianum bifrontem fingi ait quaſi ſuperum atq; inferum ianitorẽ;Ouidius in faſtis;Quicquid ubiq; uides celum mare nubila terras: Omnia ſunt clauſa noſtra patẽtq; manu; Me penes eſt unum uaſti cuſtodia mundi & ius uertendi

cardinis omne meum: Omnis habet geminas hinc atq; hinc ianua
frontes: E quibus hęc populum ſpectat ac illa larem: Vtq; ſed etue
ſter primi prope limina tecti Ianitor egreſſus introitusq; uidet:
ſic ego proſpicio cęleſtis ianitor aulæ Eoas partes heſpiasq; ſi-
mul Eundem quadrifrontem legimus quaſi uniuerſa climata ma-
ieſtate complexū: Nec mirum ſane apud aliquos bifrontem qua-
drifrontem apud alios eſſe Nam Alii præter hæc eum diei deum
uolunt in quo ortus eſt & ocaſus: Horatius: Matutine pater ſeu ia-
ne libentius audis: Alii anni totius deum quem in quattuor tem-
pora conſtat eſſe diuiſum: anni autem eſſe deum illa res probat
ꝙ ab eo prima pars anni nunc nominatur: Nunc ianum chaos pa-
tulcium & clauſiū etiam appellauit antiquitas: Ouidius ī faſtis
Me chaos antiqui Nam ſum res priſca uocabant nomina Ridebis
modo nanq; patulcius idem: & modo ſacrifico clauſius ore uocor:
Horum duorum nominum ratio hęc eſt Quia bello caulæ eius pa-
tent pace clauduntur huius etiam rei hęc cauſa narratur cum ſabi
no quod uirginum raptarum gratia commiſſum eſt Romani portā
quæ ſub radicibus colis uiminalis erat quæ poſtea ex euentu Ia-
nualis uocata eſt claudere feſtinarent quia in ipſam hoſtes irru-
ebant poſtq̃ eſt clauſa mox ſponte patefacta eſt cumq; iterum ac
tertio idem contigiſſet armati plurimi pro limine quia claudere ne
quiebant cuſtodes ſteterunt cūq; ex alia parte acerrimo prelio cer
taretur ſubito phama pertulit fuſos a Tatio Romanos quā ob cau
ſam qui aditum tuebantur territi profugerunt cumq; sabini per
portam patentē irrupturi eſſent Fertur ex æde iani per hanc por-
tam magnam uim torrentiū undis ſcatentibus erupiſſe multasq;
per duellum cateruas aut exutas feruenti aut deuoratas rapida uo-
ragine deperiſſe ea re placitum ut belli tempore uelut ad urbis au
xilium profecto deo fores reſerarētur Ianualis porta ut alii perhi-
bent ab iano dicta: ideoq; ibi poſitum iam ſignum: & ius inſtitutū
a pompilio ut ſcribit in annalibus piſo ut ſit aperta ſemper niſi cū
bellum ſit nuſq̃ tamen traditum eſt memoriæ ut inquit Varro pō-
p lio rege fuiſſe apertam ſed poſt eius regnum teſte Liuio. T. Mā-
lio cos. bello carthaginenſi primo confecto bello item attiaco fi-
nito ab imperatore cęſare auguſto pace terra mariq; parta hunc
autem apud nos Ianum omnibus pręeſſe ianuis nomen oſtendit:
quod eſt ſimile Nam & cum claui & uirga figuratur quaſi & rector

uiarum & omnium portarum cuſtos belli licet geminæ ſint Virg. in primo æn.ſunt geminę portæ belli ſic nomine dicunt Religiõe ſacrę & ſcęui formidine martis: Centum ęrei claudunt uectes ęternaqꝫ ferri robora nec cuſtos abſiſtit limine Ianus: Has ubi cer ta ſedet patribus ſententia pugnæ;ipſe quirinali trabea cinctuqꝫ gabino inſignis reſerat ſtridentia limina conſul:ipſe uocat pu gnas ſequitur tum cętera pubes æreaqꝫ aſſenſu conſpirant cornua rauco hæc & tum ęneadis indicere bella latinis More uidebatur tri ſtesqꝫ recludere portas.

Actum a pactione dictum:auctore ulpiano:inde & pacis nomen appellatum eſt;ſed eſt pactum duorum conſenſus atqꝫ conuentio Pactio uero duorum plurium ue in unum placitum atqꝫ conſenſus Liuius li.vi.ab urb.. con. Cuius ſpei morem pati cum fortuna ob ſeſſorum non potuiſſet; confectaqꝫ paucitas:oppidanorum opere uigiliis uulneribusqꝫ ſemper eoſdem urgebat per pactionem urbe hoſtibus tradita: inermes cum ſingulis emiſſis ueſtimentis miſera bili agmine penates reliquerant.

Ax ſignificationis habet notã:Virg.in vii.pars mihi pacis erat dextram tetigiſſe tyranno:Pax uenia;idem in.iii.æn.ſed uotis prę cibusqꝫ iubent expoſcere pacem:Pax propiciatio idem in eodem exorant pacem diuum:Pax beniuolentia idẽ in.iiii.Pacẽqꝫ per aras exquirunt:Pax quoqꝫ teſte priſciano li.v.tam ſingulariter q̃ plu raliter prolata idem poteſt ſignificare ſed pluralitter non utimur quia auctoritas deficit;quod a grammaticorum principe dictũ nõ parum admiror Maxime cũ apud nõnullos & quidem probatos & ſũma auctoritate pręcellentes latina lĩgua uiros pluraliter prolatũ inueniam lucretius rerum naturalium libro.v.uenforum pauidis paces animasqꝫ ſecundas.Varro de uita patrũ li,iii.animaduerten dum primnm quibus de cauſis & quemadmodum conſtituerunt paces ſecũdũ quia fide & iuſtitia eaſ coluerit Horatius prĩo epis. bella quis & paces longum diffudit in ęuũ:idem li.ii.hoc paces ha buere bonæ uentiqꝫ ſecũdi;hoc de pacis uocabulo & eius uſu dictũ ſatis ſit in præſentiarum: Effectus autem ſunt ut in ea populi ꝑ ficiãt utilitas gentium cuſtodiatur ut hæc bonarum artium deco ra ſit mater hęc eadem mortalium genus; reparabili ſucceſſione multiplicãs facultates protendat mores excolat;tantumqꝫ boni in ſe cõtineat ut terrenis ĩ rebus nihil gratius ſoleat nihil cõcupiſci

deſyderabilius nihil poſtremo melius poſſit īueniri proinde nõ ab re poſt triumphos & Romani imperii firmiſſimũ ſtatũ D. Veſpaſianus tranquillitatis pacis & cõcordię tẽplũ ædificare decreuit: quo ea diuitiarum largitate uſus ut omnia in illud phanum collecta eſſent: quorum uiſendorum ſtudio per orbem totum qui cum ante fuerant uagabatur.

Oedus lex nonnunq̃ pax quæ fit inter diſſidentes ſic dictum uel ꝙ inter foedera interponatur fides unde Varro per hos etiam nunc fit foedus quaſi fidus Ennius ſcribit dictũ in re militari uel a foecialibus ideſt ſacerdotibus per quos fiunt foedera uel ab hirco uel hædo. T. littera addita quod ueteres in graui ſignificatione ponebant: & ſanguine fędantem quos ipſe ſacrauerat ignes: uel a porca fęde & crudeliter occiſa lapidibus cuius mors optabatᷣ ei qui a pace reſiliſſet unde poetarum doctiſſimus. poſt idem inter ſeſe poſito certamine reges armati iouis ante aram paterasq; tenẽtes ſtabant & cæſa iungebant foedera porca Arabum in huiuſmodi iungendis foederibus non porcã ſed interiorẽ manus partẽ iuxta pollicem incidere mos fuit Accipereq; ex utriusq; ueſte filum & ex utriusq; ſanguine lapides vii. in medio iacentes perungere Dionyſium ac dianam inuocantes hisq; peractis deniq; hoſpites eos uel amicos nuntiare Scitæ & lidii in huiuſmodi ſimiliter herodoto teſte ſe ſauciant hauſtuq; mutuo ſanguinis foedus fulciunt non ſuo tãtum more ſed medorum quoq; uſurpata diſciplina: Bello ꝗn. quod geſtum eſt anno poſt illiũ captum ſexceteſimoquarto inter lyricẽ Lydum & aſtiagem mediæ regem: hoc pacto cõfirmata ſunt foedera Romanis autem cum ętholis his legibus foedus ictum eſt imperium maieſtatemq; populi Romani gens ętholorum conſeruato ſine dolo malo Ne quẽ exercitum qui aduerſus ſocios amicosq; eorum ducet per fines ſuos tranſire ſinito neue ulla ope iuuato hoſtis eoſdem habeto quos po. Romanus armaq; in eos ferto bellũq; pariter gerito: perfugas fugitiuos. captiuos reddito Romanis ſociisq; pręterq̃ ſiqui capti cum domos rediſſent iterum capti ſunt aut ſiqui eo tempore ex his capti ſunt qui tum hoſtes erant Romanis cum intra pręſidia Romana ętholi eſſent aliorum qui comparebunt inter dies centum Corcyra eorum magiſtratibus ſine dolo malo tradantur Qui nõ comparebunt quandoqsque primus eorum īuentus erit reddatur obſides xl. arbitratu conſulis Romani

Templũ tranquillitatis pacis & Concordię.

Foedus. quid & unde.

Mos arabum in foederibus faciendis

Mos scytharum & lidorum

foedus factum inter Romanos & ętholos.

dato ne minores xii. annorum neu maiores xl. obſes ne eſto prætor prefectus equitum ſcriba publicus neu quis qui ante obſes fuerit apud Romanos Cephalania extra pacis leges eſto De pecuniæ ſumma quam pēderent penſionibusq; eius nihil ex eo quod cum cōſule conueneāt mutatum pro argento ſi aurum dare malēt dare cōuenit Dum ꝓ argenteis decē aureus unus ualeret Quæ urbes qui agri qui homines ętholorum iuris aliquando fuerunt qui eorum. T. Quintio GN. Domitio cos. poſt ne eos cos. aut armis ſubacti aut uoluntate inditione populi Romani uenerunt neq; eorum ętholi recepiſſent; uel in ętholia decē; urbes agrosq; Arcananū ſūpto Alia etiam inſignis foederis forma auctore Liuio ex decem legatorum ſententia in hęc uerba cū Anthioco conſcripta eſt: amicitia regē cum po. Ro. his legibus et condictionibus eſto Nequē exercitum qui cum populo Romano ſociisue bellum geſturus erit Rex per fines regni eorumue qui ſub ditione eius erunt tranſire ſinito; ne comeatu neu qua alia ope iuuato idem Romani ſociique anthioco & his qui ſub imperio eius erunt præſtent belli gerendi ius anthioco ne eſto cum illis qui inſulas colunt neue in europā tranſeundi excedito urbibus agris uicis caſtellis ciſtaurum montem uſq; ad tanain amnem & a ualle tauri uſq; ad iuga qua in licaoniam uergit nequa arma efferto ex his oppidis agris caſtellisq; quibus excedat ſiqua extulit quę quoq; oportebit recte reſtituito nec militem neu quem alium ex regno eumenis recipito ſiqui earū urbiū ciuesq; abſedūt regno cū rege āthioco utraq; fines regni eius ſunt; apameam omnes ante diem certam redeant qui ex regno anthioci apud Romanos ſociosque ſunt his ius abeundi manendiq; eſto ſeruos fugitiuos ſeu bello captos ſeu quiſ liber captus aut tranſfuga erit reddito. Romanis ſociisq; elephantos tradito omēs neq; alios parato Tradito & naues longas armamentaq; earū Neu plures q̄ decem naues nulla pluſq̄ xxx. remis agatur habeto neue miorē ea belli cauſa quod ipſe illaturus erit Ne nauigato citra calicandrū neu ſarpidoniū promontoria extra quę ſiqua nauis pecuniam ſtipendium aut legatos aut obſides portabit milites mercede conducendi ex his gentibus quę ſub ditione populi Romani ſunt anthioco regi ius ne eſto Ne uoluntarios quidem recipiendi & Rhodiorum ſociorumue quæ ędes ædificiaq; intra fines regni anthioci ſunt quo iure ante bellum fuerunt eo rhodiorū

foedus ſnt. Ro. & Anthiorū

Calicander

Sarpidonius

ſociorumue ſinito ſiquæ pecunię debentur earum exactio eſto ſi quid ablatum eſt id cōquirendi cognoſcendi repetendiq; idem ius eſto ſiquas urbes quas tradi oportet hi tenent quibus anthiocus dedit & ex his præſidia deductio utiq; recte tradantur curato: argenti probi Talenta attica .xii. milia dato intra duodecim annos penſionibus equis talentum neue minus pondo lxxx. Romanis pōderibus pendeat & tritici xl. milia modium eumeni Regi talenta cccl. intra quinquennium dato et pro frumento quod eſtimat ē fit talenta cxxvii Obſides Romanis .xx. dato & triennio mutato: ne minores octodenum annorum neu maiores q̃ quadragenum ſi qui ſociorum populi Romani ultro bellum inferrent; anthioco uim ui; arcendi ius eſto; dum ne quam urbem aut belli iure teneat; aut in amicitiam accipiat controuerſias interſe iure ac iudicio diſceptent; aut ſi utriſq; placebit bello De hānibale poeno & ętholo thoante & miluna ſimaco a carnane & a calchidēſibus eubolida & philoppomęne dedendis in hoc quoq; foedere conſcriptum eſt; ut ſiqd poſtea addi immutariue placuiſſet ut id ſaluo foedere fieret; Eſſe etiam tria foederum genera quibus integre paciſcerentur amicitias ciuitates regesq;: apud probatiſſimos auctores inuenio unū cū bello uictis dicerent leges ubi enim omnia ei qui armis plus poſſet dedita eſſent quę ex his habere uictor quibusq; multari eos uelit ipſius ius atq; arbitrium eſſe: Alterum cum pares bello equo foedere in pacem atq; amicitiam uenirēt; tunc enim repeti reddiq; per conuentionem res; & ſi quarum turbata bello poſſeſſio ſit; eas autem iuris antiqui aut partis utriusq; commodo componi: Tertiū eſſe genus cum qui nunq̃ hoſtes fuerunt ad amicitiam ſociali foedere integere iungendū coeant eos neq; dicere neq; accipere leges: id enī uictoris & uicti eſſe; & quanq̃ auctore liuio nulla uetuſtior foederis memoria ſit q̃; eius quod inter albanos Romanosq; ictū ē; theſeū tamen primo foedera inueniſſe vi. na. his. li. teſtis ē plinius:

Ancta proprie dicimus auctore ulpiano quę nec ſacra neq; prophana ſunt ſed ſanctione quadam ſunt confirmata ut ſanctæ leges; ſanctione enī quadam ſubnixe ſunt; quod enim ſanctione quadam ſubnixum eſt; id ſanctum eſt; & ſi deo non ſit conſecratum;

Anctum teſte Martiano eſt quod ab iniuria hominum defenſum atq; munitum eſt: Liuius belli Macedonici li. ix. iam ne a legatis quidem qui iure gentium ſancti ſunt uiolandis abſtinere

inſidias poſitas eundi ad.T. Quintium ſanctum aũt dictum eſt a ſagminibus.

Sagmina

Agmina autem dicebant hęrbas uerbenas quæ ex loco ſancto arcebantur legatis proficiſcentibus ad foedus faciendum bellũq; indicendum Liuius li.i.ab urbe con.iubente rege ſagmina inquit te rex poſco:Rex ait puram tollito fæcialis ex arce graminis hęrbam puram attulit:idem belli punici li.x.fæciales cum in africam ad foedus feriendum ire iuberentur:ipſis poſtulantibus ſenatus cõſultum in hęc uerba factum ẽ ut primos lapides ſiliquos primasq; uerbernas ſecum ferrent:ut uti iis imperaret: ita foedus ferirent: illi prætorem ſagmina poſcerent hærbæ id genus ex arce ſũptũ dari fęcialibus ſolet:has etiam hærbas legati P.R.ſolebant ferre: ut ab his defenſi atq; muniti eſſent:ne quis eos uiolaret:ſicut legati gręcorum ea ferebant quę cericia uocabantur.

Cericia

Obſides

Vas

Vadatus

ſides ab oſidio quia proprie ab oſeſſis dantur:uel obſides pro obfides quod ob fidem patriæ pręſtandam datur:teſte feſto:uas idem quod obſes a uado dictus quia dato uade licet abire & uadere:inde uadatus dicitur obſtrictus uel ſub fidei iuſſione ambulans ſicut pheneſtella ait.penes quem uadatus amicitię nodulo tenebatur:

Hoſtis

peregrinus

perduellio

Oſtis apud antiquos peregrinus dicebatur & qui nunc hoſtis ꝑduellio Varro hoſtis ante eo uerbo dicebant peregrinũ qui ſuis legibus uterentur nunc dicunt eum quem tunc dicebant perduellem:Cicero primo officiorum & quod etiam illud animaduerto ꝙ qui proprio nomine perduellis eſſet is hoſtis uocaretur;uerbi lenitate rei triſtitiã mitigãte hoſtis enim apud Maiores noſtros is dicebatur quẽ nunc peregrinũ dicimus indicant duodecim Tabulæ aut ſtatutus dies cum hoſte: itemq; aduerſus hoſtem ęterna auctoritas quid ad hanc manſuetudinem addi poteſt:eum quo cum bellum geras tam molli nomine appellare quanq̃ id nomen durius efficit iam uetuſtas:a peregrino enim receſſit & proprie in eo qui arma contra ferret remanſit : Gaius de uerborum ſignifcatione quos nos inquit hoſtes appellamus eos ueteres perduelliones appellabant:per eam adiectionem indicantes cum quibus eſſet bellũ ulpianus uero ubi ad.L: iuliam Maieſtatis plane quiſquis inquit lege iulia Maieſtatis reus eſt hoſtili animo aduerſum Rempu: uel principẽ animatus eſt;hoſtes etiam dicuntur & ſunt qui nobis aut

quibus noſ publice bellū decreuimuſ:Cęteri prędoneſ:aut latrones appellantur;hoſtire ęquare eſt hoſtimētum ęquamentum Unde et hoſtes dicti ſunt quia ex equa cauſa pugnam adeunt

Ecathombem IuL.cap.teſte Sacrificium eiuſmodi eſt centum arę uno loco ceſpicitie exſtruuntur;& ad eas centū ſues centūq aues Mactabant Iam ſi imperatoriū ſacrificium ſit centum bones centum aquilę et cętera huiusmodi animalia centena feruntur; quod quidem etiam gręci quondam feciſſe dicuntur cū;peſtilētia laborarent Oſtie ſacrificia dicuntur quę ante ab his fiunt;qui in hoſtem pergant dictę ab eo ꝙ et hoſtire eſt ferire ;harū gratia Trebatius li.i.de religionibus docet eſſe duo ;Alterū in quo uoluntas;dei ꝑ exta diſquiritur ;Alterum in quo ſola anima deo ſacratur.unde & auruſpices animales hoſtias uocant:utrumq hoſtiarum genus diuino carmine ſuo Virg.oſtendit;& primo quidem id quo uoluntas numinum per exta monſtratur;Mactat inquit letas de more bidentes; & mox;pecudumq recluſis pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta;Alterum id in quo hoſtia animalis dicitur quo his tantum anima ſacratur oſtendit:Cum facit entellum uictorem erici;mactare taurum Nam ut exploret animaliſ hoſtię cauſas ipſo uſus eſt nomine hanc tibi erix meliorem animam pro morte daretis:& ut nuncupata uota ſignificare; ait ꝑſoluo quod de uoto proprie dicitur;utq oſtenderet perſolutū diis ſignificauit dicens;ſternitur exanimisq tremens procumbit humi bos idem circa hoſtiam animalē ſanguine placaſtis uentos & uirgine cęſa cum primum iliacas danai ueniſtis ad oras;ſāguīe quærendi reditus animaq litandum argolica Nam et id eſt hoſtię nomen poſuit & litare quod ſignificat ſacrificio facto placaſſe numen.

Ictimæ uero ſacrificia quę poſt uictoriam fiunt dicte ſunt uel ꝙ uinctę ad aras ducebantur uel ꝙ ictu percuſæ uictriciq dextra cadebant;de hoc ſuperioreq uocabulo quę licenter plerunq confidit auctoritas Ouidius primo faſtorū: Victima quæ dextra cecidit uictrice uocatur; hoſtibus a domitis hoſtia nomen habet;De altero tantū Liuius ab urbe condita xxii.donec inſuper eques cui ducario nomen erat facieq noſcitans conſulem inquit hic ē cum popularibus ſuis qui legiones nrās cęcidit; agrosq & urbē ē depopulatus; Iam ego hanc uictimam manibus peremptorum ſede

ciuium dabo.

Oſtliminium Scęuola.P.filius iunctum eſſe putat uerbum ut ſit in eo et poſt et limen ut quæ a nobis alienata ſunt cum ad hoſtem peruenerint et ex ſuo tanq̃ limine exierint hinc cum redierint poſt ad idem' limen poſtliminio rediiſſe uideantur.

Ręda teſte Varrone ab hoſtibus capta ꝙ manu capta dicta quaſi parida.

Anubię ut.Q.Aſconio pediano placet:ſunt pręda Imperatoris proportione de hoſtibus capta manubias autem a præda ut in libris rerum uerborumq; ueterum ſcriptum eſt in hoc diſtare exiſtimauerunt.Vt ſit pręda ipſa rerum:que captę ſunt manubię uero appellatę ſunt non præda ſed pecunia per quęſtorem populi Ro. ex pręda uendita contracta per quęſtorem autem quod dictum eſt oportuit pręfectum ærarii ſignificari.Nam cura æraria a queſtoribus ad pręfectos trãſlata eſt:Liuius ab ur.con.xxxvi.P.Cornelius.Scipio Galliam prouinciam ſortitus priuſq̃ ad bellum:quod cum bois gerendum erat proficiſceretur poſtulauit a ſenatu:ut pecunia ſibi decerneretur ad ludos quos prętor in hiſpania ĩter ipſũ diſcrimen pugnę uouiſſet nouum et iniquum poſtulare eſt uiſus: Cenſuerunt ergo quos ludos in conſulto Senatu ex ſua unius ſententia uouiſſet eos:ut idem manubiis ſi quam pecuniam ad id reſeruaſſet uel ſua ipſe impenſa faceret:Eſt tamen nonnunq̃ inuenire ita ſcripſiſſe quoſdam non ignobiles ſcriptores:ut aut temere aut ĩcuriose pręd am pro manubiis et manubias pro præda poſuerint aut tropica quadam figura mutatione uocabuli fecerint quod facere conceſſum eſt ſcite id periteq; faciẽtibus ſed enim qui proprie atq; ſignate locuti ſunt:ſicuti plures et M.Tul.auctor diligentiſſimus in oratione quam dixit de lege agraria manubias pecuniam dixerũt in libris quoq; hetruſcorum lectum eſt iactus fulminum manubias dici.Manubies deniq; dicũtur ornamenta regum unde et Petronius arbiter tot regum manubies penes fugitiuum reperte.

Eſignatum sæ dicitur militi cum ob delictum aliquod iuſſu tribuni militum ne ſtipendium ei detur in tabulas refertur.Signare enim dicebint pro ſcribere

Aeraii milites ab ære dicti teſte Varrone: ꝙ ſtipendia facerent hĩc ipſum ſtipendium a ſtipe dictũ quo d ęs quoq; ſtipem dicebãt & Milites ſtipendii ideo ꝙ eam ſtipem pendebant;ab eo etiam

Ennius poeni ſtipēdia pendent:ſtipē autem eſſe nūmū ſignatum teſtimonio ē:& pro eo quod datur in ſtipendium militi & ꝙ ſpōdetur pecunia quod ſtipulari dicitur.

Ecunia quā belli neruos eſſe non dubiū ē ut īquit Cic. teſte uarrone;dicta q; in pecore cum paſtoribus cōſiſtebat;Plinius natua. his.xxxiii.Seruius primus ſignauit æs ſignatumq; nota pecudum unde & pecunia appellata;Caſſi. li.vii. uar.pecunia a pecudis tergo nominata gallis auctoribus ſine aliquo adhuc ſigno ad Metalla tranſacta.

Es alienum miles etiā habere dicitur & qui aureos debet & qui corium forma publica percuſſum quale apud lacedæmonios fuit quod uſum numeratæ pecuniæ pręſtat ut de beneficiis li.v.īquit Seneca.

Enarii quaſi denari teſte uarrone quod denos æris ualebant ſicut quinarii qui quinos;Victruuius Archit.li iii.noſtri autē prīo fecerunt antiquum nummum & in denario denos æreos conſtituerunt & ea re compoſitio nominis ad hodiernum diem denarium retinet.

idimus autem a decima libella dictum putat plinius nat.his. xxxiii.& placuit denarius pro decē libris ęris quinarius ꝓ quīq; ſeſtertium pro dipondio & ſemiſſe libræ autem pondus ęris immi nutum bello punico primo cum impenſis respu.non ſufficeret:cōſtitutumq; ut aſſes ſeſtario pondere ferirentur:ita quinta parte facta lucri diſſolutumq; æs alienum nota æris:Fuit ex altera parte ianus geminus ex altera roſtrum nauis; in triente uero & quadrāte:ęs quadrans ante triuncis uocatus a tribus unciis.Poſtea hānibale urgente.Q. Fabio Maximo dictatore aſſes untiales facti placuitq; denarium xvi.aſſibus permutari & quinarium octonis ſeſtertium quaternis ita respu.dimidium lucrata ē:in militari tamen ſtipendio semper denarius pro x.aſſibus datus Nota autem argenti fuerunt bige atq; quadrigæ & inde bigati quadrigatique dicti Paulopoſt lege papiriana ſemiuntiales aſſes facti Licinius druſus in tribunatu plebis octauam partem æris argento miſcuit qui nunc uictoriatus appellatur: Lege clodia percuſſus ē:Antea enim hic nūmus ex ilirico aduectus mercis loco habebatur ē aūt ſignatus uictoria & inde nomen aureus nummus poſt annum ſexageſimum secundum argenteus auctore incerto percuſſus ē Qui

Stipulari

pecunia neruus belli

quo aes alienum miles habere dicatur

Denarii

Quinarii

anno urbis quingenteſimo octuagesimo quinto. Q. Fabio cos. quĩq; annis ante bellum punicum ſignatus eſt eoq; po. Ro. ne quidem ante Pyrrhum regem deuictum usus fertur fuiſſe etiam aurei numi et argentei et ærei apud alias gentes usum et originẽ Lucanus His uerbis expreſſit primus thesaliae rector telluris Ionus ĩ formam calide percuſſit pondera maſſe fudit et argentum flammis aurũq; moneta Fregit et ĩmẽſis coxit: fornacibus æra.

Vmmus non a numero nec a numma Pomp. dictus ſed a noma ꝙ principum nominibus priſco more effigietur uel potius Ariſtotele. v. ethi. teſte ob hoc uocatur ꝙ non a natura ſed a lege quæ nomos dicitur eſt inductus.

Eſtertius teſte Priſciano de figuris numerorum et ponderibus nũmus eſt duarum ſemiſ librarum unde ſeſtertius dicitur ſemiſtertius de quo aruntius Seſtertius olim dupõdius et semis: quaſi ſemis tertius: quo tempore denarius decuſſis pretium ualebat Varro de lĩgua latina. li. v. Seſtertius ꝙ ſemistertius dupondius. n. et ſemis antiquus ſeſtertius eſt: Victruuius libro tertio archit. quod efficiebatur ex duobus aſſibus et tertio ſemiſſe ſeſtertium uocauere. Plinius nat. hiſt xxxiii. et placuit denarius pro decem libris æris quinarius pro quinq; ſeſtertius prodipondio ac ſemiſſe; Plutarchus in uita M. Antonii xxv milia romani decies ſeſtertium appellant Elius spartianus in uita eliogabali Idem nunq̃ minus. C. ſeſtertiis cenanit; hoc eſt argenti libris xxx.

Alentum quanti ſit quia de eo uariant ſcriptores neceſſarium exiſtimaui diuerſorum auctorũ dicta ſubiicere: Liuius xxxiiii: ab ur: con. ingens numerus bello punico captiuorum quorum Hannibal cum ab ſuis non redimerentur uenundederat multitudinis eorum argumentum eſt: ꝙ Polibius ſcribit. C: talentis eam rem acheis ſtetiſſe cum qngenos denarios preciũ ĩ capita ꝙ rederent̃ dominis ſtatuiſſent mille enim ducentos ea ratioue achaia habuit captiuos italicos adiice nũc proportione quot uerisimile ſit greciam totam habuiſſe qua ratione oſtenditur ſex milia denariorum habere talentum. nam quinquageni denarii pro mille ducentis captiuis dati colliguntur ſexcenta milia denariorum C: ea oſtendit fuiſſe talẽta Centeſima autem pars ſexcentorum. milium ſexmilia inueniuntur: denarii autem illo tempore numi argentei erant ꝙ in eodem oſtendit Liuius ſignati inquit argenti lxxxiiii: milia fuere atticorum

tetragma uocant triū uero denariorū argenti in ſingulis eſt pō
dus idē Liuius xxxvii.oſtendit magnū talentum acticum lxxx.ha
bere libras & pauloplus cū ſupradictorum computatio manifeſtet
lxxxiiii.libras & quattuor uncias habere talentū quod ē ſexmilia
denarioꝝ Liuius talētū ne minus pōdo lxxx.Romanis ponderibus
pendebat ſimili modo ęgyptium ut Varro & plinius īquit xxxiii.
na. his.idē Liuius ſic decreuit ſenatus ut non plusq̄ ternæ librę
& quaternę untiæ ſingulis deſint talentis & ſciendum ſecundū
Liuii computationem centum Mirę acticæ quarū ſingulæ lxxxv.
dragmas habent faciunt talentum magnum nam minas lx.habet
ſecundum dardanum quod autem eſt magnum & minus oſtendit
Terentius in formione ſiquis daret talentum magnum Seneca in
x.epis. xxiiii. ſeſtaria ideſt talentum atticū paruum Priſcianus
de ponderibus; talentum athenienſe paruum mine lx. Magnum
minę lxxxiii.& untię quattuor. A.Gelius noc.att.li.iii.Ariſtote-
lem quoq; traditur libros pauculos ſpeuſyppi philoſophi poſt
mortem eius emiſſe talentis atticis tribus;ea ſumma fit nūmi nrī
ſeſtertia duo & ſeptuagintamilia; idē li.v.equus Alexandri regis
& capite & nomine Bucephalas fuit emptus Cares ſcripſit talen
tis xiii. & regi philippo æris noſtri ſūma eſt ſeſtertia cccxii. Ser-
uius autem in commento.v.æn talentum ſecundum uarias gentes
uarium pondus eſt; Apud Romanos eſt;lxx.librarum ſicut plau-
tus oſtendit in mutell. qui ait duo talenta eſſe cxl.libras legimus
etiam talentum etiā paulul ū Nā homerus in ludis funebribus pa-
trocli ultima premia dicit duo talenta quod cogit nos aliquid mi-
nimum intelligere;nam ſicut primus uictor bouem accepit conſe-
quens non eſt ut dicamus ꝙ ultimus magnum accepit;

Ondo ſingulari numero caret teſte foca;Dicimus tamē duo pō
do tria pondo non bina pondo aut terna Quniti. libro prīo īſti.
Quid quod quędam ſingula proculdubio uitioſa sunt iuncta sine
reprehenſione dicuntur;nam duo tres & pondo diuersorum ge-
nerum ſunt;Barbariſmi aut duo ponde & tripōdo uſq; ad noſtrā
ętatē ab omnibus dictum eſt;& recto dici Meſſalla confirmat &
idem eſt duę tres & quattuor libre quod duo tria quattuor pondo
ut quidam uolunt & ex multis colligitur quod quidā auctores non
uſq; quaq; probant Liuius xxii.li. Argenti pondo bina & ſexli-
bras in militem præſtaret;idem li.iii.Dictator coronam aureā libre

pondo ex publica pecunia populi iuſſu in capitolio ioui donũ dedit
Polia cum proprie ea tantum ſint quibus hoſtis ſpoliari poteſt
ut lorica uel ueſtis Abuſiue tamen iam ſpoliũ dicitur quicquid ab
hoſtibus tollitur Liuius Marcellus captis ſiracuſanis cum cætera
in Sicilia tanta fide atq; integritate compoſuiſſet ut non modo ſu,
am glroiam ſed etiam maieſtatẽ po.Ro:augeret Ornamenta ſigna
urbis tabulasq; quibus habundabant Syracuſę romam deuexit ho,
ſtium quidem illa. ſpolia et parta belli iure Cęterum inde primum
initium mirandi gręcarũ artium opera licencięq; hinc ſacra ꝓfanaq;
omnia uulgo ſpoliandi factum eſt.

Pima ſpolia ſunt quæ dux duci detrait dicta ab ope ut inquit
Varro uel ab opere ut alii ferũt et quidẽ doctiſſimi Cum ſit opus
egregium et clariſſimum belli ducem parem ſibi ductorem ſupare

Xuuias et ſpolia et hominũ tegmina aut ueſtes dici poſſe Vir.au,
ctor eſt exuuias inquit indutus Achilis et cum de ſerpente ingeor.
ſimili modo compoſitis notus exuuiis nitidaq; iuuenta inuoluit.&
Lucretius.Nam ſępe illorum ſpoliis uolitantibus auctus.

Xcubiæ diurnę ſunt uigilię autem nocturnę quas primo palame
des troiano bello auctore Plinio nat.hiſt:vi.inueniſſe traditur.

Ndutiæ quid ſint duobus modis.M.Varro in libro humanarum
qui eſt debello et pace diffinit inducie inquit ſunt pax caſtrenſis
paucorum dierum idem alio in loco inducię inquit ſunt belli ferię
ſed lepidę magis atq; iocundę breuitatis utraq; diffinitio q̄ planata
aut probata eſſe uidetur.Nam neq; pax eſt induciæ bellum nanq;
manet pugna ceſſat Nec in ſolis caſtris nec paucorum tantum die,
rum indutiæ ſunt Quid enim dicemus:ſi ĩdutiis immenſum aliquid
factis caſtris concedatur nonne ideo induciæ ſunt aut rurſus quid
eſſe id dicemus quod in primo annali Quadrigarii ſcriptum C.Pō
tium Samnitẽ a dictatore Romano ſex horarum inducias poſtulaſſe
Quid eſſe id dicemus.quod a liuio ab ur.con.x.ſcribitur tres uali
diſſime urbes hetrurię captę uolſcum Peruſia Aretium pacem peti
ere & ueſtimentis Militum frumentoq; pacti cum cõſule ut mitti
Romam oratores liceret inducias in quadraginta annos impetraue
runt Quid illud quoq; eiuſdem libro primo eaq; clade haud minus q̄
aduerſa pugna ſubacti uehientes pacem petitum oratores Romam
mittunt agri parte multatis ĩcentum annos.induciæ datę ſi ĩducię
tantum paucoꝝ dieꝝ appellandæ ſunt Gręci autem ſignificantius

conſignantiuſqꝫ ceſſationem illam pugnę dixerunt. G.nam ꝙ eo tē
pore non pugnetur & manus cohibeatur. G.appellauerūt ſed ꝑ
fecto id non fuit uarroni negotiū & inducias ſuperſticioſe diffini,
re & a legibus rationibuſqꝫ oībus diffinicionū īſeruire īduciaꝝ aūt
uocabulum qua ſit ratione factum ex multis quę iam legimus pro
babilius id quod dicam uidetur; inducias ſic dictas arbitror quaſi
tu dicas indicta ocia ut in diem certum uel incertum tempus non
pugnetur; nihilqꝫ incommodi detur atqꝫ is dies idqꝫ tpūs ubi ue,
nit inde uti iam pugnetur idcirco ex his quibus dixi uocibus qua
ſi per quendam coitum & copulam nomen induciarum connexum
eſt: Aurelius autem opilius muſarum li.i.inducię dicunt inquit cū
hoſtes inter ſe ſe utrinqꝫ alteri ad alteros impune & ſine pugna in
eunt: inde ab eo inquit nomen eſſe factum uidetur quaſi inie has
licaonem īueniſſe troiano bello auctor ē plinius vi.na.his.

Vppetię illa ſunt auxilia quę maxime petuntur ab illis quę
maxime pręcipuę dantur qui ſub aliorum detinentur poteſtate
ſuppetias etiā auctore Fabio placiade auxilium uelud auxilium di,
cimus Memos in tragedia herculis ferte inquit ſuppetias optimi
milites: ſuetonius de ueſpaſiano lagatū īſup ſyrię conſularē ſup
petias ferentem rapta aquila fugauerunt Plautus in epid. Sed me,
mento ſi quid seuiunt ſenes ſuppecias mihi non ſorori ferre. L. Ap
puleius l.vi.meth.et occipit ſtatim clamans ululatibus auxilium
ualidioris manus implorare ſed fruſtra fletibus tumultum con,
mouebat Quippe cum nullus afforet qui ſuppetias ei ferre poſſet
niſi ſola uirgo illa captiua: auguſtinus viii.de ciuitate dei Qui
huic deferūt petitiones noſtras inde referunt deorum ſuppetias ad
auxilium Cęs.xii.commen.& nuntiabantur auxilia magna equita
tus oppidanis ſuppetias uenire idem in eodem ſuiſqꝫ rebus timens
elephantiſqꝫ xxx.relictis ſuis finibus oppidiſqꝫ ſuppetias profe
ctus ē: idē quoqꝫ in eodem atqꝫ ſuis fugiētibus ſuppetias ire cōtēdit

Tringa caſtrēſe uocabulū interuallum turmarum in quo equi
ſtringuntur uel ſtringę appellantur ordines rerum intra ſe cō
tinuatę collocatarum a ſtringendo dictę: unde & ſtringoſi nomi,
nant ut aiūt corpore Macilēti; uel ſtrīgoſus apud ueteres morbus
dicitur iumentorū qui corpora ſtrīgit aut fame aut ulterius uicii
cauſa quaſi ſtringoſus: Maſurius Sabinius li.xxvii.cenſores in
quit P. Scipio Naſſica et M. Pompilius cū equitum cenſū agerēt

eſtis ne uos legati oratoresq; miſſi a populo collatino ut uos popu
lūq; collatinum dederitis illis annuētibus ;tum rex ;eſt ne populus
collatinus in ſua poteſtate ita eſſe illis denuo reſpōdētibus ſubiū-
gebat rex:Deditis ne uos populūq; collatinū urbē:agros:aquā;
terminos: delubra: utenſilia: diuina:humanaq; oīa in meam popu
liq; Romani deditionem cū oīa hæc illi dederent:tunc ille demum
at ego recipio & hęc ſecundū ueteres in re militari deditionis for-
mula: Ictoria dicta ꝙ ui.i.uirtute adipiſcat: Nā uictoria dolo
quæſita turpis ē & apud ueteres Maxime habebatur iuſtinus epit.
trog.pomp.xv.& ut apparet non odii ſed dignitatis gloria accen-
ſos doniſq; muneribus inter ipſa bella contendebant:tāto honeſti-
us tunc bella gerebant q̄ nunc amicitiæ coluntur hanc quoq; uicto
riam & uirginem.& deam cōmunem cū bellona & marte fixit an-
tiquitas:ꝙ hi in bello utriq; parti poſſent fauere:Claudianus:ipſa
duci ſacras uictorias panderet alas & palma uiridi gaudens &
amica tropheis:cuſtos imperii uirgo quę ſola mederis uulneribus
nullumq; doces ſentire laborem: Tibullus elegiarum ſcriptor ecce
ſuperfeſſas uolitat uictoria puppes:tandem ad troianus diua ſup-
ba uenit:Ouidius viii.Meth.& pendebat.adhuc belli fortuna diuq;
inter utrūq; uolat dubiis uictoria pennis.
Rmiluſtrum teſte Varrone ab ambitu luſtri locus.i. circus maxi
mus dictus quod circū ſpectaculis ędificatus ibi ludi fierēt et quod
ibi circū metas ferretur pōpa et equi currerent & ludentes ancili-
bus armati luſtrum autem ut idem inquit nominatum tempus quin
quennale aluendo.i.ſoluendo ꝙ quinto quoq; anno uectigalia et
ultro tributa per cenſores perſoluebantur. Rmamentarium ubi
tormenta et arma et tela quæcunq; ſint illa ponuntur ac ſeruantur.
Liuius xxxi.aucto etiam tumultu quod circa forum.ignis tectis in-
iectus erat conflagrauerunt Et ora regia Et armamentarium cum in
genti apparatu machinarum et tormentorumq; Idem xxviiii.Tor-
menta machinaſq; aduexerat ſecum et ex ſicilia miſſa cum comme-
atu Erant et noua in armamentario multis talium operum de indu-
ſtria incluſis fiebant.

EGATIS In militiam honore pu.dignis Si-
giſmunde Pandulfe:& prouirili mea eorũ:Ac
totius exercitus muneribus expreſſis: ſui ſin-
guli cultus ornamenta reddemus:& primo qdẽ
quę a maioribus circa hoc tradita ſunt: Orna
mẽtoꝝ genera. Armoꝝ deinde:Tormẽtoꝝ Ma
chinaꝝq; rationes: Materias:genera:ſpecies:&
formas:ſigna porro cognoſcẽdi ĩ bellis:quę ſu
periori etiã tp̃e ĩ uſu fuere:& ĩtellectũ:& ſignificationẽ quãpiã ui-
deãt habere. Gradus igit honoꝝ ordinũq;: ac mgrãtuũ diuiſioẽs ha
bitus ipſe ſecernit: Qui ꝑ cõſuetudine gẽtiũ & hominũ inuẽtu ua
rius repit Apud Romanos toga ueſtis erat:qua primũ ſexus oĩs.&
omni tempore interdiu & noctu uteret.ſiue ſicut in conſuetudine
habebat:quia in foro Amicerẽt:& a:tegendo dicta:ꝙ exterior:ac lõ
ga ueſtes alias tegeret. Eius forma rotũda erat: & fuſiore: & quaſi
inundante ſinu:& ſubdextro ueniens:ſuper humerũ ſiniſtrũ obuo-
luta ponebatur:ut in operimentis ſimulacrorũ Romæ eſt aſpicere.
utq; a:ualerio maximo de ſcipione naſſica in muciũ ſeuolã litteris
traditum eſt.Quoniam Inquit conſul:dum iuris ordinem ſequitur
id agitur:ut cum omnibus legibus Romanũ Imperiũ corruat. Ego
met me priuatus uoluntati ueſtrę ducem offero. Ac deinde leuã ma
num apertæ togæ circundedit:ſublataq; dextra proclamauit. Qui
rempublicam ſaluam eſſe uult:me ſequatur.

OGA Candida:eademq; cretata: ĩ qua candidati ideſt magiſtra
tum petẽtes ambiebant:addita creta:quo candidior.inſigniorq; eẽt
utq; magiſtratuum huiuſmodi cõpetitores innocentes uiderẽtur ex
habitu & non per Ambitionem uelle magiſtratus expoſcere.Gabi-
nus cinctus eſt.Toga ſic reiecta:& una eius lacinia reuocata homi
nem Cingat.Hoc autem ueſtimenti genere utebat conſul:bella in
dicturus:Ideo:quia quom gabii Campaniæ ciuitas ſacris operiret
bellum ſubito euenit:tunc ciues cincti Togis ſuis ab aris ad bella
profecti:uictoriã adepti ſunt:unde is ortus eſt mos:uirgilius:ipſe
quirinali Trabea:cinctuq; gabino inſignis Reſerat ſtridentia Li-
mina conſul.

Toga palmata OGA palmata ea dicebať:qua triũphantes:& qui palmã merue
Toga picta runt utebanť:uocať & toga picta:eo ꝙ uictorias cum palmis intex
tas haberet Hanc palmatam tunicam:& togam pictam:ut inquit Iu
lius capitolinus:Gordianus ſenior Primus Romanoꝝ priuatus ſuã
propriã hũit.cũ ſuperiori tp̃e etiã ĩperatores de capitolio acciperẽt
praetexta uel de palatio.Rętexta:& toga picta:quę ĩſignia quõdã mgrãtuũ
hetruſcorũ erant Primus tullus hoſtilius rex romanorũ Tertius de
bellatis hetruſcis:ut romæ haberentur inſtituit:ſed prętextã illo ſe
culo puerilis non uſurpabat ętas:erat enim ut cętera quę enume
Tarquinius priscus raui:honoris habitus:ſed poſtea tarquinus demarthi exulis cori
thii filius priſcus:quem quidem Lucinonem uocatum ferunt:Rex
tertius ab hoſtilio:Quintus a romulo de ſabinis egit triunphũ:quo
bello filium ſuum Anno.xiiii.natum:ꝙ hoſtem manu percuſerat:
& pro contione laudauit:& bulla aurea:prętextaq; donauit:ĩſigni
ens puerum ultra annos fortẽ premiis uirilitatis:& honoris:alii pu
tant eũdem priſcum cum is ſtatum ciuiũ ſolertia prouidi p̃cipis
ordinaret:cultum quoq; ĩgenuoꝝ pueroꝝ ĩter pręcipua duxiſſe:in
ſtituiſſeq;:ut patricii bulla aurea cũ toga cui purpura prętexitur
uterentur:duntaxat illi:Quoꝝ patres currulem geſſerant magiſtra
tum:cęteris autem ut prętexta tantum uterenť indultum:ſed uſq;
ad eos:quorum parentes equos ſtipendia iuſta meruiſſent:Liberti
nis uero nullo iure uti prętextis licebat:Ac multo minus peregri
nis:Quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo:ſed poſtea liber
tinorum quoq; filiis:pretexta conceſſa eſt:ex cauſa tali:Quam.M.
Lęlius augur refert qui bello punico ſecundo:duumuiros dicit ex
ſenatuſconſulto propter multa prodigia libros ſybilinos adiiſſe &
ĩſpectis his nuntiaſſe:in capitolio ſupplicandum:lectiſterniumq;
ex collata ſtipe faciendum:ut libertinę quoq;:quę longa ueſte ute
rentur:in eam rem pecuniã ſubminiſtraſſent:Acta igiť obſecratio
pueris ĩgenuis:itẽq; libertinis. Sed & uirginibus patrimis:Matri
niſq; ꝓnũtiãtibus carmẽ:ex quo cõceſſũ:ut libertinorũ quoq; filii
qex iuſta dũtaxat matrefamilias nati fuiſſent:Togã prętextam:&
lorũ in collo pro bullę decore geſtarẽt:Verrius Flaccus ait:Quom
populus Ro. peſtilẽtia laboraret:eſſetq; reſponſum id accidere:ꝙ
dii reſpicerent Anxiam urbem fuiſſe.quia non intelligereť oracu
lum:eueniſſeq;:ut in circẽſium die:pure de cœnaculo pompã ſup
ne diſplicerct:& patri referret:Quo ordine ſecreta ſacrorũ in arca

pilẽtia compoſita uidiſſet: Qui quom rem geſtã ſenatui nũtiaſſet:
placuiſſe uellari loca ea: qua pompa ueheret: Atq; ita peſte ſedata
Puerũ: qui ambiguitatẽ ſortis abſoluerat: togę pretexte uſum im
petraſſe: Vetuſtatis peritiſſimi referunt: in raptu Sabinarum: unam
mulierem nomine herſilia. Dũ adęhereret filiæ: ſimul raptam: Quã
quom Romulus oſco cuidam ex agro latino: Qui in aſyllum eius cõ
fugerat uirtute conſpicuo: uxorem dediſſet; Natũ ex eo puerꝝ: anteq̃
ulla alia ſabinarꝝ partum ederet; eumq; ꝙ primus eẽt in hoſtico ꝑere
atus: oſcũ hoſtiliũ: a matre uocitatũ: & eũdẽ: a Romulo bulla aurea
ac prętexte inſignibus honoratũ: is quom raptas ad conſolandum
uocaſſet: ſpopondiſſe fertur ſe eius in fanti quę prima ſibi ciuem
Romanũ eſſet enixa. illuſtre munus daturũ: Non nulli credunt in-
genuis pueris attributũ. & cordis figuram in bulla ante pectus an
necterent: Quam inſpicientes. Ita demum ſe homines cogitarent.
ſi corde preſtarent: togamq; prętextam his additã: ut ex purpurę
rubore ingenuitatis rubore tegerentur.

Aludamẽtũ ueſtis: quę nũc chlamys dicit: īſigneq; paliũ ducũ et
īpatorꝝ. Albo uel colore ſaguineo purpureũ & Auro diſtictũ: hoc
belli ꝙ tẽpore imperatores īdui mos erat: proinde: Teſte uarrone:
ſic dictum: ꝙ eo indutus palam faceret bellum futurum: Paludati
armat: & etiam ornati omnia enim militaria ornamenta: paluda-
menta uocabant.

Rabeę ueſtes regiæ: harum tria eſſe genera: Suetonius in libro
de genere ueſtium Auctor eſt: unum puriſſima purpura tãtũ diis
ſacratum: aliud Regum: quod eſt purpureum: habet tamen albi
quippiam Tertium auguriale: croceo: & purpura.

ęnam ueſtimentũ militare: quod ſuper oĩa ueſtimenta ſũmitur
et quod de lena ſit: teſte uarrone: ſic dicit: Quidã thuſce appellatã
exiſtimant quidã gręce: quam chlenã dicunt lobbas non lenas: ſed
chlenas eſſe ait; cuiuſmodi enĩ ueſtis genus: quoue colore ſit oſtẽ
dit his uerbis maro. Tyrioq; ardebat murice lena.

Agũ ſagam ſiũ ſaguiũ. ueſtem breuem et idoneã bello conſtat:
ac militiæ: Liuius li. viii. ab urb. con. Nec omnia ſagulo regali
Amictus centurionibus: Item manipulariũ militũ habitu ductis:
ne ducẽ circũire hoſtes notarẽt ꝑluſtrauit Liuius xxi. de hãnyba
le. multi ſæpe. inquit militari ſagulo opertũ humi iacentẽ īter cu-
ſtodias. ſtationeſq; militum cõſpexere ueſtitus nihil inter equales

excellens Arma atq; equi conſpiciebant: Sunt & qui militare paliũ quadratum :& A gallorũ ſagacitate contra aeris ĩtemperiem inuẽtũ ſic dictum uelint:

Enulam militare palium pẽdentibus cum fimbriis: Sic dictã :ut quidam uolũt q a pænis initiũ habuerit. qui tali ueſte maxime utebant Seneca ad liberalem de benefic.li.v. Meminiſti quidem ſub quadam arbore minimũ umbrę ſpargente: quom uelles reſidere feruentiſſimo ſole :& eſſet aſperrimus locus: In quo e rupibus acutis: Vnica illa arbor erruperat quendam ex cõmilitouibus pęnulã ſuam ſubſtraniſſe :Spartianus in uitã Adriani:Pęnulis uti tribuni plebis pluuię tempore: ſolebãt: Imperatores autem nunq̃: Vndeq; imperatores ſine penulis :a togatiſ uident: Elius lampridius in uita Alexandri ſeueri :Pęnulis intra urbem frigoris cauſa:ut Senes :uterent permiſit:quom id ueſtimenti genus ſemper itinerarium :aut pluuiale fuiſſ&: Iuuenalis in primo :ſcilicet hoc fuerat :propter quod ſępe relicta coniuge per montem aduerſũ :gelidaſq; cucurri :Exq̃lias frẽmeret:Sęua cum grandine uernus: Iupiter & multo ſtillaret pęnula nymbo. Acerna :paliũ fimbratum :Quo olim ſoli milites utebãtur :unde indiſtĩguenda caſtrenſi urbanaq; turba :hos togatos :illos lacernatos uocabant : indeq; lacernę quaſi amputatis fimbrarum capitibus dictę.

Aſtruca :ut conſentius inquit :eſt ſardorum ueſtis :quę fit ex pellibus ferinis: ſic dicta:ut quidam uolunt :quaſi monſtruoſa: quia quiſquis ea induitur :quaſi fera monſtratur :Cicero p ſcauro :Quem purpura regalis non cõmouit :eũ ſardorũ maſtruca mutauit :exĩdu ſtria ; quod ſardũ illudẽs :Cicero Maſtrucã dixit: Teſte Quĩtiliano

Ragulas ueſtes pellicias non nulli :licet habeant ueluti etiam ſarmatarũ populi qui pellibus teguntur nec dubiũ ſit ut labeo inquit: Quin ſtragula ueſtis ſit omne paliũ: Magnopere me moueat pomponii :& caſſii :Multorũq; auctoritas :ut ſtragula ueſtis ſit .nec ſordida quidem :ſed pretioſa :ut Liuius bel. Macedo .li.iii. Quom tibi inquit :uiro liceat purpura in ueſte ſtragula uti : idem in eodem li. viiii. Luxurię peregrinę origo ab exercitu aſiatico inuecta in urbẽ eſt lectos ęratos ueſtẽ ſtragulã pretioſam. Cicero inuerrẽ : actione iiii. dicebat ſiphorum paria complura hydrias argenteas pretioſam ueſtem ſtragulam : Valerius max.li iiii.age ſiquis hoc ſęculo uir illuſtris pellibus pro ſtragulis utatur: horatius ſecundo ſermonum:

octoginta annos cui ſtragula ueſtis Rectius tamen & proprie ma
giſ arbitror Varrone opulentiſſimo teſte ubi de culcitra loquitur
in lingua latina: Quicquid inſternebãt a ſternẽdo ſtragulum ap-
pellari. Seneca. epi. li. xv: Culcitra interra iacet ego in culcitra
ex duabus pęnuliſ altera ſtragulum altera oppertorium facta ẽ
Val. Martialis. in apophoreta: Stragula purpureiſ lucent uiloſa ta-
petiſ ſtragulas etiã & Baſionica quę equis inſterni ſolent: non
puto ueſtes eſſe eſt ſua etiam apud lacedæmonios tunica: quam
non nulli puniceam dicuut: non nulli coccineã: hanc ab hiſ reptã
conſtat ad celandũ coloris ſimilitudine ſanguinẽ: quotienſ quis
in acie uulneraret̃ ne contemplãti aduerſario. Animus augeſceret.
hac ſub cõſulibus Romani uſi ſunt: Vnde ſolebat etiam pridie q̃
dimicãdũ eſſet ãte prĩcipia prępone quaſi admonitio: & indicium
futuræ pugnae eſſ&: ꝙ ita eſſe Plutarchus in uita Fabii maximi
auctor eſt: Hannybal iuquit: quom apud aufidum fluuium caſtra
haberet prope cannas orto die; extemplo belli ſignum extulit: Nã
erat rubra quędam ueſtis ſupra conſulis tentoriũ protenſa. Qua-
re carthaginenſes proſpecta ĩperatoriſ Romani & audacia; & co-
piarum multitudine; quom ipſi haud ad medium numeꝶ attinge-
rẽt: principio ingenti trepidatione perculſi ſunt: Idem in uita
pompeii: Tum cęſar exoptatũ inquiens adueniſſe diem: in qua cũ
uiris: non cum inędia: non cum ęgeſtate pugnandũ eſſet: extẽplo
coram contubernio tunicam rubeam poni iuſſit: hoc enim Roma
nis pugnæ ſignum erat:

R E ipſa nunc graui licet labore monemur armoꝶ ſpecies
uniuerſas: inſtrumentoꝶ: tormentorũq; muralium ignoran-
tibus circumſcriptę monſtrare: & quoniam ſua cuiq; gen-
tium placita ſunt: & artificũ recentia ingenia nouis ſemper ĩuen-
tiſ gaudent: proinde ſingula pro uirili noſtra proſequemur: nuſq̃
ingeniis hominũ preſcribentes: Quin liceat cuiq; & referẽ quę uide
rit & ſuis inuentiſ gratulari. Arma ut ĩquit cicero Tuſcul. li. i.
Membra militiſ eſſe dicuntur: quę quidem ita geruntur aptę: ut ſi
uſuſ foret: abiectis oneribuſ expeditiſ armis: ut mẽbriſ pugnare
poſſint: Lucretius. li. v. de rerum nãl. Arma antiqua manuſ ũgues
denteſq; fuere: Et lapideſ. & item ſyluaꝶ fragmina rami. et flãmęq;
igneſ poſtq̃ ſunt cognita primum: Poſterius ferri uiſ eſt ęriſq; repta

et prior ęriſ erat q̃ ferri cognitus uſus Arma :ulpiano teſte :ſunt omnia tella :hoc ẽ fuſtes &.lapideſ :non ſolum gladii haſtæ :et framee .i· Rompheae; Gaius dę uerborum ſignificatione armorum appellatio non utiq; ſcuta ;et gladios ſignificat :sed. & fuſtes & lapides :& quoniam his arceri poteſt hoſtiſ :Arma abarcendo dicta cenſeri poſſunt Vel Arma dicuntur abarmis proprie ideſt humeris dependentia ut ſcutum :gladius :pugio :ſicca :cũ ea quibus procul praeliamur tella dicantur: Armatos Cicero pro. A .cecina ſi latine lc qui uolumus; quos appellare uere poſſimus opinor eos :qui ſcutis: tellisq; parati ornatiq; ſint Quid igitur ſi glebbiſ :aut saxis aut fuſtibus :aliquẽ de fũdo precipitẽ egeris ;iuſſuſq; ſis ;quem hominibus armatis deiecerıs reſtituere :Reſtituiſſe dicis te uerba ſi ualent :si cauſae :nõ ratione Sed uocibus ponderantur :Me auctore :dicito uinces ; profecto non fuiſſe armatos eos :qui ſaxa iacerent : Qui de terra ipſi tollerent non eſſe arma ceſpiteſ :neq; glebbas non fuiſſe armatos eoſ :q prętereũtes ramum defringerent arboris ; Arma eſſe ſuis nominibus alia ad nocendũ alia ad tegendum :quę qui non habuerint ;eos inermes fuiſſe uinceſ.

E his igitur q̃bus tegimur primo dicendum ; nec temerarium ſuperioris temporis primum quendam galoꝝ morem tuum eſt imitari :qui corporis uiribus fidentes tanq̃ gloriosius dimicaturi ;nunq̃ niſi ĩpugna nudabantur .nudiq; uerſabantur in acie :Unde multa pericula probatiſſis contigerũt : Arma igitur quibus tegimur ſunt caſſides tunicę ;uarii generis clypei : & id generis plurima Ferrum autem ĩ arma conuertere :et armis corpuſ tegere ; Sunt qui minerue :ſunt qui ioui theſalię regiſ ferrant inuentum :

Galea. silus.
Galee.
Curetes.
Conus.
Buccula.
Galea Comans.
Galea Cristata.

I L AE galeę dictę ſunt :a ſimilitudine ſili :Silus enim ut feſto placet :naſus appellatur ſurſum uerſus :atq; repandus :ẽ aũt galea quã curetes repiſſe phibẽt :Teſte diodoro :criſta capitis de corio quom ſit caſſis de lamina : Dictaq; galea : ut inquit uarro a galero quo multi anti quoꝝ uſi ſunt :conũ curuaturam galeę :quę in ea prẹeminet dicimus :ſup quam criſtę ſunt : Virg .iii. ęn :Et conum in ſigniſ galeę :criſtaſq; comãteſ :buccula galeę parſ eſt : Iuuenal .ĩ iii & fracte de caſſide buccula pendenſ : Comantẽ autem galeam quõ legimuſ :aut criſtatam q de caudiſ animalium habeant criſtas :ut Criſtaq; hirſutuſ equina ; aut comas habentem :Statiuſ : Non ergo iuterga comãteſ abanciadas : Et ibi deinde :Comantem Androgei

galeā :ſimili modo qui ſe de uelocitate iactabant : pinnas in galea
ſua ponebant :in ſignum uelocitatis :quaſ deuictis hostibus auferē
tes collo ſuo inſignum uictoriæ ſuſpenſaſ ferrebant Maioremq; il-
lis rapiendo profeſſi uelocitatem Pinnirapi appellati ſunt : Iuuena
lis in primo inter pinnirapi cultos Iuuenes; iuueneſq; laniſte

pinnæ.

pinnirapi.

Orques colli induuiaſ & ornamenta tam maſculino genere q̄ fœ-
mineo idoneoſ quoſdam & prętereriſ illuſtreſ latinę linguę aucto
reſ ꝓtuliſſe :īuenimuſ :Ouidi .i faſtorum : Ex uno qdam celebreſ aut
torquiſ adempti Tull .iii. officiorum : Atq; T. Manliuſ is ē qui ad-
anienem galli quem ab eo prouocatuſ occiderat : Torque detracto
cognomen īuenit :Liuiuſ li .vii .ab urb. con. Iacenſ inde corpuſ ab
omni alia uexatione intactum :uno torque ſpoliauit :quem reſperſū
cruore :ſuo collo circundedit : A .Gelliuſ noc .atti .li .ix .ubi eū euer
tit :caput pręcidit :torquē detraxit eā ſanguinolentam ſibi in collū
inponit :hieronymuſ in expoſitione Danieliſ :ii .Rem quidem fa-
cio ridiculam ;ut .in expoſitione prophetarum De uerborum generi
buſ :quaſi grāmaticuſ diſputem : ſed quia a quodam nihil ſciente
& omnia pollicente reprehenſuſ ſum ;quare torquem foemeīo gene
re tranſtulerim ;breuiter Annotabo quod Cicero in mario Torquē
genere foeminino ;Lituſ liuiuſ maſculino dixerunt.

Rmillaſ ex armo ;quaſ uiri militareſ ab imperatoribuſ donati ge
runt : dictaſ eſſe exiſtimant :qnod antiqui humeroſ cum brachiiſ uo
cabant Armoſ : unde Arma ab hiſ dependentia ſunt uocata ;& ſūt
Armillę humeralia . ſiū ornamenta brachiorum ī circulorum modū
quę gręce dicuntur. A .gelliuſ noc. atti .li .ix .quom inter galluſ q-
dam nuduſ preter ſcutum ; & gladioſ duoſ :torque :atq; Armilliſ de
coratuſ proceſſit : T .Liuiuſ ; additnr fabula ꝙ uulgo ſabini aureaſ
armillaſ magni pōderiſ brachio leuo : gēmatoſq; magni ſpecie A-
nuloſ habuerunt :pepigiſſe eam : ꝙ in ſiniſtriſ manibuſ haberent :
Ouid .ii. faſtorum. Fregerat Armillaſ non illa ad brachia factaſ

Eſtuſ :quō pugilum Arma ſignificet & quartę eſt formę corium
eſt cum plumbo inſuto : rigentiq; ferro quo manuſ ſuaſ & brachia
pugileſ muniunt & uinciunt & apud plurimaſ nationeſ maxime
ſauromathaſ ;ſe inuicem pugnando cedunt unde et ceſtuſ nomen
inditum ;Cicero .ii. tuſculanarum ; pugileſ etiā quom feriunt ad-
uerſarium in iactandiſ ceſtibuſ in gemiſcunt ;non ꝙ doleant ;aīoq;
ſuccūbant ; ſed quia in profundenda uoce ;omne corpuſ incenditur

uenitq; plaga uehementior: Virgi.in quinto ſic deinde loquutuſ:ĩ medio geminos immani pondere ceſtus:proiecit quibus acer erix ĩ prelia ſuetus:Ferre manum duriq; ĩ tendere brachia tergo. Obſtu puere animi tantoꝝ ingentia ſeptem terga boum:plumbo inſuto: ferroq; rigebant: Idem in eodem:ante omniſ ſtupet ipſe dareſ longeq; recuſat:Magnanimuſq; anchiſiadeſ:& ponduſ:et ipſa huc illuc uincloꝝ ĩmenſa uolumina uerſat: idem in eodem:Tum:ſatuſ Anchiſa ceſtuſ pater extulit equoſ:Et paribuſ palmaſ amborum innexuit armiſ:conſtitit indigitoſ extẽplo arreptuſ uterq;:brachiaq; ad ſuperas intentuſ extulit auraſ:Adduxere retrolonge capita ardua ab ictu:Immiſcentq; manus manibus:pugnãq; laceſſunt: Idem in eodem:Duroſq; reducta:Librauit dextra media ĩter cornua ceſtus:Arduuſ efractoq; illiſit in oſſa cerebro:Statius:& didici:quo peones arma rotatu:Quo meſſagete ſua geſſa citent:quo turbine ceſtum:ſauromate: Iſculponeas etiam dici uoluerunt: ceſtus plũbo illigatoſ.ut & neuiuſ in philemporo Comoedia:Iſculponeis bactuenda huic ſunt latera plumbo:Plautus in caſſina. ſimili modo ait: Melius iſculponeis quibus bactuat tibi os ſenex nequiſſime.

pectorale.

Ectorale ferreum pectoris tegimen:Pliniuſ natura.hiſ.xxxiiii.Fecit & ſpurius caluillius Iouem:qui eſt in capitolio uictiſ ſãnitibuſ ſacrata lege pugnantibuſ e pectoralibuſ eorum:ocreiſq; & galeiſ.

Thorax

Horax humanum pectuſ.proprie:uel eiuſ eminentior pars eſt: Pliniuſ xxvi.natura hiſ.Iſopi quinq; ramis cum duobuſ rute:& ficiſ tribus decoctiſ thoracem purgant:cetérum pro eo quod ferreum eſt:& quo uelatur pectuſ & corpuſ non nunq̃ ponit:Plutarchuſ ĩ uita luculli: erat ipſe thoracem ferreum indutuſ ſplendidum atq; ſquamoſum quo ſuper punicam geſtabat epheſtridem:

Tunicæ.

Vnicaſ:quibuſ:nudum tegitur corpuſ:pro uſu & exiſtimatione pleriq; uaria habent:ſerico:uel biſſo plurimiſ plicaturiſ impenetrabilia audio:alii ſpumam ferri ſolutam In puluerem & plicaturiſ iniectam:omnem ferri aciem repellere dicunt:non nulli thuriſ puluerem probant eo modo congeſtum:corium apud alioſ ceruinũ ſucco maceratum probari maxime comperio.Lanaſ deniq; aceto coctaſ ferro reſiſtere in naturali hiſtoria auctor eſt Pliniuſ proinde militeſ nullum preſidium habenteſ in gladio totum ſubſidiũ in huiuſmõi tegimine ponũt Laminiſ ferreiſ & loriciſ uniuerſum corpuſ tegentibuſ confiſi.

Halerę & epyphia equorum: ſiue hominum uel bellorum muni
menta ſiue ornamenta; uirgi. in. v. Primuſ equum phaleriſ inſignē
uictor habeto: Saluſtiuſ in Iugurtha. ac ſi repoſtulet haſtaſ uexillū
phaleraſ & alia militaria arma: uirgi. x. Curialeſ phaleraſ ramnetiſ &
aurea bulliſ. cingula: Iuuenaliſ in vi. Vt lęti phaleriſ omneſ: & torq
buſ omneſ: Horatiuſ in epi. Optat epyphia boſ piger optat errare
caballuſ.

Orica: quā mydiaſ meſſenuſ reperiſſe dicitur: Eſt proprie tegmē
de loro factum quo maioreſ dolo uti conſueuerant: Varro de lingua
latina: lorica ꝙ e loriſ de corio crudo pectoralia faciebant: poſtea ſu
ccidit calibſ ferro ſub id uocabulum ex anuliſq; ferream tunicam
fecere: quę tantum pectora apud maioreſ tegebat. Poſtea uniuerſū
corpuſ: unde triplici ſeruantur pectora ferro nam tergo tunc nulluſ
erat metuſ & Lucanuſ vii. quęrit iter quo torta graueſ lorica cate-
naſ oppoſuit: totoq; latet ſub tegmine pectuſ. hęc pro diuitiiſ ma-
teria. uel opere prętioſę: ut maximiani adoleſcentiſ: & ptholomeo
rum regum aureę quędam ęneę & cōmuneſ ferreę: ſimpilceſ quidā
habent biliceſ ac triliceſ: alii loricaſ ſquammataſ iuncturiſ ado-
pertiſ: ſiue plumataſ alii probāt: illiſq; teguntur: criſpuſ: equiſ pa-
ria operimenta erant: quę linteo ferreiſ laminiſ in modum plūmę
annexuerant: uirgi. quoq; ſpumantemq; agitabat equum quem pel
liſ aeniſ: in plūmam ſquāmiſ auro conſerta tegebat: Iuſtinuſ epi.
trog. pomp. li. xli. munimentum ipſiſ equiſq; loricę plūmate ſunt;
quę ut rūq; toto corpore tegebant.

Alteuſ eſt nō tantum militare cingulum ſiue cinguluſ militariſ:
quo cinguntur militeſ ſed etiam a quo arma dependent: nec ad hu-
militatem ſolū uerum ad inſultationem non nunq̄ & iactantiā: ut
turnum habuiſſe cōſtat uirgi. in xii. in foelix humero quom appa
ruit altoſ: Baltheuſ & notiſ fulſerunt cingula bulliſ Pallantiſ pue-
ri uictum quem uulnere turnuſ; Strauerat; atq; humeriſ inimicum
inſigne gerebat.

Lipei peditum tegmina ſunt: ſcuta uero equitum; uirgi. in ix. Et
clipeum ſuperintonat ingenſ: Aut ipſe ingenſ clipeum ſupra ipſū
autem lectum eſt; & hoc clipeum ut probat caper: quod magiſ debe
muſ accipere: nam homerum imitatuſ eſt: neutro namq; genere &
maſculino a doctiſſimiſ artium ſcriptoribuſ uſurpatum īueīmuſ:
Trabelliuſ pollio illi clipeuſ aureuſ: ueluti grāmatici loquūtur:

clipeum aureum. Senatuſ totiuſ iudicio ĩ romana curia collocatuſ eſt: Neutro quoqꝫ Liuiuſ xxxv. ab urb. con. Aedilitaſ ĩſigniſ eo anno fuit. M. Aemilii lępidi: &. p. ęmilii pauli multoſ peccuĩarioſ dãnarũt: ex ea peccunia clipea inaurata in faſtigio iouiſ ędiſ poſuerũt: Idem xxxviii. Et duodecim clipea aurata ab ędilibuſ curulibuſ. P. claudio & . P. Sulpitio galba ſunt poſita ex peccunia qua frumentarioſ ad annonam cõpręhenſa n dãnauerãt: Pacuuiuſ clipea curtũ liquit clamide contorta; Appellarunt quoqꝫ clipeum antiqui ob rotunditatem: & corium bouiſ: in quo foeduſ gabinorum fuerat deſcriptum cum romaniſ: Apud maioreſ enim fortium uirorũ picta erant ſcuta: econtra inertium & tyronum pura erant: Vnde eſt parmaqꝫ in gloriuſ alba: ideſt non picta: ſcutiſ etiam qualibuſ apud troiam pugnatum eſt: auctore Plinio li. natura. hiſ. xxxv. continebantur imagineſ: unde & nomen habuere clipeorum: non ut peruerſa grãmaticorum ſubſtilitaſ uoluit a cluẽdo: clueuere enĩ ãtiqui pugnare dicebant/ Clipei maiora ſcuta; ſecundum ſeruium: ab eo dicta ꝙ cellent corpuſ a gręco: Maſculino autem genere frequentiſſime prolatum inuenimuſ: Verum clipea: ut alii uolunt neutro ad imaginem uel picturam: uel ornamentum/ maſculino uero genere ad ſcuta referuntur: Clipeos protuſ & atriuſ ĩter ſe bellãteſ: ſiue calthuſ athamantiſ filiuſ inueniſſe produntur: chareſ quoqꝫ fuiſſe tradit herodotuſ: qui primi ſcutiſ ſigna fecerunt: & anſaſ quibuſ ſcuta tenẽt: quom ãtea ſine illiſ uterẽtur loriſ ex corio ad collum & ad ſiniſtrũ humerum appendentibuſ. Horum autem materia cõmendantur & forma poeni ex auro factitauere: M. aufidiuſ docuit maioreſ ſuoſ Argenteoſ clipeoſ habuiſſe: Alexander rex iudeorum octomilia pugnatorum ptholomeo oppoſuit: quoſ hecathomatoſ appellabat: hoc eſt contra centum pugnanteſ: eo ꝙ clipeiſ aeneiſ uterent. Numidę coriiſ elephantorum ſcuta. feciſſe traduntur impenetrabilia quidem iaculiſ. ſed ea caſu ĩutilia fiunt: corii namqꝫ ea natura eſt. ut imbrem ſpongię modo ebibat: quo. pondere pręſſa: circunferri non poſſunt. ligneiſ faciendiſ pręſtant: ligna frigida aquiſ ĩnutrita ac leuia; quorum plaga contrahit ſe protinuſqꝫ claudit ſuum uulnuſ: & ob id cõtinuatiuſ tranſmittit ferrum: ĩ quo ſunt genere fici ſalix: tilia: ſanbucus populus: leuiſſima ſalix: ideo utilior ſed forme placido ſingulis ceſſere oblonga ſunt peditibus non nullis recurua. teſtudinesqꝫ uocant: alii rotunda: ut cetra pelta uel parma

AEtra ſcutum breue loreum; quo utuntur afri: & hiſpani; uirg. le-
uaſcętra tegit PELTA ſcuti genus breuiſſimi in modum lunę iam
medię cętræ haud diſſimile unde Maro Ducit amazonidum lunatiſ
agmina peltiſ.

ARMA ſcutũ breue etiam ſic dictum teſte uarrone; ꝙ e medio
in omneſ parteſ ſit par. NCILLE ſcutum breue cęlo; regnan-
te nũma pompilio: delapſum: ſit dictum propter figuram; circuluſ
enim non eſt neqꝫ ueluti pelta circunferentiam reddit; ſed excíſu-
ram habet linee helicoidiſ cuiuſ apiceſ curuaturam habenteſ: & den
ſitate in ſe conuerſę ancilliſ figuram faciunt. Ancille ſcutum etiã
breue inquit feſtuſ ꝙ ideo ſic appellatur. quia ex utroqꝫ latere erat
recilum ut ſũmum infimumqꝫ eiuſ latuſ medio pateret; uel dictum
ancille ab ãbeciſu: teſte uarrone; ꝙ ea arma ab utraqꝫ parte ut thra
cum inciſa ſunt; uel ut ſeruio Placet in comento li. viii. en. Ancil
le ſcutum breue atqꝫ rotundum: ſic dictum: uel ꝙ undiqꝫ circunciſũ
eſt. Aut a gręco ideſt undiqꝫ labrum habenſ: Ouidi. iii. faſtorum;
atqꝫ Ancille uocat: quod ab omni parte reciſum eſt: quenqꝫ notiſ
oculiſ anguluſ omniſ abeſt: alii ex an: quod eſt circum: & cilio uol-
uo: dictum putant aut propter anchona ideſt cubitũ: ad quem cir-
cunferunt: hoc enim Iobbaſ inquit: cupienſ nomen a gręco deduce
re poſſet primum hoc cognomen ab eo uel motu uel impetu deſcẽ-
dere Qui anothen ideſt ſupernefactuſ ſit: ſiue ab egrotãtium cura
tioue: quę a cęſiſ dicitur. ut ab Anchinõ byſeoſ hoc eſt ſiccitatum
ſolutione; pręterea a triſtium amotione quam anaſcheſim uocant
ex quo caſtorem; & pollucem: Anachaſ atheniẽſeſ appellant. ſiquid
eſt in gręcum eloquiũ deducendum ſit. G. hoc eſt a cubito quo de-
ferri cõſueuerunt poſſe uocari etiam aſſerũt ARISSA clipeuſ ae
neuſ. Q. curtiuſ li. ix. ingenſ hic militum multitudo inter quoſ er
rant gręci qui dyoſippo ſtudebant: macedo iuſta arma ſumpſerat
aereum clipeum; quem ſariſſam uocãt: lęua tenenſ dextra lanceam
gladioqꝫ cinctuſ: ueluti cũ pluribuſ dimicaturuſ. HOLOS gre
cum eſt; & proprie ueluti ſcutum breue: quod in medio tecto eſt
in quo trabeſ coeunt: & ad quod dona ſuſpendi conſueuerant.
Statiuſ. ii. theb. Hic ego maiorum pugnaſ: uultuſqꝫ tremen-
doſ: Magnanimũ effigam regum: figãqꝫ ſuperbiſ Arma toliſ quęqꝫ
ipſe modo quęſita reuexi: Sanguine quęqꝫ dabiſ captiſ tritonia
thebiſ. MBO ſcuti parſ media: q̃ſi umbilicuſ: umbo etiã ſcutũ

ſępe ſignificat:nam a parte totum intelligimuſ. uirgi.ĩ.x. Inde ali
ud ſuperq; aliud figitq; uolatq;: Ingenti giro ſed ſubſtinet aureuſ
umbo. CREAE crurum tegmina:ꝗ opponebãtᷣ ob cruſ dictę:

Ocreæ

Liuiuſ.ix. ab urb.con.& ſiniſtrum cruſ ocrea tectum:galeęq; criſta
tę:quę ſpeciem magnitudini corporum adderent:eaſ uero & criſtaſ
galearum feruntur:chareſ tradidiſſe ſed galeam lacędemonii inuene
runt. ERO Ruſticum calciamentum a gręcie more; ubi hoc ar-

pero

morum fuerat genuſ tractum:& hernicis a poeta nobiliſſimo aſſi-
gnatum:unde iſti tranſierant:proinde ſunt in li.vii.uirgilii illi uer
ſuſ quibuſ hernici populi: & eorum nobiliſſimi ut tunc erat ciuitaſ
anagnia enumerãtᷣ:quoſ diueſ anagnia paſcit. Quoſ amaſſene pater
non illiſ omnibuſ arma. Nec clipei curruſue ſonant parſ maxima
glandiſ:Liuentiſ plumbi ſpargit parſ ſpicula geſtat: Bina manu
fuluoſq; lupi de pelle galeroſ:Tegmen habẽt capiti ueſtigia nuda
ſiniſtri:Inſtituere pediſ cruduſ tegit altera pero:hunc morẽ in ita
lia fuiſſe ut uno pede calciato:& altero nudo iretur ad bellũ:nunq̃
ad huc quod ſciam reperi: ſed eam gręcorum non nulliſ conſuetu
dinem fuiſſe:Locupleti auctoritate iam palam faciam: in qua qui-
dem re mirari eſt poetę inclyti occultiſſimã diligentiam:qui quom
legiſſet hernicoſ.quorum eſt anagnia apelaſgiſ oriundoſ: appella

Hernici pelasgi

toſq; ita apelaſgo quodam duce ſuo:qui hernicuſ nominabatur:
morem quem de ętholia legerat hernicis aſſignauit:qui ſunt uetuſ
collonia pelaſgorum & hernicũ quidem hominem pelaſgum ducem
hernicis fuiſſe. Iuliuſ higinuſ in libro ii.urbium:non paucis uer-
biſ probat:morem uero ętholiſ fuiſſe uno tantũmodo pede calciato
in bellum ire oſtendit: clariſſimuſ euripideſ ſcriptor tragicuſ.ĩ cu-
iuſ tragędia quę meleager inſcribitᷣ:nuntiuſ inducitur deſcribenſ
quo quiſq; habitu fuerit ex ducibuſ:qui ad aprum capiendum con-
uenerant: in eo hi uerſuſ ſunt:G: animaduertitiſ diligentiſſime
uerba euripidiſ a Marone ſeruata ait enim ille & eundem pedem
nudum. Virg.quoq; dixit ueſtigia nuda ſiniſtri inſtituere pediſ.
In qua quidem re quo nobiſ ſtudium noſtrorum magiſ cõprobetur
non reticebimuſ rem pauciſſimiſ notam reprębenſum euripidem
ab Ariſtotele:ii.de poetiſ libro:qui ignorantiã iſtiuſ euripidiſ fu-
iſſe contendit: Aetholoſ enim non leuum pedem nudum habere:
Sed dextrum:quod ne affirmem potiuſq̃ probem:Ariſtoteliſ uer
ba ſunt ex eo libro quem de poetiſ:ii.ſcriptum reliquit:in quo de

euripide loquenſ ſic ait. G. hęc quom ita ſint Virgilium tamẽ . euri
pide auctore : q̃ Ariſtotele uti maluiſſe conſtat : nam ut hęc ignora
uerit uir tam Anxie doctuſ minime crediderĩ : Iure autem prętulit
euripidẽ : eſt enim ingenſ ei quom gręcarum tragędiarum ſcripto
ribuſ familiaritaſ : ꝙ ex multiſ dictiſ eiuſ licet opinari . CAN-
SILIS ferri in equoſ uſum & adminiculum apud uetereſ tam grę-
corum q̃ latinorum fuiſſe haud inuenio : uirgi . in . xii . Infrenãt alii
curruſ aut corpora ſaltu ſubiiciunt in equoſ & ſtrictiſ enſibuſ ad-
ſunt : idem in eodem : Turnuſ ut ęneam cedentem ex agmine uidit :
turbatoſqꝫ duceſ ſubita ſpe feruiduſ ardet : poſcit equoſ : atqꝫ arma
ſimul : ſaltuqꝫ Superbuſ Emicat in currum & manibuſ mollitur ha
benaſ : Vegetiuſ li . i . non tantum a tyronibuſ ſed etiam a ſtipendia
riiſ militibuſ Salitio equo diſtricte eſt ſemper exacta : quem uſum
uſqꝫ ad hanc ętatem : Licet iam cum diſſimulatione perueniſſe ma-
nifeſtum eſt : equi lignei ſub tecto hyeme æſtate ponebantur ĩ cam
po ſuper hoſ tyroneſ primo inermeſ dum conſuetudinẽ perficerẽt :
deinde armati cogebant̃ aſcendere : tantaqꝫ cura erat : ut non ſolum
a dextriſ : Sed etiam a ſiniſtriſ partibuſ & inſilire & deſilire condiſce
rẽt : Euaginatoſ etiã gladioſ uel cõtoſ : tenẽteſ hoc enĩ aſſidua medi
tatione faciebant ſcilicet in tumultu prelii ſine more aſcenderent
qui tã ſtudioſe exercebantur in pace : Liuiuſ ſecundi belli pu . li . iiii .
nec omneſ numide in dextro locati cornu : Sed quibuſ deſultorum
ĩ modum binoſ trahentibuſ equoſ inter Accerrimam ſępe pugnã
in recentem equum ex feſſo armatiſ tranſultare moſ erat : Tanta ue
locitaſ ipſis tamqꝫ docile equorum genuſ : xenophon ſocraticuſ in
eo libro qui equitum prefectuſ inſcribitur : poſtq̃ uero equiteſ qua-
leſ eſſe oporteat dictum eſt Qua nam parte equiteſ optimi comparẽ
tur hoc in medium conabor exponere : Ex hiſ igitur iunioreſ inpel-
lere atqꝫ adhortari debemuſ : ut in equoſ inſilire diſcant : huiuſ aũt
rei magiſtrũ preceptoremqꝫ qui adhibuerit iure laudabitur : Natu
autẽ grandioreſ aſſuefacere : ut ĩ ſcandẽdiſ equiſ perſico more ſe in-
uicem adiuuent : Plutarchuſ in uita graccorum dimenſo preterea
uiarum ſpacio ſingulis miliariis : eſt autem miliariũ paulominus
q̃ octo ſtadia : columnaſ lapideaſ ſpacii ſigna proferenteſ conſtitu-
it : alioſ inſuper lapideſ parum inter ſe diſtanteſ exutraqꝫ uiaꝝ
parte diſpoſuit : ut ex illiſ faciliter : & ſine ſaltu in equoſ eſſet aſcẽ
ſuſ : Huiuſ rei preter hęc teſteſ : & iudiceſ ſunt etiam arcuſ in urbe

Romana triumphaleſ: Ac æneuſ apud lateranum equuſ abſq; huiuſ-
mõi ſcandendi adminiculo cum equite & ſeſſore ſuo. ALCAR
agitandi concitandiq; equi ſtimuluſ eſt; a calce denominationem
aſciſcenſ: Ouidiuſ: Non nocet admiſſo ſubdere calcar equo: in eo
autẽ quod vi. en. ſcribitur: ſeu quom pedeſ iret in hoſtẽ: ſeu ſpu-
mantiſ equi foderet calcaribuſ armoſ: ſpeciem pro genere poſuit
maro: hoc eſt equi Armoſ pro equo quom nõ poſſint Armi calcari
buſ fodi: utq; hoc ad concitandum: ſic uirga ad regendum equum
diuerſarum gentium inſtitutum fuiſſe proditur: Valeriuſ maxi. li.
tertio de. p. Craſſo: inter eleam inquit: & ſmirnam exceptuſ: ne in-
deditionem eiuſ perueniret dedecuſ Arceſſita ratione mortiſ effu-
git: Virga enim qua ad regendum equum uſuſ fuerat in uniuſ Bar
bari oculum direxit: Qui ui doloriſ accenſuſ latuſ craſſi ſicca con-
fodit: Lucanuſ in. iiii. Et genſ quę nudo reſidenſ maſſilia dorſo
Ora leui flectit frenorum. neſcia uirga.

VAE ſuiſ nominibuſ ad tegendum ſunt Arma dixiſſe ui-
demur: nunc ad nocendum quę ſunt: Reliqua proſequamur
cinaciſ gladiuſ militariſ lingua parthorum uel mędorũ
ut ĩquit Acron ꝑ quolibet licet põi poſſit Q. Curtiuſ li.
x. ſed preter clipeum eiuſ putrem: & arcuſ duoſ ſcithicoſ: & acina
cem nihil reperit hieronymuſ li. i. contra Iouinianum: ſtrato regu-
luſ ſidoniſ manu propria ſe uolens confodere: ne imminentibus
perſis ludibrio foret: gladium quem arripuerat circunſpectans: ho
ſtium pauidus expectabat aduentum quem iam Tãq; capiendum
uxor ĩtelligẽs: extorſit Acinacẽ e manu: & latus eius trãſuerberauit.
NSIS & gladius hujus nature ſunt: Auctore Quintiliano ĩſti.
li. ix. ut idem pluribus uocibus declarent: ita ut nihil ſignificati-
onis quo potiuſ utariſ interſit: Macrobiuſ i. de ſomnio ſcipioniſ:
nunc uideamuſ quę ſunt hęc duo nomina quorum pariter memi-
nit: quom dicit Quę ſydera. & ſtellas uocatiſ neq; enim hic reſ una
gemina appellatione monſtratur: ut enſiſ et gladiuſ:
LADIVS quem: auctore Plinio: vi. na. hiſt. a lacedemoniſ con
ſtat ĩuentum teſte Varrone: C. ĩ G. cõmutato a clade dicitur quod fit
ob hoſtiũ cladẽ: utq; dupondii nomen: quod dicitur a multiſ duobuſ

modiſ: hic duopondiuſ: & hoc duopondium;ſic hoc gladium: & hic gladiuſ Quĩti li.i.hiſt. Et gladia qui dixerunt genere exciderũt ſed hoc quoq; notare contẽtuſ ſum ne arti quorundam culpa peruicatium perplexe uidear & ipſe quęſtionem addidiſſe. PATA: enſiſ:ſiue gladiuſ:nomina ſunt omnibuſ pene nota: Liuius.xxxix. ubi omnia fuga completa uidit cato ipſe ad ſecundam legionem: quę in ſubſidio poſita erat reuehitur: & ſigna prę ſe ferri: plenoq; gradu ad caſtra hoſtium oppugnantia ſuccedere iubet; ſiquiſ dextra ordinem auidiuſ procurrit: & ipſe inter equiteſ ſpata percutit: & tribunos: Centurioneſq; caſtigare iubet hoc uocabulum in ueterum etiam libris ſcriptum inuenieſ: & apud. A. gelium noctium ſuarum li.x. ARPE falcatuſ enſis. quo uſuſ eſt perſeuſ in occiſiõe gorgoniſ: Lucanuſ in.ix. harpem alterius monſtri iam cęde rubẽtem: Idem in eodem: Perſeoſ aduerſi cylenida dirrigit harpem: Lata colubri ferri rumpenſ confinia colli: Maro in vii. læua ſceptra tenet falcati cominuſ enſeſ. INGVLAM ueteres dixere gladiolum oblongum in ſpeciem linguę factum: Cuiuſ meminit neuiuſ in tragoedia exiona. ACHERA gladiuſ longuſ: ex altera parte acutuſ: a gręco: nam gręci longum uocant: Cęſar.ii.coment ad multam noctem etiam ad impedimenta pugnatum eſt: propterea quod pro uallo carroſ obiecerãt: & e ſuperiore in nrõſ uenięteſ tela cõniiciebant: non nulli ĩter carroſ rotaſq; Macheraſ & tragulaſ ſubiiciebant: noſtroſq; uulnerabant: ſeneca li.v. de benefi. ad liberalem: nec galeam illam ſi uideriſ agnoſces: machera enim hiſpana diuiſa eſt. Oloneſ gladii ſunt: Plutarchus in uita gracchi: nec ſecus paratis clam percuſſoribus necem tiberio machinabantur ille uero palam gladium quem dolonem uocãt Accinctus ambulabat: Dolones aliorum ſentẽtia flagella ſunt Intra quorum uirgam pugiones latent: aut ſecundum uarronem ingens contus cum ferro Breuiſſimo a dolo uel a falẽdo dicti: quod decipiãt ferro: quõ ſpeciem prę ferant ligni: ſunt & qui uelint petteretes mucrones Dolones dici: Et maro ĩquit: Pilla manu ſęuoſq; gerunt in bella doloneſ

ICCA: a ſecando dicta: eſt enim gladius breuis quo maxime utuntur qui apud italos latrocinia exercent: a quo & ſiccarii dicti Quanq̃ auctore Quintiliano li.ix. inſtitutionum per abuſionẽ ſiccarios omnes uocamus qui cędem telo quocunq; cõmiſerint.

VGIO gladius breuis & bis acutus lateri adherens: ſi dictuſ fe

ſto teſte ꝙ eo punctim pugnatur:eſt & pugio ſecundum uarronem
ingens contus cum ferro: LVNADVM cultrum ſanguinariũ
dictum eſt,uel ꝙ ad clunes dependet:uel ꝙ clunes beſtiarum diui-
dit. ECESPITAM cultrum ferreum dicunt oblongum:manu-
brio ęburneo rotundo ſolido iũcto ab capulum argento auroq; fixo
clauis æneis ære cyprio:quo pontifices flamminesq; ad ſacrificia
utebantur a ſecando ſeceſpita dicta: alii ſecurim: alii dolabram
ęneam eſſe putant. VCRO:enſis:& gladius idem ſunt:Priſci
anus artiſ grãmaticę li.ii.ſynonima tam propria q̃ appellatiua inue
niuntur ſicut enſis:gladius mucro:unum atq; idem ſignificant ſi-
cut.P.Cornelius ſcipio affricanus unum atq; idem ſignificãt Boe-
tius de trinitate.in rerum enim numero non facit pluralitatem uni-
tatum repetitio;ut ſi de eodem dicam:gladius unus; mucro unus;
enſis unus.poteſt enĩ unus tot uocabulis gladius agnoſci;hęc enĩ
unitatum iteratio potius eſt:non numeratio:uelut ſi ita dicamus
Enſis:mucro:gladius:Repetitio quędam eius non numeratio di-
uerſorum;uelut ſi dicam ſol.ſol.ſol.non tres ſoles effecerim:ſed de
uno totiens prędicauerim idem in eodem:recte repetitio magis de
eodem q̃ enumeratio diuerſi uidetur eſſe:qnom dicitur deus pater;
Deus filius:deus ſpiritus ſanctus:atq; hęc trinitas unus deus.uel
enſis:atq; mucro:unus gladius ueluti ſol.ſol.ſol.unus ſol.idẽ pau-
lo ĩfra ĩ eodẽ nõ uero ita dicitur ac filius ac ſpiritusſanctus:quaſi
multiuocum quidam nam mucro enſis ipſe eſt:& idem uero pater
ac filius;& ſpiritus ſanctus; idem equidem eſt; non uero ipſe:Li-
uius li.vii.ab urb.cõdi.Gallus uelut molles ſuperne ĩminens:pro
iecto leua ſcuto in aduenientis Arma hoſtis uanum ceſim cum in-
genti ſonitu enſẽ deiecit:Romanus mucrone ſurrepto quom ſcu-
tum ſcuto pculiſſet:mucro enſis quoq; uel gladii:uel cuiuſlibet rei
acumen dicitur:Liuius ab urb.con.xxii.gallis hiſpaniſq; ſcuta ei-
uſdem formę erant:fere diſpares:& diſſimiles gladii:gallis pręlon-
gi ac ſine mucroĩbus:hiſpano punctim magis q̃ ceſim aſſueto pe-
tere hoſtem breuitatẽ habiles cum mucronibus:Seneca ad Lucil.
li.xi.gladium bonum dicere:non cui auratus eſt baltheus nec cu-
ius uagina genus diſtĩguit:ſed cui:& ad ſecandum ſubtilis acies ẽ:
& mucro munimentum omne rupturus:Macrobius li.i.de ſõ.ſcip.
Nam & dionyſius aulę ſyderee inclęmentiſſimus incubator famili-
ari ſuo cuidam ſolam beatam exiſtimanti uitam tyranni uolens q̃

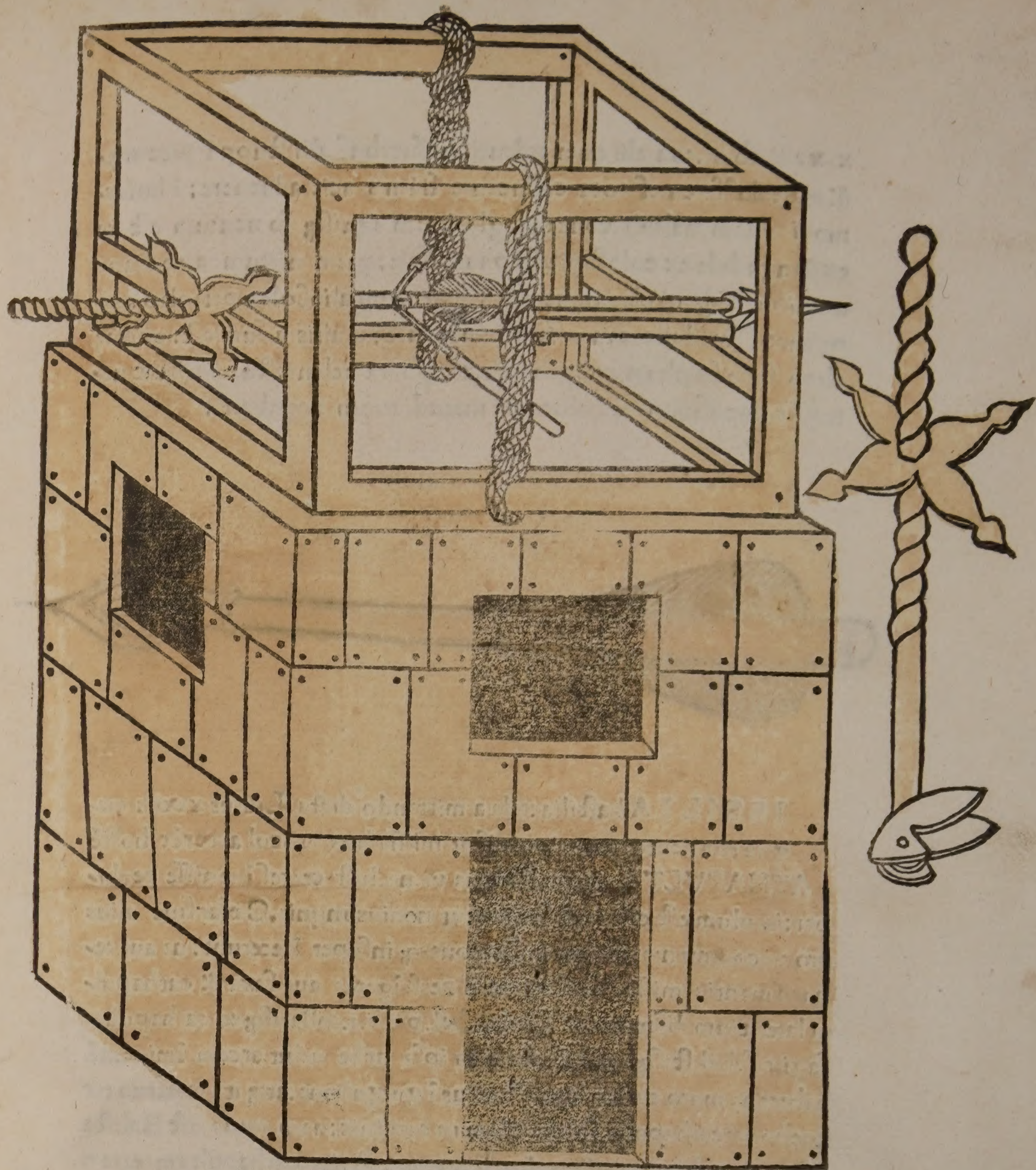
perpetuo metu miſeram quanq; impendētiam ſemper periculorum
plenam oſtendere ; gladium uagina raptum ;& capulo de filo tenui
pendentem : mucrone demiſſo ; iuſſit familiaris illiuſ capiti imminere
inter epulaſ unde etiam a poeta clariſſimo dictum eſt in.xii.illa
manu moriens telum trahit oſſa ſed inter ferreus ad coſtaſ alto ſtat
uulnere mucro : omneſ he deniq; gladiorꝝ ſpēs uaginiſ abduntur:

CLIDES: auctore ſeruio ;tela ſunt quędam antiqua a deo ut nę
quicq̄ cōmemoretur ī bello: legitur tamē ꝙ claue cubito ſemis emi-
nentibus hinc & hīc acumībus ; quę in hoſtes ita iaciūtur Religa-
tę loro ;uel lino ;ut peractis uulneribus poſſint redire ; putātur ta-
men eſſe teli genus ;quod in flagello immenſū iaci poteſt: Dicen-
te marone ; Terretes ſunt aclides illi tela ;ſed hęc lēto mos ē aptare
flagello. ELVM uulgo id appellatꝰ ;quod ab arcu mittitꝰ ;manu
ut lapis ; lignum ; fuſtis haſtę lanceę ; pilū : & quodcunq; in longin-
quū mittitur ;gręca uoce ſignificatū ; quanq̄ etiam legimus de gla-
dio Liui li.i. Arma hiſ īpata ;galea ; clipeus ;ocreę ;lorica ;oīa ex ære:
hęc ut tegmenta corporis eſſent ;tela in hoſtem haſtaq; & gladius
Seneca li.xv.epi.de diuitiis loquens ille inquit neminem lęduut;
nec ſua nocet cuiq̄ ſtultitia aut aliena nequitia ; ſic quemadmodū
gladius neminem occidit ;& occidentis tęlum eſt ;uirg. At non hoc
telum mea quod ui dextera uerſat effigies. ERVTVM telū bre-
ue & anguſtum ;nonio teſte mar. Liuius ab urb.con.decem quibus
pleriſq; in ſcuta uerutis in corpora ipſa fixis ſternitur cuneus Idē
in pri. Arma mutata nihil pręter haſtam :& uerutum datū ;Vegeti-
us li.ii. Quom demiſſilibus loqueretur ;& de uno ac maiore dixiſſet
Aliud inquit minus ferro unciarum quinq; haſtili pedum totidem ;
& ſemis ;quod tunc uerutulū ;nunc uerutum dicitur. VSTES ſūt ;
quoq; pallos ruſtici uocant ;quiq; īter prima humani generis Arma
fuere. ACVLVS a Bacco ſecundum Rabauū: & pleroſq; alios
repertus & appellatus uſu cōmuni.mas ē ſignificationem habens
notiſſimam Liuius li.i.augur ad leuam eius capite uelato ſedem cœ-
pit ;dextera manu baculum ſine nodo aduncū tenens ; quē lituum
appellarunt ;diminutiuum tamen neutro genere Bacillū habet ; Ci-
cero. ii.de fin.Bono. Bacillum aliud in flexum ;aliud ita natum ;pri-
mitiuum etiam quod eſt baculuſ ;baculum ;neutro genere ꝑprolatū
inuenimuſ ; Appuleius magie.li.i.uerum tamen hoc diogeni & An-
tiſteni pera & baculum quod regibus diadema quod īperatoribus

paludamentum quod pontificibus galerum quod Lituus auguri-
bus. Ouidius. xv. meth. eſſe ſolet Baculumq; tenens agreſte ſiniſtra
INDICTA uirga pretoris qua ſerui ꝑcuſſi liberantur: & liber-
tatem acquirunt: a uendico dicta: quia per eam uendicent libertatē
perſius ad dominum ignoras: niſi quem uindicta relaxat: Liuius li.
.ii. ab urb. con. ille primum dicitur uindicta liberatus: quidam uin-
dictę quoq; nomen tractum ab illo putāt: uiridatio ipſi nomen fu-
iſſe poſt illum obſeruatur ut qui ita liberati eſſent in ciuitatem ac-
cepti uiderentur. ERBERA pro uerberatione licet non nunq̄
accipiantur. rem tamen corpoream proprie ſignificant: ut flagella
quę ſunt proprie ſarmentorum ſūmitates: Quintilianus: Ignes ex
proximo raptos: & uerbera quę caſus obtulerat Iuſtinus epi. trog.
pomp. li. ii. Admonentur ſcitę mutare genus pugnę memores: non
cum hoſtibus: ſed cum ſeruis preliandum: nec Armorum ſed do-
minorum iure uincendos: uerbera non Arma in aciem afferenda:
ōmiſſoq; ferro uirgas & flagella ceteraq; ſeruilis metus inſtrā paran
da Aſtis quas lacedemonios inueniſſe dicitur Fraxinus obediē-
tiſſima corilus melior: ſorbus lenior: Ea homeri preconio achilis
haſta nobilitata eſt: ASTILIA minores lanceę ſunt ferro pro-
ducto & quas manu iacere arſ eſt: ONTI haſtę longiores ſunt
& robuſtę ſine ferro ſed acuta cuſpide: Iuuenalis: Nocte iter in-
greſſus gladium contumq; timebis. ANCEA quam etholios in
ueniſſe: vi. na. hiſ. teſtis eſt plinius ut haſta manifeſtā habet ſignifi
cationem Latinum licet nomē non ſit ſcriptumq; eſt in li. M. uar-
ronis rerum diuinarum xxiiii. quo in loco uarro quom de pectori-
co dixiſſet eſſe id uerbum gallicum lanceam quoq; dixit non latinū
ſed hiſpanicū uerbum eſſe: alii: a greco dictum putan̄: quam grę-
ci uocant. ILVM panthaſilee licet inuentum haſta romana: ut
geſa gallorum & ſariſſe macedonū id auctores dicunt maximi uſus
in bellis ꝙ huiuſmodi haſta amento ęqua lance ſi pendeat: & pon-
derata uibretur: ubi excuſſo lacerto uali'e ĩtorta fuerit: uix arma-
tura inuenitur quę uibrantis ictum ſubſtineat eminus intortū ubi
armis heſerit agitatione & motu continuo penetrare contendit: nec
ſubitū euitari poteſt: aut repelli: ſed nec euelli hoſte pręmente; his
Britanni maxime uſi: & circuniacentes etiam inſulæ: ESA gal-
lorum tele ſiue uiriles haſtę nā & uiros fortes galli geſos uocant:
Liuius. ix. lere paſtorali habitu agręſtibus telis falcibuſ geſilq;

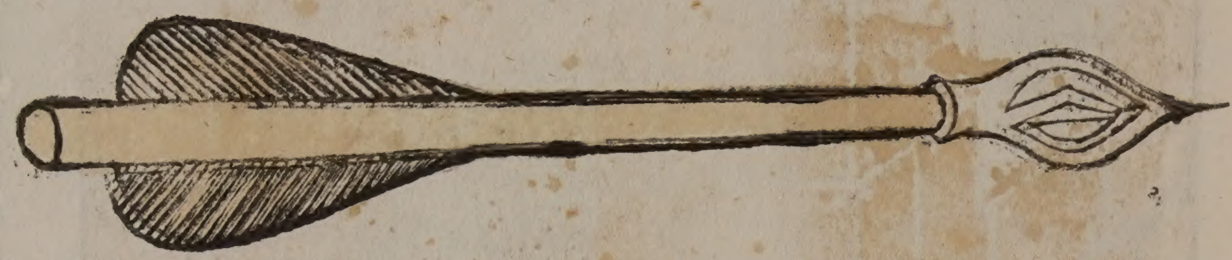
binis Armati ſunt qui a cędendo cęſa dici rectius putent: VNA
pilum Rumata pillata; Rumex telũ ſparo gallico q̃ ſimile. ACV-
lum quod cum a mento etholum martis filium inueniſſe ferunt: te-
lum etiam quod ut iaciatur fit teſte uarrone dictum. PARA:
pomp. teſte minimi generis iacula agreſtia. & ruſtica a ſpargendo
dicta: Aemilius de excellẽtibus ducibus exterrarum gentium epa-
minundã pugnantem & ſparo eminus percuſſum concidere uide-
runt; Lucillius Tum ſpara tum murices portantur tragula porro
PAROS maſ. etiam genere legimus Saluſtius in Catil. ſed ex
omni copia quarta pars erat: militaribus armis inſtructa cęteri
ut quoſq; caſus Armauerat ſparos: & lanceas alii pręacutas ſudes
portare. Ariſſa: ut pomp. placet & ſeruio: eſt haſta macedonica
Liuius ab urb. con li. ix. Arma clypeus ſariſſeq; illis ideſt haſte:
idem xxxvii. ibi ſimul perturbati ordines & ĩpeditus ĩtercurſu ſuorũ
uſus prelongarum haſtarum ſariſſas macedones uocant intulere ſi-
gna Romanę legiones: Idem xxxviii. p oculi foramina perlongę ha
ſte quas ſariſſaſ uocãt ad ſũmouẽdos hoſtes eminebãt; Q. curtius
li. vii Prior Barbarus emiſit haſtam: quam exiguus modica capitis
declinatione uitauit: atq; ipſe infeſtam ſariſſam equo calcaribus
cõcito ĩ medio barbari gutture ita fixit: ut pceruicẽ emineret: prę-
cipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat: ſed ille extra
ctam ex uulnere haſtam rurſus in os dirigit. IBINAM appellãt
illirici telum uenabulo ſimile: Ennius illirici reſtãt ſiccis ſibiniſq;
fodentes: ECVRIS quaſi ſemicuris: uel ſemiquiris: quod eſt
haſta: uel a gręco a coerano qui regem ſignificat: Conſtat autem
Romanos grecos fuiſſe & erant ſecures ſigna quę ante conſulẽ fe-
rebãt: RAGVLA: eſt haſta ferro pręacuta: & ut uarro inquit a
Traiiciendo dicta ut pomp. teli genus dictum ꝙ ſcuto infixum tra-
hatur: Cęſar li. v. comen. monet ut tragulam cum epiſtola ad amẽ-
tum deligata intra munitionem caſtrorum abiiciat: Liuius xxv. ibi
ſignis collatis pugnatum per quattuor ferme horas egregieq; uin-
centibus romanis ſignum receptui eſt datum quod . gn. ſcipionis
ferrum tragula confixum erat. LAVA teli genus: quo hercules
utebatur: ſic dicta; ꝙ ſit clauis ferreis inuicem religata Claua enĩ
& leonis pelles antiquo herculi cõueniunt: Quo tẽpore Arma nũdũ
erant adinuenta: ſed fuſtibus homines iniurias propulſabant: ac
ferarum pellibus tegebãt pro Armis corpora hãc quidam cathegiã

quam & horatius caiam uocat dictam etiam putant eſtq; cathegia
gallici teli genus :quod ſi ab artifice mittatur rurſus uenit ad eum
q mittit :huius uirg. meīnit theothonico ritu ſoliti torquere cathe-
as :theothonico ritu dixit :quia theothoīci galię comatę ſūt populi.
IPENNIS dicitur :quod ex utraq; parte acutam habet aciem
quaſi duas pennas : penum autem antiqui acutum dicebant : unde
& auium pennę quaſi acutę : Quinti. li. i. inſti. Quare diſcat puer
quid in litteris proprium :quid cōmune quę cum quibus cognatio
nec miretur cur ex ſcāno fiat ſcabellum : aut a pinna quod eſt acu-
tam :ſecuris utrīq; habens aciem bipennis ne illorum ſequatur er-
rorem qui quia a pennis duabus :hoc eſſe nomē exiſtimant pinnas
auium dici uolunt. OLABRA quaſi dulabra ꝙ duo habeāt la-
bra ad dolandum & delendum de noliendumq; : Liuius Bel. pu. li. ii.
tunc hannibal occaſionem ratus Quingentos ferme afros cum do-
labris ad ſubruendum abimo murū mittitur idem in eodem :li. iiii.
Dolabre calonibus diuiduntur ad uallum ꝓruendū foſſasq; : īplē-
das intra munimenta inſtruit acies; idē ī eodē li. viii. eademq; porta
ſigna infeſta in urbem illata & aliis partibus ſecuribus dolabriſq;
cedebantur portę :Iuue. li. iii. nodoſā poſt hęc frangebat uertice
uitē ſilentus nigra muniret caſtra dolabra ALARICA genus
teli miſſilis quo utuntur ex falis ideſt ex locis extructis dimicantes:
ut ſeruio placet : ingens telum torno factum ferrū habēs cubitale:
& rotunditatem de plumbo īmodum ſperę :ī ipſa ſūmitate dicitur &
ignem habere affixū :hoc autē telo pugnatur de turribus quas falas
dici manifeſtum eſt :a falis dicta falarica :ſicut a muro muralis ſane
falaricam lucanus dixit :neruis mitti tortilibus ex quadā machina:
hunc aut tortilibus uibrata falarica neruis obruit aut uaſti muralia
pōdera ſaxi uirg. uero. in ix. ſic ait :Turnū manu iaculari ꝓtulliſſe:
quod a poeta :uel poetice :uel in laudē & uirtutē turni forte dictū ē
qui talē haſtā manu iaculatus ē : Liuius ab urb. con. xxi. li. Falari-
ca erat ſagūtinis miſſile telū haſtili ab ligneo & cętero Terreti :prę-
terq̄ ad extremū unde ferrū extabat :id ſicut ī pilo quadratū :ſtup-
pa circūligabant :Liniebātq; pice :Ferrū aūt tres ī lōgū habet pedeſ
ut cū armis trāſfigere corpus poſſet :ſed id maxime ſi exiſſet ī ſcu-
to nec penetraſſet ī corpus pauorē faciebat :quod quom mediū ac-
cēſum mitteret cōcœptūq; ipſo motu multo maiorem ignem ferret.
Arma amitti cogebat : nudūq; militē ad īſequētes ictus prębebat:

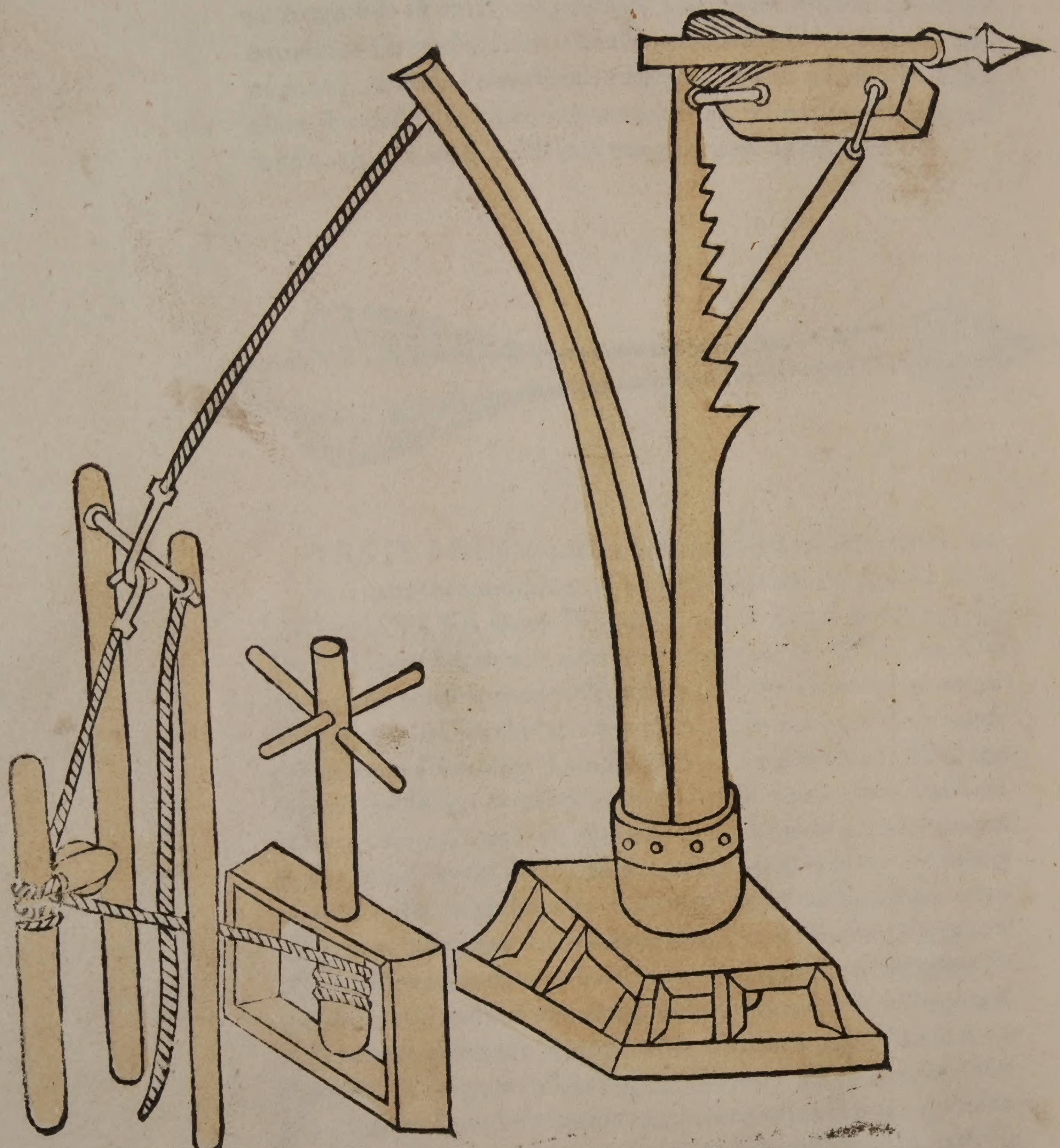
Aleoli tela ſunt in muliebris coli formam: Ammianus marcel linus.xxiiii.rerum geſtarum maleoli autem teli genus figuratur hac ſpecie:Sagitta eſt cannea inter ſpiculum & arundinẽ multifido ferro coagmentata;quę ĩ muliebris coli formã quo nentur lintea ſtamina concauatur uentre ſubtiliter & plurifariam patens:atq; in alueo ipſo ignem cum aliquo ſuſcipit alimento;et ſi emiſſa lentius arcu inualido arcuſ ictu enim rapidiore extinguitur aeſtus incẽdiorũ nec remedio ullo q̃ ſuperiecto puluere uel Amurca cõſopitur:Liui.

xxxviii.ab ur.con.alii cum ardentibus facibuſ.alii ſtuppā picemqꝫ
& maleoloſ ferenteſ tota collucente flāmis acie aduenere: ī huius-
modi autem maleoli concauo glutinum igniſqꝫ fomentum eſt in
extinguibile ex colofonia ſulphure ſale: quem nitrum appellant
omnibus in lauri oleo liquefactis ſecundum alioſ oleo petroleo adi-
pe anatiſ medulla canne ferule ſulphure: ut aliis uiſum eſt: ex oleę
oliuo ſeoo ſulphure collophonia: canphora reſina: ſtuppa.hanc ue-
tereſ compoſitionem bellatores incendiarium appellant:

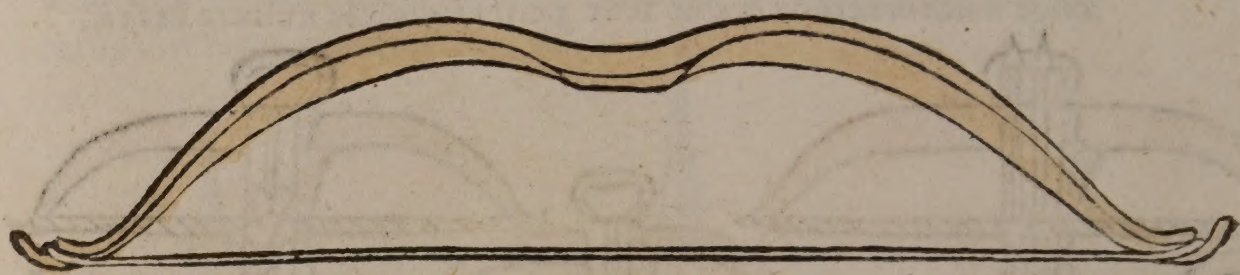

ISSILIA haſtilia: tela a mittendo dicta: Liuius xxxii: ma-
gna tormentorum etiam uiſ ut miſſilibus procul arcerēt hoſtē
ATHAPVLTA quam Plinius vi.na.hiſt creteſ īueniſſe perhi-
bet: iaculum eſt celer uel ſagitta: ut nonius inqnit. Cæſar ſiue alius
pro eo commentariorum.x.Centonesqꝫ inſuper īiecerunt: ne aut te-
la tormentis miſſa tabulationem perfrīgerēt aut ſaxa & cathapul-
ta lateritium diſcuterent Liuius.bel.pu.li.i.collatiſqꝫ eo cathapultis
ſagittiſ: baliſtiſqꝫ: ut caſtellum in ipſa urbe uelut arcem īminentē
haberent muro circundant: Plautus ī gurgulione: atqꝫ ita te neruo tor
quebo: ut cathapultę ſolent: idem in captinis: nam meus eſt Baliſta
pugnus: cubitus: cathapulta: humerus: Aries: cathapultam etiam
Organum bellicumqꝫ inſtrumentum: quo tricubitalia tela iaciunt
uſu doctiſſimorum comprobatur auctorum: pomp. trifax telum lō-
gitudinis triū cubitorum: quod cathapulta mittitur.uictruuius li.
x.Ex ratione grauitatis proportiones ſūmuntur: quēadmodum ca-
thapultis de longitudinibus ſagittarū Liuius bel.pu.li.i.ipſe han-
nibal qua turris mobilis omnia munimenta urbis ſupans altitudine
agebatur: hortator aderat quę quom admota cathapultis baliſtiſqꝫ
ꝑ oīa tabulata diſpoſitis; muros defēſoribus nudaſſet.

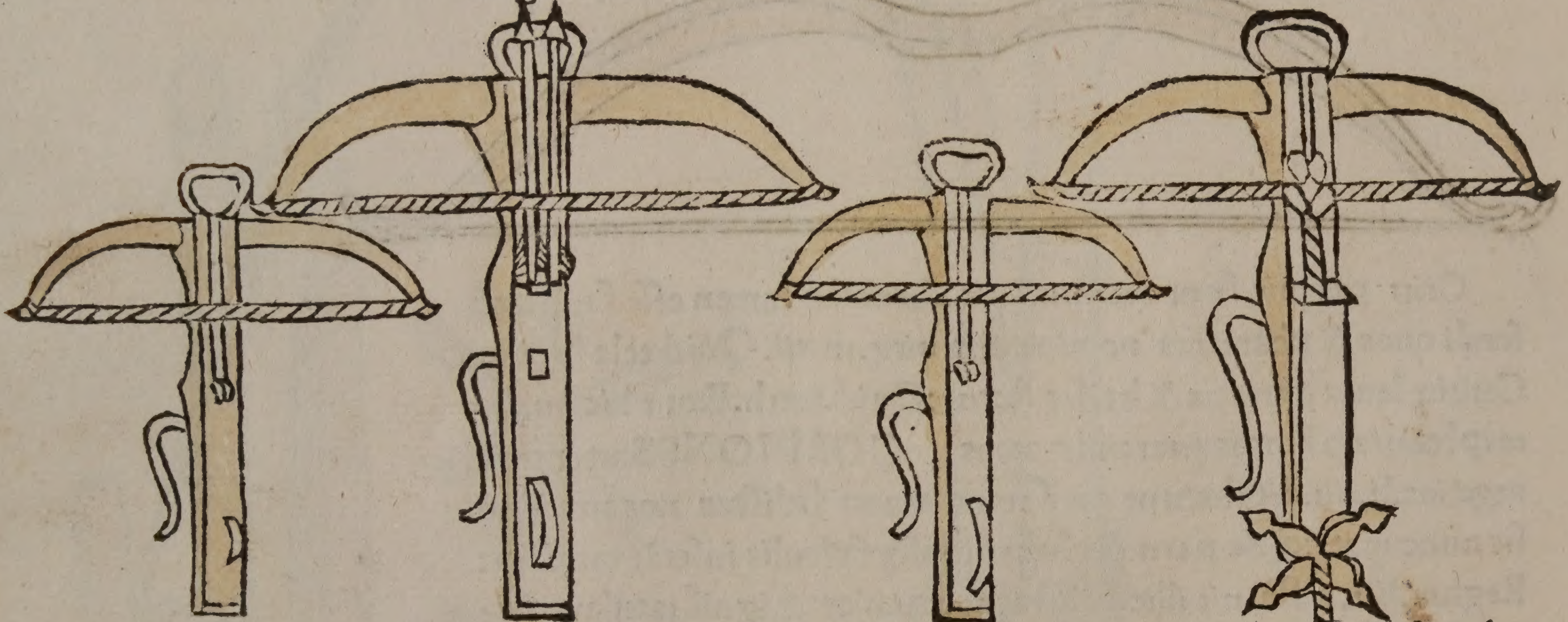

ONPHEA teſte.A.gelio noct.atti.libro.ix. genus teli eſt thra-
chę nationiſ apud alioſ frameam ſpatam & gladium licet ſonet:hoc
uocabulum in:Q.ennii Annalium.xiiii.poſitum inuenieſ.liuius:
ab ur.con.xxxi. Tiracaſ quoq; romphee ingentis & ipſe longitudi
niſ inter obiectos undiq; Romanoſ impediebant: RCVS quartę
forme ad iaciendaſ ſagittas bellica inſtrumenta et ueluti anceſ quae
ptes urbis excelſę atq; munite ſũt:ab arcẽdo hoſte dicti quãq̃ quã-
tum ad anceſ ſpectat ſint cum quibus eſt.Seruiuſ qui ꝙ arcana ſe-
creta dicuntur arces dictas putent: quaſi res ſecretas.uel ſint alii
licet teſte Solino li.i. memorabilium: Qui uideri uelint: quom Ar-
chades inexcelſa parte montis habitaſſent deriuatum deinceps ut
tutiſſima urbium arces nominarentur Arcus inſuper ſagittandiq;
apollinem ferunt extitiſſe repertorẽ:Qua decauſa cretenſes pręci-
pue arcu delectati ſunt:quem ſciticum nominarunt.

Oriti proprie ſunt arcuum tece:dicuntur tamen eſſe ſagittarũ
foruli quos & pharetras nominamus uirg.in xii. Quid tela ſagittę
Coritiq; leues humeris & letifer Acrus:Ouid.meth. Exuit hic hume-
ros pharetram lentosq; retendit arcus: CORPIONES:ut inquit
uegetius.li.iiii.dicebantur quoſ nunc manu baliſtas nocant ideo
ſic nuncupati:ꝙ de paruulis ſubtilibuſq; ſpiculis inferãt mortem:
Regum.li.i.& ſtatuit illic baliſtas et maculas & igniſ iacula et tor-
menta ad lapides iactandos:& ſpicula & ſcorpiones admittendas
ſagittas & fundibula Caes.comen.li.vii Quidam ante portam op-
pidi galus per manus ſeui ac picis traditas glebbas in igne & regi
onem Turris prohibebat ſcorpiõe a latere traiectus exanimatus cõ
cidit:ſunt & qui ſcorpionum ictibus nõ ſagittas tantũ:ſed lapides
mitti annuãt: Amianus Marcell. rerum geſtarum xxv. Et ſcorpi-
ones quocunq; manus perite duxiſſent rotundoſ lapides euibrabãt:
idem xxiiii.ſcorpioni Onagri uocabulũ indidit ętas nouella ea re ꝙ
aſini feri cũuenatibus agitant:ita eminus lapides poſt terga calci-
trando emittunt: ut perforent pectora ſequentium: aut per fractis

oſſibus capita ipſa diſplodãt uegetius renatus li.iiii.p ſcorpiones
.ſpiculis ſaxis aũt grauioribus per onagrum deſtinatiſ;nõ ſolum eq
elidunt Sed etiã hoſtiũ machinamẽta frangũt:Nonius marcel.ſcor
pionem teli genus eſſe aſſerit.Alii a nonio minus diſſidenteſ ſcorpi
onem ſagittam ſed ueneno oblitam;eſſe aiunt:quę uirus quo figitur
infudit:unde & ſcorpio nomen accepit;ſcorpioneſ huiuſmodi a
ſcithis originem traxiſſe arbitror illi enim uiperea ſanie & humano
ſanguine tinctiſ ſagittiſ quolibet uulnere leui licet tactu:ſed irre
mediabili illico mortem afferunt: de hiſ Lucanus:Spicula nec ſolo
ſpargunt fidentia ferro ſtridula:ſed multo ſaturãtur tela ueneno:
uulnera parua nocent fatumq; inſanguine ſũmo eſt:Ad poſtremũ
ſiue ſcitha ſiue cretẽſis ſiue alio cęlo genitus fuerit qui ſcorpionẽ ad
mittẽdas ſagittas primus inuenit:aut proditor ſane fuit: aut nocẽ-
di auidus:aut metuens hoſtis cogitauit eũ quod idẽ Lucanus ĩquit
longe tendere neruos & quo ferre uelit cõmittere uulnera uentis.

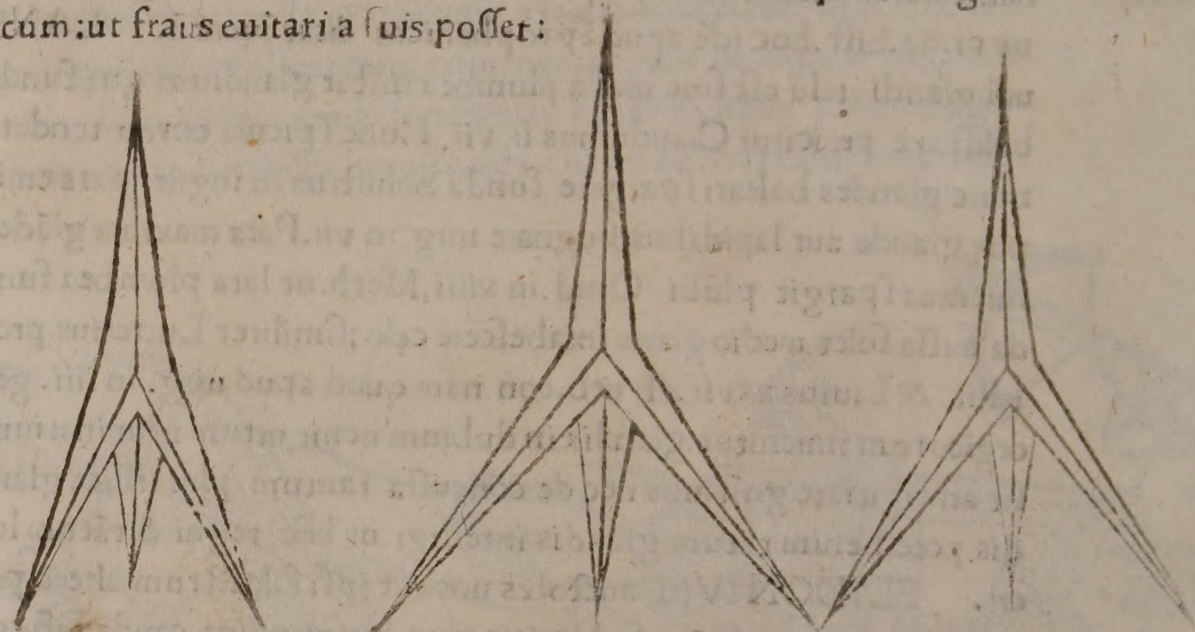
Sagitta.

AGITTA a ſagaci ictu ideſt ueloci uocata ut quibuſdã pla-
cet:ſiquidem ut ocius mors pręueniret: ad homĩem alitẽ illam fe-
cimus pẽnasq; ferro adiecimus:quod ſcelere humani ĩgenii ac frau-
de inuentum arbitror has primum cretenſes:ut inquit ſolinus:alii
ut refert pli.na.hiſt.ſaterẽ Iouis filium uel perſem pſei filium in-
ueniſſe aſſerunt:frequenſq; circa hęc orientalium uſus: hi calamis
ſpicula addunt irreuocabili hamo: uarieq; mortem accelerat penna
calamis addita:fitq; ex ipſo telum aliud priore facto in uulneribus:

Sagitta barbata.

hanc barbatam ſagittam appellant:huiuſmodi teliſ ſolem ipſum
obumbrant:propter hoc maxime ſerenoſ dies optant oderuntq;

uẽtos & imbreſ qui inter illoſ pacem eſſe cogũt: hic uſus ĩ creta bel-
latores ſuoſ pręcipitauit in hoc ut incęteris uicit italia; in agro ma-
xime bononienſi ac peneſ flumen rhenum Quoniã ſagittis nullus
aptior calamus eſt. Quibuſ pondus uoluere & contra flatus quoq;
peruicax; PICVLVM ſagittę pręacutę ferrum: Curtius li. vii.
quoſ dum obſidet rex inter promptiſſimos dimicanſ ſagitta ictuſ ẽ
quæ in medio crure fixa reliquerat ſpiculum: idem in. ix. Medici li-
gnũ ſagittę ſcilicet corpori infixum; ita ne ſpiculum moueret ab-
ſcindunt corpore deinde nudato animaduertunt hamos eſſe telo;
nec aliter id ſine pernicie corporis extrahi poſſe q̃ ut ſecundo uul-
nus augerent; VRICES tribulos aiunt ferreoſ qui tribus radiis
abiecti quo quomodo ſituentur ſtant & erecto quarto infeſti ſũt
Q. Cur. li. iiii. quom bion quidam tranſfuga quanto maximo curſu
ad regem peruenit nuncians muriceſ ferreoſ interram diffudiſſe da-
rium qua militeſ emiſſurum eſſe credebat; notatumq; certo ſigno
locum; ut fraus euitari a ſuis poſſet:

CALPRVM pręacutum ad feriendum ferrum: Liuius. belli. pu.
li. vii. elephanti plures ab ipſis rectoribus q̃ ab hoſte interfecti fa-
brile ſcalprum cum maleo habebant: id ubi ſeuire bellue ac ruere ĩ
ſuos coeperãt magiſter inter aures poſitum ipſo in articulo quo iũ-
gitur capiti ceruix quanto maximo poterat ictu adigebat ea celerri-
ma uia mortis in tantę moliſ bellua inuenta erat: ſcalpellum a ſcal-
pro ĩminutum. Cicero. ii. de diuina. aut quorũ linguę ſic inherent: ut
loqui non poſſent he ſcalpello reſectę liberarentur: Hieremię. xxx.
vi: cũq; legiſſẽt ludi pagellas treſ uel quattuor ſcidit illud ſcalpello

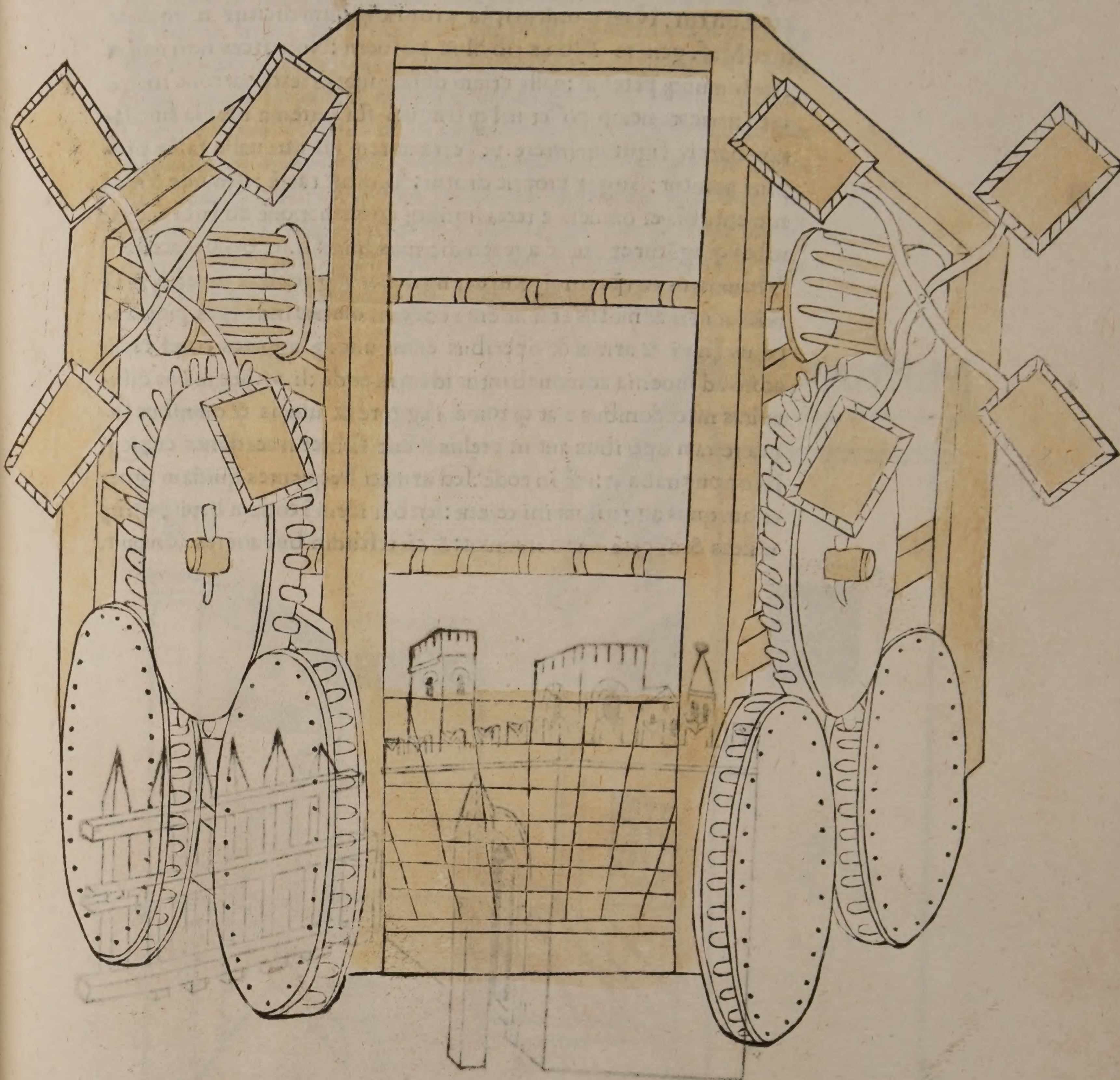
ſcribe & proiecit in ignem; ERVINA genus iaculi longi teſte
fabio Placiade; Plautus ĩ bacchide. ſi tibi machera eſt foris: at mihi
ueruina eſt intus: qua te & illoſ confodiam; OLLIFERVM ge-
nus teli hoc eſt totum ferreum; ſollo enim hoſce dicitur id quod nos
totum uocamus. Liuius belli Macedo. libro iiii. & cohortes a tergo
ſtantes pauidi reſpiciebant ut emiſſis ſolliferis falaricisq; gladios
ſtrinxerunt; VNDA quod ea fundantur lapides ideſt mittãtur: hoc
telum habena uolutatur in iactu glansq; librata quom ſederit uelut
neruo miſſa excutitur: Liuius xxviii. fundis ut nunc plurimum ita
tunc ſolo eo telo utebãtur ne quiſquam alterius gentis unius tantũ ea
arte: quãtum inter omnes alios baleares excellunt; apud quos ut in-
quit: flauius matres a teneris unguiculis ita natos erudiiſſe produ͠t
ut nullum cibi genus contingere ſinerent; niſi quem ex funda im-
miſſo lapide percuſſiſſent; Proinde ſunt qui balearium inſularum
habitatores huius teli uſum primos inueniſſe aſſerant. Quãq plini-
us vi. na. hiſt. hoc idẽ apud ſyrophenicas dicat ĩuentũ. LANS
uel glandis telũ eſt ſiue maſſa plumbea inſtar glandium quę funda
baliſtaue proicitur Claudianus li. vii. Hunc ſpicula cornu tendere
nunc glandes baleari ſpargere funda Saluſtius in iugur. pars emi-
nus glande aut lapidibus pugnare uirg. in vii. Pars maxima glãdes
liuentes ſpargit plũbi. Ouid. in xiiii. Meth. ut lata plumbea fun-
da miſſa ſolet medio glans intabeſcere cęlo; ſimiliter Lucretius pro-
tulit. & Liuius xxvii. ab urb. con. nam quod apud uirg. in iiii. ge-
orgicorum inuenitur: glandis in dubium uenit utrum nominatiuus
ſit an figurate gnitiuus nec de concuſſa tantum pluit illice glan-
dis poteſt enim tãtum glandis intelligi: ut hoc regni & tãtum lu-
cri. ELIDONIVM auctores uocant ipſi falcaſtrum altera parte
tantum acie tenuiſſima ſed latiore ulne longitudine cauda bifurca
ceu hirundinis; unde & nomẽ habet. uaginis nõ conditur: ſed unco
dependet a cingulo; ANICE ſecures productiores quibus acies
ſubtilior quibusq; non modo dani ſed etiã alię gẽtes iam uti cępe-
runt: in uniuerſum autem quę pro re militari circa hęc conſyderã-
da ſunt ferramentorum genera ſi oleo reſtinguantur delicatior fit
acies a qua duratur in fragilitatem hircorum ſanguinis tanta uis ẽ
ut ferramentorum ſubtilitas non alio acrius induretur ferrum autẽ
omne a rubigine tuetur oleum; ceruſa; aut liquida pix. ALX lu-
natum ferrum haſtę affixum militare quondam nunc agreſte telum

Valerius li.v.unũ quenꝗ ex his falce percuſſum In cędem ſuam compulit;Liuius viiii.ab ur.con. Iere. paſtorali habitu agreſtibus telis falcibus geſiſꝗ binis armati. Martialiſ; Frauſ me certa ducis quondã curuauit in uſus Agricolę nũc ſũ militis ante fui; Fuit & quondam falx nedum terreſtris miltiæ;ſed nauticę inſtrumentũ: erant enim romanis inaudita magnitudine falces Quas cum artifiſo quodam impulſu rudentibus hoſtium inieciſſent Nauigio remis in aduerſum acto & rudentes uelut cultri acie tonſorii ſcindebantur & antennę ſimul ac ſuperba ruebant armamenta erãtꝗ ſuis impedimento nauibus quibus fuerant pręlidio adiumentoꝗ:a falce falcati etiam currus dicti; falcibus nanꝗ pręmuniebantur; atꝗ in hunc maxime modum falcibus armati prodibant in bella cuſpides circa temonem ab iugo decem cubita extentas uelut cornua habebant;quibus quicquid obuium daretur tranſfigerent; inextremis iugis binæ circa eminebant falces;altera ęquata iugo; altera inferior in terram deuexa illa ut quicquid a latere obiiceretur abſcinderet: hęc ut prolapſos ſubeuntesꝗ contingeret;item in axibus rotarum utrinꝗ binę eodem modo figebantur falces ex omni parte acie ꝓminente ut in ſubiecta huiuſcemõi currus deſcriptione continetᷣ.

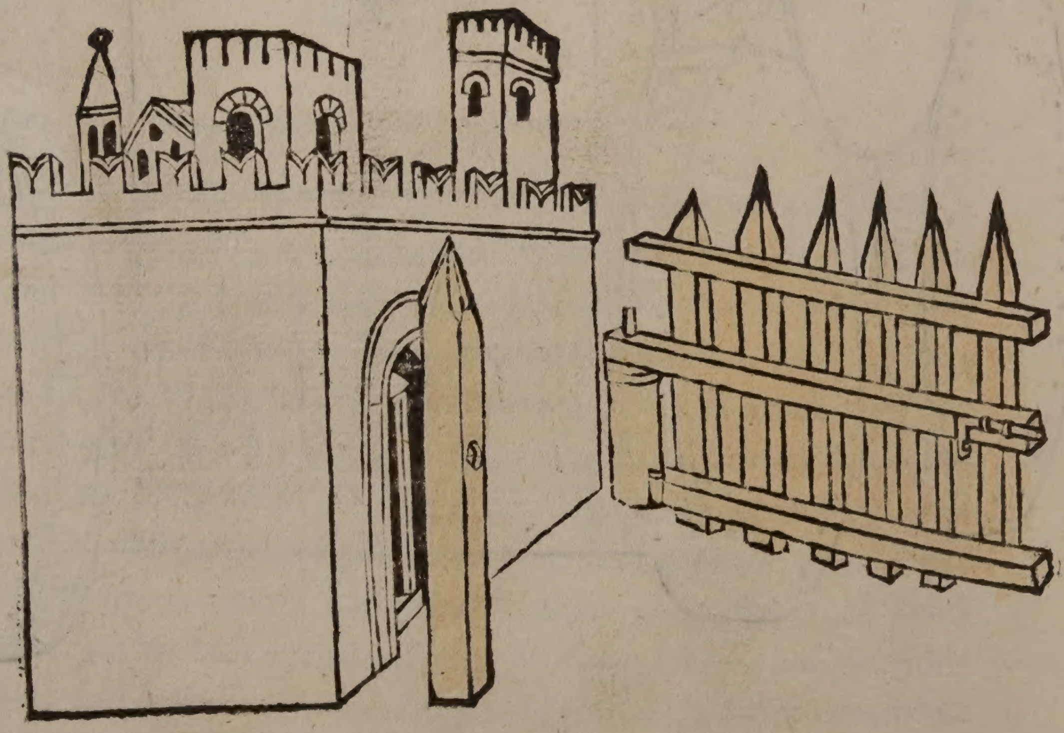

IS quadrigis ut ſemper duces hoſtinm acies perturbaturos ſe credebant ĩ ſuas terrorem perſępe uerteruut: ut Antiocho maxime contigit: Nam eumenes ubi eas uidit haud ignarus pugnę: & q̃ anceps eſſet auxilii genus ſiquis pauorem magis iniiceret q̃ Iuxta adoriretur pugna: ſagittarios: funditoresq; & iaculatores equitum non conferctoſ: Sed q̃ maxime poſſ& diſperſos excurrere iubet. ex omnibuſ ſimul partibus tela ingerere: Hęc uelut procella partim clamoribus diſſonis: ita conſternauit equos ut repente uelut effre-nati paſſim incerto curſu uagarent̃: Romani murices ferreoſ ĩterrã fũdebãt: Qua hoſtes emiſſuros q̃drigaſ arbitrabãt̃: ĩ quos cũ ĩcidiſ-ſet paulopoſt ſaucii. pigri ĩutilesq; reddebãt̃. ST & alia mirifica bellici currus nõ falcati: forma. flabellis uẽtoq; ĩ hũc modũ adacti.

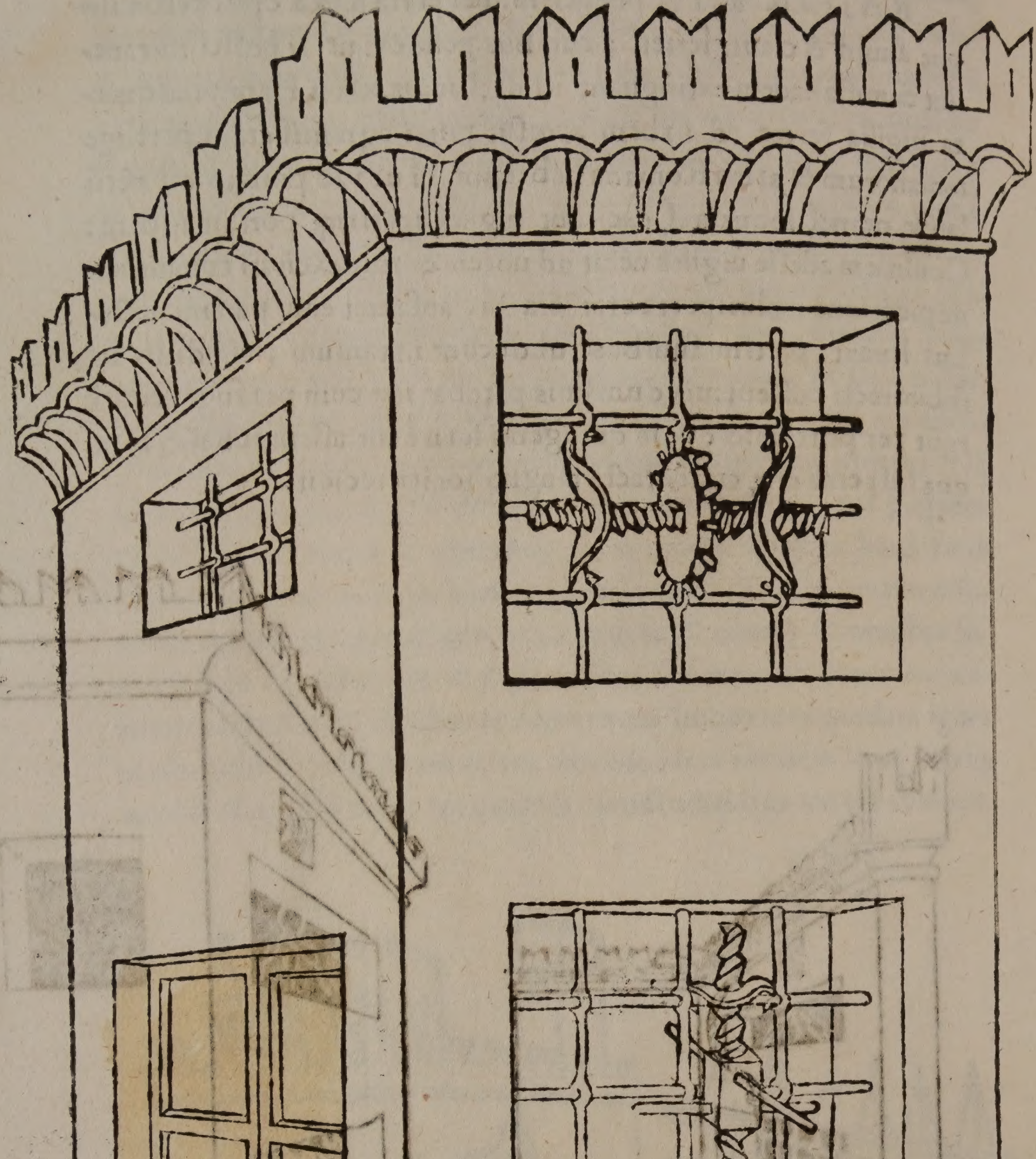

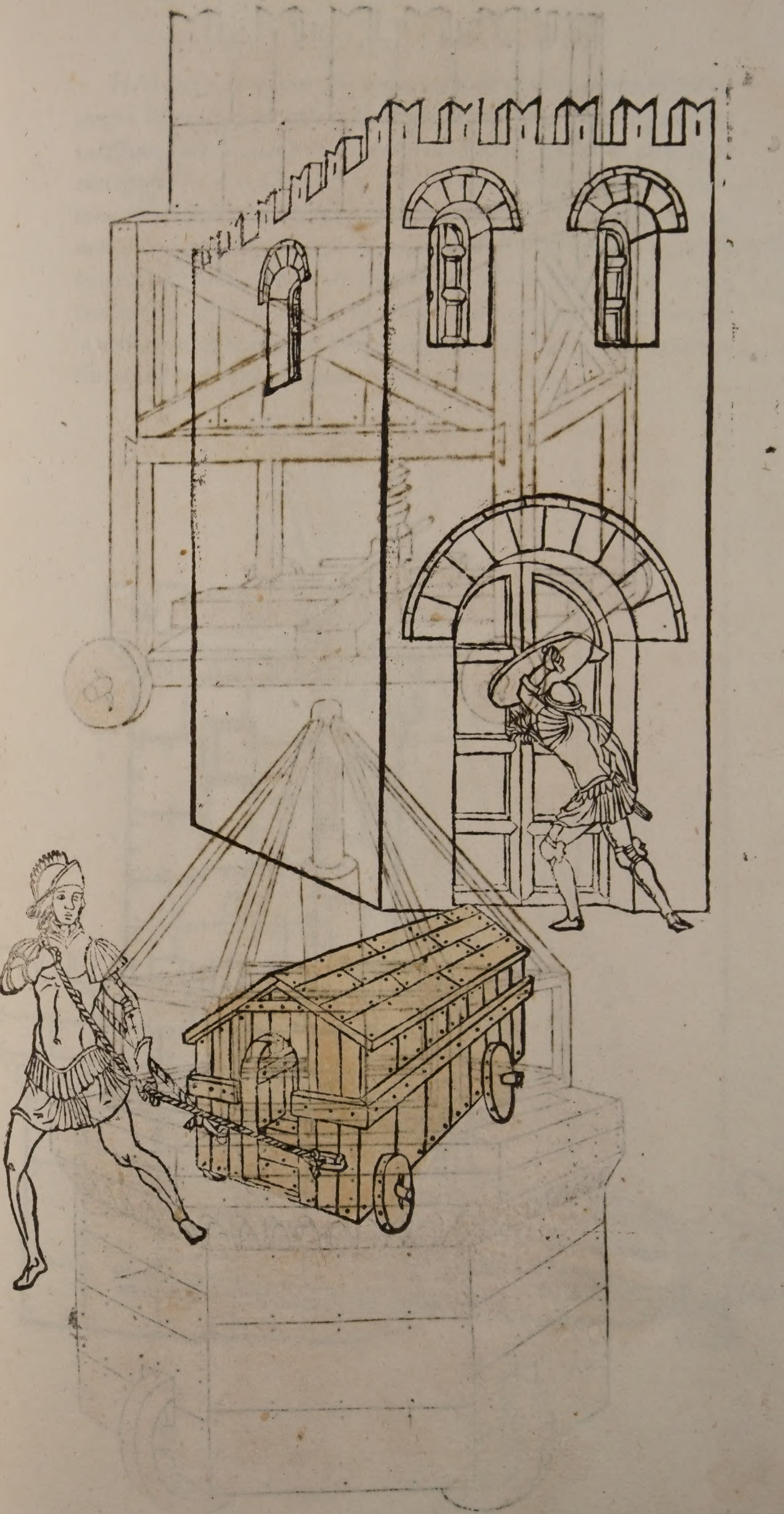
ALLOS & ſudes idem eſſe conſtat: auctore Seruio: quamq̃ bis idem dictum ſit a uirg. ii. geor. his uerbis: quadrifidasq; ſudes & acuto robore uallos. ualli nanq; foſſarum fuſtes ſunt; quibus uallũ prẹmuntur: Nam munitio ipſa proprie uallum dicitur neutraliter licet Maſ. genere Albius tibullus poſuerit: Non arces non uallus erat ſomnũq; petebat: ualli etiam denominatio teſte uarrone inde ẽ ꝙ ea uaricare nemo poſſet uel ꝙ ſingula ibi extrema bacilla furcilatam habent figuram litterẹ. v. Terra autem illa quẹ uallo facto propius ponitur; Agger proprie dicitur: Abuſiue tamẽ: & muros & munimenta oĩa et omnem e terra lignisq; coaceruationẽ ad ſubruẽdas urbes ꝙ agãtur et ducãt ageren dicimus. liuiuſ li. iii. bello macedoni Thaumatos eo tp̃e ſumma ui expugnabat Aggeribus uineisq; & iã aries muris admotus erat: idem ĩ eodem: omnes inde ſpes pugnantibus In ui & armis & operibus erant undiq; aggeres haud facili aditu ad moenia admouebantur idem in eodẽ: li. vi. hẹc maior difficultas macedonibus erat ꝙ romani aggere & uineis & omnibus ſupra terram operibus aut in prẹliis eſſent ſubter macedones cuniculis oppugnabant: idẽ in eodẽ: ſed armati frequentes quidam ignes etiam quos aggeribus inijcerent: ferebãt idem ĩ eodem li. vii. utriq; uineas & aggerẽ muro iniunxit: & cũ teſtudinibus arietes admouit.

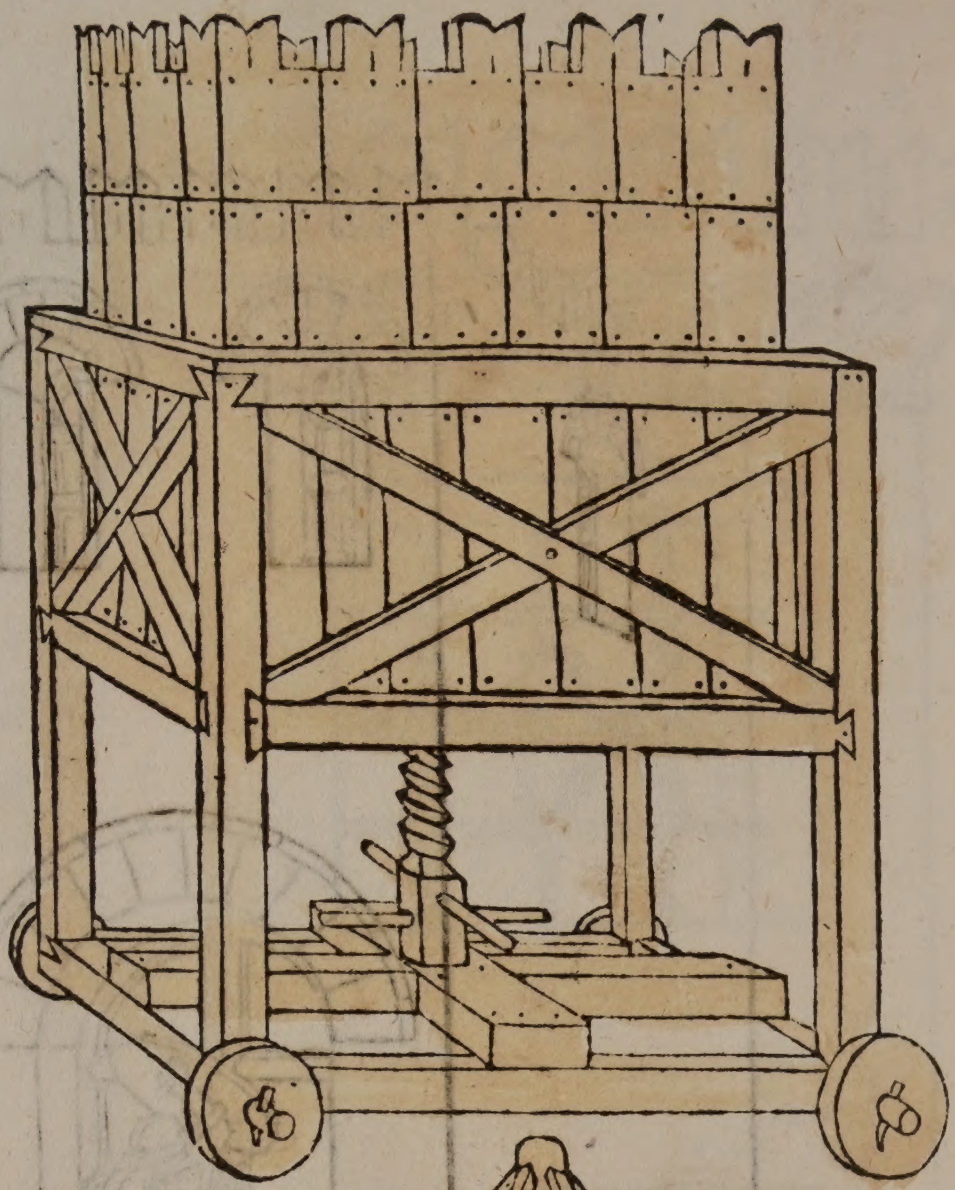

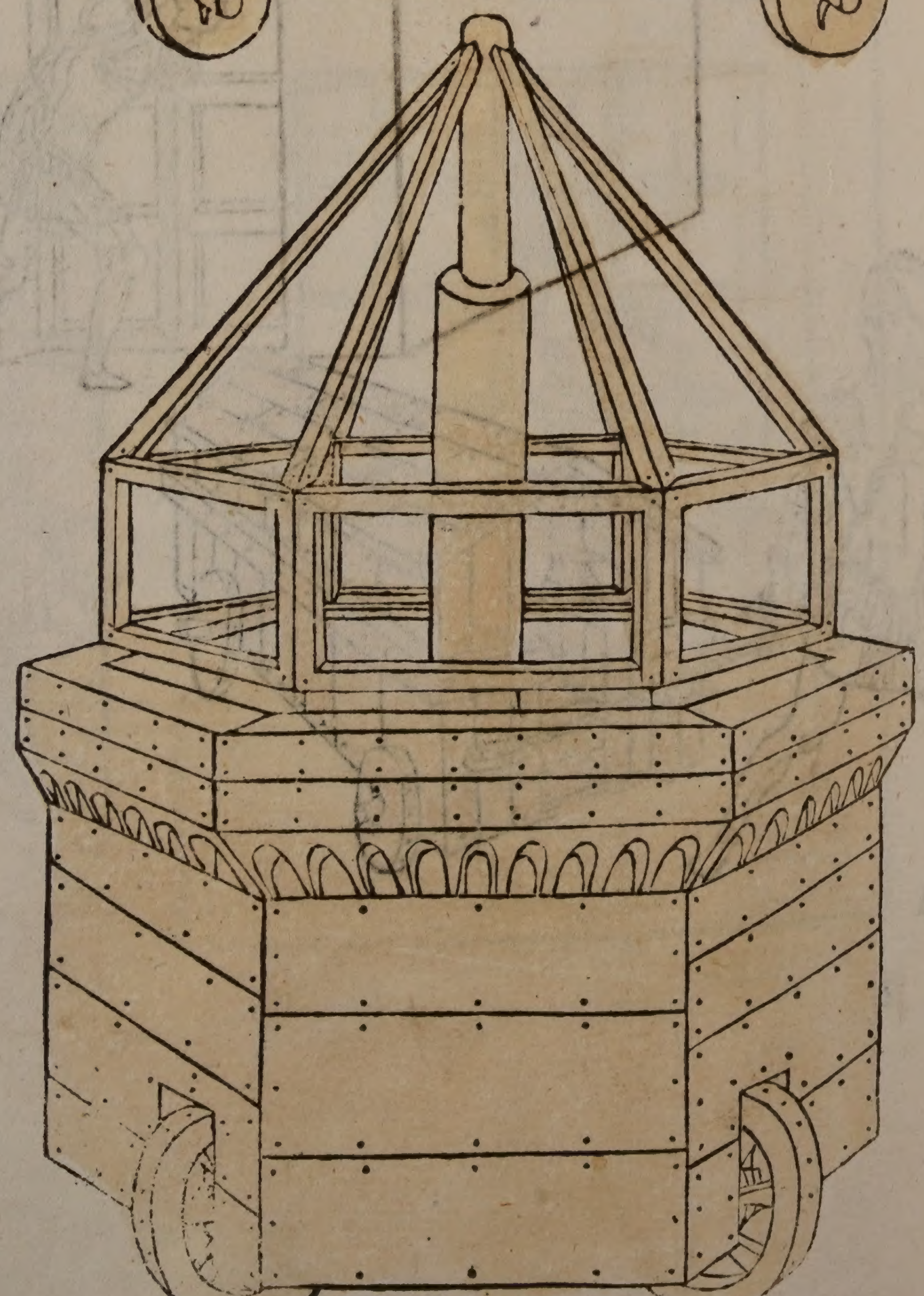
RATHERACTA phenеſtra: uel porta ferrea crati perſimilis quę anuliſ & clauis ferreiſ a funibus pendet: ut ſi hoſteſ intrauerint demiſſa eadem extinguant̃ ĩcluſi: Liuius. xxvii. Hannybal quarta uigilia ferme ad urbem acceſſit primi agminiſ erant perfuge romanorum & arma Romana habebant: hi ubi ad portam eſt uētū latine omneſ loquenteſ excitant uigileſ apeririq; portam iubent: Conſulem adeſſe uigiles uelut ad uocem eorum excitari tumultuari trepidatione moliri: porta cratheracta clauſa erat eam partim uectibus leuant: partim funibus ſubducunt in tantum altitudinis ut ſubire recti poſſent: uix dum ſatis patebat iter cum perfuge certatĩ ruūt per portam: & quom quingenti ferme intraſſent remiſſo fune quę ſuſpenſa erat cratheracta magno ſonitu cecidit.

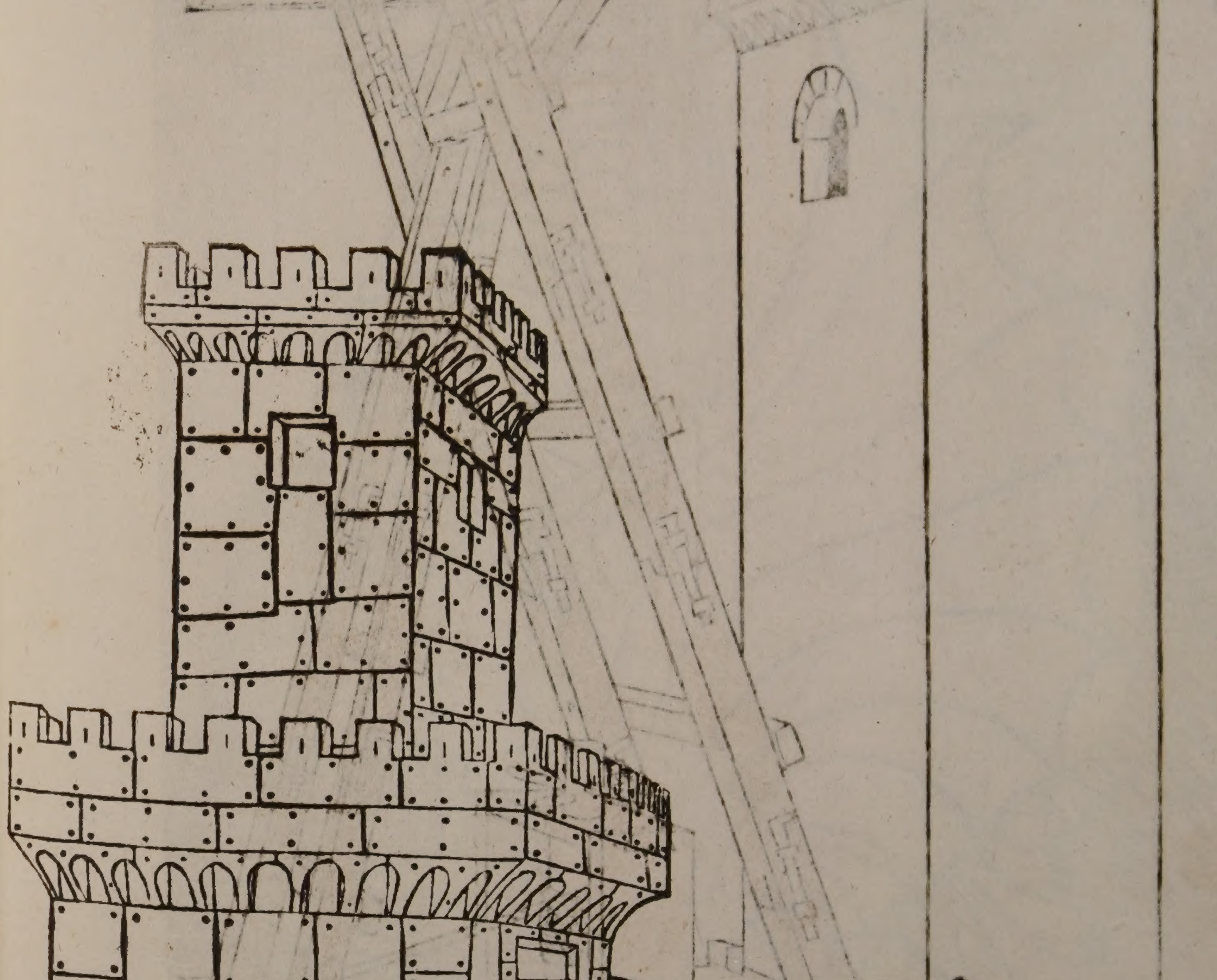

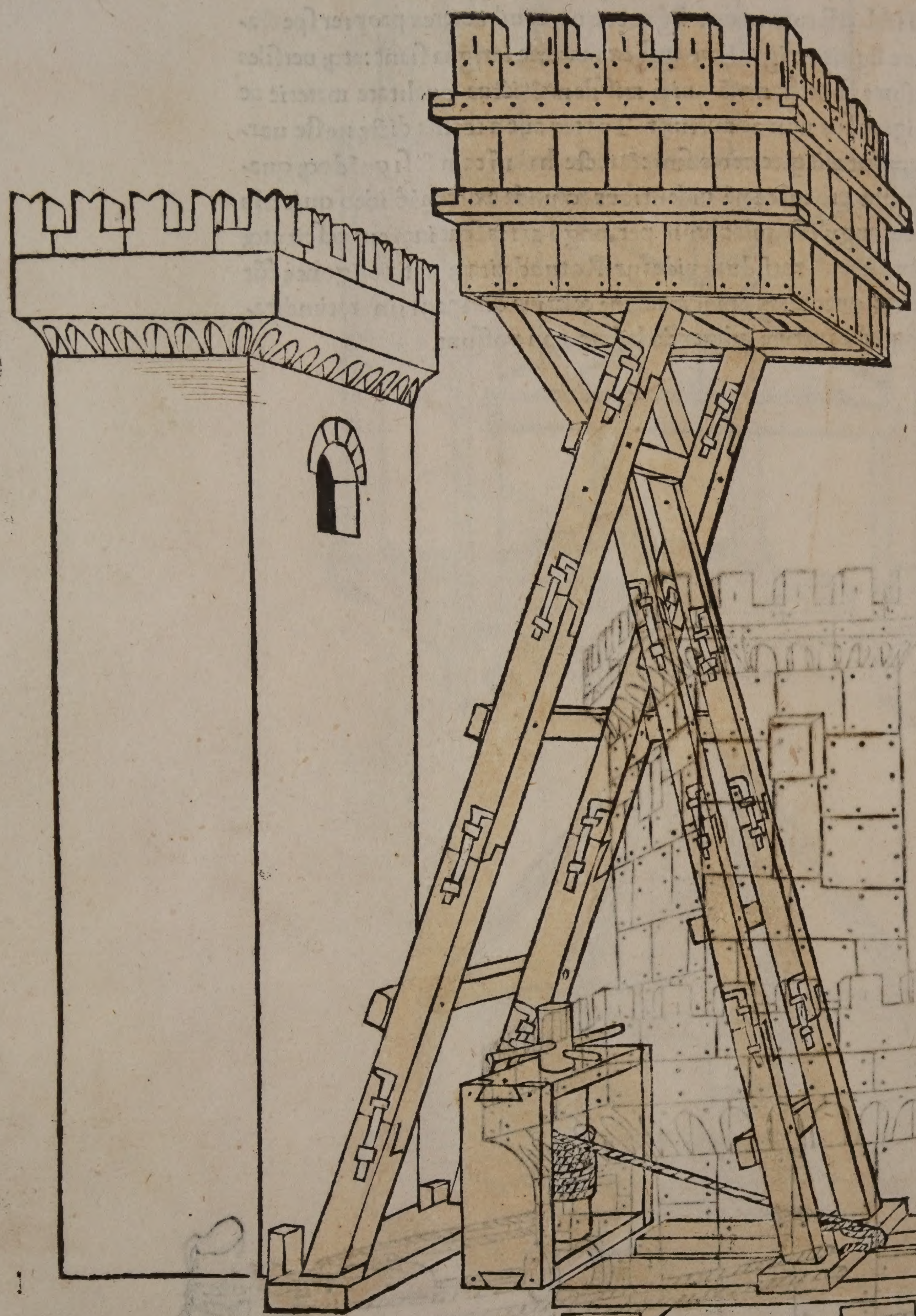

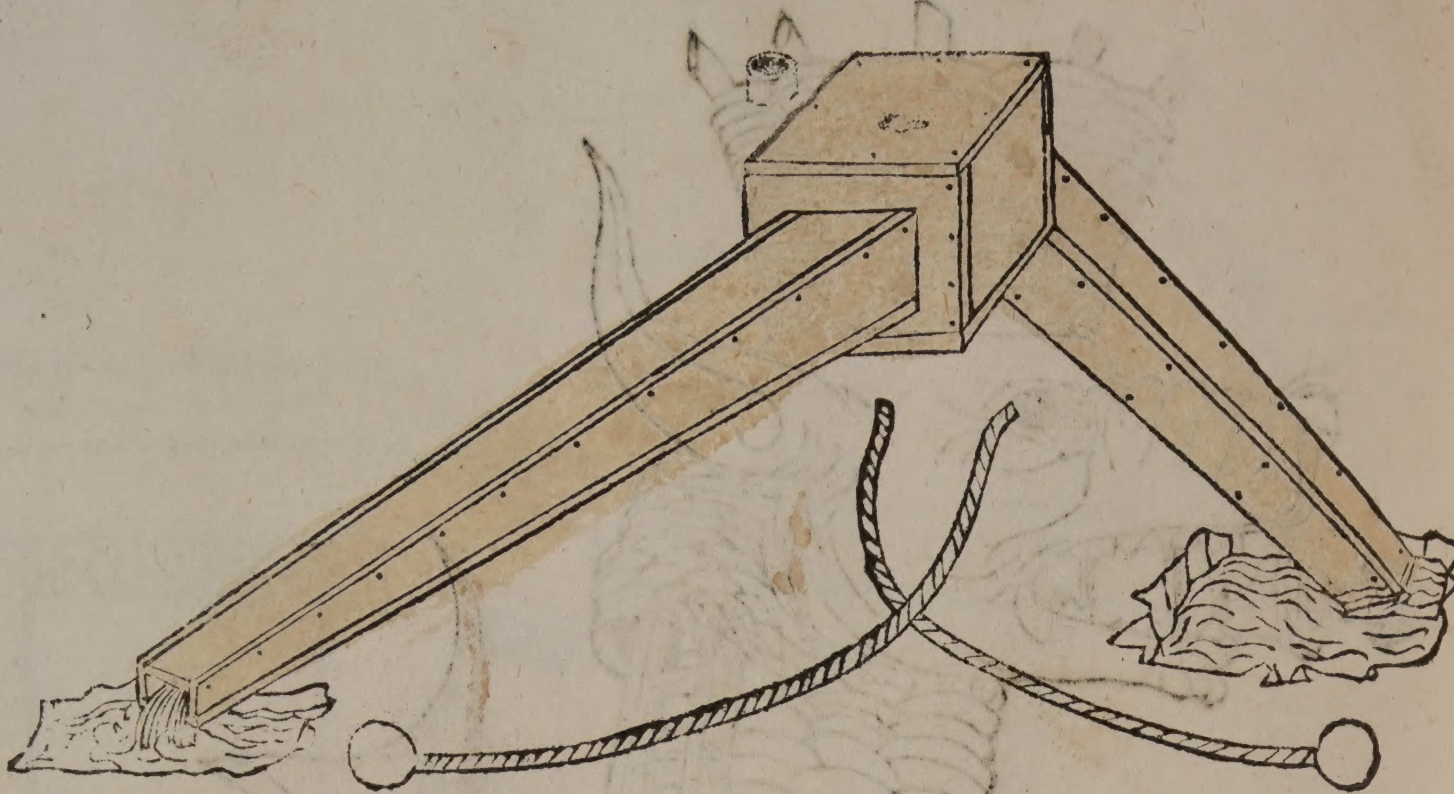

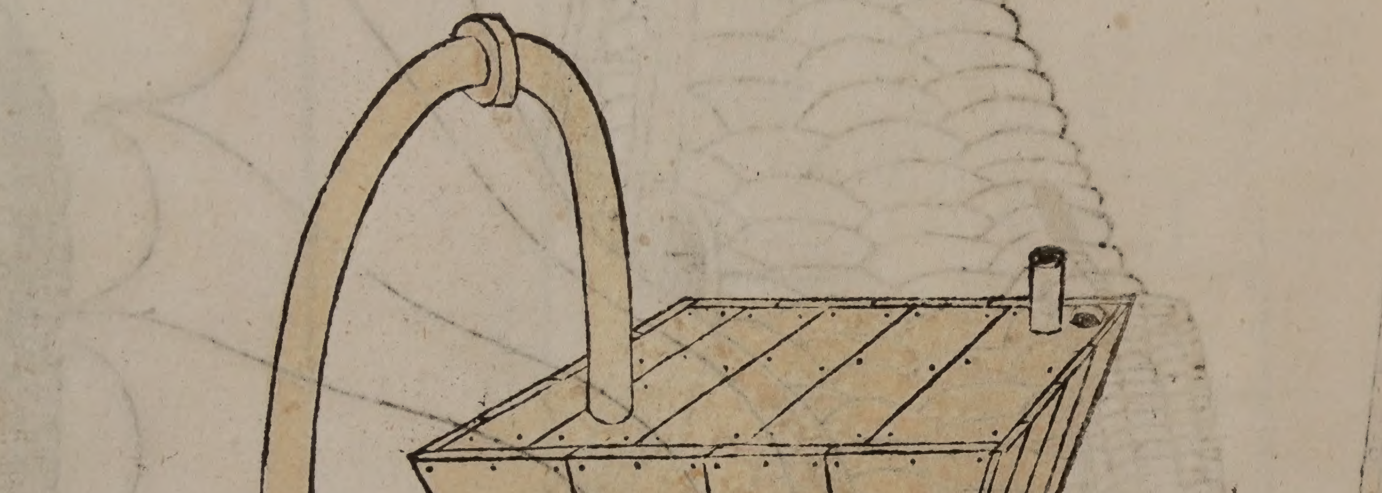
HALAE turres ſunt lignee: que apud ueteres propter ſpecta-
tores e lignis errigebãtur ꝙ ſi ex materie larigna fiant: atq; uerſiles
tutiſſime ſunt: flammã enim miſſilem & ictus qualitate materie ac
uertigine ſua non admittunt. Turres aũt a tornis dicte: teſte uar-
rone: uelut alii ꝙ terretes ſint: & recte he enĩ tam & ſi quãdoq; qua-
drate ſint procul tamẽ uidentibus rotunde exiſtimãt. ideo quia õis
cuiusq; anguli ſimulachrum per longũ aeris ſpacium euaneſcit atq;
conſumitur & rotũdum uidetur: Rotunde itaq; aut poligonee ſũt
faciende quadratas enim machine celerius diſſipant: in rotundita-
tibusq; ad centrum adigendo ledere non poſſunt.

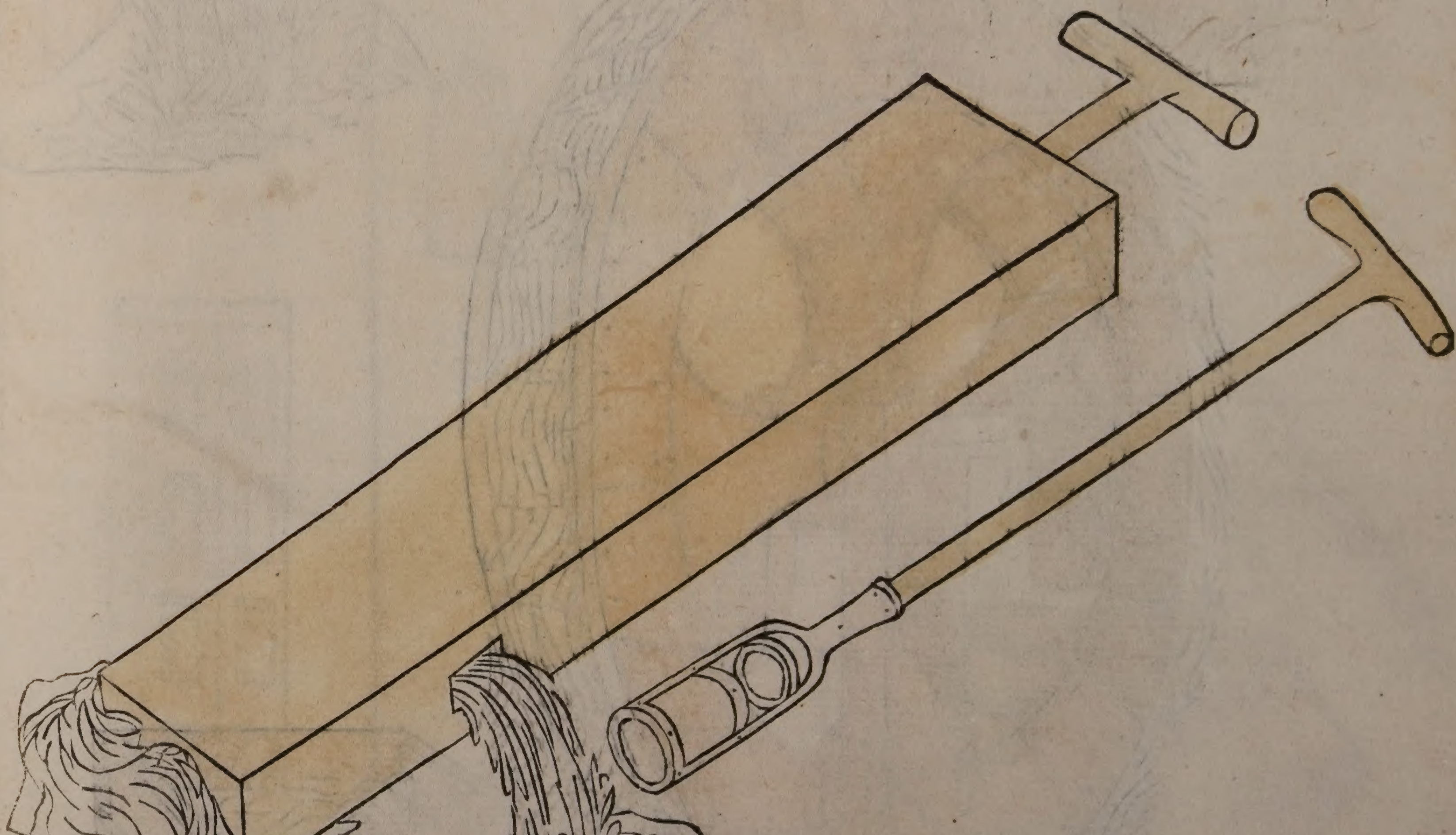

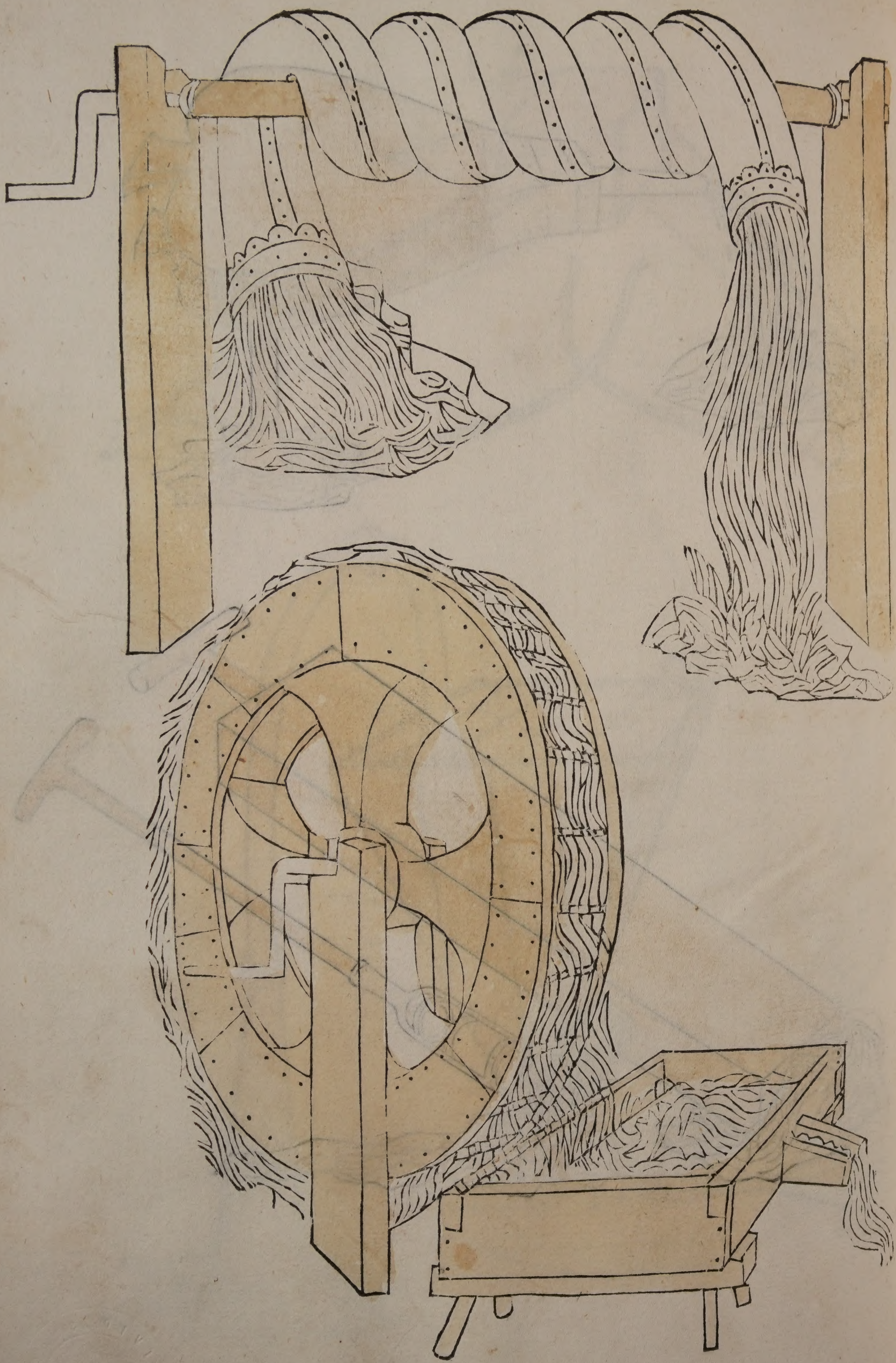

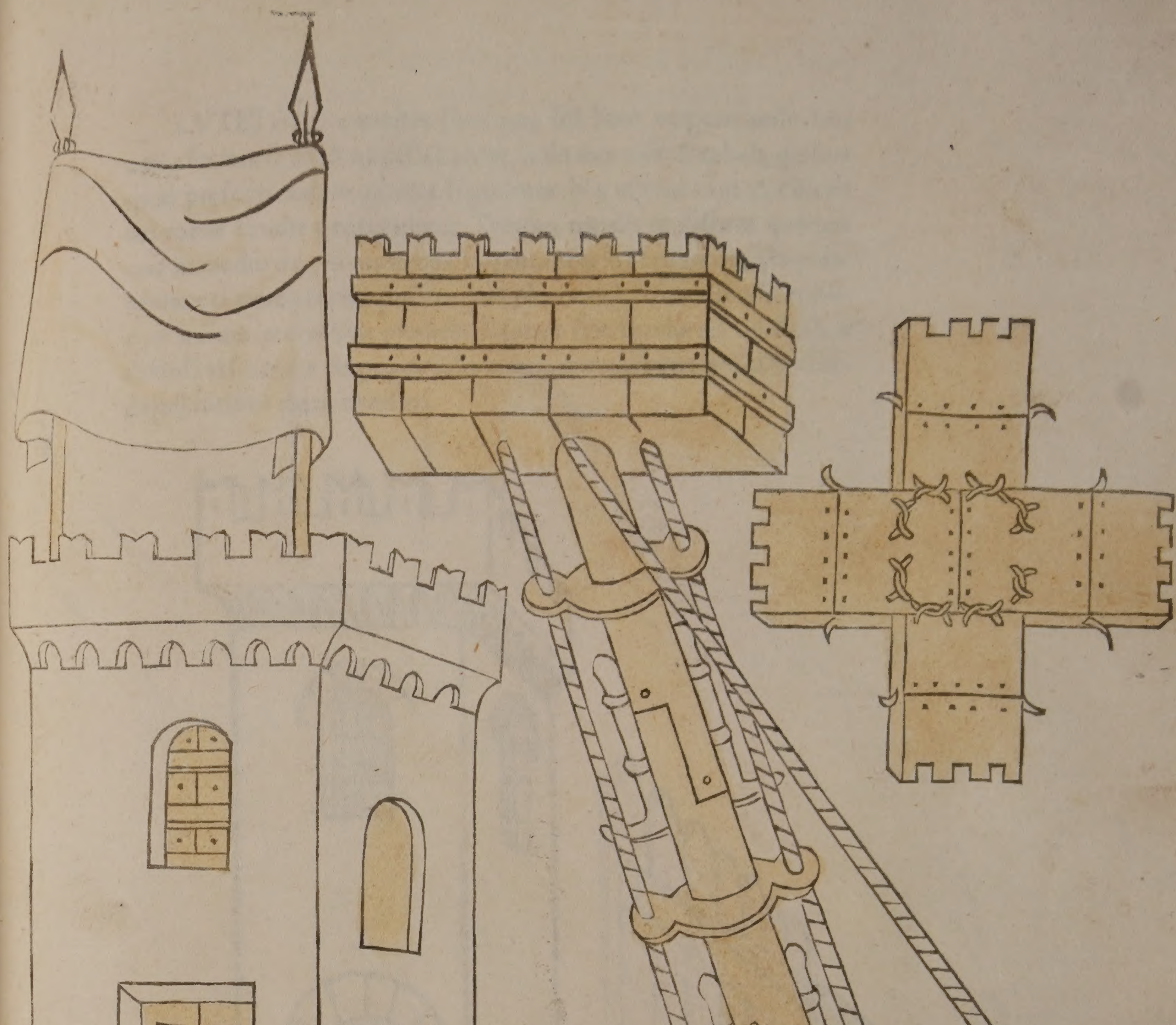

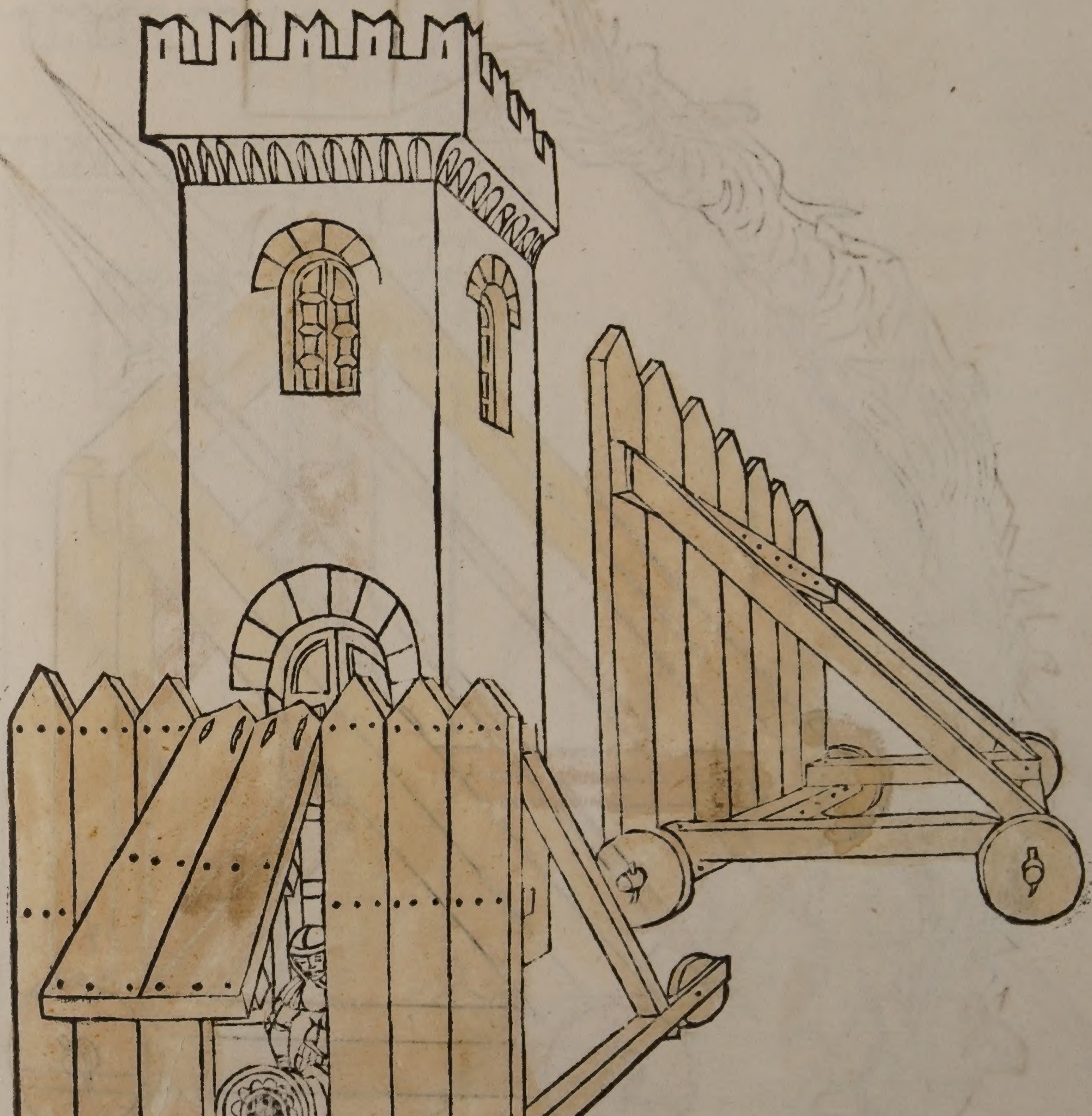

LVTEI crates e uimine ſunt: quę ſolebant opponi militibus opus facientibus: & appellabantur militares; nūc & tabulę quibus quid pręſepit eodem nomine ſequuntur. hi e uimine ſunt: & ciliciis uel coriis crudis proteguntur Triniſq; rotulis conſiſtunt quarum una in medio duę in capitibus apponuntur; ut inquacūq; uis parte admoueri more carpēti poſſint: hos pluteos obſidētes muris applicant eorum munitione protecti ſagittis ſiue fundis uel missilibus defenſi reſ omnes de pugnaculis ciuitatis exturbant: ut ſcalis aſcēdendi facilior detur occaſio:

ELONEM dicunt a longitudine: quotiens una trabs in terram prealtera defigitur: quom in ſummo uertice alia tranſuerſa trabs longior dimerſa medietate connectitur eo libramento: ut ſi unum caput dimerſerit: aliud errigatur: In uno ergo capite cratibus ſiue tabulatis contexitur machina in qua pauci collocantur armati: tunc per funes attracto depreſſoq; alio capite eleuati iponũtur ĩ murũ: ubi tuto ſtantes & hoſtibus nocere & proſpicere poſſint: & renuntiate quas res aduerſarii conentur efficere Telonis aũt forma hęc ẽ

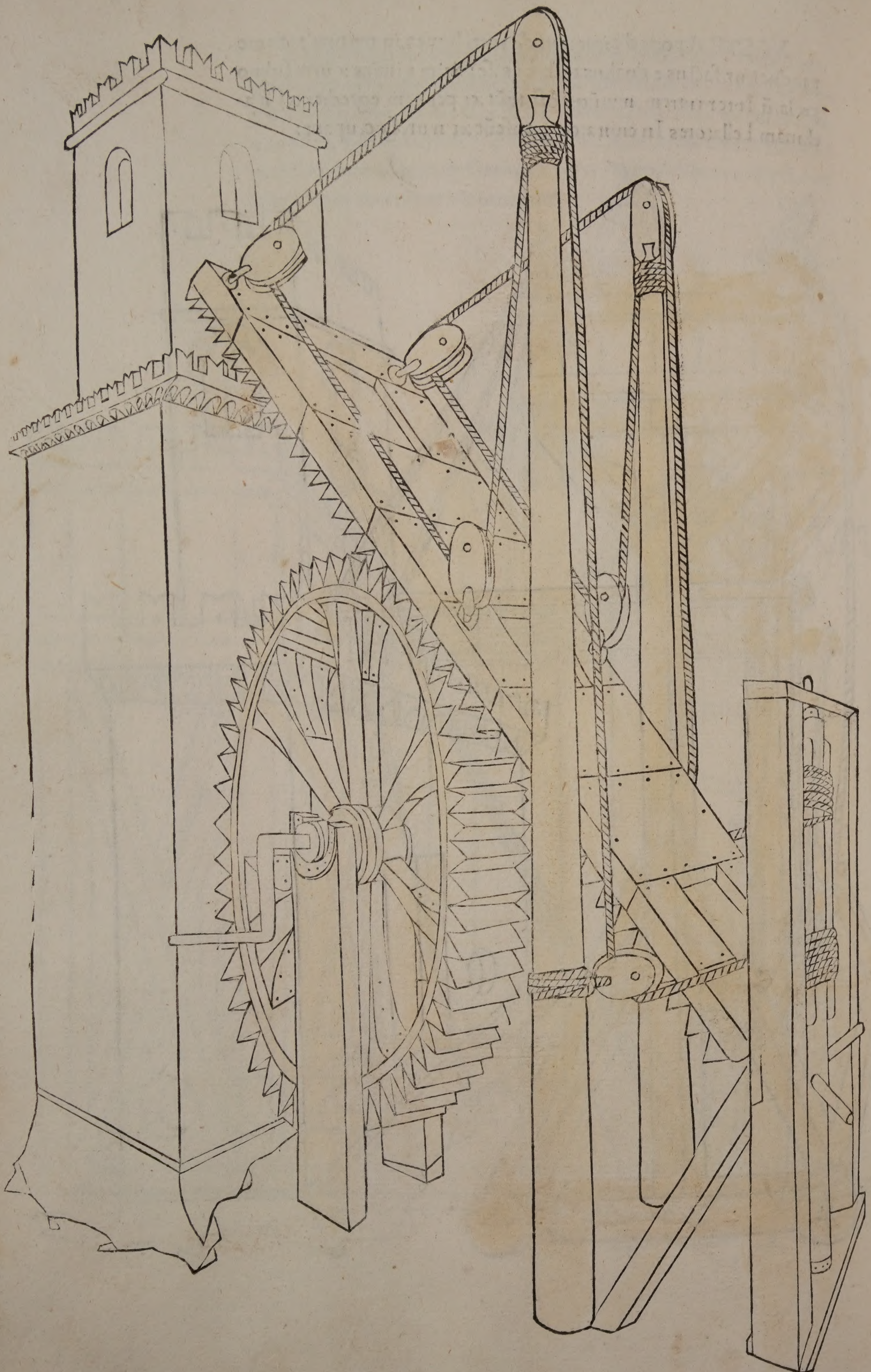

AMBVCA dicitur ad ſimilitudinem cythare uel organi ma-
china: qua urbs oppugnatur: nam quẽadmodum in cythara uel or-
gano cordę ſunt: ita in trabe Quę iuxta trabem ponitur funes ſunt
interdũq; qui de ſuperiori partę turriculę pontem laxant trocleis:
ut deſcendant ad murum ſtatĩq; de turri exeũt bellatores: & per eam
tranſeuntes moenia urbis inuadunt.

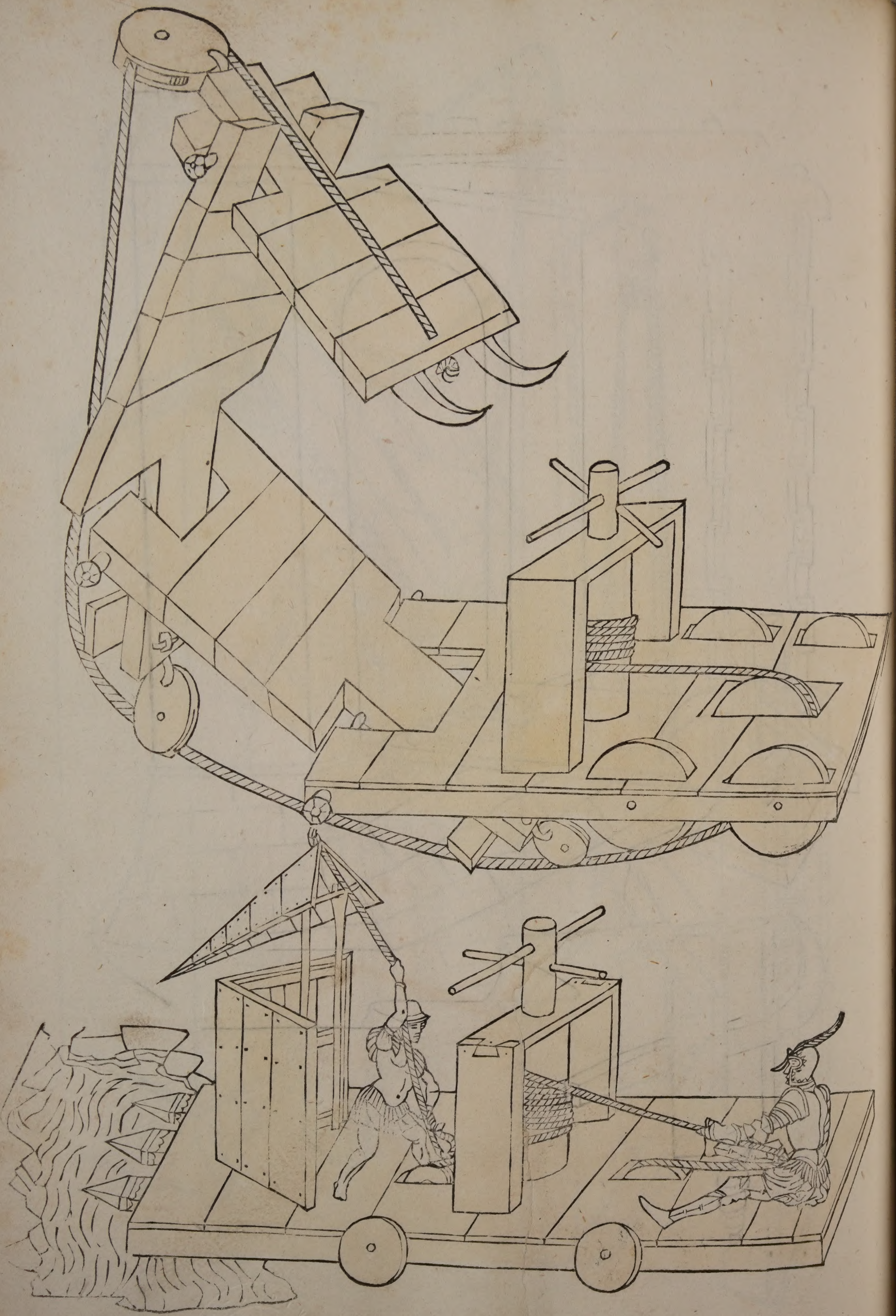

XOSTRA pons dicitur: qui de turri lignea in murum repente producitur factus e duabus trabibus: ſeptusq; uimine: quem ſubito prolatū Inter turrem: murūq; cōſtituūt: et per eam egredienteſ machinam bellatores In ciuitatem tranſeūt: et muroſ occupant:

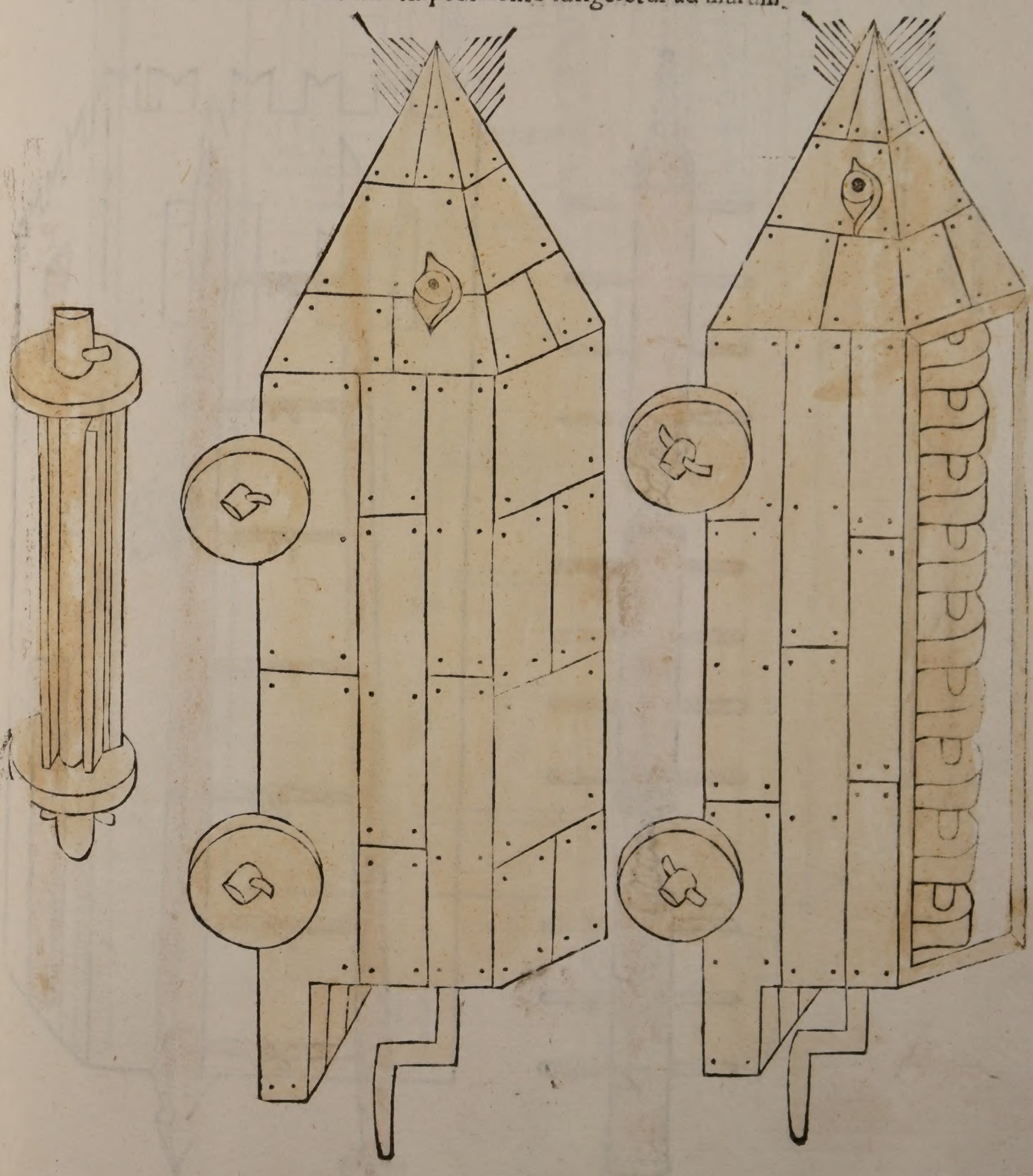

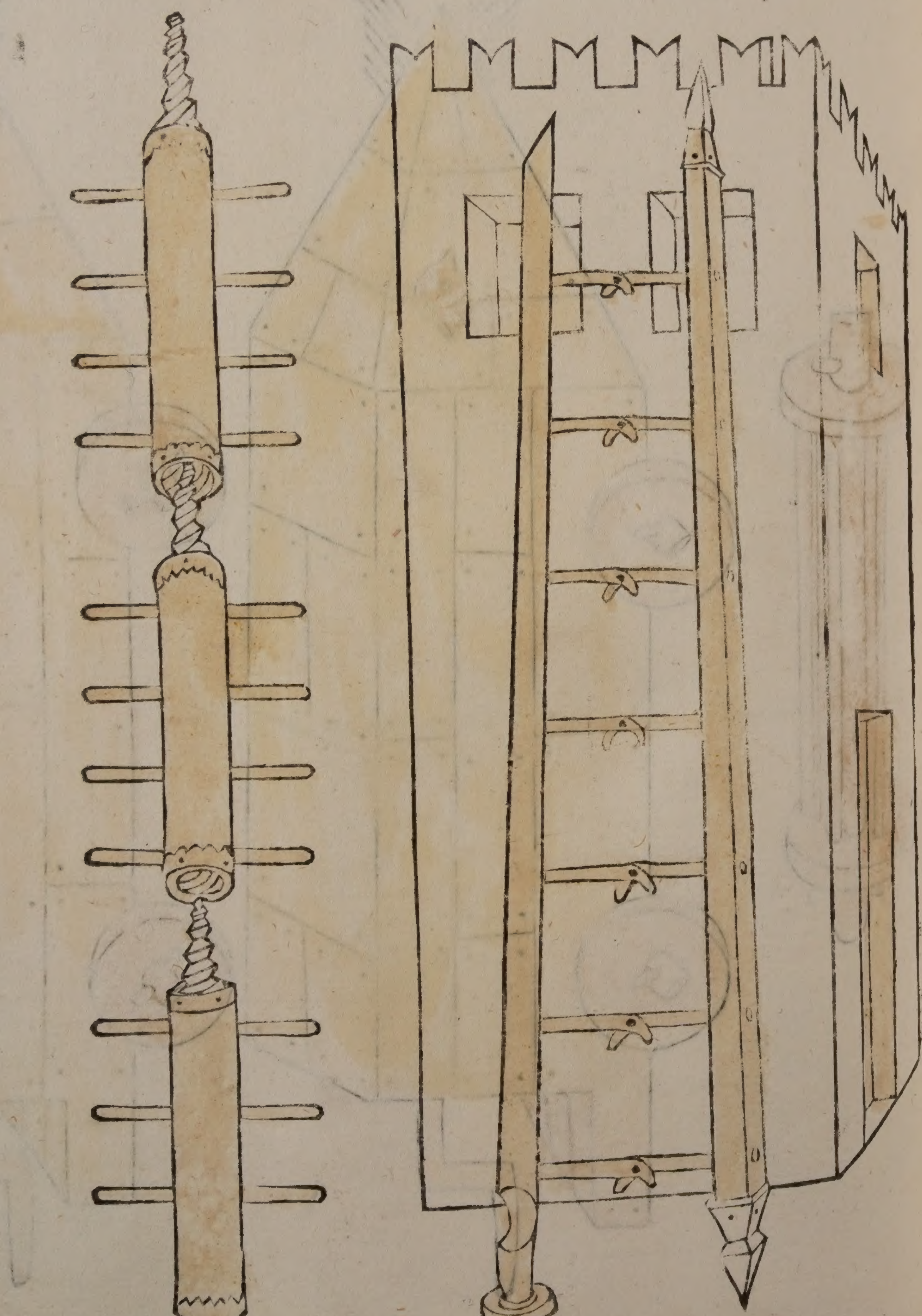

. VSCVLVS cuniculo fit ſimilis quo muruſ ꝑfoditur exquo et appellatur qĩ muruſculus: uel muſculi: ut inquit uegietiuſ renatus a marinis belluis nomen ſibi uendicāt: Nam quēadmodū illi quū minores ſint: tamē balenīſ auxiliū adminiculūq; iugiter exhibent: ita iſti quū ſint machinę breuiores uel deputatę turribus magnis aduentu illarum parant uiam: itineraq; pręmuniunt Muſculus autē appellauit Antiquitas Machinas minores: qbus protecti bellatores ſudibus pręmunitaſ oppidorū foſſas de molirentur: Quibus turris ambulatoria ſine impedimento iungeretur ad murum.

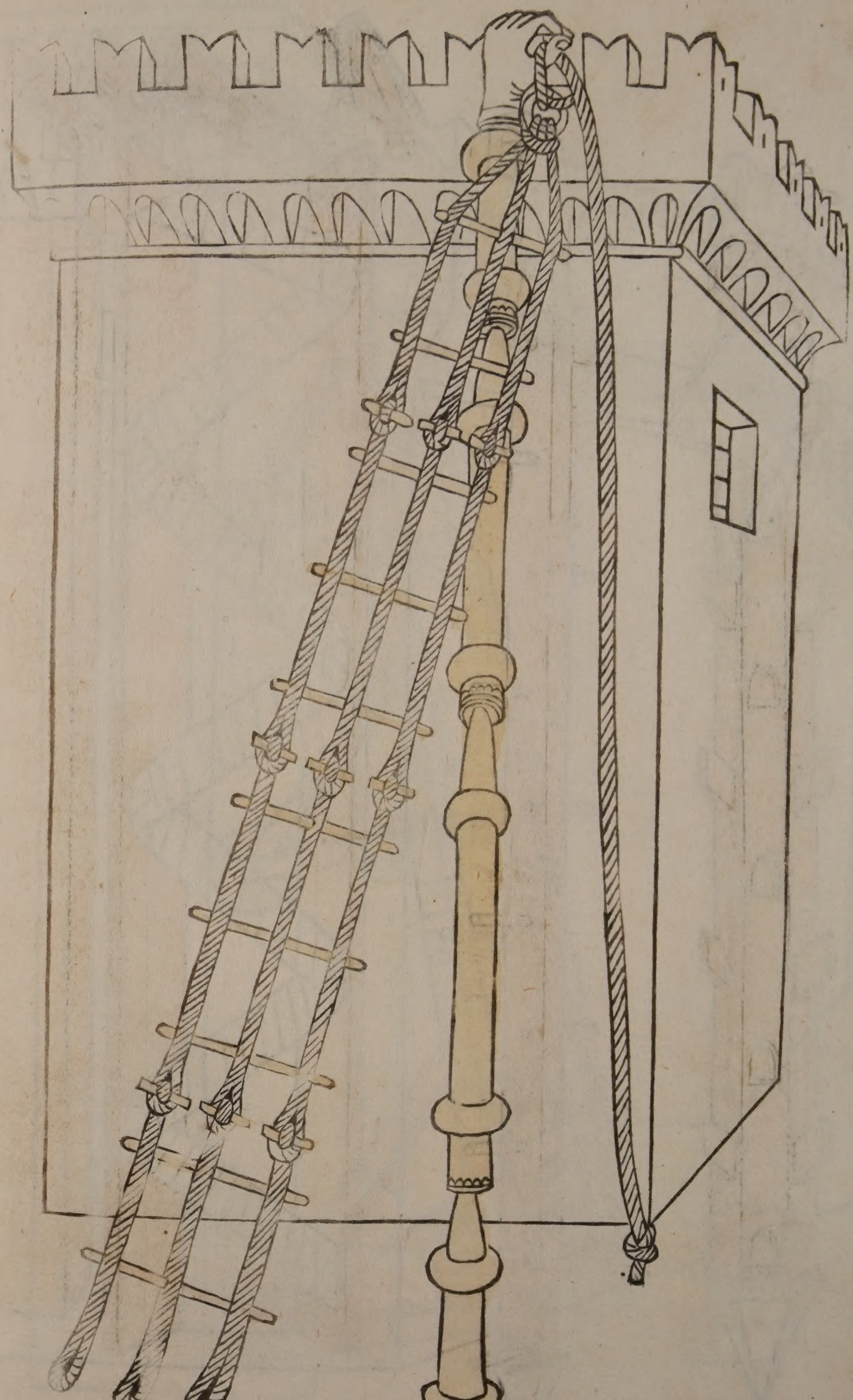

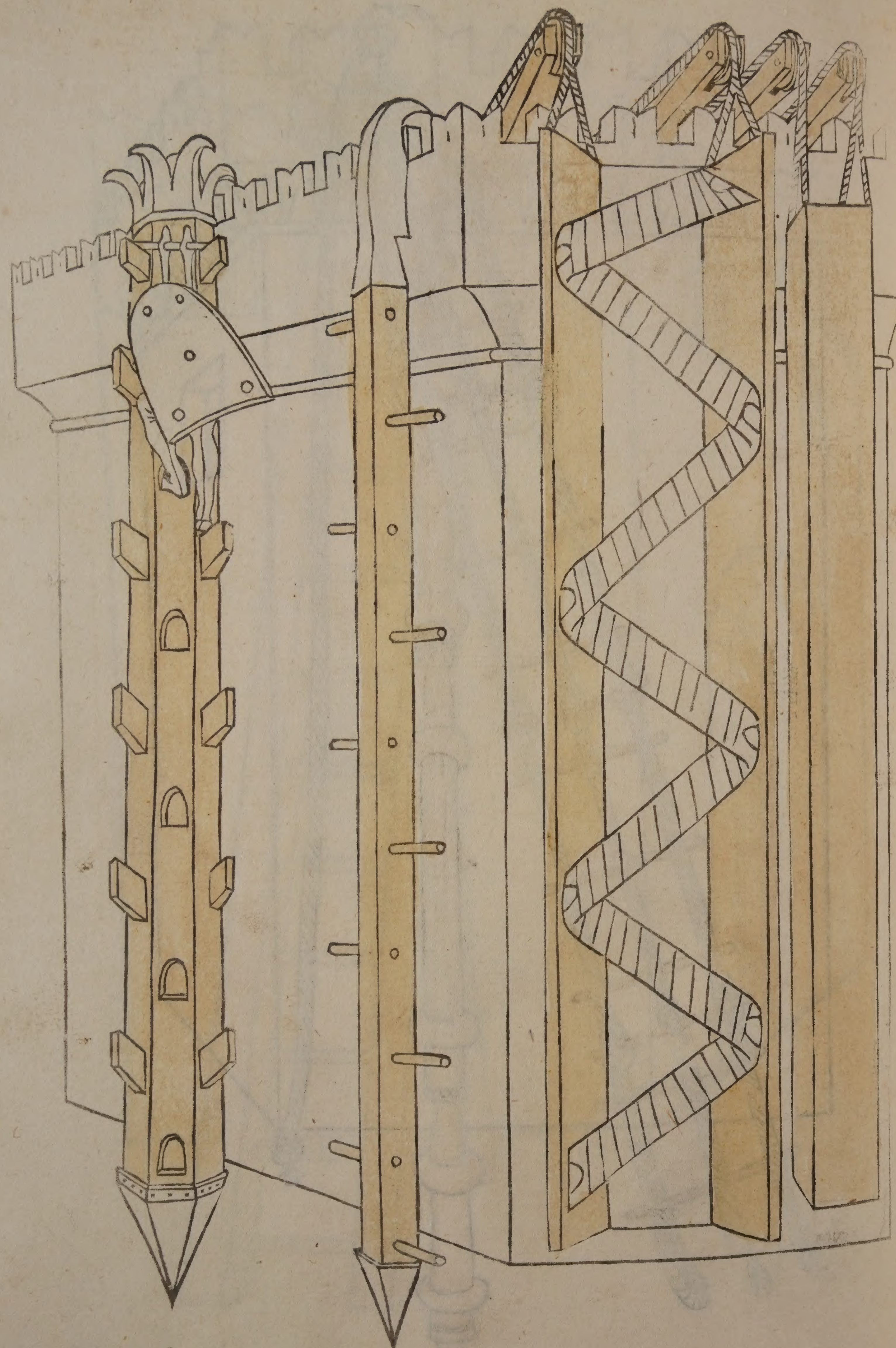
CALA Licet a qbuſdã ſingulariter uſurpetur ;et ſacris ĩ litteris In libro. Gen .uidit Iacob ſcalam ;ſcriptũ ſit :ſcalę tamẽ ſecũdũ uarronẽ. Quĩtilianũ et focam dicũt proprie :aut latine magis ;ſiue unę ſint ſiue plures ;quia numeri tantum pluralis eſt nomen :ut litterae quom epiſtolam ſignificant ; Saluſtius in iugurthino :deinde ubi unę atq; alterę ſcalę communitæ ſint qui ſuperſteterant :afflicti ſũt : non dixit una atq; altera ;harũ autem formam uariam licet :ac multiformem facile quiſq; intelliget. Siquę ſunt infra picturę lineamẽtis oculis ſubiecta proſpiciet.

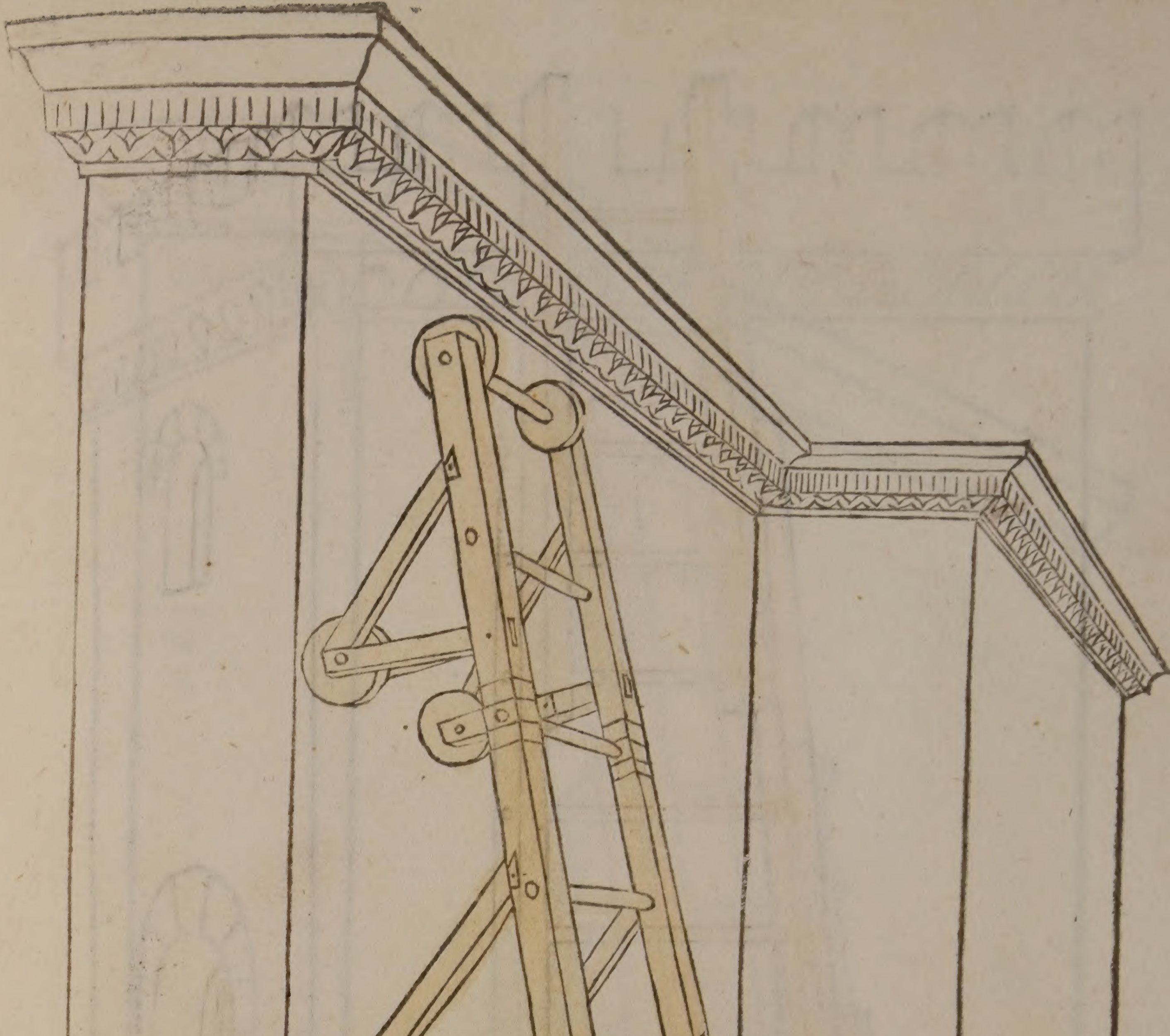

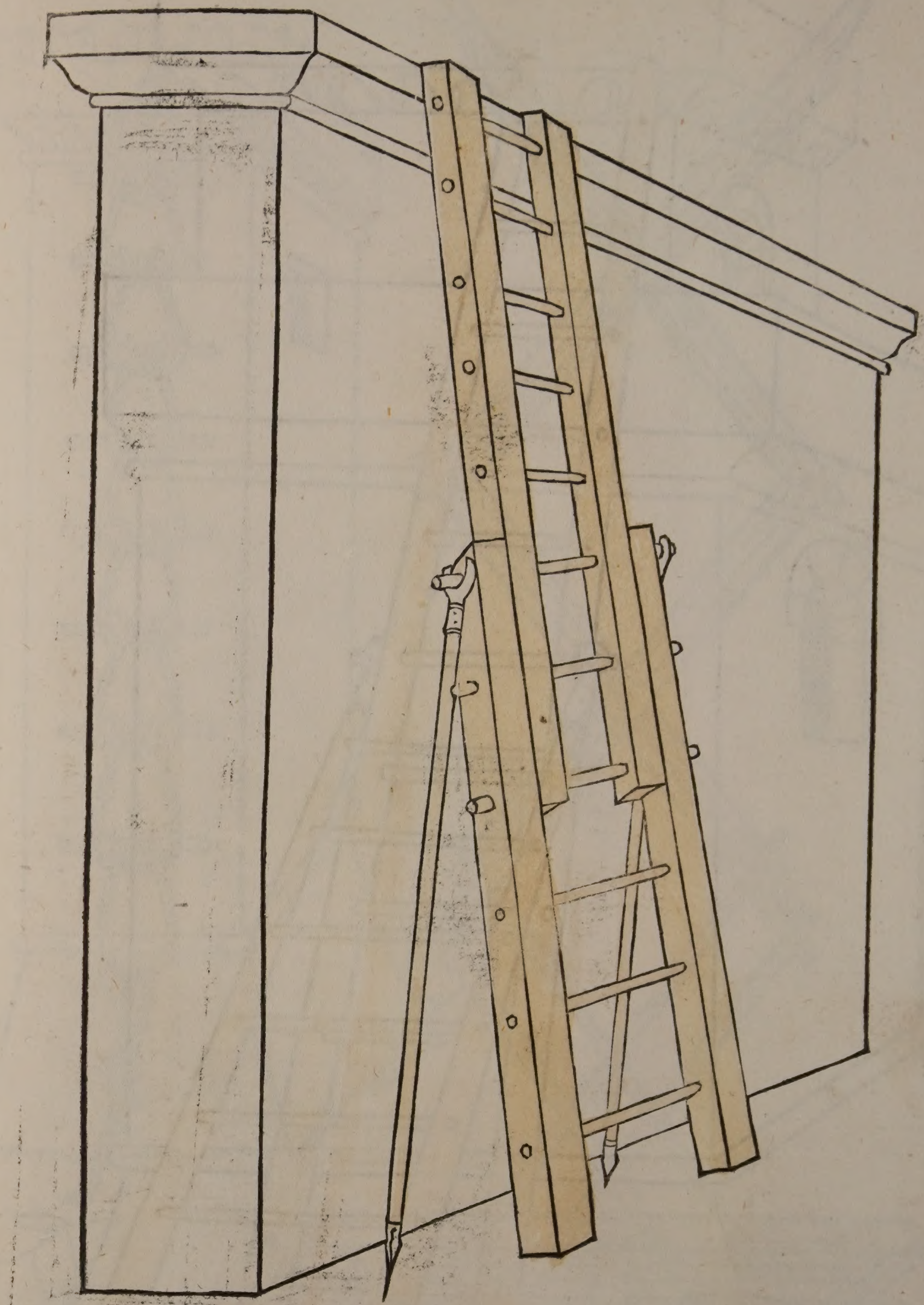

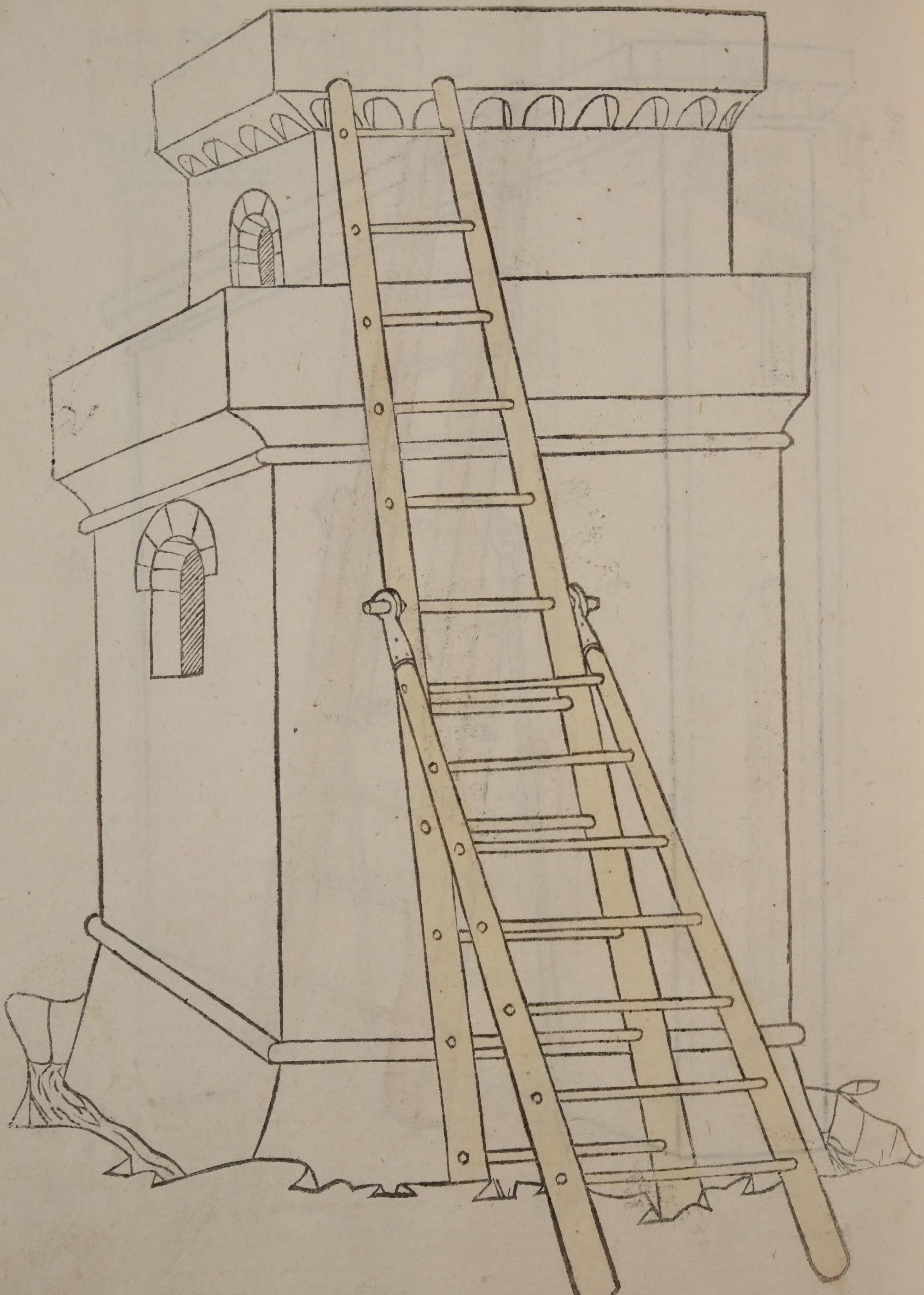

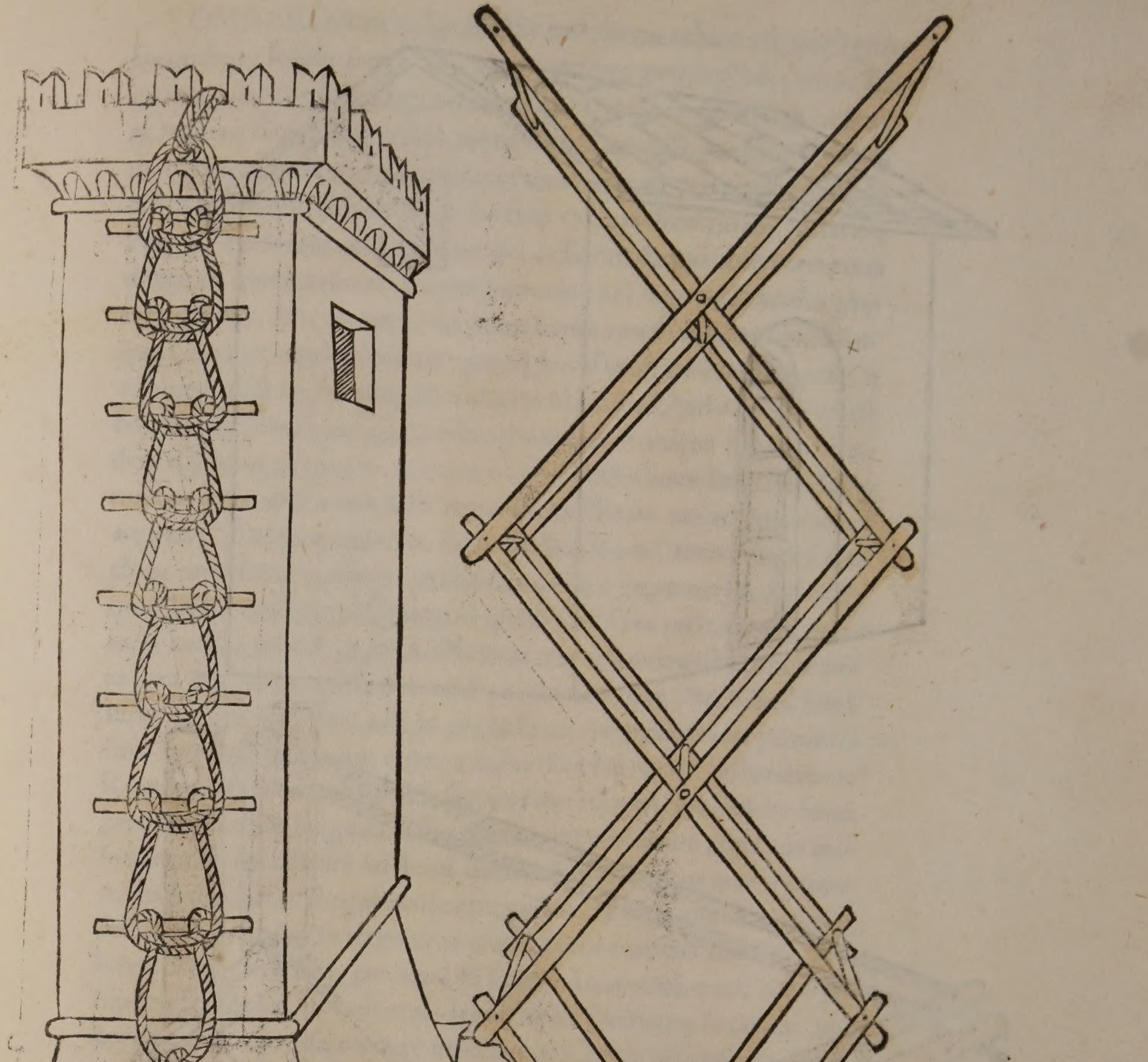

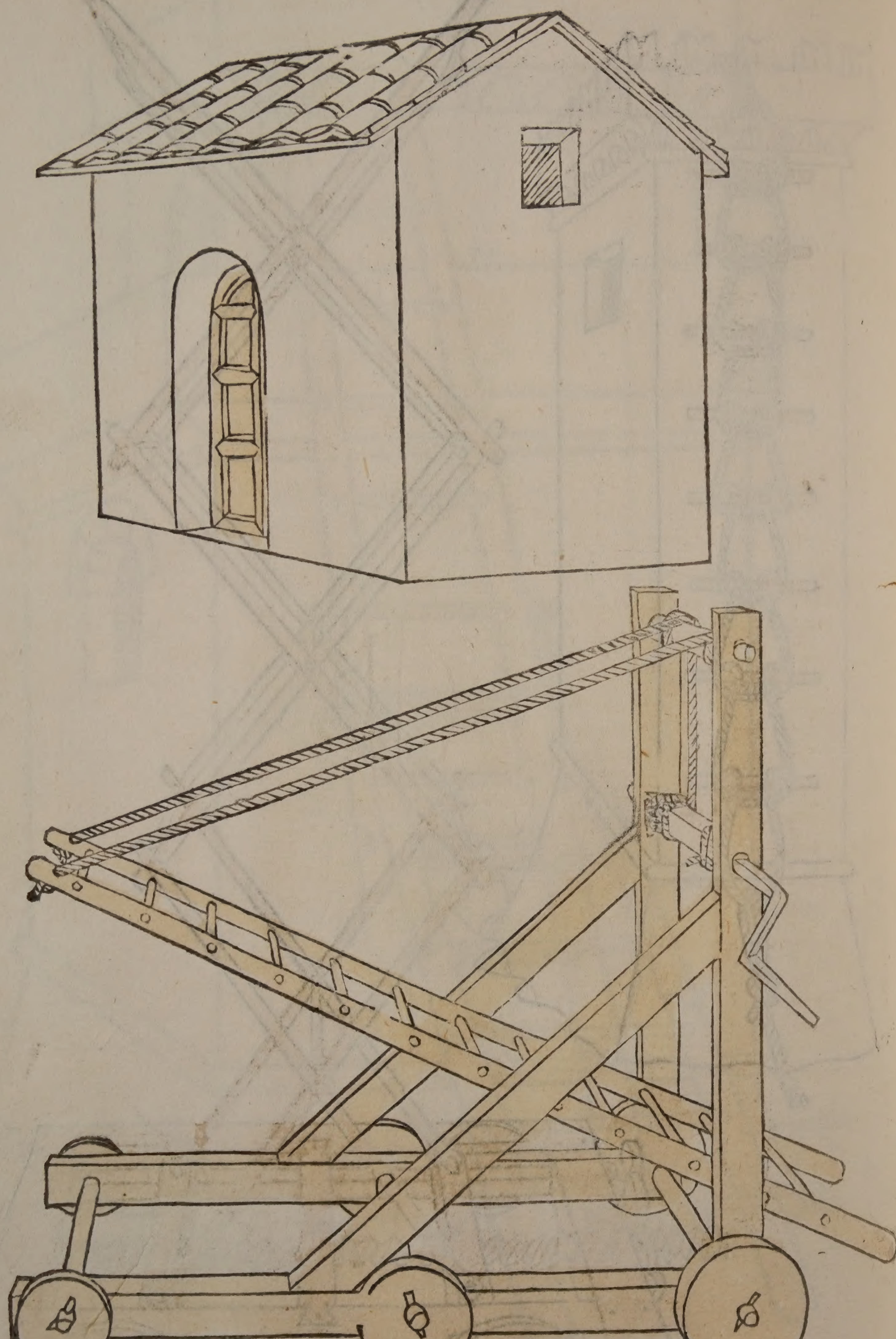

44

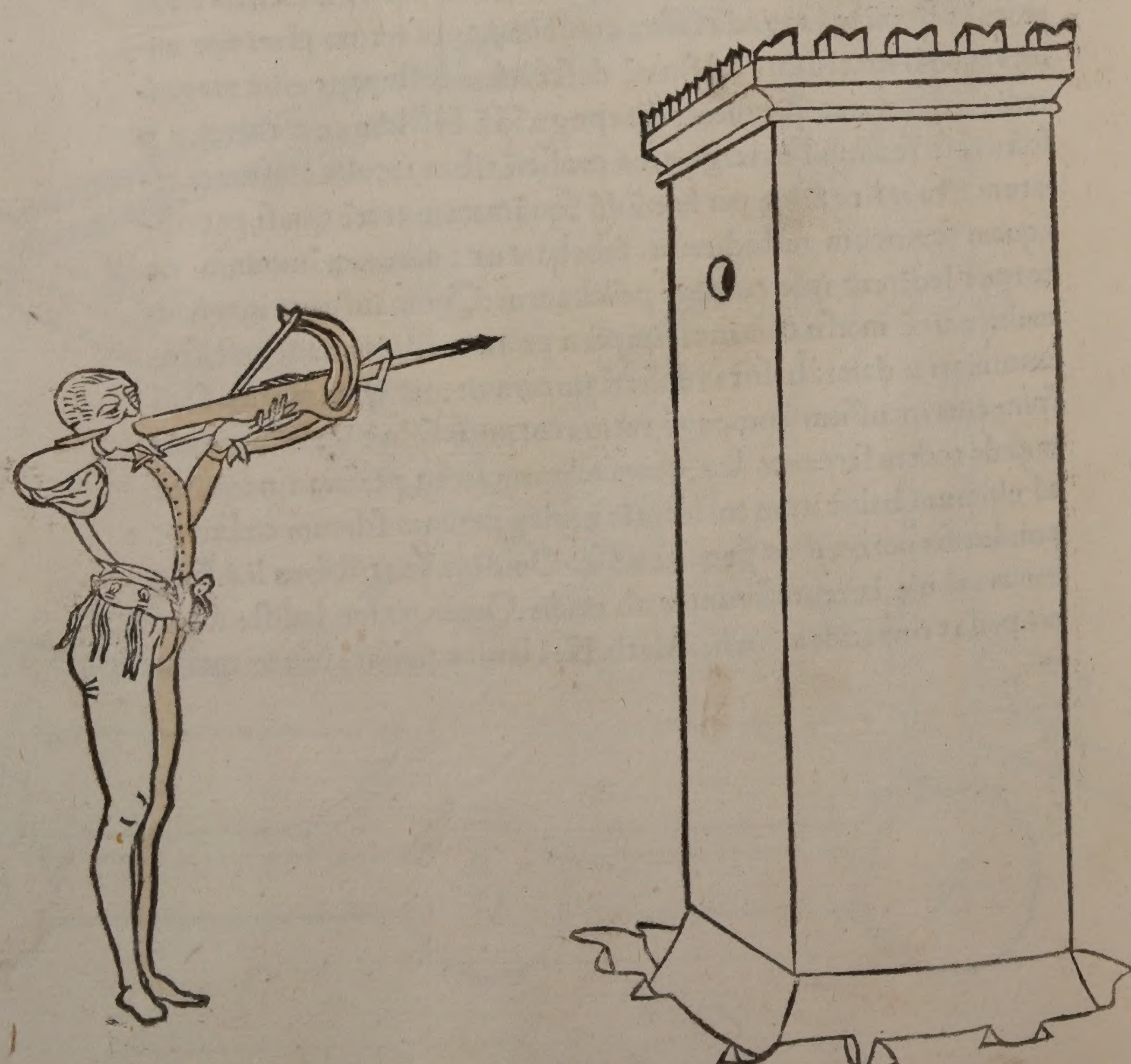

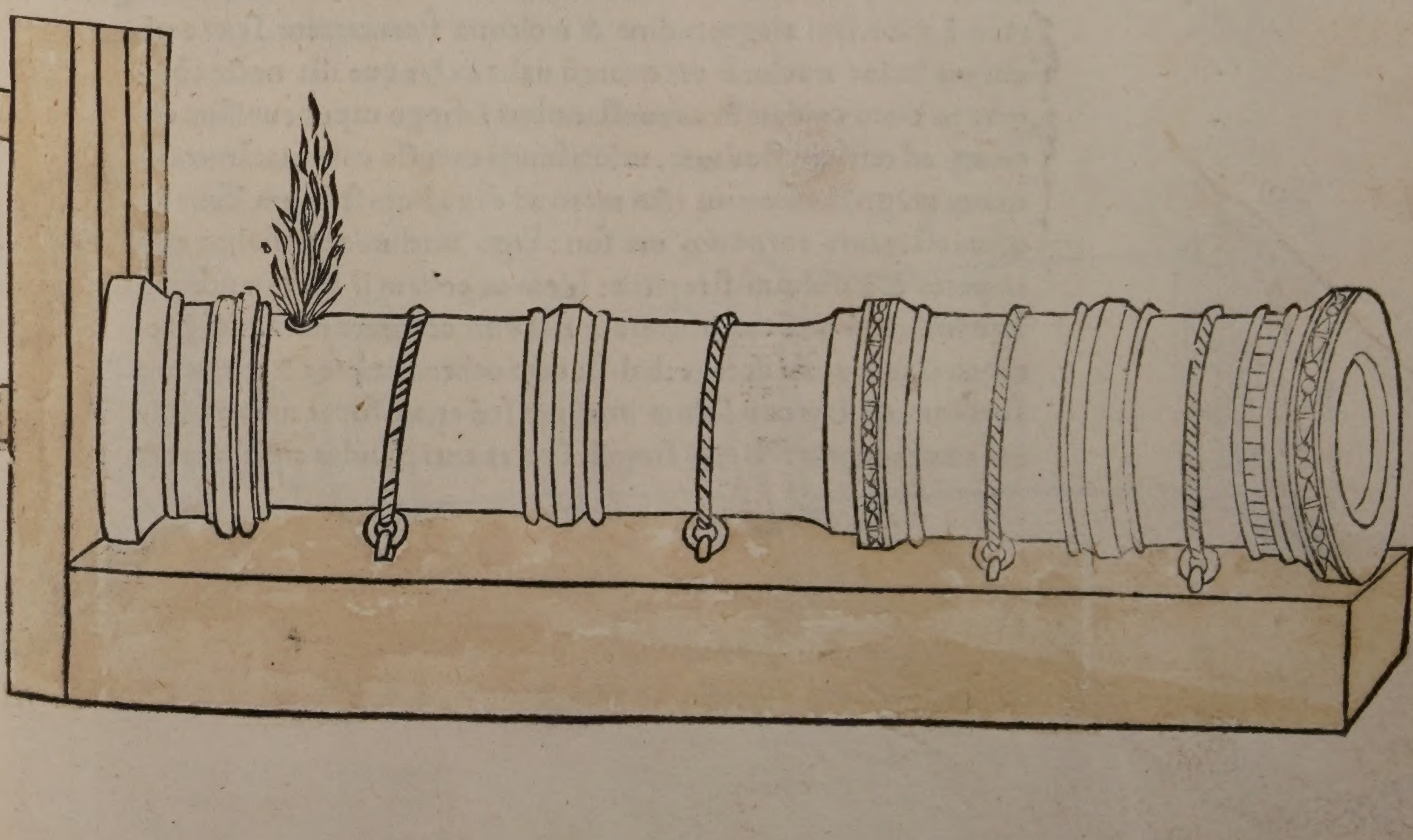
OMBARDA ut uulgo dicitur metalica machina eſt quę ignis
ĩncendio et ſulphureo puluere immo tartareo magis glãdes ęneas flã
measq; pilas et globoſa grauioraq; ſaxa cõuoluẽs horiſono fragore
ac tonitru lõge lateq; iactat: muros urbiũ quatiẽs et obſtãtia quęq;
demoliens: Archimedis ut putatur inuentum eo tempore quo Mar-
cellus ſyracuſas obſidebat; ut ſuorum ciuium libertatem tueretur;
Patrięq; excidium uel auerteret; uel differret; & quo noſtri temporis
duces ac ĩperatores; ut liberos popoulos uel iugo; uel excidio prę-
mãt utuntur; hoc autem nomen bombarda apud idoneos latinę lin-
gue ſcriptores nuſq̃ inuenio; quanq̃ huiuſmodi nominis impoſitio
a ſonitu tracta mihi nequaq̃ uideatur abſurda. Quid enim aliud eſt
bombarda q̃ bombus ſiue bombizatio quędam ardens ſed nolĩ eius
dem dictionis originem aliquam ab aliis doctiſſimis Intactam ſcrip
toribus pertinaci nimis ſẽſu atq; iudicio aſſerere necui forte uidear
argutior; id autem audacter dixerim: Baliſtę uel tormenti uel ma-
chinę appellatione contineri; baliſta enim a gręco uerbo deducit:
quod latine dicit iacio: Quicquid igitur ſiue ſaxa iacit; ſiue ſagittas
recte baliſta poteſt appellari: Nonius marcellus; baliſtę ſunt maio-
ra ſaxa & grauiora quibus iaciunt; uictruuius li. x. Arch. Sed tamẽ
nulla baliſta perficitur niſi ad prępoſitam magnitudinem ponderis
ſaxa: quod id organum mittere debet: Oroſius li iii. hiſtoriarum;
Regulus bellum carthaginẽſe ſortitus iter cũ exercitu faciens haud
procul a flumine bragada caſtra conſtituit: ubi quum plurimos mi-
lites aquãdi neceſſitate ad flumẽ deſcendentes ſerpens mire magni-
tudinis deuoraret: Regulus ad expugnãdã beſtiam cum exercitu ꝓ
fectus eſt ſed nihil in tergo eius proficiẽtibus iaculis atq; omni te-
lorum ictu irrito: Quę per horrẽdã ſquãmarum ętatẽ quaſi per ob-
liquam ſcutorum teſtudinem labebantur; mirumq; ĩmodum ne
corpus lederent ipſo corpore pellebantur: Quom inſuper magnam
multitudinẽ morſu cõminui; impetu proteri; Alitu etiam peſtifero
exanimari uideret: baliſtas deferri imperauit; per quas murale ſaxũ
ſpinę eius incuſſum: compagẽ totius corporis ſoluit Valerius maxi-
mus de eodem ſerpente li. i. quom telorum iactu perforari nequiret
ad ultimum baliſtarum tormentis undiq; petitam ſilicum crebris &
ponderoſis uerberibus procubuiſſe. Ouidius de triſtibus li. i. Nec
leuius tabulę laterum feruntur ab undis: Quam graue baliſtę moe-
nia pulſat onus: idem in ix. Meth. Nec leuius pulſata ſonat quam

ſerreus olī Quū laceras aries baliſtaq; concutit arces. Seneca queſt. na. li. ii. Nam baliſtę quoq; & ſcorpiones tela cum ſono expellunt: ſicq; non īmitabile fulmen ut Maro inquit: humana rabies: quodā magno auctore teſte imitata eſt: ꝙ autem ſagittas iaciat baliſta auctor eſt Amianus Marcellinus Rerum geſtarum xxiiii. aſſiſtit inquit artifex contemplabilis et ſubtiliter apponit in temones cauamine ſagittam ligneam ſpiculo maiore conglutinatam: & cum ad extremitatē neruorum Acumē uenerit ſūmum percita interno pulſu a baliſta ex oculis aduolat: interdū nimio ardore ſintillans: & euenit ſępius ut anteq̄ telum cernatur: dolor letale uulnus agnoſcat. Idem xxv. Tum aptate ligneis ſagittis baliſtę flexu ſtridore torquebantur creberrima ſpicula funditantes. hieronymus li. i. contra Ioninianum: Baliſta quanto plus retrahitur tanto fortius emittitur: Lucanus in ii. Tortaq; per tenebras ualidis baliſta lacertis Multifidas iaculata faces: hanc & greci R. in fine addentes baliſtrā dicūt: quam & ſirophenicas īueniſſe: vi na. hiſt. Plinius auctor eſt: Ancō autem Antiquiſſimus hiſtoriarū auctor ſcribit pulſum a Ioue ſaturnum fugiſſe in gręciam ubi monſtruoſorum hominū exercitū congregauit: contra quem iupiter alpeſtrē partem occupās baliſtarum uſū docuit: Proinde uictoria potitus fingitur a poetis iouem de cęlo pepuliſſe: & cretę regno priuaſſe.

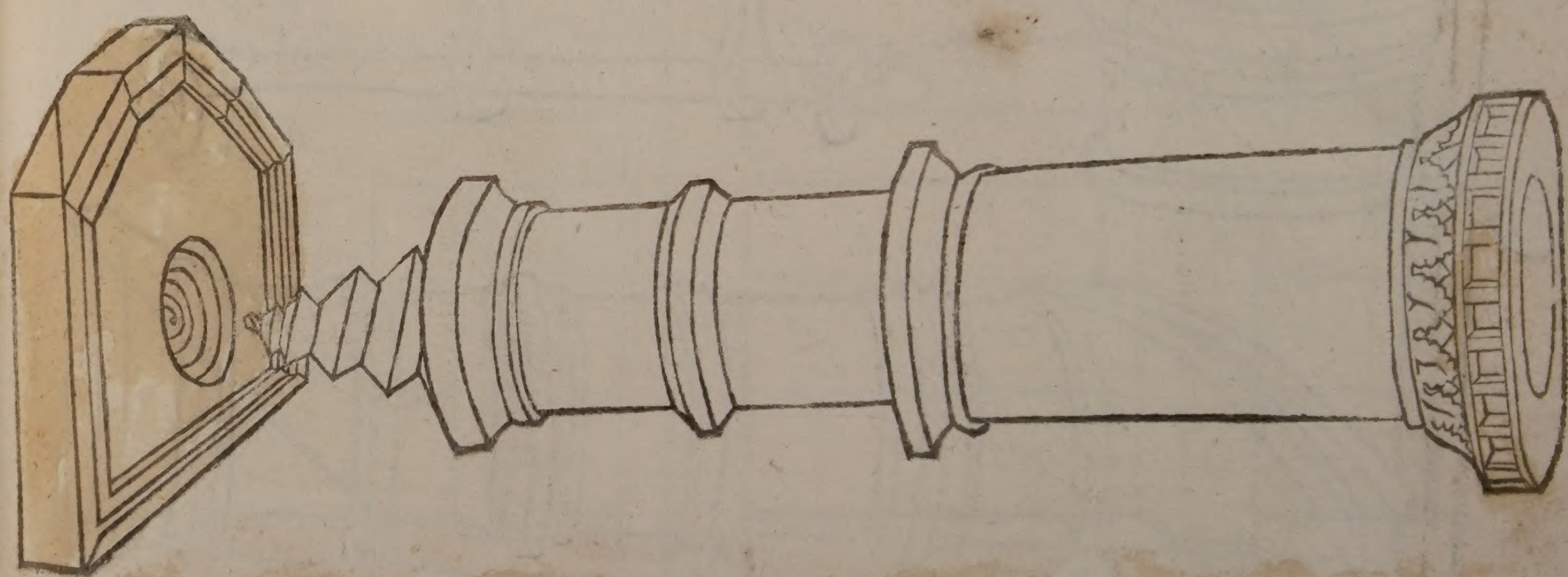

ORMENTA inſtrumenta bellica ad dirruenda oppida euer-
tendaſq; urbes ſic dicta ꝙ tela torqueant: hoc eſt giro celeri ſaxa to-
tent iaciant: & mittant: Liuius xxiiii. ab urb.con. Aduerſus hunc
naualem aparatũ Archimedes uarię magnitudinis tormenta ĩ mu-
ris diſpoſuit in eas quę proculerant naues ſaxa ingenti pondere e-
mittebant Ioſophus bel.iudaici.li vi.habebant etiam baliſta ccc.
& L.tormenta ſaxorum;quibus difficiliorem Aggerum extructio-
nem Romanis efficiebãt: Cicero Antonianarum vii. Quid ille face
ret inducias ante conſules oculoſq; legatorum: Tormentis mutinam
uerberauit Virg.in xi.Continuo aduerſis tyrenus & Acer Acon-
teus connixi incurrunt haſtis: primiq; ruinam dant ſonitu ingenti
perfractaq; quadrupedantum Pectora pectoribus rũpũt: percuſſus
aconteus: Fulminiſ ĩ morem; aut tormento ponderiſ acti pręcipitat
longe & uitã diſpergit in auraſ: Idem in.xii.Murali concita nunq̃
tormenta ſic ſaxa fremunt: Nec fulmine tanti deſultant crepituſ:
Seneca queſt.na.li.ii.Nubium intra ſe compręſſarum anguſtię me-
dium ſpiritum emittunt: & hoc ipſo inflãmant: Ac tormenti modo
eiciunt: Tormenta etiam miſſilium inſtrumenta ſunt a torquendo
dicta: uir.ii.georgi. Ictireos taxi torquentur in arcus: Firmianus li.
ii. contra gentes: urbe a gallis occupata obſeſſi in capitolio romani:
cum ex mulierum capillis tormenta feciſſent: ędem ueneri calue cõ-
ſacrarunt: ſeneca de ira .li.i.Quotiens opus eſt concitatur remittitq;
non aliter q̃ quę tormentis exprimuntur tela ĩ poteſtate mittentis
ſunt quantum torqueant.

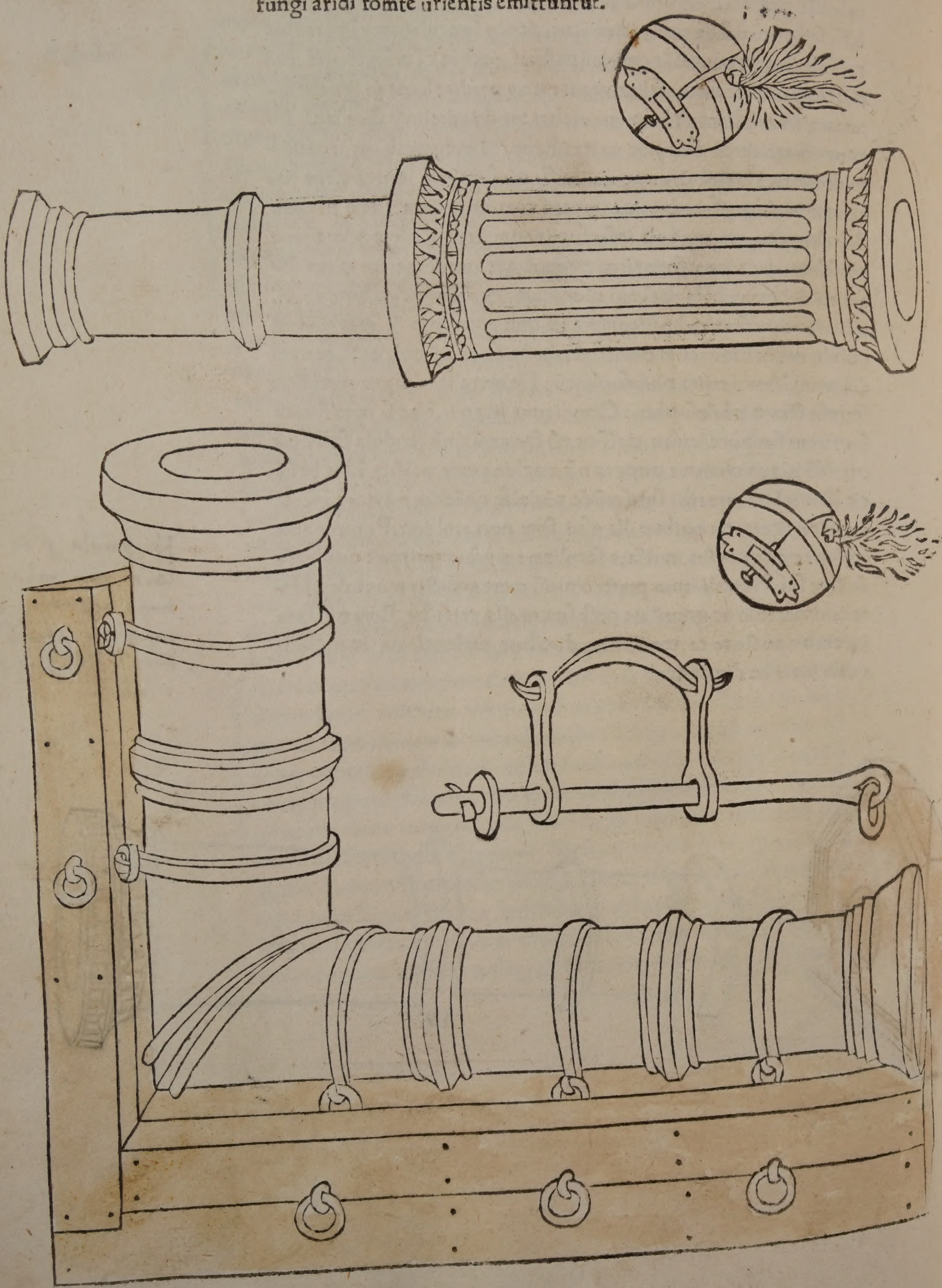

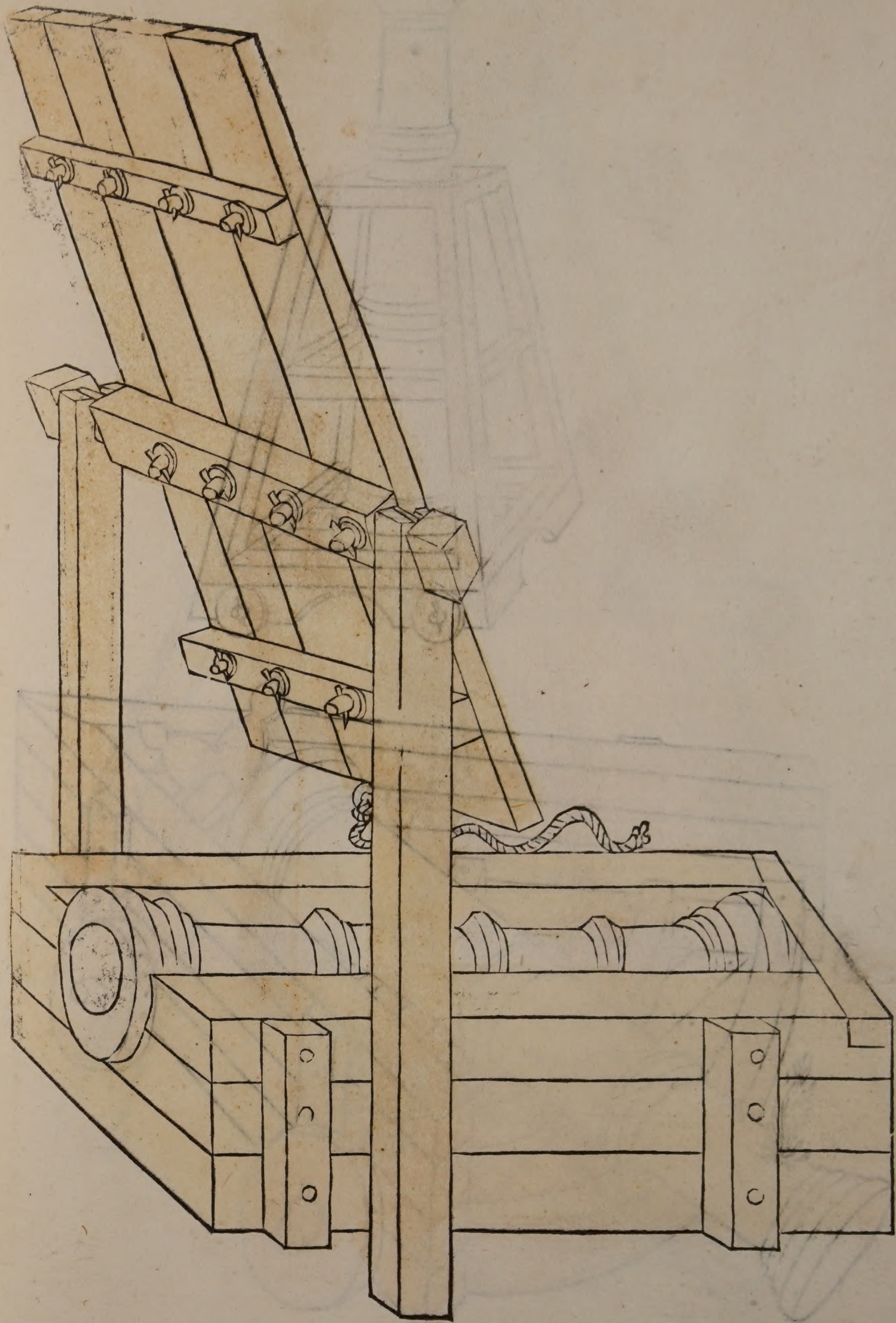
ACHINA tormentum murale urbes labefaciens:& oppidum
moenia:Tragicus ĩ thieſte:ad motis nihil eſt opus urbes externere
machinis longe ſaxa rotantibus:Valerius max.libro quinto:Q.uõ
metellus celtibericum in hiſpania gerens bellum quum urbem cen-
tobricam obſideret: & iam admota machina partem muri quę ſola
conuelli poterat diſiecturus uideretur:humanitatem propinquę ui-
ctorię prętulit.Nam quum rectogenis filios qui ad eum tranſierat:
Centobricenſes machinę ictibus obieciſſent:ne pueri in conſpectu
patris crudeli genere mortis conſumerentur:q̃q̃ ipſe rectogenes ne-
gabat eſſe impedimento:Quominus etiã per exitum ſanguinis ſui
expugnationem perageret per obſidionem diſceſſit:quo quidem tã
clęmenti facto:& ſi non unius ciuitatis moenia:omniũ tamen cel-
tiberarũ urbiũ animos coepit:effecitq; ut ad redigendas eas in de-
ditionem populi ro. non multis ſibi obſidionibus opus eſſet:Sene-
ca epi.li.xvii.Multi inueniuntur qui ignem inferant urbi:Qui in-
expugnabilia ſęculis: & per aliquot ętates tuta proſternant:Qui e-
quum arcibus aggerem attollant:& muros in miram multitudinem
adductis arietibus Ac machinis quaſſẽt:Idem.xiiii.Philoſophia cir-
cundanda eſt inexpugnabili muro quem fortuna multis machinis
laceſſitum non tranſit.Plutarcus ĩ uita marcelli ut uero Machinas
inſtruxit Archimedes uaria miſſiliũ genera:& ĩmenſe magnitudi-
nis ſaxa incredibili fargore: & celeritate iaculata aduerſũ terreſtres
emittebat copias:Ioſaphus li.iii.belli iudaici miſſaq; machinis ſaxa
& murorum minas auferebant:& frangebant Angulos turrium:Vi-
rorum autẽ nulli tam fortiter conſtipati erant: ut non uſq; ad ex-
tremã aciem ſaxi magnitudine & uiolentia ſternerentur ſciet autẽ
aliquis huius machine uis quantũ ualet ex his quę illa nocte cõti-
gere in muro cuidam ẽx circunſtantibus ioſippo caput auulſum eſt
eiusq; ad tertium ſtadium: ueluti funda excuſſa caluaria:Interdiu
quoq; pręgnãtis foeminę icto utero ad dimidium ſtadium ĩfans ab
actus eſt: tanta tormento uis fuit: Ergo machinis terribilior erat
impetus & miſſilium ſtrepitus: Idem in eodem li vi. Omnibusq;
agminibus contra excurſus erant machinę cõparate mirabiles prę-
cipue uero legioni decime:baliſte uero uehementiores & tormenta
ſaxorum:quibus non ſolum irruentes ſed etiam ſuper murum ſtã-
tes euertebantur:Nam & ſingula ſaxa talenti pondus ęquabant: &

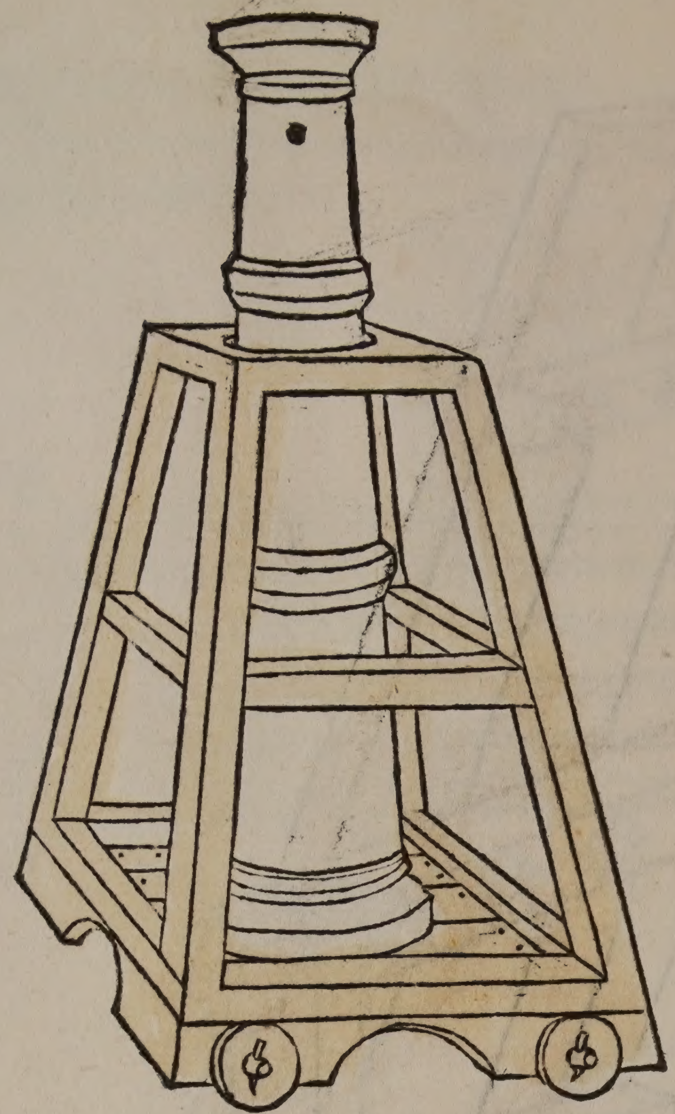
ultra modũ ſtadii torquebãt: ictus aũt nõ ſolũ primis quos offẽdiſ-ſẽt: ſed aliquãdo poſterioribus quoqȝ itollerabilis erat. Iudei primo cauebãt a lapidib9 ꝙ erant candidi. nec tãtũ ſono & fremitu noſcebãt: ſed claritudine proſpiciebãtur: deniqȝ ſpeculatores ĩ turribus preſidentes predicebãt quãdo ĩpelleret machina ſaxũqȝ: ferret. patria lingua clamantes: filius uenit: itaqȝ predicebant in quos ueniret: atqȝ ita uitabant: & hinc eueniebat: ut illis declinãtibus lapis irritus intercideret. Proinde contra Romani excogitabant attramẽto decolorare lapides: tunc enim miſſi nõ ſimiliter ĩcertos ictus habebant: multosqȝ ſimul unius impetu corrumpebant. Idem in eodẽ. Ad Antonianam uero ab ipſis ſociis cum multitudine zelotarum: nõ ſolum ꝙ de loco ſuperiore pugnabant: uerum etiam ꝙ machinis uti didicerant: Paulatĩ enĩ uſus aluit peritiam: Ariſtoteles li. vii. politi: preſertim hoc tempore in quo tormenta & machine ad obſidiones urbium cum omni ſubtilitate ſunt adinuenta: Laertius diogenes libro de uita philoſophorũ: De metalicis inquit machinis ſcripſit ſtrato philoſophus: Claudianus libro ii. Hec ſi nota forent frueremur ſimplice cultu: claſſica nõ fremerẽt: nõ ſtridula fraxinus iret: Nõ uẽtus quateret puppes nõ machina muros: Vtqȝ ĩ his bellicis ĩſtrumẽtis tua tibi ſigiſmũde pãdulfe quãdoqȝ memorẽ ĩuẽta: mmeorẽ & ceteris quibus illa uſui fore non ambigo: Ponitur ante oculos machina prius inuiſa: a ſeculisqȝ inaudita quippe: que ſecũdo ſine ſubſellio aliarum preter omniũ morem dictu mirabile librata innixaqȝ ſolo ac grauitate poſt ſua preſſa perſiſtit: Egregiũ ſane inuentum auctore te. preclariſqȝ ducibus preſentibus ac poſteris quam maxime dignum.

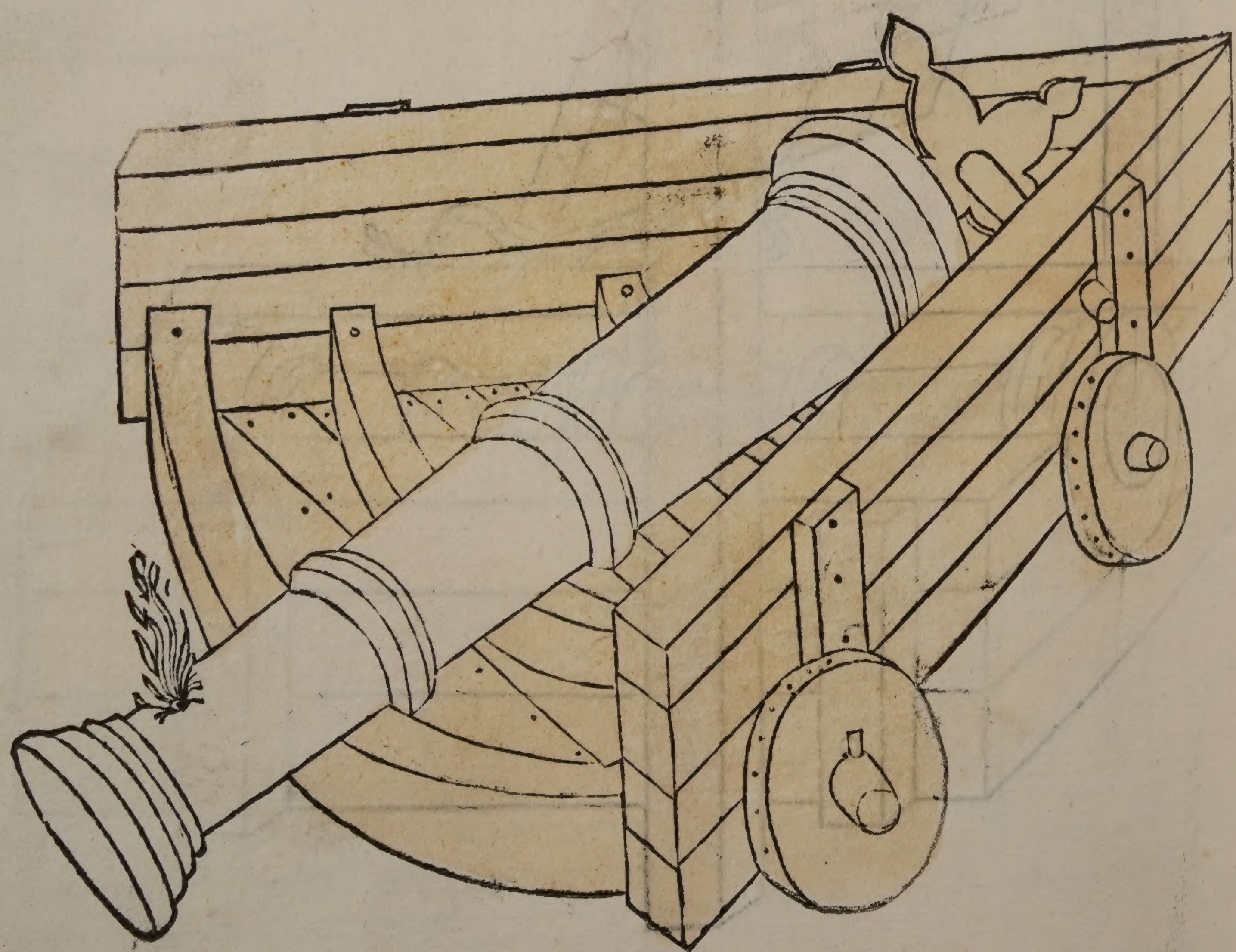

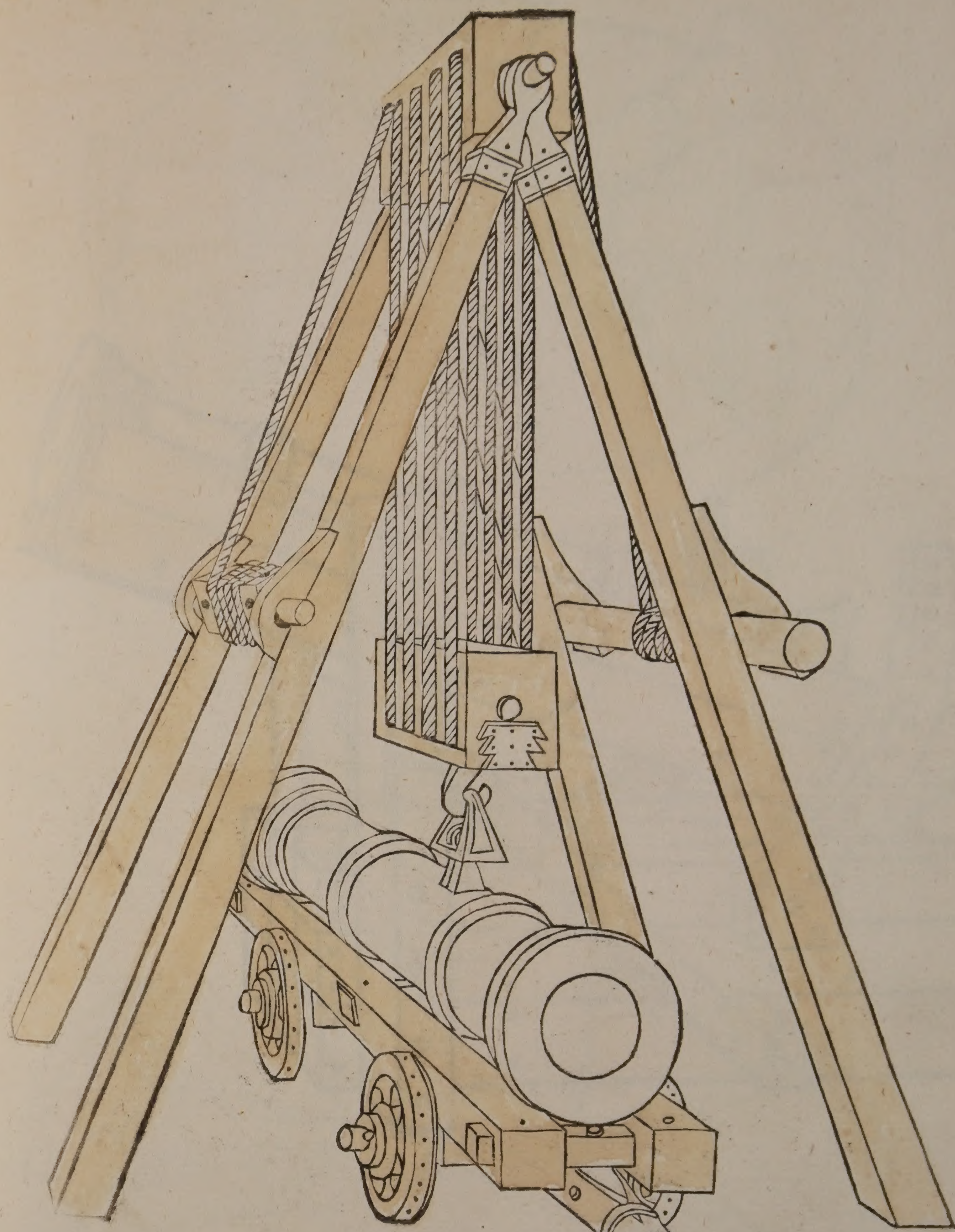
INVENTVM eſt quoq; alterum Machinæ huiuſce tuum ſigiſ-
monde pandulſe ;Qua pilæ æneæ tormentarii pulueris plenę cum
fungi aridi fomte urientis emittuntur.

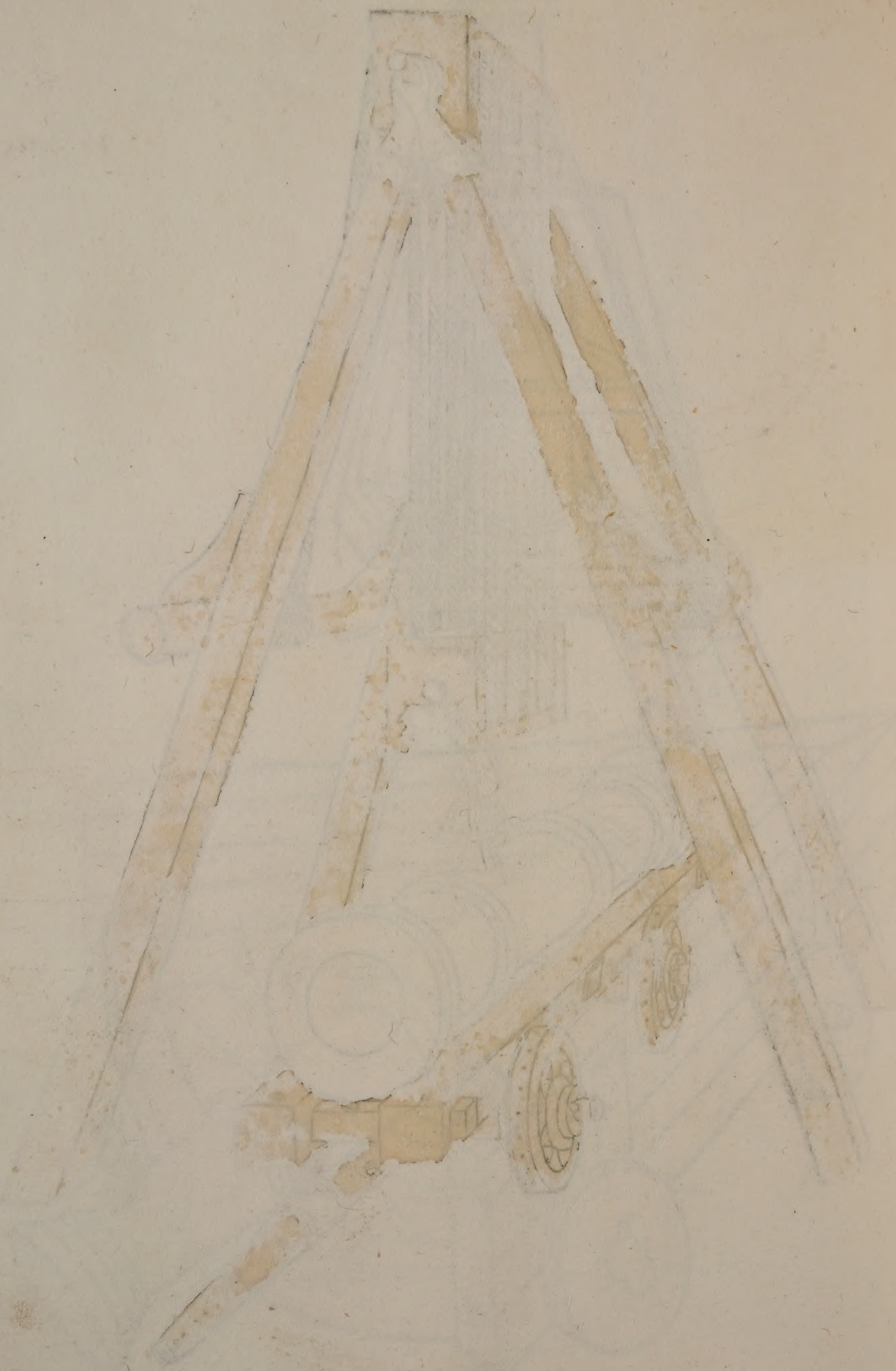

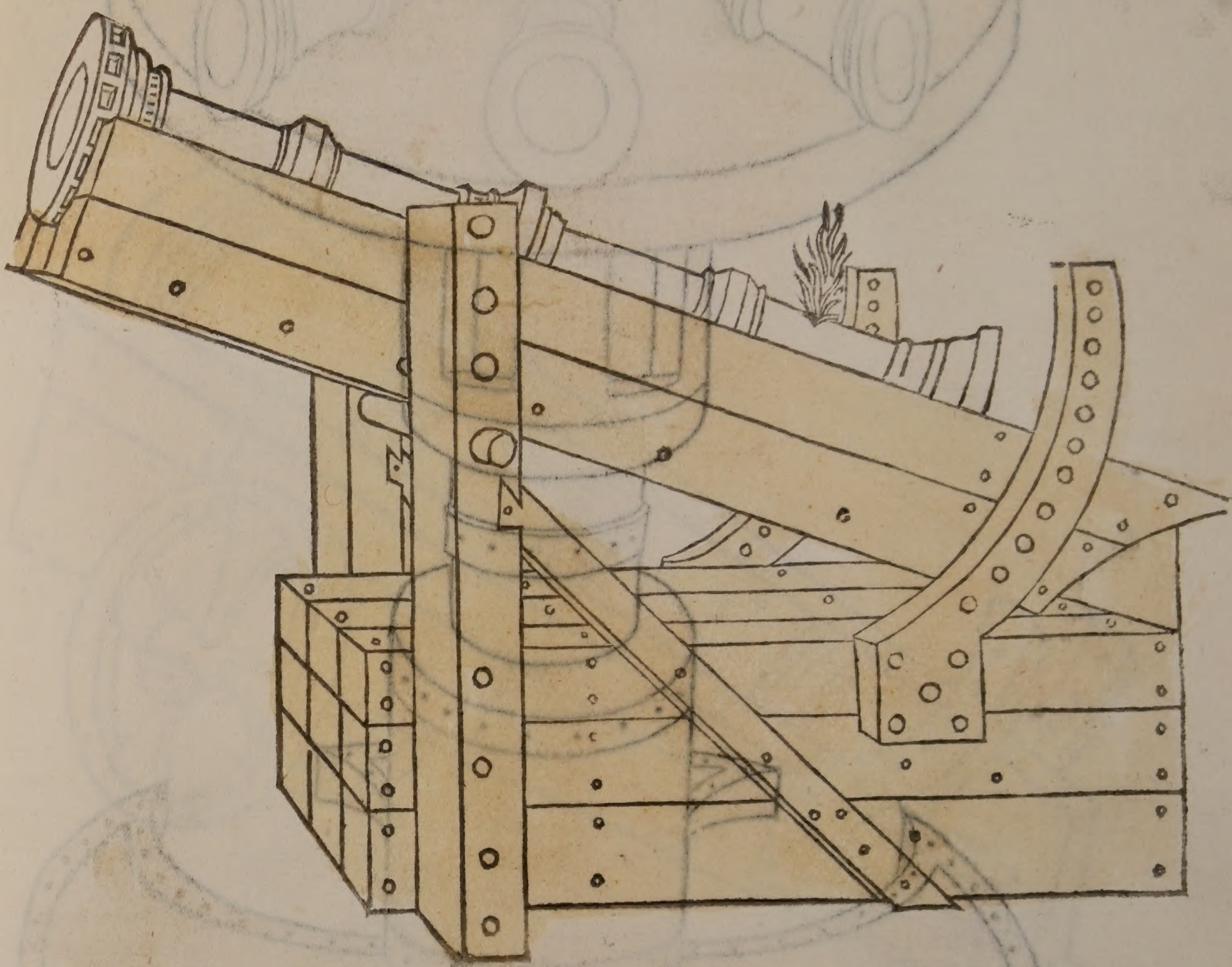

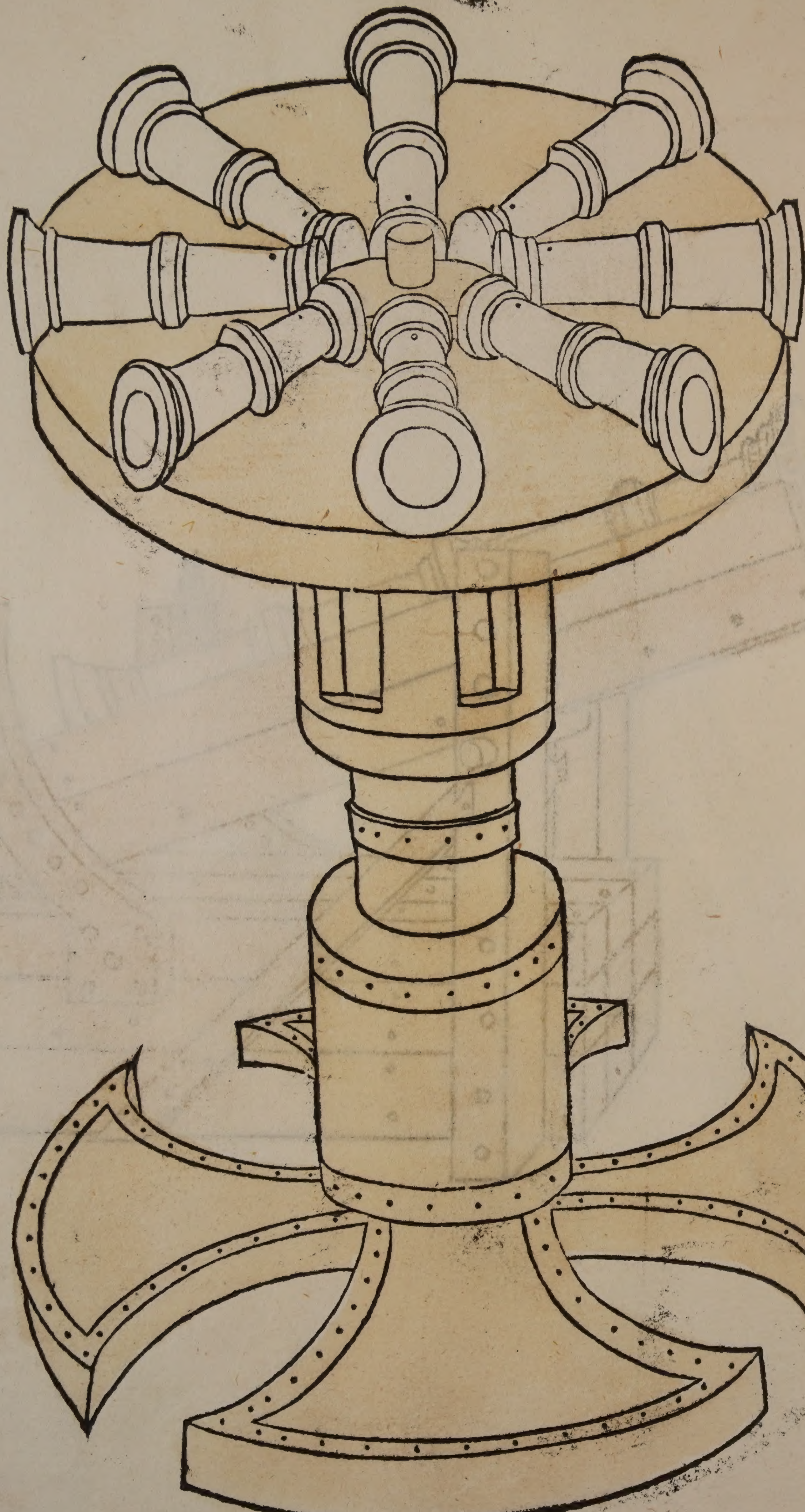

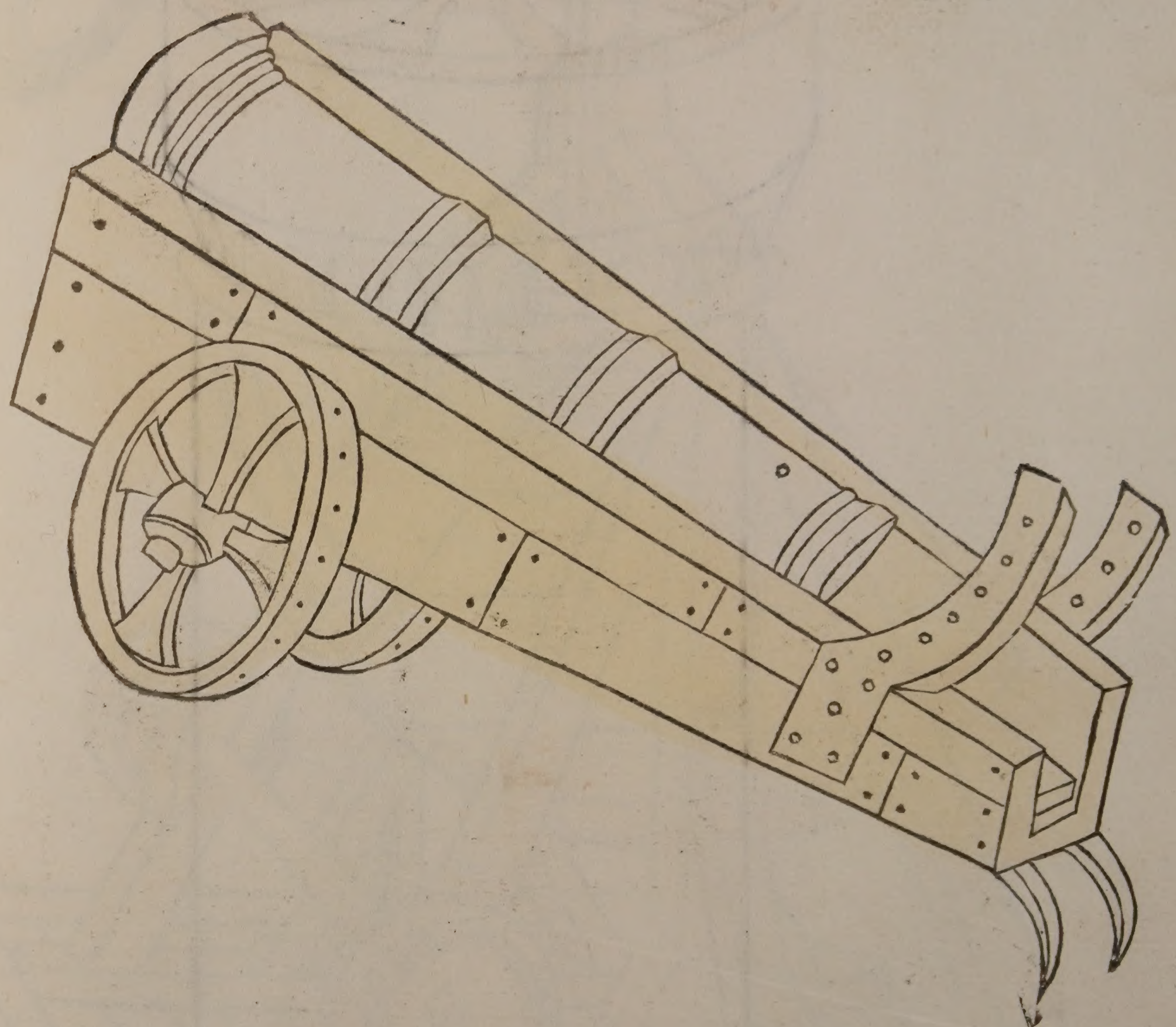

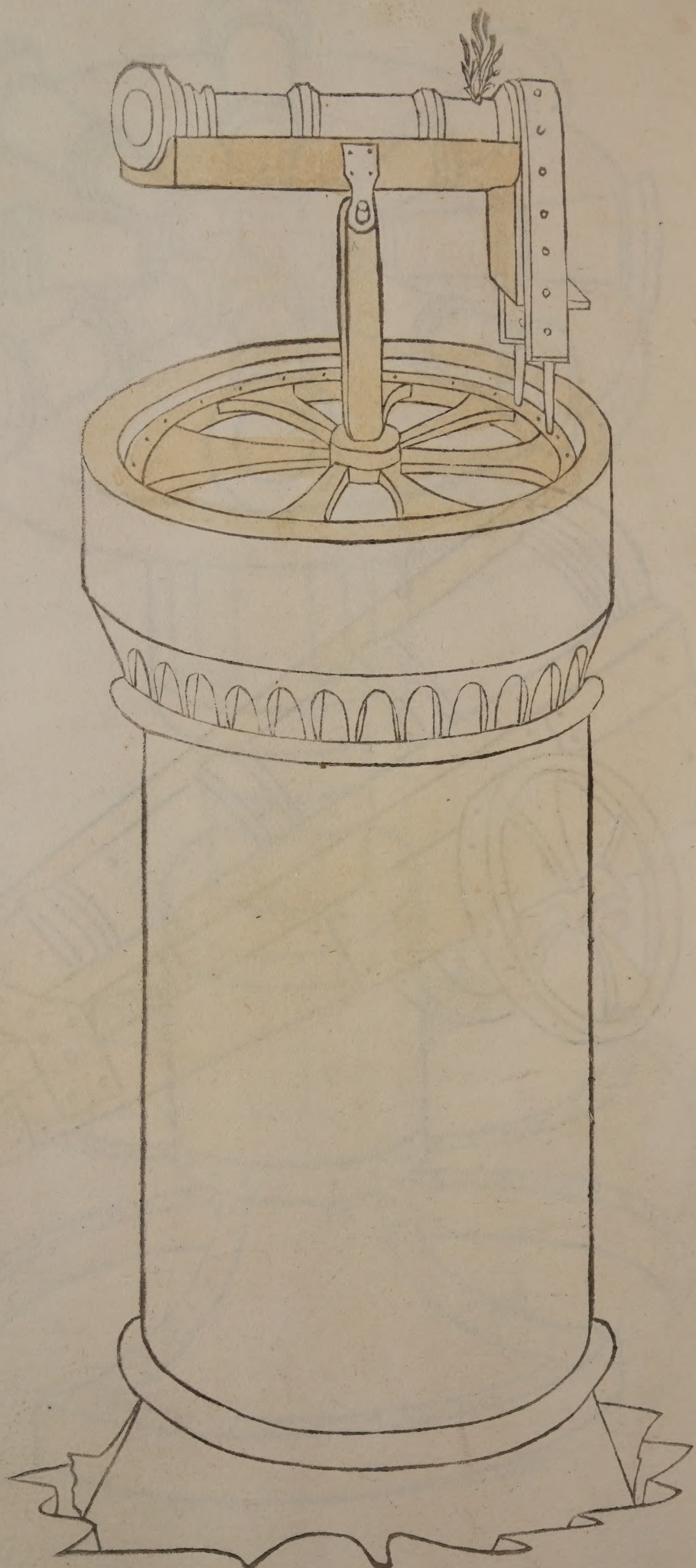

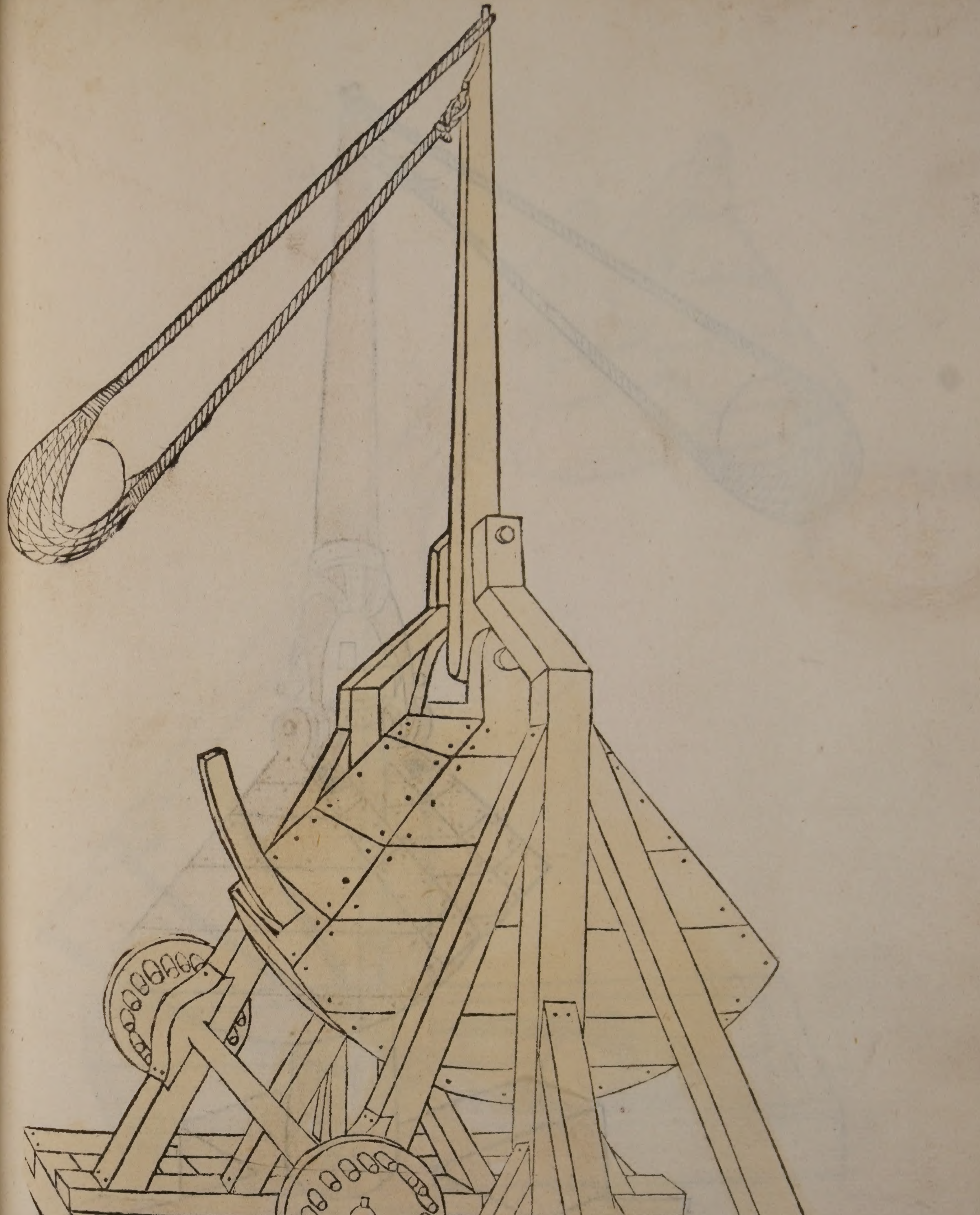

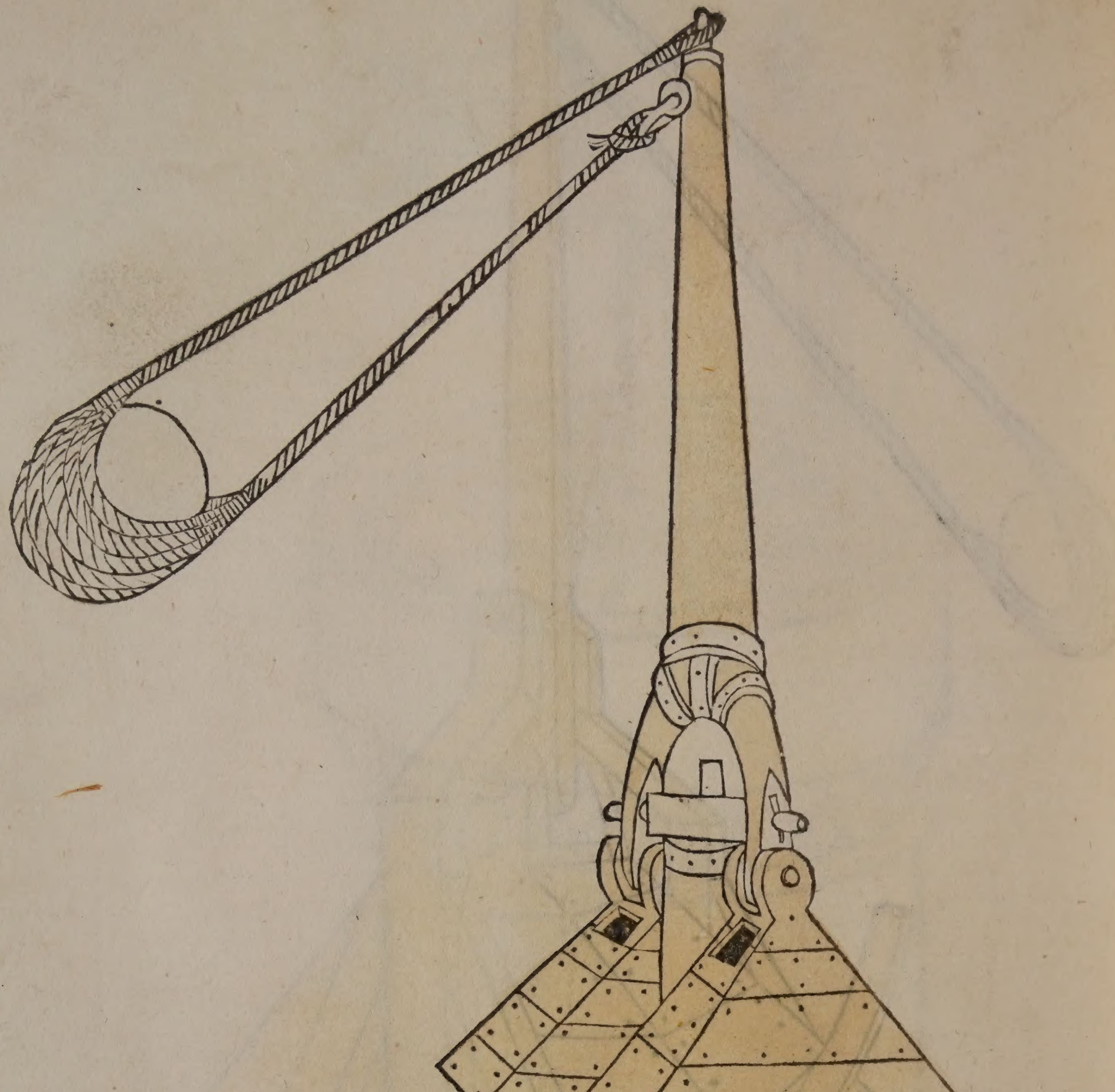

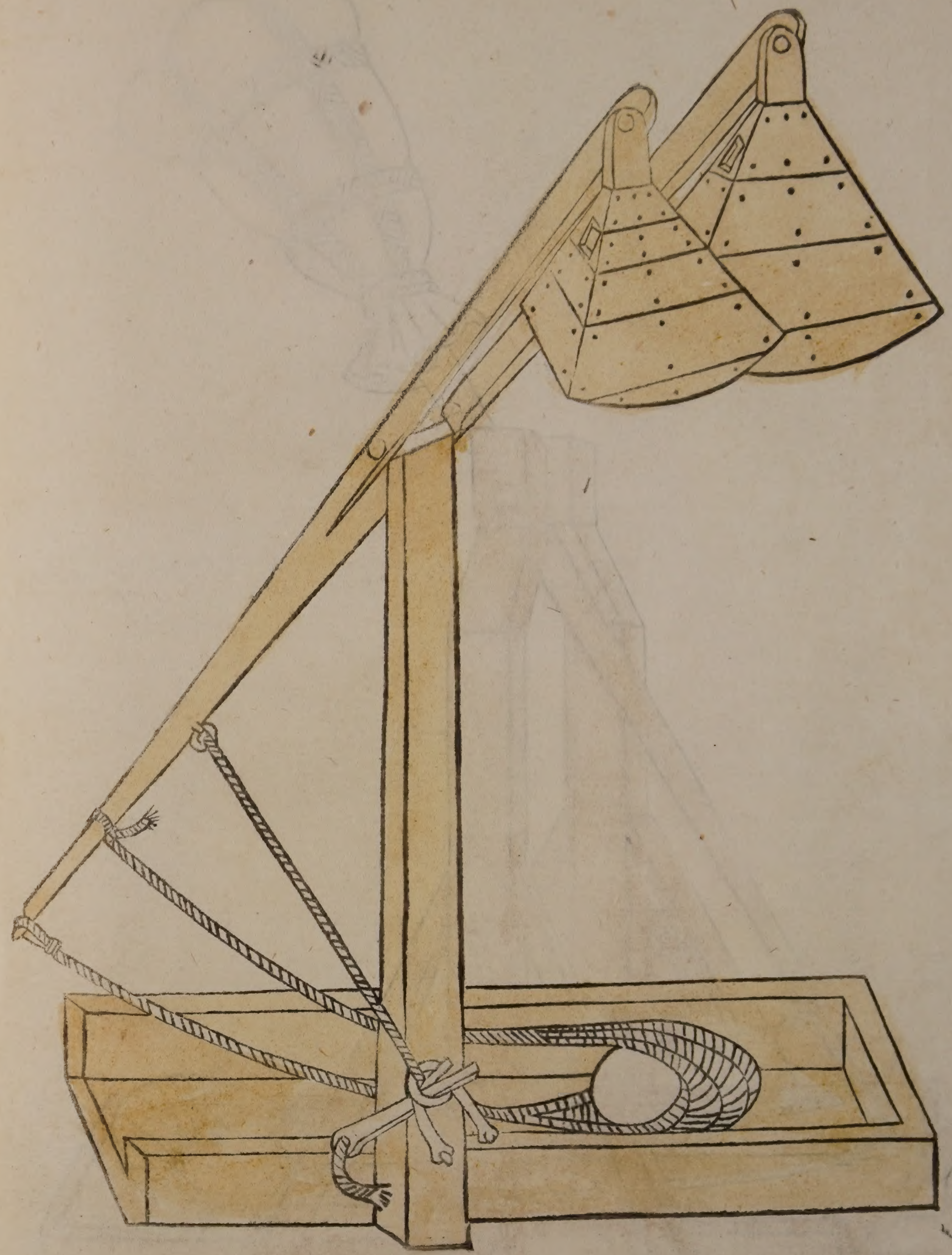

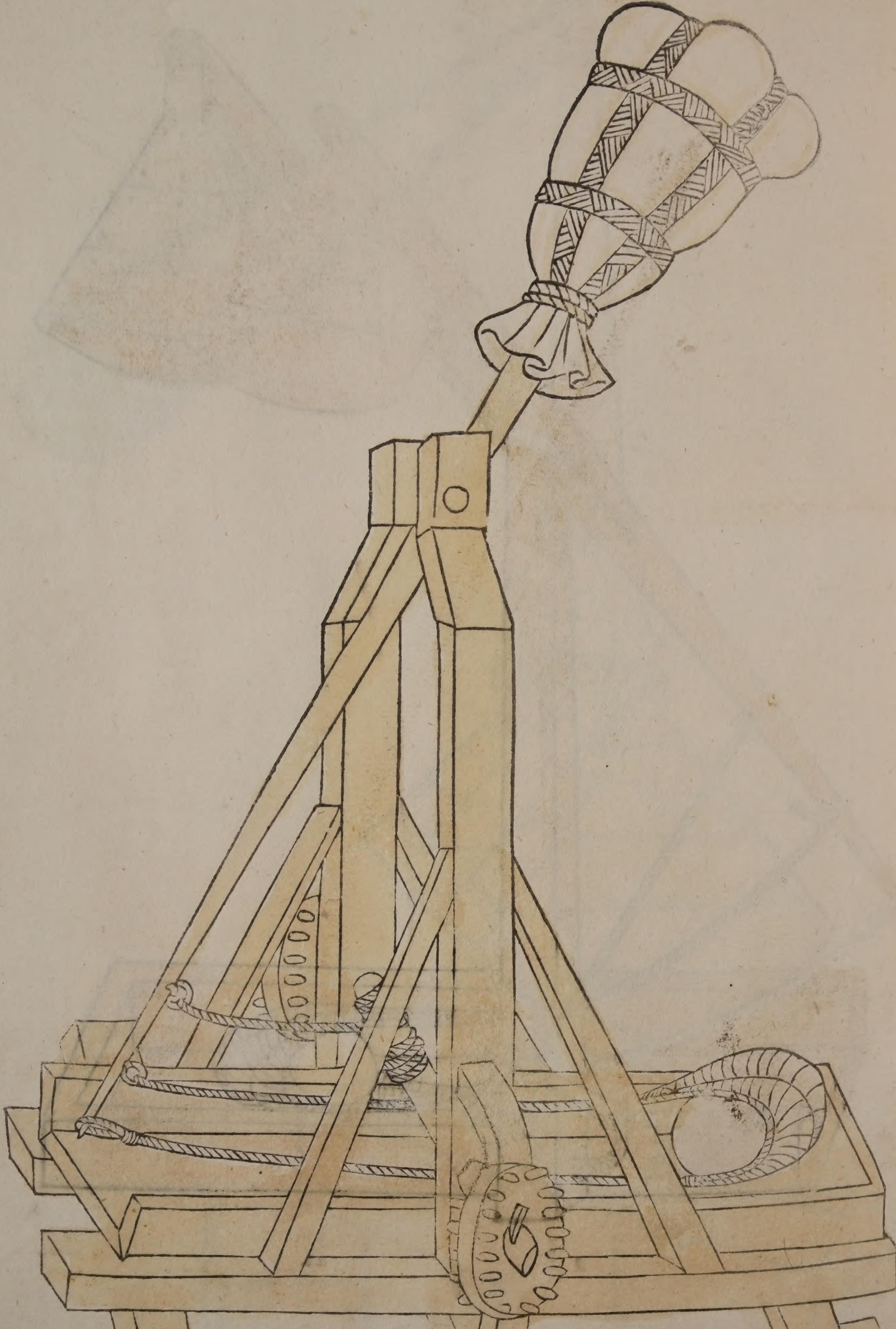

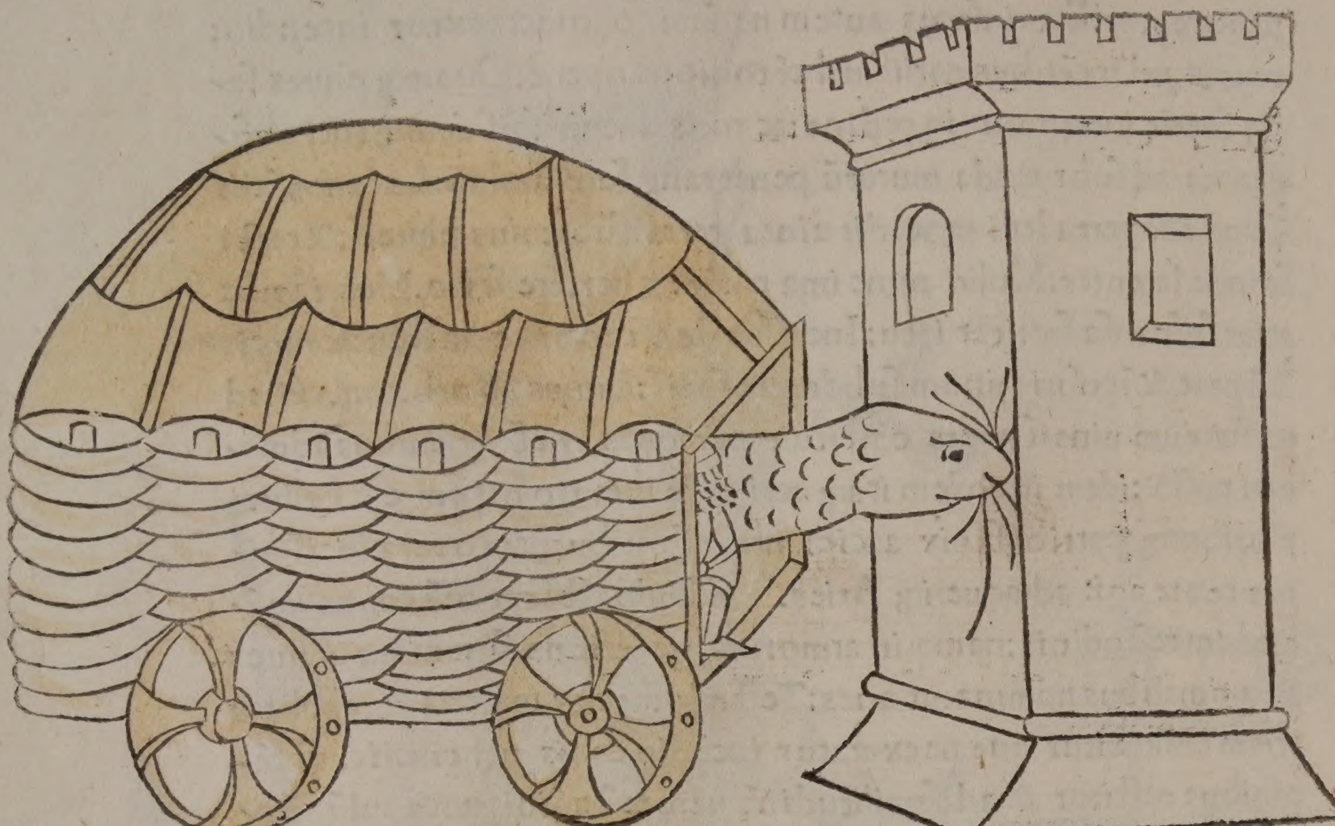

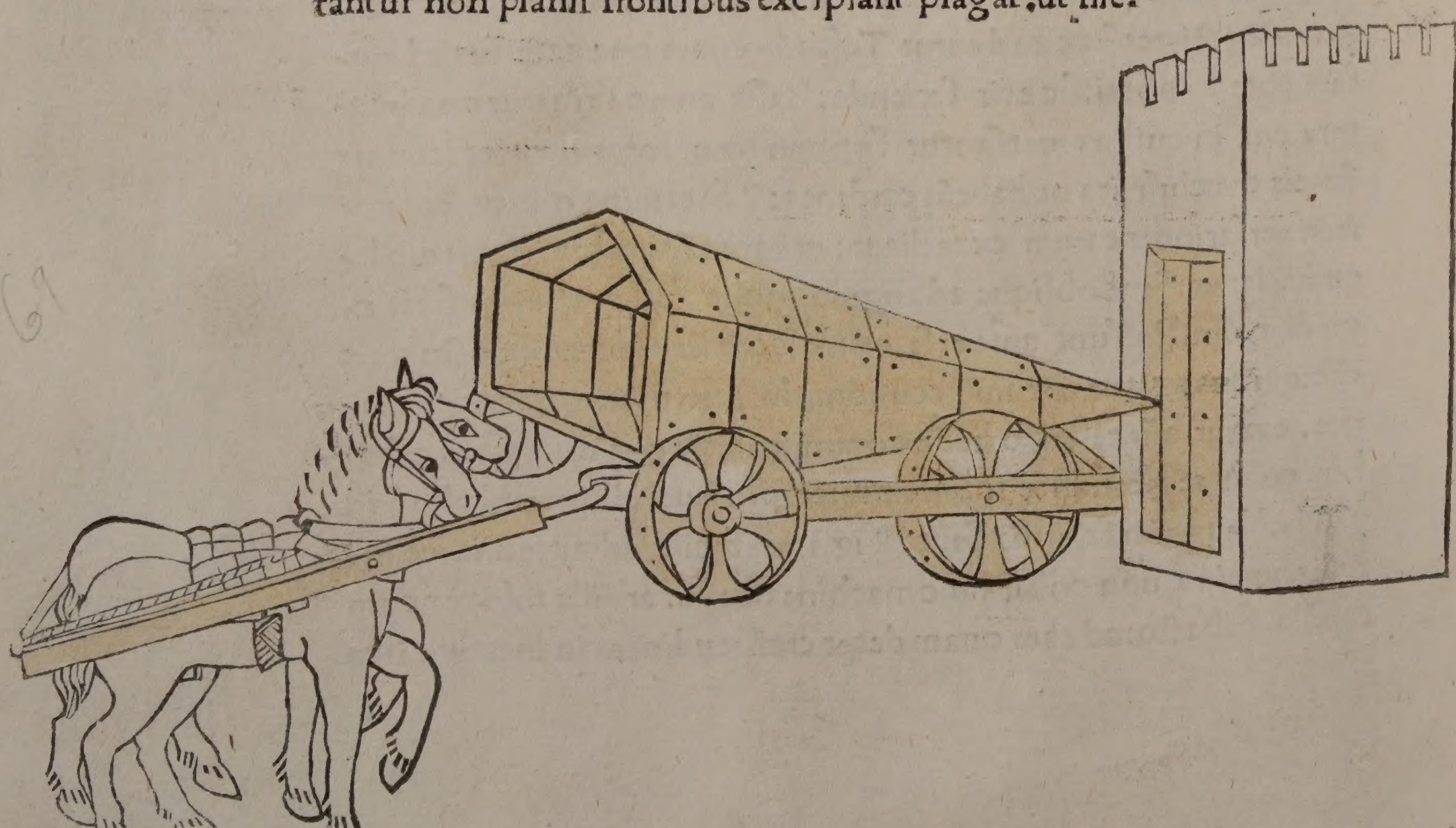

INEA machina ex lignis leuioribus colligatur latitudine pedū octo: Altitudine ſeptem. longitudine uero. xvi. cuius tectum munitione duplici tabulatis cratibuſque contexitur: latera uero uimine ſepiuntur: unde nomen ortum putāt: ne ſaxorum telorumqꝫ impetu penetrentur: Extrinſecus autem ne īmiſſo concremetur incendio: crudis: uel recētibus coriiſ: uel cētonibus operit̃. Quo mqꝫ plures facte fuerīt iunguntur in ordine: ac rotis ducunt̃: hiſ deniqꝫ tuti obſidentes ad ſubruenda murorū penetrant fundamēta: Lucanus ī. iii Tunc adoperta leui procedit uinea terra: ſub cuius pluteiſ: & tecta fronde latentes: Moliri nunc ima parāt: & uertere ferro. Moenia nūc aries ſuſpenſa fortiter ictu: Incuſſus denſi compagem ſoluere muri: Tēptat & īpoſitis unum ſubducere ſaxiſ: Liuius ab urb. con. xxi. aduerſus eum uineaſ agere cōſtituit per quas arieſ moenibus admoueri poſſ&: idem in eodem itaqꝫ acrius de integro ortum eſt bellum pluribusqꝫ partibuſ uix accipientibuſ quibusdam opera lociſ uinee cepte agi: admoueriqꝫ Aries. eſtudo eſt ſcut orū connexio ī modum teſtudinis: namqꝫ in armorum generibus ſummunt milites ab animalibus nomina: ut aries: Teſtudo: hec ex materia & tabulatis etiam contexitur: que ne exuratur incēdio coriis uel ciliciis: uel cētonibus ueſtitur & ad ſimilitudinē uere teſtudinis uocabulū ſūpſit Nam ſicut illam ubi collecta in ſuum tegmen eſt: tutam ad oēs ictus uidemus eſſe: ubi uero caput nudat: & modo reducit modo pfert ictibus patere: Ita machinamenti hoc genere incluſi tuti ſunt interdum dum reducunt trabem: Interdumqꝫ eſerunt ut fortius cedant: detecti perſepe ceduntur Teſtudo etiam qua acceſſus ad murum poteſt haberi: ſic erit facienda: Baſis compaginatur quadrilatera cui in quibus uerſantur ſupponuntur rotarum axes laminis ferreis concluſi: ita ut habeāt cardines: & foramina quo uectes traiecti uerſationes earum expediant: uti ante & poſt: ad dextrum leuumqꝫ latus: Siue oblique ad anguloſ opus fuerit ad id uerſatis pgredi poſſit Poſſunt autem ſi opus fuerit hi maxime ex octo rotis eſſe; quibus agatur uerum ſecundum loci naturam opus erit tēperare. tegatur aūt teſtudo hec ex omni materia que maxime uim habere poſſit reſiſtendoqꝫ robur: preter pinū uel alnum: uel aliud id genus. Hec enim fragilia ſunt: & ignem facile admittentia: ueluti ignis omnino non poſſit huic machine obeſſe: argilla inſuper cum capillo ſubacto: ad eam quam decet craſſitudinem inducatur circa

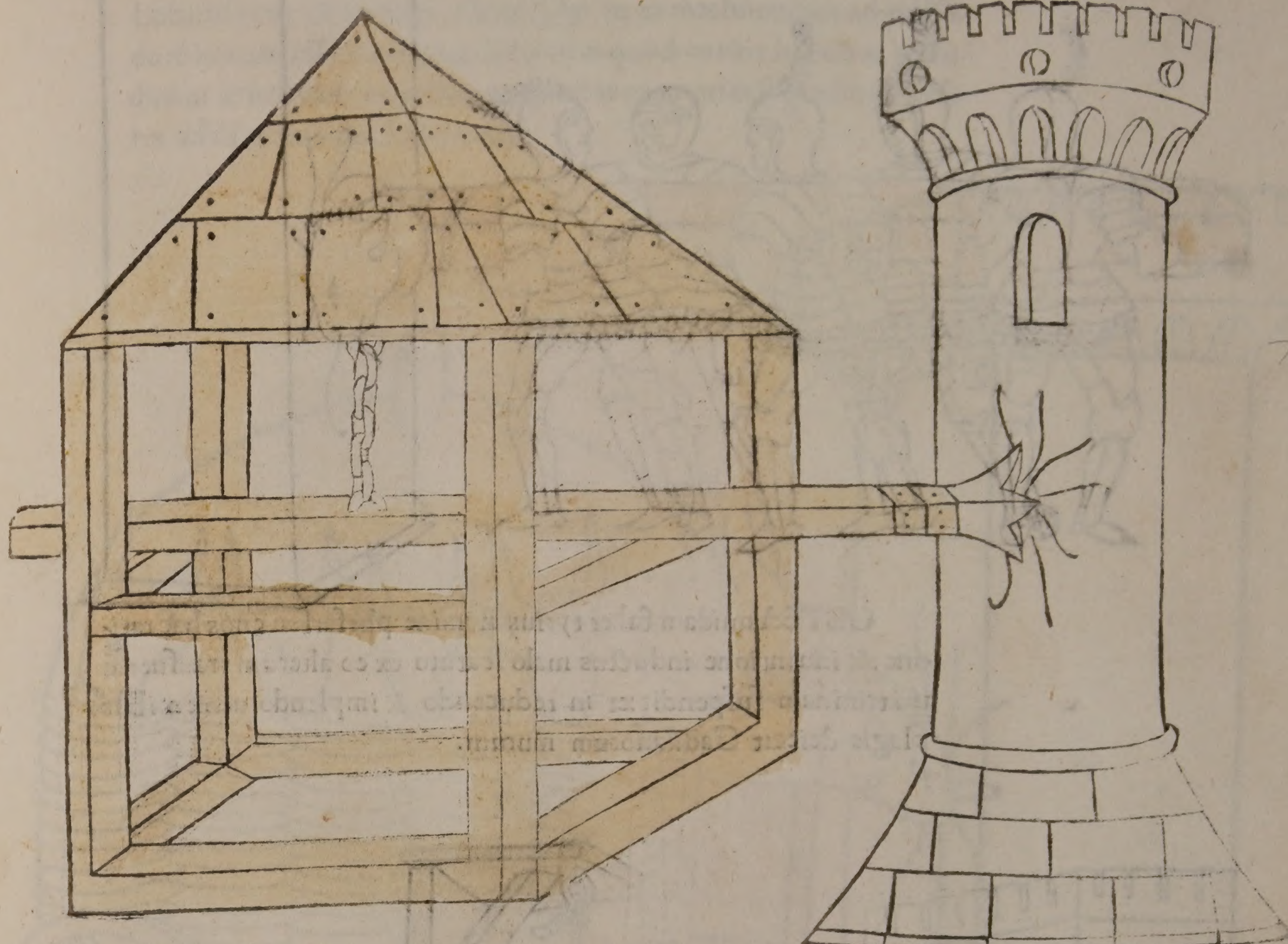
tabulata collocentur crateſ ex tenuibus uirgiſ creberrime texta: Maximeq; recentibuſ: percrudis coriiſq; duplicibus conſutiſ fultis alga: aut paleiſ in aceto maceratis circumcirca tegatur machina tota: ut a plagarum ictibuſ: & incendiorum impetu tuta ſit.

ON mihi etiam uidetur alienum de teſtudine: quam hector byzantius fecit: quibuſ rationibus ſit facta exponere: Fronſ eius erat quemadmodum anguli trigoniorum uti a muro tela cum in eoſ mittantur non planiſ frontibus excipiant plagaſ: ut hic.

ST aliud quoq; genus Artificio non minori; & terrificum quidẽ in hunc modum compaginatum.

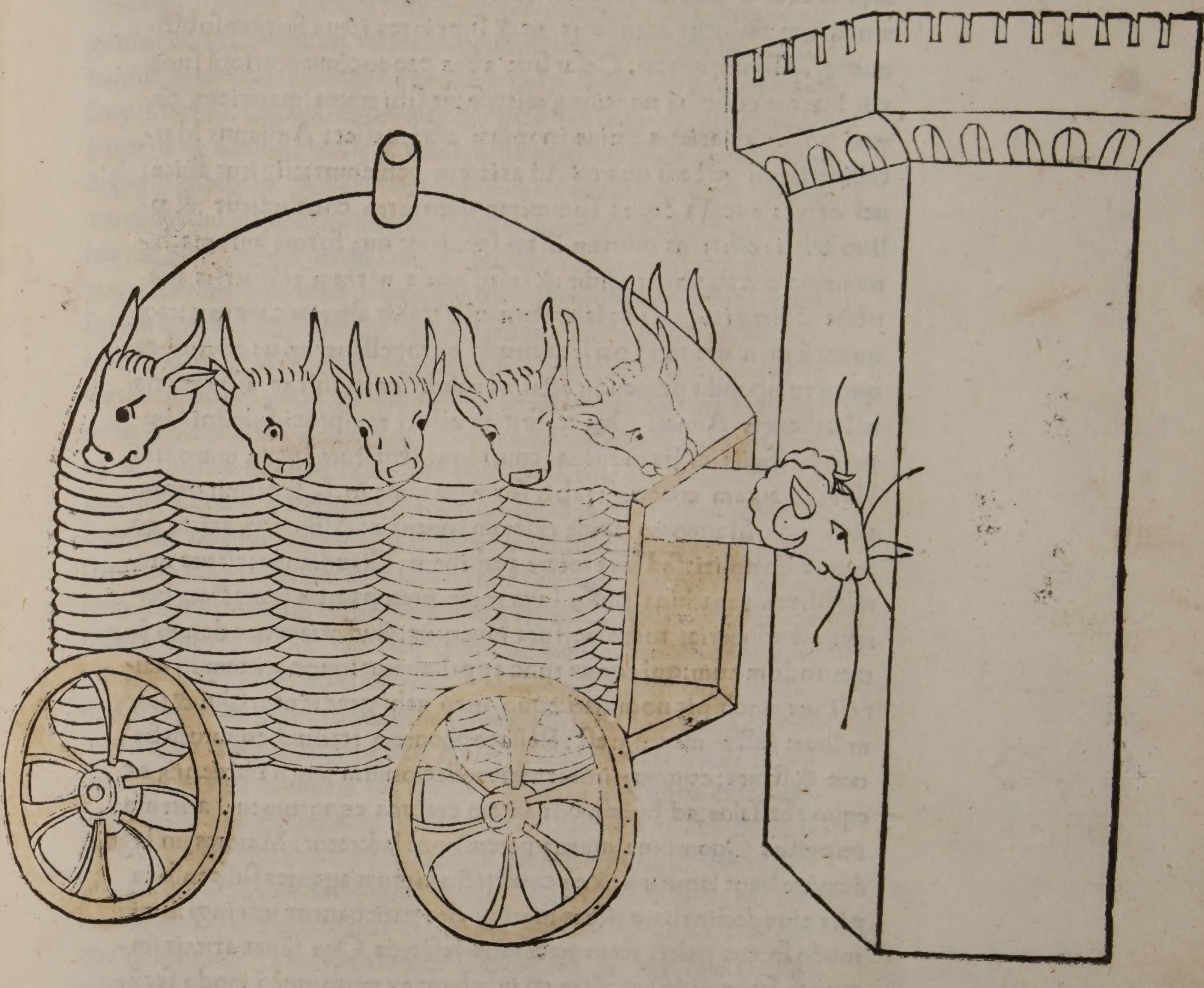
RIES machinationis genuſ eſt: cuius forma hęc erat: ualidę enĩ. & nodoſæ arboris caput ferro ueſtitur; eaq; ſuſpenſa multoꝝ manu ad murum impellitnr deinde retrorſum ducta: Maiori impetu deſtinatur; ſicq; crebris ictibuſ concuſſum muri latus cedit: Victuiinus. Arch; li. x. Arieſ ſic memoratur eſſe carthaginenſes ad gadiſ pugnãda caſtra poſuere; Quom autem caſtellum ante coepiſſent id demoliri ſunt conati; poſteaq̃ non habuerunt ad demolitionem ferramenta; ſumpſerunt tignum: id que manibus ſubſtinentes capiteq; eius ſummum murum continenter pulſantes ſummoſ lapidum ordines deiciebãt. & ita gradatim ex ordine totã cõmunionẽ diſſipauerunt

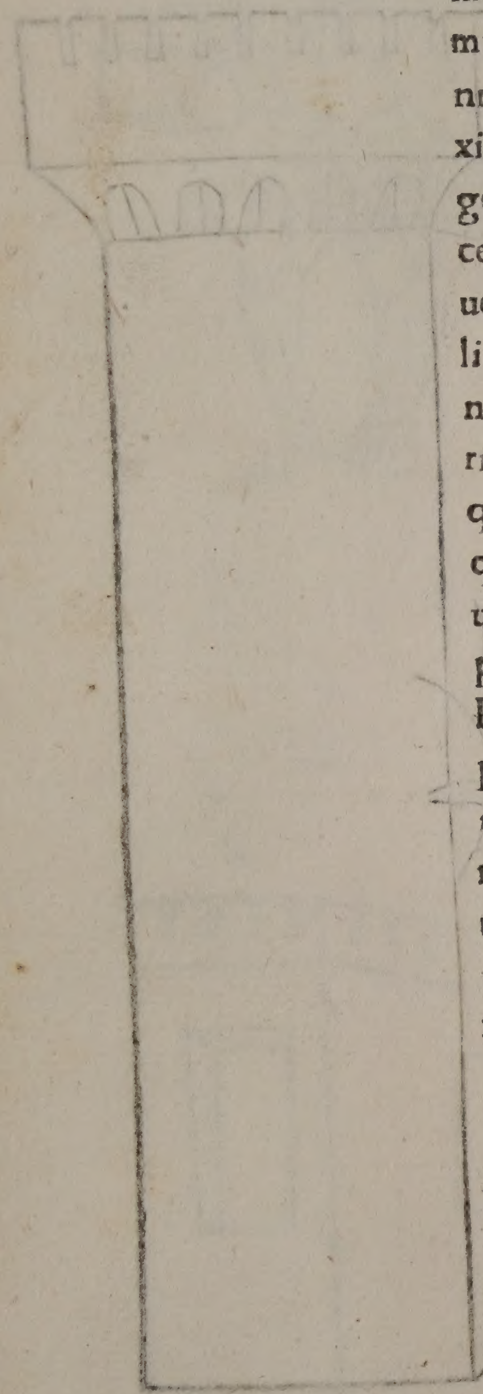
OSTEA quidam faber tyrius nomine phefarſemenos hac ratione:& inuentione inductus malo ſtatuto ex eo alterum tranſuerſũ uti trutinam ſuſpendit:et in reducendo & implendo uenientibus plagis deiecit Gaditanorum murum.

ETRAS autem calcedonius de materia primum baſim ſubiectīs rotis fecit: ſupraqꝫ compegit: & in his ſuſpendit arietem: coriisqꝫ bubuliſ texit: ut tutiores eſſent. Qui in ea machinatione ad pulſādum murum eſſent collocati: id autem quod corios habuerat teſtudinem arietariam appellare coepit; his tunc primiſ gradibus poſitis ad id genus machinationis.

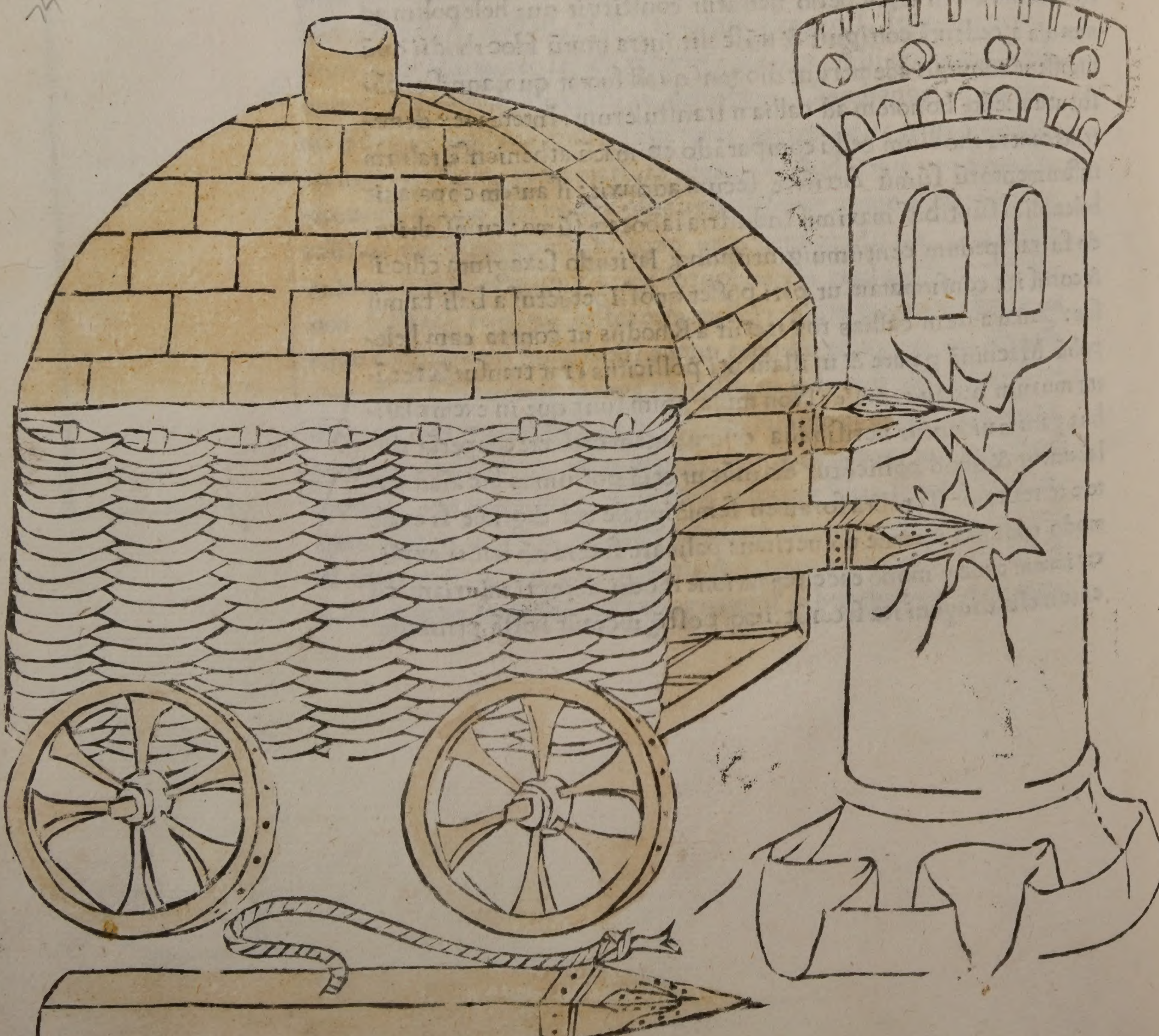

ST arieſ quoq; belli iud.li. iii. Auctore ioſapho immenſa ma-
teria malo nauiſ aſſimilis cuiuſ ſummum graui ferro ſolidatum eſt
in arietiſ effigiem fabricati unde etiam nomen accepit: dependet
autem funibus mediuſ ex trabe alia :uelut ex trutina palis utrinq;
fultiſ bene fundatis ;retrorſum aũt magna uirorum multitudine
repulſus hiſdemq; ſimul rurſus impellentibus miſſus in fronte pro-
minente ferro moenia percutit :Nec eſt ulla tam ualida turris; Aut
murorum ambitus adeo latus: ut & ſi priores ictus fortiter ſubſti-
nuerit. Aſſiduos uincat: Cęſar ſiue alius pro eo cõmentariorũ ſuorum
xiii litteras in ſiciliã nuntiosq; mittere ;ut ſibi crates: materiesq; cõ-
geri poſſet ad arietes :cuius inopiam africa eſſet: Amianus Mar-
cellinus rerũ geſtarũ quarto: Ad arietem ueniemus; eligitur abies:
uel ornus excelſa :cuius ſummitas duro ferro concluditur :& p-
lixo arietis efficiens pronam illam ſpeciem: quę forma huic machi-
namento uocabulum indidit :& ſi ſuſpenſa utrinq; trãſuerſis aſſe-
ribus & ferratis; quaſi ex lance uinculis trabis alterius continet ;eaq;
quantũ menſurę ratio patit̃ ;altitudo retropellens rurſus ad robora
queq; rumpenda protendit ictibus ualidiſſimis inſtar aſſurgentis
uel cadentis Armati Qua crebritate ueluti reciproci fulminis im-
petu edificiis ſciſſis in ruinas concidunt: ſtructurę laxatę murorum
Huiuſce autem arietarię trabis formam romę in. L ſeptimii trium-
phali arcu Marmoreo lapide celatam inuenies: Alii quoq; arietẽ nõ
muros demoliri: ſed ſaxa rotare perhibent; Claudianus; tũ tua mu-
rali libretur machina pulſu: ſaxa rotet preceps aries protectaq; por-
tas: teſtudo feriat ruat emerſura iuuentus; illud etiam nec denuo p̄-
tereundum eum: qui equus tunc appellabatur; nunc arietem in mu-
ralibus machinis nominari: equo uero uehi gradiente: Qui & ipſe
militare inſtrumentum eſt: Bellorophontem tradunt equorum fre-
nos & ſtrata: equosq; inſternere: pelletronium pugnare; deniq; ex
equo theſſalos; ad huiuſmodi autem crebros equorum; uel arietum
impulſus Quominus murus percuſſione lederetur: Maiores noſtri
demittebant laqueum; & eo conſtricto circum agentes ſuſpenſo ca
pite eius declinabant; ictus murũq; nec patiebantur infringi: ſimili
modo ſaccos paleis aceto maceratis refertos Qua ſeper arietis im-
petum ferire uiderent: demitti iubebant ex muro: ut eo modo ſecũ-
di ictus errarent: aut exceptas plagis laxitas fruſtraret̃. ELEPO-
LIM muralẽ machinã ad expugnandaſ urbes dicimus Amianus.

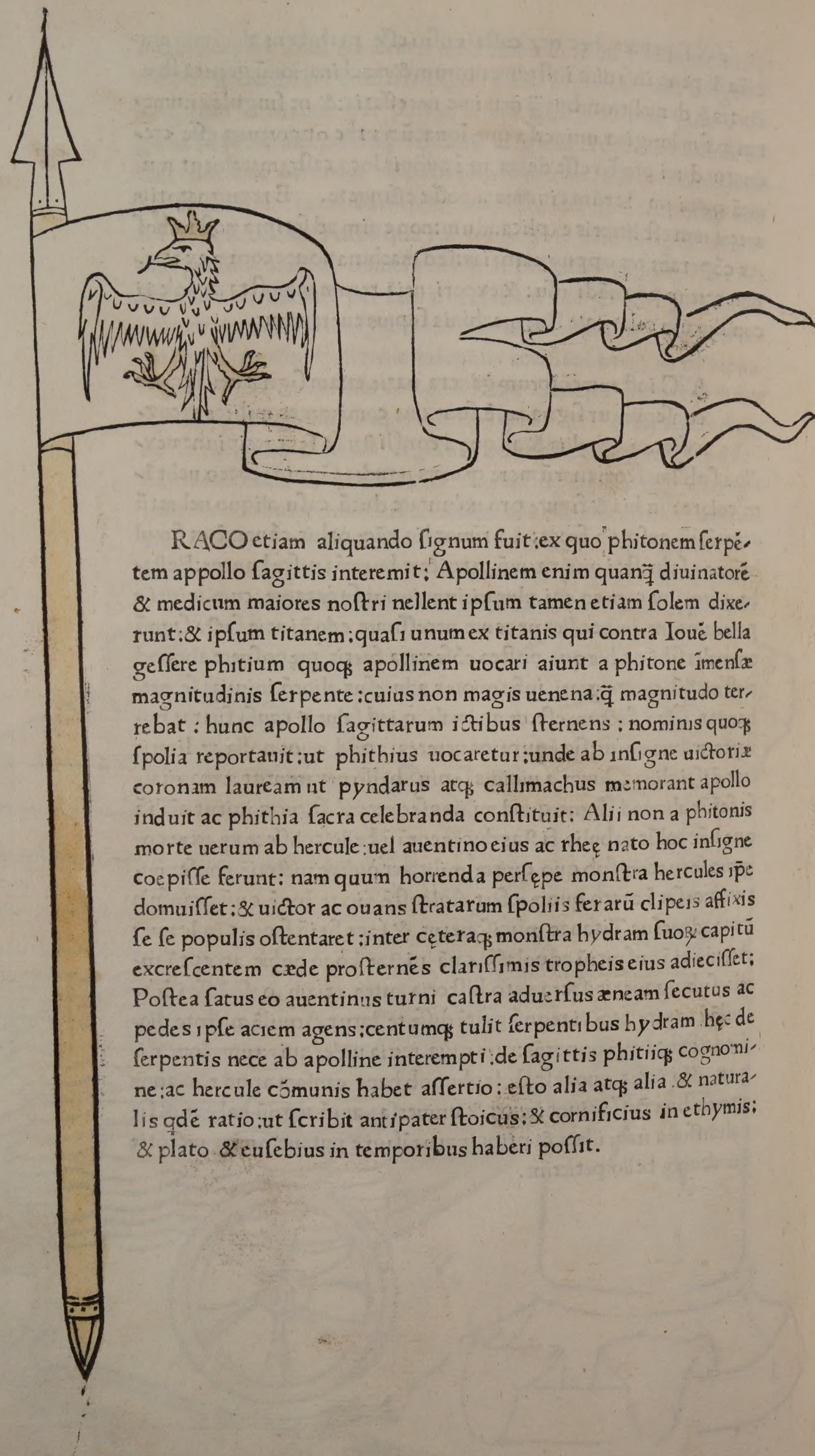
Marcellinus rerũ geſtarũ xxiiii. pro his arietũ meditamẽtis iam cre-
britate deſpectis condit̃ machina ſcriptoribus hiſtoricis nota; quã
helepolim gręci cognominamus; cuius opera diutina demetrius an-
tigoni regis filius rhodo; aliiſq; urbibus oppugnatis poliocretes eſt
appellatus: Hedificatur autem hoc modo: Teſtudo compaginatur
in magnis aſſeribus roborata longioribus; ferreiſq; clauis aptata &
contegitur coriis bubulis uirgarũq; recenti textura; atq; limo aſper
guntur eiuſ ſuprema: ut flammeoſ detractet & miſſileſ caſuſ: conſe-
runtur autem eius frontalibus triſulce cuſpidis pręacutę põderibus
ferreis trabes: Qualia nobis oſtẽdũt pictores fulmina; ut quicquid
preterierit aculeis exertis abrumpat. hanc ita ualidam molem rotis
& funibus regens numeroſus intrinſecus miles languidiori murorũ
parti uiribuſ admouet concitiſ: & niſi deſuper prępugnantium ua-
luerint uireſ colliſiſ muriſ adituſ patefacit ingentes: Ad hęc re-
pugnantium licet uireſ plurimum poſſint eorum non minuſ ualẽt
ĩgenia quod rhodiẽſibuſ memorat̃ uſui eueniſſe: Diogeneſ enĩ fu
erat rhodiuſ: & ei de publico quot anniſ certa merceſ pro arte tri-
buebatur ad honorem; ea tempeſtate quidam preſtãti ingenio no-
mine Calliaſ rhodiũ quum ueniſſet exempla protulit muri; ſuperq;
eo machinam in charcheſio uerſatili conſtituit quę helepolim ad
moenia accedentẽ corripuit & trãſtulit intra murũ Hoc rhodii quũ
uidiſſent admirati ademerunt diogeni quod fuerat quotanniſ ei cõ-
ſtitutum; eũq; honorem ad callian tranſtulerunt: Interea rex deme-
trius contra rhodium bellũ comparãdo epimacũ athenienſẽ talium
inſtrumentorũ ſũmũ Artificẽ ſecum adduxit: iſ autem cõparauit
helepolim ſũptibuſ maximiſ induſtria laboreq; ſũmo: cuiuſ altitu-
do fuerat pedum centumuigintiquinq; latitudo ſexaginta ciliciiſ
& coriiſ ita confirmatam ut pati poſſet quoſlibet ictuſ a baliſta miſ
ſos: Quum autem callias rogaretur a Rhodiis ut contra eam hele-
poliã Machinã parare & ut illam uti pollicitus erat tranſueheret ĩ-
tra murum negauit: poſſe: Non nulla enim ſunt quę in exemplari-
bus paruis uidentur ueriſimilia quum autem creſcere coeperũt dil-
labuntur & quod pollicẽtur deſinũt ut etiã poſſumus hic aĩaduer-
tere terrebratur Terebra foramen ſemidigitale uel digitale ſi eodẽ
modo eademq; ratione uoluerimus palmare facere nõ habet expli-
cationem eodem modo eademq; ratione rhodii decepti iniuriam cũ
cõtumelia diogeni ita fecerũt; itaq; poſtq̃ uiderũt hoſtẽ ꝑtinacite-

infeſtum periculum ſeruitutis machinationem ad urbem capiendã
comparatã uaſtitatẽ ciuitatis expectandã procubuerunt diogeni:
Rogantes ut auxiliaretur patriæ primo quia laceſſitus iniuria ne-
gauit ſe facturum: poſteaq̃ ingenuę uirgines & ephoebi omnes cũ
ſacerdotibus uenerunt ad deprȩcandnm: tunc eſt pollicitus uerũ
his legibus: ut ſi eam machinam coepiſſet: ſua eſſet: omnibus uno
ore annuentibus ita uelle qua parte machina inceſſura erat: ea mu-
rum perculit & iuſſit omneſ publice et priuatim ꝙ quiſqꝫ habuiſſet
aquę ſtercoriſ & luti per eam pheneſtram: per canaleſ ꝑgrediẽtes
effundere ante murum Quom ibi magna uiſ aquę. luti ſtercoris no-
cte profuſa fuiſſet: Poſtridie helepolis accedenſ anteq̃ apꝑpinpua-
ret ad murum in humido uoragine facta conſedit: nec progredi nec
egredi poſtea potuit: Itaqꝫ demetrius quom ui[illegible]iſſet ſapientia dioge
nes ſe deceptum deluſum atqꝫ fruſtratum eſſe: Cum claſſe ſua diſc[illegible]
ſit: tunc Rhodii diogeni ſolertia liberati bello publice gratias ege-
runt: houoribusqꝫ omnibus & ornamentis exornauerunt: Diogenes
autem helepolim reduxit in urbem et in publico collocauit & ĩſcrip
ſit: diogenes e manubiis id populo dedit munus ita ĩ repugnatoriis
rebus nõ tantũ machine ſed etiã conſilia maxime ſunt cóprobãda.

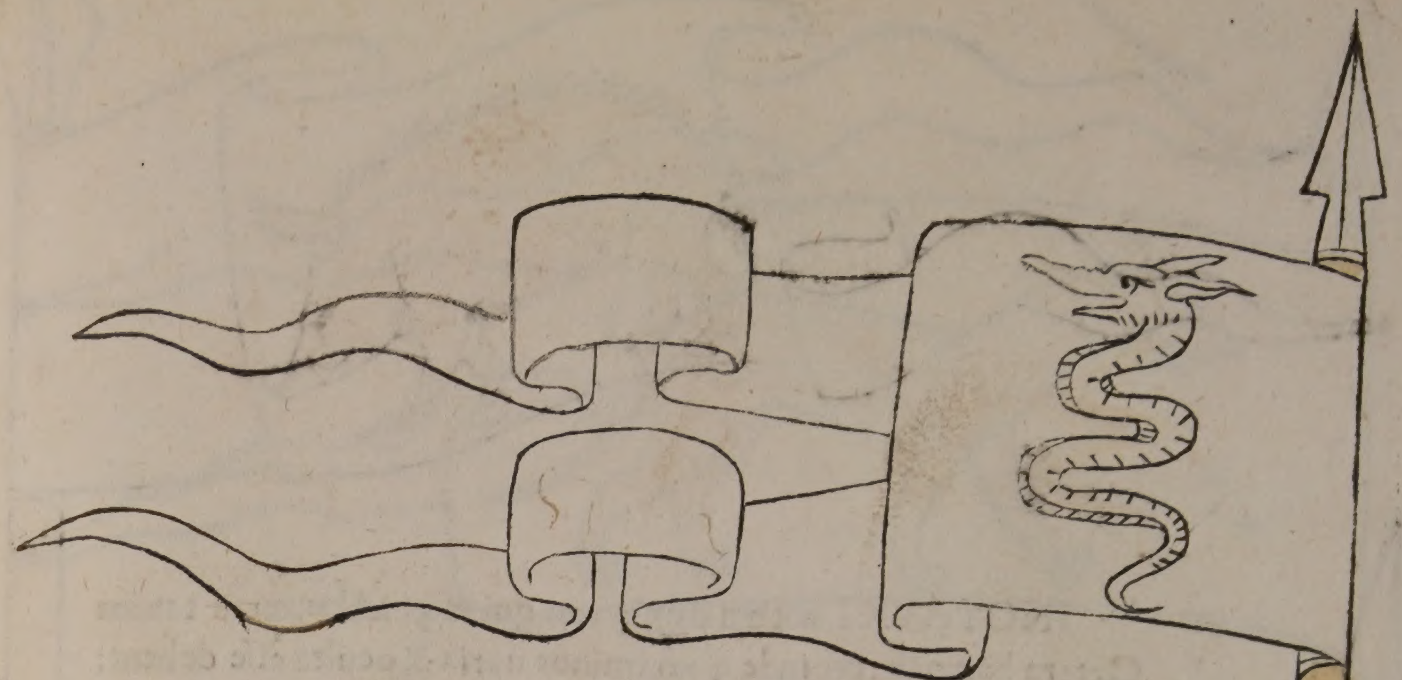

VNT præter hęc quę caſtris uſui eſſe perhibent alia īnumera-
bilia & pene infinita inſtrumentorum & machinationū genera ſtru-
cturis & demolitionibus q̄ maxime neceſſaria:& ne ſingula enume-
rando ſim longior uniuerſa quę īquacūq; urbe opportuna eſſe cre-
duntur duci pręſto eſſe debet ut ī quouis loco caſtrametabitur mu-
nitā omnium rerum ciuitatem poſſit effingere. E repugnatoriis
autem non eſt litteris explicandum:non enim ad ſcripta noſtra hoſ
tes cōparant res oppugnatorias:ſed machinationes eorum ex tem-
pore attrito pugnādi uſu: & experientia rerum magiſtra:ac ſolerti
conſiliorum celeritate ſine machinis ſępius euertuntur.

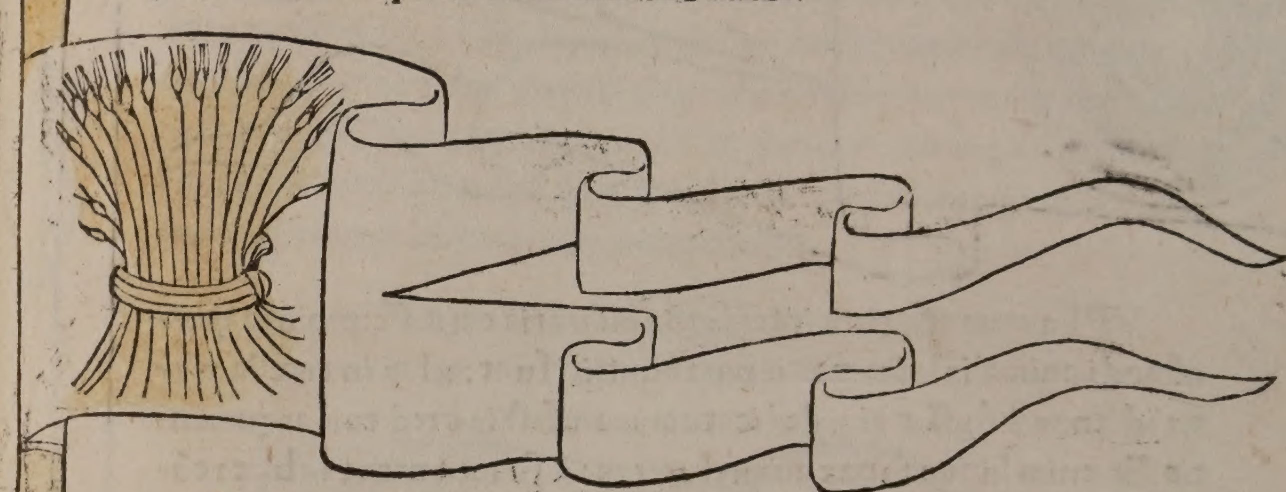
AEC inſtrumentorum genera uarię etiam ſignorum ſpecies
conſequuntur ſigna autē ſunt que comitantes milites recog-
noſcant in pręliis & ad quę a conflictu ſe ſępe recipiunt uex-
illo e ſublimi Romanorū more ꝙ mars gaudet ſāguine cocco uelitā-
te.colores in his & figurę pro uoluntate ducū caſu aliquo uel rerū
occurētiū auſpicio fuere: A primordio nāq; orbis cōuenientes ſimul
hoīes ex ſyluestri uita primū carnibus humaīs ueſcebantur:Bella-
banturq; inuicem eo cui plus uirium inerat ſuperante cum iniuriis
potentiorum imbecilles urgente neceſſitate edocti acie facta ſignū
animalis ſibi ex his quę poſtea cōſecrata fuerit.prępoſuere aliquod
poſtmodū congregrati infirmiores aduerſus aliorū iniurias ſe tue-
bantur: Quo factum eſt:ut animali quod ſalutis cauſa fuerat ho-
nores tribuerentur:ſic ęgyptios ueteres: apud quos nulla militaris
erat diſciplina:Quum a uicinis ſępius bello uexarentur:excogitaſ-
ſe ferūt aliquod īſigne:quod milites ſequerent̃ figuras igitur aīaliū
quę nūc colūt tabulis fictas duces eorū ī bello tuliſſe:eaq; ex re co-
gnito ſeruatoq; ſub quo quiſq; militaret ordine uictoriā conſequu-
turos;cęſar ī arato quoq; refert Aglaoſtē dicere Iouē quū ex inſula
naxo aduerſus Titanas ꝓficiſceretur & ſacrificiū faceret in littore;
Aquilā ei ī auſpiciū aduolaſſe:quā uictor bono omine acceptā tu-
telę ſubiugauerit:ſacra uero hiſtoria antea etiam conſediſſe illi a-
quilā ī capite:atq; ei regnū portē diſſe teſtatur Aquilā auctore dio-
doro:thebęi etiā honorāt:tum quia regia uidet̃ auis:tum Ioue di-
gna: Alii inter quos eſt Ioſephus ob hanc cauſam apud romanos
agminibus p̄eſſe aiunt;quod & uniuerſaꝝ auiū regnū habeat & ſit
ualidiſſima itaq; illam & principatus īſigne putant:omēq; uictorię
quodcunq; bello petierint.

RACO etiam aliquando ſignum fuit:ex quo phitonem ſerpẽ-tem appollo ſagittis interemit; Apollinem enim quanq̃ diuinatorẽ & medicum maiores noſtri nellent ipſum tamen etiam ſolem dixe-runt:& ipſum titanem;quaſi unum ex titanis qui contra Iouẽ bella geſſere phitium quoq; apollinem uocari aiunt a phitone ĩmenſæ magnitudinis ſerpente:cuius non magis uenena:q̃ magnitudo ter-rebat: hunc apollo ſagittarum ictibus ſternens; nominis quoq; ſpolia reportauit;ut phithius uocaretur;unde ab inſigne uictoriæ coronam lauream ut pyndarus atq; callimachus memorant apollo induit ac phithia ſacra celebranda conſtituit: Alii non a phitonis morte uerum ab hercule:uel auentino eius ac rheę nato hoc inſigne coepiſſe ferunt: nam quum horrenda perſępe monſtra hercules ipẽ domuiſſet:& uictor ac ouans ſtratarum ſpoliis ferarũ clipeis affixis ſe ſe populis oſtentaret;inter cęteraq; monſtra hydram ſuoꝝ capitũ excreſcentem cæde proſternẽs clariſſimis tropheis eius adieciſſet; Poſtea ſatus eo auentinus turni caſtra aduerſus æneam ſecutus ac pedes ipſe aciem agens;centumq; tulit ſerpentibus hydram hęc de ſerpentis nece ab apolline interempti:de ſagittis phitiiq; cognomi-ne;ac hercule cõmunis habet aſſertio: eſto alia atq; alia & natura-lis qdẽ ratio;ut ſcribit antipater ſtoicus;& cornificius in ethymis; & plato & euſebius in temporibus haberi poſſit.

ORRO ſub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus: hoſtis foeni manipulos illigabat; & hos pro ſignis gerebat: Ouid in faſtis illa quidem foeno ſederat Reuerentia foeno: Quantam nunc aquilas cernis habere tuas Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos; unde maniplaris nomina miles habet.

E hinc quattuor principalia ſigna in caſtris haberi cæpere: lupi: Minotauri equi & apri: uerum duo tantum quorum apertam equidē rationem ĩuenerimus: Apri ſcilicet & minotauri Apri nãq; ꝙ confecto bello inter quos pax fieret: cæſa porca foedus ſolerent firmare: a quo qui reſiliret; non aliter ac porca lapidibus crudeliter obruta necaretur.

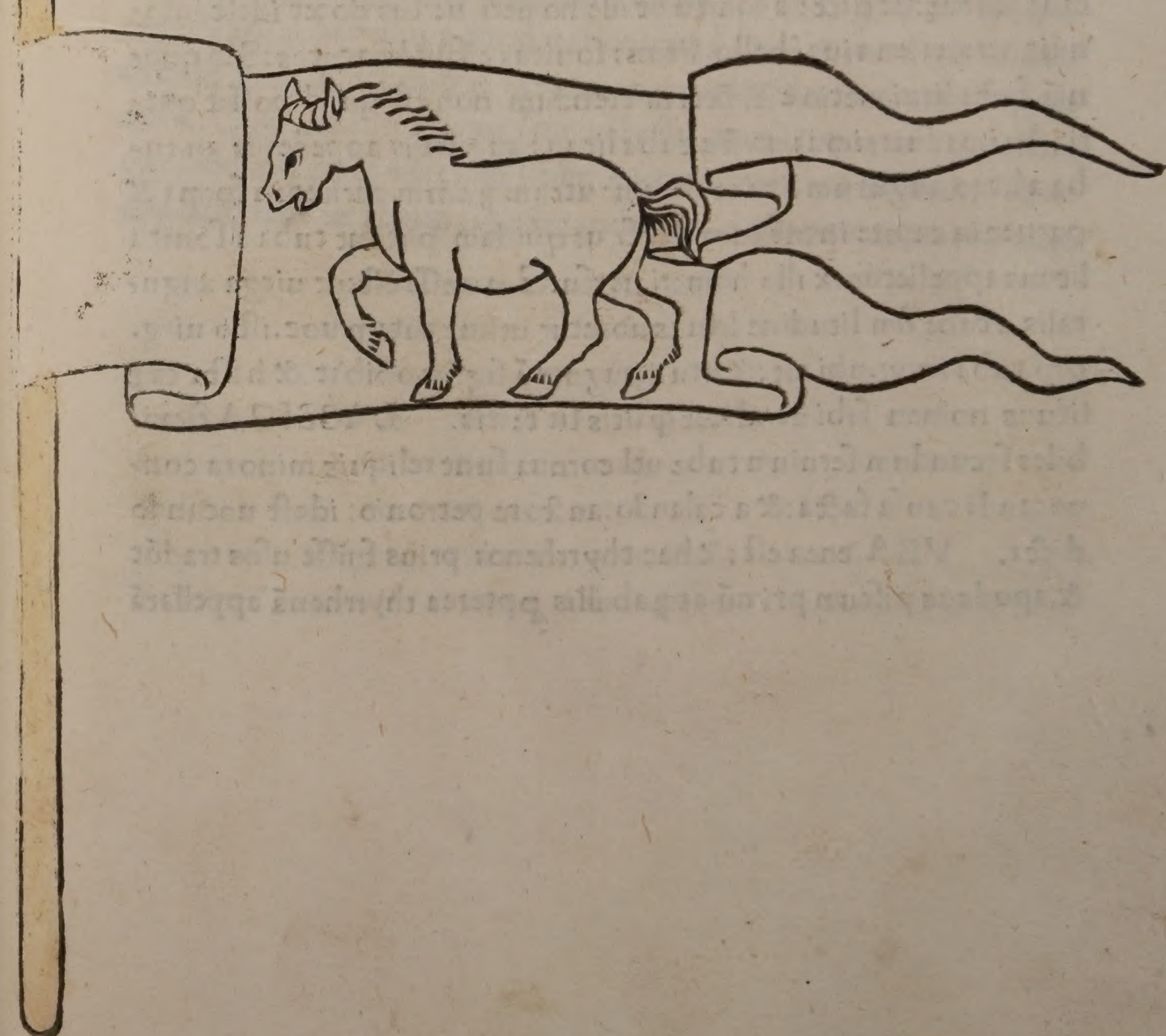
INOTAVRI natura duplici ;ut qui uſq; ad humeros taurus Cætera homo ſit ;proinde ꝙ non minus uaria & oculta eſſe debent; conſilia ducum ;q̃ fuit domicilium quondam eius laborinthus

VPI autem effigiem inter ſigna militaria extitiſſe :proinde ꝙ eiuſmodi animalis lacte martii pueri nutriti ſunt ;uel ꝙ in tutella martis id animal fuiſſet eiq; dedicatum manifeſtis creditur argumentis ;Et enim lupus rapax animal uorax ; & ſuapta natura ablata cõſumẽs maximeq; id tempus aptum rapiendo pecori ;quod milites in dirripiendis urbibus ſolent ;obſeruans quod eſt ante lucanum poſt nocturnum : Reddunt & aliam cauſam animalis huius ægyptii fabuloſiorem tamen :Nam quum iſis una cũ filio oro cũ tiphone eẽt bello dimicatura ; ferunt Oſiridem lupi forma ab ĩferis auxilio & uxori & filio ueniſſe :uictores itaq; tiphone interfecto honorem ei Animanti impendiſſe :cuius ĩteruẽtu ſubſidioq; uictoria parta eẽt Tradunt non nulli agros ægyptiorum incurſantes ethiopes a lupis facta acie ; uſq; ad ciuitatem elephantinam repulſos ; Qua ex re ſit & locus ille dictus lichopolis & eis belluis honos a poſteris habitus.

E equorum quoq; ſigno nihil preclarum nihil exploratum ſatis habeo; niſi ꝙ per eiuſce Animantis fortaſſe ſpeciem cum bellis īterſit; plurimumq; ualeat martis cōmoditatē deſſignare uoluerint: tum quia preſagit hoc animal pugnam & glorię: & uictorię cupidum ē: tum quia armatos uehit; tum quia ſit uelox; non nunq̄; ut martem decet; & impetu ac furore maximo plenum.

Eniq; Aquila paucis annis ante marium ſola in acie portari cępta erat reliqua quę & ſingulos ordines anteibant in caſtris reliquębantur abdicauitq; ea in totum marius ſecundo conſulatu ſuo & romanis legionibus prope aquilam dicauit. RADIENDI deĩde ſiſtẽdiq; ordĩatio diſpoſitio: & totius exercitus moderatio ſignorum cãtibus gubernatur: quũ ad bellũ progreſſioni: & itẽ receptui cãtet: cãtu & excitãte & rurſus militũ anĩos ſedãte: hęc anĩorum excitatio ſedatioq; aliquibus ex tubis ẽ. Philippus & maiores ſui quũ tolli iuberent ſigna eas in uſu habuerint licet: mutauerunt tamen ꝙ ſonus impediretur tumultu & armorum ſonitu: quominus ad omnes pertingeret: Quumq; caſtra ſibi mouenda forent cautum fuit: ut ꝑtica eſſet in ſignum noctibus igne uel fumo ſignificationẽ dare ſoliti: Parthi cymbalis ſigna dabãt ĩ pręliis: inter amazones ſiſtro ad bellũ foemĩarum uocabat̃ ſiſtebatq; exercitus: & .n. ſiſtrum tubę genus quo iſis deſcribitur & ĩ ſacrificiis eius utebãtur ægyptii a ſiſtendo ſiue ab inuentrice: ſiue a patria mauis lingua denom nationem aſſumens: Iuuenalis: iſis & irato feriat mea limina ſiſtro: Virg. Regina in mediis patrio uocat agmina ſiſtro: Lucanus in viii. Non in templa tuã romana recepimus iſim: Semideosq; canes: & ſiſtra iubẽtia luctum: Itidem elegiarum ſcriptor propertius: Scilicet ĩceſti meretrix regina canopi Vna phillippeo ſãguine aduſta nota: Auſa ioui noſtro latrantẽ apponere anubim Et tiberim nili cogere ferre minas: Romanãq; tubam crepitanti pellere ſiſtro: Ituus genus bucinę ĩcurue: ſic dictę a ſonitu ut ille homeri uerſus docet ideſt inſonuit neruus: ennius ĩ bello lituus ſonitus effundit acutos: Sed quoniã facta litui mẽtio eſt: ꝑtermittendum non eſt quod poſſet quęri: Animaduertimus utrũ a tuba lituus auguralis appelletur an tuba a lituo augurum lituus dicatur utrumq; enim pariter in forma & pariter in capite incuruum ſed ſi ut quidam putant tuba a ſonitu lituus appelletur ex illo homeri uerſu. G. neceſſe eſt: ut uirga auguralis a tubę ſimilitudine lituus uocetur utitur autem uoc. iſto uirg. pro tuba in vi. ubi ait: & lituo pugnas ĩ ſignis obibat. & haſta tãq̃ lituus nomen ſibi uendicet ꝙ litis ſit teſtis. LASSICA flexibiles ſecundum ſeruium tubę uel cornua ſunt reliquis minora conuocandi cauſa facta: & a calando: auctore petronio: ideſt uocando dicta. VBA ænea eſt: & hac thyrrhenos prius fuiſſe uſos tradũt & apudeos piſeum primũ atq; ab illis ꝓpterea thyrrhenã appellatã

Quom.n. circa maritimaſ oras tyrrheni prędoneſ & pedeſtreſ diſperſi:non facile adquamq; prędę occaſionem uoce aut bucina conuocarentur: uento plerunq; prępediente tubam inuenere:ut puta quę bucina capatior eſſet. hinc poſtea bellicis certaminibus adhibita ad denuutiāda bella ut ubi exaudiri pręco per tumultum non poterat:ſonitus tubę obſtrepentis attingeret:inter tubam autem & bucinam ueteres decernebant:nam quanq̄ bucina tubę ſimilis ſit uerum longior:& ad bella ſolicitudinem denuntians:propercius: Bucina cogebat priſcos ad bella quirites: & Maro:Qua bucina ſignum dira dedit.tuba autem bellum indicabat:ut idem Ennium puto ſequutus: At tuba terribilem ſonitum procul aere canoro Increpuit:ſequitur clamor:cęlumq; remugit: At hic quidem clamor uarius eſt: Nam interdum tuba canitur:ut bella gerātur:ĩterdum ad eos qui fugiunt inſequendum non nunq̄ receptui: Nam receptus is dicitur quo ſe exercitus recipit:unde & ſigna receptui canere dicũt: Cymbalorum autem tinnitus: & tympanorũ pulſatio ex cretici iouis ſacris: & eo matris eius miſterio:quod Ouidius expoſuit in faſtis contineri creditum eſt:quum ait: Ardua iam dudum reſonat tinnitibus ide: Tutus ut ĩfanti uagiat ore puer:Pars clypeis ſudibus galeas pars tundit ĩanes:Hoc curetes habent: hoc corybantes opus Res latuit priſciq; manēt imitamina facti: Aere deę comites raucaq; terga mouent: Cymbala pro galeis: pro ſcutis tympana pulſant: Tibia dat phrigios ut dedit ante modos: Tametſi a poetis fictam eam opinionem Quidem reſpuant eamq; uelint ingenioſe ĩterpetrari: Verum hęc quum apud uarios uaria ſortiãtur officia in p̄fectorum conſultationibus terra ac mari opportunis determinanda erunt: Quot uero in legione ſint:uel eſſe debeāt quando:qualiter pro loco munus et officium ſuum exercere debeant prefecti ſubiectis deferrent:ut rerum ſignificationibus datis pareant audientes.

Mplitudo nobiliſſima rei militaris romani ĩperii
ſigiſmunde pandulfe non ſolum terreſtribus: uerũ
etiam maritimis triũphis aucta eſt; Regni coronę
imperio maris adiecto eiusqꝫ gloriam maiores no-
ſtri teſtati ſunt; uincentiũ merita ſingulari fauore
proſequendo: Extat nãqꝫ memoria circa parta de
ancio ſpolia: Anno ur. cccc. xvi. quę C. Meuius q
priſcos deuicerat latinos Anciatibus uictis in ſugeſtu fori capta
hoſtium claſſe ſuffixit: ſi tamen illa claſſis: Nam ſex fuerant roſtra-
tę naues; Appellanda: uerum hic numerus illis initiis ingentis glo-
rię fuit meritum: ut tribunali foro pręfixa roſtra; ceu populo coro-
na impoſita uideretur; unde & pro roſtris locus nomen accepit:
Quumqꝫ poſt mirificis rerum geſtarum titulis iam clarum nomen
urbis ẽe coepiſſet: & arma tũ extra italiã mota nõ fuiſſet P. R. quãq̃
ad torquendum rhemos; nauticeqꝫ artis omnis ignarus; nihil tamen
intereſſe uirtutis oſtendit: equis ne an nauibus: terra: an mari di-
micandum eſſet: Appioqꝫ claudio conſule Anno urb. cond. cccc.
ſeptuageſimooctauo primum carthaginenſibus bellum intulit:
mirumqꝫ dictu claſſe ab arbore exciſa ſexageſimo die nauigauit Cõ-
tra uero hyeronẽ ſyracuſanũ Ducentas uiginti naues effecit diebus
quatragintaquinqꝫ; ut tradit. L. piſo: quibus fretum ingreſſus ẽ: Fa-
buloſis infame monſtris eſtuqꝫ uiolentum: nec eſt exterritus; quĩ
illam ipſam mentis ſuę uiolentiã ęſtus pro munere amplecteretur:
ſtatimqꝫ ac ſine mora hyeronem regem tanta celeritate uicit; ut ille
ipſe ſępius uictum ſe: q̃ hoſtẽ uideret fateretur. GN. autem Duello
&. GN. Cornelio aſina conss. Quum hannibal ſenior ſiue himilco
poenorum dux oram italię maritimam inſtructa ſeptuaginta nauiũ
claſſe uaſtaret; etiam mari aduerſus eum congredi auſus eſt: Cui ẽt
ipſa uelocitas claſſis comparatę uictorię auſpicium fuit; intra enĩ
ſexageſimam diem; qua cęſa ſylua fuerat Centum ſexaginta; uel ut
alii Centum triginta nauium claſſis in̄ anchoris ſtetit: Quum enim
uideret Duellus eos multum poſſe mari; claſſem magis ualidã q̃ de-
coram fabrefecit; & manus ferreas cum irriſione hoſtiũ primus in-
ſtituit: Quibus interpugnandum hoſtium naues apphenderet Vt
autem audiuit Duellus Cornelium aſinam cos. alterum ſexdecim cũ
nauibus lypparam pugnaſſe; tanq̃ ab hoſtium duce ad pacis collo-
quium euocatum punicaqꝫ fraude; ac aſtu captum; atqꝫ in uinculis

necatum:cum triginta extemplo nauibus aduerſus eum profectus ẽ cõmiſſoq; nauali prelio ſucceſſit: Vna enim Et trigĩta naues punicę captę: ſuppreſſę treſdecim triamilium hominum cęſa: ſeptem milia capta referuntur: ipſe deniq; hãn bal: ſiue himilco: ut diximus: punicę claſſis dux: Amiſſa naui: qua uehebatur: ſcafa ſubductus: carthaginem fugit: & a ſenatu uafer plurimum cum eſſet Quia apud eos duxere malegeſta puniretur: Queſiuit quid faciendum iuberent omnibus ut pugnarent referentibus: Feci inquit & uictus ſum: ſic poenam crucis effugit: GN. autem Duellus quem contrahendi nominis gratia bellum nominarunt: quum ſuperiores eius appellati eſſent ſemper duelli: Quia primum illud maritimum triumphum ex poenis ſolus inuexerat: non contentus unius diei triũpho per oẽm uitã: ubi a coena rediret crebra ſibi perlucere funalia precinere ſibi tibias: quaſi pretanta huius uictoria quottidie triumpharet iuſſit. quod quanq̃ ultra urbis morem priuataq; maiorum eſſet exempla: Romani tamẽ ęquo anĩo tulere: nulla enĩ uictoria illis gratior fuit unq̃ ꝗ ĩuicti terra pariter & mari plurimũ poſſent: Et quia blandiſſima rerum omniũ eſt gloria: quę nec leuibus ſtimulis inſita egregios uirorum animos agit & uerſat effectatę iam glorię nomen nobiliſſimi ciues adepti magno ſtudio fabricandis nauibus incubuere.

Auibus autem fabricandis animum applicantibus: prima in deligenda materie conſyderatio eſt dehibenda: Nos igitur in qua materie fuerit prudentiũ cõſenſus adhinc ſternendi tẽpus abſoluemus: Robori ſpiſſa firmitas eſt: tantaq; duricia: ut terebrari apte niſi madefactum non queat: & ne ſic quidem auelli clauus adactus: non nulli ex noſtris in robore conſenſerunt: in eodem ſenſu & galli cõueniunt: durat hoc defoſſũ & in aquis. Marina tamẽ aqua corrumpitur: Cædri oleo peruncta materies: nec tineam: nec cariem ſentit. Iunipero non abſimilis huic uirtus: Quę in hiſpania uaſta eſt: & fabricis aptiſſima: non improbatur fagus in aqua nec alnus in paluſtribus ęterna enĩ eſt & oneris quãtum libet patiens: Larix propter pondus ab aqua non bene ſuſtinetur: propter alia ꝓcipua eſt in humore: nec flãmam ex igne recipit: nec ab carie aut,

tinea propter ſuccum uehementi amaritate leditur: Verum in mari-
timis nauibus obnoxiam Taredini tradunt: & omnia pręter oleaſtrũ
& oleam: quędam enim in terra: & quędam in mari uitiis opportuna
ſunt infeſtantibus tradunt abietem circa germinationes ea qua di-
cemus luna decorticatã non corrumpi aquis: Rurſus in ipſis arbo-
ribus hoc etiã ſatis notum eſſe debet Limites regionesq; cęli ſpectã-
das eſſe: Robuſtiores enim aquilonię partes: & in totum deteriores
Ex humidis opacisq; ſpiſſiores: ex apricis ac diuturnę: Eſt & gen-
tium in his quoq; differẽtia: Alpibus apennino Laudatiſſimę abi-
etes. In gallia in corſica: Bithinia: ponto: Macedonia deteriores:
Parnaſicę peſſimę: quoniam Ramoſę: contortę: putreſcẽtesq; facile
Alexandri magni comites prodiderunt in tile rubri maris inſula
arbores eſſe: ex quibus naues fierent: quaſi ducentis annis duran-
tes inuentas: & ſi mergerentur in corruptas: Abies ſotiabilis glutino
eadem nauium malis antennisq; propter leuitatem pręfertur: tum ꝙ
omnium arborum altiſſima: & rectiſſima eſt: Huius inopia ĩ egypto
ac ſyria reges cedris uſi feruntur ad claſſes: Seſooſis ęgypti rex nauẽ
ex cedro fecit ducentorum octuaginta cubitorum longitudine: de-
auratam exterius: intus uero deargentatam: quam dono obtulit deo:
qui maxime thebis colitur Celebratur quoq; ĩ ęgypto ac ſyria ſpi-
na duntaxat nigra: Quoniam in corrupta etiam in aquis durat: ob-
id utiliſſima nauium coſtis e theda pix naualibus muniẽdis utilis.

Aeſionis quoq; tempus ĩ perſeuerante materie q̃ maxime re-
fert uulgo ſatis putant obſeruare: ne dedolanda ſternantur
ante ęditos ſuos fructus: Robur uere cęſum terredinem ſen-
tit: Bruina neq; iaciatur: neq; pandatur: alias obnoxium erit: ut tor-
queat ſeſe: findatq;: quod in ſubere tempeſtiue quoq; cęſo euenit: ĩ
infinitum refert: & lunaris ratio: ſyderumq; ſunt qui omnia quę cę-
duntur: carpuntur: tunduntur: Innocentius decreſcente luna q̃ cre-
ſcẽte: ſunt qui & quinta & decima luna ad uigeſimam uſq; ſecun-
dam arbores pręſertim concidi debere exiſtiment: ut ĩmunis ſeruet
a carie: & ęterna materies reddatur: idq; religionis argumento ꝙ
ęternitatem his tantum diebus placuit celebrari: ſunt qui non niſi

a uigeſima ad trigeſimam cędi uelint ligna enĩ quę luna uel adhuc creſcente deiecta ſunt: quaſi emolita per humoris cõceptionem Fabricis quibusq; inepta eſſe dicunt: Proinde circunciſas quoq; ad medullam aliqui non inutile relinqunt ut omnis humor ſtantibus defluat: inter omnes uero architectos conuenit arbores utiliſſime ſterni ĩ coitu lunę: quem diem alii interlunium alii ſilentis lunę appellant: ſic certe Tyberius cęſar quum cremato ponte naumachiario larices ad reſtituendum cędi pręfiniuit: Cato hominum ſũmus in omni uſu de materiis hoc addidit: Materiem omnem non effodies luna decreſcente: eximito poſt meridiẽ ſine uẽto auſtro: Tunc erit tempeſtiua: quum ſemen ſuum maturum erit: Caueto ne per Rorẽ Doles: idq; mox niſi in trimeſtri: lunaq; dimidiata: nec tangas materiẽ tum ne effodias: aut precidas ab terra diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit: optime eximitur omnino Caueto nigram integramq; materiem ne doles neue cędas: neue tangas niſi ſiccam neue gelidam neue rorulẽtam Hęc catonis pręcepta & ſi ab his ducibus Quos pauloante diximus minus obſeruata uideantur nimirũ neceſſario uel tempeſtiuo cęſionis tempore conciderunt.

Lurimum deinde id etiam Refert Ferrei ne an ærei: more maiorũ quibus iũgenda materies in unum eſt claui eſſe debeãt: ac de acutis æneis ni falor cõiectura mea a ueritate haud quaꝗ aliena eſt: Eſt enim ære uis acrior: quam medici ſtiticam uocant: unde ſquãma eius adiiciunt Remediis: quę cõtra perniciẽ putredinis aduocãtur: Aura etiã quę ex ære procedit haurit: & ex ſiccat: quod male influit: uis pręterea quędã Remediabilis & ſiccifica æri ineſt quam dimittit in uulnere: Proinde auctore Ariſtotele uulnera quę ærea cuſpide fiũt: nocumẽti minus afferre: ꝗ ex ferro: faciliusq; curari: Pari ergo ratione infixum ligno propriam ſeruat ſubſtantiã: & lunari & aqueo repugnat humori: quum ferrum huic cędat: & tempori eueſtigio rubigine exeſum atq; conſumptum.

Aue primus in grẹciam ex ẹgypto danaus aduenit: Antea
ratibus nauigabatur ĩuentis in mari Rubro inter inſulas a
Rege eritra: Tũc enim nondum ceruleas pinus contempſerat
undas: Effuſũ uẽtis prẹbueratq; ſinũ: Nec uagus ignotis Repetẽs
compẽdia terris: Preſſerat externa nauita marce Ratem: ſint licet q
miſios & troianos priores Rates excogitaſſe in helleſponto putẽt
cum tranſirent aduerſus trhacas: Rates enim tigna uocant colligata
quẹ per aquam aguntur: Quo uocabulo interdum etiam naues lõ-
gas teſte Varrone ſignificari nõ dubium eſt. ONDICARIAS
autem naues dicimus ꝙ ab antiquis pluriũ tabularum cõtextus co-
dex appellabat: ꝙq; q primus Romanis perſuaſerat nauem cõſcẽ-
dere: claudius codex is fuit a quo nomẽ deductum: ſicq; cõſuetudo
poena tenuit eo ꝙ in flumĩbus uſui plurimum eſſẽt. CHEDIA
genus etiam nauigii ĩconditum eſt trabibus tantũ ĩtra ſe nexis fa-
ctum unde & mala poemata ſchedia appellantur. RABICA
nauis dicta: ꝙ ſit trabibus cõfixa: Sumia nauigii genus: auctore ce-
cilio. CLATA genus nauigii latum: magiſq; altum: ſic appella-
tum ea conſuetudine qua ſclocum per locum: & ſtlitem per litem di-
cebant: Muſculus curuum nauigii genus: ac breue: CAPHE: af-
fricano teſte: nauiculẹ ſunt paruẹ: quẹ maiores naues cõſequunt:
Cic. li. i. ad heren. Magnitudine tempeſtatis omnes perterriti naui
reliquerunt: in ſcapham conſcenderunt. CTVARIAE naiculæ
celeres: quẹ Remis & uelis aguntur: ſic dictẹ ꝙ cito agi poſſint:

ELOX nauigium breue a celeritudine dictum: & a Rhodiis ĩuẽ-
tum: Liuius punici belli ſecundi li. i. Naues ducentas uigintiquinq;
Remes: celoces uigĩti deducit. IOPARO pyratarũ nauicula ex
corio & uiminibus contexta: quaſi minimus paro. M. Tul. nam cum
quẹreret ex eo quo ſcelere impulſus mare haberet infeſtũ uno mi-
oparone eodem inquit: quo tu orbem terrẹ. ASELLVS naui-
gium campanum: Saluſtius: & forte in nauigando cohors una grã-
di faſello uecta a cẹteris deerrauit: mariq; placido duobus prẹdonũ
mioparonibus circũuẽta. ERCIRVS nauis maxima ẽ: & aſiana:
& quã cyprii inueniſſe feruntur. RIERES quas dromones grẹ-
ci dicunt: maiores naues ſunt: & longe yſaie xxxiii. neq; trieris ma-
gna tranſgredietur eum: Daniel. xi. Et uenient ſuper eum Trieres:
Et Romani numeri uingintiquattuor uenient in trieribus de italia

ONGA naue iaſonem primũ nauigaſſe: Philoſtephanus auctor

eſt:Eo namq; colchos petituro ab argo fabricata eſt:& argos ab eo
auctore in ſinu pegaſeo denominata:unde Lucanus:Prima fretum
ſcindens pegaſeo littore pinus Terrenum ignotas hominem ꝓiecit
in undas:ſunt qui longa naue uſum fuiſſe ferant primum ſeſooſim
ęgypti regem:teſte Diodoro:Dictaq; ut diximus:& quidã ſcripto-
res aſſerunt ab argo eius architecto:qui etiam internauigãdũ eius
reſarciendę curam coeperat:ut alii ab eius uelocitate:quam anti-
qui Argon Appellabãt: ISTVS nauigii genus:a forma piſtri-
um marinarum: quę longi corporis ſunt: ſed anguſti:a ſpina enĩ
putrefacti piſcis in littore ad conſtruendas longas naues per imi-
tationem doctrina ſumpta eſt: & eiuſcemodi nauis fabrefacta a piſ-
cibus etiam ſunt:qui ſumptum uelint:quo ordine in pugnam acies
deducendę ſint:ab eiſdẽ quoq; quo pacto homines:equiq; ferro mu-
niantur: teganturq; ſquãmis eorum inſpectis: IBVRNAE quę
& roſtratę a liburnia parte dalmacię dictę: Auguſto enim dimicã-
te cum liburnorum auxiliis ſuccubuiſſet: Antonius tanti diſcrimĩe
certaminis ac periculo ꝙ liburnorum naues ceteris aptiores eſſent:
earum ſimilitudo & nomen a Romanis ducibus uſurpatę ſunt:Ho-
ratius ĩ ippodo ibis liburnis ĩter alta naui Amice propugnacula.
EGIA nauis uelox:ꝙ uehementi motu ſuo legat: & colligat a-
quas:ante ſe dicta. ORBITA nauigii genus tardũ & grande ſic
dictum ꝙ malo in eius ſummo pro ſigno corbes ſolerent ſuſpendi:
nihilq; differt ab honeraria naui omnium tardiſſima:oneriq; deuehẽ-
do q̃ aptiſſima: & ab hyppo tirio inuenta: RIA fabio placiade
fulgentio teſte nauicula admodum parua & piſcatorꝝ uſui q̃ apta
IMBA & ſcalmus phoenicum inuenta piſcatoriæ etiã naues:Ci.
iii.officiorum tum canius queſo inquit quid eſt o pithi tantũ ne hic
piſcium tantum ne cimbarum:inuitat canius poſtera die familiares
ſuos uenit ipſe matute ſcalmum nullũ uidet. INTRES ſiue mo-
noxillos hoc eſt paulo latiores ſcafulas nauiculas fluuiales cauatas
ex arbore dicimus:Liuius ſecundi punici bel.li.i.ita ingens coacta
uis nauium eſt lintruum quę temere ad uenalem uſum pyratarum
nouaſq; alias primum galli incohantes cauabant ex ſingulis arbo-
ribus Vir.i.geor.cauat arbore lintres:in his germanię prędones ca-
uatis ſingulis arboribus nauigant:trigintaq; homines ferunt:nec id
quidem incredibile: cum & grandiores multo noſtris eorum ſunt
arbores:& apud indos arundines tãtę proceritatis ſunt:ut ſingula

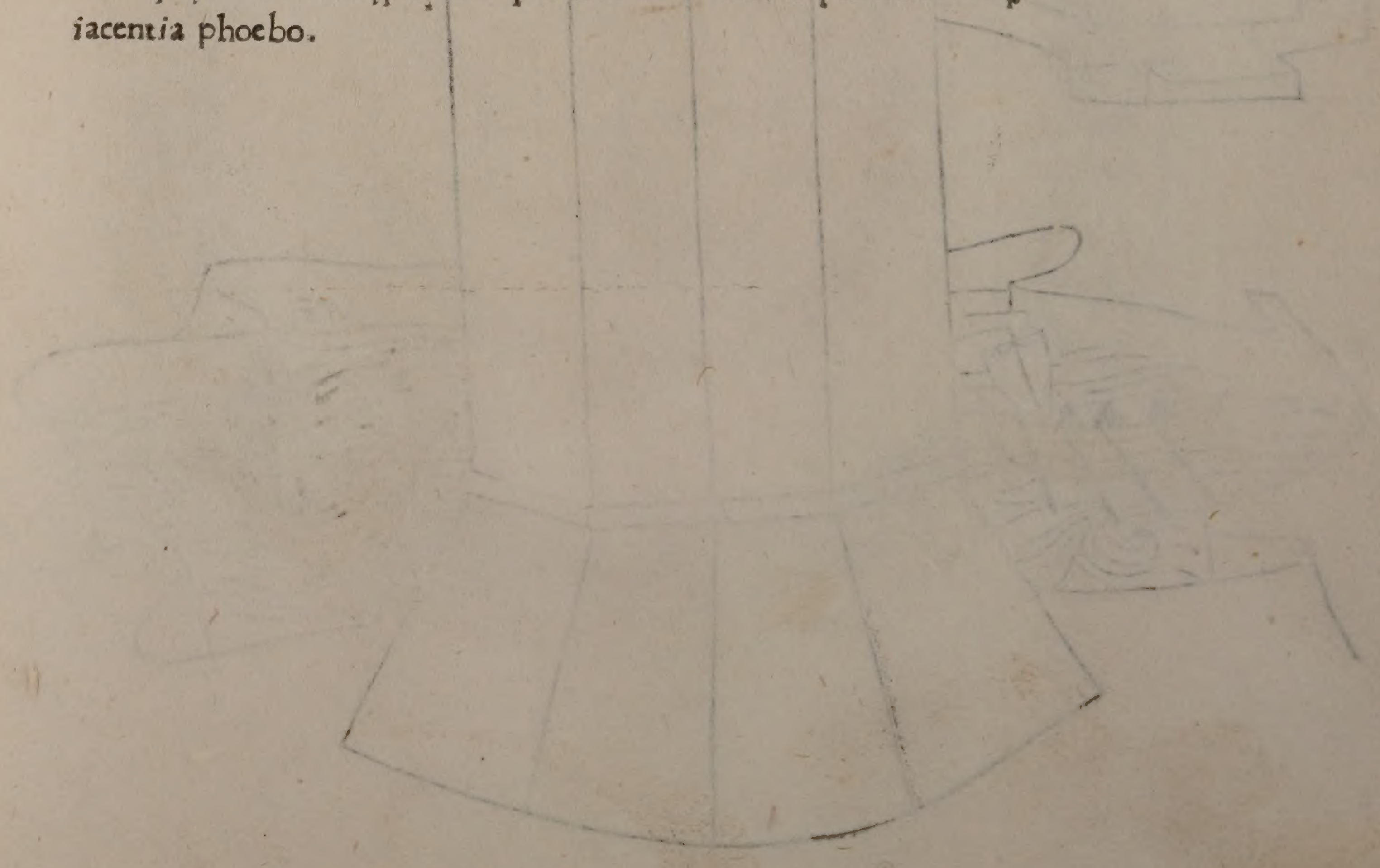
eorum internodia alueo nauigabili trinos interdum homines deuehant:quina cubita longitndine excedentes: EMBVS nauiculę genus breuis & uelociſſimę quã cirenenſes feruntur ĩueniſſe:Virg. i.geor. q̃ qui aduerſo uix flumine lembum:Liuius Bel. Macedo.li. iiii.neue ipſe nauem ullam pręter duos lembos:qui non plus q̃ ſexdecim remis agerentur haberet: VCENTAVRVS nauigii genus ad magnos uiros deuehendos ac potẽtes fabricatum a magnitudine enim boũ qui ĩ italia erãt conſuetudinẽ factũ fuiſſe:in libris de re ruſtica.inquit Varro:ut prępoſita hac uoce bu. magnũ quippiam ſemper nuntiaretur:inde dici bulimĩa ideſt magnã phamam: & bupedas:grandes pueros.Et uuam bumaniam:& alia his ſimilia ad magnitudinis rationẽ pertinẽtia:quod & nunc obſeruãt foeminę in tranſpadana regione:quę ad ſignificãdum ingens & admiratione dignum aliquid prolatione eius uocis utuntur:Bucẽtaurus ergo quia principes & magni uiri ea uehi ſolent:quaſi magna centaurus:priſcę illius uocis ſignificatione appellata eſt: ENTAVRVS nanq; nauis ſiue ſignum erat quod naui imponebatur: expreſſum autem hoc eſt a Virgilio elegantiſſime illo uerſu:centauro inuehitur magna:Qui humiliorem illam uocem in ſublimi opere aſpernatus digniore uerbo ac carminis maieſtati conuenientiore uti prudentius uoluit:Qui enim bucẽtorium & nõ bucentuarũ a bucis centum dici putant:oporteret corruptis detractisq; pauculum litteris propter longum famulatum:Qui ad ſeruitia pręſtanda potẽtioribus ſemper neceſſarius eſt:uana & ĩepta nominis interpetratione faluntur. RIREMIS nauis:quę tris remorum ordines habet:Horatius ĩ epi.nauſeat ut locuplex quẽ ducit prima triremis: has primum inſtituiſſe legimus argonautas ꝙ etiam armatis aptę & congruę probẽtur eſſe cõmerciis:ut qui peregrinas optabamus aſpicere:nũc mittamus aliis prouĩtiis terrorẽ pariter & decorẽ:Quadriremes quoq; ab ordine remorum dictę qui numerus magnificẽtia utẽtium perſæpe auctus inuenitur:Quinqueremẽ inſtituiſſe fertur neſicon Salaminus ſex ordinum:zenazetas Syracuſanus ab ea ad decemremem neſigotõ: Alexãder porro maguus ad duodecim ordines.Ptholomeus ſother ad xv.ad xvi.Perſeus:&.P.ęmilius demetrius antigoni ad triginta:Ptholomeus philadelphus ad quadraginta: Ptholomeus philopater qui triphon cognomĩatus eſt ad.L.Heraraclius nauibus caſtellatis affrica ueniẽs uſus perhibetur:pręcipue

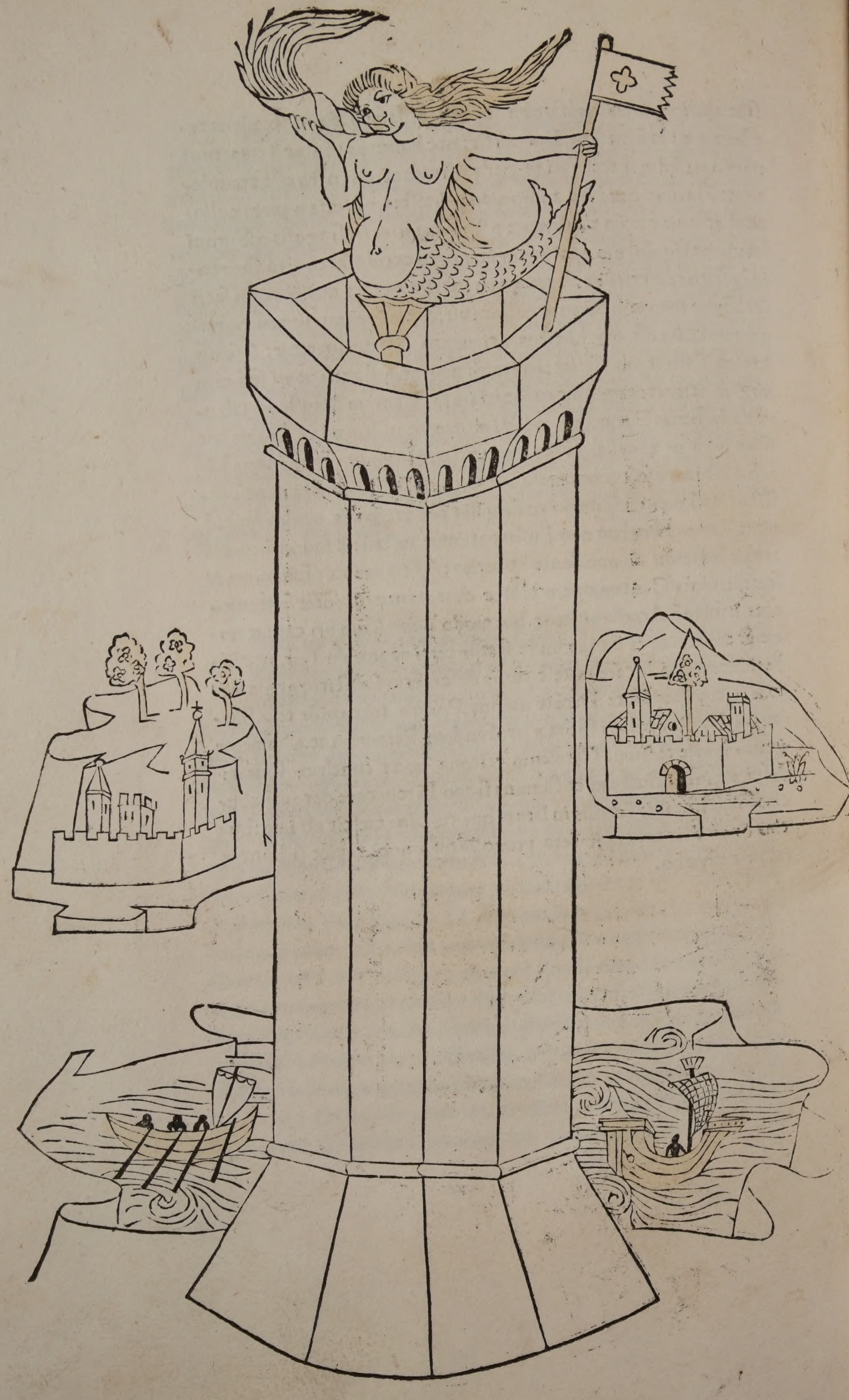
admirationis quoq; nauis quę ex ęgypto caii principis iuſſu obeliſ-
cum in uaticano circo ſtatutum :quattuorq; truncos lapidis eiuſdē
ad ſubſtinendum eum adduxit :Qua naue nihil admirabilius uiſum
in mari certum eſt :triginta enim & centum modii lētis pro ſabur-
na ei fuere longitudo ſpacium obtinuit ex parte hoſtienſis portus
latere leuo Ibi nanq; demerſa eſt :Claudio principe cum tribus po.
Ro. molibus turrium altitudine in ea exedificatis obiter puteolano
puluere aduectis arboribus eius craſſitudo quattuor hominum ul-
nas complectentium implebat :C. etiam Cęſar gallica expeditione
legatis ſuis aliam formam prębuit & ad celeritatem onerandi ſubdu-
ctiorē pauloq; humiliorem q̃ alio mari conſueuerit :ideo ꝙ propter
crebras ęſtuum cōmutationes minus magnos ibi fluctuſ fieri co-
gnouerat ad onera multitudinemq; iumentoꝝ tranſuehendam :Gal-
lorum inſuper naues ad hunc modum factę Armatęq; erant :Carinę
planę quo facilius uada ad deceſſum excipere poſſent prorę atq;
pupes erectę ad magnitudinem fluctuū tempeſtatumq; : Naues &
ipſę totę ex robore ad omnem uim & contumeliam perferendā An-
chorę cathenis ferreis reiunctę pelles pro uelis :Quibus & uim tē-
peſtatum ſubſtinerent facilius & in uadis conſiſterent tutius :& ab
ęſtu relictę nil cautes & ſaxa timerēt :cōtra has liburnicę prēſtāt ce-
leritate & pulſu remorum non tamen propter firmitudinem roſtro
nocere poſſunt neq; propter altitudinem telum ad eas adigi facile
poteſt : Naues iunctę ac quinq; remes :demptis interioribus remis
ut latus lateri applicetur cum quibus exteriore ordine remorū uelut
naues aguntur Turres contabulate machinamentaq; alia quatien-
dis muris portantur claſſem in hunc modum efficiunt bellicam.

ST enim claſſis nauium multitudo qua tiphis princeps depugnauit: ſint licet qui phoenices ſolers hominum genus & ad belli paciſq; munia eximium maria nauibus adire claſſe confligere cōmentos putent: ſyderum obſeruationem in nauigando phoenices iidem inuenere uētorum ratione᷑ Eolus helenis filius Remum cope latitudinem eius: Plateus uela: Icarus malum & Antennam: Dedalus Roſtra: Piſeus tyrrheni Anchoram: Eupalamius eandem bidentem: Anacharſes aſſeres ferreo unco pręfixos Quos arpagones uocant: Pericles athenienſis adminicula gubernandi a tergo quę huc atq; illuc curſum nauigii torquęant atq; horū ſi Anneo ſenecę credimus Exemplum a piſcibus tractum eſt: qui cauda reguntur: & leui eorū in utrunq; latus momento uelocitatem ſuam flectunt: ſi Plinio ab auibus miluoq; pręcipue qui hanc gurbernandi artem docuiſſe ac oſtendiſſe uidetur caudę flexibus in cęlo monſtrāte natura Quod opus eſſet in profundo.

Voniam milites militumq; pręfectos etiam adiuturam cōſtat noticiam nō ſolum maris ac terrę ſed fluminū quoq; quę ignaros turbatura eſſent: quum abſq; eorum cognitione ac peritia haud commode ſit nauibus motus & curſus in mari: nunc pigeat licet ſcribere quippe ubi alibi plura alibi pauciora inueniam uariis ac diuerſis nominibus ab excellentiſſimis rerum naturalium utriuſq; lingue ſcriptoribus explicata: ſeorſum tamen prout facultas dabit in tanta doctorum hominum uarietate ac diſſonantia ipſorum numerum nominaq; & loca naturas & effectus proſequar atq; complectar: Quidam igitur ſapientum putantes uentum eſſe aerem motū & fluentem Ventus enim fit Auctore lucretio ubi eſt agitādo aer percitus unum & eundem aiunt uentum eſſe omnes uentos: nec differre propter loca undecūq; extiterit: ſimili modo ſemper fluens & quoniam ex omnibus quidem duo ueluti a cardinibus perflant: ſeptentrio uidelicet & auſter: ſunt qui duos tantum uentos annuāt aliū quidem borealem: alium auſtralem: cęteros autem horum eſſe exceſſus ſed zephirum quidem borealem: Eurum uel auſtralem: Eundem numerum Oribaſius orientem propter & occidentem eſſe aſſerit: Quattuor alii uētos obſeruauere per totidē mūdi partes. Nā Eurū

ſiue apeliotem oriens boream ſeptem ſtellarum regio; occidens ze-
phirum: auſtrũ medius dies mittit: nec homerus plures q̃ quattuor
nominat: ſed qui accuratius perquiſiuerunt eos octo eſſe tradide-
runt: Maxime quidem andronicus cirreſtes: qui etiam extra collo-
cauit athenis turrim e marmore octogonam et in ſingulis octogoni
lateribus ſigulorum uentorum imagines exculptas contra ſuos cu-
iuſq; flatus deſignauit: ſupraq; eam turrim metam marmoream fecit
& inſuper tritonem aereum collocauit: dextra manu uirgam porri-
gentem: & ita eſt machinatus uti uento circumageretur: & ſemp
contra flatum conſiſteret; ſupraq; imaginem flantis uenti indicem
uirgam teneret; itaq; ſunt collocati intra Solanum & auſtrum: ab o-
riente hyberno Eurus quẽ noſtri uocauere uulturnũ: & Liuius hoc
illum nomine appellat in illa pugna Ro. parum proſpera in qua hã-
nibal & contra ſolem orientem exercitũ noſtrũ & contra uentũ cõ-
ſtituit: quũ uenti adiutorio ac fulgoris perſtrigentis oculos hoſtiũ
uicit: Varro quoq; hoc nomẽ uſurpat inter auſtrũ: & fauoniũ: quem
zephirũs dicunt ab occidente hyberno: Affricus inter fauonium &
ſeptentriones Caurus quem plures chorum uocant inter ſeptentri-
ones & ſolanũ Aquilo uidetur hoc modo expreſſum uti capiat nu-
meros et nomina et partes: unde flatus certi uentorum ſpirent: Oĩa
hęc ante oculos locare poteſt turris deſcriptio ſubſtituta cum tri-
tone bucina perflante: Dicẽte naſone: Poſitoq; tricuspide telo: Mu-
lcet aquas rector pelagi ſupraq; profundum: Extantem atq; humeros
innato murice tectum: Ceruleum tritona uocat conchaq; ſonanti
Inſpirare iubet fluctusq; et flumina ſigno Iã reuocare dato caua bu-
cina ſummitur illi: Tortilis in latum que turbine creſcit ab imo: bu-
cina quę medio concępit aera ponto: littora uoce replet ſub utroq;
iacentia phoebo.

ANC uero deſcriptionem tanq̄ ueram ceteriſq; precelentem Mediteranei maris nauite omnes obſeruant: Genuenſes potiſſimū totidē adiicientes interponentesq;: Applicantur predictis octo primoribus: Alii quidem Secundum Ariſtotelem: & quattuor quidem etiam ſecundum Varronem: Duodecimq; fiunt: Quattuor enī celi partes ineternas diuidunt & ſingulis uentis binos ſuperaddunt: Ariſtoteles hac arte: & Varro uiri diligentes & omnium qui fuerīt ſcripſerintq; inſtructiſſimi illos ordināt: nec ſine cauſa nō enī eodē ſemper loco ſol oritur: aut occidit: ſed alius eſt ortus occaſusq; eqnoctialis his autem equinoctium eſt: alius ſolſticialis: Alius hybernalis ſic: Siue ſecūdū ꝙ duodecī aer diſcrimina ſuſcipit: ſiue iuxta duodecim in noſtra plaga habitationis note puncta unde originem trahunt: ſiue iuxta duodecim zodiaci ſigna totidem efficit uentos: Quos ſignorum etiam triplicatas concitat: Nam orientales ignea: Meridionales terrea: occidentales aerea; Aquea uero ſeptētrionales principales igitur uenti hi ſunt: & hoc diſtincti ordine; ut oſtendit utraq; ſubiecta perigraphie deſcriptio.

VNT etiam tranquillo approbante plura nomina flatusq; uẽtorum e locis quibuſdam aut ex conuallibus: aut fluminibus: aut montiũ procellis: aut aliquo ſinu tracta ex aliqua cã quę ad faciẽdum uocabulum acciderat: & quę non tranſmittuntur: ſed in proximum feruntur: Itaq; Virg. cleopatram e nauali pręlio ęgyptum fugientem uento lapige ferri ait ex lapigie ſinu ideſt ex ipſo gargano ueniente: equum quoq; apulum eodem quo uentum uocabulo lapigis appellauit: hunc caurum eſſe manifeſtum eſt: nam ex occiduo uenit: & Virg. eius ſic meminit: ſimili modo calabriam Iapix uexat: & apuliã infeſtat athabulus: Athenis chiron: Pamphiliam chagreis Galliam cirtius Quẽ in libro originũ Cato cætium nominat: cui hedificia quaſſanti tum incolę gratias agunt: tanq̃ ſalubritate cęli ſui debeant ei: Diuus etiam Auguſtus templum illi quum ĩ gallia moraretur & uouit & fecit: Infinitum eſt ſi ſingulos uentorum flatus eorũq; nomina perſequi uelim: quum nulla propemodum regio ſit: quę non peculiarem habeat aliquem flatum ex ſe naſcentem & circa ſe cadentem: Quumq; pręterea ante Lucani flatus plures ſint nullusq; eorum ſit pertinax ſed cadat fortiore iã ſole nec feratur ultra certum tractum terrarumq; aſpectum: nec ſi uere cœperit ęſtatẽ ultra perduret: Duo ſunt tamen extra hos ubiq; ſp̃us magisq̃ uenti aura: & altanus aura in terra: altanus in mari: ſed ut ad id de quo agitur proprius reuertar ſole uigeſimamquintam partem obtinente aquarii: uer aperit mare nauigantibus: cuius in principio fauonii genitales mũdi ſp̃us a fouẽdo dicti: hybernũ molliũt cælũ: Fauoniũ aũt qdã ad viii. Klãs Marcias celidonium uocãt ab hyrũdis uiſu: Non nulli uero orchiam uno & ſeptuageſimo die poſt Bruinam ab aduentu auium flante per dies octo: Fauonio contrarius eſt. Quem ſubſolanum dicunt Eſt autem exortus uirgiliarum in totidem partibus tauri sex diebus ante idus maias: quod tẽpus auſtrinũ ẽ: huic uento ſeptentrione contrario ardentiſſimum æſtatis tp̃e exoritur caniculę ſydus: ſole primã partẽ leonis ingrediẽte: Qui dies xv. Klãs auguſtas eſt: cuius ortum diebus. viii. ferme aquilones antecedunt: poſt biduum autem hiſdem aquilonibus conſtantius perflant dies triginta: Quas etheſias uocant: Molireq; eos creditur ſolis uapor geminatus ardore ſyderis: Poſt eos ruſſus auſtri crebri uſq; ad ſydus arturi: quod ante equinoctium autũni undecim diebus exoritur: nec ſine ferme procelloſa grãdine mergit Cũ hoc chorus incipit: chorus

autũnat: huic contrarius uulturnus poſt id equinoctiũ diebus fe-
re quattuor & quadraginta uirgiliarum occaſus hyemem inchoat;
quod incidit tertio idus nouembris hoc eſt aquilonis hybernis mul-
tumq; ęſtiuo illi diſſimilis; cuius ex aduerſo eſt affricus: ante bruinã
autem diebus ſeptem; totidem poſtea ſternitur mare halcyonũ fę-
turę; cuius dies nouere q maria nauigant; eas aues uidere rariſſimũ
eſt; nec niſi uirgiliarũ occaſu foetificãt bruma; qui dies halcyonides
uocantur; Placido mari per eos & nauigabili maxime ſiculo ut reli-
quis partibus eſt; quidem mitius pelagus ſiculum utrũq; tunc tra-
ctabile faciunt ſeptem diebus ante brumã nidos: & totidem ſequẽ-
tibus pariunt; & his quidem diebus maris natura benigna; nautis
tutiſſima nauigatio eſt; Reliquum uero tempus hyemat & quanq̃
pyratę primum mortis periculo & ĩ mortẽ ruere & hyberna expiri
maria coepit: nunc itidem auari quidã & audaces faciant; hi tamẽ
naturales pſtatuta tẽpora uentorum curſus porro naturales effectus
uentorum hi ſunt; omnes enim uicibus ſuis ſpirant maiori ex parte
ut contrarius in deſinenti incipiat ſurgatq; ex oppoſito cum proxi-
me cadẽti; Ouidius uix nunc obſiſtitur illis: Quum ſua quiſq; re-
gat diuerſo flamina tractu: Quin laniẽt mundũ tanta ẽ diſcordia
fratrum: Eurus ad auroram nabatheaq; regna receſſit: Perſidaq; &
radiis iuga ſubdita matutinis: Veſpere & occiduo quę littora ſole
tepeſcunt; Proxima ſunt zephiro ſcythiam ſeptemq; triones: Horri-
fer inuaſit boreas contraria tellus: Nubibus aſſiduis pluuioq; ma-
deſcit ab auſtro; Vel ſi breuius complecti maius in unam tẽpeſta-
tem quod fieri nullo modo poteſt congregẽtur una Eurusq; notusq;
ruunt creberq; procellis Affricus: & qui locum in illa rixa non ha-
buit aquilo: Ab ortu flantes calidiores diuturnioresq; ac tutiores
ſunt ab occaſu flantibus: Ouidius in faſtis. Luce ſecutura tutos pe-
te nauita portus; uẽtus ab occaſu grandine mixtus erit: Vulturnus
ſi a ſerena cęli parte flare cęperit non durat in noctem; Quiſquis
erit uentus ſi feruidus ſentietur pluribus diebus permanebit ſol;
Auget flatus oriens; & cõprimit occidens: Medio autem diei ac no-
ctis plerumq; ſopiuntur quia nimio frigore aut ęſtu ſoluuntur; ex
imbribus boreas ſeu aquilo inter ſeptentriones reliquos compeſcit
nubesq; abigit atq; diſcipat; Ouidius de eo; Apta mihi uis eſt quia
triſtia nubila pello; Et freta concutio nodoſaq; robora uerto: Indu-
roq; niues; & terras grandine pulſo; idem ego quum fratres cęlo ſum

nactus aperto: Nam mihi campus is eſt tanto molimine luctor ut
medius noſtris concurſibus intonet ęther: Exiliantq; cauis eliſi nu-
bibus ignem: Idem ego quũ ſubii cõuexa foramina terrę: ſupoſuiq;
ferox imis mea terga cauernis: Solicito manes totisq; tremoribus or-
bem: Auſtro maiores fluctus ędunt q̃ aquilone: Quoniam hic ſũmo
maris; ille inferius ex imo ſpirat: interdiu aquilo uehementior: no-
ctu auſter; qui a gręco notus dicitur; quia nebuloſus: atq; hume-
ctus Idem poeta: Madidis notus euolat alis: Terribilem picea te-
ctus caligine uultum: Barba grauis nymbis canis fluit unda capil-
lis: Fronte ſedent nebulę; rorant pennęq; ſinusq;: Fiunt etiam ſubiti
quidam flatus qui uarii multiformesq; ſunt; uagi quippe atq; ruen-
tes torrentum more tonitrua & fulgura ędunt; quę uocant hi quidem
Vulcanum ridere: hi autem ueſtam: hi uero horum comminationem
unde Pampinius fulguraq; attritis quotiens micuere procellis: ſed
fulgura & coruſcationes prius cerni; q̃ tonitrua audiri; Quod coruſ-
care prius cęlum creditur & mox tonare ſiue quũ ſimul fiant: ut alii
perhibent tunc ignes illi ſui pernicitate dicto citius noſtrę ſe uiſioni
ingerunt: Sonus non aliter ac icto & uerberato aere ad aures uenit:
ſerioreq; ſenſu concipitur: Herodotus exiſtimat fulgurationem eſſe
uelut apud nos incipientium ignium conatus & primam flammam
& certam modo itereuntem modo inſurgentem: hoc ãtiqui fulgetra
dicebant tonitrua nos pluraliter dicimus: Antiqui autem tonitruũ
aut tonum: Hoc a cecina facundo uiro dictũ inuenio: ſi habuiſſet
in eloquentia nomen: & niſi illũ Ciceronis uerba pręſſiſſent: & num
illo uerbo utebantur antiqui correpto: Quo nos producta una ſylla-
ba utimur: Dicimus enim ut ſplendere ſic fulgere: at qui illis ad ſi-
gnificandã hãc ſubitam e nubibus eruptionẽ lucis mos erat uti me-
dia ſyllaba correpta ut diceretur fulgere: Flamma uero illa: quam
nubium afflictus excuſſit: ſi robuſtiore fuerit ĩcẽdio impetu deue-
hitur ĩ terras: & fulminis habet nomẽ atq; formidinem ubicũq; aũt
ceciderit ſulphuris odorem emittit: ut inquit Virg. & late circum lo-
ca ſulphure fumant: & Lucanus æthereoq; nocens fumauit ſulphure
ferrum: Quod ſi arctius rotatus effregerit impetus: ille ſine igne hoc
eſt ſine fulmine et aliquo promontorio repercuſſus eſt: Aut locorũ
coeuntium in canalem deuexum tenuumq; collectus ſępius in ſe uo-
lutat: aquasq; quõ uoluit uerticem facit: qui tiphon uocatur ideſt
uibratus Rapida enim uertigine contorquetur humus arida: et ab

infimo errigitur ad ſummum nec attenuas modo uel um ipſa nauigia contorta frangit tenui remedio aceti in aduenientem effuſi illiſo enī ipſo repercuſſus arrepta ſecum in cęlum refert ſorbetq; in excelſum: contra hunc inter ſalutaria quoq; coralli materiam eſſe dicunt Nam metrodorus gorgyam nominat idem ꝙ reſiſtat Tiphonibus & fulmībus Quum autem circūactus & eundem ambiens locum repentinis flabris proſilit:& uniuerſa perturbat:atq; peruoluit:turbo dicitur: Lucretius: Verſabūdus enim turbo deſcendit & illam: Deuertit pariter lento cum corpore nubem: Quam ſimul ac grauidam detrudit ad æquora ponti: Ille in aquam ſubito totum ſe immittit & omne excitat ingenti ſonitu mare feruere cogens. Hic idem pugnatior ſi ē ac diutius uolutatus inflammatur efficit:quem pręſtera greci uocāt Qui & igneus turbo eſt: Anafiſemata greci uocant eos ſpiritus:q de fundo:uel hyatibus terrę exploſi: ad ſuperna meare ſolent: At proceloſus flatus cathegis dicitur:quem pręfactum poſſumus dicere:quod de ſuperiore cęli parte ſubmiſſus inferiora repentinis impulſibus quatiat:uocatur: & colūna cōſpisatus humor rigensq; ipse se ſubſtinet ab eodem; & in longam ueluti fiſtulam nubes aquam trahit:nec minus singula quę illi obiiciuntur:unde Lucretius: Nā fit ut interdum tantum demiſſa colūna in mare de cęlo descendat: quam freta circum: Feruescūt grauiter spiranti bus lactica flabris: Et quęcūq; ineo quum sīt deprehensa tumultu: Nauigia in summū ueniunt uexata periclū: Et hęc fere omnia pericula uenti Erupti de nubibus prodeunt Quibus Armamenta rapiūtur:& totę naues plerūq; in sublime tolluntur Et quanq̄ nihil moleſtius in mari uentis: turbinibusue: ac procellis huiusmodi sit:nec maiore hominum ī genio ulla sui parte nauigātium adiuta q̄ remis uelisq;: Tamē hęc omīa pariter eodem impellētia unus & paruulus admodum pisciculus aſſuetus petris Echinus appellatus ī ſe tenet solus elementorum atq; hominum uim retondens:nullo quidem actu ;nullo conamine:ſed natura ipſa: & ruant uenti:licet ſeuiant procelle: imperat tamen furori:tantasq; uires cōpeſcit:ut cogat ſtare nauigia: Quorum non uincula: non Anchore pondere irreuocabili iactę īfrenat impetus ac domat:nullo ſuo labore: non recurendo: aut alio modo q̄ carinis adhęrendo & utroq; ſe ſe latere colligēte retinendo. Quod & ſi ſcriptis illuſtribus inſitum inuenio:tamen incredibilium uideri poſſet:ſi de occeano indico fortaſſis aut Scythico ſolum ſcriptū

De Virtute coralli
gorgyas
Turbo
preſtera
Anafiſemata
cathegis
Colūna
Echinus a latinis Remora a remorando

eſſet:& nō potius in noſtro mari monſtrum hoc romanis imperato-
ribus accidiſſet hoc enim inherente plenam uentis ſtetiſſe nauem
portantem nuntios peliandro ut caſtrarentur nobiles pueri:hic te-
nuiſſe fertur Actiaco mari Pretoriam nauim Antonii properantis
circuire:& exhortari ſuos: donec tranſiret in aliam Ideoq; ceſariana
claſſis impetu maiore protinus uenit tenuit & Caii prīcipis abſtu
ra Antium renauigantes:ſed & non longa fuit illius more admiratio
Animaduerſa enim eueſtigio more cauſa ꝙ tota claſſe prodeūte qui-
queremis una ac ſola non proficeret:immo uelut in anchoris ſtaret
neq; prorſus loco moueret e naui protinus exilientibus Qui id que-
rerent circa nauim inuenere adherentem gubernaculo oſtenderūtq;
Caio indignanti mirantiq; hoc fuiſſe quod quadringentorū remigū
obſequium nauigio adherens contra ſe tenuiſſet in nauigiū receptū
piſciculum qui tunc poſteaq̄ uidere eum limaci magnæ ſimilem eſſe
dixere indici maris conche ſimili potentia labiis ſuis nauium dorſa
fixerunt: Quarum quietus ac tenuis leuisq; tactus plus dicitur reti-
nere q̄ exagitata poſſint elemēta complere: ſtat enim pigra ratis tu-
mētibus alata uelis & curſū non habet cui uentus arridet: ſine An-
choris figitur:ſine rudentibus alligatur: & tā parua animalia plus
reſiſtunt q̄ tot auxilia proſperitatis īpellant:ita quū ſubiecta unda
precipitet curſum ſupra maris tergum nauigium cogitur ſtare in-
fixum miroq; modo natantia inconcuſſe tenentur:dum unda innu-
meris motibus rapiatur: ſed ut dicamus aliam piſcis naturam:for-
te naute prædictarum nauium tactu torpedinis ſegniſſime torpue-
runt aqua tantum infigentium dextre pergrauantur ut per haſtam
qua fuerit uulnerata ita manum percucientis inficiat: ut uiue ſub-
ſtantie pars ſine ſenſu aliquo immobilis obſtupeſcat: Tradunt alii
quod incredibile uideri poteſt:tardius ire nauigia teſtudinis pedē
dextrum uehentia: ferunt & alterum monſtri genus haud minus in-
credibile eſſe circa idem mare īdicum Auem ſcilicet inaudita magī-
tudine qnampiam noſtri rocum uocant cuius penne lōgitudine ſūt
Rocuſ paſſuū decem:neq; tante magitudini uires deeſſe:Elephantum enī
exuriens quum ceperit & aliq̄diu per aerem uolitādo tulerit:in ter-
ram iacit:Quo caſu peremptum Depaſcitur nec elephantum ſolum
ſed tota inſuper roſtro prehenſa nauigia ſecum tollit in nubila:&
pendentes per inane miſeros nauigantes uolatu ipſo terribili delet:
ac morte conſūmit.

Xacta uentorum ratione tranſire conuenit ad alia tempeſtatū
pronoſtica & quoniam claſſem ipſam concuti proteriq; uen-
torum prȩliis & nautarum imperitia ſȩpenumero compertū
eſt: in prȩſentiarum opportuna tum belli tum nauigationis tempo-
ra deſcribentes futuri motus uentorum: & imbrium tempeſtatumq;
prȩſagia diligentiſſime perquiſita trademus: Et primū a ſole & luna
cȩteriſq; ſyderibus: Hinc enim ut poeta inquit doctiſſimus: tempeſ-
tates dubio prȩdiſcere cȩlo poſſumus: Et quando infidum remis
impellere marmor Cōueniat: Quando armatas deducere claſſes Aut
tempeſtiuam ſyluis euertere pinum: ſolitaq; quem iouis oculum ap-
pellauit antiquitas purus oriens & non feruens ſerenū diem nunti-
at: idem quum ante eius exortum nubes pubeſcunt uentum ꝙ ſi ni-
græ rubentibus interuenerint pluuias: ſi ante exortū nubes quoq;
conglobabuntur: hyemē aſperam denuntiabunt: ſi ab ortu repel-
lētur & ad occaſum abibūt ſerenitatem: si ante ortum radii ſe oſtē-
dēt aquam & uētum prænūtiāt: ſi nubes ſolem circūduxerit quā-
to minus luminis reliquūt tāto turbidior tempeſtas erit: sin exortu
ſpargētur partim ad auſtrum partim ad aquilonem pura quāq; cir-
ca eum ſerenitas ſit: pluuiam tamē uētoſq; ſignificabūt: cum oriēte
radii non illuſtres imminebunt: quāuis circūdati nube nō ſint plu-
uiam portendunt: ſi oriens cingetur orbe totusq; defluxerit ȩquali-
ter ſerenitatem dabit ſi uero partim ſe aperit: ex qua parte is ſe ape-
rit: expectetur uentus: ſi uero duplex orbis fuerit: atrox tempeſtas
inuadet: Porro ſi circa occidentē rubeſcent nubes: ſerenitatem fu-
turi diei ſpondent: si ceruleū uultum induent: pluuiam denuntiant:
si igneum euros itidem: si maculȩ rutilo interuenerint: uenti nym
biq; non deerunt: Item ſi circa eundem occidentem candidus circu-
lus erit noctis leuem tempeſtatem: ſi nebula uehementiorem: ſi aūt
circulus fuerit ex qua regione is erruperit uentū magnum: ſoli ꝓxi-
ma ſunt & lunæ prȩſagia: nam si ſplendens exorta puro nitore eful-
ſerit: ſerenitatem si rubicūda uentos: si nigra: pluuias: portendere
creditur: si ante quartam non aparuerit fauonio flante: toto hyema-
le erit menſe: si ſextadecima uehementius flammea apparuerit aſ-
peras tēpeſtates prȩsagiet: si in ortu quarto quē ȩgyptus & multi

Solē iouis oculū appellauit antiquitas

maxime obſeruant: quod is certiſſimus auctor futuri temporis eſt
Pura nec obtuſis per cęlũ cornibus ibit: Totus & ille dies & qui na
ſcentur ab illo Exactum ad mẽſem pluuia uentiſqꝫ carebũt Votaqꝫ
ſeruati ſoluent in littore nautę: ut Maro inquit: ſi plenilunio per
dimidium pura erit: dies ſerenos ſignificabit: ſi Rutila: uentos: ni-
greſcens imbres ſi caligo nubis orbem incluſerit: uentos qua ſe ru-
perit: ſi gemini orbes cinxerint: maiorem tempeſtatem & magis: ſi
tres erunt nigri aut ĩterrupti aut diſtracti: ſi plena circa ſe habebit
orbem ex qua parte is maxime ſplendebit: ex ea uentum oſtendet:
interlunii autem tempus diram nauigantibus peſtem non ſolum ra-
tione: ſed uſu & experientia rerum magiſtra comprobat: Tertio loco
ſtellarum obſeruationem eſſe opportet: He quum diſcurrere ĩterdum
uidentur: uenti protinus ſequũtur: Quũ ſereno cęlo fulgent pluuiæ
erunt atrociſſimę: quum repente ſyderum ſplendor hebetatur neqꝫ
nubilo: neqꝫ caligine graues denuntiantur tempeſtates ſi uolitare
plures ſtellę uidebuntur: Quo feruntur albeſcentes uentos ex his ꝑ-
tibus nuntiant: ſi in pluribus partibus fiet: ĩcõſtãtes uẽtos effũdẽt:
sic reliquorum quoqꝫ ſyderum propria eſt quibuſqꝫ uis: & ad suam
cuiqꝫ naturam fertilis: nec meantium modo: discurrentiũqꝫ: sed mul-
torum etiam adherentium cęlo quotiẽs errãtium acceſſu ĩpulsa: aut
coniecta radiorum ęxtimulata sũt: qualiter in suculis sentimus acci-
dere Quas gręci ob id pluuio nomine appellant: E solis lunæqꝫ
ac syderum obseruatiõe diximus: Nũc de his quę ex paſſioĩbus ele-
mẽtorum fiũt: aut ex ipsis originem ſummẽtibus proſequamur ĩ his
enim nõ dubia futuri motus pręſagia ſũt quum ĩ ipſis initia iã cer-
nãtur: a quibus cauſarum prĩcipia ſummũt: Nubes cum ĩ mõtium
Cacuminibus conſident hyemabit: ſi cacumina pura fient diſſere-
nabit: Tonitrua ex his ut matutina uentum ſignificant: ſic imbrem
meridiana: nebulę e montibus deſcendentes: aut cęlo cadentes: uel
in uallibus ſedentes ſerenitatem promittunt: RCVS quum ſunt
duplices Pluuiam denuntiant ſimplex uero arcus nõ eaſdem unde
cũqꝫ apparuerit minas affert: a meridie enim ortus magnam uim a-
quarum uehet: quę uĩci non poterunt uehemẽtiſſimo ſole tantum eſt
illis uirium: ſi circa occaſum refulſerit tonabit & leuiter impluet: ſi
ab ortu circaue ſurrexerit ſerena promittet: Quum æſtate uęhemen-
tius tonuerit q̄ fulſerit uentos ex ea parte denuntiant: e contra ſi
minus tonuerit imbrem: Quum ex omnibus quattuor cęli partibus

fulgurauerit uentum & imbrem ex his regionibus demonſtrabit: cum ab aquilõe tantum in poſterum diem aquam cum a ſeptentrione tantum eum uentum quum ab auſtro:choro:uel fauonio nocte ſerena fulgurauerit:uentũ imbremq; ex his regionibus fore indicãt: his terreni etiam ignes proximi ſignificant:Palidi nanq; murmurãteſq; tempeſtatum nuntii ſentiuntur & pluuiæ in lucernis fungi ſi flexuoſe uolitet flamma uentum quoq; deſſignant:uel quum cinis ĩ foco concreſcit:& quum carbo uehementer perlucet: Eſt ſua etiam aquarũ ſignificatio. Maris nanq; ipſius tranquillus ſonitus ſpumęue diſperſæ:aut aquę bullantes plurium dierum hyemem portẽdũt: atq; etiam uentos pręmonſtrat ſępe futuros:inflatum mare quum ſubito poſitumq; tumeſcit ſaxaq; caua ſalis niueo ſpumata liquore: Triſtificas certãt neptuno reddere uoces: Ante denſus ſtridor cum celſo e uertice montis: Ortus adaugeſcit ſcopulorum ſępe receſſus X Aĩalibus porro terreſtribus & marinis belluis diuerſiſq; uolucribus reliqua plurima ſuperſunt pronoſtica tempeſtatumq; pręſagia quę apud tranquillũ Varronẽ:Nigidiũ:Aratũ lucanũ & uatẽ omnium clariſſimum maronem ĩ georg. qui ſcire uolet abſoluta diligenter inueniet.

Ddamus autem & remedia periculo affectis Mare motum olei aſperſione ſedatur:& ob id nantes ore ſpargere:quoniã mitiget naturam eius aſperam tranquillumq; reddat:ſi longa ſit nauigatio abſinthium potum nauſeas arcet:Quia uero nauigantes dulcis aquę defectu ſępe laborant:Hęc quoq; ſubſidia demõſtrabimus: Expaſſa circa nauem uellera madeſcunt:Accepto maris halitu:quibus dulcis humor exprimitur: Item remiſſę reticulis concauæ cera pilę:uel uaſa inania obturata:dulcem intra ſe colligũt humorem:Aqua quoq; marina Argilla collata dulceſſit.

Bſolutis rebus nauigationi neceſſariis:Ex reliquo anteq̃ curſus in hoſtes dirrigantur:in portu exerceri conuenit nauali pręlio dimicaturos:& in trãquillo mari aſſueſcere:flectere gubernacula:Remos trahere:ferreas manus & uncos aſſeres:Bipennes:

falceſqꝫ prẹacutas prẹpare: Diſpoſitoſqꝫ per tabulata milites pēdēte gradu: & labenti ueſtigio ſtare: ut quod in ſimulata pugna didicerint in uero certamine haudquaq̄ perhorreſcāt: ipſius etiā certaminis ratio eſt: eminus conſtitutos appetere ſagittis: accedere auſos priusq̄ faciāt cogere pati: & cum ipſis nauigiis mergere: Deſiliendo item in naues gladiis interficere: Aut concurrentibus nauibus cum nauigiis capere: pugnatorum etiam numerus ſingulis nauibus imponendus pro copia nauiū & militum exiſtimatione augeri & minui poteſt: Quum autem ignota regio plerumqꝫ petenda ſit: non tamen in incertum uagari oportet: ſed locorum portuumqꝫ opportunitatem exquirere: ut latentibus ſcopulis inuia quẹqꝫ ac ſicca uitent.

Vod ſi hoſtes claſſem tēptēt opponere īuenta calliditate grẹcorum Nauium hoſtilium compendioſa expugnatio eſt ignē grẹcum appellant confectionem quandam bulitionemqꝫ ſaliginis carbonis: ſalis ardentis: aquẹ uitis: ſulphuris: picis: thuriſqꝫ cū mollis ethiopum lane fillo & cāfora: Quẹ dictu mirabile ſola ardet in aqua materiem omnem adurētem: Callimacus architectus ab helepoli fugiēs id Romanis docuit primum: & eo ſane imperatores multi poſtea in hoſtes uſi ſunt: Tempore enim Leonis imperatoris quum oriētales populi contra ciuitatē conſtantinopolim nauigaſſēt in Dromonibus mile octingētis imperator igniferis nauibus cōtra eos directis hoc ignis genere omēs abſumpſit: Idē paulo poſt .cccc. hoſtium naues: itemqꝫ .cccL. eodem igne cōfecit: ſunt qui alio igne & quidem miſſili huicqꝫ q̄ſimili: ſed uehementius urēte utātur: his additis liquēti uernice: ac librario oleo petrolio: terebentina: Aceto q̄acri cōfectis: compreſſis: ad ſolemqꝫ deſſicatis ac poſtea ſtuppa inuolutis cū acutis ferreis eminētibus glomeris īſtar funiculo cōtexti quẹ om̄ia deniqꝫ ſit uno foram̄e prẹtermiſſo coloſonia & ſulphure ī hūc īſra modum oblita: Eiuſmodi etiā ignem: ſed thedis īhẹrētem hoſtium claſſibus obiiciūt: Alii Lucanus. q̄ pelago diuerſa lues: nā p̄guibus ignis Affixus thedis: & tecto ſulphure uiuax: Spargitur: ac faciles prẹbēt alimēta carinẹ: Nūc pice: nūc liquida rapuere īcēdia cera: Nec flāmas ſuperāt unde ſparſiſqꝫ per ẹquor Iā ratibus fragmēta ferus ſibi uēdicat ignis: Idem de eodē alibi: per Cæſarē:

piceo iubet unguine tinctas lampadas immitti iūctis in bella carinis Nec piger ignis erat per ſtupea uincula; perq; Manantes cæra tabulas & tp̄e eodem Tranſtraq; nautarum ſummi arſere cheruci: iam prope ſemiuſtę merguntur In æquore claſſes: Iamq; hoſtes & tela natāt; nec pupibus ignis ĩcubuit ſolis ſed quę uicina fuere: Tecta mari longis rapuere uaporibus ignem; uerū ne ignis abeſſe poſſit lapide pirite excutiatur; Qui calibe aut aliquo lapide ictus ſintillam edet: quę excepta ſulphure; aut foliis; aut lĩteo pauliſper ambuſto: ſulphurea materia illico reddit flammam; ſunt aliis gentibus ſua circa hęc inuenta; Nam aliquando fiūt etiam igniaria ex ĩoro lauro: hędera; quę exploratorum uſus in caſtris paſtorumq; reperit; Et quoniam ad excutiendum ignem nō ſemper lapidis ſilicis occaſio eſt; Territur ergo lignum ligno; ignemq; concipit: Attritu excipiente Materia arridi fomitis fungi ſed nihil hędera prēſtātius quę territur lauro laurūq; territ ignem ſintillis excutiendo; ignem In annum quoq; aſſeruare ferula prometheus reperit; De hac proinde Martialis; inuiſæ nimium pueriſ; grateq; magiſtris; clara prometheo munere ligna ſumus.

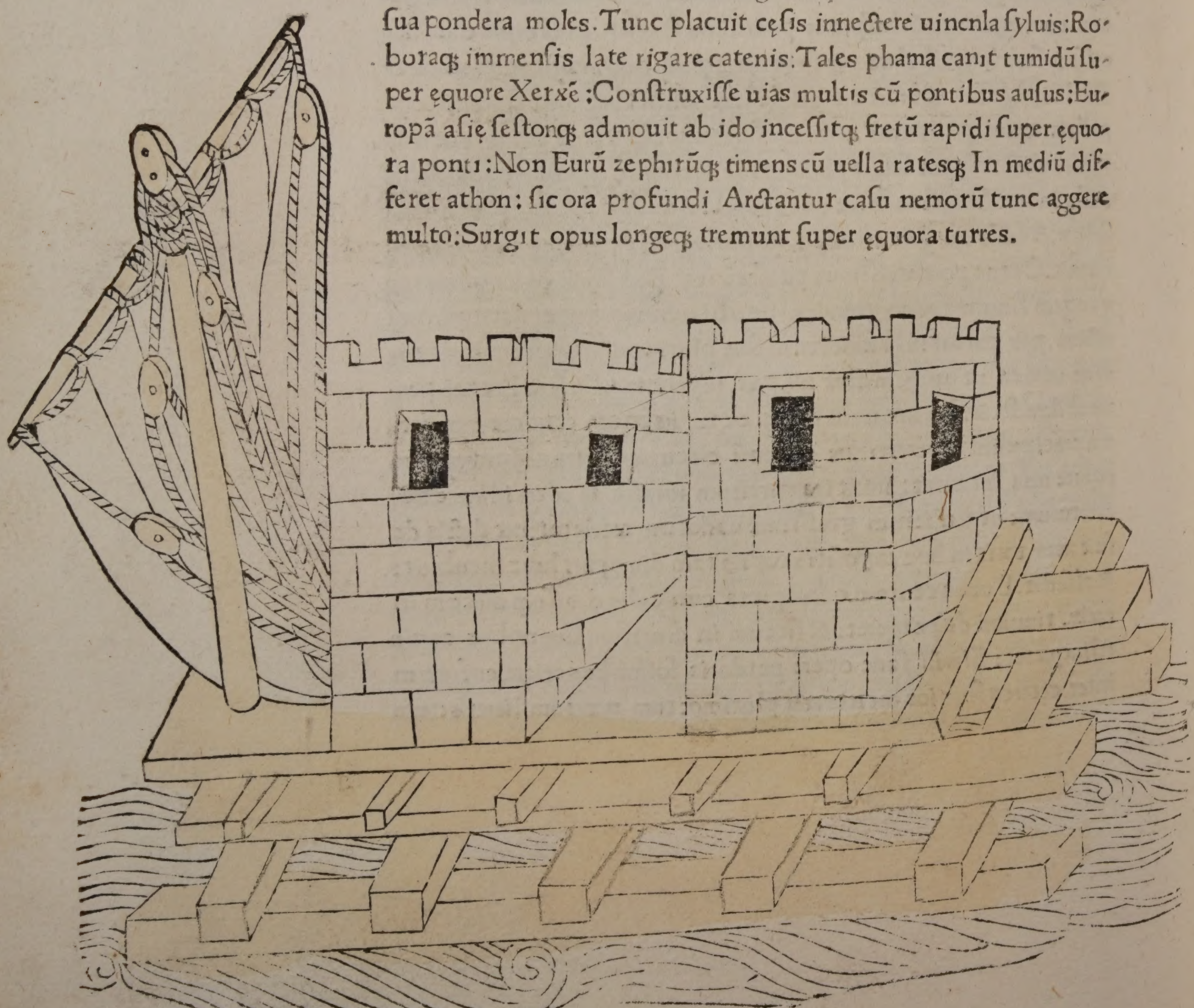

Robatur ſummopere in aquis & illud hannibalis inuentum: Nam quum pruſias terreſtri bello ab Eumene uictus pręlium ī mare trāſtuliſſet: hānibal nouo cōmēto auctor uictorię fuit: Quippe omne ſerpētum genus in fictiles lagenas coniici iuſſit medioq; prelio in naues hoſtium mitti ad primum ponticis ridiculum uiſum eſt fictilibus dimicare qui ferro nequeāt: Verum ubi ſerpētibus cępere naues oppleri ancipiti periculo circūuenti hoſti uictoriam ceſſerunt: Saponem alii nigrum oleo uel amurca permixtū fictilibus ſimili modo deiiciunt: quę aduerſę partis tabulata lubrica fiant: quiq; pugnāt nullo pacto poſſūt luctando conſiſtere: ſiquis autem & illud experiri uelit hēmus in exemplis lectos agilitate iuuenes enatantes ſub aquis quū proximi hoſtium nauibus hęſiſſent carinas terebra perforaſſe:

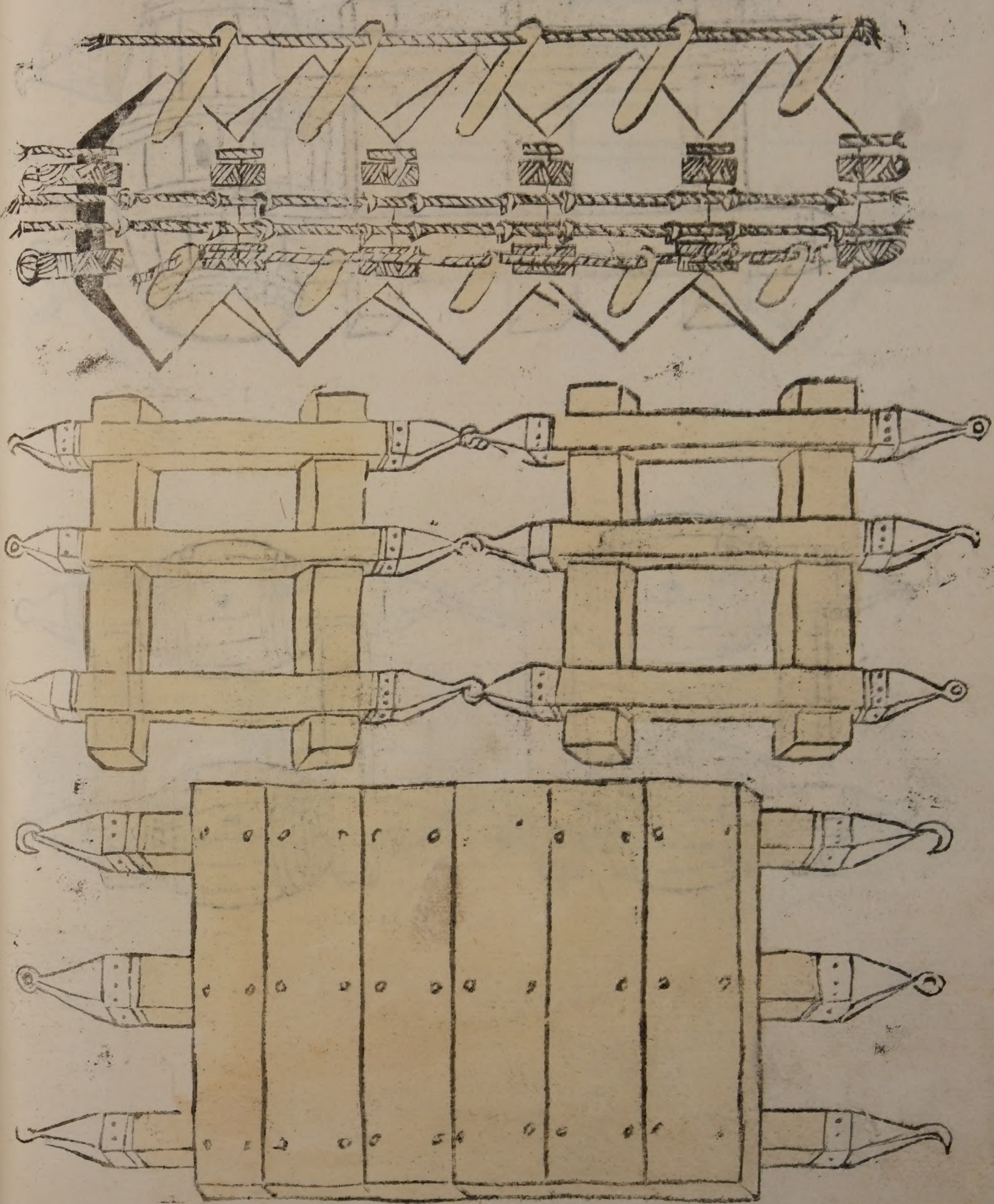
Nnectendum & illud arbitror ut ſi aduerſo flumine ab hoſte pręcludamur quemadmodū libero tranſitu poſſimus uti: & id ex geſtis docebimus priorum exempla tradentes: Alexandro indiam uaſtante quum porus ei occurriſſet: caſtra inter utrāq; ripam idaſpis flumīs diſpoſita ſunt: latus hic erat ſtadiis quattuor altus uadis nunq̄ repertis: Alexander attalum quendam ſibi ſimillimum caſtra ſeruare iuſſit: regiis ueſtibus indutum: ipſe cum parte equitatus aliquantum progreſſus: dum denſa caligo diem ſubtexiſſet: in ulteriorem rippam tranſuectus: ancipiti pręlio diu faticatus eſt: donec pedibus elephātorum ſecuribus ſucciſis agmina ꝑturbata ſunt: Cæſar haud diſſimili ratione uſus eſt: Nam quum flumine ab hoſte impediretur e regione illis caſtra ponentibus nactus unam ex pontibus quos illi reſciderāt: ſyluestri loco ſubſtitit Poſtero die omnes copias longo agmine pręmittens: ipſe cum duabus legionibus parumper moram trahens ponteq; refecto legiones traduxit loco idoneo caſtris delecto. Reliquas copias reuocauit: Labienus unus ex ducibus eius noctu opportunitatem quęſiuit: is quum hoſtes aduerſo flumine ſequane conſediſſēt tranſitum prohibentes: nactus aliquantas naues ſingulas gubernantibus Lyntres etiam conquiſiuit:

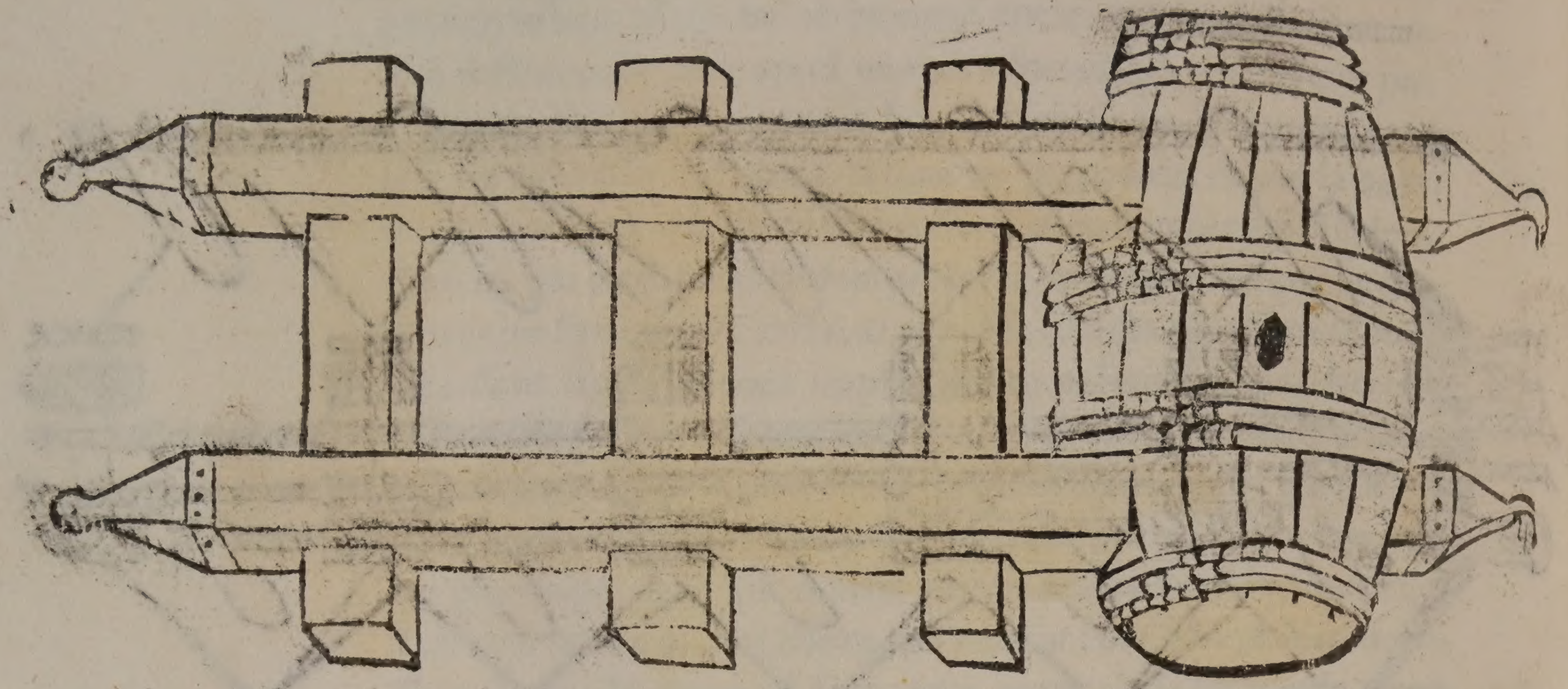
quas magno ſonitu remorum in eandem partēm miſit hoſtes ſuſpicati romanos tribus locis tranſire ipſi quoqꝫ ī tres partes ſuas copias diuiſerunt. Labienus ad naues contendens tres legioneſ traduxit acie inſtructa; quum copiarum hoſtilium partem diſcipaſſet Reliquę fugam arripuere; fit pons aliquando ubi hoſtis non urget pluribus nauibus tabulato cōſtratis; plurimi interdum equi flumini opponuntur aquarum impetum excepturi; quo cętera turba molli uado & tuto; ac ſtabili greſſu traiiciatur; ut per cæſarem in rubiconis noſtri tranſitu fieri contigit; Geminę non nunq̄ equitum acies delectis prægrandibus equis ordine & in tercapedine quadam ſua ſeuinctę & currenti aqua obiiciuntur; ac inter utranqꝫ impediti expeditiqꝫ milites tranſeunt ſuperiorum namqꝫ beneficio currentis īpetus aquę; uisqꝫ perfringitur; īferior ſiqui forte deciderunt; Mox raptat; & tranſuehit. idem cæſar quum liger ſibi traiiciendus eſſet; Vado per equites inuento ut brachia tātum & humeri ad ſuſtinēda arma liberi ab aqua eſſe poſſent Equitatu ſic diſpoſito qui fluminis uim perfringeret īcolumē exercitum duxit Cælius auctor eſt magonem cum equitatu & hiſpanis peditibus flumen extemplo tranſnataſſe ipſum hannibalem per ſuperiora padi uada exercitum traduxiſſe; Elephartis in ordinem ad ſuſtinendum impetum fluminis oppoſitis, quod piti amnis eius uix fecerunt: Quod ſi altior unda utrūqꝫ militē reſpuat foſſis plurimis ac diuerticulis minuenda ē; ſicut cæſar in tranſitu ſicoris; ne quid repetitis audeat undis; ſpargitur in ſulcos; & ſiſſo gurgite Riuus: Dat poenas maioris aquę ut Lucanus inqnit; Cyrus potentiſſimus perſarū rex Babilona oppugnaturus gangem fluuium adeo grandem ut ubi minus occupet; latitudinem octom. pas. pateat; ubi modicum ſiue plurimum ſtadiorum. c. altitudine uero ea ut nuſq̄ minus xx. pas. reperiatur; ſic leui licet cā permeabilem fecit; Nam quum unum ex regiis equis candore; atqꝫ forma pręcipuum a uerticibus undarū circumagi atqꝫ abſummi cum equite una cerneret; aiunt ira percitum iuraſſe ſe adeo illum extenuaturum; ut mulierum greſſibus uadoſum redderet; nec dictis defuit; nam totis in hoc expoſitis copiis tam diu operi huic incubuit; & aſſedit Donec centum octuaginta cuniculis diuiſum alueum in ccclx. riuulos diſpergeret; & ſiccum in diuerſum fluentibus aquis relinqueret; Simili ſane opere perdotis foſſoribus etiam eufratem inter cęteros fluuios memoratu plurimo; tum ueterum litteris; tum

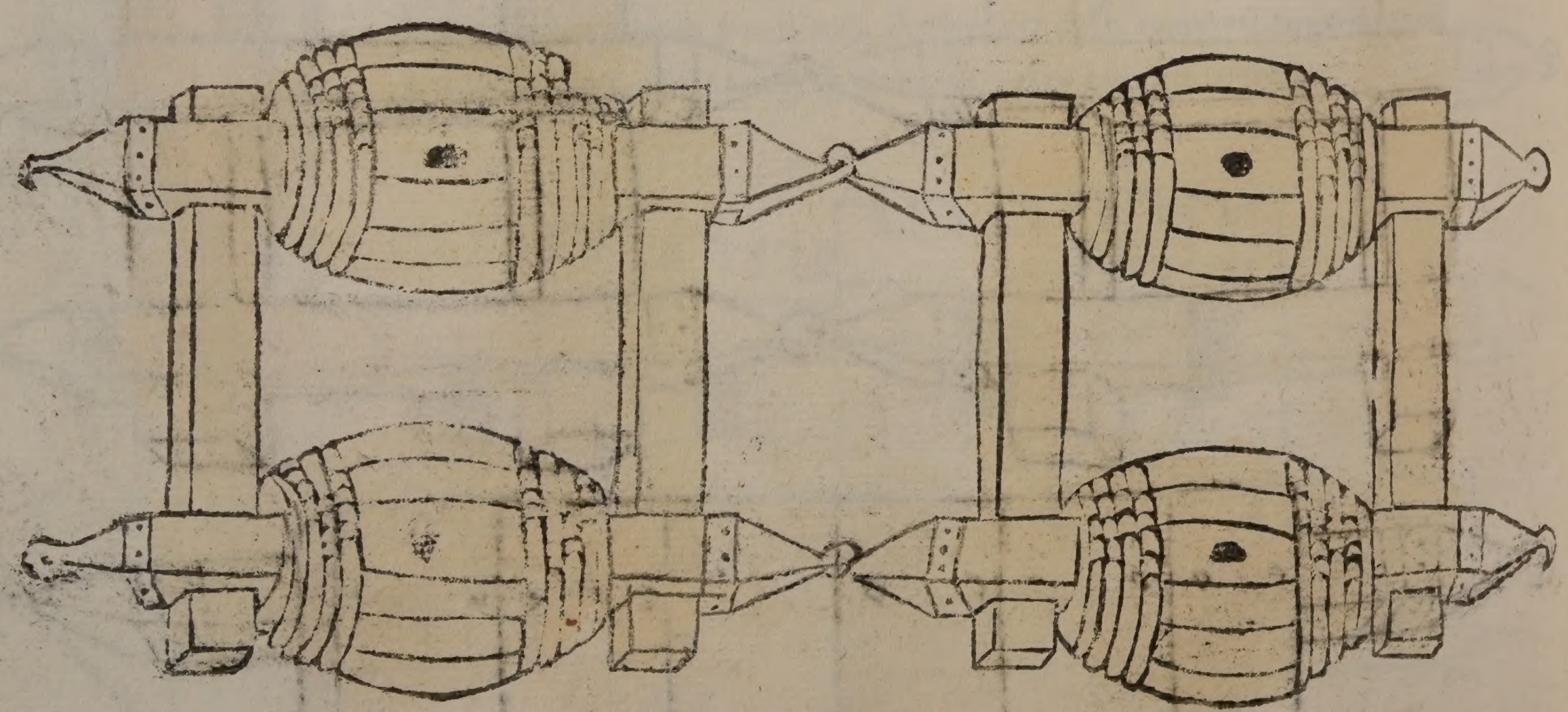
ĩundatioĩbus ſuis celeberri mum:& longe ualidiſſimum Babilonem
quondam caldeę caput petentem mediamq; per meantem deriuauit
ac ſic meabilibus uadis ſiccum partibus aluei patentibus iter fecit:
coepitq; urbem:quam uel ab humano opere extrui;uel humana uir-
tute deſtrui poſſe pene apud mortales incredibile erat; Sapor per-
ſarum rex ſuo in his ingenio uſus eſt Nam quum Nicomcediã quę
niſi bis dicta eſſet obſideret:& flumine prępeditus;& pluria molli-
mina ponens eã obtinere non poſſet: tandem impetum Migdonii
fluminis per mediam ciuitatem properantis a longe retinuit:utraſq;
ripas eius faciẽs excelſiores;ut aqua ĩ ſe collecta cõcreſceret;Quũq;
coepiſſent ripę ſublimes impleri ſubito auferentes quas fecerant
chrateractas dimiſerũt impetum fluminis contra murum:qui uehe-
mentis aquę pondus non ferens cecidit:Aliamq; muri partem qua
fluuius egrediebatur cum ingenti ruina deponens; eadem aquę mo-
les perrumpit; ſunt qui raptim cæſa materia rates fabricent;in qui
bus equi uiriq; & alia onera traiiciantur; ut Cęſar;& Xerxes Au-
ctore Luca. Maxime uſi ſunt; ergo inquit: Vbi nulla uado tenuit
ſua pondera moles. Tunc placuit cęſis innectere uincula ſyluis:Ro-
boraq; immenſis late rigare catenis: Tales phama canit tumidũ ſu-
per ęquore Xerxẽ ;Conſtruxiſſe uias multis cũ pontibus auſus;Eu-
ropã aſię ſeſtonq; admouit ab ido inceſſitq; fretũ rapidi ſuper ęquo-
ra ponti:Non Eurũ zephirũq; timens cũ uella ratesq; In mediũ diſ-
feret athon; ſic ora profundi Arctantur caſu nemorũ tunc aggere
multo;Surgit opus longeq; tremunt ſuper ęquora turres.

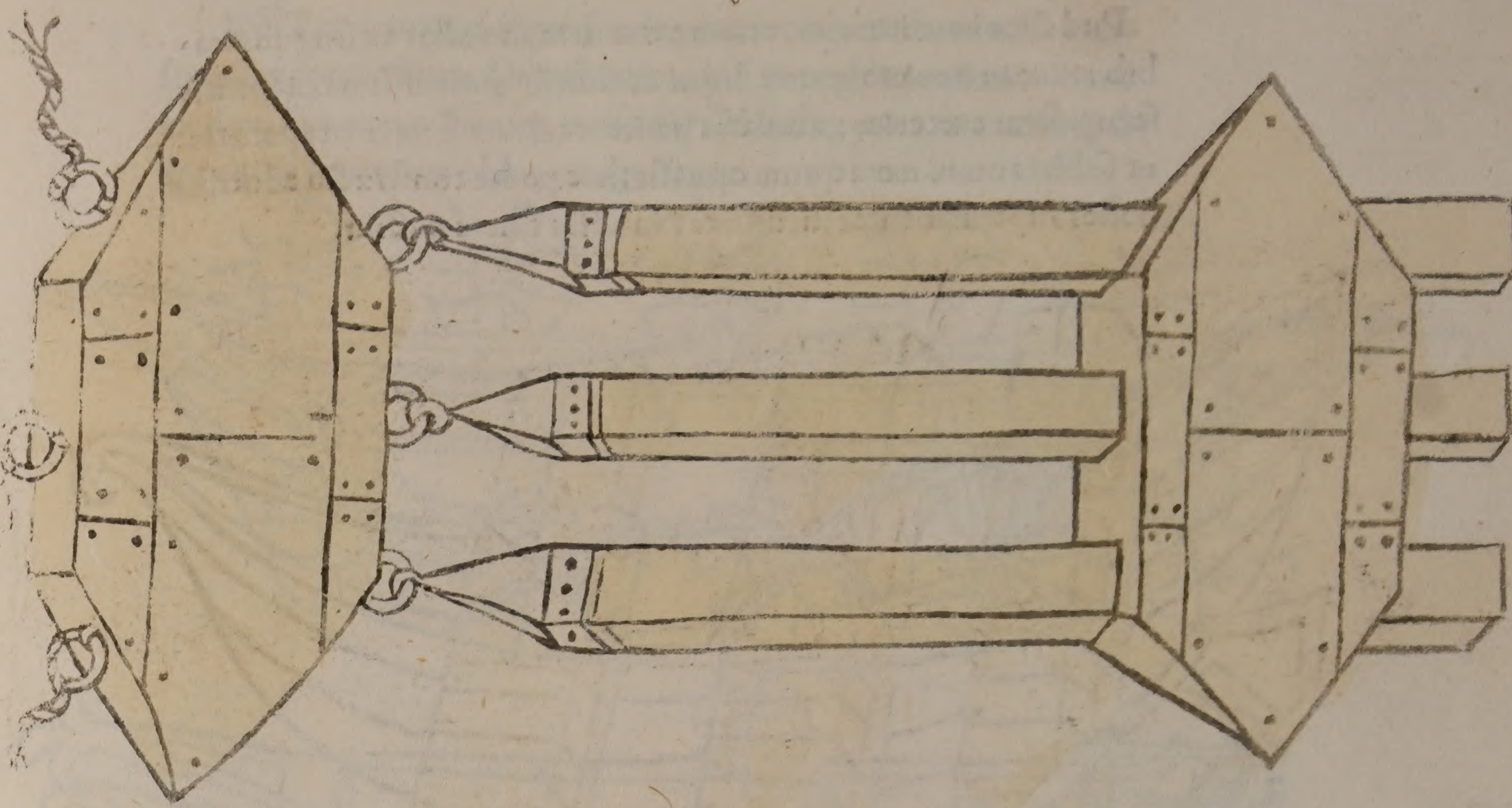
VNT qui pontem diſiunctum iumẽtis uehibilẽ commiſſuris ſuis & funibus anulisq; ferreis conſutilem duplicatis tabulis quibusq; ac uacuis: & contra aquę ingreſſum coniunctis glutino in hanc formam conſtruant:

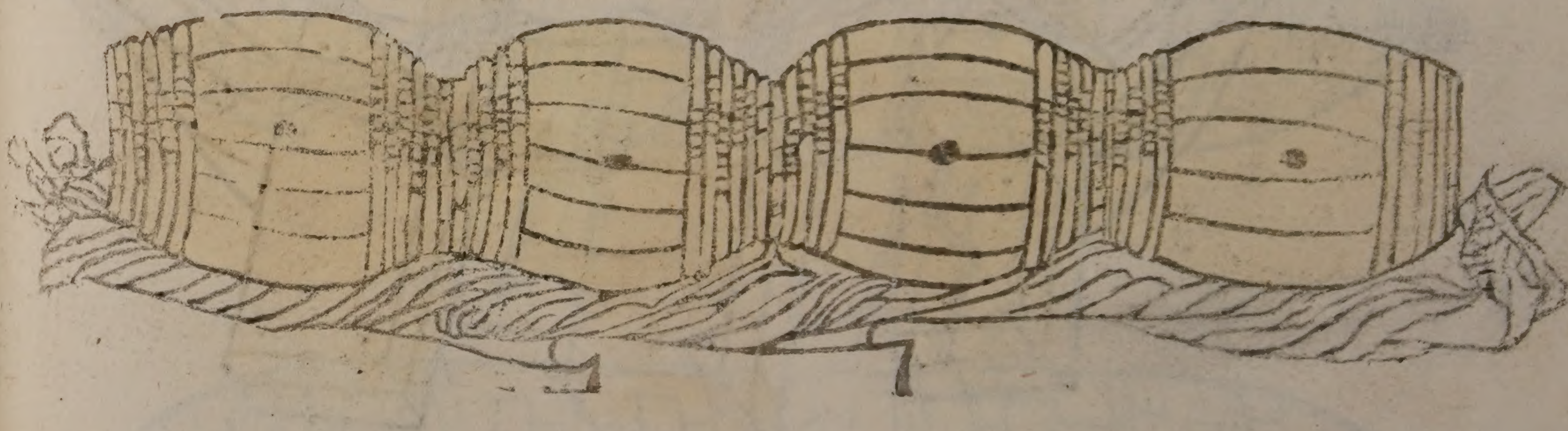

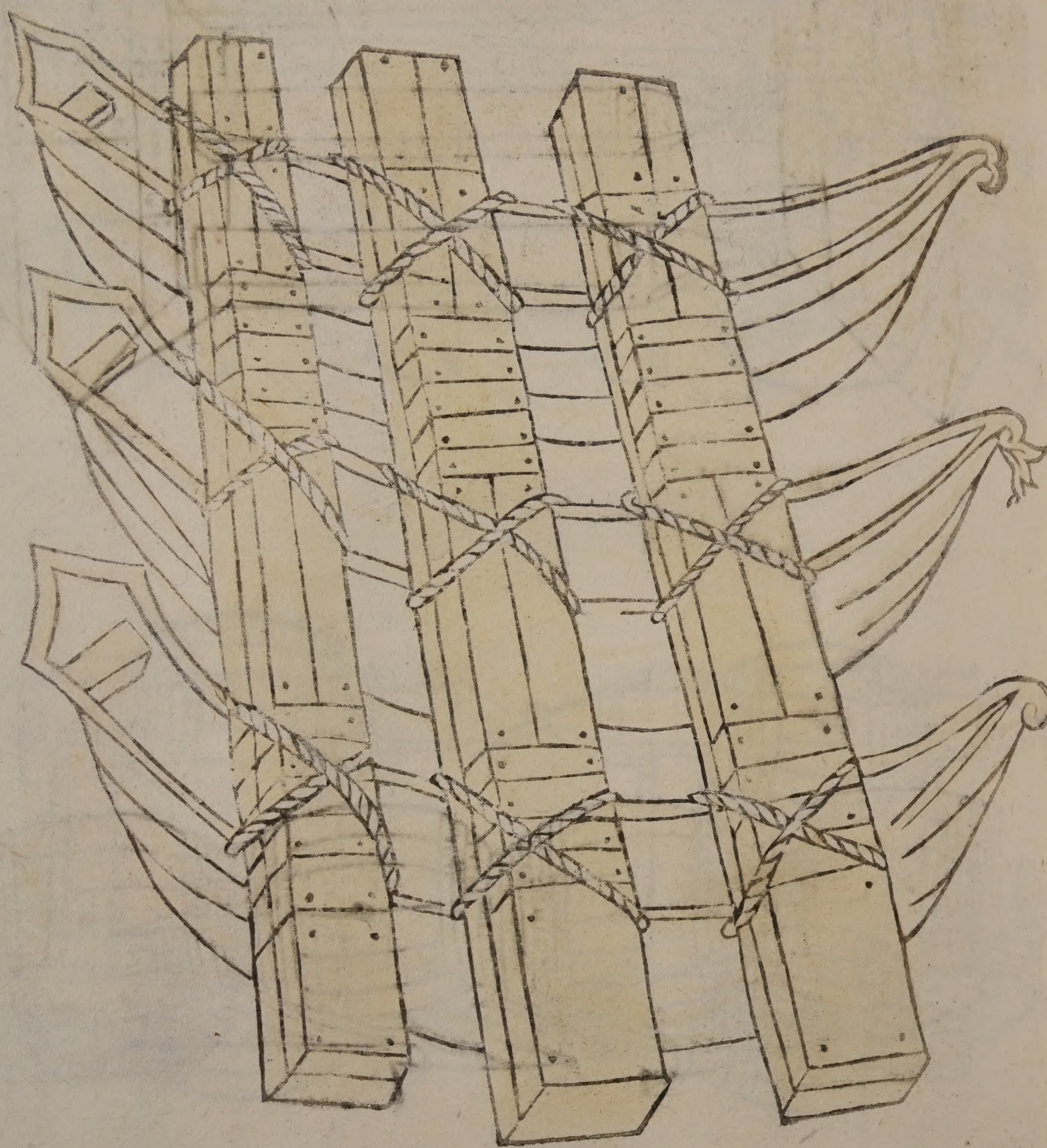
87

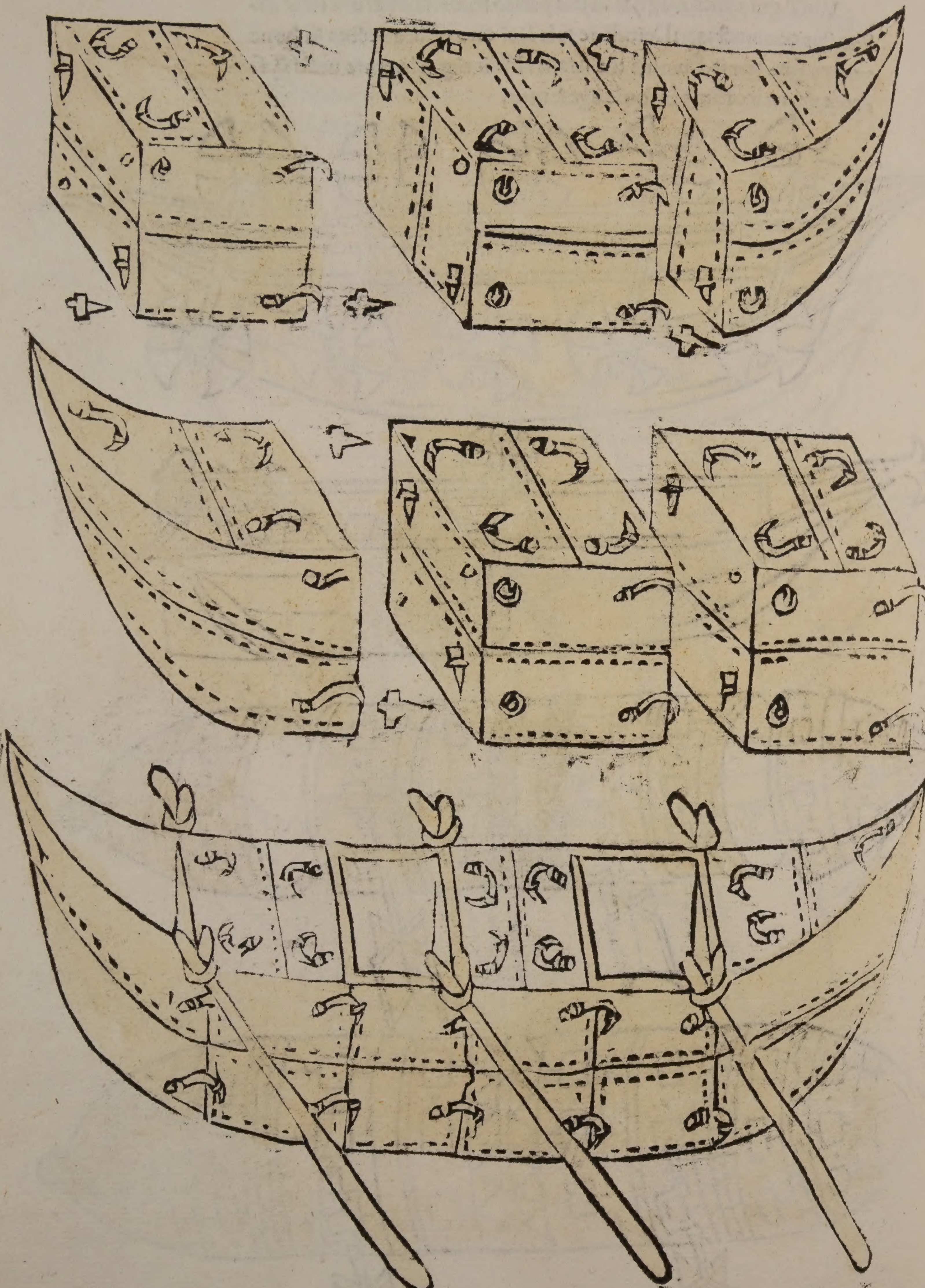
38

Pud alios inuentum hoc etiam extat ut monoxillos ex ſingulis trabibus excauatos pro genere ligni et ſubtilitate leuiſſima carpentis ſecum ferat exercitus ;tabulatis pariter et clauis ferreis preparatis: ut ſublata omni mora quum opus ſit ; hoc ponte conſtructo aduerſus hoſtes ſuperuenientes incurſus et inſidias facere poſſint.

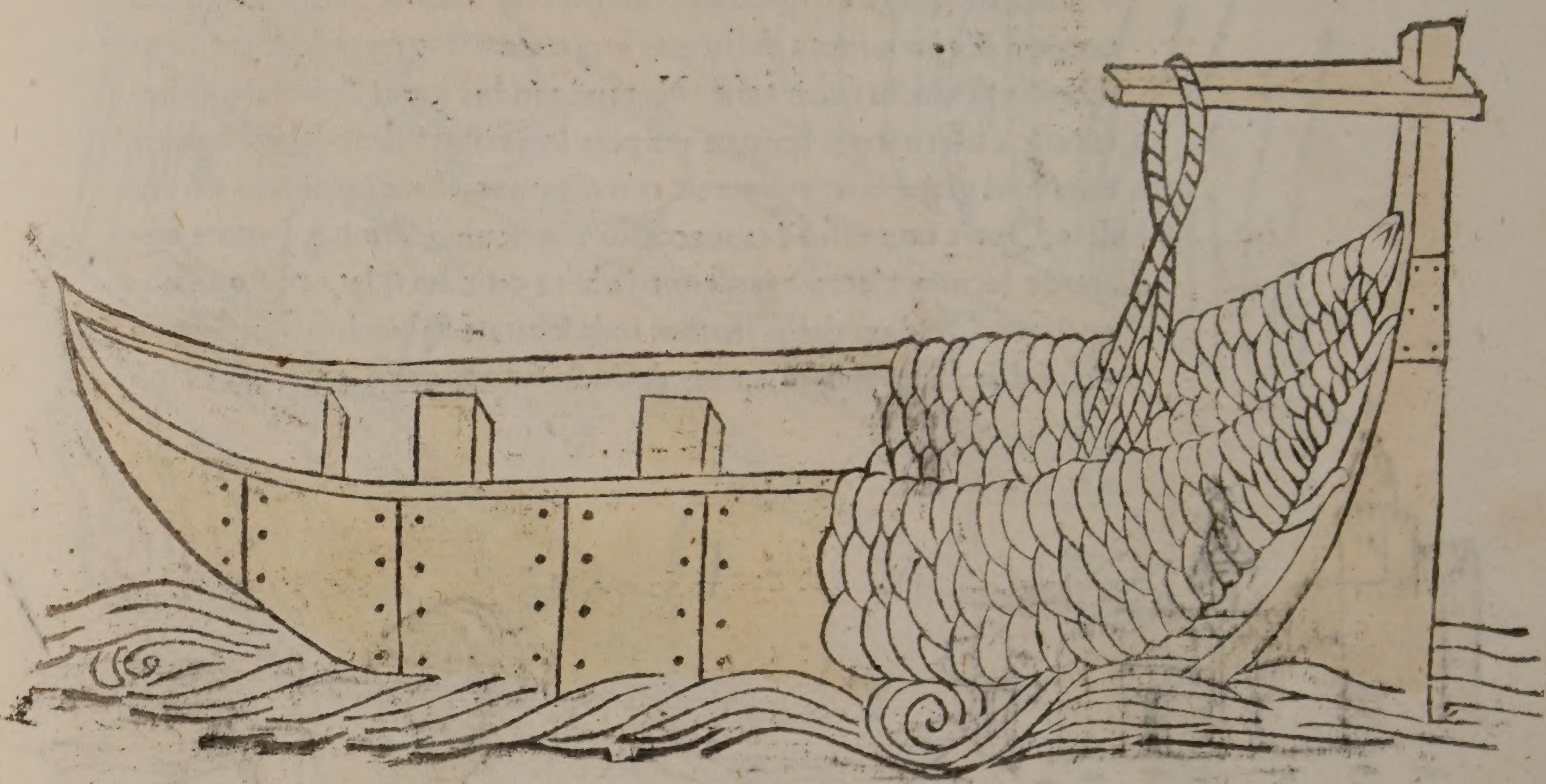

VNT qui naues magnas in tris partes trium cimbarum iſtar diſiunctas coniunctaſq; Deinde ac tela lini cera oblita: tectas in hunc modum ſine remis flumina traiiciant; Maioriq; celeritate uecti: q̄ ſi duodecim remorum obſequio agerentur.

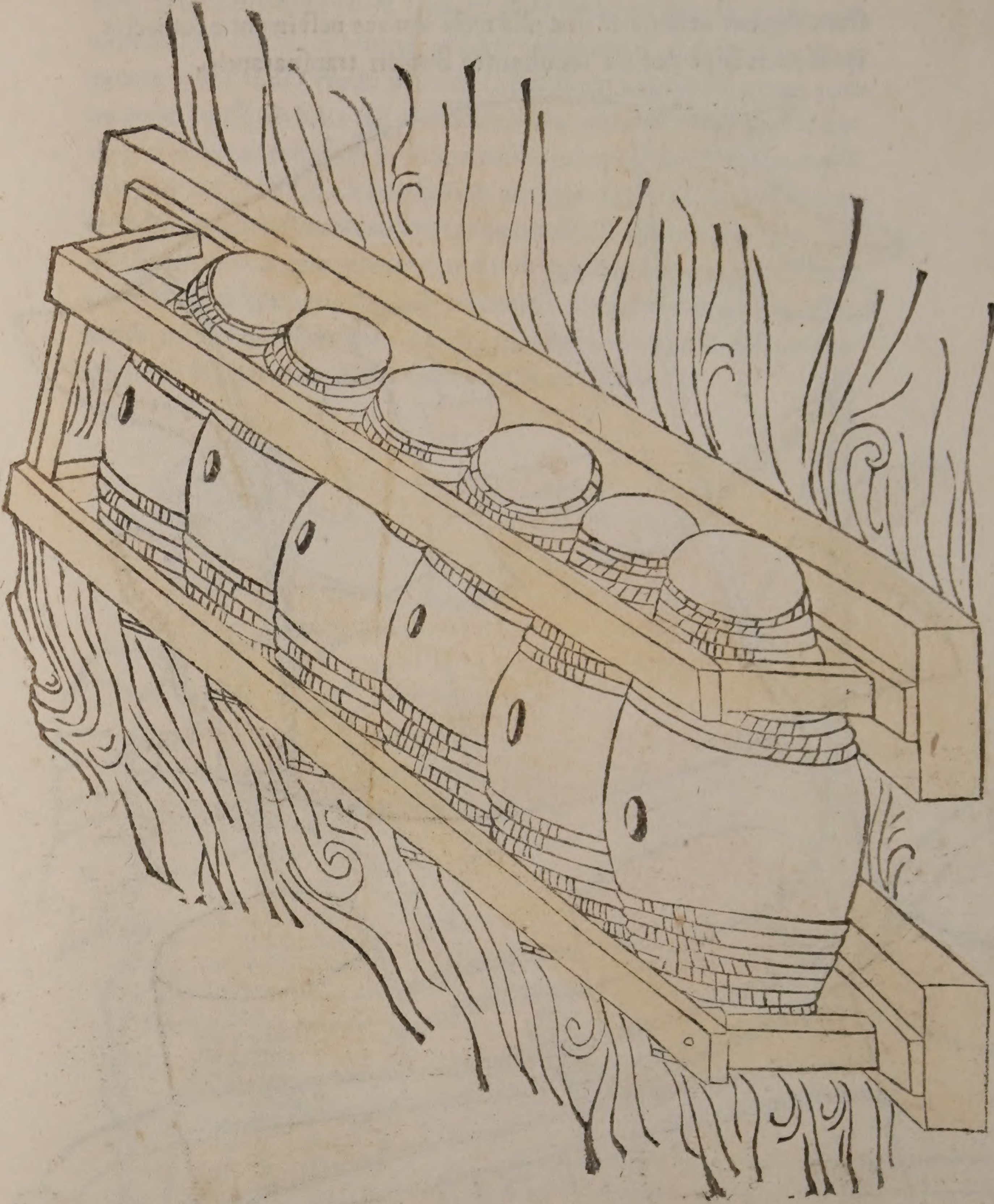

Auiculas alii ſaligno uimine texunt;bouiſq; corio tegunt:ut cę-ſar in tranſitu ſicoris Lucanus utq; habuit ripas ſicoris camposq; reliquit;Primum cana ſalix madefacto uimine paruam: Texitur in pupim .cæloq; induta iuuenco: uectoris patiens:Tumidum ſuper-emicat Amnem;ſic uenetus ſtagnante pado:fuſoq; Brytannus Na-uigat occeano ſiccum tenet omnia nilus:Conſeritur bibula men-phitis cymba papyro:his ratibus traiecta manus.

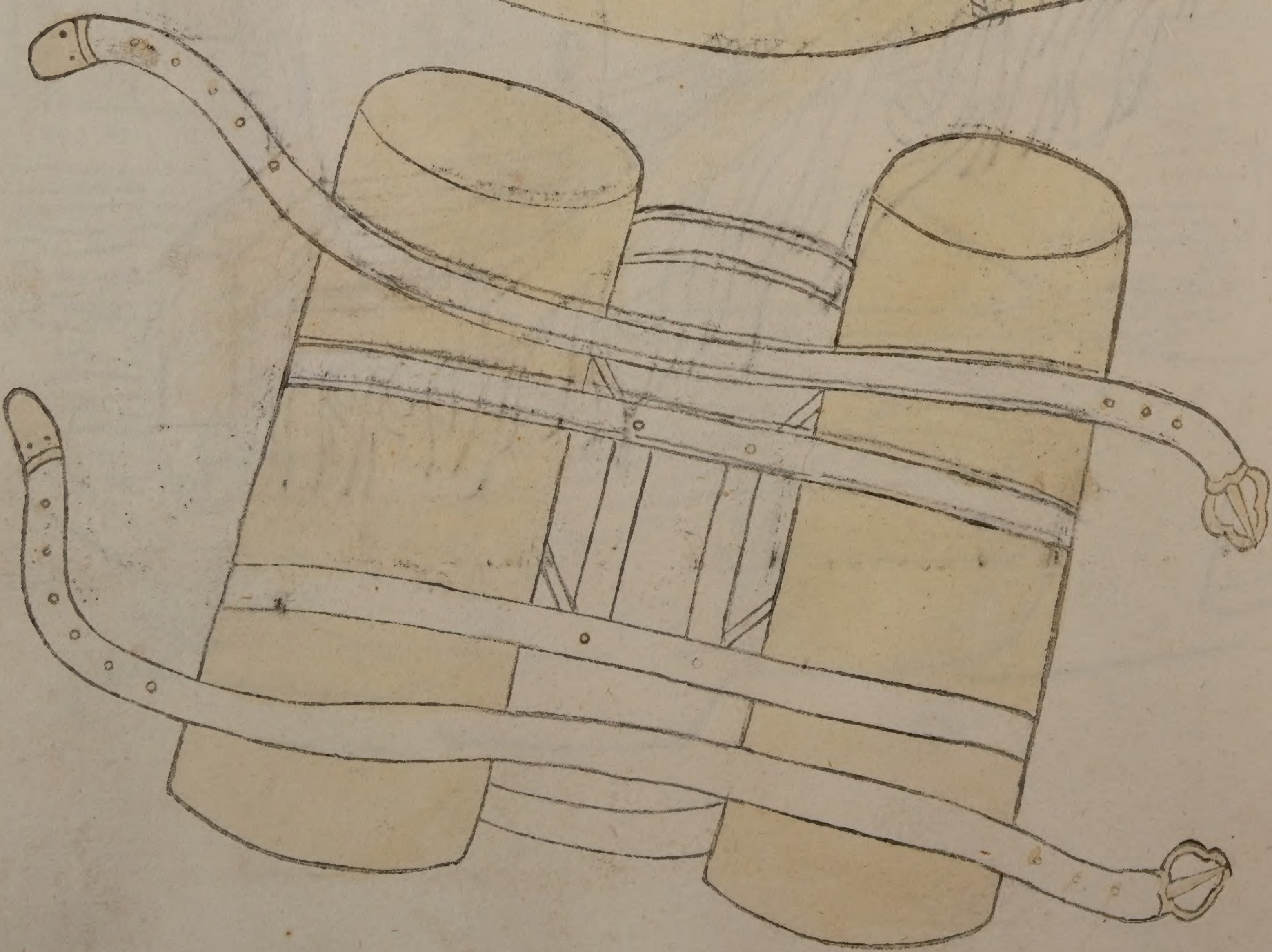
ADA etiam pleriſq; caſus attulit: ut henrico imperatori; qui
fluminibus glaciali rigore conſtrictis terram lucianorum ingreſſus:
eos nimia cęde proſtrauit: & terrā eorum depopulatus eſt: uerum in
caſu ſimili pleriq; etiam decepti ſunt: ut perſeus philippi filius cō-
geſtis in unum copiis prędarum ſępē ſolicitatis: Tunc enim forte
danubius Qui & hiſter craſſa glacie ſuperſtratus: pedeſtrem trāſitū
facile patiebatur; cū toto & maximo ſimul agmine inextimabilis ho-
minum: & equorum multitudo ad trāſitum conflueret: Mole ponde-
ris & gradientium concuſſione concrepans glacialis cruſta diſſiluit:
Vniuerſumq; agmen quod diu ſuſtinuerat mediis gurgitibus uicta
tandem & comminuta deſtituit: atq; eadem fragmentis pręedien-
tibus ſuperducta ſubmerſit: Notanda in his parui Animalis ſoler-
tia eſt: obſeruatum quippe uulpem locis rigentibus ſolerti auditu
aurem ad glaciem opponere; & coniectura craſſitudinem gelu perpē-
dere; Quare non niſi ad eius acceſſum reditumq; Amnes frigore cō-
ęretos lacusq; pleriq; tranſeunt: ſubera quidam q̃ lata pectori ſub-
nectunt: Quidam dolia inania: inde leuitate uehiculi fiſi in flumen
deſcēdūt: Faciliusq; placideq; deducti tuto aduerſā pertingūt ripā

ISpani uero aſchitę :Arabes:Bubulis utribus contabulatas crates ſuper imponunt ;ue ctitatiq; hoc ratis genere pręterevntes infeſtant ſagittis uenenatis ſine ulla mole inutres ueſtimentis coniectis ipſi cęteris ſuperpoſitis incubantes flumen tranſnatauere.

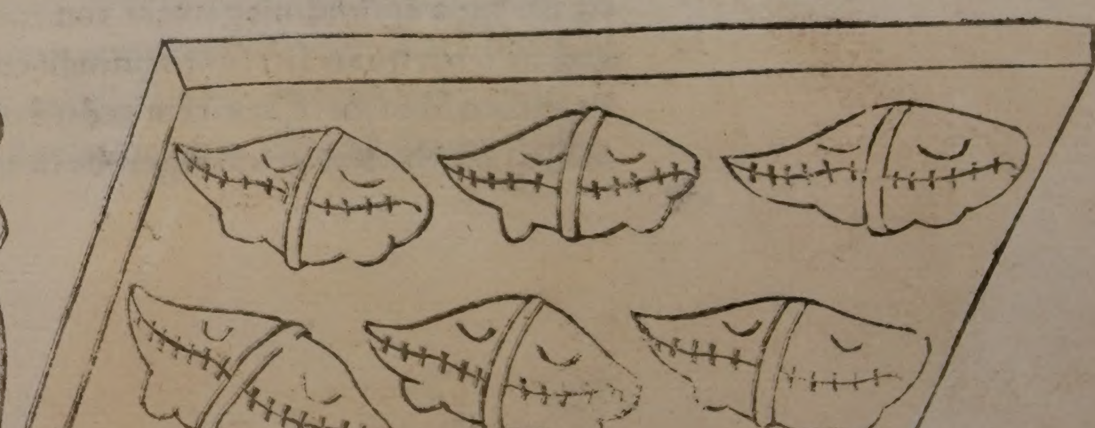

Ec aliter ſi floro credimus fiduciam oppidanis reſiſtendi nuntius quiſpiam fecit docens aduentare lucullum: Qui horribile dictu per medias hoſtium naues utre ſuſpenſuſ: et pedibus iter: ac gubernans uideutibus procul: q̄ marina pixctrix euaſerat. Cęſar quoque ut in cęteris ī hoc ſimili modo multoꝝ opinionem ſuperauit: utrem enim ex corio conſutili folis inſtar inflatum traiiciendis amnibus habuit: eoq; uſus fertur cruribus inſidētis uelut gubernaculis dimiſſis curſū dirigentis: Quod ſiquis hoc fictum aut commentitiū de cęſare forte dictum putet: Suetonius tranqllus opulētiſſimus auctor ac teſtis eſt. Si flumiua inquit morarentur nando traiiciens uel īnixus īflatis utribus: ut ꝑſępe nuntios de ſe pręueniret: Atq; hic nos quoq; aſſerendi melius quod dicitur: quodq; ipſi uidimus gratia minuemus laborem legentibus: oculis ſubiiciendo picturam

Illud quoq; nec erit inutile nec preſenti materię incongruum:
ut aliquoꝝ qui in re militari claruerunt:copię .uel numero :uel au-
xilioꝝ multitudine comparentur:Et ſi a ſacris quę mentiri et neſciũt
ac nequeunt litteris initium auſpicari uoluerimus:ubi ſingulos dies
regum omnium illum regem et principem deum et dominum exerci-
tuum belligerare Sępe numero immo ſi dicere fas eſt:et ab religione
noſtra non abhorret et furere aliquando et deſeuire legimus.inueni-
emus hebreę gentis numeroſitatẽ in tãtũ excreuiſſe:ut ĩ exitu eiuſdẽ
populi ex egypto:Sexcenta milia hominum fuiſſe referantur bellicę
iuuenutis ut omittamus gentem idumeoꝝ ad populum iſrael minĩe
pertinentẽ:Sub ioſue numerum fuiſſe armatoꝝ Sexceutatriamilia
et mile ſeptingentos proditum eſt:In expeditione autem aſiana ſub
Moyſe numerus filioꝝ iſrael per domos cognationũ ſuaꝝ:et turmas
diuiſi exercitus Sexcentatriamilia quingenti quinquaginta. ĩuẽ-
tus eſt autem omĩs numerus iſrael Mile milia et centum milia uiroꝝ
educentium gladinm:de iuda autem ccclxx.milia bellatoꝝ.nam leui
et beniamin non numeraueri eo ꝙ inuitus exequerẽtur regis impiũ.
Habuit etiam Aſia iu exercitu ſuo portantium ſcuta et haſtas de iu-
da ccc.milia:Hos autem contra egreſſus eſt zara ethiops in exercitu
ſuo.decies cẽtena milia et currus trecentos ſecum afferens.deniq; ſub
iudicibus ſub regibus:tot milia uariis bellis diuerſo cęlo: diuerſis
diſtracta temporibus inueniuntur ut pene non tot natura in lucem
edidiſſet:quot bello ipſi confeciſſe & dicearchi omnium de interitu
hominum circunſcripto numero extinxiſſe uideantur:Pręter hanc
hebreorum infinitam pene multitudinem:Fuere ſeſooſi ęgyptiorum
regi pedeſtres copię milia hominum ſexcenta:equitum milia quat-
tuor & uiginti:currus bello apti octomilia & uiginti cũ claſſe haud
parua:nec eſt quod quiſq̃ gentis huius miretur exercitus:quũ olim
numero hominum omnis fere orbis gentes ęgyptus ſuperarit:oppi
da enim inſignia ciuitateſq; priſcis temporibus ultra decẽ & octo
milia fuiſſe in ęgypto libri ſacri continent:Ptholomei lagii tempo
re Amplius triamilia uniuerſi autem populi numerum fuiſſe antiq-
tus ſeptiesdecies centenamilia diodorus teſtis eſt:in gange inſula
eſt magnę amplitudinis gentem continẽs unam nomine modroga-
lingam circa quam ſiti ſunt nonnulli cum oppido eiuſdem nominis
magnifico Modros:Quorũ rex peditum quinquaginta milia equitũ
.iiii.m.Elephantos quadringentos in armis habet:ualidior deinde

gens Andare plurimis uicis triginta oppidis quę muris turribusq́
muniuntur: Regi prębet peditum centummilia: equitum duomilia
elephantos mile: Omnium in india prope non modo in hoc tractu
potentiam claritatemq́ antecedunt: Tarſi ampliſſima urbe ditiſſi-
maq́ Balibotra: unde quidam ipſam gentem balibotros uocant: imo
uero tractum uniuerſum a gange hanc farſiam gentem ualidiſſimã
adeo fuiſſe percelebre eſt: ut gentis eius rex ſexcentamilia peditum
equitum xxxm. Elephantorum viiii. omnibus diebus ad ſtipendiũ
habuiſſe memoret: incredibilia ſimiliter tradunt Alexandri magni
comites in eo tractu Indię quẽ hi ſubegerant ſcripſerunt: vm. op-
pidorum indiamq́ tertiam partem terrarum omnium multitudineq́
populorum innumerã: Quantus autem Gotticus in romanos fuerit
exercitus: Claudio Quĩtillo auguſto renitente: eorumq́ impetum
retundente teſtis eſt eorum turba qui perierunt: quũ tot capti reges
tot diuerſarũ gẽtiũ nobiles foeminę ĩpletę barbaris ſeruis ſenibusq́
cultoribus romanę prouĩcię ut nulla fuerit regio quę gotticũ ſer-
uũ triũphali quodã ſeruitio non haberet: Huius etiã rei teſtis & in-
dex eſt claudii ipſius Quĩtilli epiſtola ad Iuniũ Broccũ yliricũ tu-
entẽ in hunc modũ conſcripta: deleuimus. cccxx milia gottorũ duo
milia nauium merſimus tecta ſunt flumina ſcutis: ſpatis: & lance-
olis omina littora opperiuntur: Campi oſſibus latent tecti nullum
iter purum eſt: Ingens carthago deſerta: tãtũ mulierũ coepimus:
ut binas & ternas mulieres uictor ſibi miles poſſit adiungere: Quid
Cyrus nonne ut Xenophontis tradit hiſtoria: exercitum omnẽ Ba-
bilonię coegit: in quo equitum milia centum & uiginti ferũtur cõ-
ueniſſe duomilia falcati currus peditum uero milia ſexcenta: Ninus
expeditionem in Bactrianos moturus ex ſingulis gentibus electo
ingenti exercitu aduerſus eos profectus eſt: Traditq́ ęteſias ſcri-
ptor in exercitu eius ad ſepties decies centena milia peditum fuiſ-
ſe equitum milia ducenta: Currus uero falcatos paulominus decem
milibus & ſexcentis Bactrianorum rege zaorte comparato hominũ
ccccm. ualido exercitu nino in finibus occurrente ſemiramis nini
huius aſyriorum regis uxor glorię cupiditate flagrans: ut Diodorus
non cõtẽnẽdus auctor tradit: cum terdecies centenis milibus pedi
tum: Quingentis milibus equitum: centummilibus curruum ĩ Indiã
traiecit: Indoq́ illius regionis nobili flumine duarum milium na-
uium ponte conſtructo qui militum numerus incredibilis nunc ſit

forſam audientibus: ſed haud quãq̃ impoſſibile uidetur: Aſię magnitudinem multitudinemq; in ea nationum animo aduertenti: Nã ſiquis darii aduerſus ſcithas expeditionem ſi quis item Xerxis ĩ gręciam tranſitũ: ſi que in europa pauloante res geſtas cõſideret minime dictis noſtris abrogauit fidem Nam ex unica ſicilię ciuitatum ſyracuſis dionyſius pręter naues magnas partim triremes: partim quĩquereмes ad quadringentas exercitum peditum centum uigĩti equitum duodecim milium confecit: Traditur Amazonũ reginam nomine mirinam exercitum xxxM. peditum: Duumq; miliũ equitũ confeciſſe: Xerxes quom & mari & terra bellũ uniuerſę inferre uellet europæ cum tantis copiis accinctus peruenit in gręciam: Quantas nec antea nec poſtea quiſpiam alter habuiſſe memoratur: Nam ut claſſem eius pręter eam de qua nobis paulopoſt diſerendum eſt Terreſtrem eius exercitum: ſi probo emilio credimus ducentorũ milium peditum: Equitum Quadrĩgentorum fuiſſe conſtat: ſi Iuſtino & oroſio ſeptingentorum milium & perſarum quidem auxliorũ uero cccM. ſi herodoto pedeſtrem eius exercitum centum ſeptuagĩta miriadum: Equitum octo: eorum uero qui camellos & currus ducerent duarum: ad hęc ſeptemmilia ſexcentos & decẽ ſine impedimentis ſeruorum piſtorumq; turba: & aliorum Quorum aſſertio tanta eſt: ut haud ſanementis cuipiam iure uideri debeat: Arctoxerxes autem egit in pręlium: ut ethefias tradit ccccM. hominum: Dion & Xenophon eos q dimicarũt lõge plures fuiſſe teſtes ſunt: quanq; neq̃ illud neq; hoc cuipiam ſupra fidem uideri debet: Quom rex adeo magnus eſſet: diuina narrante hiſtoria: ut ab india uſq; ethiopiam. c. xxvii. prouinciarum ducibus ac principibus qui ſuę obedirent iuſſioni pręeſſet: ſcribenſq; ſalutem diceret: Anthophrodates ab Arthoxerxe in cappadociam miſſus aduerſus dathamem habebat barbarorum equitum xxM. peditum centummilia: eiuſdẽq; generis triamilia funditorũ pręterea cappadocũ octo: Armœnorũ decem: Paflagonum. v. Phrygum. x. Lydorum. v. Aſpendiorũ: & Piſidarũ circiter triamilia: Cilicum duo: leuis Armaturę maximũ numerum Philippus alexandri pater delectu militũ in ſubſidiũ regię diſpoſitionis ex tota gręcia habito. cc. milia peditũ: equitũ quindecĩmilia confecit: in Aſiã expeditionẽ miſſurus abſq; exercitu Macedonico & infinita gentiũ Barbarie copiarũ numerũ Alexandri qui minimũ aſſerunt: trecentamilia peditũ: ac equitũ quinq; fuiſſe tradunt:

clariſſimus adeſt euſebius cęſarienſis in libro de temporibus: Quõ Iam ante ſub auguſto Anno eius quarto & quinquageſimo inuenta eſſent Nonagiestercenta & ſeptuagintamilia horum uiribus ac conſiliorũ grauitate Romanorum uirtus inuicta per totum olĩ terrarum orbẽ habita eſt: eo uero in bello quod cum Romanis geſſere Iudei ſexcentamilia iudeorum interfecta: Cornelius & ſuetonius referunt. Egyſippus illorum tẽporũ uicinus li. v. deciescentena milia ab obſidionis illius principio ad finẽ uſq; interẽpta Et in captiuitatẽ ducta nonagintaſeptẽmilia dicit. Cęterũ Ioſephus iudeus: Qui ei tunc bello pręfuit ſcribit: undeciescentenamilia gladio & fame periiſſe: Reliquias uero iudeorũ diuerſis actas conditionibus toto orbe diſperſas: Quarum numerus ad xx. milia hominum fuiſſe narratur: Et hęc de terreſtris militię copiis in preſentia dicta iam ſint: M. autem æmilio ſeruio fuluio nobiliore: coſſ. iam clarum Romę nomen quom eſſe uideretur: Q. etiam luctatio catulo prefecto primo bello punico Trecentarum nauium claſſem Romanorum aduerſus Affros: Affrorumq; aduerſus Romanos apud hegates inſulas inter Siciliam & affricam himilcone duce ſexcentarum fuiſſe cõſtat Græcorum uero regis aduerſus troianos claſſem mile quadringentarum nauium: & eo adhuc amplius cum multis & nobilibus earum pręfectis: Illiados li. ii. homero teſte. fuiſſe comperio Xerxem perſarum deinde regem non horum modo ſed aliorum omniũ numerꝫ hac in re diſputent: licet auctores facile ſuperaſſe haud quaq̃ obſcurum eſt: Nauium enim eius claſſem perſicam: herodotus auctor eſt: trium milium fuiſſe: in hisq; hominum quattuor & uiginti miriades: hoc eſt ducenta quadraginta hominum milia huic claſſi: eodẽ etiã Auctore additę ſũt: Ex thracia naues cxx. Hominũ xxiiii milia continentes: ęmilius probus longarum nauium mile & ducẽtarum: quas onerariarum duomilia ſequebantur: Oroſius Roſtratarummile ducentarum: onerariarum autẽ triummilium: Iuſtinus: Poſtremo nauium tantũ apud eum aſtruit: nã decies centena milia numerus eſt: ut non ab re aliud dici queat etiam de pedeſtri q̃ quod his uerbis Sathyricus inquit: creditur olĩ uelificatus Athos: & quicquid gręcia mendax audet in hiſtoria conſtratum claſſibus iſdem ſuppoſitũq; rotis ſolidũ mare credimus altos defeciſſe Amnes epotaq; flumina medo Prandente & madidis cantatq; ſoſtratus alis. Darius autem cum ex europa in aſiã rediiſſet hortãtibus

amicis ut gręciam redigeret in ſuam poteſtatem: claſſem Quingentarum nauium comparauit. eiq; darim pręfecit: Et arthapernē Hisq; ducenta peditum: decem milia equitum dedit: alexander uero clxxxxii. nauium claſſe quam triummilium alii fuiſſe perhibent aſiam petiit: Cęſar octingentarum Brytanniam: Heraclianus affricę comes: Quosq; priores pręter xerxem clariſſimos ī ea re uel ęquauit: uel exceſſit: Nam nauium triummilium ſeptingentarum habuiſſe fertur: numerum qui apud paucos & nobiliſſimos ac potentiſſimos quidem uix eſt inuentus: cumq; is ſimul ac cum agmine militū ad urbem pergens: littore egreſſus eſt: Occurſſu comitis marini territus: & in fugam uerſus Arrepta naui ſolus carthaginem rediit: atq; ibi continuo militari manu interfectus eſt: ſic itaq; ingens tunc numerus timori iā eſſe coepit: unde & ſcipio carthagine uicta quū res aphricę diſponeret Prohibuit ne plus q̄ decē naues earū quę belli uſibus forent pacto traditas haberent. Reliquas omnis generis quę rhemis agerentur: Quingentas numero fuiſſe quidam ſcribunt in aliquantū maris ſpacium prouectas: in conſpectu carthaginis iuſſit incendi: Tāq; lugubre earū fuiſſe incendiū: q̄ ſi carthago ipſa conflagrare uideretur Q. T. flāminius quoq; quom aduerſus philippum regē macedonū pugnaſſet: his ei conditionibus pacē dedit ut Quinquaginta ſolum relictis nauibus: Reliquas romanis traderet: Q. deniq; Fabius labeo cum a rege Anthioco quē bello ſupauerat: ex foedere dimidiam partem nauium Accepturus dimidiā relicturus eſſet: medias omnes ſecuit: ut quod tutius erat: tota eum claſſe priuaret.

Eferenda ſunt etiā tam terra q̄ mari ex uirtute pręclara militum geſta: non enim hactenus fortuna duces extollēdo proſecuta eſt: ut otio & ignauia ſoluti rebelles hoſtium animos domuerunt: Quos non minor plerumq; immanitas & pertinacia oppoſuit: uictoresq; fecit: in acie enim quom dux hoſtium ex media Barbarię trux ferus īmanis: & horrendus contra Romanos: Qui eſtis uos aliquando inclamaſſet: Reſponſum eſt inuicem Romani gentium domini: & ille ita fiet: inquit: ſi nos uiceritis: Acceptoq; belli omine: Martius craſſus Barbaros adortus graui tandem conflictu: eorum res ſublimes: pugnando depoſuit: nec minimū una

Qui uero plurimū peditū xlviii milia equitū quattuor & quinq; ex
titiſſe ſcribūt: Dario cāpis alpeſtris contra alexādrū prima cōgreſ-
ſione in acie perſarū ſexcenta milia fuere militū: quę non minus
arte alexandri; q̄ uirtute macedonū ſuperata: Terga uerternnt: in
ſecunda uero congreſſine cū.cccM.peditū &.cM.equitū proceſſit ī
acie: Tertia uero congreſſione bellū reparatū: & cū.ccccM.peditū:
&.cM.equitū obuiā rediit alexandro; ſiquis Denuo darii aduerſus
ſcithas expeditionem mente reuoluerit: cum octingentis eū militum
milibus fuiſſe confirmet Neceſſe eſt Hannibali copię quantę fu-
erunt: Pyrrheneos montes tranſgreſſo in italiam traiicienti; haud
quaq̄ inter Auctores conuenit; illis tamen qui exercitū eius in cētū
milibus peditum: equitum uero uigintimilibus fuiſſe aſtruunt: Aſ-
ſentiendum magis putem quom poſtea q̄ Rhodanum tranſgreſſus
eſt in xxxviM.hominum; ingentiq; equorum. elephantorum: & ali-
orum iumentorum numero exercitus eius imminutus eſt: Gallorū
copię quom eos pręmultitudine abūdante nō caperet: Terrę quas
tenuerant.cccM.hominum ad nouas ſedes occupādas miſerunt:
Horumq; cum portio altera in pannonia conſediſſet urbem ioniam
captam incendit: Altera aſt romanorum; qui in ea re plurimū ualu-
erunt he fuerunt ab initio copię: Anno enim urb.con.ccclxxxviii.
quom gallorum inundatio ad quartum ab urbe lapidē conſediſſet
ſotiis romanorum Latinis: qui a ronanis ſubiugati erant milites p̄-
ſtare uolentibus delectu habito ex romanis tantum tyronibus decē
legiones confectę ſunt: Anno uero.cccclxx.quom iam clarū no-
men urbis eſſet: Quia arma tum extra Italiam mota non fuerant: ut
cognoſcerentur quę copię romanorum eſſent: cenſus eſt habitus:
inuentaq; ſunt tunc ciuium capita.cc.xcviiM.&cccxxxiiii. quanq̄
a condita urbe nulla bella ceſſaſſent: Anno quoq; Dxvii.cum ci-
ſalpīę gallię; uel etiam ex ulteriore gallia ingens numerus aduentare
nuntiaretur: Promoti conſules ad pręſidiū imperii contraxere uires
Quo facto in utriuſq; conſulis exercitu; octingenta milia Armato-
rum fuiſſe referuntur: ſicut fabius hiſtoricus: qui bello interfuit:
ſcripſit: ex quibus: Romanorum fuerunt peditum.cccxlviiiM.cc.
equitum xxvii.milia.vi.c cętera multitudo ſotiorum fuit Nuntiato
gallico etiam tumultu.L.ęmilio paulo.C.Attilio regulo coſſ.ſolam
italiam etiam ſine tranſpadanis: & externis auxiliis Armauiſſe eqtū
xxx.milia; peditum ſeptingenta; in natura.hiſto.Plinius teſtis eſt:

Hac incredibilis apparatus magnitudine;licet gallorum potentiam
exiſtimare;Romani pauloante hannybalis tempora futu i belli p̃-
uidentes magnitudinẽ:cenſu in italia tum ciuium tum ſotiorum
qui bello apti eſſent habito diodoro teſte;decie ſcentena ferme mi-
lia hominum deſcripſere Quantę autem Romanorum copię fuerũt
quãdo maiores adeo numero & genere uariãt auctores;ut uix quicq̃
ſatis certum affirmari queat;ſeptem & octuagintamilia Armatorũ
e ducentos fuiſſe in caſtris romanis;quom pugnatum ad cannas eſt
Quidam Auctores ſunt in hoc haud quaq̃ diſconuenit;Maiore.s.
conatu atq; impetu rem tum actã q̃ prioribus annis;Quia ſp̃e poſſe
uinci hoſtem Dictator prębuerat Numerum uero omnium qui tum
peditum equitumq; in hannibalis acie ad cannas ſteterunt xlM.pe-
ditum:decemmilia equitum fuiſſe ferunt Quę autem poſtea Roma-
norum copię philippicis in campis ultimo cęſaris & pompei confli-
ctu fuerint inter eos quos legiſſe memini me:qui hunc numerum
dicant;Rẽq; hanc elegantiſſima grauitate perſtringãt;Plutarchus
& Anneus florus longe uariant Maximeq; diſſentiunt Qui cum il-
lo itaq; in ſententiam eunt duo & uigitimilia militum cum cęſare:
cum Põpeio nõ multo plures q̃ bis totidẽ fuiſſe aſſerũt Qui uero cũ
hoc trecenta & eo Amplius milia bellatorum hinc inde:pręter au-
xilia regum;unde immenſum quiddã lector poſſit mente concipere
affuiſſe memorant:ſi enim hoc auctores belli duces inſpicias totus
ſenatus ĩ partibus:ſi exercitus hinc xi.legiones;inde duo de uigĩti
Hos omnis & Robur italici ſanguinis;ſi auxilia ſotiorum hinc gal-
lici germaniciq; delectus inde deiotarus Ariobarzanes;Tarcondi-
mocus;Corinthus omnis thracię;Capadocię:Cilicię;Macedoniæ:
Grecię:ętolięq; totiusq; robur orientis deniq; coiere nec unq̃ tam
uarię cultu gentes;tam diſſona uulgi ora:tot immẽſe comites miſ-
ſura ruinę;ut Lucanus inquit:utq; idem florus nec ullo unq̃ loco
tantum uirium po.Ro.tantumq; dignitatis fortuna uidit;poſt hos
quattuor:& quadraginta legiones ſub uno auguſti cæſaris imperio
numeratę ſunt;Quas ad imperii columen tutamenq; per diuerſas
orbis partes ſumma cum dignitate diſtribuit Duo demum quę non
paruam legentibus ingerent admirationẽ De Romanis libet attin-
gere ſiquidẽ Anno vi. Claudii Tiberii principis deſcriptione Ro-
mæ facta inuenta eſſe ciuium Romanorum ſexagies nouies centena
quadraginta quattuor milia;Cuius rei quia fidem excedit;Teſtis

terroris barbaris incuſſit: Chonidius centurio ſatis Barbare effi-
cacis tamen apud pares homines ſtoliditatis: Qui foculum gerens
ſuper caſſidem & ſuſcitatã motu corporis flammam hoſtes cedendo
uelut ardenti capite fundebat: Pyrrhus quom Romanos acie uiciſ-
ſet: & eorũ omniũ uulnera ĩ pectore cõſpexiſſet: omniũ ĩ manibus ẽ-
ſes: & relictas in uultibus minas & in ipſa morte ira: ut ita dixerim
uiuentes tuliſſe manus ad cælũ dicitur: hac uoce: O: quã facile erat:
orbis imperium occupare Aut mihi Romanis militibus: aut me rege
Romanis: Qua propter: quom in templo Tarentini iouis Titulum
affixiſſiſſet: hęc ſcripſit: Qui antehac inuicti fuere pater optime
olympi: Hos ego in pugna uici: uictusq; ſum ab eiſdem: & quom a
ſotiis & amicis increpitaretur: cur ſe uictũ diceret: quom uiciſſet:
Reſpondiſſe fertur: Ego ſi iterum ſimili modo uicero ſolus & ſine
milite: Epirrum reuertar Mirum & illud contra hãnybalem in can-
nenſi pugna e Romanis namq; miles ita ſaucius: ut manibus non
ualeret Quom ei Numida quidam humida detrahere ſpolia uellet
Ceruicem hoſtis ulnis deprædendit; tenuitq; tam diu: donec nares
atq; Aures morſu detrũcaret: claris memorię monumentis celebrat
Eleazar: nam quom ſupeminentem cęteris elephantum lorica ueſti-
tum regia aduerteret Arbitratus in ea beſtia regem eſſe: curſu con-
cito in mediam legionem ſe proripit: & abiecto clypeo: utraq; ma-
nu hoſtes cędens: eam ſubintrauit: ſubiectoq; gladio interemit: a
beſtiaq; cadente opprimitur hac ruina incluſus magisq; oppreſſus
ſuo eſt ſepultus triumpho: Tanto uirtutis ſpectaculo defixi hoſtes
inermem occupatum incuſare non auſi: poſt caſũ ruentis beſtię ſic
trepidauere ut impares ſe unius uirtuti arbitrarẽt: deniq; rex Anti-
ochus Lyſie filius cũ cxx. milibus hominũ Armatorũ & .xxxii. ele-
phantis: unius territus fortitudine pacem popoſcit: Itaq; eleazar he-
redem uirtutis ſuę pacem reliquit: ęternumq; nomen adeptus eſt:
Hannybal quom Romanorum captiuos dimicare ĩtra ſe: coegiſſet:
Vnumq; qui forte ſuperfuerat obieciſſet elephanto illud dimitti
pactus ſi interemiſſet ſolus Romanus acri ingenio elephantum cõ-
greſſus magnum poenorum dolorẽ cõfecit: Hannibalq; quom pha
mam eius dimicationis contemptum Allaturam intelligeret equi-
tes miſit Qui abeuntem trucidarent: Et quanq̃ exploratum & per-
ſpectum habeam: teſte Liuio: milites omnium qui aſiã colunt gen-
tium Gallos phama belli pręſtare; cognouerimq;: Auctore criſpo

Paruis copiis bella geſta cum opulentis regibus ac hęc ſępe fortu-
nę uiolentiam toleraſſe facundia Gręcos gloria belli gallos ante ro-
manos fuiſſe :Plures tamen prope de gallis:ut diximus etiam apud
nos triumphi q̃ de toto orbe terrarũ habiti ſunt ;Nec legionibus le-
giones eorum ſolũ experti: ſed uiri unius cum uiro fortitudinem
atq; preſtantiã Nã M.Manlius unus agmine ſcandentes in capito-
liũ gallos deiecit ãnorũ xvi.uolũtariũ ſe militẽ obtulit xxxvii.Mili-
taribus donis a ſuis ducibus ornatus;xxiiii.cicatrices habuit.M.
Autẽ ualerius.T.q; Manlius Quantum gallicã rabiẽ uinceret Ro-
mana uirtus documenta ſunt:Ille enĩ ducem Gallorũ uaſta & ardua
proceritate inaniter & arroganter telũ manu reciprocantẽ ;perq;
contẽptũ & ſuperbiam conſpicientem omnia Ac prouocantem cõ-
gredi .ſiquis pugnare ſecum ex omni Romano exercitu auderet: ſi-
gulari eũ certamine congreſſus occidit;Hic uero ſimili modo quom
gallũ quendam nudũ pręter ſcutum & gladios duos torque atq; Ar-
millis decoratum:Qui et uiribus & magnitudine & adoleſcentia ſi-
mulq; uirtute cęteris antiſtabat: cũ uoce maxima conclamaret:ſiqs
ſecũ depugnare uellet ut prodiret.Quomq; nemo Auderet propter
magnitudinem & immanitatem hominis facieq; tum irridere coepiſ-
ſet:& huilco linguam ore in Romanos exerere.T.Mannilius:ſum-
mo genere natus Tantum flagitium ciuitati ſuę Accidere:ut e tan-
to exercitu nemo prodiret: indignabundus in medium proceſſit
neq; paſſus eſt uirtutis Romanę per gallum gloriam ad ſuos tran-
ſferri eaq; trãſgreſſione: utroq; exercitu inſpectaute: Mãnilius A-
nimo magis q̃ arte confiſus Aſperum & immite certamen tam diu
cum gallo ſubiit :q̃ diu gallum euertit:caput decidit ;torquem detra
xit Huius poſtea filius bello aduerſus latinos hoſtem a quo ſimili-
ter prouocatus fuerat Occidit.Q etiã coccii militis Romani:Qui
ob inſignem bellicæ uirtutis gloriam: Achillis cognomentum ſibi
aſciuit: nec ſubticenda duplex Animi corporisq; pręſtantia:Nam
quom apud celtiberos gentem pugnaciſſimam a duobus ad dimi
candum prouocaretur:Alterum & equitem quidem pugnę Accĩctũ
excurſantem luſtrantemq; omnia:ac inſolentiſſime procaciſſimeq;
futuri uictoris inſtar irritantem adortus occidit: Armaq; detraxit:
Alterum generis claritate & fortitudine omnibus celtiberis facile
precellentem cedere ſibi non ſolum compulit; ſed enſẽ illi ſuum &
induuias: ſpectantibus utriq; legionibus tradere in cæſaris etiam

congreſſibus inſignis uirtus emicuit uolcaii Tullii: Qui cum tribus cohortibus legionem Pompeianam pertulit reppulitqꝫ: Vna quoqꝫ cęſaris cohors caſtello prępoſita: Quattuor pompeii legiones q̃ diu ſubſtinuiſſet. Tantus fuit in eam ſagittarũ imber: ut ſine uulnere defenſorum nullus euaderet: quin & centuriones quattuor oculis capti eſſent: ut quom ſero diurni laboris ac periculi ſummam imperatoris nõ tã Auribus q̃ oculis ſubiicere ac repreſẽtare decreuiſſẽt. c. ac xxx. ſagittarum milia intra uallum inuenta numerarent. Fuerũt & in legione Ciceronis ꝗ legatus quoqꝫ cęſaris erat: duo cẽturiones qui ꝑpetuas inter ſe controuerſias habebant uter utri pręferetur: Horum alter pulfius: Varrenus alter dicebatur: Accidit ut caſtra oppugnarentur Tum uero pulfius Quid dubitas inquit o uarrene: Hęc dies de noſtris controuerſiis iudicabit: Hęc dicens procedit extra muñitiõnes ubi hoſtes cõfertiſſimi erãt: ſubſequitur uarrenus Mediocri ſpacio relicto. Pulfius pillo hoſtem exanimans impeditur ab omnibus tranſfixus: Scutum & baltheum gladium educere nõ potuit: ſuccurrit inimicus ille uarrenus protegitqꝫ ab hoſtibus in quem quom ſe hoſtes conuertiſſent: ipſe uno interfecto in locum iniquũ decidit. Cui cirũuento ſuccurrit pulfius: atqꝫ ambo cõpluribus interfectis incolumes ſe in caſtra recipiuut. Fuit eidem cęſari ſceua miles fortiſſimus Qui pugna ad Dirachium commiſſa uulnera Accepit capite: humero: & foemore: excuſſoqꝫ oculo traiectus & ſcuto. c. xx. telorũ ictibus perforato hoſtes perĩde ac ſe dediturus eſſet accibat: ſubeuntibuſqꝫ duobus: alterius humerũ enſe cecidit: Alterum ore percuſſũ uertit in fugam: de hoc quidẽ uaria eſt phama: Quidã tradũt ceſarẽ uiri: & de ſe: de & re. pu. ut Aiunt ita meriti eximia uirtute permotum: Qua commiſſi caſtelli portę cuſtodia prope ſola ſeruata eſſet: Pecuniariis eum donis ingentibus & magnis honoribus cumulaſſe apud alios: ſceua idem duce abſente: cedentibuſqꝫ comitibus contra omnem pompeii exercitum ſtetit: & clypeo. c. xx telorum ictibus trãſfixo miris & ĩcredibilibus rebus geſtis: & cõmiſſi loci cuſtodiam relinquẽs ſuorũ receptus amplexibus relatus occubuit: Iacens quoqꝫ uictoribus terribilis: ac ſtupendus: Qui tot eximias pugnas in gallia Brytanniaqꝫ fecerat: contra hoſtes ſemper inuictus: & a ſuis tandem ciuibus interfectus eſt. L ſiccius dentatus tribunus plebis cẽties uities pręliatus: octies ex ꝓuocatione: utroqꝫ exercitu inſpectante uictor: Quadragieſquĩquies

aduerſas habuit cicatrices: intergo nullam notam:ſpoliis ex hoſte
tricies & quater cęptis: Quattuordecī ciuibus ex media ut aiūt mor
te:raptis atq; ſeruatis: Nouem quin etiam imperatores qui opera
eius uicerant proſecutus haſtis puris; Faleris torquibuſ: ciuiciſ co-
roniſ Aureiſ muralibus obſidionali una Armiliſ: atq; pharetriſ plu-
rimiſ donatuſ īſigniſemicuit. M. ſergiuſ poſt hūc duobuſ ſtipēdiiſ:
primo aduerſo corpore ter & uicieſ uulneratuſ: ſecūdo dexterā manū
ꝑdidit: Quare poſtea ſibi manū ferreā fecit: & cū neutra pene manu
idonea ad preliandum ualeret una die Quater pugnauit & uicit ſi-
niſtra duobus equis eo inſidēte cōfoſſis eaq; religata pręliatus: Cre-
monam obſidione exemit: Placentiamq; tutatus: duodena hoſtium
caſtra ingallia coepit: bis ab hannibale captus: bis a uinculorum
eius nexu profugit Cum xx. menſibus quibus captiuitatis ſortem
perferebat: nullo momēto ſine cōpedibus fuerit: & cathenis oībus
aſpertimis pręliis. Quę tempeſtate illa Romani experti ſunt: inſi-
gnitus donis militaribus a Tranſimeno trebia: Ticinoq; Coronas
ciuicas retulit: Cannenſi quoq; prelio: de quo refugiſſe eximium o-
pus uirtutis fuit: ſolus Accepit coronam flamminio conſule: quom
eum hannibal circūiacentium locorum uaſtatione in bellum exci-
taſſet: Tantus utrinq; pugnandi ardor extitit: ut grauiſſimū Ter-
remotum: Qui tunc forte tam uehemens factus eſt: ut urbes dirru-
iſſet: Montes tranſtuliſſet: diſcidiſſet rupes: Flumina retrorſum e-
giſſet: Pugnantes omnino non ſenſerunt: Ariſtomenem Meſenū
.ccc. lacedemoniorum occidiſſe proditum eſt; Captum per cauer-
nas latrinarū euadiſſe: Anguſtias uulpium aditu ſecutum: Iterum
captum: ſopitis cuſtodibus ad ignem aduolutum loro cum corpore
excuſſiſſe: Tertio captum: lacedemonios pectus diſſecuiſſe: Hyrſu-
tumq; cor ei repertum in Brytania dum commilitones cęſaris in pa-
luſtrem quendam locum & aquoſum incidiſſent: irruiſſentq; in eos
in numerum hoſtiū copię: ac pręlium ſpectante cæſare fieret: Qui-
dam miles eius noīe Sceuola: medios irrupit: plurima ſtrenuæ forti-
tudinis opera edens: ſolus enī immobili gradu perſiſtens: miſſa un-
diq; in eum telorum infinita multitudine: Quinq; militum unius di-
ei pugnæ ſuffectura: teda manu ſua hoſtibus adegit. ſtrictoq; gla
dio fortiſſimos quosq; hoſtium cateruatim affluentiū incredibili
dimicatione propulſans: Tandem tragula & ſaxo ictus uerſis in fu-
gā hoſtibus cōmilitones reduxit incolumes: ipſe uero egre cūctos

euadens in limoſam ſe proripit paludem:quam nunc natando:nūc
pedibus commeando: uix tandem duabus loricis onuſtus:Amiſſo
traiecit ſcuto: Admirante deinde Cęſare & magno cum gaudio &
clamore obuiam excipiente moeſtus ille Ante pedes cęſaris proci-
dit:Amiſſiqꝫ ueniam ſcuti obſecrans:Centurionatus honore dona-
tus eſt.Cynegiri athenienſis militis gloria magnis ſcriptorum lau-
dibus inclaruit:pręter enim ingentes pręliorum cędes quom fugiē-
tes hoſtes ad naues egiſſet:honuſtam nauem dextra manu tenuit
nec prius dimiſit q̃ manum amitteret:Tunc quoqꝫ amputata dex-
tra nauem cum ſiniſtra comprehendit quam & ipſam quom amiſiſ-
ſet ad poſtremum morſu nauem detinuit:tantamqꝫ deniqꝫ ĩ eo uir-
tutem fuiſſe:ut non tot cędibus fatigatus non ambabus manibus
amiſſis uictus: Quin truncis etiam ad poſtremum & dentibus ue-
lut Rabida quędam fera dimicauerit:Simili pertinacia ĩconſeptā-
dis hoſtibus Attilius uſus fertur:non maſſilienſium ut Lucanus in
quit:ſed cæſaris miles:quē admodum reliqui:& quidam non ince-
lebres auctores tradunt: Nauali namqꝫ apud maſſiliam certamine
Quom hoſtilem in puppim dextram inieciſſet:illa gladio amputata
Maſſilienſium nauim nihilominus ingreſſus leua tam diu retinuit:
quouſqꝫ hoſtes atroci uultu obterrens: proſtratis omnibus nauim
uictor occupauit:occupatamqꝫ profundo immerſit:ęquauitqꝫ Cy-
negyri factum:Quod loquaciſſimæ grecię laudibus in cęlum uſqꝫ
ſublatum eſt.

Vnc ut auidis pręmiſſis:ad ſummamqꝫ reꝝ aſpirantibus ho-
nos reddatur: Qui nobiliores duces quiqꝫ inclyta ſuis facul-
tatibus geſſerint ſubnectemus: Verum quoniam in huiuſ-
modi rerum ſumma ſpectari:diſcutiqꝫ maxīe ſolent rei militaris pe-
ritia:uirtus:ingenia mores:uires:Et fortuna potiſſimum:in his ſu-
perioris aetatis:exterarum:noſtrarumqꝫ gentium duces:& reges a-
liquot prima fonte mutua inter ſe uidentur comparatione q̃ ſimiles
extitiſſe:ſic enim maiorum ſententia freti:non ſumus neſcii ſolitū
Romulo theſeum comparari:Camillum bruto:brutoqꝫ dionem:
Nummę lycurgum:Marcello pellopidem: Fabio periclem.Q..item
maximo Iaſonem ferreum: & Themiſtoclem themiſtocli Ariſtidi
Eumenē: ſertorio zimoniqꝫ Lucullū:Quanq̃ de hoc ipſo ita ſcriptū

Inuenio: Bellicis in artibus ut eſchilus auctor eſt: quem huic com-
parabimus: Quem huic opponemus: Quis huius ſimilis: Quum An-
tiochum grauem philoſophum ſcripſiſſe conſtet: Lucullũ uictoriã
omnium quas unquam ſol uiderit: maximam ex hoſtibus retuliſſe:
Exploratum eſt & photionem quinquies & quadragies: imperato-
riam iniiſſe dignitatem: Quom ne ſemel comitiis intereſſet:
ſed ſemper Abſens: & crearetur: & Arceſſeretur: Ex hoc igi-
tur quantus ille dux fuerit: facile conici poteſt in Alcibia-
de: cui flagrantiſſimum fuiſſe ingenium conſilii plurimum: eloquẽ-
tia ſingularis: corporis ſpecies: pręſtans pręcipue potentię uirtutis
nobilitas eximia: in re militari ſũmũ ĩperiũ & ſũma gloria Quicqd
natura affingere poſſit: uidetur experta: conſtat enĩ inter omnes q
de eo memorię prodiderunt: nihil: eo duce: fuiſſe excellentius: quũ
pleraq; hęc oĩa Animi & corporis: & fortunę commoda: inter ſe ſe in
eo duce pręcelentia certare uideant. Traſibuli uirtus: ſi per ſe abſq;
fortunę minime penſitanda eſt: Dubius ſum an eum omniũ primũ
poſuerim: illud dubio procul neminem huic pręferẽdũ cenſeo: Fide:
conſtantia: magnitudine animi: in patriãq; amore: Nam quod mul-
ti uoluerunt: paucisq; conceſſis ab uno tyranno patriam liberare:
Huic contigit: ut a triginta oppræſſam tyrãnis ſeruitute: in liber-
tatem uindicaret: Iphicrates non tam cumulo & rerum geſtarum
magnitudine q̃ diſciplinę militaris peritia nobilitatus eſt: & pre-
celentibus ducibus anumeratus: eiuſmodi enim dux fuit: ut non ſo-
lum ętatis ſuę cum primis comparandus: ſed ne de maioribus quidẽ
natu: quiſq̃ anteferendus impr. enĩ & dux ſępe delectus nuſq̃ culpa
rem male geſſit: conſilio ſemper inuictus: quo tantum excelluit: ut
multa in re militari noua quom inuenerit: inuenta plurima melio-
ra reddiderit: Lyxander lacedemonius præclari magnam ducis: &
imp. famam: pręſentibus: & poſteris reliquit: uerum magis foelici-
tate: q̃ uirtute partam: Tymolion corinthius: ſine dubio magnus:
omnium iudicio: hic hic habẽdus: Nãq; huic uni cõtigit: quod ne-
ſcio an ulli: ut & patriam a tyrãno oppreſſam liberaret: & ſiracuſis
quibus auxilio erat miſſus: inde inueteratam ſeruitutẽ depelleret:
totamq; ſiciliam multos annos uexatam bello a Barbarisq; oppreſ-
ſam ſuo aduentu in priſtinum reſtitueret: & quom eſſet: non ſim-
plici fortuna: cõflictatus id quod difficilius Putatur: multo ſapi-
entius ſecundam q̃ aduerſam pertulit fortunam: Agelinus Rex: &

contemptor ſuperum megentius:ut pote:qui non ſolum hominum
ſed deorum ſibi honores expoſceret:in hac quoqꝫ clarorum ducum
concertatione:quodam magno Auctore numerandum ſe ſe offert:
nec iniuria id quidem:Nam ſi naſoni accedimus Clarus erat: ſum-
ptiſqꝫ ferox Megentius Armis: Et uel equo nullus:uel pede maior
erat:Legimus & Cyrrum gręcorum maximis Laudibus celebratum
ꝙ in expeditionem profectus:ęgiptum in ſua deditione redigerit
& omneſqꝫ a ſyrię finibus:ad mare usqꝫ rubrum pertinent gentes:
nationeſqꝫ ſubegerit: Epaminunde quoqꝫ res ſtrenue geſtę a pluri-
mis omnium anteponuntur uirtutibus Thebas enim ante hunc ducē
natum:& poſt eiuſdem interitum:perpetuo alieno paruiſſe impe-
rio conſtat:e cōtra eos:q̄ diu ille pręfuerit rei.pu.caput fuiſſe to-
tius gręcię:nemo inficias ibit.Exquo ſane ītelligi poteſt hunc unū
ducem pluris q̄ nobiliſſimam ciuitatem ſuam fuiſſe maxime quom
eius mortem tanta pręter ſeruitutem: thębanorū iactura & perdi-
cio ſubſecuta ſit:ut non amiſiſſe ducem ſuum & columem:ſed ipi
cum eo ſimul tunc funditus periiſſe uiderentur:Et quanq̄ homerico
pręconio exploratum & notum ſit etiam illud achillis & hectoris
mutuum uitæ:ac ſaguinis certamen:quod monomachiam appellāt
& eā uirtutē: quę ſupra nos eſt:heroicam atqꝫ diuinam pręcęteris
hectorem habuiſſe:neqꝫ proinde uideri mortalis hominis filium eē
ſed dei.non inepte tamen:quom non homerica:ſed paterna illa cō-
mendatio fuerit debet achilles hectorem qui uicerit:& uirium:&
Animi rerumqꝫ geſtarum præconio ac dignitate minor haberi:quā
& ipſam in aurea capra ita ſcriptam offendes:ſi cor:ſi uires ſi bel-
la requiris achillis: ut paucis expediam:hectore maior erat:Vide-
bis etiam Darethis phrygii:maioris troiani ſcriptoris atteſtatione
fortitudinis: & uirtutis achillem fuiſſe.q̄ hectorem:Achillem prę-
terea iouis nepotem:& thetidis filium uult homerus:Cęteriqꝫ ſine
controuerſia poetę:qui homines morum:& uirtutum pręcellentia:
non ſolum deorum progeniem uolunt:ſed etiam deos fieri:Quod ſi
codē pręcone & ſenſu:& decoris feſtiuitate in cęlum tollat̄:Neſtor
Attridas apud ſuos phama claros: & notos furore:Aiaces & dolis
& aſtu ulixem reddat:Milciadem Marathone:Themiſtoclem Ter-
mophilę prędicent:Homeruſqꝫ idem: & Maro:ne dum Barbaris:
ſed latinis:& grais ducibus pręficiendo regem illum:quo iuſtior
alter:nec pietate fuit: nec bello maior:& Armis Quicquid deniqꝫ

aliarum gentium pręclarę laudis uſq̄ extat in unum ſi conferatur profecto citra Romanos rerum dominos gentemq; togatā ſubſiſtet: Quo circa ſunt; qui ſuo quodam iure Brēnum animi magnitudine & rerum geſtarum gloria extollendum putēt; ꝙ Gallis ſeronibus in Militiam ſumptis: Romam mundi dominam Armis inuaſerit: in Romanos tanq̄ imbelles impetus fecerit; eosq; ſic ſtrauerit; ut non facile quiſpiam ſimilem ruinam Romanę militię recenſeret; etiam ſi roma inſuper incenſa non foret; uerum ut uicerunt; ſic uicti ſūt: ut ad internitionē Dollobella duce deleti; ut nullus ex ea gente ſuperfuerit: qui īcenſā a ſe Romam gloriaretur; Neq; uero hannibalis res geſtę obſcurę neq; poſteriores erunt; Annis enī. v & xx. minor natus imp̄r. factus proximo triennio: ille uiris: Armisq; nobilē & exercituum ſeminariū Bellatricem ſubegit; Hiſpaniam. ſaguntum potētiſſimam urbem Romanis amiciſſimam: ac foederatā ut expugnauit; ac obſidione deleuit: Tres exercitus maximos compauit: Altero in hiſpania cum aſdrubale fratre relicto: Altero in affricam miſſo. Tertiū ī italiā ſecū duxit. Cū hoc exercitu pyrrheneos ſaltus tranſgreſſus uelut fulmen; quęq; obſtantia proterēs adurēdam italiā deuaſtandāq; feſtinat; nec niſi ferro & ſāguine iter ſibi preſtruens ad alpes poſteaq̄ uenit quę italiam a gallia ſeiungunt: & quas nemo unq̄: pręter herculem graiū ante eum tranſierat alpinis gallorum quominus tranſiret: quanq̄ reſiſtentibus ac tandem duro marte depulſis: igne ac ferro diruptis rupibus: iuga illa aſpera inuicta: & in acceſſa; ac frigore intractabilia ita munit; ut elephanti poſſent ire onerati: quę antea unus homo inermis uix potuiſſet irrepere; Quę res ei; & uirtutis admirationem; & immortalitatis fidem non paruam contulit: inde exercitū traducens ī italiā p̄uenit: Conflixit apud ticinum cum. P. cornēlio Scipione coſ. eūq; ſaucium repulit a filio pubeſcente ſeruatum: ſcipionis huius collegam tyberium longum. ſecundum Probum; ſiue magis ſecundum Liuiū: Sempronium apud trebiam cum ingenti Romanorum clade profligauit: Quom hęc apud placentiam ęquo licet Marte pugnatum; pariq; clade diſſeſſum. Maior tamen Romanis: q̄ pro numero iactura fuit; ut inquit Liuius Quia ęqueſtris ordinis aliquot & tribuni militares & pręfecti: non nulli ea dimicatione cōciderūt: His tot proſperis: ac Lętis ſucceſſibus. elatus hannibal ſui fiducię plenus ad ſpē propoſiti Armauit Animū. inde ꝑ lygures apēninū

tranſiens : petit hetruriam : Quo itinere adeo graui oculorum
morbo affectus eſt : ut in poſterum Dexteri oculi beneficio nunq̃
bene ęque uſus eſt : Hac tamen mala : q̃ detinebatur ualitudine : le-
ctica deuectus eſt C Flamminium cos , ardentioris ſpiritus uirum :
q̃ res ipſa poſtularet : apud tranſimenum cum exercitu inſidiis cir-
cũuentum occidit : Neqꝫ multo poſt . C Centenium prętorem cum
delecta manu ſaltus occupantem ; Fuerunt autem hoc in loco ; qui in
acie ceciderũt Romanorum xv . Milia . T . Liuii ſententia ; de mul-
tis electa : Aliorum namqꝫ aliter apud quoſdam enim uiginti miliũ
numerum inuenio : Hoſtium nõ niſi Milequigentis in pręlio cęſis ;
& hęc alia : Romanæ R . P . peſtis : Motis hinc caſtris : in apuliam a-
pud cannas quom perueniſſet : obuiamqꝫ ei duo Conſules . S . Clau-
dius Terentius uarro ; Et Paulus ęmilius ſeſe obtuliſſent : Varronẽ
committendi prelii Temerarium Auctorem ; primum turpis fu-
ga corripuit ; nec fugiẽtes hunc Amplius q̃ quinquagĩta equites
proſequuti ſunt : Conſulum alter prudens ; forti ac honeſta morte
procubuit : Cum hocqꝫ Queſtores duo tribuni militum : Vnde xx.
Conſulares pretores atqꝫ edilicii ; Aliquot ſenatores inſuper Lxxx.
deſiderati ſunt : Reliquorum numerus cęſorũ ambigue Traditus
uidetur Quod conſtat ; xl . Milia peditum ; equitũ duomilia ſeptin-
genti fuerũt ; ſunt qui hos legionarios tantum pedites ; atqꝫ equites
aliorum ciuium ac ſotiorum parem quippe numerũ eſſe aſſerant ;
Quom inde poſt aliquot dies capuam ; q̃ cannas ſibi fuiſſe perce-
lebre eſt : Reuerteretur . Q . Fab . Max . dictator Romanus in agro
ei Falerno ſe obiecit : Hic locorum anguſtiis clauſus noctu ; ſine a-
liquo detrimento exercitus ſe expediuit : Fabio callidiſſimo imp.
dedit uerba ; namqꝫ obducta nocte ſarmenta in cornibus iumentoꝝ
deligata incendit ; eiusqꝫ generis multitudinem magnam diſcipatã
immiſit ; Quo repentino obiectu uiſo ; tantum terrorem iniecit exer-
citui Romanorum ; ut egredi extra uallum ſit auſus nemo : Poſt hęc
non multo . M . minutium Ruffum magiſtrum equitum pari ac dicta-
torem imperio dolo productum ; in prelium fugauit : Tyberium Sẽ-
pronium Graccum iterum cos . in lucanis abſens in inſidias ſubdu-
ctum ſubſtulit . M Claudium Marcellum Quinquies conſulẽ apud
uenuſiam pari modo interfecit ; Cumqꝫ ſero tandem ut capuam ipa
Romana preſſam obſidione liberaret ; Et ad tertium lapidem Ani-
eneqꝫ fluuiũ : Caſtrametatus Portas urbis Acceſſiſſet ; intra cuius

muros ſolus hoſtiũ emiſit haſtam indignantes :qui ſuperant :Tã-
tum ille licere romani cõs. obuiã egreſſi :& inaciem utrinq; deduc-
tis copiis :parati ad prælium cum eſſent :Illico grando cæli fragore
demiſſa : & ex ſumma capitolii rupe maximo turbine uentoꝝ in ad-
uerſa hoſtium ora prohibuit : ꝙ poſteaq̃ bis tentatum Accidiſſet :
Miraculo concuſſus hãnibal dixiſſe traditur : Romam Capiendi :
tunc ſibi animum deeſſe :tunc fortunam : cum q̃ diu antea In italia
fuerit :nemo ei in acie reſtitiſſet :Nemo aduerſus eum poſt Cannẽ-
ſem pugnam in campo caſtra poſuiſſet : His itaq; aduaſtitatem ita-
liæ geſtis :Scipio ille Affricanus ſuperior :dum clades patriæ cladi-
bus in Affrica uindicaret :hinc reuocare potuit :& Accerrimũ hoſ-
tem :eum inq̃ a quo pater apud Ticinum fugatus fuerat ad bellum
Arceſcere : uincereq; :Quo in bello : Vt ualentior poſtea congre-
deret :Collatis iam ſignis de legibus pacis colloquiũ fecit conditi-
ones : Quumhaud quaq̃ conuenirent. Tubę cecinere :Fit pugna :&
quidem nouiſſima in qua :nec melius inſtrui Aciem .nec Acrius po
tuiſſe pugnari Vt de uictore uictus ſit : Et de uicto itidem : Victor
ipſe confeſſus eſt. Vterq; ingens reꝝ taliũ eſtimator : Ceſſitq; tãdẽ
hannibal adeo conſternatus :ut nunq̃ poſtea reſurgeret :ſcipioniq;
premiũ uictorie affrica fuerit : Horũ autẽ duorũ :qui nõ ſuę modo
ętatis :Liuio teſte maximi duces :ſed omnis ante ſe memorię omniũ
gentium cuilibet regum imperatorumue pares .uelut florus inquit :
q omniũ antea : & poſtea ducũ clariſſimi fuere : Vter utro ſit pri-
or habendus impa. Pręter ſcipionis cędes :qui magnam partẽ ſce-
leris humani extinxit :atq; perdidit :ut de ſe ipſo apud Enniũ ſuũ :
his uerbis loquitur Si fas cedẽdo cęleſtia ſcandere cuiq̃ eſt Mi ſoli
cęli maxima porta patet Hoc unum dictum ſatis erit : Quo iutelli-
gi poſſit : quantus ille impa. fuerit :ſi uerum eſt enim quod nemo
dubitat ;ut Po.Ro pręceteris uirtute bellica pręſidentiam ſibi ui-
dicet : Hannibalemq; conſtet potuiſſe eum ſuperare :Conſequens
uidetur ſcipionem tanto non ſolum hunc ;uerum cęteros impera-
tores anteiſſe :Quanto po. Ro. Poenusq; hannibal rerum geſtarũ
gloria antecellunt : quod nec tantus quidem hoſtis hannibal ipſe
diſſimulat : Apud epheſum enĩ quo Ambo conuenerant : Alterq;
uictus confugeret alter ad antiochum legatus : & Romanus orator
acceſſerat :Quõ hannibal digniorem deambulando locum primus
arripuiſſet : idq; affricanus tã ęquo tuliſſet Anĩo : ut facile nulla cũ

contentione ea fuerit Ambulatio:Habito poſtmodũ de ducũ præſ-
tãtia ĩter eos ſermone:ĩterrogatiq; Scipiõi Quis ſibi ducũ Maximus
uideretur:eorum omnium qui pręceſſiſſent:quiq; ad id uſq; tempo-
ris ſnbpſtites fuiſſent:Tũ pęnus philippi filiũ:Macedonũq; regẽ
Alexandrũ profecto primũ: Quem item ſecũdũ ſciſcitanti Epyr-
rotarũ regem Pyrrhũ ſubieciſſe:tam illius:q̃ huius dicti rationem
afferendo: Exquirenti porro quem Tertio pręficeret: dubio procul
ſe ipſum inquit:obortoq; riſu: Affricanum tũ adieciſſe q̃ maximi
te faceres:quo ue loco te dignum diceres hannibal:ſi uti ego ſupe-
rioreuaſiſſes:Tum ille non ſolum ętatis huius:ſed omnium ſupe-
riorum temporum gentium:ac nationum imperatoribus antefe-
rendum iudicarem:Quo quidem dicto:non obſcurum eſt ſane per
hannibalem innui Scipionem uelut inextimabilem:Cęterisq; du-
cibus & imperatoribus longe diſimilem anteponendum Seuerus
autem ſeptimus dux:& impa. inclitus:ſimili modo:quum de primo
principum loco ſermo eſſet:Auguſtum ueſpaſianum. T. Traianum
piũ, M. magni pręceteris fecit:Reliquos foemineos: uel uenenatos
nominans Maxime in hiſtoriis hannibalem: Marium Camillum:&
Q. Martium Coriolanum dilexit:ſummaq; laude:ac loco: dignos
cenſuit: interrogatus porro:Quid de utroq; affricano ſentiret:Re-
ſpondiſſe fertur: foelices illos fuiſſe: Magisq̃ fortes:idq; probare:
domeſticam uitã:& iuuentutẽ:quę ĩ utroq; minus ſpecioſa domi
fuiſſet;Non minus etiã laudis & glorię Scipioni naſice:in ocio:&
toga: q̃ in negocio:& Armis utriq; ſcipioni Maiores noſtros tribu-
iſſe percelebre eſt. Ferunt & antigonũ interrogatum. Quis ducũ ſi-
bi optimus uideretur:Repondiſſe Pyrrhum ſi ſeneſceret omniũ ſuę
ętatis ducum ſibi optimum uideri:ſed quanq̃ hic ętatis ſuę duci-
bus duntaxat: eum pręferat:ſatis tamen conſtans: Auctore iuſti-
no inter omnes Auctores phama eſt:Nullum nec eius:nec ſuperi-
oris ętatis regẽ cõparandum Pyrrho fuiſſe:Raroq; non inter reges
tantum uerum etiam inter illuſtres uiros aut uitę ſanctioris aut iu-
ſtitię probatioris uiſum: ſcientiam certe rei Mil. in illo tãtam fu-
iſſe ut cũ Lyſimacho Demetrio:Antigono:Tantis regibus Bella
geſſerit & inuictus ſemper fuerit illyriorum quoq; ſiculorum:Ro-
manorum Carthaginenſium bellis nunq̃ inferior: Plerũq; etiam
uictor extiterit; Qui patriam certe ſuam Anguſtam:ignobilemq;
rerum geſtarũ phama; & claritate nominis ſui: toto orbe illuſtrẽ

reddiderit: Bellaciſſimū enim regum omnium uſq; adeo fuiſſe cō-
ſtat: ut quom cęteri mortales pro gloria proq; imperio: pro ſalute:
proq; iniuriis pugnare ſoleant: hic ꝓ uoluptate pugnaret; neq; hęc
illi maior ex īperio: q̃ ex bello uoluptas erat Adde; ꝙ militaribus ar
tibus inſtructiſſimus ductandi exercitū: Ordinandi acies: eligendi
locum caſtris idoneum: Conciliandi hominum Animos; Rei pace
Belloq; efficaciſſime: Cæterum ad bellandum; Quærendasq; uictori-
as: q̃ uictoriarum premia ſeruanda uir q̃ longe melior: Qui uero hāc
ipſam palmam Alexandro Macedonum regi tribuunt: non inſcite
id quidem facere uidentur: nec minimis rationibus initi: Hic enim
Rex & imꝑator parua manu; ultraq̃ credibile cuipiam uideatur:
peragrauit orbem: innumeras gentes fudit: atq; ſubegit: Vigeſi-
mum namq; ętatis Annum agens macedonum rex declaratus; & ad
bella promptus: ubi Macedoniam: Gręciā: & Illirię partem ordi-
ne compoſuiſſet: Vltra heleſpontum in Aſiam tranſgreſſus: in cā-
pis adreſtis: Primo darium perſarū regem maximum expugnat:
Mox phrigia: & Paphlagonia in dictionem redactis: per Anguſtā
rupium: Dubioſq; aditus Ciliciamq; intrat; quę eximprouiſo exter-
rita: uictori paruit; darius interea Quingentorum milium Armatoꝝ
inſtaurato exercitu: uel ut alii perhibent .cccM. peditum & .c.M
equitnm in aciē procedens: inter arctas Cilicię rupiū fauces; com-
miſſo certamiue: uictus ac fugatus: Terga celeri ſtudio uertit; pe-
ditum LxxxM. equitū decēmilibus cęſis: xlM. Captis direptis ca-
ſtris cum regia matre: uxore: ac tota familia; Sobole etiam uictor
inſignis. Hinc ad ꝓfectionem damaſchi ꝓuectus. ex proximis natio-
nibus legati uenere ſe ſuasq; urbes dedentes Siria phœnices. &
Sydon cum maritimiſ inſuliſ uictori obtemperarunt: Tyrum fe-
rociter expugnatā; & uirtuſ: & fortuna obtinendam dedit; Aliquā
diu obſeſſa tenedos regi paruit .c.lx. nauium claſſe deuicta gaza:
decemmilibuſ hoſtium cęſis: expugnata eſt; uictricibus Armis ceſ-
ſit: ęgyptus: & Syirenę; Ceruicem flexere: Ad Iouis hamonis tem-
plum: quem ſibi patrem fīxerat gentium domitor per Arrida: &
ſoliſ aduſta uertit iter: Vnde remeans; diuina ſtirpe ſe natum uo-
luit: Credi haud quaq̃ mortali patre contentus: Reuerſuſ urbem
condidit. Quam ex ſuo nomine Alexādriam appellat: Hinc aduer-
ſus darium. Qui ad arbelam: ignobilem uicum ſed perſica ſtrage
nobilitatum; ingenti Armorum copia uenerat de integro Arma

Cõuertit:et paribus:utriuſq; ꝑtis:& copiis: & fortuna hinc quoq; uictor orientis: ſibi limẽ aperuit;ita ut proxime gentes perſides: & Babylonii paterentur:imperia per difficiles aditus:ethereaq; iuga:ad ſeptentrionem conuerſus:Partos:hircanosq; fregit:Caucaſũ Montem ad mortis extrema cum ſuis labore deductus.Mareq; caſpium Cũcta ſternendo ſubegit: Ad flumen Thanaim:& ſcythas circũtulit ſigna:Et in finibus Aſię partem tenuit:Europę ad idaſpem amnem.Porum indoꝝ maximum regem: quia Armis contradicere auſus terribili pręlio uicit: Et quia uictum ſe tam iniquo animo tulit:ut cibum uulnerumq; remedia reſpueret:Mori uolens Magnitudine animi delectatus:Alexander in amicis habuit & honoribus Auctum Regnare compulit:Multa pręterea cũ aliquot regibus:& exteris gentibus per Indorum longiſſimos tractus pręlia geſta ſũt:Tantis illuſtrata uictoriis.ſiue gręcorũ aſſertiõe contra Romanũ nomen parthorũ glorię fauẽtiũ:ſiue leuiſſimorũ quorũdam gallorum.Quos non ueri ſtudium:non fides uerum:non deniq; Alexandri amor ullus:ſed Romanorum inuidia:atq; odium ſęper impulit:inuulgatum ſit eum totũ terrarum orbem peragraſſe iliiusq; ad dominum fuiſſe:quæ opinio quia quorũdam mentes irrepſit:minuẽda oĩo eſt.eoq; maxime:quia rerũ geſtarum ſcriptores aliqui.& quidem non incelebres uidentᷣ in hanc ſententiam trahi: Primum itaq; ĩter cæteros Annei ſenecę. de Alexandro illud Attingam Alterius reꝝ ſuaꝝ.& loci huius. & dicti memoria licet polleret.Eximia reor obliti.Agebat inquit in foelicẽ furor aliena uaſtãdi & ad ignota mittebat.An tu putas Sanum qui a grecię primum cladibus:in qua eruditus eſt incipit. Qui quod cui optimum eſt eripit.Lacedemona ſeruire iubet.Athenas tacere non contentus tot ciuitatũ ſtrage Quas aut uicerat philippus.aut ĩteremerat.Alias alio loco proiicit: & toto orbe Arma circunfert; nec ſubſiſtit uſq̃ laſſa crudelitas immaniũ ferarum modo:Quæ plusq̃ exigit fames mordent:iam in unum regnum multa regna coniecit:iam gręci perſeq; eundem timent:Iam etiam a Dario liberę nationes iugũ Accipiunt:Hinc tamen ultra Occeanum ſolemq; indignatur:Ab herculis liberiq; ueſtigiis uictoriã flectere:ipſi naturę uim parat: nõ ire ille uult ſed nõ poteſt ſtare:non aliter q̃ in preceps deiecta pondera:Quibus eundi eſt finis Iacuiſſe:Quod a tanto uiro tãq; pręclaro dictum miror.Nec minus & illud iuſtini uniuerſũ terraꝝ

orbem: Vtrũ ſit mirabilius: quia uicerit: An Aggredi auſus fuerit incertum eſt. Nota enim hęc ſint licet tamen illud tam ciuitatis dei nec minus incognitum eſſe debet. Quantalibet autem fide rerum uel iſte uel Trogus inquit ſcripſerint: Addo his ego & quem diximus ſenecam: Quędam tamen illos fuiſſe mentitos fideliores litterę oſtendunt: Quom non Romam quę florere iam cęperat Aut italiæ oram ullam ſed nec germaniã: nec Brytãniam: nec hiſpaniã: Galliam: uel affricam: per ſe ſe: aut legatos unq̃ adierit ne dum uicerit: Quid ergo orientem adiit: orientemq; uicit: Vnam Alexandri Epyrenſis regis & huius Auunculi ſententia ex omnibus uinci facillimam mundi partem: Quod ſępe alibi idem Auctor ait: & ut. Q. Curtii hunc eundem regem ſtilo nobilitantis uerbis utar: Ab heleſponto uſq; ad occeanum omnes gentes uictoria emenſus utq; in queſtionibus naturalibus inquit Seneca imperium ex angulo thraciæ uſq; ad orientis terminos protulit: Quanq̃ quod conſtat ante alias carthagini infenſus ſubacta aſia in affricam migraturum minaretur: Et forte cogitaret inde ad gades herculeas: & hiſpaniã traiecturũ: Ac porro inde per Gallias ſecus alpes & italiam in epyrtũ: atq; macedoniã reuerſurum Sicq; nundum alterã ſortem adortus exceſſit e uita: nec aliter ut ille inquit q̃ Babilone ſua parthoq; uerendus: Nã ſibi libertas unq̃ ſi redderet: orbem ludibrio ſeruatus erat: non utile mũdo: Editus exemplum eſt. Et q̃ diu fuit de hoc ipſo quemmodo diximus alexãdro & philippo patre Ac macedonum Rege inter doctiſſimos de utriuſq; preſtãtia diſceptatio non leuis Et quanq̃ magno ſe iudice quiſq; ex ſtrenue ante actis tueri poſſit: Philippum tamen uirtute uiribus Animi Magnificentia: Fide Rerum moderatione: Rebus geſtis: & gloria ſupatum a filio: Facilitate uero humanitate: Conſiliorum prudentia: Frugalitate: ſolertia: Verborum deniq; ac orationis cultor: Alexandro ſuperiorem fuiſſe non dubium eſt: Et licet Regum clariſſimus Teſte iuſtino ſit: Alexander clariorem tamen inquit Liuius eum facit ꝙ unus fuit ꝙ adoleſcens: ꝙ incremento rerum: nondum alteram fortunam expertus deceſſit: Philippum autẽ Alexandri patrem Theophraſtus tradit non ſolum genere & Dignitate Regia: ſed etiam & fortuna: & moribus maiorem cęteris regibus moderatioremq; extitiſſe: Sunt q hoc decus ĩperii. Gn. Pompeio Magno ob res ab eo pręcęteris magnificẽtiſſie geſtas deferẽdũ putent: Maximũ enĩ & ſplẽdidiſſimũ

fuit: Quod Romanorum nemini antea contigit; ꝙ Tertium et ter-
tia uniuerſi orbis ꝑte triũphũ duxit. Nam licet tres ex hac una ꝑte
triumpharint; ipſe tamen primum ex affrica ſecundum: ex Europa
Tertium hunc ultimum ex aſia ducens triumphum quodam quaſi
modo uiſus eſt ex uniuerſo Ambitu orbis triũphaſſe; Ex quo autẽ
genere gentium ſeorſum triumpharit ex his quę ſubiiciemus licet
agnoſcere: Erant quippe regionum illarũ nomina huiuſmodi: pon-
tus; Armenia; Cappadocia; Paphlagonia; Media colchis: Hyberia
Inſula; Albania; Syria: Meſopotania: Pręterea hi qui Circa phe-
niciam: & Paleſtinam incolunt: Iudei; Arabes: In orientis etiam
partibus Ac cilicibus: & Iſauris Pyratis latronibusq; ſuperatis:
ſui nominis inter Ciliciam & Iſauriam condidit urbem; inter hæc
Tropheis etiam ſuis quæ ſtatuebat; in pyrrheneo Annotantur
Octingenta ſeptuaginta vii. Oppida; ab alpibus ad Hiſpaniæ ul-
terioris finem in deditionem a ſe redacta: Ciuitates ferme nongẽ-
tę: Pyratice naues viii.c. Captiui poſt principes Pyrratarum in
triumpho ducti; Tigranes Armenus Tigranisq; filius cum uxore
filiaq; ipſius regis: Rex iudeorũ Ariſtobolus; Mitridatis ſoror cũ
liberis quinq; fuſis fugatis; Occiſis: in deditionem acceptis; Ho-
minum centies uicies ſemel lxxxM. Nec huic quidem. Gn. Põpeio
ad hæc tanta tamq; pręclara facinora uirtus aut Ratio ſuadebat;
ſed inſanus Amor magnitudinis falſæ Quod ſi modo ut in hiſpa-
niã; modo in truceſ lepidi motus: & Alpina Bella; modo ĩ ſertoria-
na Arma: modo ad colligendos pyrathaſ: Maria ac tot uaria Pa-
cãda proficiſceretᷓ. Cauſæ per eum prætexebãtur ad continendã
potentiam: Quid illum ergo in Affricam Quid in ſeptentrio-
nem: Quid in mitridatem: & omneſ aſiæ anguloſ traxit: Niſi ĩfi-
nita Cupido creſcẽdi: Quũ ſibi uni parũ magnus uideretur; Quid
Cęſarem in ſua facta pariter; ac publica ĩmiſit; niſi gloria & eius
Ambitio; Et nullus ſupra ceteros eminendi modus: quom unũ ante
ſe Cęſarem ferre non poſſet. Cuius e contrario ſi quiſpiã ſimilimõ
uelit percenſere res fortiſſime geſtas: ob quas Deus eſt a ueteribus
appellatus Immenſum & infinitum quippiam aggrediatur neceſ-
ſe eſt; Huic enim primũ cũ bellũ heluecijs fuit: Gallorum omnium
fortiſſimis: Quibus tantus ne dum pugnãdi Ardor ſed Rabies erat
ut patria profecti xvi. eorum urbibus: uiciſq; cccc. ab ſe concrema-
tis: ne ꝗd his Deſiderii foret ex ſpe reuertẽdi ulterius ꝑ Romanoꝝ

Terras:obſtinati magis in omnem fortunam migrarent: Quemad
modum antea Cymbri & Theotones:Quibus non audacia nõ for-
titudĩe ulla ex ꝑte ĩferiores erãt: Horũ plane multitudo numerusq;
ceterarũ gentium: Quę auxlio illis exierant:in tabulis æneis:Quę
in caſtris inuentæ ſunt dictu mirabile:lrĩs græcis in ſcriptus erat:
Fuerant autem omnis generis hominũ capita ccc.lxviiiM.ex q̄bus
nonaginta & centum bellaciſſimorum erant: Quos omnis quum a-
pud Rhodanum fluuium obuiã cęſar habuiſſet:Magno difficiliq;
bello bis uicit: uictosq; ad deditionem coegit:Germanos etiam cũ
eorum Animos ſortilegarum uaticinia mulierun non cõmittere prę‐
lium ante ſinerent:q̃ noua luna fulgeret: Congredi ſatius eſſe du-
xit trepidãtibus:q̃ idoneum illiſ tempus expectantibus.Facto itaq;
in eorum munitiones & tumulos impetu non ante ſtimulare & in-
ceſſere deſtitit q̃ ira deducti pugnã capeſcerẽt: His in fugã uerſis
Quorum fertur numerus cccc.lx.mililia fuiſſe:Cęſar ſtadiis cccc.ad
uſq; Rhenum perſequens cadaueribus ſpoliisq; referſit:Cęſorum
numerum lxxxM.fuiſſe perhibent:Inde confluentis rheni bis diſ-
iunctiſſimas ripas ponte coniunxit:Et primus Romanorum Armis
germaniam inuasit: Verum Barbari ſyluas petere properarunt ac
paludes non auſi certare quod pro uictoria fuit: Hinc Arioniſtum
germanorum inſolentiſſimum ducem uno prælio uicit ac expulit
idem cõtra ferrociſſimos & Bellaciſſimos neruios & Atiebates:qui
denſiſſimas ĩcolunt ſyluas duxit exercitum ubi igitur in profun-
diſſimo nemore filios ac ſuppelectilem q̃procul ab hoſte collo-
caſſent: Cum lx.milibus Armatorum contra cæſarem repentinos
fecerunt impetus: eumq; caſtra locanten:prelioq; abſtinentem of-
fenderunt:Et uerſo in fugam equitatu vii.& duodecimã legionem
circũuenientes:uniuerſos trucidabãt centuriones:Quod niſi Cęſar
correpto ſcuto & his qui coram ſe pręliabantur detentis inter
Barbaros irruiſſet:Ac ſubinde quodam ex tumulo decima legio
per hoſtiles irrumpens acies piclitanti ſuccurriſſet:neminem eua-
ſurum incolumẽ liquet:At uirtute Cæſaris& Audacia ſupra uires
ut dici ſolet decertantes:Haud tamen neruios dare terga coegerũt:
Verum fortiter oppugnantes obtruncarunt: Ex lx.enim milibus:
Quingentos euaſiſſe traditur:Hinc deditiones urbium ad extre-
mos uſq; Occeani Terminos cõſecutę:Adriaci eodẽ ĩpetu fortunæ
profligati ad quattuor milia cęſa:L.Milia uenundata cum uenetis

Qui ad occeanum terram incolebant nauale prælium & memorabi-
le fuit:& hi quoq; uicti & Armis ſuperati ęquitanorum qui ad de
fenſionem Cum finitimis coniurarant:fuit & Bellum ei cum belgis
una cum germanorũ Auxiliis:Horum copię ad cc .lxxii.M. lectiſ-
ſima numeratę ſunt:Quibus repente e ſyluis erumpentibus milites
Cęſaris:eos excipientes:ſumma quidem arte obſtando ad interem-
ptionem deleuere: quouſq; ad ſua remeare compuliſſent:domuit
præter hos omnẽ galliam:quę inter alpes flumẽ Rhodanum:Rhe-
numq; & occeanum eſt:& circuitu patet ad bis tricies centena milia
paſſuum in ea ſiquidem nec totum belligerans decenniũ octingẽta
uiribus coepit oppida:Trecentos ſubiugauit populos:Aduerſus
trecentas partim inſtructas miriades:Centum quidem ferro cęſis:
totidem uitæ reſeruatas habuit captiuas:corpore Armis:ſpirituq;:
Terribilem nomine etiam quaſi ad terrorem compoſito uercingẽ-
toricem aluernũ galliarum regẽ fortuna multis ſępe magnis preliis
atq; conatibus retentata:Poſt aliquot certamina horrida hinc inde
uario diſcrimine geſta:in allexia oppido uallo xi.milibus paſſuum
circũducto concluſit:Donec cc.xlviii.milium Armatorum exercitu
congeſto auxilio regis ferme tota gallia ſurrexerat:& hi quoq; cæſi
fuſi:fugati:Qui potuere ad ſua remearunt Rex ipſe nouiſſime in
deditionem redactus:Maximũ & Ampliſſimum uictorię decus de-
poſito omni faſtu ſupplex:cum in caſtra ante cęſaris genua Faleris
abiectis & Armis;Habe inquit fortem uirum uir fortiſſime uiciſti:
inde quaſi hic terrarũ orbis non ſufficeret Alterum cogitaui:& in
Brytanniam tranſuectuſ:Cui ne nomen quidem Romanorũ antea
cognitum erat:& de qua non parua etiam inter ſcriptoreſ & hy-
ſtoricoſ contentio eſt:cum eam non re ſed uerbo ſolum ac nomine
fictam nuſq̃ extare contendant ſubiugare adortuſ eſt:Huiuſq; faci-
noris audacia:magnam illi gloriam peperit Primuſ namq; occiduũ
claſſe ĩgreſſus occeanum perq; athlanticum pelaguſ ad belligeran-
dum trãſportanſ exercitũ Annauigare coepit:Mira Celeritate trã-
ſuectus:Armaq; & obſides Accepit:a trepidis & ulterius iſſet:Ni
improbã claſſem naufragio caſtigaſſet Occeanus Reuerſus igitur
in galliam claſſe maiore:Auctisq; ad modũ copiis in eundem rur-
ſus occeanum:eoſdẽ brytannos ſequutus ẽ Qui tandem expugnã-
ticũ regibus uictoris iugo ceruicem flexere contentuſ hiſ non enĩ
prouĩcię ſed nomini ſtudebatur cũ maiore q̃ prius pręda reuectus

eſt. Triumphauit quater ut teſtes fere omnes Auctores ſunt; Vt
certiores quinquies: Primus triumphus fuit de gallia; atq; hac ipſa
Brytannia; iſq; omnium clariſſimus: ſecundus de egypto: Tertius
de Farnace & ponto. Quartus de iuba & affrica: Quintus de hiſpa-
nia: Ego uero Adderem ſextum de maſſilia niſi quia forſitam iſte
triumphus ſub gallico continetur. Nam de maſſilia illũ triũphaſſe
haud quaq̃ eſt dubium cuipiam: qui Accerrimam illam Ciceronis
de Ceſare loquentis querimoniam in libris officiorum legerit: Ve-
xatis inquit ac perditis exteris nationibus ad exemplum Amiſſi
imperii portari in triumpho maſſiliam uidemus & ex ea urbe triũ
phari: ſine qua nunq̃ noſtri ĩperatores ex tranſalpinis bellis triũ-
pharunt prælia deniq; plura geſſit q̃ recenſcere quiſpiam poſſit:
Huius nunq̃ ductu ut ab illuſtribus quibuſdam traditum eſt au-
ctoribus: Vndecies centies triginta & duomilia: uel ut ab aliis un-
deciescentena nonagintamilia hoſtium ceſa ſunt: ſignis collatis bis
& quinquagies; uel ut alii quinquagies tantum dimicauit. M. Mar-
cellum ſolus tranſgreſſus: qui nouies & tricies: uel ut alii atq; alii
quadragies nouies: pari pene modo fuerat preliatus: Quid cetera
eius geſta proſequar his tot bellis exactis: tot laboribus exanelatis
Quos ne dum pati: ſed ſcribere ſed legere ſed audire difficile eſt:
Victor ceſar: Romam rediit urbemq; uacuam ingreſſus dictatorem
ſe fecit: Negatamq; pecuniam ex ærario publico fractis foribus ĩ
uaſit: Poſtea pompeium inſequutus infinitas eius copias campis
farſalicis fugauit: Inde uicto & fugato in ægyptum pompeio cum
Alexandrinis Terraq; mariq; ingens Bellorũ ei negocium fuit demũ
Abſũpto fluctibus rege uictor Ceſ Cleopatrã gentis reginã relin-
quens per Syriam profectus: reſtituto in regno minoriſ Armenie
Deiotaro: Pharnacem Bello uictũ ponti regno priuat: inde tenuit
Affricã: Et poſt aliquot clariſſima bella unice geſta: Treſ duceſ p̄
tiſ Scipionem: Iubam regem: & labienum Proſtrauit; Cato uticẽ
ſiſ ultro repetitum gladio pectuſ traiecit: Victor ad italiam cæſar
rediit: Mox ad hiſpaniaſ conuerſuſ: Apud mundã Ancipiti euẽtu
CN. & ſextum magni filioſ expugnat xxxM. Pompeianorũ ceſiſ:
obtruncato Gneo: Quantum autem hiſ belliſ Romani Sanguiniſ
fuderit noluit Annotari: ad ſummũ ueſte põtifex creatuſ: relatusq;
eſt in numerum deorum: non modo prĩcipum Auctoritate ſed opi-
nione etiam populari; Nam ludis quos ibi auguſtus Ceſar heres

eius inſtituit:Crinita ſtella:ſeptem continuis diebus circa undecimam horam lucis efulſit: perſuaſumq; credule plebi:Cæſaris eſſe Animã ĩ cęlum tranſmiſſi:huius ſtellæ & uirgilius poeta Meminit in bucolico carmine:Et ſimulachrum ipſum Cæſaris in iudicio eſt:cuius in uertice ſtella ẽ:Poſt hęc numidici lapidis colũna in eodem loco poſita.xx. pedum altitudine parenti patriæ in ſcriptione addita:adquam ſacrificare & uouere:& iurare per Cæſarẽ diutius obſeruatum eſt;ſed clari ſint licet illi quos ãtediximuſ: Clarus ſcipio:cuius conſilio: atq; uirtute:Hannibal in affricam decedere coactus eſt:Ornetur & alter Scipio affricanus:qui duas potẽtiſſimas urbes imperio Romano infeſtiſſimas Carthaginem:Numantiãq; deleuit:Habeatur uir egregius.L.paulus ille:cuius Currum rex potentiſſimus quondam & nobiliſſimus perſes honeſtauit: ſit eterna gloria Marius:Qui bis italiam obſidione:& metu ſeruitutis liberauit:Miris tollatur in cęlum laudibus;qui cum uel dictatoribus uel cõſſ.Macedonum Rege Alexãdro in italiã traiecturo erat dimicandum.M.dico ualerium coruum:Caium Martium Rutilium Caiũ Sulpiciũ T.Mãliũ torquatũ.Q.P.Philonem.L. papyrium curſorem.Q.Fabium Max.duos decios.L. Voluminiũ.M. Coruum longa belli experientia. Philoppemenem celebret:Anteponatur omnibus pompeius:cuius res geſtę: atq; uirtutes hiſdem quibuſ ſolis regionibus curſu;ac terminis continẽt:Iullius tamen Caes.in rebus bellicis nec illis;ne his profecto;nec ulli hominũ ſecundus fuiſſe memorabitur:ita nanq; de eo per Eutropium ſcriptũ eſt:Vir quo nemo unq̃ bellis magis emicuit:de huius etiam bellica uirtute atq; preſtantia; & ſi Abunde ſit dictum;non eſt tamen omittendum Aliud Ciceronis teſtimonium: Quod uulgatiſſimum: omĩbusq; notiſſimũ ſit:tamẽ & clariſſimũ eſt:ſimulq; ueriſſimum: Soleo ſępe ĩquit ante oculos ponere:idq; libẽter Crebris uſurpare ſermonibus omnes noſtrorum imperatorum:Omnes exterrarũ gentium: potentiſſimorumq; populorum; omnes regum clariſſimorum res geſtas: nec contentionũ magnitudine:nec numero pręliorum: nec uarietate regionum; nec celeritate conficiendi. nec diſſimilitudine bellorum poſſe conferri:nec uero diſiunctiſſimas terras citius paſſibus:cuiuſq̃ iam potuiſſe peragrari:q̃ tuis:nõ dicam curſibus ſed uictoriis illuſtratę ſunt:neq; enim ut alibi idem Cicero inquit: ſi tuę res geſtæ cęterorum laudibus obſcuritatẽ Attulerint:idcirco

CN. Pompei memoriã Amiſimus: Quantum nomen ipſius fuerit
Quantæ opes: quanta in omni genere Bellorum gloria: quanti
honores po. Romani: Quãti ſenatus: Quanti tui: Quis ignorat: Tã-
to ille ſuperiores uicerat gloria: Quanto tu omĩbus pręſtitiſti: itaqꝫ
CN. Pompei bella: uictorias triumphos: Conſulatus: Admirantes
numerabimus tuos enumerare non poſſumus: Et quoniam in quo
maxime conſtet hæc ducum pręcelentia immenſę quęſtionis eſſe
ſolet: Plutarcus tertius eodem clariſſimus teſtis Accedat: ſummoꝝ
inquit uirorum & clariſſimorum Ducum neminem huic Bellatori
Imperatori pręponendum cenſeas: Nam ſiquis Fabios: ſcipiones
Metellos: & ætatis ſuæ: & paulo ſuperiores duces. Syllam: Mariũ:
Vtrũqꝫ Lucullum. & ipſum deniqꝫ Pompeium: Cuius oĩmoda in re
militari uirtus Et gloria ad cælum uſqꝫ ꝑfloruit compãdos duxe-
rit: eos profecto: Cęſaris geſta ſupant: Quod ſi p̄ter hos alios quoqꝫ
quoſdam intueri libet: Tarquinum ſuperbum: Regulum: Fabriciũ
Curium: atqꝫ Camillum: Oratio Flacco quarto etiam grauiſſimo te-
ſte Micat inter omnes Iulliũ Sydus uelut inter ignes luna mino-
res: Ouidius quoqꝫ ad hæc: nec ſpernendus nec ſubticendus auctor
in faſtis: Magne tuum nomẽ Rerum eſt menſura tuarum: Sed qui
te uicit nomine maior erit: Deniqꝫ ſolini ultimi teſtis uerbo fretus
ut omnes huius impe. laudes complectar: quantum inter milites
Sicinus: Aut ſergius: Tantum inter duces: immo ut uerius dicam
inter homines omneſ Cęſar dictator enituit: Catonum deinde: Si
nobis inter maximos duces ſermo habendus: impauidus profecto
& inter hos duos Cęſarem & pompeium ĩceſſens erit: Vticenſis ille
ciuili ſe bello inſerens: huic enim obuium non alium quãpiam aſſi-
gnauerim: Altius certe nemo progredi potuit: ꝗ qui ſimul in illa
rei pu. trepidatione cõtra utrinqꝫ ſe ſubſtulerit: Et aliis Cæſaria
nas opes: aliis pompeianas ſibi uouentibus utroſqꝫ contempſerit: ꝓ
uocaueritqꝫ: Ac oſtenderit eſſe aliquas rei pu. partes eleganter &
compoſite: Etiam Criſpuſ Saluſtius cõmemorat illam rem pu. non
habuiſſe quẽpiam uirtute magnum: ſed memoria ſua ingenti uir-
tute: Et diuerſis moribus fuiſſe duos Magnos & p̄claros uiros M.
Catonem. C. Cæſarem: Alterum ſeuerum clæmentem: Alterũ cõ-
ſtantem: illum hunc facilem: illum nihil largientem: hunc affluen-
tem copiiſ omĩbuſ: in huiuſ ẽt laudibuſ poſuit: quod ſibi magnũ
imperium: Exercitum bellum nouũ exoptabat: ubi uirtus eniteſcere

poſſet :ita fidebat in uctis uirorum uirtute magnorum ; ut exer-
citaret in bellum miſeras gentes;& flagello agitaret Bellona ſan-
guineo ;ut eſſet ubi uirtus eorum eniteſceret;in alterius autem cō-
mendatione; ſi Animo complecti uolueris eius imaginem; Anima-
duertes Attridem; Priamūq;;& Sęuū Ambobus Achillem;utrūq;
enim improbans hanc ueram de utroq; tulit ſententiam Ait enim ſi
ſe pompeius uicerit; Exulaturum :ſi Cęſar ;Moriturum; quod enm
uictore Cæſare mature paret; Admirari libet illius ultimū uulnus
ac nobile letū :Per quod ut Seneca īqt; libertas Amiſit Animam;
utq; omnem deniq; uiri & ducis huius dignitatem in unum cōgerī
Pariter & gloriam Alterius Romanę ſcriptoris hyſtorię ſententiā
fretus: Si ueris magna paratur phama bonis; Et ſi ſucceſſu nuda
remoto ;inſpicitur uirtus quicquid laudamus in ullo Maiorum for-
tuna fuit .Quis marte ſecundo Quis meruit tantum populorum ſā-
guine nomen .Hunc ego per Syrtes :lybiesq; extrema triumphum
Ducere maluerim :q̄ ter capitolia Curru ſcandere Pompei q̄ fran-
gere colla iugurtę :ecce parens uerus patrię. Digniſſimus aris Ro-
ma tuis; per quem nunq̄ iurare pudebit :& quē ſi ſteteris unq̄ cer
uice ſoluta: Nunc olim factura Deum: Alterius & Primi Catonis
illius portii :Domi :Foris :& militię ;laudum plena ſunt omnia ;egre-
gium enim & ſummum pręter ſapientię nomen; in qua nulli mor-
talium ceſſiſſe creditum eſt; Magna hic :& ingenti litterarū illius
temporiſ peritia Ac eloquentię claritate fuit; nondum enim latinę
lingue ſplendor ad ſummum & ultimum dignitatis ſuæ culmen aſ-
cenderat; Quod ſub Cicerone factum eſſe uult Seneca :cenſura &
Triumpho ſimilimodo cęteriſ nec inferior pręceptiſ omnium rerū
expetendarum; Ac ſeorſum rei Militariſ datiſ generi Romano; īter
prima uero agricollendi illiuſ æui confeſſione ſine Aemulo Agri-
cola optimuſ fuit :& quęſtor fortiſſimuſ Iuſtiſſimuſ prętor; Tribu-
nuſ militum pręcellenſ; Treſ quoq; reſ in homine ſummaſ pręſti-
tiſſe legitur ut optimuſ ſcilicet Orator ;optimuſ ſenator ;& optimuſ
imperator exiſtimatuſ ſit :Quaſ omniſ & ſi non priuſ; Attamē cla-
riuſ fulſiſſe in ſcipione Aemiliano non dubium eſt : ſumma etiam
pręter illa quę diximuſ uirtuſ Catoniſ Conſuliſ in celtiberorū bel-
lo fuit :Quippe qui plura ſe oppida cępiſſe :q̄ ī hiſpania dies egiſſe
cōmemorat; eaq; haud ſane iactantia eſt :ſi re uera Quadringenta
fuere ;Fuit & fertur ſumma quędā inter Cæſarem &.M. Antoniū

Comparatio: Nam cum ludis relaxandi Animi gratia Ambo per ſæpe occuparentur: ut Aleis: Aut perdicum: uel gallorum certa mine: & aliorum Animantium: ſemper ab Antonio abiiſſe uictorē eum conſtat: unde non ab re: Quidam ex conſuetis augurio ſæpe numero monuiſſe eũ his uerbis uſus eſt: Quid rei eſt tibi Antoni: cum illo adoleſcente Cęſarem iudicans fuge ipſum clarior enim licet ſis & ſeueriori dignitate plurium Domineris. Belliſq; magis in ſudaueris & plurimarũ rerũ uſu excellas: Tuus tamen genius tuũq; fatum huiuſce genium: fatumq; reformidat: tuaq; fortuna in ſe ipſa per magna: pręclara licet ſit: illius tamen fortunæ uſquequaq; blãditur hęrent ĩ poſterioris affricani dicto uii C. Marii conſulatus: ĩmo re uera non ſeptem: Sed unus: quum cæteros pręter unũ minus acceperit: Sed rapuerit: Inherent & duo ſpecioſiſſimi triumphi Nam quom apud numantiã ſub eo duce equeſtri ſtipẽdio mereret: & forte ut fit: intercenandum quidam Scipionem interrogaſſet: Siquid illi accidiſſet qui ęuenã res pu. ęque magnũ habitura eſſet imperatorem: Reſpiciens ſe ſupra ipsum mariũ cubantem: uel hũc dixit: quo dicto: perfectiſſima uirtus maximam oriẽtẽ uirtutem uiderit: ne an certius acciderit perpendi uix poteſt. illa nimirũ cęna militaris ſpecioſiſſimas tota in urbe futuras cęnas maior ominata eſt: Quum enim poſt affricam Subactam iugurthamRegem ante currum ductum: Theotonicorum exercitum deletum per Marium conſtet ac porro. cc. M. Cymbrorũ cæſa. lxxx. M. per eum capta cum duce Thermodo ĩ initio noctis nuntium retuliſſe: Nemo fuit q non illi tanq̃ diis immortalibus apud ſacra menſę ſuæ libauerit: ſubit in hac reputatiope. M. Claudius Marcellus: qui primus hanibalem uinci poſſe docuit ingentis ardentisq; animi uir bellator acerrimus unus ex paucis: inq; omni clarus hyſtoria. ſed inprmis uirgiliano carmine nobilis: Sic enĩ de hoc loquẽs ait: Aſpice ut in ſignis ſpoliis Marcellus opimis ingreditur: uictorq; uiros ſupereminet omnes. Plura quidem uiri huius & Ducis in laudẽ dici poterant: plus autem hand quaq̃: Quid eſt enim homini: Et quid eſſe poteſt amplius: q̃ omnes excellere: Quanq̃ id uirgilus non tã ueri ſtudio dixerit: ꝙ laudandi illum alterum grã qui hũc ibi ſequitur: Marcellum Octauię ſororis Auguſti filium: multos enĩ iſte: Sed omnes: haud dubie nou excellit: Non indignabũt ſuperiores Romanorum exterarum gentium præter hãnibalem duces: Si inter eorũ

eximiũ fulgorẽ.Q .Fabius.Max.Si iterum immiſcuerit :tũ ꝙ rom-
ani generis prudentiſſimus habitus eſt:Nondum enĩ Cato cenſo-
rius phamæ huius primũ locum ꝑoccupauerat;tum quod huic ipſi
Cato idem apud Ciceronem clarum magnę Sapiẽtię ac uirtutis te-
ſtimonium prębet;Apprime autem honeſtatus eſt illo Ennii carmi-
ne notiſſimo:Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem:nõ hic Ru-
mores ponebat ãte ſalutẽ :Ergo poſtq; magisq; uiri nũc gloria cla-
ret:Nota ſũt Reliqua quibus hoc phamę decus maximiq; cognomẽ
iure ſibi debitum etiam ſi ab eo ortum eſſe cenſeri poſſet: & quãq̃
huius uiri plura conſilia q̃ pręlia memorentur non deſunt tamen
pręlia & ad ęquãdã aui gloriam Fabii maximi Rutiliani Qui haud
dubio uictoriarũ numero & magnitudine prędiorum ſuperior fuit;
Vnum hoſtem hannibalem:quem mora & Pacientia fregit ſatis eẽ
uult;Liuius:inter Romani ducis laudes Magnum hoſtis & ſingu-
lare pręconium Q.etiam catullum in hoc ſummorum imperatorũ
numero & pręcellentia po.Ro. uoce ſua ad Sydera uſq; prouexit:
Nam quom ab eo pro roſtris interrogeret: ſi in uno Pompeio ma-
gno omnia Reponere perſeueraret: Aſſumpto illo ſubiti caſus in
curſu: inquo ſpem eſſet habiturus:ſummo conſenſu acclamauit:
in te iudicioq; tali magnum Pompeium cum omnibus ornamentis
quæ Pauloante retulimus duarum Syllabarum ſpacio incluſũ Ca-
tullo ęquauit:Meritoetiam horum cõmemorationi pręcipuum.L.
Mar. inuſitati decoris exemplum adiicitur; Quem equitem Ro-
manum duo exercitus p.& CN. Scipionum interitu; uictoriaq;
hannibalis lacerati ducem legerunt;Quo tempore ſalus eorum
in ultimas anguſtias deductum;nulli ambitioni locum reliquebat
Adiicietur & aliud plurimum maximarum optimarumq; rerum.L.
Metelli unicum exemplum Pontificis inprimis bis: deinde conſu-
lis:Dictatoris:Magiſtri equitum;Agris diuidendis:xii. uiri.ſũ-
mi Senatoris; Oratoris optimi; Primarii bellatoris: imperatoris
fortiſſimi ſapientiſſimi:Deniq; & ditiſſimi clariſſimiq; in urbe ſua
Ciuis:quæ ſibi ſimul ſoli contigiſſe nec ulli alteri ab urb.con.ſatis
conſtans opinio eſt;Alterum.L.Syllam qui foelicitatis nomẽ aſ
ſerendum ſibi putauit:neq; laudare;neque uituperare:quiſq̃ ſatis
digne poteſt;Dũ enim quęrit uictorias ſcipionẽ ſe po.Ro.quũ ex
ercet Seuiciam:Hannibalem repræſentat:Auguſtus etiam Rariſſi
mum uirtutis ornamentum ſe inter ſtrenuiſſimos: foeliciſſimosq;

duces & principes digne quidem enumerandum tradit:decimum
enim & ſeptimum Annum Agens compatis exercitibus.hyrcio.&
Panſa conſſ.Aduerſus.M.Antonium:& Decium Brutũ tunc mu-
tinæ obſidentem: pro prætore miſſus:Primo licet conflictu Parũ
proſpere geſto: interempto Panſa:Et ſecundo prelio exanima-
to hyrcio;Ferox iuuenis ſuperſtes deuictum fugauit Antoniũ:Ro-
mamq; reuerſus Senatui ſe inuiſum quom uideret: Aduerſus in-
gratiſſimos Ciues Cum lepido:& Antonio ſe coniunxit:Vbi cõſ.
creatus:Relicto lepido.Cum.M.Antonio interfectores Cęſaris caſ-
ſium & brutum inſecutus in gręciam:Tenuit Emathiam:Poſtremo
vi.& Armis ſuperati paricide ĩter tres uiros tripartito:ĩpio Aſiã
tenuit Antonius:lepidus Affricã:Octauianus europam:Hæc inter
.L.Antonius conſ.M. Antonii frater urbem hoſtiliter inuaſit:
imperioſum iuuenem oppræſſurus:Quem prelio uictum ac fugatũ
Peruſiæ obſeſſum inpellente fame uiribus ſuis Octauianus ſuccũ-
bere coegit:inde ſextum pomp. Magni filiũ: qui infeſtatione Py-
rathica:unde maria terrore compleuerat Trecentarum nauium cla-
ſſe toto mari diſperſa expugnatum reddidit in fugam uerſum eo-
demq; ſucceſſu cum lepido:qui ex affrica multudine Armatorum
uenerat:Occaſione data:in Siciliam conflixere:ibiq; uictor miſere
uitam imploranti remiſit: Ad adriaticum litus profectus:illiricos:
liburnos:Dalmatas uincere maturauit Ad Actium deinde græcię
promontorium: Vbi cum Regina cleopatra ducentarũ nauiũ claſ-
ſe.M. Antonius uenerat Armis petiturus italian:Ad ſummũ cla-
dis terreſtri naualiq; prælio certatum eſt:Deniq; Auguſto uictore
Antonius cum Regina infauſta uela in ęgyptum dedere:Octaui-
anus eum inſecutus:penes ipſum farum deleuit:uictor ad italiam
profectus:Bis ouans:poſt phillippenſe rurſus:poſt Siculum bellũ
De dalmacia:ſiue illiria.Deq; ad actium uictoria:& Alexandrina:
Triplici Curruli triumpho:Continuoq; triduo urbẽ introiit: clau-
ſo iano pacis indicio:Cęterum diutius quieſcere non potuit:Re-
bellione gentium concitus.Recluſo igitur iano.ad hiſpanias:ex-
tremaq; occeani littora traductus:cantabros:& Aſtrues ſubiugo
Romano ceruices reflectere coegit:Et totam peruagatus prouin-
ciam:Terrore Armorum docuit ſeruare Mandata:ſarmathe ſimul
& Parthi: qui intra ſeptentrionem & ortum ſolis terras incolunt
Ad auguſtũ ſe ad obſequia paratos miſerunt:Tygranem ĩ Syria

Ac.C. Auguſti legato uictum: poenituit defeciſſe: Ad orientem
deinde per legatos omnibus pacatis ex occiduo littore & hiſpania
Romam Reuectus Ianum de integro clauſit: Quem paulopoſt reſe-
rare opportunum fuit: inqꝫ Articum polum ire coactus: ubi fero
ciſſime gentes contrafacere auſæ erãt: ideoqꝫ uindelicos. Sallaſſos:
Germanos Marcomanos: Sueuos: Sicambros: Et quicquid citra
ultraqꝫ rhenum Danubiumue Barbaries effera ſpectat ſic perdo-
muit ut enixe paterentur imperia; Ad meridiẽ conuerſus Getulos
uicit Garamãtes: Et Marmaridas: Et quicquid ad auſtrũ paccãdũ
reſtabat compoſuit: Nec eſt de reliquis prouinciis aliqua: prętер
Affricam: & Sardiniam: Quam non ille adierit ſine exemplo rerum
potitus: totqꝫ demum ſubactis: Romæ quom eſſet: tertia Mariqꝫ
pace parta: Ianum Quiritium tertio firmauit: Et perpetuus dicta-
tor: Ac patriæ pater factus eſt; foeliciſſimus omnium principũ nec
dum aliorum: ſed ſuo etiã iudicio habitus eſt: Nam quom nepotẽ
in militiam deſtinaret: a diis optauit: ut illi fortitudinem Scipiõis:
Beniuolentiam Pompei: Suiqꝫ ipſius fortunam darent: ueluti ſibi
ipſi per maximum opus fuiſſe fortunã diceret: Præter ipſius for-
tunam: Similem ei deniqꝫ Ducem: ut nulla unq̃ tempora tulerunt:
Sic nulla ferent. po. Ro. ſententiæ ſi credimus: Grauiſſimiqꝫ poetę
Flacci dicentis. pręſenti tibi Maturos largimur honores: Iurandasqꝫ
tuum per nomen ponimus aras: Nil oriturum alias nil ortum tale
fatẽtes Sed tuus hic populus ſapiens; & iuſtus in uno; Te nr̃is duci-
bus: te grais anteferendo: Hæc de ducum præſtantia: ſuperioris
ęui pauca quędam Attigiſſe ſatis ſit: Nino: Libero: Caſtore: Pol-
luce: Herculeqꝫ de induſtria omiſſis: ea enim eos ſingula amplitu
dine fuiſſe ſinguli fatentur; ut omniumque memoria hominum
complexa eſt; res geſtas ſuperare uideantur; Quiſquis uero tantorꝝ
clariſſimorum quos diximus ducum & imperatorum rebus geſtis
Acta recentia cõperanda contumaci ac proterua obſtinatione dux-
erit a uetuſtatis ueritatisqꝫ oĩsqꝫ cognitione: Alienus ſit neceſſe ẽ:
Ego enim hanc ducũ pręcellentiã noſtris & temporibus & ducibus
deferendam maxime cuperem: ſed Vafra & Callida maiorũ noſtrorꝝ
conſilia: admirabilemqꝫ illam & incredibilem ac pene diuinam rerũ
Mil. gloriam Animo mecum ipſe uoluens uelut ęquus arbiter omni
utrinqꝫ affectu uacuus cui iure quodam ſuo comparanda ſint: in-
uenio neminem; Cęterum ſtrenuiſſime dux ſigiſmunde Pandulfe:

Quom fiat inter claros & illuſtres uiros ut perſæpe ſolet: non inio-
cūda ſupſtitum cōcertatio ducū: Qui rei Mil. peritia: Qui Armoꝝ
exercitatione: Qui prẹliorum numero: Qui nationum ac hoſtium
uarietate: Qui probitate: Qui prudentia: grauitate: Fide: conſtā-
tia: Animi magnitudine: celeritate: Cæteriſq; præclaris monumen-
tis & imperatoriis uirtutibus Digniores cenſeantur: Maioribuſq;
illis propius uideantur Accedere: Aliiq; alios quoſq; noſtrẹ ætatis
in medium unumq; locum conferant: Semper cæteris te deniq; ſine
controuerſia probabilibus Adducti rationibus non ſolū prẹferūt:
Sed ſummos quoq; & maximos: rerumq; huiuſcemodi gnaros hoīes
ac aliorum omnium Mortalium phama celebres ſecum in eandem
ſententiā trahunt: Quanq̄ hoc minime dubiū eſſe debeat: ſed luce
clarius: Cuiuis recte rerum tuarū cumulum recenſcenti Quom ſo-
lus laceram & infractam tot Bellorum incendiis hactenus Italiam
Atq; ruinam extremam Minitātem humeris tuis: uelut athlas cẹlū:
ne in ſe ipſam funditus tota collaberetur: in auxilia hinc inde ac-
citus ipſe ſubſtuleris: Nota quin ita etiā ſunt illa quẹ hoc aſpero
& difficili temporum curriculo: pro clariſſimo imperatore Franciſ-
coſfortia: in eius tutelam: aduerſus Eugenium pontificem Maxi
mum Quẹ pro Eugenio aduerſus hunc ipſum ſtrenuiſſimum du-
cem Quẹ pro illuſtriſſimo Taraconenſium rege Alfonſo Quẹ p
inſubrium: Genuenſiumq; Bellicoſiſſimo duce Philippo maria:
quẹ deniq; abutriuſq; ſuperi Atq; inferi maris littore Pro fluē-
tinorum: Venetorumq;: ac ſenenſium potentiſſimarum Rerum pu.
amplitudine: ſplendore: ac gloria: uirtute Animi: Aut dextrẹ ro-
bore paſſim: Et ubiq; congrediendo: Audendo: Agendo: perpeſ-
ſus es: ut omnibus non ſolum noſtris ſed exteris nationibus & re-
motiſſimis populis īter excellentiſſimos ac probatiſſimos imp. qui
Bellicoſiſſimi & ſtrenua manu docti ſint Iuxta homerum tradere e-
quos pugnẹ peditumq; furoribus uti ipſe primus facile uideare.

N eos uero qui ducis aut legiſ minuſ obtemperaſſent arbi-
trio uaria diſſimiliſq; animaduerſio ꝓcedebat. Nam alii in
fortuna īfamia alii: atq; alii ī ſanguīe ledebātur: Et quoniā
Acerbitas ulciſcendi plerumq; maleficii poenarūq; formido bene

atq; caute uiuendi diſciplina eſt uiolatæ fidei quam ſemper maio-
res nrī maxī fecere ſumemus īitia; hiſtoria de mecio ſuffecio albano
nobis ignota non eſt; Quoniam pactum atq; condictū cum tullo
rege po. Ro. perfide ruperat Binis quadrigis euīctus in diuerſa in
tentibus laceratus eſt nouum ſane atq; aſperū ſupplicii genus; di-
ſectum enim antea fuiſſe apud Romanos neminē equidē neq; legi
neq; audiui; Et quoniā nihl uideri pōt efferacius nihil ab hominis
ingeniis diuerſius; q̄ ꝙ menbra; & Artus breuiſſimo Laniatu Di-
ſtrahantur. Reſtat ut quod de ſectione partioneq; corporis; in hu-
maniſſimum uiſum eſt Rationem breuibus reddamus: omnibus q-
dem uirtutum generibus exercendis colendisq; po. Ro. e parua ori-
gine; ad tantę amplitudinis inſtar emicuit; ſed omnium maxime;
atq; præcipue fidem coluit ſanctamq; habuit tam priuatim q̄ pu-
blice; ſic conſules clariſſimos uiros hoſtibus confirmandę fidei
publice cauſa dedit; ſic clientem in fidem Acceptum cariorē ha-
beri q̄ propinquos: Tuendumq; eſſe contra cognatos cenſuit; neq;
peius ullum facinus exiſtimatum eſt q̄ ſi cui probaretur clientem
diuilum habuiſſe hanc autem fidem Maiores in officiorum milita-
riū uicibus uſu atq; cōmertio maxime ſanxerunt; ꝙ aliter totius rei
militaris diſciplinæ neruos adimi putarent: ſi hominum perfidia
ſine immani; & horrenda poena eluderet; in aliis conſtat nulli gen-
tium mitiores poenas placuiſſe ſic Aurelius cocta cōſ. quom ad o-
pus equites neceſſitate cogente; iuſſiſſet Accedere; eorūq; pars de-
tractaſſet imperium; Quęſtus apud cenſores effecit ut a patribus
notarentur: Deinde obtinuit ne eis propterea ęra procederent;
Quos quia ſtipendium mēſtruale uel animum ignominiæ cauſa ad
imebatur: Dirrutos ære appellabāt antiqui ꝙ ęs dirruebatur inſi-
ſcum; non in militis ſaculum: Arctoxerſes; Arbacem quendam me-
dum hominem; qui in prælio ad Cyrrum defecerat; Ac rurſus eo
mortuo rebellarat; Quom eum ignauię nō proditionis neq; ſimul-
tatis Reum ſtatuens condēnaſſet; iuſſit nudum ſcortum impoſitū
ceruicibus diem totum in foro circūferre; Alterius uero quod ad de
fectionē; duoſ quoq; ex hoſtibus ſe additurū pollicitus in mendatio
depręhenſus eſſet; linguam tribus clauis ſuffigi iuſſit; Quom han-
nibal poenus cū exercitu in italia eſſet. & aliquot pugnas po. Ro.
aduerſus pugnaſſet; primi totius italię Bruti ad hannibalem deſci
uerunt. id Romani egre paſſi; poſteaq̄ hannibal italia deceſſit;

ſuperatiq; poeni ſunt: Brutios ignominiæ cã; non milites ſcribebãt nec pro ſotiis habebant: Sed magiſtratibus in prouincias eũtibus parere & præminiſtrare ſeruorum uice iuſſerunt; itaq; hi ſequebant magiſtratus Tãq̃ in ſenicis fabulis qui dicebãtur lorarii aut quos erant iuſſi uincebant aut uerberabant: Appii Claudii ſententia: Senatusq; conſultum Omnes qui a Pyrrho rege epirrotarum capti & poſtea ab eo ultro remiſſi erãt: Decreuit ut ex his qui equo meruiſſent peditum numero militarent: Qui pedites funditorum auxiliis tranſcriberentur neue eorum cuipiam ad priſtinum tandẽ militiæ ordinem liceret redire; niſi bina quiſq; ſpolia ex hoſtibus reportaret: Fuit & Antiquis quoq; animaduerſio militaris iubere ignominię cã militi uenam ſolui & ſanguine dimitti: Cuius rei rationem & ſi in ueterũ libris haud quaq̃ potuerunt inuenire; hoc tamen poſt factum opinantur in militibus ſtupentis animi & a naturali habitu declinantis ut non tam poena q̃ medicina uideret Poſtea tamen ob pleraq; alia delicta id factum eſſe credunt per cõſuetudinẽ quaſi minus ſani uiderentur omnes qui contra officium deliquiſſent: Craſſus is qui a ſempronio aſellione & a pleriſq; aliis hiſtoriæ Romanæ ſcriptoribus traditur habuiſſe Quinq; rerum bonarum maxima & præcipua quod ditiſſimus quod eloquentiſſimus quod nobiliſſimus ꝙ iureconſultiſſimus ꝙ pontifex maximus eſſet cum conſulatu obtineret aſiam prouĩciam & circũſidre & oppugnare leucas pararet opusq; eſſet firma & procera trabe Qua arietem faceret quo oppidanorum muri quaterentur ſcripſit ad magiſtrum grecum Maiorem athenienſium ſotiorum Amicorum populi Romani ut ex malis duobus quos apud eos uiderat maiorem ei mittere procuraret; tunc Magiſter græcus comperto quãobrem malum deſideraret non uti iuſſerat maiorem; ſed quem magis eſſe idoneum Aptioremq; faciendo Arieti; Facilioremq; portatu exiſtimabat Minorem miſit Craſſus eum uocari iuſſit & quom interrogaſſet cur nunquem iuſſerat miſiſſet; cauſis rationibusq; quas dictabat ſpretis: Veſtimẽta detrahi iuſſit uirgisq; cecidit corũpi atq; ſolui ratus oẽ officiũ ĩperãtis: Si qs ad id quod facere iuſſus ẽ; nõ opſequio debito; Sed conſilio non deſiderato reſponderit. L. papirius dictator Q. Fabium rutilianũ magiſtrum equitum ꝙ aduerſus dictum eius q̃uis foelici pugna dimicaſſet. Sãnitibus fuſis: uirgis tamũ cęſus popoſcit ſecuri percuſſurus; & contentione aut

precibus exercitus occaſionem fabio confugiendi in urbem dedit: eumq; profugientem romam proſequutus eſt: ne ibi quidem remiſſo ſuplicii prius moetu q̃ ad genua eius & fabius cum patre ꝓuolueretur Et pariter Senatus ac. po. Ro. Rogarent teſtatus tandem eam poenam non fabio Sed populo & tribunorum concedere poteſtati. L. Calfurninus Piſo conſ. quom in Sicilia bellum aduerſus fugitiuos gereret & . T. equitum præfectus: fugitiuorũ multitudine hoſtiũ circũuentus Arma tradidiſſet is præfectum ignominiæ generibus affici iuſſit eũ toga laciniis abſciſſis amictũ Decĩctaq; tunica indutũ nudis pedibus totũ diem ad principia uſq; per omne tempus militię quo ab eo meruerat adeſſe iubens; conuictu: & hominum Balneorũ uſu: Turmisq; equitũ: ac equis quibus prefuerat ademptis in funditorũ alas tranſcripſit. Q. etiam Fuluius. Flaccus cenſor fuluiũ fratrem cohortem legionis in qua trib. Mil. erat; iniuſſu conſulis domũ dimittere Auſũ ſenatũ Amouit. T. Manlius torquatus filiũ ꝙ is contra edictũ cũ hoſte Gemino Metio tuſculanoꝝ Duce inſcio uel ignaro patre prouocatuſ pugnauerat: q̃uiſ uictoré in conſpectu exercituſ cęſũ ſecuri percuſſit. Poſtumiuſ tyburtuſ Dictator. A. Poſtumium & filium ꝙ non ſuo iuſſu: ſed ſua ſponte ſuis egreſſus hoſtes fuderat; uictoriæ gloriam licet reportaſſet: Securi percuti iuſſit; Nec minus Animoſe. A. Fuluius ſenatorii ordinis euntem in Aciem filiũ in iuſſu ſuo e uita ſuſtulit q̃. T. Manlius Aut poſtumius dictator iuuenẽ nanq; ingenio litteris & forma inter æquales pręſtantem Prauo conſilio Catilinæ Familiaritatem aſſecutum; inque caſtra eius temerario impetu ruẽtẽ in medio itinere abſtractum ultimæ pęnæ ſupplicio affecit; pręfatus nõ ſe catilinæ aduerſus patriam ſed patriæ aduerſus Catilinam genuiſſe filium: Milites autẽ qui hoſtium caſtra in iuſſu principis aggredi eſſent auſi; exauctorauit omnes claudius ſecundus eius nomĩs imperator: eosq; Romam ut digne punirentur miſit: ſicq; in bello Sępius ſeueriusq; uindicatũ eſſe conſtat apud maiores nrõs ĩ eos qui contra imperium in hoſtem pugnauerunt; Quiq; tardius reuocari prælio exceſſerunt q̃ qui ſigna reliquere: aut pulſi loco cedere auſi erant. Q. Fabius Max. & ſi tranſfugarum dextras qui & p̄ſidiis Romanorum ad hoſtium ſtationes confugerant; ipſe aliquãdo præcidit ut defectionis metum reliquis iniceret; ſuapte tamen natura & clæmẽtia defectiões prohibẽdas placãdasq; eẽ mãſuetudĩe

Ac miti oratione cenſuit: neqꝫ omnem ſuſpicionem Accuſare atqꝫ
omnino omnibus ſuſpectis moleſtũ eſſe: Nam quũ aĩaduertiſſet mi
litem quendam Marſum fortitudine: & genere inter ſotios prima-
rium defectionis accuſari nullam in eum animaduerſionem egit ſed
cum ſineret ſe præter dignitatem neglectum iri tunc inquit duces
ad gratiam in eandem potius Accuſantur q̃ pro eorum uirtute ho-
nores impartiantur: Deinde illum Accuſauit: Qui nulla in re offici-
um eius expoſcebat: Hęc enim cum dixiſſet Acerrimo equo aliiſqꝫ
muneribus eum ornauit: Quare exinde uirum ſibi fideliſſimum ſtu
dioſiſſimumqꝫ effecit: apud eundem fabiũ quom miles lucanus eſſet
Accuſatus ꝙ mulieris amore noctu ſępe a caſtris uagaretur: Ce-
terum mirabili Armorum uirtute uir eſſe narraretur quam depibat
Comprendi ea clam iuſſit: & ad ſe adduci ut autem adducta eſt:
Accerſito homine: ꝙ pręter legem inquit pernoctares haud quaq̃
nos latuit ac ne prius quidem latuerat ꝙ probitati ſtuderes: Quare
fortiter ac recte factis errata condonent̃: Reliquũ nobiſcũ eris ha-
beo enim ſponſorem: & adductam mulierculam ei commendauit: ac
tradidit: Nõ ſinit nos. Q. Fabius Max. ĩter has rei militaris poenas
hoc in loco de te ſilentiũ facere ſigiſmũde: ꝙ militũ peccata more
ſuo neqꝫ obſerues omnia neqꝫ meritis ac debitis eos poenis proſe-
quaris: Verũ ex ĩduſtria permulta diſſimules ſciens genus hominũ
ad peccandũ pronũ: nec facile naturam & conſuetudinem eorũ in-
ueteratã exſtirpari poſſe: utqꝫ laſciuię & læticię frena perſępe rela
xas: ſic quũ hoſtis in propinquo eſt: ſegnes: contumaces: deſides
negligentes: ſediciosſos: Ac deſertores ſeueriſſime punis ꝙ hęc ui-
tia non ad ſingulorũ mores tãtũ: ſed ad ſũmã rerũ & omniũ ſalutẽ
pertinere intelligas: illud etiam ſemper tibi innatũ & ingenitum ĩ
telleximuſ: ut uehementer uſqꝫ Doluens pro erratis militum: & ad
uerſum quẽq̃ Arma ſummi oportere: contra uero lætari admodum
abſte plurimos ſeruatos & exornatos iri: & quod diuini muneris ẽ:
hac ſua ſeueritate non hominum interitũ cupere: ſed ſalutẽ poti-
us ſingulis pro uirili pręſtare uelle: admirantibus autem multis ac
repræhẽdẽtibus: ꝙ ut mitis nimium ſis ita & truculentus nimis &
Atrox aliquando uideare reſpondere ſoles crudelitatem ſcilicet ne-
mini minus q̃. principi conuenire: imperatoremqꝫ exercitus ut ui-
ctoria potiatur: potius timendum eſſe q̃ hoſtem Iulius cæs. oborta
ſeditionem militum Paucis percuſſis Caſtra ſedaſſe legitur & fidẽ

militum reparaſſe: Vbi uero ſacrilegia cōmitterent Militie cingulo
Milites ſuo fertur compeſcuiſſe: Maxime quando urbem ingreſſus
non licuit homines ſpoliare aut templa deorum: quod eis poſtmodū
ingraueſcēte ſeditione exprobrauit: Numinibus nāq; Romanis ci-
uibusq; iurati impugnare non poterant: Quos ſacramento militiae
ſuſceperant defendendos: qui aūt tali ignominia notabantur mili
tes nec æra percipere: nec militaribus gaudere priuilegiis: nec ha-
bere aliquid cū gladio: teloq; commertium: neq; porro ad cīgulum
reſtitui faſerat niſi eos ante prçceteris uirtutum meritis inſignirēt
Auguſtus militarē diſciplinam ſeueriſſime rexit legiones contuma
cius parentes Ac immodeſte miſſionem poſtulantes dimiſit exau-
ctorauitq;: Cēturiones item ſtatione relicta itidem ut Manipulares
Capitali animaduerſione puniit: Pro cętero autem dilictorum ge-
nere uariis milites ignominiis affecit: ut ſtare per totū diem iube-
ret ante prætorium; interdum tunicatos: diſcīctosq;: non nunq̄ ce-
ſpitem portantes. C. Curio bello Dardanico circa Dirachium Quū
unā de quinque legioībus ſeditioſam uidiſſet: eam procedere iuſſit
inermem: diſcinctamq; in conſpectu armati exercitus: ſtramenta
coegit ſecare: Poſtero autem die ſimiliter foſſam diſcinctos mili
tes facere: nullisq; precibus legionis ab eo impetrare potuit ne ſi-
gna eius ſummiteret; nomen aboleret: Et milites in ſupplementum
aliarum legionum diſtribueret. L. Domicius corbulo in Armænia
Duas alas & tres cohortes quæ ſecum ad caſtellum initio hoſtibus
ceſſerāt: extra uallū iuſſit tendere donec aſſiduo labore & proſpe-
ris excurſionibus redimerent ignominiam. P. cor. naſcica. Decimo
Iulio cōſſ. qui exercitum deſeruerant Dānati: uirgisq; cæſi publi-
ce uenierunt. M. Cato ab hoſtili littore in quo per aliquot dies mā-
ſerat cum tardo profectionis ſigno claſſē ſoluiſſet: & relictis emili-
tibus quidam acerrima uoce & geſtu expoſtularet uti tolleretur
circūacta ad litus uniuerſa claſſe cōprehenſum ſupplicio affici iuſ-
ſit: & quem occiſuri per ignominiam hoſtes fuerant: exemplo poti
us impendit. L. Paulus perſe rege ſuperato: externorum quoſdā
tranſfugarum elephantis conculcandos cenſuit: Affricanus item
poſterior euerſo punico īperio eiusdē generis & culpę hoīs in edē
dis populo ſpectaculis feris beſtiis obiecit: Eundem cenſorem de
claratum ferunt adoleſcentem priuaſſe equo animo quoniam ſum-
ptuoſe in cæna quo tempore carthago oppugnabatur placentam

Melle confectam quã in urbis ſimilitudinẽ q; formaret: & hanc car-
thaginem appellarat: conuiuis præpoſuit Rapinæ percontati q;
adoleſcenti quamobrem equum ſibi Abſtuliſſet: Prior q̃ ego car-
thaginem inquit dirripuiſti: Xerxes perſarum rex Phitio quinque
filiorum patri unius uacationem petenti: quem uellet eligere per-
miſit: Deinde quem elegerat: in partes duas diſtractum: ab utroq;
latere uię poſuit Et hac uictima luſtrauit exercitũ: Actiſanes ethi-
opum rex Egyptiis in ditionem ſuam redactis ſumma eis equitate
imperauit: Latrocinia enim nouo more compeſcuit: ſontes neque
morte plectens neq; linquens impunitos iudicio conſtituto: reos oĩs
in unum cogens miti ſententia dãnauit: Amputatis enim naribus
in ultima deſerti ire eos compulit: ibiq; ciuitatem condidit: ab exci
ſis naſis Rinoceram appellatam: Aſuerus quom cuperet phamam
& ſermonem apud omnes gentes & nationes uulgari a ſe cyrrum
interfectum eſſe Mitridatem: qui primum cyrro uulnus inflixerat
chare deĩde a quo ſucciſa poplitis uena cyrrus cõciderat q̃ egre fe-
rentibus ſe iniuſte ea gloria muneribus a rege miſſis ſpoliari his
regi nuntiatis: uehementer ira incenſus: caput Charis a ceruicibus
abſcidi iuſſit. Hisq; quũ ineſſet mater ne tu inquit rex ita hunc cha
rem capitalem homĩem breui poena neces: a me enim ſibi eorumq;
diu audet merces perſoluenda eſt: permittente autem Rege Matri
ſupplicii ſummendi poteſtatem a tortoribus ſuis hominem com-
prębendi iuſſit: Decemq; dies in tortura haberi: tum oculos effodit
& in aures liquefactum ęs infundi ſic omni ſupplicio excruciatum
necari: pauloq; poſt ob eandem cauſam Mitridatem ꝙ aperte pro
fitebatur Manu ſua cyrrum concidiſſe: Nec ut Arctoxerxes uanum
neq; irritum telum adieciſſe: ſed tranſixo tempore hominẽ ſtrauiſſe
eoq; uulnere tandem interiiſſe: Scaphis necari iuſſit: Genus autem
mortis ac ſupplicii huiuſmodi fuit: Duabus exedificatis ſcaphis in
terſe congruentibus in altera hominem Qui ad ſupplicium datur
reſupinant: Alteram deſuper imponentes: ſic ambas coniungunt
ut caput manus ac pedes foris excludantur Reliquum uero
corpus totum intus claudatur prębent homini cibum ſtimu-
lisq; oculos fodieutes uesci ad iuuitum cogunt: ueſcenti autem ꝓ
potu lac melle mixum in os infundunt: Faciemq; eodem conſpgunt
ſic eius uerſantes ſcapham ſemꝑ adureſo ſoli opponunt & muſcarũ
inſidentium multitudine ora quottidie obtegunt: cumq; intus ea

faciat Quæ edentes bibentesq; homines neceſſitas cogit: ex corru-
ptione & putredine uarii pululant uermes: Quibus intra ueſtes pe
netrantibus corpus abrodatur Quom enim profuncto uita homine
ſuperior Ammouetur ſcapha: exeſa caro aſpicitur: & circa uiſcera
talium ferarum aliarumq; quottidie ſubcreſcentium multitudo ap-
paret: Huiuſmodi ſuppliciis Mitridates excruciatus: ad decimum
uſq; diem calamitoſam uitam perduxit: Atq; ſic demum extinctus
eſt. Auidius Caſſius: Qui ſe marium dici uoluit: milites qui prouī-
cialibus per uim aliquid ſurripuiſſent: His in quibus peccauerant
locis in crucem ſubſtulit: Primus etiam id crudelitatis potiusq̄ ſe
ueritatis ſupplicii genus excogitaſſe fertur ut pergrandi & proce-
ro ſtipite terre affixo a ſummo ad I mum uſq; damnatos ligaret: ab
imoq; ignem adiiciens: incenſis aliis; Alios fumo: Cruciatuq; ignis
Alios metu: ac timore necaret; idem denos cathenis uinctos in pro
fluentem mergi iuſſit: Multisq; deſertorum manus excidit: Aliis
crura & poplites: Maius exēplū eſſe aſſerēs inuentis miſerabiliter
criminoſi q̄ occiſi: Idem cū ipſo īſcio manus Auxiliaris triamilia
ſarmatarū negligētibus agētiū ī danubii ripis occidiſſet: & cū p̄-
da īgēti ad eū redigiſſet ſperātibus tribunis p̄miū quod q̄ pua ma-
nu tātū hoſtiū occidiſſet; Rapi eos iuſſit & ī crucē tolli atq; ultimo
ſupplicio affici: Dicēs euenire potuiſſe ut eſſēt īſidiæ ac piret Ro-
mani imperii reuerentia: Et quom ingens ſedicio in exercitu orta
eſſet: Proceſſit nudus in mediū campeſtribus ſolū tectus & ait: per
cutite me ſi audietis: & corruptę diſciplinæ Facinus addite: Tunc
quieſcentibus cunctis; timeri meruit Quia ipſe non timuit: Peſce-
nius niger: decem milites qui prouinciali ablatū Gallinacium co
mediſſēt: necari iuſſit: Exercitum autem qui ne occiderentur:
non Armis ſed precibns impediret interdixit igni & cibo cocto
nec reueſci alia ni aqua frigida & pane conceſſit: Decupli precio p
uinciali primum reddito ac ſoluto; Alexandri uero ſeueri uel aurelii
ſententia Muliercule miles Carpentarius ad iudicatus eſt: ut qui
conuicia dixerat ſeruili opere Annoſæ foeminæ nutrimenta præ-
ſtaret; Et quom egre hoc ferrent milites: perſuaſit omnibus ut mo-
deſte ferrent Ac modeſte eos Terruit: Libidinis autem caſtigator
Aurelianus Maxime fuit; nā & ſe ipſū continuit & adulteros atroci
poena coercuit milites: namq; qui hoſpitis uxorem uiolaſſent dua
bus īflexis arboribus fune Alligauit; Quo demiſſo reus e ueſtigio

utrinque pendens laceratus occubuit: longe Aſperius Macrinus
caſtigauit milites ꝗ cū ancillā hoſpitis uiolaſſent: eos uiuos: duo
namqꝫ erant: Boū in corio emiſſis modo capitibus ſepeliuit: ut uer-
mium multitudine ſubcreſcentium Diutius torquerentur: inuene-
runt alii crucibus non unius quidem generis capite conuerſos in
terram ſuſpendere: Alii per obſcena ſtipitem immittere: Alii patu-
lo Brachia explicare: Alii uiuentibus cadauera alligare; ut Opilius
Macrinus: & Megentius: De quo Maro: Mortua quin etiam iunge-
bant corpora uiuis: Componens manibusqꝫ manus: atqꝫ oribus ora:
Tormenti genus: & ſanie: Taboqꝫ fluentes: Complexu ī miſero: lō-
ga ſic morte necabat: ſtatuerunt etiam in infligendis poenis ali-
quando maiores noſtri: ut ſi a multis eſſet flagitium rei militariſ ad-
miſſum ſortitione in quoſdam animaduerteretur: ut Metus uideli-
cet ad omnes pæna ad Paucos perueniret: Nam miles qui locum nō
tenuit: qui hoſtium impetū: uimqꝫ pertimuit: Poteſt idem poſtea &
miles eſſe melior: & ciuis utilis & uir Bonus: Circa ducum itaqꝫ &
imperatorum edicta: Boni milites parebunt & obſequētur: niſi for-
te quod precipitur: ſaluti Rei.pu. aduerſum inueniatur: In eo enī
haud quaq̄ obtemperat: niſi perfidus & impius miles: Quid enim
īiquius: Quid deteſtabilius: q̄ ſine diſcrimīe aggredi Quęcūqꝫ di-
ctauerit imperator: Nonne apud omnes uox iſta quondā in caſtris
forſā probata Funeſta eſt: & crudelis plenaqꝫ perfidię habita: pe-
ctore ſi fratris gladium: iuguloqꝫ parētes: Condere me iubeas ple-
noqꝫ in uiſcera partu: Coniugis inuita peragam tamen omnia dex-
tra: ſi ſpoliare deos: ignemqꝫ immittere templis: Numina miſcebit
caſtrenſis flamma monetę: Caſtra ſup Tuſci ſi ponere Tybridis
undiſ; Heſperioſ audax ueniam metator ī agroſ: Tu quoſcūqꝫ uoles
in planum effudere muros: His aries aptus diſpergit ſaxa lacertis
illa licet penitus tolli quam iuſſeriſ urbem: Roma ſit: Et quanq̄
hoc nequius dici ab homine potuerit nihil & unde magis deberet
ſi fidelis eſſet Romanuſ imperator offendi in eo tamen ſceleratuſ
mileſ officii ſui fidem his uerbiſ Facere ſtuduit: Vnde ſe ipſū cir-
cūſcripta militari obedientia maxime in fidelem: & perfidū eſſe cō-
uincit: Hęc contra eoſ qui militaria ſegnius ac negligentius: uel
aliter ac diſciplīa coīſ exigit Tractanteſ ignomīiæ ac dedecoriſ no-
tā ſubiere dicta ſit & exēplis plurimiſ cōfirmata; ut ex alieno mi-
liteſ malo; ſuū diſcāt p̄cauere; aut aliena uirtutiſ exēplis ꝓuocentur

V S T O Deniq;
Ac debito narrationis noſtræ ordine Sigiſmūde pā-
dulfe operi conſumationem triumphis imponemus:
Quom hi bellorū ſint finis: uictoribus decus & glo
ria; Eſt enim triumphus omnium militarium rerum
honos ſupremus: maximaq; omnis utriuſq; ſexus æ-
tatis uniuerſę urbis exultatio: & occurſus quidā: qui
fiebat honorifica hoſtium clade: Duci & uictrici Turbe redeunti:
Rerumq; fortiter ac foeliciter geſtarum ſpeciem præ ſe ferenti: ſic
dictus: ut perhibent a græco quod latine exultationem ſignificat:
Credunt hoc alii a gręcis nomen in conſuetudinem deriuatum; Si-
mulq; huius honoris quicq̄ ad liberum patrem: primum eius Au
ctorem pertinere: Quem triambū nomināt: Quod & ſi haud quāq̄
uerum eſſe: Plutarcho auctore conſtet. Vir tamen omnium undecūq;
doctiſſimus atq; accutiſſimus. M. Varro id inde aſſerit inclinatum:
tranquillus autē triumphum latine dicit potius appellatum: ꝗ is
qui triumphans urbē ingrederetur tripartito iudicio honoraretur:
Prius autē de triumpho duci concedendo exercitum iudicare ſoli-
tū erat: ſecundo ſenatū; tertio populum. Atqui de eo maxime. Qui
uel dictator: uel conſul. ſiue prætor res geſſiſſe triumpho dignas:
Liuius omnibus locis re benegeſta de hoc iudicabat exercitus:
Senatusconſulto: Iuſſuq; populi triumphans: Dictator in urbem
rediit; I dē xxxi. l. cor. Lentulus p̄cōſ. ex hiſpania rediit: qui quū ī
ſenatu res ab ſe ꝑ multos Annos fortiter foeliciterq; geſtas expo-
ſuiſſet poſtulaſſetq; ut triūphanti ſibi inuehi liceret urbem. Res
triumpho dignas eſſe cenſebat ſed exemplum a maioribus non ac-
cepiſſe. ut qui neq; dictator neq; conſ. neq; pretor: res geſſiſſet:

Triumpharet: Proconſulem illum hiſpaniam prouinciam: non cõſulem: aut prætorem obtinuiſſe decernebatur tamen ut eo ouans urbem iniret: intercedente etiam ſempronio longo Tribuno pleb. Qui nihilominus more maiorum: haud ullo exemplum futurum dicebat: Poſtremo uictus coõſenſu patrũ:: Tribunus ceſſit: Et ex ſenatusconſultõ. L. Lentulus ouans: urbem eſt ingreſſus.

Illud etiam Animaduertendum ne quod de triumpho & Tropheo male accipiunt: nos quoq; confundat opinantes: unã rem duobus nominibus appellari debere: ut enĩ re uera qui Martiam & terrificam hoſtium cæde pompam: lege triumphali agebat: triumphans dicebatur: ſic qui hoſtes fugaſſet tropheũ appellabat: non ab re a græco: hoc eſt ab hoſtiũ conuerſione dictũ: uocabant etiam ueteres tropheum ſtipitem: ſiue truncum montanæ quercus abſciſſũ inſtar ſuperati hominis fabricatum & ue luti ſpoliiſ & armis eiuſdem indutum: Affixa enim quaq; uerſum ſpolia: impendebant ornatu plurimo ac decore diſpoſita: neq; hoc niſi in eminentioribuſ locis figebatur. Vnde Criſpuſ de pompeio deuictis hiſpanis: Trophea in phireneis conſtituit: Ex quo more in urbibus trophea figebantur in arcubus exedificatis: Vnde poeta noſter elegantiſſimus: Ingentem quercũ deciſis undiq; ramis: Cõſtituit tumulo: fulgentiaq; induit arma Megẽti ducis exuuias tibi magne tropheum. Bellipotens aptat rotantes ſanguine criſtas: Telaq; trunca uiri: & bis ſex toraca petitum; Perfoſſũq; locis clipeũq; ex aere ſiniſtræ ſubligat: Atq; enſem collo ſuſpendit eburnũ: Alio idem in loco: indutosq; iubet truncos hoſtilibus Armis: Ipſos ferre duces: inimicaq; nomina figi: pro inimicorum: Dicit autem affixos tropheis titulos cum nominibus occiſorũ: Ad hęc Iunius iuuenalis Aquinas: Bellorum exuuię truncis affixa tropheis Lorica & fracta de caſſide buccula pendens. Et curuum temone iugũ uictęq; triremis: Apluſtre & ſũmo triſtis captiuus in arcu. Illud quoq; nec prætermittendum triumphi genus; nõ ab ouatione: hoc eſt clamore Bacchico: ſicuti multi putauere ouationẽ appellari: tam & ſi Ouantes illam canentesq; tranſmittant; ut plutarcus inquit: At quũ

militesinmagno triumpho:& plena uictoria bouem;in hoc ĩmolare
ouem conſueuerũt:Vnde huic triũphi generi nomen extat;utq; qui
de pugna uenientes;cum multitudine obuiam ad numina Minora
ibant:& ibi fugatis hoſtibus;oues diis immolabant: Ouantes dice
bantur ſic:& ouatio proprie minor triumphus:& qui ouationẽ me-
retur & uno equo utit̃:& a plebeis uel equitibus Romanis dedu-
citur ad capitolium:& de ouibus ſacrificat Vnde & ut dictum eſt
ouatio;Qui autem triũphat equis albis utitur quattuor;Et ſenatu
pręeunte in capitolium de tauris in eo ſacrificat:In quo nec illud
ſilentio obuoluendũ quod ad minores triumphos & ad ouationes at-
tinet: Super quo diſſenſiſſe Veteres ſcriptores inuenio;Partim
enim ſcripſerunt qui ouaret introire ſolitũ equo deuectum: Et Sa-
binis maſſurius pedibus ingredi ouantes dicit: non Sequentibus
eos militibus;Sed uniuerſo ſenatu Dignum & opportunum etiam
Arbitror Sparthanorum legiſlatorem contemplari; qui aliquando
aliter ac Romanorum more ſacrificandum inſtituit: Nam ſiquis
lacedęmoniorum dux quod uelit dolo aut perſuaſione confecerit:bo
uem mactat: ſi in bello res geſta fuerit Gallum Hi enim & ſi Bel-
laciſſimum genus ſint;& apud omnes habeantur;Ampliora tamen
magisq; homine digna;quæ ratione ac prudentia;q̃ quę ui aut for-
titudine facta ſint iudicabant.

Tque non idem in triumphorum ſacrificiis apud omnis ſer-
uatę Religionis exemplum extat: ſic uarium apud diuerſas
nationes triumphandi morem fuiſſe conſtat:& ut triumphi
primum omniũ repetamus auctorem Dionyſiũ qui latine liber pa
ter dicitur; india ſubacta multarũ gentiũ ſpoliis triũphantem uin
cti primũ Elephanti ſubiiſſe currum eius memorantur: Apud æ-
gyptios ſoſeſtris eorũ rex:tã ellato tã ĩmani animo fuiſſe fertur:
ut quot annis non elephantos;ſed ſorte reges ſingulos eſubuĩctis
iungere ad currum ſolitum erat;ſicq; triumphaſſe; nullo maiorum
fretus exemplo;quod equidem inuenerim tantũ licentię dabat glo-
ria immanitas & intolleranda ſuperbia: Erictonius etiam uictor
quadrigã & equos quattuor primus iunxit in græcia:Apud nrõs

coſſus & Marcellus opima ſpolia ferentes:quatriiugo ſimiliter cur-
ru inuecti ſunt:Romulum uero non recte Dionyſius ait:curru eē
uſum:Erant enim Romæ in promptuq; omnibus:ut memoriæ pro
ditum eſt:Romuli pedeſtres ſtatuę ſpolia ferentes:Ex quo pede-
ſtres quoq; eius fuiſſe triũphos non obſcurum eſt:Tarquinũ priſ-
cum deinde:Deinde Damarati filium in decoram huiuſmodi cur-
rus & equorum quattuor formam & magnificentiam Triumpho
ſtatuiſſe memorant:Ab hetruſcis tamen prius ſumptam & in uſu
habitam affirment:Licet alii publicolam primum in curru tali põ-
pa Triumphaſſe:Quam & ipſam ut maiorum legibus plurimis:&
maximis ducibus conceſſam:Sic non nullis adeptã denegatamq;:
non ſine maximis rationibus inuenio.

VM enim eo triũphandi honos perueniſſet ut poſſet maius
quicq̄ neq; imperatori ſenatus:populusq; Ro. ac exercitus
dare:nec ab his imperator accipere:Deuictis hoſtibus Am-
pliſſimo pro honore & gloria uideret:Proindeq; ob exigua quęq;
prælia læuesq; conflictus:honorũ maximũ ſibi decerni duxquisq;
triumphum expoſceret:lege fuit occurſum:ut ei ſoli liceret urbem
triumpho inuehi Qui rebus fortiter ſtrenueq; geſtis clarus eſſet
imperator & hoſtilis exercitus ad quinq; milium uſq; numerum
fundendo Profligandoq; una dimicatione cecidiſſet:Poena deinde
per.L.marium,M.q; Catonem trib.pleb.ducibus iniecta:Qui fal-
ſo uel peremptorum hoſtium:uel deſyderatorum ciuium numerũ
Senatui per litteras rettuliſſent:iubenteq; prętérea ingredientibus
urbem:Quęſtorum officium his de rebus iureiurando adigi:uana
ſcilicet ea nequaq̄ fuiſſe:quę ſenatui nuntiaſſent tribuni pl.itidem
ut ante ſolebant triũphum poſtulantibus aduerſari ita non nunq̄
uiros fortes ac ſtrenuos impedientes aliorum triumphos deterrebãt
utq; triumpharent:ſicut de Manlio proditum eſt efficiebant:Mo-
ris etiam erat:ut imperii auctione:nõ pro reſtitutis:quę aliquando
eius fuiſſent:lauream decerni ius eſſet:ſicq; ab.Q.Fuluio campa-
no populo ſubacto.L.opimio Flagellanis in ditionem redactis:tri-
umphandi poteſtatem a Senatu petentibus illis triumphus mini-
me decretus eſt minimeq; obtentus ſemper enim exiſtimationem

Arbitriũq; huius honoris penes ſenatum fuiſſe: & Valerio licet &
Oratio conſſ.quod antea nunq̃ actum; Tum primum ſit; ſine aucto
ritate Senatus populi iuſſu triũphatum: inſtituti etiam huius põ-
pe ueteris fuiſſe comperio: ut illis haud quaq̃ triumphi deberentur:
Qui ad res quanq̃ maximas atq; clariſſimas Bello cõficiendas abſq;
ulla magiſtratus Auctoritate trãſmiſſi fuiſſent: Vnde nec.M.Mar
cellus: nec.P.Scipio curru triumphali inuecti ſunt: Quom Syra
cuſas alter: Alter hiſpanias: ſine magiſtratu: in poteſtatem Roma-
nam redigiſſet: ita etiam more maiorum compatum erat: ne quis qui
exercitum non deportaſſet: triumpharet niſi perdomitã pacatãq;
prouinciam tradidiſſet ſucceſſori: ſic.L Mãlio proconſuli ex hiſpa
nia redeunti; poſtulantiq; ab ſenatu in ede Bellonæ triumphũ reꝝ
geſtarum magnitudo impetrabilem faciebat: exemplum aliorum
obſtabat: Medius tamen honos Manlio habitus: ut ouans non tri-
umphans urbem iniret: Ad hęc ſimili modo triumphum ita decerni
a ſenatu ſolitum; ut nullius ipſe; nihil eius qui triumphaturus eſſet
& eorum qui Bello interfuiſſent uerba audiret: Inſtitutũq; ideo ut
legati Tribuni; Centuriones; Milites deniq; triumpho adeſſent: ut
uirtus rerum geſtarum eius cui tantus honos haberetur publice
uideretur; Veteri etiam Romanorum more nunq̃ triumphus lachry-
mis ac ciuium cruore quærebat: nec admittebatur oblatus M.n.
Fabius conſ.inclyta hetruſcis a uehientibus ſuperatis pugna; ob-
latũ ſibi ſũmo Senatus populiq; ſtudio triũphũ Ducere renuit; ꝙ
eo prelio.Q.Fabius frater atq; cõſ.fortiſſime dimicans cecidiſſet
inquiens Quia tantis Rei.pu.detrimentis luctus potius deberetur
q̃ triũphus: triũphi negandi cauſa ſenatui uel ab eo aliis oblatũ re
nuendi etiam fuit ei; qui alieno auſpicio & in aliena prouincia pu-
gnaſſet; ut Elius primo; & GN.quoq; claudius Nero Deinde qui
Liuii; licet Salinatoris in haſdrubale opprimendo glorię particeps
fuiſſe; tamaen triumphantem eũ equo ſequi q̃ triũpho.quem ei ſe-
natus ęque decreuerat uti maluit; Et qa res ĩ ꝓuĩcia fuerat Salina-
toris geſta ſine curru triumphauit: ei ſimiliter triumphus adime-
batur qui alieno exercitu rem geſſiſſet Prouinciamq; reliquiſſet
utilitate rapiendi ut.L.furio prætori pene contigit; cui nullo licet
exemplo id ipſe feciſſet; Amplitudine tamen rerum geſtarum gra
tia & Amicorum orationibus & conſulis abſentia de gallis præter
morem triumphum decreuerunt; Militaris etiã licentiæ ſuperioris

Citeria

ætatis currũ triũphalẽ proſequẽtibus fuiſſe legimus: ut triũphãs per iocũ plurimis ea die: in pune ſalibus & carminibns aſpergeret: Ea tamen a militibus in imperatorem ita dicebantur: ut facile appareret in ducem indulgentem Ambitioſumq; ea dici Citeriam inſuper: hoc eſt effigiem quandam argutam & loquacem Ridiculi gratia ĩ pompa uehi ſolitam accepimus cũ populo Colloquentẽ: Vnde. M. Cato in. M. Cecilium: Quid ego dixerim amplius: quẽ ego deniq; credo in pompa uectitatũ ire ludis pro citheria: atq; cũ ſpectatoribus ſermocinaturũ: ſanctiſſimum deniq; ac omni laude inter cętera digniſſimũ urbis inſtitutũ: Quę ideo cõmunibus incipiendis: gerendisq; Deos adhiberet: Quia nullius calũnie ſubiiciebat ea: quæ dii comprobaſſent: & in ſolennibus uerbis haberet cum ſupplicationem: aut triumphum decerneret: ꝙ bene ac foeliciter rempublicam adminiſtrarit

Vlta quin etiam triumphantium erant inſignia: Aurea corona ſiue laurea: Aurea patera: & ſacrificalis ferreus anulus: toga picta & palmata: Scipio eburneus: ſiue Iouis optimi maximiq; ſceptrum: Facies pręter hęc minio illita coloris inſtar ætherei: Vtq; iouis ſimulacri faciem diebus feſtis minio illiri ſolitã: Maximi non ſolum ſed ſacri auctores teſtantur: ſic triumphantiũ corpora: ſicq; camillum hac religione triumphaſſe: Bulla etiam ut prętextatorum puerorum ita & triumphantium erat inſigne a pectore cordetenus dependens: cordisq; figuram habens: & ea intra ſe remedia: quę aduerſus liuoris ſtimulos & inuidię morſus arbitrarentᷣ maxime profutura: Hancq; ideo cordetenus geſtaſſe triumphantes conſtat: ut intuentes eã: ita deniq; ſe hominum appellatione dignos putarent ſi ea corporis parte cęteros antecellerent: ſicq; proinde Bulla a græco ſermone dicta: Qui conſilium latine dicitur: uel ꝙ eam partem corporis Bulla contingat in qua naturale manet cõſiliũ: hoĩes quoq; ſe eſſe in illo ſublimiſſimo curru triumphantes Admonebantᷣ a tergo: ſuggerebatᷣ enĩ Reſpice poſt te hominem te memento: & utique hoc maxime gaudebant: tanta ſe gloria coruſcare: ut illis admonitio ſuę conditionis eſſet opportuna: Cum enĩ corona ſuſtineretᷣ a tergo Anulusq; digito ferreus

βουλη.

eſſet;eque fortuna triumphantis;& ſui coronam retinentiſ Anno-
tabatur;indui porro. ſolenni geſtamine ac cultu triumphantes ius
erat;& quem ſingulis uſurpare fas non eſſet:Ex uirtute namque
petita;non omnibus eadē ueſtis ipſa;& materia & colore:& forma
plurimum differebat:Purpuræ uſum ſemper Romę fuiſſe uideo;
ſed Romulo in trabea:Tullus hoſtilius hetruſcis deuictis e Regi-
bus primus uſus inuenitur toga prætexta:& latiore clauo:Tarqui
nium priſcum deinde tunica aurea triumphaſſe uerius docet;hāc
Palmatam auctores uocant;uel ꝙ ueſtis ea ſit;quam qui palmam
meruerunt uterentur;uel ꝙ palmę ī ea expreſſe uiderērur: Palmę
enim arboremnon ab re inter uictorię & triumphantium inſignia
cōnumerari teſtis eſt Ariſtoteles:vi.probleumatum:& Plut.ī viii.
Simp.ſi enim ſuper huiuſce arboris lignum magna ſuperimponas
pondera: ac tam grauiter urgeas; oneresq;;ut oneris magnitudo
ſuſtineri non queat:non cedit palma deorſū; nec in terra flectitur
ſed aduerſus pondus reſurgit:& ſurſum nititur recuruaturq;:Pro-
pterea inquit Plutarcus in certaminibus; Palma ſignum placet eē
uictoriæ: & quoniam ingenuum huiuſmodi lignum eſt & urgen-
tibus opprimentibusq; non cedat: Hinc palmarum Ramos trium-
phantes geſtaſſe proditum eſt; Ex lauro etiā coronam portari mos
inoleuit;& ramum manu teneri. non quia ut quidam perhibent in-
ter Armatos hoſtes quietis indicium Romanis pręcipuæ leticiæ
uictoriarumq; nūtia fuiſſet.nec quia perpetuo uireat.nec quia pa
cifera.nec quia ī gremio Iouis optimi maximiq; deponeretur.quo
tiens leticiam noua uictoria attuliſſet.pręferenda enim utroq; olea
ſed quia ſpectatiſſima in monte parnaſo.ideoq; & grata Apollini
aſſuetis eo dona mittere iam & regibus & Romanis.teſte.L.Bruto
fortaſſis etiam in Argumentum.quia ibi libertatem publicā is me
ruiſſet.Lauriſeam tellurē illā oſculatus ex Reſponſo;& quia ma-
nu Satarum receptarum in domos fulmine ſola non iacitur ob has
cās equidem crediderim honorem habitum in triumphis potius;q̄
quia ſuffimentum ſit cędis hoſtium:& purgatio;ut tradit maſuri-
us:Fuerunt & arboris huius circa auguſtum euenta digna memo-
ratu;ob quę etiam in tiūphis uſurpatam arbitror:Namq; liuię dru-
ſillæ quę poſtea Auguſta matrimonii nomen Accepit Ac ſedenti
galinam conſpicui candoris aquila ex alto obiecit: illeſam intrepi
de miranti Acceſſit miraculum; Quoniam teneret roſtro laureū

Ramum Baccis ſuis honuſtum aſſeruari: Hanc alitem & Sobolem iuſſere auriſpices Ramumq; ſeri Acrite cuſtodiri: Quod & factum in uilla cæſarum: Fluuio tiberi impoſita iuxta nouum lapidem uia Flaminia: quę ob id uocatur ad galinas candidas: mireq; Syluo prouenit: Ex ea triumphans poſtea cęſar: laurum in manu tenuit coronamq; capite geſſit: Ac deinde imperatores cuncti traditusq; mos eſt: Ramos quos tenuerint ſerendi Durabantq; ſylue nominibus Suis diſcretæ.

Pſum autem triumphantium morem proſequemur Romanū in his ordiuem exprimentes die: itaq; quo futura erat pompa populi Romani multitudo uiſendi ſtudio ad ſpectaculum triumphi effuſa confluebat omnis: pulcherrimis & nitidis: ut quibat quiſque: ueſtibus ornatus: Nemoq; ex multitudine tota ciuium Domi remanebat: ſed ſinguli nocteq; triumphi diem preceſſura erat: loca pręueniebāt in equeſtribus theatris: quos circos appellant: in locisq; circa forum ad hoc ipſum ligno exedeficatis: in templis: in porticibus: in uiis patentibus & publicis: in feneſtris ac domorum tectis: & in aliis quibuſcūq; urbis partibus: per quas tranſitus erat ſeſe ad ſpectandum comparabant: imperatori neceſſario tranſitu pretermiſſo: inſtratoq; paſſim floribus: ſertisq; odoriferis uerbenis: ac herbis aliis ſuauitatem odoris affatim redolentibus: Multitudo deinde miniſtrorum haſtilia manibus geſtantium: ex medio confluentem Dimouebat turbam: & uias puras: apertasq; pręſtabāt: Pars uero militaris ante lucem per turmas: atq; ordines cū rectoribus progrediebatur: & iuxta iſidis templū ibi enim principes illa nocte quieſcebant conſtituebatur: ubi uero illuceſcebat aurato ſublimiſſimoq; curru inuecti: ut conſpici poſſet eburnea curruliq; Sella in maieſtate ſedentes: purpuram auro contextam induti: Et lauri ramum dextra gerentes ferrebant: hos peditatus omnis ſub ſignis: ac tribunis anteibat: Ferebātur poſt hęc hoſtium ſpolia: Coronę aureę: Dona ſotiarum ciuitatum trāſlatę Tubarū deīde clāgor ſequebatur: ac obſidū Captiuorūq; nobilitas omnis uultu & Amictu ſubtriſti: & qui hoſtium dux fuiſſet: ſi captus aderat. Captiuis poſterior omnibus cathenis uinctus ante

currum ducebatur:Quadrigam equi pulcherrimi niueiq; ac falera-
ti quattuor Trahebant;Poſt uero captiui;qui p prouĩciã uenierãt
uniuerſi:Raſis capitibus ob deterſam ſeruitutem uel pileo capiti
impoſito: Qui donati libertatis ſignum erat currum triumphan-
tis ſequebantur: hunc etiam milites & equites currum imperatorũ
ſecundum legiones:cohortes:& Manipulos:lauro manibus ſequẽ-
tes:Partim carmina patria ſalibus per mixta:& iocis Partiũ tri-
umphantium laudes cantantes:Ad urbis ambulationes tranſibant:
Vbi ſenatus & omnes ordines obuiam effuſi eorum prȩſtolabantur
aduentũ: Qui erat fiebatq; non niſi per portam ſiue uiam trũphalẽ
iuxta uaticanũ: Quæ ab eo ꝙ per illam ſẽp triũphorũ pompa du-
cebatᵉ nomen Accepit: ibi uotis prius Diis ſolutis cibũ capiebant
& Magnificis ac triumphalibus ueſtibus Amicti: Diis ad portã
Collocatis:cæſa hoſtia inter ſpectacula tranſeuntes triumphũ du-
cebant: ut multitudini facilior prȩberetᵉ aſpectus:promerito autẽ
narrari multitudo illorũ ſpectaculorum & magnificentia nõ põt:
in omnibusq; quiq; cogitauere uel artium uel diuitiarum:uel na-
turȩ nouitate:Nam peneque cum hominibus qui uſq̃ ſunt fortuna-
tis: Aliis alia mirabilia magis atq; magnifica quæſita ſunt: Et
enim argenti:auriq; facti & ĩfecti:atq; ſignati:nec non eboris: Ac
gẽmarũ clariſſimarũ etiã Rariſſimi generis ueſtium infinita mul
titudo ſequabatur:Crateras alii:& fialas:Calicesq; ornatiſſimos &
ingentis: & alii uaſa permulta ex auro: & gemmis eximie artis &
magni ponderis: Torques deinde & Montes aureos cum ceruis:&
leonibus:& pomis omnis generis circũdati:certo ordine deferebãt
ferebant ſimulacroum ſigilla:Deosq;:quos illi habebant & Ma-
gnitudine mirabili:& arte; nõ defunctione facta:ſigna deinde æ-
nea:marmoreaq;: Tabule:& coloſi uehiculis portabantur Ad hȩc
tela:& cȩtera hoſtium ſpolia:Cathapultȩ: Baliſtȩ:Tormẽta quȩq;
& Arma porro ornatiſſima atq; pulcherrima ſplendentia ære &
ferro abſterſo atq; ita Diſpoſito : ut caſu maxime cecidiſſe ui-
derẽtur:Galeæ.Scuta.Thoraces;ocreæ;pelthe; geſa.coriti:eqno-
rum frena:& enſes ſtricti:per hȩc iacentes:& ſariſſe infixe:ita ut
nec uictoꝝ quidem abſq; metu aſpectus eſſet: Maxime autem ſtu-
por erat.Machinarum quȩ portabantur:pro cuius magnitudine ti
mendum uiribus portantium occurrentes putabant: Ferebantur
in triumpho ſigna militaria:urbes.& oppidorũ ſimulacra. Quin

etiam equorum caPtorum greges: & Animalium diuerſā genera.
elephantorum: & leonum producebantur proprijs ornamentis in
duta:ducebantur & boues poſt auratis cornibus uitiſ ornati & ſer
tis: Ducebant eos adoleſcentes ſuccincti ad i nolandum: & pueri
Aureas:& Argenteas pateras:ſacrificii gratia deferebant:Atq; hęc
eadem deniq; prę multitudine rerum & copia:ſi non una die trāſ
uehi poterant:in alteram non nunq̄ tranſuehebantur:atq; alteram
Belli poſt hęc facies pręferri uidebatur: Ex ludis eratq; cernere:
uaſtari fortiſſimas terras:interfici acies hoſtium:Alios cedi:Alios
fugere:Alios captiuos duci:Murosq; excellentes magnitudine Ma
chinis dirui:caſtella exſcindi:ciuitates populoſas diſturbari:Exer
citum intra muros fundi: cædisq; omnia loca plena:& eorum qui
manu reſiſtere non poterant: preces: ignemq; templis immiſſum:
Ediumq; ſuper dominos ſubuerſionē:Ars autem & operū magni
tudo neſcientibus adhuc illa fieri:tanq̄ uera pręſentibus oſtende
bant:ī ponto etiam dicente naſone:Oppida turritis cingātebur
nea muris:Fictaq; res uero more putet agi:huius autem pompę fi
nis:Iouis capitolini templū erat: ubi poſtq̄ eo peruentum erat mo
re uetere uictores operiebātur: Donec mortē ducis hoſtium quiſpiā
nuntiaret:Nam hoſtium rex Dux ue'qui fuiſſent:aut publicæ cuſto
dię perpetuo Damnabatur: Aut traductus:laqueoue circundatus
per publicū ad necē trahebat:Poſtq̄ igitur eum finem uitæ habere
nuntiabatur:omniumq; fauor ſecutus erat:uotis ſecundo celebra
tis:peractisq; ſolenniter in palacium recedebant: & alios quidem
epulis excipientes conſules:de more inuitari faciebant: ut coenę
adeſſent: deinde rogari:quominus uenirent:ne celebritatis illius
diei maiore quiſpiam imperio fructū ſiue locum ſibi pręocuparet:
Alijs autem omnibus domi conuiuiorum inſtructi erant apparatus
ſicq; omnium plauſu:ultra omnem conſuetum honorandi modum:
hunc fauſtum:& foelicem diem ob rempu. auctam:imperiumq; po
puli Romani propagatum:& malorum ciuilium finem: urbs Ro
mana celebrabat.

Ntereſt coronarū quoq; maieſtatem ſpeciali conſyderatione metiri ;ut pote quibus ingens dignitas inſit.& īgētiſſimum ad fortitudinem calcar Morem namq; hunc a ueteribus traditum incitandos ad animos Romana prudentia tenuit; Quod imperator re Bene fauſte ac foeliciter geſta tribunal aſcēderet: Contionemq; aduocaret milites; ut operam quam nauaſſet quiſq; laudaret uirtutis quoq; ad teſtimoniū ut eſſet fauoris qualitas de re.pu. bene meritos corona donaret;utq; ab ipſis ꝑpemodū in cunabulis ordiar Tenuiores ī uſu antiqui habebant ſtrophios appellantes;unde nata & ſtrophiola;Quin etiam uocabulum ipſū tandem communicatum eſt inter ſacra & Bellicos honores;coronis ſibi nomen ſuum uindicantibus;Quom uero e floribus fierent ſerta a ſerendo: ſeruię Appellatę ſunt ſuaria eadem ob ſimilitudinē ſuarii cuiuſdā negotiatoris cognomīata:Quod apud gręcos quoq; non adeo antiquitus placuit: Arborum enim Ramis coronati in ſacris certaminibus mos erat;Primum in caſtriſq; Romanis aliq̄diu obſeruatus;Sic Romulus frondea coronauit; Hoſtilium tulli hoſtilii regis Auum ꝙ fidenas primus irrupiſſet; ſic pub.Decium patrem tribunum militum frondea donauit exercitus ab eo imperatore Cornelio coſſo cons.Samnitum bellum ſeruatus;Poſtea uariari coeptum mixtura uerſicoloris florumq; inuicem odores coloresq; acceſſere;Nec impromiſcuum quorūcūq; uſum ſed ingenti ſeueritate admiſſi: horum enim licentię exemplum Apud maiores non eſt aliud;q̄ in filia Diui Auguſti; cuius luxuria noctibus coronatum Marſiam littere illius iudicant Florum quidem populus Romanus honorem Sciopini tantū adhibuit.P.enī Mutianus quū demptam Martię coronam e floribus capiti ſuo impoſuiſſet: atq; ob id duci cum in uincula Trib.pleb.iuſſiſſet appellauit;Tribunos pleb. nec interceſſere.L.etiam fuluius Argentarius in bello carthaginenſi ſecundo;cum corona roſacea interdiu ī foro proſpectus eſſet Auctoritate ſenatus in carcerē adductus;non ante finē belli emiſſus ē;ſic coronis eiuſmodi receptis paulo mox ſubiere;quę uocantur ægyptiæ;ac deinde hybernę;cū terra flores negat Ramēto e cornibus tincto;ac eius quę ab homero ſtephane dicta;paulatim Romę ſubrepſit;a lucillo appellatio corolle īter initia propter gracilitatem nominatę: mox & corolarię;poſtq̄ maxime e llamina aurea tenui & ea inaurata;aut inargentata dabaẗ Coronandi aut

morem gentilium primo deorum fuiſſe conſtat Feruntq; alii Dio-
nyſiũ: auctore Diodoro: ſi quãdo ex potu bibentis caput Agitare-
retur: Mitra id illigare; unde & mitrophoros dictus eſt: Regesq; de
inde promitra caput diademate uinciri ſolitos; ſicq; proĩde: primũ
omnium liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo: quom ex indis tri-
umphaſſet ex hedera: Alii Saturnum; ut ferecides ante omnes coro-
natum referunt: Iouem non nulli quoq; poſt deuictos Titanas: hoc
munere pręcęteris honoratum Romulo inſuper: qui Aru orum ſa-
cerdotes inprimis inſtituerat; ſeq; duodecimum fratrem inter ipſos
appellauerat: ſpicea corona: quę uitta alba colligaretur in ſacer-
dotio pro religioſiſſimo inſigni data; Quę prima apud Romanos co
rona fuit honosq; his nonniſi uita finitur poſtea uero q̃ deorum ho-
nori cępere uictimis ſimul coronatis ſacris deinde certaminibus
uſurpatę ſunt Coronare namq; apio uictores ſacri certaminis Ne-
meę honos maximus habebatur ĩachia; ſicut Ambroſia; Quę a qui-
buſdam Botris uocatur: Ab aliis arthemiſia: coronantur illa cap-
padoces: Nec his uictotes donari tantum; ſed patriam quoq; coro-
nari pronuntiabant; inde natum; ut triumphaturis conferentur in
templis dicandę; Mox ut & ludis darẽtur; Quę donaticę dictę ſũt:
q; his uictores in ludis donabantur: Nec aliter minoribus triũphis
ouantes; Athenas uictores quoq; ſolum ſed uirtute pręſtantes ciues
primum oleę uſum introduxiſſe; clariſſimum periclis caput Ambi-
endo; Gręcos autem oleaſtro olympię unde hercules nunc oleaſtri
nunc populi; nunc apii frõde redimitum caput pręferebat: Nunc
athenienſes quidem ſoli; & gręcorum plurimi coronæ oleaginæ; cę-
terum Romane quoq; maieſtas honorem magnum præbuit: Turmas
equitum coronando; Hęc corona apud noſtros; nec peruetuſta eſt:
nec priſcis illis tẽporidus; ſed. Q. Fabii Rutilani temporibus col
lata; hic enim primus inſtituit; uti ęquites Romani idibus Quinti-
libus: ab ęde honoris equis inſidentes in capitolium tranſirent; oleę
ſertis de more redimite; inde poſtea increbuit; ut eo genere frondis
coronentur in equeſtri ordine admittendi: Quaſi tunc primum trã
ſuehebantur ad eum dignitatem additi; Hac & corona; non qui p̄liis
interfuiſſent; ſed qui triumphum procuraſſent decorari ſolitos le-
gimus; cur autem ex olea fuerit ea corona; q̃ ex alia fronde: non fa-
cile dixerim; nec apud alios ſcriptores: quom curioſe legiſſem que-
riſſe memini me: & ſi minus ignorem: ad diuerſas ſignificationes

ac potius ineptias quaſdam ;& deliramenta pertrahi poſſe :ſed quũ
hanc apud gentem unam terrarum ;urbiumq; principem plura ſint
coronarum genera ;q̃ cunctis:quę magno interuallo:magnaq; dif
ferẽtia fuere : ut Aureę :uallares ;Murales .roſtrate : ciuice ;profecto
corona quidem nulla fuit graminea nobilior :Hanc ſtatuit in trium
phis ſenatus cura Belli ſolutus ;& otioſus populus nũq̃ ĩ deſpirati-
one ſuprema nulli contingere ;nec niſi ab uninerſo exercitu ſerua-
to decerni ; Coronas cæteras imperatores dedere ;hanc ſolam miles
imperatori ; eadẽ uocatur obſidionalis : ꝙ hi qui obſidione liberati
ſint ei dant duci ;qui liberauit ;huic ſũmus honos ;ſummaq; gloria :
Nam ſi ciuice honos uno aliquo ;uel humillimo ciuẽ ſeruatur ; prę-
clarus ;ſacerq; habetur : Quid tandem exiſtimari debet unius uirtu-
te ſeruatus uniuerſus exercitus ;donabatur hęc uiridi e gramine de-
cerpto ;inde ubi obſeſſos ſeruaſſet Aliquis nanq; ſũmum apud an-
tiquos ſignum uictorię erat ;Hęrbam porrigere uictos :hoc eſt terra
& altrice humo ;& humanitate cedere ;Qui mos diu ualuit apud ger
manos ;hęrbam enim ueteres palmam ;uel uictoriam dici uoluerunt
Quod actius in meleagro plane oſtendit ; Gaudent inquit :currunt
celebrat ;hęrbam conferunt :Donãt :tenent pro ſe :quiſq; cũ corona
clarum conſtat caput ; Proinde quum hęrbam do ;inquit plautus :
ſignificat uictum me fateor ;quod eſt antique & paſtoralis uitæ iu-
dicium ;Nam qui prato curſu ;aut uiribus cõtendebant homĩes quũ
ſuperati erant ex eo ſolo in quo certamẽ erat decerptã hęrbam ad-
uerſario tradebãt ;Hac corona donatus eſt .L. ſiccius dentatus ;ſemel
quom ciuicas quattuordecim meruiſſet ; Quidam etiam hac corona
imperatores & ſępius donati ſunt ;ueluti decius una tribunus mil.
ab exercitu :Altera ab his ;qui in pręſidio obſeſſi fuerant Quãta
eſſet honoris huiuſ Auctoritas confeſſus eſt religione ſi quidem do
natus bouem album immolauit marti ;& centum fuluos. Qui ei uir-
tutis cauſa donati fuerant ſimul ab obſeſſis pręter hos contigit co-
ronę eius honor. M. calfurnio flamine trib. militum in ſicilia :Cen
turioni uero uni per id tempus Treio acinati cymbrico bello ſcri
pſit ; Et ſylla dictator ab exercitu ſe quaq; donatum apud nollam
legatum ;bello marſico :idq; etiam in uilla tuſculana quę fuit poſtea
Ciceronis :pinxit ;Quod ſi uerum eſt hoc execrabiliorem eum dixerĩ
quando quidem eam proſcriptione ſua ipſe detrahit ; Tanto pau
cioribus ciuiũ ſeruatis ;q̃ poſtea ſeptẽ milibus trucidatis . & occiſis

Hęc coron. ſertorio ceſſit & fabio illi hannibale pulſu: Emilianũ quoq; Scipionem hac ipſa obſidionali corona donatum in affrica: Manilio conſule: cohortatibus ſeruatis: Totidem adq; ſeruãdas eas eductis. M. Varro meminit: Ipſum quoq; Auguſtum idibus ſeptembribus a ſenatu obſidionali etiam donatum memorię proditũ eſt: & quanq̃ ea conſuetudo ſicut & pleraq; alia Maiorum noſtrorum delata eſt: Hac tamen corona noſtris temporibus: Sigiſmunde populonea expiditione uno omnium ore donata eſt: pręcellens Animi Magnitudo tui: ab uniuerſo nanq; & unaĩmi primum hetruſcorum exercitu abſte ſeruato: ab his deinde qui obſidebantur a ſenatu porro fluẽtinoq; populo: a tota hetruria: ab omni deniq; italia: ab exercitu & populo Barbaro per te liberata: Qua claritate nihil pfecto humanis in rebus ſublimius duco: Quom Tarracon. Rege maximo Sicilię citra & ultra Farum ualentię: hieruſalem: Vngarię: Maioricarumq; Sardinię: Corſicæ: Comite Bachinone duce athenarum: & Neopatrię: Ac etiam comite Roſilenis: & Ceritaniæ: per te ex hetruria pulſo: Iam iã plures ſuis qui extremę expeditiōis illius muros aſcenderãt militibus Murales coronæ decernerentur: Tam parua manu tantis periculis: te illi obiiciendo: remq; omnem hetruſcam labantem iam ac pene prolapſam reſtituendo: fulminis ĩſtar eius Caſtra per uaſeris: Ad cuius reſtituentis redeuntisq; exercitus ſpeciem atq; pompam effuſa omnis incolarum & oppidarum multitudo obuiam proceſſit: Et uniuerſi quidẽ milites tuos tãtũq; te unum inter tot tribunos & clariſſimos eorum duces ſigiſmundũ admirabantur: in te oculos uniuerſa fluentiæ ciuitas: in te omnium ora pendebant: teq; tanq̃ diuinum hominem cęlitus miſſum: ut ipſam uictoriã contuenbãt: laudabantq; te ſinguli pro eorũ prĩe tutela: nec minus admirabantur tantũ in te uno principe fuiſſe momenti: ut antiquiſſime ditionis libertatisq; ſuę pene per regem reſtinctę: & rurſũ per te receptę auctor eſſet Et unde ſtetiſſet iam eo ſe uictoria transferret: Fieretq; cum eo mira quędam regiæ gloriæ inclinatio: Adde quod hetruria relicta ex his rebus ſtrenuę in ea geſtis tui nominis gloria increbeſcente: ueneti Cẽturiatis comitiis ex ſenatus conſulto omnibus non humanis tantum: uerum etiam diuinis te honoribus proſequuntur: Te tollunt in eorum tutelam cõtra Franciſcũſfortiã in ſubrũ agro apparatu maximo. maximusq; impenſis: eorũ te gentibus Ducẽ pręficiunt: te inquam ſuis primũ

per eum ex ſuperioris prelii dimicatione infauſte & infoeliciter ge
ſta :confectis:fuſis:fugatis:captisq; q̄ plurimis fugatis terris;ex
poſitisq; predę:& exponendis in cunctisq; Quę ſiue ingenio:ſiue
Aſtu;ſiue locorum pręocupatione pręuentione hoſtilium uigiliis:
mora celeritate:falaciis:circūuentionibus:& dolis confinēda: quā
do & quotiens opus erit aduerſis in rebus & ſecundis in ſubitis im
prouiſisq;: tanq̄ profundiſſimum artificem obiiciunt quo res ſuas
omnes tueantur & foueant;Neq; q̄diu monitis uſi ſunt tuis optate
inte ſpei defuit euentus:ſimili enim modo nec aliter ac per hetru-
riam phama tui galliæ ciſelpinę terras peruagante.ſumma rerum
merito pręterис in te collata;non multo poſt Cremam fortiſſimum
oppidum ac inexpugnabile cum uniuerſo exercitu traiiciens Sata
exurens dirruens tecta:prędas hominum pecorumq; agens ſigula
quæq; & uniuerſa Agri illius populatione ſternendo:ſiccatis dein-
de paludibus: Moenia non ſolū quę nunq̄ antea cuiuſq̄ ductu uel
imperio obſidionē paſſa erant:Aliquandiu expugnata uictori tibi
paruere cęterum alia plurima loca:& ardua quidem & ineunda co-
natibus tuis: ceruicem flexere:Quid ꝙ Anno ſequenti in hetruriā
per.S.C.Inter tot clariſſimos duces Tertio imperator deſſignatus
& Accitus:Ferdinandum regis Tarracon. filium:cum omni exer-
citu regio ad mare uſq; Tyrenum repuliſti:Et Folianum primum
pręter plurima loca Maximum & Ampliſſimum oppidum gētibus
regiis occupatum omni commeatu:Armorumq; genere munitum:
quom fluentini ad priſtinam ſui Ditionem redigere cuperent:atq;
id exequendum ualidiſſimo īſtructus exercitu profectus es:obſeſ-
ſos per te illius loci homīe:plurimis uigiliis & Aſſiduis laboribus
pręliis diurnis: & nocturnis dimicationibus feſſos:nō ſine maximo
tui tuorumq; diſcrimine:atq; cæde in poteſtatem eorum redactos fu
iſſe conſtat. VADA deinde Maritimum & uetuſta nobilitate in
clytum oppidum:horreumq; quaſi Belli ad palmam regiam in he
truſcos;quanq̄ maxima in mari claſſe immenſoq; terra uallū ſpa-
cio portusq; uicinitate īexpugnabili loco ſitum:ac tanta ui Anno
ne;& Armatorum ſelectorum copia refectum:Quattuor enī Mi-
lia erant;ut ne ſpes ulla eēt cuipiā potiūdi loci Turribus:Moeni
bus:uallo:foſſa:Aggeribusq; muniti:Hæc tamen uelocitas Saga-
citatis tuæ ualentiorem Armis excogitauit rationem:Quia præter
omnium iudicium:& opinionem interceptum exitio multorum:ac

fuga demolitione loci cui deſtinatū fuerat;Fluentinorum imperio adiiceretur: His atq; aliis uirtutibus tuis quom dignitatem laudē immortale nomen; & ſempiternam gloriam;non ſolum tibi,& nobiliſſime malateſtarum familiæ;Sed toti etiam italię comparaueris; ſummis tibi cędit honos & gloria;Quom tuę laudes non modo noſtris;Sed hetruſcorum; Gallorum; Hybernorum;Ac reliquarum; quæ uſq̄ ſunt gentium linguis celebratę ſint: Ac futuris ſeculis celebrandę: Corona ciuica; .ciuicumq; ciuem ex nece ſeruaſſe contigerat ex lege dabatur iligneа quę prima fuit.id autem Arboris eſt genus;Frondem habens perennem; Vnde cecilius;Aduehunt cum ilignea corona;& clamide;in noſtram fidē; Poſtea magis placuit;eadem ex hęſculo Iouis ara uariatumq;;& cum quęrcu eſt ſiue propter Archadas is pręcipue quęrcui reddatur honos;Quos glādifagos uocauere; Diuinum oraculum, ſolebat; ſiue propterea ꝙ ea Arbor inter Syluestres fructu longe Belliſſima;atq; fertiliſſima;inter mitigatas autē ualidiſſima; Ab ea enī cibus & opes multarum;& etiam pace gaudentium erant glandes: Paſtæq; ex ea ferę atq; alites;inde magnum quoq; uenatoribus inſtrumentum uiſcus erat; ſiue ꝙ facilem militi fructum;tum otius tum paſſim quercus exhibebat;ſiue id cōueniens ſeruati ciuis exiſtat premiū; Quoniā Ioui in cuius tutela ſunt ciuitates ſacra quercus eſt;Vnde poeta nobilis claudianus; Mos erat in ueterum caſtris ut tempora quęrcu;uallaret ualidis fuſum qui uiribus hoſtem caſurum potuit morti ſubducere ciuem ;ſunt ergo ex glandiferis ciuicę corone militū uirtutis inſigne clariſſimū;Cedunt his murales uallaresq;;& Aureę;quanq̄ precio antecedētes ſint .Cedunt & roſtratæ;q̄uis in duobus maxime fuerint celebratę.M.ſcilicet Varrone epiraticis bellis dante Pompeio Magno;Item.M.Agrippa;Tribuēte Cęſare e ſiculis quę & ipſe pyratice fuere ante roſtra nauiū tribunali pręfixa fori decus erant ueluti po.Romano ipſa corona impoſita uideretur;Poſtq̄ uero Tribunitiis ſeditionibus calcari ac pollui cęperunt;Poſtq̄ uires ex publco in priuatum magis ſingulisq; ciuium queri; Ac ſacroſancta omnia profana fieri; tunc a pedibus eorum ſubiiere in capita ciuium roſtra;dedit hanc auguſtus coronam agrippe;Hac & Iullius cæſar a thermo inexpugnatione mitilenarum donatus eſt;Huius quoq; honore Donari contigit a Romano populo latini parentem eloquii.M Tul.Ciceronē.L.Gellio

uiro Cenſorio in ſenatu fauente ꝗ huius amplſſimi oratoris indu-
ſtria & eloquentię neruiseſſet truculentiſſima Catilinę coniura-
tio detecta uindicataq; Sabinus autē Maſſurius libro memorabili-
um xi. Teſte Gellio: Ciuicam hanc coronam ei dari ſolitum dicit:
qui eodem tempore & ciuem ſeruaſſet: & hoſtem peremiſſet:
atq; eum locum in quo eſſet actum certamen obtinuiſſet: Tyberiū
tamen Cęſarem conſultum: hoc ne honoris inſigne ſūmere quiret:
Qui ciuem in pugna ſeruaſſet; & hoſtes inhibi duos de medio ſub
ſtuliſſet: Verum locum in quo certamen eſſet actū amiſiſſet: eūq;
locum amoto eo hoſtes potius occepiſſet; Reſpondiſſe ait ei: huius
coronæ decus & honorē iure negari non debere: quom tam iniquo
loco dimicatum eſſet; ut neque a quouis fortiſſime pugnāti ſerua-
ri potuiſſet: Addunt alii pręter hæc quę a Sabino maſſurio ad ci-
uicam coronam ſpectare dicta ſunt conuenire maxime ſenatus: ut
eo die fateatur alias teſtes nihil prodeſſe: ut ciues fuerint auxilio:
q̃uis rege ſeruato Decus non dant: nec creſcit honos idem impera
tor ſeruato: Quoniam conditores inquocūq; ciuem ſummum eſſe uo
luerunt Accepta licet uti perpetuo ludos ineunti ſemper aſſurgi
etiam ab ſenatu in more eſt ſedendi ius ī proximo ſenatu: Vacatio
munerum omnium ipſi patriq; & auo paterno: Coronę triumpha-
les ſūt illę quę īperatori uictori Aureę pręferuntur; Equidem quis
corona ex auro donatus ſit non inuenio: Quis autē primum dona-
uerit a. L. piſone traditur. A. Poſtumius dictator apud lacū Regil-
lum; expugnatis latinorum caſtris; eum cuius maxime opera capta
eſſent: donauit ex pręda: hęc quę laurea; ueterum tēporibus aurea
poſtea facta; idq; aurū coronarū uulgo dictū: lauream coronam Pī
darus atq; calimachus memorant Apollinem interfecto Draconę
induiſſe hęſculeam alii uero laureā: Ouidius: Ne ue operis phamā
poſſet delere uetuſtas: Inſtituit Sacros celebri certamine ludos:
Phitea perdomitę ſerpentis nomine dictos; Hic Iuuenum quicūq;
manu pedibusue Rotaue Vicerat: hęſculeę capiebat frondis hono
rem; Nondum laurus erat longoq; decentia crine: Tēpora cīgebat
de qualibet arbore phoebus: laurea etiā liber pater īceſſit cīctus
quom ex indis triumphauit; cui hedera etiam ſacrata eart ex qua co
ronam alii perhibent primum omniū capiti ſuo impoſuiſſe Cę-
ſar Auguſtus triumphans laurum in manu tenuit: Coronamq; ca-
pite geſſit ex lauro: Quę quanq̃ triumphis proprie dicata ſit gra-

tiſſima tamen multis uariiſqꝫ rationibus domibus Ianitrix cęſarꝫ
Ouidius tu ducibus lętis aderis; quom lęta triumphos uox canet;
Et uiſent longas capitolia pompas.Poſtibus Auguſtis eadem fi-
diſſima cuſtos; Ante fores ſtabis mediamqꝫ tuebere quęrcum; Alio
idem in loco;cur tamen Appoſita uellatur ianua lauro;cingit & Au
guſtas arbor opaca fores;anquia perpetuos meruit domus iſta
triumphos; Anquia leucadio ſemper amata deo;Ipſa ne ꝙ feſta eſt
an ꝙ facit omnia feſta; Quam tribuit terris;pacis an iſta nota eſt
Vtqꝫ uiret laurus ſemper nec fronde caduca carpitur ęternum ſic
habet ille decus:Cauſa ſuperpoſitę ſcripto teſtante coronę:ſerua-
tos ciues indicat huius ope;Hęc deniqꝫ ut cæſarum pontificumqꝫ;
ſic poetarum quoqꝫ Domos exornabat & tempora: quibus coronā-
dis apud ueteres obſeruatum legimus; cōſueuiſſe gręcos ſingulis
luſtris triplex certamen celebrare; Muſicum;Cymnicū;æqueſtrę
Quę Nero claudius Romam primus omnium inuexit; Neronianaqꝫ
a nomine ſuo appellauit.Poſtea & Domitianus eum ſequutus cele-
brauit;ut igitur athletarum;ſic cōmuniū ſcriptorum; & maxime
poetarum uictoribus premia & honores conſtituebantur Delige-
banturqꝫ ex omni numero litteratorum doctiſſimi aliquot;ut eorū
iudicio qui carminibus decertaturi pręcęteris laudarentur:Coro-
nis & honoribus meritis inſtar militum inter ſe pugnantium illu-
ſtrarentur; nec id quidem ab re; eadem enim utriuſqꝫ propemodū
gloriam idem utriuſqꝫ pene honos debetur;& his qui geſſerūt:& his
qui rerum geſtarum;& litterarum;& ingenii ſui monumentis po-
ſteris demandando immortalitatem ſint nominis Aſſequuti;Qualis
corona bellicis etiam ſe rebus inſerit;leniter tamen & ſine cruore
deditione hoſtium e ueſtigio ſubſecuta;huic lenitati maxime con-
uenire ueneris uictricis frondem prodiderunt; Quod non Martius
Sed quaſi uenereus quidem triumphus foret;eam coronam non in
curru;nec currum clangentibus tubis ad pedes patriciis in calceis
Modulantibus tibiis quiſqꝫ geſtabat.Ducendo peanis cantu pom-
pam; Tibia enim pacis eſt ueneriſqꝫ Arbuſcula Myrtus;quę uim
maxime bellumqꝫ peroſa eſt; hac fronde Myrthea triūphans de Sa-
binis Poſtumius libertuſ in conſulatu;qui primuſ omniū ouanſ ur
bem ingreſſus eſt; coronatus inceſſit; optabilemqꝫ arborem fecit
hęc omnium poſtea ouantium corona fuit;uno excepto.M.Craſſo
qui cum bello fugitiuorum confecto ouans rediret; Senatus con-

facto per gratiam Myrthum paruifaciẽs lauro coronatus inuectus
eſt; maximus Auctor ẽ curru quoq; triumphantes Myrthea coro-
na uſos. L. Piſo tradit: Papirium maſonem qui primus in monte
Albano triumphauit de corſis: Myrtho coronatũ; ludos circẽſes
ſpectare ſolitum: Auus maternus affricani ſequentis hic fuit. M.
Valerius duabus coronis utebatur: laurea & Myrthea: qui & hoc
nouerat: Corona muralis ẽ quæ donatur ab imperatore ei: qui pri-
mus murum ſubiit; inq; oppidum hoſtium per uim aſcẽdit idcir-
co ut inquit Liuius: Pręcipuum muralis coronę decus eius eſſe
qui primus murum aſcendiſſet. T. autem Romilius primus omniũ
eques hanc accepiſſe coronam dicitur: Hac quoq;. Q. Trebellius
& ſextus: digitius pariter in murũ aſcendentes uirtutis cauſa am-
bo a Scipione donati ſunt Caſtrẽſis corona ea eſt: qua qui primus
hoſtiũ caſtra pugnando uallo introiiſſet donabatur: & cui inſigne
erat ex auro uallũ: Corona naualis eſt; quæ ſolet donari maritima
pugna Qui ui primum in hoſtium nauem Armatus tranſilierit:
At qui hanc: & Muralem & uallarem ex auro fere donari conſue-
uiſſe: longum eſſet & operoſum nimis externa Domeſticaq; orati
one complecti: Quis quanq; primus inuenerit; Quiſue primus ac-
ceperit: innumerę enim ſunt; & pene infinite ac multiplices de his
libri a diuerſis Auctoribus conſcripti In uniuerſum autem de his
coronis apud gręcos quidẽ priuatim ſcripſere: Mneſteus atq; cal-
limachus medici: & theophraſtus ex noſtris autẽ ĩſcripſere aliqui
libros: flores uero proſecutus eſt nemo quem equidem inueniam:
Deorũ autem gentilium coronas perſtrinxit li. de ipſo edito Co-
mentator claudius ſaturnius: in quo ita exarauit cauſas: & origi-
nes; ſpecies: & ſolennitates; ut nulla gratia floris; nulla lęticia fron-
dis: nullus ceſpes; aut palmes ſit: qui non alicuius capiti inueniat
conſacratus: Et hęc de coronis hactenus dicta ſint:

Lia ſubeunt in pręſentiarum bellicę uirtutis inſignia quę
imperatores certe ſoli non uſurpabant: Verum his potius cõ
municabant: Quibus Certaminum labores participarent; nõ
enim ab re Dauid in militem ſuum poſuit inquit cruorem prælii
in baltheo; qui erat circa lumbos eius; & in calciamento; quod erat

Baltheus.

in pedibus eius:niſi quia & inhabitu ip ſo priuatorum quędam ĩ-
ſignia uirtutum ſunt; eſt enim baltheus non tantũ quo cingimur
ſed etiam a quo arma dependent & ſigna legionis & ſumma inter-
noſci poſſunt:Romanos etiam auxilia externosq; torquibus aureis
donaſſe ciues nõ niſi argẽteis conſtat:iidẽq; armillas dedere;quas
non haberent externi Donabantur ob uirtutem phaleris quoq; &
haſtis antiqui.L.enim ſicius dentatus;qui Trib. Mil.fuit:duo de
uiginti faleris & haſtis clx.eoq; amplius donatus eſt:Armorum
nanq; & imperii ſũma erat haſta quã ob cauſam uiri ea forteſ Do-
nabantur: Et captiui ſub ea ueniebãt:ſicq; tempore regum Roma-

Hastae.
Sceptra.

norum:ipſi Reges pro diademate haſtas habebant;quas gręci ſce-
ptra dixere: Nam ab origine rerum: pro diis ĩmortalibus ueteres
haſtas coluere: ob cuiuſ religionis memoriã poſtea ſimulacriſ ha-
ſtę addebantur:Nec faleris ſolum & haſtis ob uirtutis merita ue-

Bullae Origo

teres conſtat eſſe donatos;ſed & bullis Tarquinio.n.priſco omniũ
primo;filium quom prrtextę annis occidiſſet hoſtem:Bulla aurea
Donatum legimus:Vnde Bullę uſus poſtea ſucceſſit:adeo ut eorũ
qui equo meruiſſet inſigne id haberet;Quo & nobilium quoq; filii
a plebeis ſecernerẽt;Erat & exteris gentibus & noſtris hominibus

Anulus Ornatus Romanorum

Auctoritatis & amplę dignitatis Ornatus Anulus aureus.Cuius fa-
bulę primordiũ auruſpices ex aſia traddiere:uinculorum potius ĩ-
terpretatione fatali q̃ geſtaminis:De promotheo nanq; fabuloſum
reor; ꝙ illi Anulum primum & ferreum dederit antiquitas Mide
autem Anulum quo circunacto habentem nemo cerneret;quanq̃ fi-
eri id quidem poſſit:ut inquit Cicero: Quis non etiam alienum a
uero magis abhorrentem quoq; dixerit;Phama eſt etiam Pyrrho re-

Achates Lapis

gi qui bellum aduerſus Romanos geſſit Achatem fuiſſe lapidẽ nõ
fabuloſum:ſed pręcioſiſſimũ inquo quidem rerum diuerſarum iu-
mentorũ;fluminum nemorũ:uolucrum;Ferarũq;:nulla penitus manu
Artificis: ſed naturæ ſpectarentur imagines; non impræſſis:ſed in-
genitis figuris:tam ſparſis; tamq; nexis inuicem notis ut tot ima-
ginum in tam paruo ſpatio unaqueq; ſuis digno diſcerneretur in
ſignibus.Eſt etiã policratis Anuli phama uetuſtior Cuius ſardo-
nix ille in deliciis habitus; Abiectus ĩ mare:Capto;relatus eſt:pi-
ſce ipſo circiter cc.xxx.Anno urbis noſtræ ĩterfecto:Et quãq̃ illiacis
temporibus:nullos fuiſſe Anulos apud homerum legimus;tum &
codicillos epiſtolarũ gratia ĩuſitatos nodi nõ Anuli nota colligatos

fuiſſe non dubium ſit: Apud Carthaginenſes tamen ferunt Anu
lorum ornatum Accepi ſolere pro numero expeditionum ĩ quibus
militaſſent. lacedęmonii ferreis uſi feruntur: Apud Romanos eque-
ſtris ordinis Anulos quõdam fuit ornatus: equites a plebe ſecer-
nẽs: nec ſimul cum equeſtri ſenatorioq; ordine cępit: Verum aliq̃-
diu poſt Anulus habuiſſe Aureos eos manifeſtum eſt: Siquidem
his tantum qui legati Ad exteras gentes ituri eſſent aurei publice
Donabãt: Quibus quũ ĩtra domos ferreos geſtarent ĩ puplico tãtũ
uterentur: Credo quoniam ita exterrorum ornatiſſimi intelligebant
neq; aliis uti mos fuit: q̃ qui ex ea cauſa publica Accepiſſent: uul-
goq; ſic triumphabant: & cum corona hetruſca Aurea ſuſtineret
a tergo Anulus tamen in digito ferreus erat ſic triũphauit. C. Ma-
rius de Iugurtha: Aureumq; tertio conſulatu ſumpſiſſe traditur:
Sicq; Romę quidem non fuit Aurum: niſi admodum exiguum lõ
go tempore: certe a gallis capta urbe: ut pax emeretur non plusq̃
pondo. M. ſoluere potuere: ſecundo etiam Punico Bello Anuloꝝ
perq̃ rarius erat uſus: Nam quom ad cannenſis maxime cladis põ
pã: hannibalis iuſſu: inueſtibulo curię Anulos Aureos efuſos cõ-
ſtet: eorum tantus aceruus fuit: ut Metientibus: dimidium ſuper
tres modios. Quidã autẽ tres: quidã duos ĩtegros ſ carthaginẽ miſ-
ſos aſſerant: quanq̃ phama tenuit: ut liuio placet: quę proprior ue
ra eſt: haud plus fuiſſe modio: Adiecitque deinde uerbis quo ma
ioris cladis indicium eſſet: neminem niſi equitem aut eorum ipoꝝ
primores id geſſiſſe inſigne: Multi etiam equitum & qui pretura
functi ſint: e numero infereo cenſuerunt Anulorũ huiuſmodi au
reorum uſum ſpernati: ut Manilius. L. ſuffidius: Calfurniusq; &
Alii pleriq; fortiſſimi Romanorum tanq̃ probroſum muliebre &
nota dignum id eſſet: unde adhuc illud gracchi ĩ Neuiũ celebre
memoratur: Conſyderate inquit; Quirites: ſiniſtram eius en cuius
Auctoritatem ſequimini: qui propter mulierũ cupiditatẽ: ut mu-
lier eſt ornatus: qui primus itaq; anulũ inſtituit: non ab re leuis
manilius atq; latẽtibus ĩduit quaſi nõ ſecurus dextre fuerit oſtẽ-
tande: Craſſus imperator max. in ſenectute duos habuit Anulos:
cauſam pręferẽs: quia pecunia ei immenſa Creuiſſet: utq; ſeueri-
tatis illius priſce: non nullius anuli omnino nulli ſic pręcipuis ẽt
uiris quibuſdam: laſciuiente tunc ętate geminati: ſculptiq; fuere:
ad id auiditatis ſtudiũ ꝑgreſſus eſt ſilla: ut anuli gemmę ĩſculptã

eius rei geſtę circūferret imaginem; eaqꝫ continue uteretur: Erat aūt ſculptura Bocchus: is ſuperioris mauritaniæ rex erat: qui uiuū Iugurtham generū traderet Sylla qui manibus ſuſciperet: quod ĩter Syllam & mariū inſanabilis eius Diſcordię cauſa fuit: Quę fere rē Romanam euertit: quom multi qui inuidia in marium flagrarent: id fuiſſe opus Syllæ inuulgarent: Pompei quoqꝫ anulum gemmam legimus habuiſſe: enſi feri leonis celaturam habentem: Verum etiā non ornatus tantum: Sed ſignandi cauſa Anulū geſtare moris erat Vnde neqꝫ plures: q̄ unum: neqꝫ Singulis niſi liberis quos ſolos fides decerneret: Quę ſculptura aſſeruabatᷣ habere licebat ideo geſtandi huius Anuli uis famulis non erat: Anulos etiam quidā mortis gratia in cerauneis & iacinctis: & ſmaralgdis: aliiſqꝫ gēmis: ſub quibus uenena includebantur parauere ſic Demoſthenes Belli dux & ſummus oratorum gręcię: ſic poenorum Dux hannibal: Sic eliogabalus: ut hauſto quod ſub gemma Anuli habebāt ueneno: quū opus eſſet: hoc eſt ſi quando uis aliqua urgeret: illico aſſummerēt Aureorum itaqꝫ anulorum uſus equites: ut diximus a plebe ſecernebat: quom eos qui equites non eſſent: ferreos habere mos eſſet: nec aliud quicq̄ pacis tempore: nam in pręliis auro quidam Arma decorare mos etiā fuit: pręſertī apud gallos: De qbus nō ab re extat adhuc homericum illud: Aurea cęſareis ollis: atqꝫ aurea ueſtis Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla auro innectūtur: Similimodo Alexandri quoqꝫ Regis exercitus: Argiraſpides nō nullos ob arma argentea Appellatos legimus: ſicut noſtri temporis duces equiteſqꝫ loſos habent & galleas ac lacernas Auro plurimo Argētoqꝫ Redimitas.

Ed præter dictarum cumulum rerum cognomina: ſiue pręnomina etiam his qui meruiſſēt ex rebus clariſſime geſtis ad nominis diuturnitatem addebantur: ueluti Romulo a uirtute hoc eſt Robore dicto: quem Quirinum ueteres cognominauere: tanq̄ id cognomen: Martium quippiam & bellicoſum pręſe ferret Veteres enim lanceam quirini uocauere ſolitos legimus: eā quoqꝫ in regia poſitam Martem appellare: lancea quoqꝫ donari conſueſce illos: qui in bellis q̄ acriter ſtrenuæqꝫ pugnantes fortitudinis

Romulus unde & cur dictus fuerit Quirinus.

laudem meruiſſent;Proinde effectum eſſe ut Romulus;ueluti mar-
tiusquidam deos & pugnax Quirinus diceretur;quanq̃ nec clari
deſint Auctores;qui id cognomen ex eo ductũ aſſerant; Quod ci-
ues quirites appellarentur; qui Regi ſuo nomen impoſuere;ſiue
ꝙ cures rex ipſe Romanus uinxerit; Camillus dictator recupera
ta ex hoſtibus patria;ac in urbem triumpho inuectus rediens io-
cis militaribus; quos de more inconditos jaciebant; Romulus;ac
parens patrię conditorq; alter urbis;haud uanis laudibus appella-
tus eſt;nec aliter.M.Claudium quinquies conſ. Marciq; filium co-
gnominatum perhibent;Quom enim eſſet exercitatione bellico-
ſus; Manu ac toto copore potens;& uir ſuapte natura ad dimicã-
dum ardens;ei ſicuti poſſidonius inquit; cognomen;quod martiũ
eſt primum ex familia fuiſſe Marcellos atq; ut eodem poſſidonio
Auctore;Fabium clipeum;Sic hunc a Romanis gladium uocitatũ
conſtat;Sic.M.Manilio; quia gallos primus ab arce depulit quom
per noctem inuaſere capitoliũ;Capitolino ei cognomen eſt inditũ
Affricani autem militaris ne prius fauor an popularis aure cele-
brauerit;An ſicuti foelicis Syllę Magniq; pompei;patrum memo
ria cæptum ab aſſentatione familiari ſit;nõ ſatis compertũ habeo;
Primus certe hic imperator nomine uictę a ſe gentis;ut inquit Li-
uius;eſt nobilitatis;Quod equidem profiteor apud tantum Aucto
rem me non parum admirari; Quom GN ante Martius captis co
riolis urbe uolſcorũ;Coriolanus ob egregia militię facinora dictus
ſit;Quid Cato ille primus Nõ ne Cenſorius a ſeueritate cẽſoria
quom priſcus antea uocaretnr;Poſtea Cato uirtutis & ſapientię
quaſi cognomentum ei eſt additum; Siue ut Cęſarienſi placet a
catus; quod non ut Aiunt Sapientem; ſed acutum ſonat;ut elius
ſextus;& Varro tradunt; ſiue ꝙ quũ plutarcho Auctore;Romani
in quo multarum rerum uſus & experientia uigeret Catonem no
minauere;Fabius itẽ Rutilianus ſimul concordiæ cauſa; ne humil
limorum manu commitia eſſent;omnem forenſem turbam excretam
in quattuor tantũmodo tribus conjecit;Vrbanasq; eas appellauit;
Adeoq; eam rem Acceptam gratis animis ferunt;ut Maximi ꝙ
tot uictoriis non poterat nomen hac ſibi ordinum temperatione pa
raret.Q.quoque Fabius cunctatoris ſibi cognominationẽ aſciuit
ſiueꝙ ingenio & ſuapte natura Remiſſior eſſet;quippe qui armorũ
clęmẽtia ouicula iudicaretur;ſiue ꝙ de induſtria; nouã uictoriã Ac

Salutarem cunctando nec cum hoſte confligendo Romanam.R.p.
Reſtituerit; Alter quidam ꝙ paucis poſt patris obitū diebus fu-
nebribus ludis gladiatoꝝ munus exhibuerit; Celerem uocauerunt:
celeritatem ac apparatus maturitatē admirati; Sicut appiū claudiū
uictis uulſinenſibus Audatię cognomento nominatum in Anna-
libus etiam ſcriptnm eſſe inuenio. L. Siccium trib.pleb.plusq̄ cre-
di debeat; ſtrenuum bellatorem fuiſſe; nomenq; ei factum ob ingē-
tem fortitudinem Appellatumq; Romanum Achillē; nec aliter hac
.L. Siccius.Q. Cotius propter fortitudinem cognominatus eſt:
.T. Manilio ſummo loco nato; cognomentum eſt Torquatus: cau-
ſamq; cognomenti fuiſſe Accepimus: Torquis ex auro induuias:
quam ex hoſte quem ceciderat Detractā induit: Quo ex facto ipſe
poſteriq; eius torquati ſūt cognominati: Valerius autē Max.ado-
leſcens ac tribunus militaris: ſua etiā uirtute nixus & opera; corui
alitis repente diuina quadam ui aduolantis: & aduerſarii oculos:
& proſpectum alis & unguibus prępedientis quia ducem gallorū
uicit interfecitq; ob hanc cauſam cognomen ſibi coruini uendicaſſe
haud quaq̄ eſt nobilium ſcriptorum: qui ſecus dixerit: idem ob ui-
ctam meſſanam nobiliſſimam Sicilię urbem primum honoris cauſa
meſſana; deinde paulatim uulgo litteram permutante meſſalla nū-
cupatus; Cornelius Ruffus eo decēuiro bello punico ſecundo ſua-
dente: ut libri apollinares ex libris ſybillinis inſtituerentur Sybilla
ob eam rem poſtea uocatus eſt: Corrupto deinde uocabulo Sylla
nominari cępit; Vnde & Sylla dictator Poſtea ſequitur; Qui foelix
cognomento; ut apud latinos habitus eſt: Sic apud gręcos ſe īſcri-
pſit.L. Cornelium ſyllam uenereum; ut in cheronia plutarchi; qui
hoc græce deſcripſit notū ē: Et ut de bello mitridatico trophea pa-
riter inſcripta reperta ſunt; nec id inepte plurimum enim ueneris:
non nox; ut inquit meneander: Sed fortuna ſortitur: Cui quū cla-
riſſime rebus ipſius geſtis ſe ſe ipſe dicauit: Exclamans iuxta edi-
podem Sophocleum: ego me ipſum fortunę filiū fero; Iulius cę-
ſar pręnomen imperatoris & cognomen patris patrię inter alia per
multa: nomen ſuum illuſtrantia decerni ſibi uoluit: Huius ſucceſ-
ſor Octauius quoq; cęſar Ampliore auguſti cognomine ductus ē
uel ꝙ magnos ſanctos foelicesq; auguſti uocant: uel ꝙ loco reli-
gioſa: & inquibus quid Augurato conſecraretur: Auguſta dice-
rent ab auctu uel ab auiū geſtu; guſtuq;: idem ſicut.Q. Fabius

maximus gallica uictoria cognomen alobrogis ſibi met ac poſteris peperit. ſic a deuictis hoſtibus bello germanici ſibi cognomē meruit: Hæc ita cognominationē: ſiue pręnominationem aſſummunt apud noſtros: quemadmodum apud gręcos huiuſcemodi indici ſolebant prenomina ſiue cognomina: ſic dionyſio plurima ab rebus: quas egit ſunt ab hominibus indita: Nam alii baccum a mulieribus: que bacchantes illū ſequebantur dixere: alii a torculari: quo uinum exprimitur leneum: Quidam bromiū a tonitu qui in eius ortu contigit: Pingenius inſuper ex eadem appellatur cauſa: Quī etiam triumphator dicitur: ꝙ primus omnium de indis multis cū ſpoliis in patriam reuerſus triumpharit: Liberum alii Appellatū putant: non ob licentiam linguę: ſed quia liberat animum a ſeruitio curarum: efficiat uigorem: & audatiorem in omnes conatus reddat: Patrem ꝓinde ꝙ de ludis uictoria potitus thebani ſe ſe liberos ipſo uiuente & quaſi ſub optimi patris tutela ſeruatos arbitrarentur: a rebus geſtis inſuper alia ſicuti ſothera & callimeon a uirtute ut euergetem: & philadelphon: tam excellentē uirtute abſtinentię Ariſtidem fuiſſe aſſerunt: tanta uitæ integritate photionem: ut cognomine ille iuſtus: hic bonus ſit appellatus: a uirtutis quoqꝫ pręſtantia prudentięqꝫ ac uirium Iouis filios appellauerūt: ut eacum: Minoa: & Sarpedona ferociſſimos & immanes & alienos ab omni humanitate: tanq̄ e mari genitos neptuni filios dixerunt: cyclopa: Certiona: & leſtrigonas: a fortunę foelicitate: ut eudemona: Sicut baſſum ſecundum uocatum legimus: ab exitio uero urbium ſiue peritia diſciplinaqꝫ obſidionis faciendę machinarumqꝫ ſolertia & ad expugnanda oppida inuentione poliorcetes cognomētum fuit demetrio Antigoni filio rege duci illius temporis inclyto Nonnullos adhuc e naſcendi ſorte nuncupamus: ut proculos qui foris procul absentibus parentibus nati ſunt. Poſtumium: qui patre mortuo: Vopiſcum: quom ex gemellis alteri ſuperſtitē eſſe contigerit: Cęsarem quom enecta parēte: exciso utero gignitur: Sic Scipio affricanus prior natus: primusqꝫ Romanorum ob cesum matris uterum cęſar dictus eſt: Seruium: qui mortua matre: in utero ſeruetur: nonnullos corporeum etiam pręnomen: ſiue cognomen habuiſſe legimus. Horatius enim cocles: quom alterū oculū antea bello Amiſiſſet: cognomentum admiſit: quaſi luſci & uno lumine tātū cernentis: luſcos enim & unoculos coclites dixerunt ueteres: Sicqꝫ

Cyclopas coclites legimus dictos: ꝙ oculum unum habuiſſe memorantur; Quidam tamen id ex ſūmitate naſi tractum Autumāt: qui ſub ipſa fronte ita depſſus demiſſusq; erat. ut nullum fere inter oculos diſcrimen extaret: ipſaq; ſupercilia commixta inuicem cōfuſaq; forent: idcirco uolentibus eū multis cyclopē noīare delapſa loquēdi cōſuetudo obtinuit: ut iā cocles a plurimis appellaret; M. quoq; Tul. in extrema naſi parte eminens quoddam in figuram ciceris habuit. a quo ciceronis cognomentum ſibi inditū eſt. Q. etiam Fabius cunctator a ueruca in labiis uerucoſus; & Gneus ob īſigne Neui appellatus. M. Curius; & Gn. Papirius carbo: quia cū dentibus eos naſci contigit; ob id Dentati cognominati ſūt; Neoptholomus a Cappillorum qualitate Pyrrhus a quo & pyrrathica primum ars perhibetur inuenta: Aſchanius a prima Barbe lanugine: quę ei tempore uictorię naſcebatur Iulius Arctoxerſes a dextra manu illius leua longiore longimanus Ancum pronomen Varro ex Sabinis tranſlatū putat; Valerius ancias ſcribit ꝙ cubitū uicioſum habuerit; quod grece. G. uocant Papirius a pręcipua peditum pernicitate curſor Quorum uero in naſcendo non capud ſed pedes primi extiterant; qui partus difficillimus & egerrimus habet; Agrippe appellati uocabulo ab egritudine & pedibus cōficto: a cognatione alios dictos legimus; ut Manlios: & cornelios; & pōpeios; quos quia Auctor ex hiſpania pompeius boum pompā duxerat; alii cognominatos perhibent; Sic apud grecos Heraclides & pellopidas a morum imitatione: & quadam quaſi ſimilitudine aliis plurima contigerunt; uiuentium gloriam prorogantia; Quum alii fulmina; ut geminos duo fulmina belli Scipiadas cladem lybie: alii uictrices aquilas; & Accipitres inuictos: Alii & diuos; Deoq; genitos; ut Alexander ille macedo; & pręter eum ducem: pleriq; alii cognominari ſe ingenti cum uoluptate uoluerint;

T quoniam eo impendi labor ac periculū perſępe ſolet unde emolumētū atq; honos ſperetur: nec diſcriminis quippiam agreſſuros homines; ſi magnis conatibus magna pmia haud pręponantur; Fuerunt pręter hęc quę modo diximus alia ob ſtrenue geſta fortiſſimis ducibus auxiliaribus & legionibus; Tum ex

M. Tul. Cicero unde
Q. f. Cunctator uerucoſus unde
& gneus unde
Dentati unde
Neoptholomus pyrrhus.
Aſchanius Julius unde
Ancus martius unde
Agrippe unde
Manlij Cornelij Pōpeij unde

Senatusconſulto: tum ex maiorum liberalitate conceſſa: quę plu
rima quidem & uaria produntur: decreuerunt enim ad premia ſu-
periori affricano paribus ornamentis exoluenda ſtatuas plurimas
& triumphali etiam habitu uiſendas in plurimis & celeberrimis ur
bis partibus: in comitio: in Roſtris: in curia: in capitolio: ponere de
creuerunt. Continuum per omnes uitę Annos conſulatum: perpe-
tuamq; dictaturam tribuere decreuerunt ut imago eius triumphali
ornatu e tēplo Iouis optimi maximi exiret: & quę ſibi neq; plebe-
ſcito dari: neq; ſenatusconſulto illius magnitudo Animi ac ſpecta-
ta modeſtia paſſa eſt: poſt obitum recuſare nō potuit: liberalis etiā
Po. Ro. magnitudine munerū quod attalo regi Aſiam dono dedit
Sed attalus teſtamenti aequitate accepti muneris haud immemor
qui eandem Aſiam moriens populo Ro. legauit: Eumenes atthali
regis frater: & qui auxilio aduerſus Anthiocum Macedonem fuit:
omnibus Aſie ciuitatibus quas anthiocus bello ammiſerat a ſena
tu donatus eſt: Pompeius deiotaro Gallacię regi: Armoeniam mi-
norem contulit ꝙ Sotius bello mitridatico fuerit: Numidarum
item rex maſſiniſſa in Amicitiam receptus a. p. Scipione Affricano
multa & pręclara rei militaris facinora quom feciſſet: ob quę uictis
carthaginenſibus & capto Syphace: cuius in Affrica Magnū atq;
latum imperium: Magnam gloriam noſtris hominibus peperit Po-
pulus Ro. quaſcūq; urbes & agros quos manuceperat ſibi dono de
dit. M. Curius quum italia pyrrhum regem exegiſſet: decretis a
ſenatu ſeptenius iugeribus agri populo ſibi autē. L. popularis aſ-
ſignationis modum non exceſſit: parum idoneum rei. pu. ciuem ex-
iſtimans qui eo quod reliquis tribueretur contentus non eſſet: P.
Cornelii quoq; Scipionis cōſulis Decretum de agris militum eius
fuit: ut quot quiſq; eorum Annos ī hiſpania aut Affrica militaſſet
in ſingulos annos bina iugera acciperet: Scipionem item poſterio-
rē Dona militaria his q ſtrēnuā opā ediderāt diuidētē. T. Labieūs
ut forti eqti Aureas Armillas tribueret Admonuit eoq; ſe negan
te id facturū: ne caſtrēſis honos ī eo qui pauloante ſeruiuiſſet uiola
ret ipſa ex prēda Gallica: aurū equiti largitus eſt: nec Tacite id
Scipio tulit nāq; eqti habebis īquit donū uiri diuitis: Quod ubi il-
le accepit: proiecto ante pedes labieni auro uultum Demiſit: idem
ut audiuit Scipionem dicentem: imperator te argēteis armis donat
alacer gaudensq; abiit. C. etiam Marii pręcipuus non ſolū Cęterū

prepotens gratę mentis fuit Affectus. Duas enim Camertium co-
hortes mira uirtute uim cymbrorum ſubſtinentes: in ipſa acie ad
uerſus conditionem foederis prędter omnis leges ciuitate donauit
Quod quidem factum quom a nonnullis Accuſaretur: Aiebat uer
ba legū ꝓpter Armorū ſtrepitū exaudire nequiuiſſe: inſuper quom
C. Lucius ſororis filius atq; præfectus in eius ſecundo conſulatu
militi cuidam præſtanti forma trebonio nomine ſub ſe militanti
uim afferret & ab adoleſcente occiſus eſſet: Multis trebonium Ac-
cuſantibus Ac nullis patrocinantibus: Trebonius a ſe illum oc-
ciſum qui in magiſtratu eſſet non negauit: ſed hanc necis cām
dixit atq; probauit quod Lucius ſe ſolicitanti obſtitiſſet: Et q̄uis
multa darentur ſuū tamen corpus nunq̄ proſtituere uoluiſſe: itaq;
Marius quę pro pręclaris militię facinoribus Corona dari conſue-
uerat ferri ad ſe iuſſit Trebonioq; impoſuit: Bandius quom aliquā
do Marcellum ſalutaſſet: Quis nā ſit homo Marcellus rogat: q̄uis
illum probe norat antea eo autem reſpondente. L. Bandius quaſi
lætatus magnopere: admiratusq; Marcellus: Tu ille Banbius es in
quit: Cuius maxima inter cānarum bellatores fama eſt: qꝑ. P. Emi-
lium conſulem ſolus ne deſerueris: in quem cum denſſiſſima conii-
cerentur miſſilia: ea corpore ſubiiciens excępiſti: aſſentiente ban-
dio: & uulnera quędā oſtentāte: talia inquit quom in nos Amiciti-
æ ſigna proferres: Ad nos cur non confeſtim ibas An nos ad re-
tribuenda amicorum uirtutis premia; Quibus & penes hoſtes tā-
tus habetur honos: iniquos cenſuiſti: Hęc Benigne loquutus. Com
pręhenſum dextra iuuenē: eximio ad pugnam equo: & Quingentis
Argenti Drachmis donat: Hannibal militibus ſuis quoq; inſubriū
Agro in contionem uocatis: ampliſſima & certiſſima premia pro-
nuntiat: Agrum enim ſe ſe daturum in italia; Affrica: hiſpania: &
ubi quiſq; uelit immunem ipſi qui accepiſſet liberiſq; Qui pecuni
am: q̄ agrum maluiſſet eius ſe uoto ſatisfacturum: Qui carthagi-
nenſes ciues fieri uellent: poteſtatem facturum: Qui domos redi-
re malent: daturum ſe operam ne cuius suorum popularium immu-
tatum ſecum fortunā eſſe uellent: ſeruis quoq; dominos proſequu
tis libertatem proponit: Binaq; pro his mancipia dominis se reddi
turum: eaq; ut Scirent Rata fore Agnum leua manu Dextra Silicē
retinens: si falleret Iouem Cęterosq; pręcatus deos ita se mactaa-
rent, quemadmodum ipse agnū mactaſſet: Et secundū pręcationē:

pecudis caput eliſit:& ne ſua deeſſent premia claris geſtorum Ti
tulis eminentibus:Cæſar grauioribus pręliis ſingulis legionibus
quęſtores pręficiebat;qui fortiter agentes agnoſcerent.Et remu-
neratione dignos efficerent: diuitias idem ac pecunias non uolu
ptatis aut ſuarum gratia Deliciarum ex bellis cumulaſſe:ſed cõ
munia potius uirorum fortium premia apud ſe conſeruata iacere
uoluit;ſeq; maxima ex parte locupletari putãs quotiẽs illa beneme
ritis uiris militibusq; impartiſſet: Aurũ nanq; & argentuum.Cæ-
terasq; diuitias ex hoſtibus partas:quanta horum aderat copia ma-
gno ĩ numero Romam mittebat;Edilibusq; ad ſpectacula tribuẽs
prętoribus quoq; atq; conſulibus:eorumq; donans uxoribus mul
tos ſibi allexit;aliosq; omni ſpe:Donisq; dimiſit:illud inter cunc-
ta nec silentio prętereundum ꝙ ęrarium populi Ro.Quod tot re-
ges uicti:tot Asię populi tot nationes;tot Bella:tot triumphi com
pleuerant;& tot annis intactum Manserat: primo introitu in ciui
li bello suo uno die ſolus exhauſit:interq; alia ut scriptum eſt:pro
tulit ex eo laterum Aureorũ xxxvi Milia:& in numero pondo triũ
milium;ſiue ut alibi quattuormilium centum triginta & quinq;:ar
genti uero noningentorum prope milium Nec aliam ob rem ũt di-
ximus:q̃ cupiditate largiendi: Nam ut alter ait: nemo liberalius
uictoria uſus eſt:nihil enim ſibi retinuit;niſi diſpensandi liberta-
tem:inde Magnifica & probanda omnibus Titi uox & exhortatio
illa hierosolimarum:obsidione me pudeat inquit;niſi eũ qui prius
murũ aſcenderat remuneratione inuidendum fecero:ut ſi quidem
uixerit ſimilibus pręſit;nec pollicitus mĩor inuentus; Qui incon
tione ea deuicta dixit illis;Qui maiore ui decertaſſent;pręclaris fa-
cinorum titulis:& naturam ſuam rebus bene ac fortiter gestis no
biliorem reddidiſſent pręmia & honores redditurum: Nec eorũ ullũ
qui plus alio laboraſſet; iuſta neceſſitudine cariturum;confeſtim
itaq; iuſſit eos;Quorum partes erant indicare Quoſnã ſcirent oẽs
fortiter geſſiſſe & nominibus ſuis quosq; interpellans pręsentes
collaudabat quasi qui domeſticis recte geſtis:Satis superq; lętarẽ
tur:& coronas eis Aureas imponebat:& torques:longasq; haſtas:
& signa ex argento facta donabat:& uniuscuiusque ordinem mu
tabat in melius.Quin etiam ex manibus: aurũ & argentum:ueſtes
item Aliamq; prędam summa quadam liberalitate diſtribuens.

Vnc memorię ne dum ſuperſtitum:ſed defunctorum ducũ
prorogare celebres titulos referamus: Ac primũ Iouis qui
ut cęteris deitatis nomine: ita & rebus geſtis multorũ opĩo
ne ſuperior fuit:Et enim ut Euemerus qui res geſtas eius & cętero
rum:qui dii putantur colligens: hiſtoriamq; contextus ex Titulis
& in ſcriptionibus ſacris:quę in antiquiſſimis templis habebantᷓ
Auctor eſt:infano Iouis trifilii auream colũnam eſſe poſitam ab
ipſo Ioue conſtat:in qua titulo monſtrante ſua geſta perſcripſit
ut monumentum eſſet poſteris rerum ſuarum: ſeſooſis finem ex
peditionis in thracia ſtatuens:multis ĩ locis ab ſe deuictis:colũnas
erexit:inquis egyptiis quas ſacras dicunt litteris ſcriptum extat:
hanc prouinciam Armis ſubegit Rex Regum Princeps principũ
ſeſooſis:Quid alexander ille Macedo:non ne in ſogdianorũ finibus
Alexandriam cõdidit ad conteſtandos itineris ſui terminos:Quo
in loco ab hercule primum: a libero deinde patre:a cyrro item:&
Semyramide:Ab ipſo atq; Alexandro deniq; Arę ſũt conſtitutę:
quod proximum m'glorie omnium duxerint illousq; pręmonuiſſe iti
neris ſui metas ab illa parte terrarum: fluuio fines ſecante:Quem
Bactri ſoli laxatem uocant: Scite ſilin nominant: hunc eundem
eſſe thanaim exercitus Alexandri magni crediderũt:Verum ubi do
modamas ſeleuci.& Anthichi regum dux ſatis idoneus uero Auc
tor trangreſſus amnẽ iſtum: Titulos omnes ſupergreſſus:Alium
eſſe q̃ thanaim deprœhendit:ob cuius glorię inſigne dedit nomini
ſuo:ut Altaria ibi ſtrueret Apollini dindimo hoc eſt coliminio:ꝗ
limes perſicus una cum Scithis Iungeretur:idem Alexander Triũ
phorum ſuorum Auſpiciis condidit in ęgyptii maris littore urbẽ
Aliam ſui nominis:quam metatus eſt Dinochares ſiue Dimocrates
Architectus:memorabili ingenio xvM.paſſuum laſſitate comple
xus:ad effigiem Macedonię clamidis:hoc eſt urbe girato:lacuno
ſa dextra:leuaq; Anguloſo procurſu: iam tum tamen quinta ſitus
parte rgi dicata:In diuerſis inſuper Aſiæ regionibus xii.inuenitᷓ
condidiſſe muros:eorum inſigniens gręcorum quibusdã elemẽtoꝝ

caracteribus:uti legeretur in eis:Alexãder rex filius Iouis Fecit:
idem herculis & liberi patris:laboribus ſuperatis.pręcepit ei quẽ
perſidi prefecerat: ut pilas ſolidas Auripedum uicenum quinum
Errigeret:& in his omnia facta eius ſcriberet:Poneretq; in ultima
india ultra liberi patris & herculis trophea: Vnde ad pręceptorẽ
ſuum Ariſtotelem ſcribens:Et ego inquit mea quinq; Aurea tro
phea prioribus Altiora denis pedibus ſtatui atq; imperaui:quę mi-
raculo ſint futura Cariſſime præceptor poſteris ſcilicet non par-
ua admiratione nouum perpetuumq; uirtutibus monumentum:nõ
inuidendum mortalibus perpetuæ de nobis opĩonis & Animi in-
duſtrię:hujus regis gloriam emulati ſunt Romani ſed non diuitias
adęquarunt:ſtatuerunt enim colũnas & ipſi: quæ rerum geſtarum
referrent memoriam:ſed æreas atq; marmoreas:Auguſtus nanq; ui
ctor totius ęgypti:quẽ cęſar pro parte ſuperauerat multa de nauali
certamĩe ſubſtulit roſtra Quibus conflatis:quattuor fecit colũnas
Quæ poſtea a Domiciano in capitolio ſunt collocatę:nã roſtratas
Iulius poſuit uictis poenis nauali certamine e quibus unam in ro-
ſtris:Alteram ante currum poſitam conſtat:Fuerunt & Marmo-
reę colũnę:quibus apud maiores nobiles:aut ſub montibus:aut in
montibus ſepeliebantur:unde natũ eſt:ut supra cadauera aut py-
ramides fierent moles ab imo latiſſimę: in summitates acutiſſimas
deſinentes:sic dictę:q̃ ignis speciem in conum tenuantur:Aut in
genres collocarentur colũnę: Verum quanq̃ de pyramidum mole
ac forma scripserint herodotus:& homerus: Duriſianus: Ariſta-
goras Dionyſius: Artheĩdorus: Alexãder:Polibiſtor:Buthoriades
Anthiſthenes:Demetrius:Inter omnes eos tamen non conſtat a q̃
bus cępte ſint Auctoribus:Erigendarum autem Dicãdarũq; py-
ramidum cauſa in ęgypto Regum pecunię ociosa & ſtulta oſten-
tatio a plerisq; traditur:ne pecuniam succeſſoribus aut emulis in-
ſidiantibus pręberent:Aut ne plebs ocioſa langueret:Colũnarũ
uero uſus in Romanis cępit a Cornelio Menio qui priſcos deuice-
rat anno urbis conditę ccccxvi.Erat & in foro Traiani colũna ſub
qua oſſa eius poſita in uruam auream collocata fuiſſe conſtat:Per
manentq; Dueę adhuc Romæ Hadriani &.M.Antonini suis nomi-
nibus celebres:harũ autẽ Ratio ẽ quibus dicatę fuerũt attolli ſup
cęteros mortales Quemadmodum in urbe Roma inter diuerſas mo
les obeliſcos uidemus plures:aliosq; Iacentes:alios erectos quos

Trophea Alex.

Auguſtus.

pyramides.

Cor. Menius

Colũna Traiani

Pyramidũ dicanda-
rum cauſa

Beſoœſis rex ægypti

De Arcubus

ĩpatores maximi bello domitis gẽtibus & ꝓſperitatibus clariſſiaꝝ
rerum geſtarum elati diis ſuperis in religione dicauerunt: Sic Se
ſooſis ęgypti rex obeliſcos ex lapide duro duos errexit: utrũq; al
tum cubitis centumuiginti: in quibus tum imperii Magnitudinẽ
tum quas ſubegit nationes deſcripſit Sic apud hyberos pugnacẽ
gentem tot obeliſcos errigere circa cuiuſq; ſepulchrum moris erat
quot homines ex numero hoſtium ille necaſſet: Erant & triumpha
les Arcus: ſuntq; adhuc Romę ſuo loco: ĩ primis imp. Cæſaris. L.
Septimii: & imp. Cæs. M. Aurelii Antonini pii rerum ſuarũ in
ſigni marmore & claro Artificio: ut impræſſa docet inſcriptio: Et
Arcus etiam triũpho inſignis conſtãtini: quẽ ĩciſe litteræ: libera-
torem urbis: fundatorem quietis indicant: Eſt & nobilis atq; triũ-
phalis hieruſalem hunc titulũ habens: Diuo ueſpaſiano: & Diuo
.T. filio. S.P.Q.R. Pauca reliquorum deinde ueſtigia supersunt
Quanq̃ Trecentos & uiginti triumphos ab urb. cond. ad hæc ipsa
quæ modo diximus tempora numerent: Nec etiam dubium eſt ob
uirtutis miraculum: quin maiores noſtri reges ipſos uita functos
iactare Summis laudibus ac nouis & exquisitis honoribus cępe-
rint: Siue ut fieri solet in adulationẽ eorum: Siue ob beneficia: qui-
bus erant humanitate compositi ipsi reges: Deinde tum cariſſi-
mi fuiſſẽt his quorum uitam composuerant: multisq; honoribus re
fexerant: non paruum deniq; sui desyderium de medio ſublati re
liquerunt: sicq; homines ætatis illius: ſiue samii: ſiue corinthii: ſiue
Aſſirii: ſiue ægyptii: siue alterius gentis fuerĩt simulacro fixerũt
& ſtatuas ut haberent quo aliquam uoluptatem ex imaginum ta
lium prospectione reciperent: progreſſiq; longius: per amorem:
memoriam cęperunt colere defunctorum: Vt & gratiam referre be-
nemeritis uiderentur: & succeſſores eoꝝ alliceret ad bene imperãdi
cupiditatem: Quod orator eximius in natura deorum monet dicens
suscepit autem uita hominis consuetudoq; communis: ut benefi
ciis excellentes uiros in cęlũ phama ac uoluptate tollerent: Hinc her
cules: hinc caſtor: hinc pollux hinc Eſculapius: hĩc liber: Et alio lo
co atq; alio: & inpleriſq; ciuitatibus ĩtelligi poteſt: Accuendæ uir
tutis gratia: Aut quo libentius reipu. gratia periculũ adiret: opti
mus quisq; uirorum fortium memoriam honore deorum immorta-
lium conſecratã: Hac ratione mauri proprios reges: Romani ſuos
cæſares: & qui uiri fortitudine inſignes erant conſecrauere. inde

per gentes & prouincias ſingulas uaria deorum religio mutatur:
Dum non unus ab omnibus deus colitur; Sed propria cuiq; maiorum
ſuorum cultura ſeruatur; hoc ita eſſe Alexander magnus inſigni
uolumine ad matrem ſuam ſcribit: Metu ſuę poteſtatis proditum
ſibi a diis hominibus a ſacerdote ſecretum: quod maiorum & regū
memoria ſeruata ſit; inde paulatim cultu in metum uerſo ſuperſti
tionem mortiferam irrepſiſſe; Verūq; eſſe poeticum illud: Primus
in urbe deos fecit timor; Quo autem tempore huiuſmodi diuini ho
nores mortalibus eſſe cęperint Non eſt obſcurum pręſertim quū
nulli reges ante ſaturnum uel uranum fuerint; & Iouis temporibus
ab initio templa conſtituta eſſent: & noui deorum cultus inuenti:
Sic hominum effigies: quom non ſolerent exprimi cępere nec niſi
ab aliqua inſigni eorum qui diuturnitatem nominis meruiſſent:
Primoq; ſacrorum certaminū uictorię: Maximeq; olympię; ubi oēs
qui uictores fuiſſent; ſimulacra effingi ſolere Moris erat eorū; qui
ter huiuſmodi in certamine ſuperiores Euaſiſſent ex uniuerſo cor
pore lineamentis ad ipſorum ſimilitudinē expræſſis; Primus tamē
hic ſtatuarum honos; ut uidere uideor græcis debet; Nullisq; apud
eos reor plures dicatas; q̄ Demetrio phanoſtrati filio falerio; qui
quom apud athenienses concionaretur; urbi pręfuit Annos decem
ereisq; ſtatuis honoratus ē trecentis sexaginta; Quarum plures e
queſtres erant & in curribus seu bigis ſtabant; summoq; ſtudio
ferme ītra quadrīgētos dies cōsumatę erāt; Nā quū apud atheni
ēses clariſſios eēt; Sic quoq; ipse ab ea quę cūcta cōsumit īuidia
tentatus; quippe insidias paſſus a quibusdā mortis sentētiam ab
sens excępit; non tamen eius corpore potiti sunt; Verum ipsius de
iicienteſ imagines; Erugine de īduſtria foedatas; alias quidē uen
diderunt; Alias ſubmerſerunt; Alias infruſtra conciderunt; una
autem in arce ſeruata; atq; hoc intuliſſe atheniēſes huic Demetrio
iubente rege proditum eſt; apud Romanos etiam & pedeſtres & e
queſtres ſtatuas proculdubio aliq̄diu in ſumma ueneratione &
Auctoritate habitas conſtat: equeſtrium tamen origo perquam ue
tus ē & cū foeminis etiam honore cōmunicato exemplo clodiæ:
Cuius ſtatua equeſtris erat ceu parū eſſet toga eam cīgi; quū nec
lucretiæ; nec bruto; qui expulerant reges; propter quos; Clodia
inter obſidis fuerat Decerneretur; & quanq̄ Catonis incēſura uo
ciferationis eſſent mulieribus Romanis in prouinciis ſtatuas poni

non tamen potuit inhibere quominus Romę quoq; ponerentur: ſi-
cuti cornelię graccorũ matri quæ fuit Africani prioris filia: To-
gatæ Antiquitus ſtatue dicebantur; Deinde nudę haſtam tenẽtes
Græca enim res erat: ſtatuas nudas dicare: nihilq; in eis occulere;
Econtrario uero Romana Togas: & militares toracas ſuperaddere
Cæſar quidem dictator loricatam ſibi in foro dicari paſſus eſt ſta-
tuam; Fuit. M. Tremelii equeſtris toga; qui Sannites bisdeuicerat
Captaq; Anania; populum ſtipendio deliberauerat; Fuit etiã Sci-
pionis qui bellum in Aſia geſſit Anthiocũq; deuicit; non ſolum
eum clamide; ſed etiam cum crepidis in capitolio ſita; Dicabãtur
quibuſdam argenteæ; quibuſdam Aureæ; Pompeius nanq; in tri-
umpho pharnacis; qui primus regnum tenuit in ponto; Argenteã
ſtatuam tranſtulit; Mitridates item currus Aureos & Argenteos;
quanq; nec deſint; qui argenti uſum primum Diuo Auguſto di-
catũ in ſtatuis Falſo arbitrentur: Aurea autem ſtatua Ac omnium
prima nulla inanitate in templo Anetidis numine gentibus illis
ſacratiſſimo poſita ẽ; Antonii deinde parthicis rebus dirrepta ſta-
tua quoq; regis Aſſarii; quã non adoraſſare capitale erat; ex auro
fuit: Sexagintaq; cubitorum proceritate; Domitianus etiã apud
noſtros; quom de dacis germanisq; triumphaſſet: Tantę fuit inſo-
lentię atq; ſuperbię: ut Aureas atq; Argenteas ſtatuas ſibi in ca-
pitolio poni iuſſerit; ex ęre etiam primam Romæ ſtatuam conflatã
& Cereri primum dicatam: Et ſpurii caſſii peculio; quem regnum
appetentem; pater eius occiderat ĩuenio; ſtatua quoq; horatii; qui
& cocles cognominatus ẽ ænea fuit; & in ęde Vulcani poſita ẽ; quæ
detrimentum corporis Acceptum; Claudus enim teſte Plutarcho
poſtea fuit; ꝙ Armatus in tyberim deſiliens: Tyrrheno telo ſau-
cius ille admiserat oſtendit; Liuius licet obſtet multis ſuper inci-
dentibus telis incolumen ad ſuos tranſnatauiſſe aſſerat; Cęſar di-
ctator; non solum sibi ĩ foro dicari ſtatuas paſſus ẽ; Sed diſiectas
põpeii ſtatuas reposuit; ex hoc etiam Auguſti cæsaris morẽ probã-
dum censeo; ꝙ illuſtrandis ducibus Antiquis qui Romanũ impe-
rium Auxiſſent; exactiſſimam diligentiam impendit: opera cuius
reintegrans ac titulos; Dedicatis omnium ſtatuis triumphali ha-
bitu in porticibus ſui fori factum placet; nec minus ratio; Si qui-
dem edicto prębfatus ẽ: eoſe propoſito id agere; ut eſſent Quorũ
ad exẽpla & ipſius & ſuperioris tẽporis clarorũ uirorũ formarẽt

mores ad quorunq; ueluti pręſentem Regulam inſtitutos prĩcipes
ſuos po. Ro. errigeret ſapienter undiq; : Nam quum aliquãdo ſta-
tuę fuiſſent inſignia uirtutum ; & hiſ ponerentur qui ingenio & do-
ctrina pręſtarent ; quiq; magna geſſiſſent : Aut mortẽ pro R. p. ob-
iiſſent ; Quales decretas legatis a Rege uehientum interfectum le-
gimus ; nullum mortuo : Ciceronis ſententia : ab homine mortali uel
Carius ; uel diuturnius premiũ ; uel gratia maior nulli pręſtari põt :
q̃ ſtatuę uel ſepulchri harum rerum geſtarum & gloriæ memoria ;
q̃ ex his plurimi quos diximus Bellorum duces æternitati commẽ-
dari poſſe exiſtimantes Ardenter affectarunt : q̃ Tanq̃ plus premii
de urnis & figmentis huiuſmodi ſenſu carentibus adepturi ; q̃ ex cõ-
ſcientia honeſte recteq; factorum : ꝙ autem ſit pulchrum : ueluti ex-
igua hęc & minima ſpernere ad aſcenſum uerę gloriæ tendentem
Cato cenſorius monſtrauit : Qui interrogatus quãobrẽ inter mul-
tos præclaros ſtatuam non haberet : Malo ĩquit Ambigere ; bonos
quãobrem id non meruerim : q̃ quod ẽ grauius cur impetrauerim
muſitare : Militari etiam glorie Clipei ſe ingerunt ; quos in sacro
uel in publico : priuatim dicari inſtituti ueteris fuiſſe comperio : Pri-
mus qui hoc egerit Appius claudius fertur . is dico : qui cum ser-
uilio cons. fuit : Anno urbis cclxx. posuit enim in bellone æde Ma-
iores ſuos ; uoluitq; in ſublimi uideri & clariſſime geſtorum titu-
los legi . M. Emilius ĩconſulatu collega . Q. luctatii : poſt eum nõ
in Baſilica modo ęmilia ; Verum & domi ſuę posuit : Placuitq; ple-
nam uirtutis imaginem reddi ; Clipeo cuiusq; qui fuerit illo usus ;
hos poeni ex Auro factitauere ; ſic clipeos & imagines ſecumq; in
caſtris uexere ; eiuſmodi quoq; ſcutis apud troiam pugnatum eſt ;
expreſſis quoq; imaginibus ; & clipeus ſupra fores capitolinę ędis
usq; ad incendium primum fuit ; Tantaq; maiorũ quidem noſtrorũ
Auctoritas in ea re Annotatur ; Vt . L. Manilio Fuluio cõs. Anno ur-
bis Dlxxv. M. Aufidius tutelæ Capitolii redẽptor docuerit patres
argẽteos eſſe clipeos ; qui ꝓ æreis ꝑ aliquot iã luſtra aſſignabant
tabulis ſimiliter pictis sũt : qui rerũ suarũ memoriam excolluerint ;
ut . L. Emilius paulus . L. q; Scipio ; Ac meſſalla prinpces ; horum
enim primus de liguribus triumphans ; geſtorum ordinem in tabu-
la pictum publice reliquit . ſecundus tabulã uictoriæ ſuæ aſiaticę
in capitolio poſuit ; Tertiam tabulam pictam prælii quo carthagi-
nenſes & gerionem in ſicilia uicerat in latere curię hoſtilię affixit

Anno ab urb.cond.ccccxl. Arator autem ille Arpinas:& Manipularis imp.C.Marius cum clipeis pendentibus:non pictis tabulis non toreumate ſignoue:non ſtatuis marmore aut aere:non obeliſco non triumphali Arcu: non pyramide:non columna:non pila aurea:ędificioue quopiam tantum: Sed cantharo res ſuas clariſſime geſtas illuſtrauit:Poſt Iugurthinum enim & Cymbricum:theothonicumq; triumphum Cantaris potaſſe: liberi patris exemplo traditur:Quo interbibendum indice illius uictoriæ ex aſia ductę ſuam compararet ac ſimilimam redderet.

Oſt hęc inſuper ludorum celebrationes ſi quidem ad natales eorum uel templorum nouorum dedicationes: uel uota ducum perſoluenda ingenti confluentis multitudinis copia ſunt conſtitutę: Et primitus quidem uenationes:quæ uocantur Munera:ſaturno ſunt attributę: ſiue ꝙ ad expeditiones ituri debeant:pugnas:& coeuntes inter ſe acies ſpectare ne ī bello Armatos hoſtes: uel munera: uel ſanguinem perhorreſcant: ſiue ut non nulli perhibent: Hanc apud ueteres deuotionem factam:ut cōtra hoſtes ciuium ſāguine primum tali deo litaretur: Peſcenius enim feſtus in libris hiſtoriarū refert: Carthaginēſes ſaturno humanas hoſtias ſolitos immolare:& quom uicti eſſent ab agatocle ſiculoꝝ rege iratum ſibi deum putauiſſe:itaq; ut diligentius piaculum ſoluerent: Ducentas nobilium filios: īmolaſſe: Tantū religio potuit ſuadere malorum: tantam ciuitatis partem occiderent: Quantam fortaſſe nec agatocles uictor occiderat:Idem in latio quoq; eodem genere ſacrificii cultus eſt.Non quidem ut homo ad aram īmolaretur:ſed ut in tyberim de ponte Miluio mitteretur:Verum id genus ſacrificii ab hercule fuit poſtea cum gerionis pecore ex hiſpania per italiam reuerteretur ſublatum:Perſuaſiſſeq; illorum poſteris:ut fauſtis ſacrifiis:in fauſta mutarent: Ritu tamen permanente:ut pro ueris hominibus imagines iacerentur e ſcirpo:ut Ouidius in faſtis docet: donec in hæc uenit tyrinthius arua quot annis:Triſtia leucadio ſacra parata deo:Illum ſtramineos in aquā miſiſſe quirites: Herculis exemplo corpora falſa iace: hęc ſacra

veſtales etiam uirgines feciſſe his uerbis idem poeta meminit: Tū
quoq; priſcorum uirgo ſimulacra uirorum: Mittere Roboreo ſcir-
pea ponte ſolet: ex his cauſis quæ de origine huius feſti relatę ſūt
Apparet; ſaturnalia uetuſtiora eſſe urbe Romana: Adeo ut ante
Romā in gręcia hoc ſolenne coepiſſet. L. Accius in Annalibus ſuis
refert his uerſibus. Maxima pars graium ſaturno. & Maxime At-
thenæ: Conficiunt ſacra quę cronia eſſe iterantur ab illis: Quonq;
diem celebrant per agros urbesq; fere omnes exercent epulis lęti fa-
mulos quę procurant Quiſq; ſuos noſtrisq; itidem etiam mos tradi-
tus illinc iſte: ut cum dominis famuli epulētur; ibidem eodē quoq;
tempore: quom diu etiam humanis Capitibus Ditē placare ſe cre-
derent: eundem ferunt herculem ſimili modo redeuntem per ita-
liam gentibus ſuaſiſſe: ut ſacrificia mutarent inferentes diti non
hominum capita ſed oſcilla ad unam effigiem arte ſimulata; inue-
nio poſtea quom ludi per urbem in compitis agitabantur reſtitui
.ſ. a Tarquinio ſuperbo laribus; Ac Manię ex reſponſo apollinis
Quo pręceptum eſt: ut capitibus pro capitibus ſupplicaretur: idq;
ē diu obſeruatum: ut pro familiarum ſoſpitate. pueri mactarentur
Maniæ deę matri larium ideſt deorum inferorū: Quod ſacrificii ge-
nus Iunius brutus cōs. Pulſo Tarquinio aliter conſtituit celebrā-
dum: Nam capitibus alii: & Papaueris ſacrificari iuſſit: ut reſpō-
ſo apollinis ſatiſfieret de numero capitum: Remoto .ſ. ſcelere infau-
ſtę ſacrificationis factumq; eſt ut pile & effigies uiriles & mulieres
ex lana cōpitalibus ſuſpenderentur Totq; his pilę quot capita ſer-
uorum: tot effigies: quot eſſent liberi ponerentur: Quæ deniq; effi-
gies Manię ſuſpenſe pro ſingulorum foribus periculum ſi quod ī-
mineret: Familius expiraret: Ac dea uiuis parcere: his pilis & ſimu-
lacris contēta: ludos autē ipſos ex uiis compitorū in quibus agita-
bantur compitalia appellitauerunt; Deinde quoniam fuiſſe pani-
liceo rem diuinam: & cum hac lupercalia feſta quodam celebrata
primū fuiſſe apud uetuſtatis aſſertores cōſtat. de his nobis tertio
loco differēdū uidet. ea itaq; ſacrorū genera; ut elegātiſſimis rerū
geſtarum ſcriptoribus uiſū eſt: ab his qui ex Archadia cum Euan-
dro in eum locum qui nunc Romanæ urbis eſt profecti ſunt: Ad
noſtros primum delata fuiſſe ferunt ac ritu ſuo celebrata: Ouidi-
us in faſtis: Pana deos pecoris ueteres coluiſſe queruntur: Archa-
des archadiis plurimis ille iugis Pan erat Armēti: pan illic numē

aquarum;Munus ob incolumes ille ferebat oues:Tranſtulit euã
der ſyluestria numina ſecũ hic ubi nunc urbs eſt:tunc locus or
bis erat:in qua quidem urbe conſtat euandrum conſtituiſſe:ut
diuiſa paſtorali turba;Nudi iuuenes ac pellibus ĩmolataꝝ hoſtiaꝝ
inuoluti:liceum pana uenerantes per luxum atq; laſciuiam ex epu
larum hilaritate profuſioreq; uino prouecti;perſonati currerent
loraq; manu ferentes obuios quosq; ac mulieres maxime adultas;
hĩs ultro manuũ palmas cedendas porrigentes uerberarent:Exiſti
mantes id ſibi foelicem pariundi facultatem præſtare poſſe:eodẽ
poſtea poeta dicente:Nupta quid expectas non tu pallentibus
hęrbis:Nec prece;nec magico carmine matereris:Excipe foecũdę
patienter uerbera dextre.Iam ſocer optatum nomen habebit Aui
Cur autem nudi currentes hunc deum coluerint pleraq; curriculo
uetuſtatis ad nos uſq; delapſa indicant:ſiue ꝙ ipſi deo;qui nudus
eſt:celeritati ſuę eo pacto longe aptius nudos miniſtros habere ui
ſum ſit:ſiue ꝙ Archades omnium populorum qui grętiam colue
rint uetuſtiſſimi feris ſimilem adhuc ſyluis & montibus uitam a
gentes expertas legis artiſq; primum hunc deum uenerari prio
cultu coeperiut:idem auctor in faſtis;cur igitur curant;& cur ſic
currere mos ẽ Nuda;ferãt poſita corpora ueſte rogas;ipẽ deus ue
lox diſcurrere gaudet ĩ altis Mõtibus & ſubitas cõcipit ille feras:
ipſe deus nudus:nudos iubet eſſe miniſtros;Nec ſatis ad curſus
cõmoda ueſtis erat.C.uero Actacilius:ut refert Plutarchus:ſcribit
Romulum quom ante conditam urbẽ eius pecora a latronibus ra
pta fuiſſent;lupercalium ſolennitatem in honorem Fauno ſuppli
cem primo excoluiſſe;nudũ deinde ne ſudore prepediretur:omĩs
ſaltus currendo ſyluasq; luſtraſſe:ideo nudatos lupercales hęc lu
dicra celebraſſe:lupercos alii nudos fieri ſolitos aiunt ꝙ Faunus
ueſte deluſus a ſuis:eam ſacris procul arcuerit:Ouidius idem in fa
ſtis;Veſte deus luſus fallentes lumina ueſtes Non amat:& nudos
ad ſua ſacra uocat:Iuſtinus quoq; magis ex habitu dei;cui ea
ſacra fiebant:q̃ ex alio nuditatis cauſam refert:Quom poſt hunc
Tertio loco regnaſſe faunum ferunt:ſub quo Euander ab archadie
urbe palanteo in italiam cum mediocri turba popularium uenit:
Cui faunus & agros & montem:quẽ ille poſtea palantem appel
lauit benigne aſſignauit ĩ huius radicibus templũ lyceo:quẽ gręq
ci pana:Romani lupercal appellant:cõſtituit ipſum dei ſimulacrũ

lyceus
pan
lupercal

cc 52

nudum ;caprina pelle amictum ē: Quo habitu poſt etiam Romæ
lupercalibus decurrebatur;ut cu̇nq; res ſe habeat;in tēpora tamē
uſq;.C. Cęſaris huiuſmodi obſeruationem fuiſſe compertum eſt:
ea nanq; ſacra;quē ſedens Cęſar ſpectaret:Et inter eos qui ſolē
nia celebrarent.M.Antonius cōs.qui triumuir poſtea fuit adeſſet
Aiunt eum diadema capiti cęſaris imponere conatum: Quod quū
cæſar Ammoto capite Ac ſimul manibus reiecisset. Iouis capito
lini ſtatuę illico iuſſit imponendum: De nomine lupercalium non
una etiam ratio ſed uaria proditur: Alii nanq; locum deo pani ſa
cratum Archadię ferunt: Quom etiam mons in archadia lyceus
conſecratus eſt: & dictus grece ideſt lupus:ꝙ lupos haud ſinat in
oues deſeuire:ideo & euander deo gentis ſuæ ſacrificauit locum: &
nominauit lupercal:ꝙ pręſidio ipſius lupi a pecudibus Arcerētur
Alii referente plutarcho putant a lupa quę Romulum educauit po
tius emanaſſe:quom ut ait luperchales ludichrum inchoent:Vbi ex
poſitum Romulum fuiſſe phama eſt: tam & ſi quæ ad ſacra perti
nēt minus ei conueniant rei: dū de lupa Romuli nutrice loquitur
idem poeta his uerbis fidem facit.Illa loco nomen fecit deus ille
luperchal;magna dati nutrix premia lactis habet:Quis uetat Ar
chadio dictos de monte lupercos;Phaunus in arcadia templa lyce
us habet;inueniunt etiam: Auctore Quintiliano qui luperchalia
ęquę tres partes orationis eſſe contendant:quaſi ludere per caprū
ob temporis deniq; obſeruationem: ludichrum hoc: ut inquit plu
tarchus ad expiandos manes conſtitutum creditur;Fiebat enim ut
ille inquit:ne faſtis diebus menſis februarii: quem piacularem in
terpretantur eodem poeta in faſtis dicente;Tertia poſt idus nudos
aurora lupercos: Aſpicit:& phauni ſacra Bicornis eunt ;conſualia
ludi dicebantur quos in honorem conſi faciebant:quem deum cō
ſilii putabāt Circenses uero quos primus Romulus raptis Sabi
nis conſualiū nomine celebrauit: Neptuno dicabant;hi in littore
olim fluminis agabant ab alio latere poſitis enſibus ſiue gladiis:
ut ab utraq; parte eēt ignauię:pręſens peericulum unde & circēſes
dicti ſūt quod exhibebantur in circuitu poſitis ēſibus licet alii a
circuendo ab aſtercienſibus: Alii circenſes dicant uocari ſolitos
horū ratio ludorū Quid aliud habeant niſi leuitatem & uanitatem
& inſaniā non uideo: Tanto nanq; impetu concitabantur Animi
in furorem ;quāto illic impetu currebatur: ut iā plus ſpectaculi

exhibent q̄ ſpectādi gratia cōueniſſent:cum exclamari:& efferri:&
exilire coepiſſent:Equiria ludi ſunt:quos Romulus idem marti in,
ſtituit per equorum curſum qui in cāpo Martio exercebantur:Gla,
diatorum quoq; munus dictum:quod populo tanq̄ munus donat
& qui donat munerarius:& qui familiam gladiatorum habet:Gla,
diatoresq; domi in diſciplina & in ludo exercet:ac poſtea uendit:
laniſta uocatur:Gladiatorumq; ideo dictum ꝙ mos erat in ſepul
chris Mortuorum uirorum fortiū captiuos necari:Quod quia po,
ſtea in mane uiſū eſt:placuit dimicare gladiatores ante ſepulchra
Quem morem homerus noſter Mantuanus his uerbis expreſſit:Vi,
uentes rapit inferias:quos īmolet umbris:Captiuoq; regi perfun,
dat ſanguine flammas:Nec abnuit ille teſte floro de ſtipendiario
Trace miles de milite deſertor:inde latro:Deinde in honore uiriū
gladiator:qui defunctorum quoq; prelio ducum imperatoris cele,
brauit exequiis:captiuosq; circa regum iuſſit armis depugnare:
Quaſi plane expiaturus omne preteritū dedecus Si de gladiatore
munerator fuiſſet:Liuius ab urb.cond.xxix.Scipio carthagine ad
uota ſoluenda:diis munusq; gladiatorum quod mortis cauſa patris
patruiq; parauerat edendum redit gladiatorum ſpectaculum fuit:
non ex eo genere hominū:ex quo laniſtis comparare mos eſt:ſeruo
rumq; uenalem ſanguinem habent:uoluntaria omnis & gratuita
opera pugnantium fuit:Nam alii miſſi ab regulis ſunt ad ſpeci
mē inſite genti uirtutis oſtendendū alii ipſi profeſſi ſe pugnatu,
ros in gratiam ducis:Alios emulatio:& certamen:ut prouocarent
prouocatiue haud abnuerent traxit:Quid enim miretur quiſque
in hoc primum inuentorem An inuentum Artificem An auctorem
Auſum aliquem hoc excogitare:An ſuſcipere:An iubere:Ac ſu,
per omnia populi furorem:Quam uille enim nephas animarū.iſta,
rum:quātum inde querelarum:Quantū mali potuit hauriri Quis
non uidet:Nouendiales ludi ſunt:qui in honorem mortuorum
celebrātur:Proinde apud Maiores ubi quis fuiſſet extinctus ad do
mum ſuam referebatur. Vnde eſt ſedibus hunc refer ante ſuis.&
illis ſeptem erat diebus Octauo incendebatur:Nono ſepeliebatur
domi etiam ſuę:Vnde orta eſt conſuetudo:ut dii penates colantur
ī doībus ſimiliter funebres plebeios megalēſes,Apollinares.quos
omnis curales edilis munere publico curabant Magno plauſu
celebratos inuenio funebres ad attinendum populum inſtituti.dū

pompa funeri decreta in honorem patrii uiri plene inſtruit.Plebei
qui pro ſalute plebis eduntur exactis regibus ꝑ libertate :aut pro
reconciliatione plebis poſt ſeceſſionem in auentinum:Magni ludi
Romani ludi appellabantur;quos in honore Iouis:quem principem
deorum putantes faciebant: uel Romani regii ludi.Q. Aſconio
teſte ſub regibus īſtituti ſunt :Magniq; Appellati ꝙ magnis im
penſis dati cum primum ludis impenſa ſunt Ducentamilia numū
adeo magnos ludos factos putant ꝙ conſiliorum ſecretorum deo
ideſt neptuno lari cum rei & rerum aulicarum & deis magnis ideſt
laribus urbis Romę dati ſunt Quibus aiunt Raptas ſabinas eē
ut uideatur propter hoc dicere pręclarus poeta uirgilius;Et ma
gnis circenſibus actis Megalenſes uero nobilium ludi & Magnis
diis conſecrati a loco inuentionis ſuę ſic dicti: His pretorum erat
ludis intereſſe: & luſores conducere Iuuenalis in ſatyris: interea
Megalesiece ſpectacula mappe ideum ſolenne colunt:ſimilisq; triū
pho:Prędo caballorum pretor ſedet;Ac mihi pace immenſę nimi
ęq; licet ſi dicere plebis;Totam hodie Romam circus capit;& fra
gor aurem Percutit euentum uiridis quo colligo panni;Nam ſi de
ficeret moeſtā Attonitamq; uideres hanc urbem ueluti cannarum
in puluere uictis Conſulibus ſpectent iuuenes;quos clamor & au
dax ſponſio:quos cultę decet aſſediſſe puellę:ludos ſenicos;Vale
rius ancias Auctor eſt;Megaleſia appellatos:& ſi Firmiano credi
mus:libero attributos;Cui ex indis thebas redeūti: a Triennio bis
peregrinationis exacto;grecos inſtituiſſe triatheridas tradunt:Lu
dorum apollinarium origo;uictorię nō ualitudinis:ergo ut quidam
Annalium ſcriptores produt ex duobus Martii uatis carminibus
cuius duo in ſenatu uolumina illata erant Memoratur:priore car
mine cānenſis prędicta clades in hęc prope modo uerba erat;Am
nem Troigenam Romane fuge cannam;Ne te Alienigene cogāt
in campo diomedis conſerere manus:ſed neq; credes tu mihi donec
ſanguine campum;Multaq; milia occiſa tua deferet Amnis;in pō
tum magnū extra frugifera piſcibus;atq; auibus :feris quoq; quę
incolunt terras;his fluat eſca caro tua;Nam mihi ita iupiter fatus
eſt Diomedis Argui campum:& cannam flumē qui militauerat in
his locis iuxta atq; ipſam cladem agnoſcebant:tum alterum deīde
carmen inuentum eſt ita ſcriptum;Hoſtem Romani ſi ex agro ex
pellere uultis uomicamq; gentium uenit longe apollini uouendos

cenſeo ludos. Qui quotannis cõmittere apollini fiant: His. ludis
faciendis præerit prętor; qui ius populo plebiq; dabit: Sũmum dиẽ
uiri gręco ritu hoſtiis ſacra faciant: hoc ſi recte facietis gaudebitis
ſemper: fietq; res pu. ueſtra melior: Nam is dies extiguet produ
elles ueſtros: qui ueſtros campos paſcunt placide ex hoc carmine
quom procurãdi gratia dies unus ebus diuinis impenſus eſſet:
Poſtridie ſenatusconſultum factum eſt uti decemuiri; quo magis
inſtruerentur de ludis apollini agendis: req; Diuina recte facienda
libros Sybilinos adirent; in quibus quom eadem reperta nuntiatũ
eſſet; cenſuerunt patres apollini ludos uouendos faciendosq; inq;
eam rem duodecim milia ęris prętori; & duas hoſtias maiores dari
decemuirisq; pręceptum ut gręco ritu ideſt capite operti hiſce
hoſtiis ſacrum facerent apollini boue aurato & capris duabus al
bis auratis latonæ boue foemĩa aurata; hos ludos id circo populus
coronatus ſpectare iuſſus erat; Matronę ſupplicare uulgus aptis
Ianuis in propatulis epulabatur: celeberq; dies is omni cerimoni-
arum genere habebatᵉ; ſicq; paulatim cęteris diis huiuſmodi ludorũ
honos tribuni coepit; ſinguliq; ludi: ſicut Siſinius capito in libris
ſpectaculorum deſcribit nominibus eorum conſecrati ſunt.

N ſuprema demum noſtri laboris parte ſummam repone
mus prĩcipũ ex bellis diis oblata in mediũ relaturi Quis enĩ
Bellorum turbinibus uictor egrediens Dominum exercituũ
inhonorum dereliquit; quom illi etiam ipſi; qui ueri dei cognitio-
nem minus haberent: quodcũq; illud eſſet numinis haud quaq̃ pr
termitterent; Qu in ſumma quadam ueneratione proſequęrẽtur:
De quibus ne forſam eſitare quiſpiam poſſit: teſtes adſunt præ-
cellẽtiſſimi duces ſed inprimis Dionyſius qui & liber dictus eſt
Et Alexander Macedo: indiam enim ingreſſus ille: primitias deo
Ioui in oriente a captiuis habitas primus obrulit: quod ſi non ab
unde conſtaret: Ouidius in faſtis reſtis e opulẽtiſſimus dicẽs:
Ante tuos ortus Are ſine honore feruntur; liber & ĩ gelidis hęr-
ba reperta focis; te memorant gange; totoq; oriente ſubacto Pri
mitias magno propoſuiſſe Ioui. Cinnama tu primus captiuaq;

thura dediſti.Deq; triumphato uiſcera toſta Boue Nomine ab au‸
ctoris dicunt libamina nomen Libaq; ꝙ ſanctis pars datur inde fo‸
cis:Huic a teneris: gręcorum more: unguiculis ſine parſimonia
thura ingerenti aris.pedagogus leonidas eam thuris profuſionem
egre ferens;thusq; perſępe adimens inquit .Eus tu puer large ſic
odores offeres:quom regionis thurifere potiere:Qui Arabia tandē
potitus rex thure honuſtam nauim miſit ei:ac epiſtolam in hæc ꝓ
pe uerba:Miſi ad te thuris & caſſiæ talēta:neq; Minima ſunt:Ma‸
ximi facias in diuinis rebus: ut pote qui non ſis neſcius nos pig‸
mentiferi potitos ſoli: Eidem alexandro poſtea adulto placuere &
luchi penſiles in delubris arborum non mala ferentium lucentes
ut in templo quondam apollinis palatini: quem idem Alexander
thebarum expugnatione captum lucinæ dicauerat;apud Iunōis
quoq; lucinię templum in Brutiis ęſtatem agens hannibal:Aram
ibi condidit dedicauitq; cum ingenti rerum ab ſe geſtarum titu‸
lo punicis gręcisq; litteris inſcripto: idem pro tot tamq; foeliciter
in italia geſtis:Maxīe poſt labefactā ex cannenſi clade rē Roma‸
nam ad internitionē pene redactam: Diis immortalibus ſacrum
agi haberiq; iuſſit:Iouis autem templo: quod primum in urbe cō‸
ſecratū eſt: Romulus primus ſpolia ab Acrone cenienſium rege
ab eo occiſio detracta rettulit: Cornelius deinde coſſus quom‸
colūnium hetruſcum fidenatum ducem obtrūcaſſet eidem deo ſpo
lia conſecrauit:Nec.M.Marcellus ſilentio inuoluendus:Qui apud
padum Briomatum gallorum regem ab eo ſuperatum & ceſum
armis exuit:inde procedens:& ad feretrii Iouis templum aſcen‸
dit:ea illi ſolenni dedicatione ſuſpendit: neq; his contentus mar‸
cellus eſt Captis nanq; Syracuſis ornamēta ſigna urbis tabulasq;
quibus ciuitas illa florebat Romam deuexit:Patriisq; diis ſuſpen
dit:Viſebantur ea ad portam capenam in templo ab eo dedicatam
Ab eodem legimus uirtutis templum & honoris renouatum:quod
multis ante annis fuerat bello lyguſtico a Q.maximo dedicatum
Tullum hoſtilium quom bis de albanis:De Sabinis tertio trium‸
phaſſet:inuenio phanum Saturnio ex uoto conſecrauiſſe:etiam ſa‸
turnalia tunc primū Romę inſtituta:q̄uis Varro li.q eſt de ſacris
ędibus vi.ſcribat:aedem ſaturni ad forum faciendum locaſſe.L.
Tarquiniū Regē.T.uero Lartiū dictatorē:Saturnalibus ęādedica
ſſe:Nec me fugit Gelliū ſcribere Senatū decreſſe ut ædes ſaturni

fieret: eiq; rei .L. furium trib. Militum prefuiſſe: Tarquinius cui
cognomen ſuperbo ex moribus datum: templum ex hoſtium ſpo
liis errexit; quod quom inauraretur; cedentibus diis ceteris mira,
bile dictu reſtitere iumenta; & terminis tanq̃ numina hec contuma
cia firma omnia & eterna pollicerentur: Scipio numantinus uir,
tutis phanum errexit Deinde. C. Marius De Manubiis Cymbri,
cis & theothonis ædem honori; & uirtuti uictor fecit: Poſt Scau,
rus Emilius; templum menti; quod circiter bellum cymbricum na,
ctus cum. ſ. eloquentia; & eruditio urbem ingreſſe eam coeperunt
ampliſſime exornare: Emilius conſ. quom gallos Acie uiciſſet:
ex ipſis gallorum torquibus Aureum Ioui Tropheũ erexit; Quod
deuouiſſent galli Si uiciſſẽt de Romanis ſpoliis Marti gallico tor,
quem Auram conſecraturi at qui furius camillus quom gallorum
extinxiſſet incendium; & Romam Auro liberandam e lance abſtu,
liſſet; non conſilii, non fortitudinis: ſed fame. & uaticinii templum
iuxta uiam nouam errexit: Pulcherrimum operum pantheon Ioui
ultori ab agrippa factum ueterum monumenta produnt: Miner
ua Rome iuxta capitolium quondam ſita; quæ heuphranoris erat,
Caſtuliana poſtea dicta a Q. Luctacio catullo dicata: Aliam mi,
neruam Romæ ad ædem fortunæ Emilius paulus dedicauit; Fecit
& ſpurius Clauilius Iouem in capitolio uictis ſamnitibus ſacra le
ge pugnantibus ex pectoralibus corium; ocreis; & galeis; Diuus
Iullius thoracem quem ueneri genetrici in templo eius dicauit; &
Brytannicis margaritis factũ uoluit intelligi: Pompeius magnus
imperator uitem auream cum botro in templo Iouis capitolini ſa,
crauit; erat autem quingentorũ talentorum auri titulum habens: A,
riſtoboli filii alexandri Regis Aug. Caes. omnium templorum cõ,
ditor legitur: Aut Reſtitutor: Diuus ueſpaſianus concordie ſiue
pacis templum edificauit effecitq; Ac ne iſta in re universa perſe,
quar; Quoniam longum nimis, & opoſum id, quidem eſſet horum
illuſtrium ducum. & Aliorum ſubſequentium imperatorum contex
tu certamine Religionis ac laudis emulatione nec inferior. Sigiſ
monde ut aliquando ĩte iure ſuo noſtra deſinat Vnde cæpta eſt
oratio; poſt conſumationem italici belli inuicta Animi tui uirtute
Cunctis hoſtibus profligatis: proſtratisq; ab Armis ad negotia
urbana mentẽ conuertens De manubiis obſeſſarum deditarũq; per
te urbium ſumma ſacratiſſimi Diuumq; principis religione fretus

VOSS

prętcr ędes ſacras ext tertio ab urb.lapide ĩ mõte marisq; pſpectu
ſitas: Templũ illud perceleb:e ;omniq; admiratione dignũ ac uni-
cum deniq; monumentũ regni nominis tui intra moenia urbe me
dia ac foro tenus a fundamentis extructum deo dicatum reliquiſti
Tantaq; diuitiarum largitate : tam mirificis picturę toreumatunq;
ornamentis ;ut in hac celeberrima urbe plurima quom ſint cogni-
tu ;& memoratu digna; nihil antiquius ſit :nihil quod magis uiſē-
dum putetur: Ampliſſimis preſertim parietibus ;permultisq; altiſ-
ſimis arcubus peregrino marmore exedificatis : Quibus lapideę ta
bulę : Quibus ueſtiuntur pulcherrime ſculptę inſpiciuntur ;unaq;
ſanctorum patrum uirtutum quattuor :ac cæleſtis Zodiaci ;ſigno
rum Errantiumq; ſyderum ;ſybillarum deinde ; Muſarumq; & aliaꝝ
permultarum nobilium rerum imagines .quę nec dum pręclaro la-
picidę ac ſculptoris artificio ; Sed etiam cognitione formarum lini-
amẽtis abſte acutiſſimo :& ſine ulla dubitatione clariſſimo huius
ſeculi principe ex abditis philoſophiæ penetralibus ſumptis intu
entes litterarum peritos ; Et a uulgi fece penit us alienos : maxĩe
poſſint alicere :prętcellentiſſimis Pręterea loca hęc ſanctiſſima põ-
tificis priuilegiis & muneris donis ;ac ſanctorum reliquiis ornaſti ;
Quom ultra hęc : Maximum quotannis æris ;& Aurum redditum
per te his deo dicatum ; Gemmas Margaritas : Pateras Aureas ;Ca-
lices ; Aceras ; Thuribula ; Cruces ; Candelabra ; Tabulas : Organa ;
Tunicas purpureas ;& Trabeas textili auro ;plurima deniq; ſacro-
rum ethnicorumq; librorum ; Ac omnium optimarum artium uo-
lumina ;una donatione contul:cis ; Nouitium ſane pręclarum & in
gens ad immortalitatem inuentum ; quom non Auro : Argento ;
ære ;uel marmore. Calce .uel lapidibus tantum. Verum in Byblio-
thecis ab illis dicarı uolueris. Quorum immortales Animę ĩ locis
hiſdem loquuntur .Cęterarum rerum tuarum Cumulũ referre haud
facile dixerim. quom præter hæc tot claris opum monumentis a-
deo nomen tuũ paſſim illuſtretur .ut nulla unq̃ tam ſurda poſteri-
tas .nulla tam ingrata fama futura ſit. quę non illud in cęlum tol-
lat .ac debitis & optatis laudibus proſequatur. IDEOR Cer-
tiſſima ſalus Lumenq; ac patriæ decus ,& pater .Sigiſmonde pan-
dulfe malateſta optatum iuſſionis ſuę ;meiq; operis rerum militariũ
munus abſoluiſſe non neſcius potiora eſſe quę iubebantur q̃ ſuſti-
nere mediocre cuiuſpiam poſſet ingenium ; proindeq; plurima me

incognita prçteriſſe quæ commode potuiſſent his uoluminibus inſeri. Cęterum cũ communis humani ut ita dixerim animi morbus ſit: ut plura longe quiſq; neſciat q̃ ſciat: nec ut Flaccus ĩquit Quiuis horrentia pilis agmina Nec fracta pereuntes cuſpide Gallos: aut labentis equo deſcribat uulnera parthi. Si quid his ĩ libris parum eſt: uel nimium ſi quidq; quod ex illo prisco & diſertiſſimo ueterum dicendi more: ſluere ac retro ſublapſum referri uiſum ſit mihi ſuccenſeant ſoli rogo: ſiquid autem ſatis quod poſteritate dignum in arceq; poni queat quaſi minerua illa phidie uel ex ipſius mineruæ officina exiſſe uideatur non mihi ſed diuino numini tuoq; deinde gratias mecum magnas nedum agant; ſed ingentes & cumulatiſſimas referant: qui ad ſuſcepti laboris metam; in magnis bellorum eſtibus eſſes licet; ſtudia tamen noſtra ductu & auſpiciis tuis lucidiora: & alacriora fouens; calcar ſemper addidiſti; & currentem ut aiunt ad curſum aſſidue prouocaſti.

Valturri noſtrę princeps cultiſſime linguę
  Cuiq; etiam graias donat apollo fides.
Te duce militiæ munus regumq; priorum
  Venere in lucem fortiter acta manu.
Ipſe nouas belli leges preceptaq; pugnę
  Scripſiſti: auſonię cenſor honeſtę lyrę.
Et per te uiuit pugnandi regula moris
  Antiqui: & per te norma probata noui.
Sub te caſtra locat miles: metitur & idem
  Lignatur tutus: uincit & arma refert.
Tela doces quibus omne ruat: quibus omne tueri
  Poſſit opus: duce te Mars furit uſq; ferox.
Et modo falcatos currus: modo tecta uidemus
  Vmbone & peltis agmina leta uirum.
Ipſe genus uarium tormenti: & rara notaſti
  Ornamenta grauis plurima militiæ.
Balliſtas: pluteoſq; ſimul: ſcalaſq; dediſti:
  Et pontis uarium perpetuumq; genus.
Nunc ſolers foſſas imples: ſubducitur unda
  Arte tua: & uictor moenia miles habet.

Hæc Sigiſmundo fœlix ſub principe ſcribis.
Cuiq; operis cauſas dat tibi ſępe tui.
Dumq; tharaconias etruſco ab littore gentes.
Vertit habes unde hęc ipſe notare queas.
Priſca hæc Valturri ſe tempora nacta fuiſſent
Militiæ ferres premia magna tuæ
Teq; Palatini coepiſſent culmina plebi
Roberte ętatis gloria prima tuæ.
Aeternos igitur uiues cultiſſimus annos
Militię uerus rexq; paterq; ſimul.
Nos ſub te pariter muſis armiſq; uacamus
Teq; ſequi o ſcriptor nos iuuat uſq; grauis

Iohannes ex uerona oriundus; Nicolai cyrugię medici filius: Artis impręſſorię magiſter: hunc de re militari librum elegantiſſimum: litteris & figuratis ſignis ſua in patria primus impręſſit. An. M. CCCCLXXII.